

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE A MOLDOVEI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE „COSTIN C.KIRIȚESCU”

**CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ
INTERNAȚIONALĂ**
*„Competitivitatea și inovarea în economia
cunoașterii”*
25-26 septembrie 2015

VOLUMUL IV

Partea I

CULEGERE DE ARTICOLE SELECTIVE

EDITURA ASEM

CZU 082:378.633(478-25)=135.1=111=161.1
C 63

COMITETUL DE REDACȚIE

- Belostecinic Grigore**, Academician, Prof. univ., dr. hab., Rector ASEM – *coordonatorul seriei*
Cojocaru Vadim, Prof. univ., dr., Prorector ASEM – *vicecoordonator*
Gârlă Eugeniu, dr., Cercetător științific superior, Șef-serviciu „Știință” – *secretar*
Serduni Sergiu, Conf. univ., dr., Director al Centrului de economie aplicată și management – *membru*
Melnic Igor, Conf.univ., dr., Director al Centrului de marketing și sociologie aplicată – *membru*
Chistruga Boris, Prof. univ., dr. hab., Director al Centrului de integrare economică și studii europene – *membru*
Benea-Popușoi Elina, Conf. univ., dr., Director al Centrului de economie socială, studii demografice și administrative – *membru*
Pârțachi Ion, Prof. univ., dr., Director al Centrului de studii matematice, statistice și econometrice – *membru*
Grigoroii Lilia, Conf. univ., dr., Director al Centrului de studii în domeniul raportării financiar-manageriale și auditului – *membru*
Secrieru Angela, Prof.univ., dr. hab., Director al Centrului de studii financiare și monetare – *membru*
Tomșa Aurelia, Conf. univ., Director al Centrului de analize și politici economice – *membru*
Ciugureanu-Mihailuță Carolina, Conf. univ., dr., Director al Centrului de studii juridice și politice – *membru*

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

„Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii”, conferință științifică internațională (2015; Chișinău). Conferința științifică internațională „Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii” : Culegere de articole selectiv, 25-26 sept., 2015 / comitetul red.: Belostecinic Grigore [et al.]. – Chișinău : ASEM, 2015. – ISBN 978-9975-75-714-0.
Vol. 4 : Partea I – 2015. – 300 p. – Antetit.: Acad. de Studii Econ. a Moldovei, Acad. Română, Inst. Naț. de Cercet. Econ. „Costin C. Kirițescu”. – Texte : lb. rom., engl., rusă. – Bibliogr. la sfârșitul art. – 25 ex. – ISBN 978-9975-75-773-7.
082:378.633(478-25)=135.1=111=161.1
C 63

„Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii”, conferință științifică internațională (2015 ; Chișinău). Conferința științifică internațională „Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii”: Culegere de articole selectiv 25-26 sept., 2015 : [în 4 vol.] / comitetul red.: Belostecinic Grigore [et al.]. – Chișinău : ASEM, 2015 – . – ISBN 978-9975-75-767-6.
Vol. 4 : Partea I – 2015. – 300 p. – Antetit.: Acad. de Studii Econ. a Moldovei, Acad. Română, Inst. Naț. de Cercet. Econ. „Costin C. Kirițescu”. – Texte : lb. rom., engl., rusă. – Bibliogr. la sfârșitul art. – ISBN 978-9975-75-774-4.
1 disc optic electronic (CD-ROM) : sd., col.; în container, 13 x 13 cm.
Cerințe de sistem: Windows 98/2000/XP, 64 Mb hard, Acrobat Reader
082:378.633(478-25)=135.1=111=161.1
C 63

ISBN 978-9975-75-773-7

© Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM

CUPRINS

IDEILE „COOPERĂȚIEI DE PRODUCȚIE”¹ ÎN ROMANUL LUI L. N. TOLSTOI „ANNA KARENINA”	7
<i>Conf. univ. dr. hab. Ivan USTIAN, ASEM</i>	
SCHIȚĂ ISTORIOGRAFICĂ ASUPRA STUDIULUI DEMOGRAFIC ÎN SPAȚIUL BASARABIEI (PÂNĂ LA 1918)	11
<i>Prof. univ. dr. hab. Constantin MATEI, ASEM</i>	
ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ РАЗНООБРАЗИЕ И КОНКУРЕНТНОСТЬ В ПРОЦЕССЕ ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ	14
<i>Конф. унив., д-р Илларион КИСТРУГА, МЭА</i>	
CULTURA CA FACTOR AL DEZVOLTĂRII ECONOMICE	17
<i>Lect. univ., dr. Galina ȚURCAN, ASEM</i>	
EVOLUȚIA GEODEMOGRAFICĂ A REGIUNII DE DEZVOLTARE CENTRU ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII REGIONALE A REPUBLICII MOLDOVA	20
<i>Conf. univ. dr., Mihai HACHI, ASEM, LIERM, AȘM</i>	
<i>Lect. sup., Iacob COCOȘ, ASEM</i>	
<i>Drd. Igor ROȘCA, ASEM</i>	
WAYS TO ATTRACT DIASPORA INTO INVESTMENT PROJECTS IMPLEMENTED IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA	26
<i>PhD student Cristina CHIRVAS, ASEM</i>	
IMPACTUL EUROPENIZĂRII REPUBLICII MOLDOVA ASUPRA CALITĂȚII DEMOCRAȚIEI	30
<i>Conf. univ. dr. Simion ROȘCA, ASEM</i>	
CORPORAȚIILE TRANSNAȚIONALE: TENDINȚE NOI ÎN PROCESUL DE FUZIUNI ȘI ACHIZIȚII	37
<i>Conf. univ. dr. hab. Boris CHISTRUGA, ASEM</i>	
VULNERABILITATEA ECONOMICĂ A ȚĂRILOR ÎN CURS DE DEZVOLTARE	42
<i>Conf. univ. dr. hab. Natalia LOBANOV, ASEM</i>	
<i>Drd. Mircea DIAVOR, ASEM</i>	
FINANȚAREA TRANZACȚIILOR COMERCIALE INTERNAȚIONALE	45
<i>Conf. univ. dr. hab. Natalia LOBANOV, ASEM</i>	
VOCAȚIA INOVATOARE ÎN PERSPECTIVA ISTORICĂ A CUNOAȘTERII ECONOMICE	50
<i>Prof. univ. dr. Ion POHOAȚĂ,</i>	
<i>Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași, România</i>	
REALITĂȚI ȘI PROVOCĂRI ALE TRIUNGHIULUI CUNOAȘTERII ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN DOMENIUL EDUCAȚIEI	54
<i>Conf. univ. dr. Rodica CRUDU, ASEM</i>	
STRATEGII DE LECTURARE A INTERTEXTUALITĂȚII ÎN EDITORIALE: AUTOR VERSUS DESTINATAR	60
<i>Lect. univ., drd. Nina ROȘCOVAN,</i>	
<i>Universitatea de Stat din Moldova</i>	
ROLUL FEEDBACK-ULUI CORECTIV ÎN COMUNICAREA ORALĂ ÎN CADRUL ORELOR DE LIMBĂ STRĂINĂ	63
<i>Lect. sup. univ., Valentina DAMIAN, ASEM</i>	
LOCUTIONARY, ILLOCUTIONARY AND PERLOCUTIONARY ACTS VERSUS SENTENCE MEANING	65
<i>Lecturer Natalia HIOARA, ASEM</i>	
<i>Lecturer Irina GUȚUL-GORDIENCO, ASEM</i>	
PROIECTUL – METODĂ MODERNĂ DE PREDARE-ÎNVĂȚARE-EVALUARE	67
<i>Lect. univ., Natalia BOLGARI, ASEM</i>	
<i>Lect. sup. univ., Corina DEMCENCO, ASEM</i>	

CONCEPTUL DE SARCINĂ ÎN LOGICA ABORDĂRII ACȚIONALE	72
<i>Prof. univ., dr. hab. Gheorghe MOLDOVANU, ASEM</i>	
DESPRE MODALITĂȚILE DE SPORIRE A CALITĂȚII OFERTEI EDUCAȚIONALE CA FACTOR DE CREȘTERE A ATRACTIVITĂȚII CATEDREI ȘI A IMAGINII ASEM	75
<i>Lect. sup. Luminita DIACONU, ASEM</i>	
<i>Lect. sup. Lidia PANAINTE, ASEM</i>	
EFICIENTIZAREA PREDĂRII LIMBII ENGLEZE PRIN METODE ACTIVE ȘI INTERACTIVE DE INSTRUIRE	78
<i>Lect. univ., Angela BONDARENCO, ASEM</i>	
FACILITĂȚILE ȘI LIMITELE UTILIZĂRII TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE ȘI DE COMUNICAȚIE ÎN PROCESUL DE PREDARE-ÎNVĂȚARE-EVALUARE A LIMBILOR STRĂINE	82
<i>Lect. sup. univ., Stella HÎRBU, ASEM</i>	
FORMAREA ȘI DEZVOLTAREA COMPETENȚELOR COMUNICATIVE ALE STUDENȚILOR DE LA FACULTĂȚILE ECONOMICE	85
<i>Lect. sup. Angela CHIOSEA, ASEM</i>	
MEETING THE CHALLENGE OF BRINGING VARIETY INTO THE BUSINESS ENGLISH CLASSROOM – PRINCIPLED ECLECTICISM	88
<i>Senior lecturer Alla MĂMĂLIGĂ, ASEM</i>	
<i>Senior lecturer Luminița DIACONU, ASEM</i>	
METODE DE EVALUARE A PERFORMANȚELOR STUDENȚILOR LA LIMBA ENGLEZĂ ÎN CADRUL SISTEMULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR	93
<i>Lect. sup. Luminița DIACONU, ASEM</i>	
<i>Lect. sup. Alla MĂMĂLIGĂ, ASEM</i>	
NECESITATEA UTILIZĂRII LIMBII MATERNE LA ORELE DE LIMBĂ STRĂINĂ ÎN INSTITUȚIILE CU PROFIL ECONOMIC	98
<i>Lect. sup., Lidia PANAINTE, ASEM</i>	
<i>Lect. sup., Irina GUȚUL-GORDIENCO, ASEM</i>	
ROLUL COMPETENȚEI PLURILINGVE ÎN PROMOVAREA PLURILINGVISMULUI	100
<i>Conf. univ., dr. Svetlana DRAGANCEA, ASEM</i>	
EFICIENTIZAREA UTILIZĂRII TIC-URILOR ÎN CADRUL ORELOR DE LIMBĂ ENGLEZĂ LA ASEM	103
<i>Lect. sup. Serghei VASILACHI, ASEM</i>	
CONSIDERAȚII METODOLOGICE DE DEZVOLTARE A COMPETENȚELOR COMUNICATIVE ÎN CADRUL CURSULUI UNIVERSITAR DE LIMBĂ STRĂINĂ	106
<i>Lect. sup. Parascovia GROZAV, ASEM</i>	
<i>Lect. sup. Luminița DIACONU, ASEM</i>	
FERICIREA – FACTOR ESENȚIAL ÎN SPORIREA PRODUCTIVITĂȚII MUNCII	110
<i>Lect. sup., Marina POPA, ASEM</i>	
COACHING ORGANIZAȚIONAL – ANTRENAREA PROFESIONALĂ PENTRU SUCCES	115
<i>Conf. univ. dr. Cezara ABRAMIHIN, ASEM</i>	
IMPACTUL EVAZIUNII FISCALE ASUPRA ECONOMIEI REPUBLICII MOLDOVA	120
<i>Conf. univ., dr., Aliona BALAN, ASEM</i>	
CONFLICTUL ORGANIZAȚIONAL DIN PERSPECTIVA ASPECTELOR FUNCȚIONALE ȘI DISFUNCȚIONALE	124
<i>Lect. sup. univ., Natalia BELOUS, ASEM</i>	
DEZVOLTAREA IMAGINII INSTITUȚIEI DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR PRIN CREȘTEREA INSERȚIEI ABSOLVENȚILOR PE PIAȚA MUNCII	129
<i>Conf. univ. dr. Alic BÎRCĂ, ASEM</i>	
EFICIENȚA PROCESULUI DE DESCENTRALIZARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA	135
<i>Conf. univ. dr., Angela BOGUȘ, ASEM</i>	
FORMULAREA DEFINIȚIILOR: REGULI ȘI DIFICULTĂȚI	138
<i>Conf. univ., dr., Raisa BORCOMAN, ASEM</i>	

PRIN CODUL LINGVISTIC SPRE CODUL COMUNICĂRII	142
<i>Conf. univ., dr. Nina CĂRUNTU, ASEM</i>	
PRINCIPIILE DECLARAȚIEI DE INDEPENDENȚĂ A REPUBLICII MOLDOVA ȘI TRANSFORMAREA REALĂ A ACESTORA ÎN VIAȚA SOCIO-ECONOMICĂ ȘI POLITICĂ	144
<i>Prof. univ. dr. hab. Sergiu I. CHIRCĂ,</i>	
<i>Om emerit în știință din R. Moldova, membru de onoare al Academiei Române</i>	
MIGRAȚIA DE STUDII: TENDINȚE, PROBLEME ȘI PERSPECTIVE	150
<i>Conf. univ., dr., Nolea FILIP, ASEM,</i>	
<i>Lect. univ., dr., Natalia BRANAȘCO,</i>	
<i>Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți</i>	
FACTORII DE CREȘTERE A COMPETITIVITĂȚII ECONOMICE INTERNE	154
<i>Lect. univ., Tatiana GUTIU, ASEM</i>	
DISCURSUL CA OPORTUNITATE DE PROMOVARE A REUȘITEI PERSONALE ȘI PROFESIONALE	161
<i>Conf. univ. dr., Liliana VICOL, ASEM</i>	
<i>Conf. univ. dr., Maria MANCAȘ, ASEM</i>	
PROFESORUL DE BOLOGNA: PRAGMATISM ȘI CORECTITUDINE ÎN MEDIUL UNIVERSITAR	167
<i>Conf. univ. dr., Maria MANCAȘ, ASEM,</i>	
<i>Conf. univ. dr., Liliana VICOL, ASEM</i>	
ИНВЕСТИЦИОННАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА	172
<i>Проф. унив. д-р хабилитат Татьяна ПЫШКИНА, МЭА</i>	
<i>Докторант Ромео ФОРТУНА, МЭА</i>	
СИСТЕМНЫЙ КРИЗИС КАК ДИСБАЛАНС ОБЩЕСТВА	178
<i>Проф. унив., д-р хабилитат Ольга СОРОЧАН, МЭА</i>	
ASPECTE ECONOMICO-SOCIALE ALE PROCESULUI DE URBANIZARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA	183
<i>Conf. univ. dr., Elena VACULOVSCI, ASEM</i>	
INTEGRAREA MIGRAȚIEI DE MUNCĂ ÎN POLITICILE DE DEZVOLTARE DIN PERSPECTIVA DE GEN	187
<i>Conf. univ. dr. Dorin VACULOVSCI, ASEM</i>	
РАССЛОЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ МОЛДОВЫ ПО УРОВНЮ МАТЕРИАЛЬНОГО БЛАГОСОСТОЯНИЯ: ОСНОВНЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ И ИХ ДИНАМИКА	194
<i>Конф. унив., д-р Наталья КОШЕЛЕВА, ASEM</i>	
METODE ȘI TEHNICI MODERNE DE PREDARE-ÎNVĂȚARE A LIMBII ROMÂNE PENTRU CETĂȚENII STRĂINI	201
<i>Lect. univ., Galina RADU, ASEM</i>	
MODALITĂȚI DE ORGANIZARE EFICIENTĂ A PROCESULUI DE RECRUTARE A PERSONALULUI	205
<i>Conf. univ. dr. Marina BAIEȘU, ASEM</i>	
LEGEA APLICABILĂ CONTRACTULUI MATRIMONIAL CU ELEMENT DE EXTRANEITATE	211
<i>Conf. univ. dr. Liliana ROTARU-MASLO, ASEM</i>	
PROFESIA DE AVOCAT ÎNTRE TRECUT, PREZENT ȘI VIITOR	216
<i>Dr., Iulian MUNTEAN, UASM</i>	
<i>Conf. univ., dr., Neli MUNTEAN, ASEM</i>	
НАЛОГОВАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ. НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРИМЕНЕНИЯ НАЛОГОВОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ	219
<i>Д-р права, Александру АРМЯНИК, МЭА</i>	
<i>Мастерант Иван БАНУ, МЭА</i>	

О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ ПРИМЕНЕНИЯ НАЛОГОВОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ, УСТАНОВЛЕННОЙ КОДЕКСОМ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА О ПРАВОНАРУШЕНИЯХ	224
<i>Д-р права Александру АРМЯНИК, МЭА</i>	
<i>Соавтор: Евгения ИЛЬИНСКАЯ, I курс, Институт Правовых и политических исследований Академии Наук РМ</i>	
UN NOU PROIECT DE MODIFICARE A CODULUI DE PROCEDURĂ CIVILĂ – UN PAS SPRE EFICIENTIZAREA JUSTIȚIEI SAU SPRE OBSCURIZAREA PROCESULUI JURISDICȚIONAL	228
<i>Conf. univ. dr., Adelina BĂCU, ASEM</i>	
ABORDĂRI CONCEPTUALE PRIVIND IMPORTANȚA INSTRUMENTELOR PRECONTRACTUALE ALE CONTRACTELOR DE COMERȚ INTERNAȚIONAL	231
<i>Lect. univ., dr., Natalia CIOBANU, ASEM</i>	
EVOLUȚIA PERSONALĂ – CALEA SPRE FERICIRE ȘI SUCCES	238
<i>Lect. univ. Diana CIOBANU, ASEM</i>	
<i>Natalia VÎHOENCO, prof. de arte plastice, gr. did. I, Ș.A.P. „A. Șciusev”</i>	
VULNERABILITATEA ECONOMICĂ: IMPACTUL EI ASUPRA DREPTURILOR COPILULUI	241
<i>Conf. univ., dr., Carolina CIUGUREANU-MIHAILUȚĂ, ASEM</i>	
FACILITAREA ACCESULUI OPERATORILOR ECONOMICI LA CONTRACTELE DE ACHIZIȚII PUBLICE ÎN LUMINA ACQUIS-ULUI COMUNITAR	248
<i>Lect. univ., Alina CODREANU, drd., ASEM</i>	
EFACTUL JURISPRUDENȚEI CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ÎN ORDINEA JURIDICĂ INTERNĂ	253
<i>Conf. univ., dr., Vladlen COJOCARU, ASEM</i>	
COMISIA EUROPEANĂ – INSTITUȚIE DE PROMOVARE A INTERESELOR UNIUNII EUROPENE	258
<i>Conf. univ., dr., Ilie DEMERJI, ASEM</i>	
<i>Lect. univ., dr., Maria DEMERJI, ASEM</i>	
PROTECȚIA JURIDICĂ A COPIILOR AFLAȚI ÎN SITUAȚIE DE RISC ÎN REPUBLICA MOLDOVA	261
<i>Lect. univ. dr., Maria DEMERJI, ASEM</i>	
ARMONIZAREA LEGISLAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA DIN DOMENIUL ELECTROENERGETIC CU ACQUIS-UL COMUNITAR	266
<i>Conf. univ. dr., Evlampie DONOS, ASEM</i>	
<i>Violina ȘPAC, magistru în drept, Șef Departament ANRE</i>	
NOȚIUNI GENERALE PRIVIND INSTITUȚIA ȘEFULUI DE STAT	272
<i>Asist. univ., magistru Cristina FRINEA, ASEM</i>	
CONDIȚIILE DREPTULUI DE MOȘTENIRE LEGALĂ	277
<i>Conf. univ. dr. Veronica GÎSCA, ASEM</i>	
ABROGAREA ȘI CĂDEREA ÎN DESUETUDINE CA TEMEI DE ÎNCETARE A ACȚIUNII LEGII	282
<i>Lect. univ. dr. în drept, Alina NEGRU, ASEM</i>	
LA PLACE DU DROIT DE LA CONSOMMATION EN DROIT COMMUN	287
<i>Conf. univ. dr. hab. Olesia PLOTNIC, ASEM</i>	
<i>Masterant, Dorin DULGHIERU, judecător</i>	
MĂSURI CRIMINOLOGICE DE PREVENIRE A CRIMINALITĂȚII VIOLENTE	294
<i>Lect. sup., Alexandra TIGHINEANU, ASEM,</i>	
<i>Magistru dr., drd. AȘM</i>	
ПРАВО НА НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ ЧАСТНОЙ ЖИЗНИ И ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ	298
<i>Магистр права, Вероника ТОКАРЕНКО, МЭА</i>	

IDEILE „COOPERĂȚIEI DE PRODUCȚIE”¹ ÎN ROMANUL LUI L. N. TOLSTOI „ANNA KARENINA”

Conf. univ. dr. hab. Ivan USTIAN, ASEM

În aceste teze, autorul a scos în evidență ideile „cooperăției de producție”, idei filtrate de marii economiști liberali englezi – A. Smith și J. S. Mill și imortalizate de către genialul romancier-sociolog rus L. N. Tolstoi, în romanul său social-psihologic „Anna Karenina”.

Cuvinte-cheie Tolstoi, Pușkin, Smith, Mill, Byron, economie politică, cooperăție și cooperăție de producție, libertate economică, libertate socială, gospodărie țărănească, proprietate privată, reformă economică, echitate socială.

In these thesis the author shows the ideas of „cooperation of the production”, ideas filtrated by the famous English liberal economists - A. Smith și J. S. Mill and imortalized by the Russian genial novelist-sociologist L. N. Tolstoi in the social-psihologic novel „Anna Karenina”.

Key words: Tolstoi, Pușkin, Smith, Mill, Byron, political economy, cooperation and cooperation of production, economical freedom, social freedom, peasant housekeeping, private propriety, economical reform, social equality.

Introducere

Independent de voința lui L. N. Tolstoi, romanul său „Anna Karenina”, conceput ca „roman familial” a devenit „roman social”, fiind, în final, un răspuns meritoriu la realitățile stringente, cauzate de criza socio-economică, apărută după zece ani de la efectuarea reformei economice „de sus” în anul 1861.

Potențialul energetic al romanului este rezultatul unei pregătiri teoretico-economice și sociologice vaste – rod al unei erudiții enciclopedice universale, altoită pe trunchiul robust al genialității lui L. N. Tolstoi.

În aceste teze, în mod succint, va fi trecută în revistă acumularea ideilor economico-politice, împrumutate de către Tolstoi din operele lui Pușkin și Byron – poeți-economiști, adepți fideli ai concepțiilor liberalismului clasic, elaborat de către Adam Smith. Deosebit de aceasta, tot la acest capitol, vor fi creionate ideile economice ale lui Petru cel Mare – împărat al Rusiei, care a pus bazele socio-economice ale țării în corelație cu teoria și practica economică a țărilor avansate a Europei Apusene. L. N. Tolstoi, aidoma lui A. S. Pușkin, a fost fascinat de decretul lui Petru cel Mare, intitulat: „Despre protejarea țăranimii”, conținutul căruia i-a servit lui L. N. Tolstoi drept „cap de pod” pentru edificarea unor concepții umane despre țăranime – unica clasă producțivă atât pe timpul lui Pușkin, cât și pe timpul lui Tolstoi. L. N. Tolstoi, sincer, credea că situația materială a țăranimii poate fi ameliorată cu ajutorul cooperăției de producție sub diferite forme, despre care vom vorbi mai jos.

Interesul lui L. N. Tolstoi față de teoria economică de talie liberal-smithiană

E cunoscut faptul că L. N. Tolstoi poseda o erudiție enciclopedică de excepție. Cunoștințele științifice vaste ale lui L. N. Tolstoi erau universale. În aceste teze, nu avem posibilitatea de a enumera multitudinea disciplinelor științifice, care erau în vizorul curiozității științifice ale marelui L. N. Tolstoi. De aceea, ne vom opri numai la o disciplină universală, care e ancorată atât în filologie, cât și în filozofie. Este vorba de teoria economică, mai concret de economia politică liberală, elaborată de către Adam Smith, împrumutată de către Tolstoi de la Pușkin.

Tolstoi și Pușkin

Familiarizarea lui L. N. Tolstoi cu ideile economice smithiene a luat amploare la vârsta de 8 ani, atunci, când el a învățat mai multe poezii de-ale lui A. S. Pușkin și mai cu seamă atunci, când a citit romanul lui Pușkin „Evghenii Oneghin”, de unde a aflat despre ideile teoriei economice liberale, elaborate de renumitul economist englez A. Smith. L. N. Tolstoi nu s-a oprit la romanul lui A. S. Pușkin „Evghenii Oneghin”.

El a studiat asiduu opera integrală a lui A. S. Pușkin, pe care l-a numit „tată și profesor” spiritual al său și, mai cu seamă, acele opere ale marelui său predecesor, în care erau cristalizate ideile socio-economice ale școlii liberale economice, create de către A. Smith. Aici menționăm următoarele opere ale lui A. S. Pușkin cu conținut economico-politic de sorginte liberală: „Evghenii Oneghin”,

„Boris Godunov”, „Cavalerul avar”, „Istoria lui Petru I”, „Istoria lui Pugaceov”, „Fata căpitanului”, „Dubrovski”, „Satul Goriuhino”, „Povestirile lui Belchin”, „Dama de pică”, „Arapul lui Petru cel Mare”, „Recenzia la cartea lui M. F. Orlov – Despre creditul statal”, notițele „Despre istoria Rusiei secolului XVIII”, în care Pușkin critică vehement erorile economice ale împărătesei Ecaterina a II-a etc... Anume, aceste opere ale lui A.S.Pușkin i-au servit lui L. N. Tolstoi drept material la edificarea concepțiilor sale referitoare la „Economia politică liberală” și la „Sociologia economică” – știință nouă, cristalizată la finele secolului XIX – începutul secolului XX.

Pe Tolstoi l-a impresionat profund faptul că eroul lui Pușkin, Evghenii Oneghin, a devenit „econom profund”², grație citirii operei de mare valoare științifică și practică a lui A. Smith „Avuția popoarelor”.

Tolstoi a apreciat la justa valoare conținutul strofei a 7-a, supranumită „Strofa economică” a primului capitol al romanului în versuri al lui Pușkin „Evghenii Oneghin”. Tolstoi a mai observat că această strofă conține în sine o analiză competentă a ideilor celor trei școli economice: 1. „Școala liberală economică a lui Smith”; 2. „Școala liberală franceză, supranumită „Fiziocrații”; și 3. „Școala comercial-financiară – „Mercantilismul”. E de menționat faptul că el a observat la „școala liberală” și un lucru subtil, imprimat în această strofă, - este vorba de critica sistemului economic demult depășit de timp – feudalismul, care devenise o frână stagnantă în calea progresului economic și social al Rusiei. Tolstoi a înțeles, destul de bine, că „Evghenii Oneghin”, era omul progresului, deoarece el pleda pentru implementarea, în gospodăria sa, a unor forme noi progresive de producție, în timp ce tatăl său se limita numai la forma depășită de timp – relațiile de arendă dintre feudal și țărani neliberi, atât din punct de vedere economic, cât și social.³

Citirea operelor lui A.S.Pușkin i-au deschis lui Tolstoi încă ceva foarte esențial – elogierea de către Pușkin a operelor marelui poet englez J. G. Byron.

Tolstoi și Byron

Urmând exemplul lui Pușkin, Tolstoi a citit cele mai valoroase opere ale lui Byron cu tentă economico-politică și sociologică. Tolstoi a citit și studiat următoarele opere de mare valoare ale lui Byron: „Don Juan”, „Secolul de bronz”, „Prometeu”, „Jurnalele” și altele. În aceste opere Byron elogiază teoria economică liberală a lui A. Smith și succesele economiei reale engleze, obținute în perioada „Primei revoluții industriale” a Angliei (1750-1800).

Tolstoi și Smith

Operele lui Pușkin și ale lui Byron i-au servit lui Tolstoi drept exemplu demn de urmat: să abordeze operele lui A. Smith de valoare incontestabilă: 1. Teoria sentimentelor morale” și 2. „Avuția popoarelor”.

Analiza profundă a concepțiilor economice liberale ale lui Smith i-a permis lui Tolstoi să accepte numai 5 postulate teoretice din multitudinea de postulate smithiene. Anume:

1. Principiul libertății economice liberale în trei ipostaze: 1^a libertate economică; 1^b libertate socială; și 1^c libertate personală;
2. Deplasarea liberă a forței de muncă;
3. Non-intervenționismul statal în economie;
4. Comerțul liber, atât pe plan intern, cât pe plan extern, nestingerit de restricții vamal-tarifare;
5. Legislația liberală tutelată de Constituție.

Aidoma unui economist politic de performanță, Tolstoi a abandonat din start afirmația categorică a lui Smith referitoare la „universalitatea legităților și relațiilor economice” a patriei natale – Scoția, valabile pentru toate țările lumii. Tolstoi, în mod principial a spus: „Nu tot ce e valabil pentru Scoția poate fi valabil și pentru Rusia. Și, de aceea, Tolstoi l-a îndemnat pe eroul său Levin să scrie o carte nouă despre economie, în care acesta trebuia să dovedească că, în realitatea economică, „poziția capitalului” trebuie să aibă o contrabalanță – „poziția muncii”, care ar ține cont de interesele economice ale forței de muncă, adică a muncitorilor și a țăranilor liberi, care trebuie să fie angajați numai sub formă de contract consfințit de legile juridice liberale.

După o analiză profundă a cărții lui Smith „Avuția popoarelor”, Tolstoi a creat următoarele principii proprii, pe care le nominalizăm:

1. De unit principiul „Eficienței economice” al lui Smith cu principiul „echității sociale” al lui Sismondi (Deci: de unit raționalismul economic cu altruismul social);
2. De substituit principiul lui Smith „poziția capitalului” cu „principiul muncii” atât în teorie,

cât și în „activitatea economică reală” (conceptul lui Tolstoi);

3. De acordat prioritate intereselor economice și sociale ale oamenilor muncii;
4. De legiferat un principiu nou de salarizare a oamenilor muncii în dependență de creșterea productivității muncii. Această idee a lui Tolstoi a fost preluată de către economistul englez A. Marshall, în cartea sa, „Principiile economiei politice”, peste 30 de ani de la apariția romanului lui Tolstoi „Anna Karenina”;
5. Elaborarea de către stat a unei legislații paternaliste, care ar prevedea responsabilitatea celor bogați față de angajații lor la întreprinderile lor – a oamenilor muncii,- asigurarea cu salarii decente, cu cazare, cu acces la ocrotirea sănătății și la instruirea copiilor.
6. Împroprietărirea țăranilor cu pământ, în mod gratuit, cu drept de moștenire urmașilor lor;
7. Statul trebuie să-și asume funcția de armonizare a intereselor celor bogați cu interesele celor săraci;
8. De organizat editarea în masă a cărților pentru copiii oamenilor muncii.

Tolstoi pleda pentru cea mai eficientă formă de armonizare a intereselor celor bogați cu interesele celor săraci – organizarea în masă a „*cooperativelor de producție*”⁴.

Tolstoi-Levin despre „cooperarea de producție”

Tolstoi s-a ocupat de problema cooperăției de producție mai mult de 30 de ani. Problema mișcării cooperatiste, sau cum scria L. N. Tolstoi, – „cooperăția productivă” a fost pusă în centrul mesajului socio-economic tocmai în prima parte a romanului „Anna Karenina” și dezvoltată până la perfecțiune pe tot parcursul narativ al romanului celebru. Mai apoi, ideile cooperatiste ale lui Tolstoi au găsit oglindire în operele și publicistica anilor 80-90 ai secolului XIX și a primului deceniu al secolului XX.

Semnificativ e faptul că Tolstoi vedea în mișcarea cooperatistă nu numai un colac de salvare economică, dar și un remediu eficient de educare morală a poporului în spiritul colectivismului și umanismului altruist conform următoarelor principii ideale ale lui Hristos:

- „Iubește-l pe aproapele tău ca pe tine însuți”;
- „Nu fura”;
- „Ferește-te de rău și făurește Binele”;
- „Abandonează ura, invidia și calomnia” etc...

Ideea covârșitoare a lui Tolstoi despre cooperăție era una socio-economică. El aprecia cooperăția de producție drept cea mai eficientă formă de protecție a producătorilor de talie mică și medie de „mișcările stângace” ale „elefanților”, – adică a corporațiilor uriașe, care în permanență îi ruinau pe producătorii mici și medii, prefăcându-i în șomeri, deoarece ei nu puteau rezista la rigiditatea și provocările concurenței imperfecte.

Tolstoi: teoria și practica „cooperăției de producție”

Tolstoi era ferm convins de faptul că „activitatea cooperatistă este unica activitate economică și socială la care poate participa fiecare membru al societății”: „Activitate, care poate ameliora situația materială a oamenilor muncii”⁵.

Tolstoi cunoștea profund problemele teoretice și practice ale mișcării cooperatiste din țările dezvoltate ale Europei și din Rusia. În biblioteca lui, care număra 23 de mii de titluri de cărți în 14 limbi, erau cărți, care tratau problemele socio-economice ale cooperăției de producție și de consum ale următorilor autori: 1. Ale socialiștilor utopiști, – Morus, Fourier, Saint-Simon și Owen; 2. Ale social-liberalilor mic-burghezi, – Schulze-Delitzsch, Lassali și Ştaudingher; 3. Ale socialiștilor ricardieni, – Bray, Gray, Godwin și Godschin. Tolstoi a găsit informație amplă despre mișcarea cooperatistă din Anglia și SUA în romanul lui J. G. Byron „Don Juan”. Deosebit de acestea, Tolstoi a „luat cunoștință pe viu” despre mișcarea cooperatistă din Franța, în timpul vizitei sale în această țară în anul 1861. Tolstoi a fost impresionat de activitatea „Uniunii cooperativelor frățești din Paris”, creată în anul 1849.

Tolstoi a primit fără rezerve ideile cooperatiste ale economistului german Schulze-Delitzsch, care a elaborat o teorie originală: „Teoria și practica cooperatistă pentru toți”, independent de apartenența de clasă a cooperativelor.

Tolstoi a împrumutat de la Schulze-Delitzsch trei idei esențiale: Prima – proprietatea cooperatistă trebuie să fie creată pe bază social-asociativă a tuturor membrilor cooperăției; a doua – statutul cooperativelor declară „armonizarea intereselor muncitorilor cu interesele capitaliștilor” pe baza unei „cotizații statutare” unice pentru toți membrii cooperativei independent de apartenență de clasă și de

volumul proprietății private a fiecărui membru al cooperativei; a treia – „Non-intervenționismul statal în activitatea cooperativelor”.

Aceste idei i-au servit lui Tolstoi pentru argumentarea, în romanul său „Anna Karenina”, a necesității creării „artelurilor de producție”, fundamentate pe trei principii-cheie: 1. Proprietate social-asociativă, creată pe baza „cotizațiilor statutare” unice ale membrilor artelului; 2. Munca colectivă a membrilor artelului; și 3. Repartiția echitabilă a veniturilor artelului în dependență de cantitatea și calitatea muncii fiecărui membru al artelului depusă în procesul de producție timp de un an.

În opinia lui Tolstoi, „artelurile de producție” trebuie organizate în spațiul rural cu scopul de a-i „salva pe țărani de la sclavie” și de pericolul de ruinare gospodărească în condițiile concurenței imperfecte.

Tolstoi l-a sfătuit pe eroul său pozitiv Constantin Levin să creeze cooperative mici pe ramuri concrete în cadrul gospodăriei boierești. Levin a hotărât să-i facă pe toți țărani săi „cotași” ai gospodăriei sale, nutrinând ideea ca și el, - Levin să devină un „cotaș” mai esențial al gospodăriei sale, orientată spre noi metode de activitate cooperatistă. Levin a partajat gospodăria sa în mai multe ramuri și subramuri economice. De exemplu, fermele de vite mari cornute, legumicultura, pomicultura, culturile cerealiere, fânăturile au devenit cooperative mici („arteluri”) cu statuti aparte conform cărora țărani-angajați pe bază de contract cooperatist au devenit „cotași-coproprietari” ai acestor cooperative mici specializate. Îl cităm pe Tolstoi: „Ivan – responsabil de ferma de vaci, și-a selectat membrii artelului său zootehnic tocmai din membrii familiei sale. Câmpul de cereale a fost dat tâmplarului Feodor Rezunov, care s-a cooperat încă cu șase familii de țărani pe bază cooperatist-colectivistă, iar țăranul Șuraev a creat o cooperativă în submura legumiculturii”⁷.

Levin a observat că țărani-„cotași”-cooperatiști au început să lucreze mai gospodărește, mai grijuliu și, de aceea, toată gospodăria lui Levin a început să prospere.

Eforturile lui Levin s-au soldat cu succese scontate: „în septembrie, a fost realizată producția de lactate de la ferma-cooperatistă, iar veniturile au fost repartizate, în mod echitabil, conform statutului cooperatist”.

Aceste succese l-au impulsionat pe Levin să spună: „Această afacere nu este a mea personală, dar e o chestie despre binele comun”⁸ „...și de aceea, eu trebuie să muncesc insistent și asiduu...”.

Levin s-a convins că forma cooperației productive a dat un impuls nou tuturor țăranilor-„cotași”, care au devenit mai gospodăroși și mai respectuoși și, deci, puțin mai bogați, ca la început de cale. Și Levin, sincer, a mărturisit un adevăr esențial: „*Eu sunt cointeresat ca țăranii-„cotași” să muncească mai bine*”, deoarece succesele obținute „...sunt convenabile și mie, și lor – țăranilor”.

Fiind înaripat de succesele gospodăriei sale, Levin a început să scrie o carte despre o orientare nouă socio-economică cu titlul: „*Carte despre modul de gospodărire*”⁹, pe paginile căreia el nutrea să elogieze munca responsabilă a țăranului-cooperatist, care va contribui la armonizarea intereselor economice ale boierilor cu interesele țăranilor.

Încheiere

După 30 de ani de la apariția romanului „Anna Karenina”, Tolstoi, la 23 ianuarie anul 1910, i-a mărturisit secretarului său literar, V. Bulgacov, ideea vieții sale: „*Acum eu sunt preocupat de problemele mișcării cooperatiste*”.

Istoria dezvoltării economice și sociale a lumii a confirmat cu prisosință ideea cooperatistă a genialului scriitor-sociolog rus L. N. Tolstoi.

Bibliografie:

1. ТОЛСТОЙ Л.Н. «*Анна Каренина*». Москва. Издательство «Художественная литература». 1976 г. стр. 103-104.
2. ПУШКИН А.С. *Собрание сочинений в 10 томах*. Москва. Издательство «Художественная литература». 1981 г. том IV стр. 8-9.
3. Там же, стр. 9.
4. ТОЛСТОЙ Л.Н. «*Анна Каренина*». Цитируемая книга в пункте № 1. Стр. 103.
5. Там же, стр. 103.
6. Там же, стр. 331.
7. Там же, стр. 339.
8. Там же, стр. 339.
9. Там же, стр. 170.

SCHIȚĂ ISTORIOGRAFICĂ ASUPRA STUDIULUI DEMOGRAFIC ÎN SPAȚIUL BASARABIEI (PÂNĂ LA 1918)

Prof. univ. dr. hab. Constantin MATEI, ASEM

Studiile istoriografice ale populației Țării Moldovei și ale Basarabiei au o moștenire destul de bogată. Cunoștințele despre populație au fost în prim-plan din cele mai vechi vremuri. În vremea antică foarte multe legi de comportament în societate se elaborau în baza cunoașterii și dorinței de a influența evoluția unor fenomene demografice (natalitatea, mortalitatea, căsătoria).

Din punct de vedere istoric, se consideră că acest spațiu al României a fost valorificat încă din cele mai vechi timpuri. Săpăturile arheologice contemporane au descoperit mai multe vestigii ale activității umane a populației, care locuia în acest spațiu geografic cu 4-6 mii ani în urmă. Cele mai recente fiind săpăturile din preajma raionului Cimișlia (2014-2015). Este bine cunoscut faptul că acest spațiu a fost locuit și valorificat de triburile vechi ale dacilor (tracilor). Despre istoria acestor popoare s-au efectuat mai multe studii, însă, până acum, rămân multe pete albe. Cum s-a exprimat prof. A. Cioroianu, în istoria dacilor sunt mai multe întrebări decât răspunsuri, de aceea, orice studiu arheologic, istoric, geografic, etnografic completează acele lacune în istoria bogată a acestor triburi.

După sursele istorice cele mai vechi descrieri ale populației dintre Marea Neagră și Carpați aparțin istoricilor antici Homer și Herodot, care, în mai multe capitole descriu despre obiceiurile, activitatea, vitejia poporului trac. După descrierile rămase de la Homer (sec. VIII p. H) tracii ocupau un spațiu foarte vast – între Marea Egee, Carpați și Asia Mică. Iar Herodot (sec. IV p. H) în volumele sale intitulate "Istoria" [1] au fost descrise mai multe obiceiuri și modul de viață al tracilor. Unul dintre aceste obiceiuri se mai pomenește și-n prezent în folclorul românesc cunoscut ca vorba din bătrâni „la un colț de masă cântă, la alt colț de masă plâng” [1, p. 240].

Sursele istorice despre dezvoltarea și activitatea tracilor(dacilor) sunt destul de modeste, însă erau cunoscuți pentru vremea antică ca un popor activ și viteaz. Apar mai multe informații despre aceste triburi, odată cu năvălirea triburilor vecine. Ca exemplu, este cunoscut faptul istoric că în anii 514-513 î. H. tracii au opus rezistență armatei persane, apoi în anii 336-335 î. H. impun armatele lui Al. Macedon să se retragă[2, p. 235].

Perioada de înflorire a triburilor geto-dacice au ajuns la apogeu sub conducerea lui Burebista (sec. I î. H.). Despre acestea, ne vorbesc luptele de rezistență împotriva armatei romane, care au obținut prima mare victorie asupra dacilor dar numai în anii 101-102 d. H. în timpul expediției militare a lui Traian.

Perioada ocupației romane (101-271) de aproape două secole a spațiului Daciei inferioare și superioare (Carpați-Siret-Marea Neagră) a fost o perioadă de înviore economică influențată de mai multe cauze:

- lipsa invaziei triburilor externe;
- construcția de orașe, cetăți, localități cu drumuri, apeducte și structuri de apărare, edificii administrative și publice;
- aducerea specialiștilor din alte regiuni ale Imperiului roman;
- utilizarea largă a forței de muncă locale la toate lucrările de construcție;
- utilizarea de către toată populația a unei singure limbi de comunicare – limba latină.

Deoarece romanii n-au reușit să ocupe tot spațiul dacilor, în partea de nord (intracarpatică și la nord de Carpați) s-a format Dacia liberă, iar centrul și sudul interfluviului Prut-Nistru au fost ocupată de bastarni (triburi ale dacilor vechi, dar, în mare măsură, transformați) și roxolani (triburi slave).

Odată cu slăbirea Imperiului roman și retragerea armatelor romane la sfârșitul sec. al III-lea d. H., în spațiul Carpați – Marea Neagră, începe perioada marilor migrațiuni ale popoarelor spre Vest și Sud-Vest. Dintre popoarele care au trecut prin acest spațiu geografic și s-au lăsat amprenta lor în viața popoarelor băștinașe, pot fi nominalizate triburile goților, gepizilor (triburile germanice din Vest), hunilor. Cele mai puternice și dezvoltate dintre aceste triburi au fost ale hunilor, care au izbutit să pătrundă la vest până în Peninsula Balcanică și au lăsat multe vestigii, actualmente, descoperite în apropiere de Comrat, Cazaclia, Hlinaia. Au fost stopați în înaintarea lor de armatele romane numai la mijlocul sec. al V-lea (anii 451-453).

Perioada secolelor medievale timpurii (sec. V-XIII) reprezintă o perioadă a unor intense contacte etnoculturale a populației romanice (geții și dacii romanizați) cu diverse triburi migratoare venite din regiunile nordice (slave) și estice (turanice, iraniana, fino-ugrică). Ca rezultat, populația acestui spațiu geografic carpato-nistrian era reprezentată de populația locală romanizată, cu viața sedentară și populația triburilor nomade, care, deseori, erau asimilată de localnici.

Romanicii au început să fie atestați în cronicile scrise numai începând cu sec. IX-X, când încep să se consolideze și să manifeste pe plan politico-militar și etnic [2, p. 141]. Această populație în cronicile scrise ale vremii este cunoscută sub diferite forme, dintre care mai răspândite sunt Vlah, Voloh și altele. Pe parcursul sec. V-XIII, în interfluviul Prut-Nistru, s-au dezvoltat mai multe culturi ale popoarelor romanice și ale popoarelor migrante ale triburilor ungare, pecenege, cumane, mongole și altele. Vestigiile acelor culturi se găsesc în săpăturile arheologice pe parcursul ultimelor decenii, în rezultatul cărora a fost descoperite mai multe localități romane. Astfel s-au „atestat 889 de puncte geografice din spațiul pruto-nistrian: inclusiv în zona de nord – 566, centru – 199, sud – 124 de situri [2, p. 142]. În cadrul acestor situri, au fost atestate 1645 de așezări umane cu spații locative, depozite, spațiu pentru activități economice (cuptoare de coacere a pâinii, topirea metalului, arderea cărămizii și altele). O parte din aceste localități sunt centre fortificate, în care se evidențiază așezarea de refugiu, localuri administrative, centre voievodale, cetăți și puncte de supraveghere. Dintre cele mai importante localități, pot fi nominalizate – Briceni, Edineț, Soroca, Orhei, Lăpușna, Brănești, Costești și multe altele.

Prezența populației nomade este dovedită prin descoperirea unui număr mare de morminte – necropole – (peste 560) caracteristice popoarelor turanice, iraniene, mongole.

Deși au avut loc transformări semnificative economice, politice, sociale și demografice, surse bibliografice și documente despre populația spațiului Prut – Nistru lipsesc cu desăvârșire. Toată informația prezentă din sursele istorice, arheologice, geografice sunt rezultatele calculelor indirecte, reieșind din mai multe descoperiri arheologice și concluzii ale specialiștilor. Primele surse despre poporul acestui spațiu apar numai în sec. IX-X, aparțin lui Anonymus, un notar al regelui maghiar Bela al III-lea (anii 900), care preciza că în arealul carpatic locuiește populația românilor. În documentele altor state limitrofe (slave, maghiare, bizantin), poporul român este menționat abia începând cu secolele IX-XI. Astfel într-o cronică veche suedeză (1118 - 1241) se menționează pentru prima dată despre „țara vlahilor” [3, p. 98]. Tot în sursele suedeze din această perioadă, pe o piatră memorială de pe insula Gotland pentru prima dată este scris despre Vlahi [3, p. 97]. Despre comunitățile și poporul român se relatează în documentele din sec. a XI, în „Cronica poloneză” a lui V. Kadlubek, că în armata polonă a regelui Cazimir I (1038-1058) erau români din Moldova.

Un loc aparte în studiile istorice asupra populației revine lucrările marilor cronicari M. Costin, I. Neculce, Gr. Ureche. Însă informația demografică, în aceste surse, este modestă, și se pot relata numai unele informații izolate, deoarece obiectul principal al cronicilor îl constituie voievozii și marea boierime.

O adevărată enciclopedie, pentru vremea sa, cu o informație istorico-demografică o reprezintă lucrarea lui Dimitrie Cantemir. Domnitorul, în mai multe rânduri, scrie despre obiceiurile, tradițiile, activitatea poporului din Țara Moldovei [4]. Dintre aspectele demografice descrise de Dimitrie Cantemir este faptul că subliniază longevitatea înaltă a poporului și nivelul scăzut de morbiditate [4, p. 6]. În lucrare, se descriu toate etniile care conviețuiau în spațiul geografic al Țării Moldovei, dar, pentru prima dată, găsim informație despre etnia romă, care a pătruns în spațiul european începând cu anul 1565 [4, p. 147].

Important este faptul că Dimitrie Cantemir cunoștea informații despre revizia populației în Țara Moldovei din anul 1591, dar, din cauze necunoscute, nu au fost utilizate.

De aceea, sub aspect istoric, una din cele mai importante surse demografice pentru sec. al XVI-lea a fost revizia populației de la 1591, în timpul domniei lui Aron Tiranul (1591-1595). Făcând abstracție de erorile cu care s-a realizat această primă revizie, menționate de specialiști, revizia este un punct de reper în istoria statisticii populației în Țara Moldovei. În corespundere cu unele rezultate păstrate, în acea perioadă, în Țara Moldovei, au fost înregistrate 46.860 de gospodării cu o populație de 234 mii locuitori. În istoriografia noastră, această revizie a fost descrisă de istoricii: A. I. Cotenco, N. S. Mohov, P. V. Sovetov [5].

Una din cauzele semnificative ale erorilor acestei revizii (1591) este nedorința clasei dominante de a fi cunoscut numărul de gospodării și de persoane, deoarece de aceasta depindea mărimea impozitelor (sub diferite forme), pe care Țara Moldovei trebuia să le plătească Imperiului Otoman. Probabil, aceasta a determinat faptul că, până la sfârșitul sec. al XVIII-lea, în spațiul Țării Moldovei cu desăvârșire au lipsit evidențe ale situației demografice. Un interes mare pentru acest domeniu a început odată cu ocuparea pământurilor Moldovei de către armatele ruse. Deoarece pentru Rusia acest spațiu era ca o pată albă de pe teritoriul Europei, interesul Rusiei de a cunoaște era foarte mare, întrucât doreau să cunoască ce prezintă spațiul nou care se va include în componența Imperiului Rus, dar în aceeași vreme, comandamentul armatei ruse avea nevoie să cunoască resursele umane, resursele naturale, produsele alimentare, rezervele de furajere pentru cavalerie. De aceea, activitatea comandamentului stabilit în Moldova începe cu organizarea reviziei populației (1771-1772). Deoarece, la comandament, a ajuns informația despre erori mari admise la organizarea reviziei, în anul 1774, se difuzează ordonanța de a efectua o nouă revizie a populației.

După prima revizie (1771-1772), în Țara Moldovei, a fost înregistrate 88,7 mii de gospodării cu o populație de 443,7 mii de locuitori. Mai multe surse bibliografice istorice relatează despre diminuarea efectivului populației, în perioada de după prima revizie, din anul 1591. Însă, analiza comparativă a rezultatelor reviziei din anul 1771 denotă o creștere semnificativă a numărului de gospodării cu 41,9 mii, sau aproape o dublare, iar efectivul populației a crescut cu aproape 210 mii, ceea ce înseamnă iarăși aproape o dublare pe parcursul a 181 de ani (aproape două secole).

Cu stabilirea armatei ruse și până la ocuparea definitivă a Basarabiei și alipirea de Imperiul rus, ritmurile de creștere a populației au crescut.

În perioada 1771-1812, se organizează mai multe revizii ale populației (1774, 1803, 1810), în așa fel, informația despre efectivul și structura populației și potențialul economic al regiunii era binecunoscut. Acesta a adus la creșterea interesului societății (militare, științifice, administrative) despre această regiune a Europei. Despre creșterea intensă a numărului populației denotă rezultatele reviziei anului 1803 la care au fost înregistrate 138,9 mii de gospodării (o creștere cu 50 de mii față de 1772) și un efectiv al populației de 700 de mii, de o creștere de aproape 260 de mii numai pe parcursul de 30 de ani.

Aceste transformări în efectivul și structura populației au fost analizate și publicate de mai mulți autori istorici, precum V. M. Cabuzan (6), P. Dmitriev (7), V. Zelenciuc (8).

Intențiile Rusiei de a anexa Basarabia la Imperiul Rus devin tot mai evidente, deoarece, după anii 1803-1805, se intensifică evidența populației și potențialul natural a interfluviului Prut-Nistru, fapt care a fost realizat în 1812, eveniment marcat recent (2012) în Chișinău, la cei 200 de ani de la ocuparea Basarabiei de către Rusia.

Despre numărul populației Basarabiei, la momentul ocupației (1812), sunt mai multe presupuneri, din această cauză o evidență statistică a acestei regiuni începe după 1817, când se declară formarea regiunii Basarabia, în componența Imperiului Rus. Însă după părerea istoricilor și geografilor, numărul populației regiunii Basarabia la momentul ocupației era apreciată de la 240 de mii la A. Zașciuc; 215 de mii la P. Cunițchii; și 334 de mii locuitori la A. Socalschii.

După anul tragic 1812, populația Basarabiei a suferit transformări numerice și structurale impunătoare, de aceea, cere un studiu minuțios aparte.

Bibliografie:

1. ГЕРОДОТ „История.”, Ленинград 1972, 570 ст.
2. Republica Moldova. Ediție enciclopedică, Chișinău, 2009, 730 p. ISBN 978-9973-9520-0-2.
3. SPINEI V., „Moldova în secolele XI-XIV.”, Chișinău, 1994, ISBN 5-362-60791-2, 490 p.
4. КАНТЕМИР Д. *Описание Молдавии*, Кишинев, 1973.
5. КОТЕНКО А. И., МОХОВ Н. А., СОВЕТОВ П. В., *О тенденции развития народонаселения Молдавии в эпоху феодализма.* – Ученые записки Института Истории Языка и Литературы МФАН СССР. Том IV (серия историческая), Кишинев, 1957.
6. КАБУЗАН В. М., *Народонаселение Бессарабской области и левобережных районов Приднестровия*, Кишинев, 1974.
7. ДМИТРИВ П., *Народонаселение Молдовии*, Кишинев, 1973.
8. ЗЕЛЕНЧУК В., *Население Молдовии*, Кишинев, 1973.

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ РАЗНООБРАЗИЕ И КОНКУРЕНТНОСТЬ В ПРОЦЕССЕ ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Конф. унив., д-р Илларион КИСТРУГА, МЭА

This work represents an attempt of use of methodological potential of the hierarchic compensations law for the analysis of contemporary integration processes. Ignoring this methodology makes it difficult to jeopardize our farness from Europe. Contemporaneity should be understood as a challenge, its demand consists in impossibility to abandon the problem of European integration. Freedom in condition of Contemporaneity would consist in finding new possibilities to be together in different ways.

Достижения новой институциональной экономической теории (НИЭТ) были уже трижды отмечены Нобелевскими премиями по экономике – в 1991 г. (Р. Коуз), 1993 г. (Д. Норт), 2009 г. (О. Уильямсон, Э. Остром). Однако, методология этого направления, по мнению некоторых экономистов, остается практически не разработанной. Одно из объяснений указывает на отсутствие единой теории и существующее методологическое разнообразие. Предмет исследования и применяемая методология существенно различаются в теории транзакционных издержек, эволюционной экономической теории, контрактной теории и новой экономической истории. Не случайно, объединение этих течений в одном учебном курсе под названием «Институциональная экономика», по мнению некоторых экономистов, считается едва ли не уникальным достижением. Нам же кажется, что как раз недостатком методологического разнообразия, выходящего за рамки непосредственно экономической теории, объясняются проблемы данного подхода.

Наша задача – подчеркнуть еще раз методологический потенциал НИЭТ, исходя из необходимости пересмотра взаимодействия политической философии экономической теории в наших национальных условиях. В этой связи, нам кажется, весьма перспективной методология *QWERTY-эффектов* и *path dependency*. Она используется в сфере институциональной экономики и исследует зависимость технических стандартов и институтов от пути их развития. К примеру, общепринятая раскладка клавиатур печатающих устройств (*QWERTY*) стала результатом победы менее рационального стандарта. Установлено, что выбор определялся, в первую очередь, случайными обстоятельствами момента выбора. Впоследствии, изменение этого стандарта стало невозможным из-за очень больших затрат [David, 1985]. Примечательно, что многие экономисты восприняли наличие *QWERTY-эффектов* как опровержение фундаментального тезиса классической экономики об эффективности конкуренции в процессе отбора вариантов экономического развития, и даже как аргумент в пользу централизованной государственной экономики. Концепция *path dependency* [Arthur, 1994; Liebowitz, 2002] распространяет зависимость от пройденного пути на более широкий класс явлений – экономические институты, понимаемые как правила игры в общества, ограничительные рамки, которые организуют отношения между людьми [Норт, 1997]. Представляется весьма продуктивным распространение указанной зависимости на институциональное разнообразие общества в целом. Такой подход подчеркивает живучесть неэффективных стандартов и институтов и сложность, а иногда и проблематичность их изменения. Подчеркивается случайность выбора и высокая стоимость его изменения, и неразрывная связь нового выбора с историей, национальной идентичностью, взаимозависимостью институтов (*path dependency* и *path determinacy*) и наличием разнообразия. Процесс выбора вариантов развития, в точке бифуркации, имеет черты так называемого марковского процесса. Выбор альтернатив развития в определённой исторической ситуации детерминирован предшествующей историей, но сам выбор в меньшей степени зависит от предыдущих состояний системы, чем от «случайных» факторов и обстоятельств момента принятия решения. Особо подчеркнём здесь значение уровня компетентности политического класса, качество взаимодействия и уровень институционализации политической теории и политической практики. По нашему мнению, далеко не всегда осознаётся, что институциональная конкурентоспособность не в последнюю очередь, зависит от исторической памяти политического актора, политической власти.

Отсутствует практическое понимание и того факта, что предшествующая история (в том числе и недавняя) институциональных изменений не только определяет положение в данный момент, но она также оказывает и существенное влияние на каждый последующий выбор. Вот почему «короткая память» политического актора неизбежно сокращает поле поиска будущих альтернатив развития. Претензии некоторых политических акторов деидеологизировать этот процесс, артикулировать и внедрять некую историческую правду, неизбежно сужает поле этого поиска.

Интеграционные процессы неизбежно затрагивают структуру и разнообразие современного институционального дизайна. Необходимость ответа на исторические вызовы современности, неизбежно требует переопределение способов взаимодействия политической теории и политической практики как определяющие факторы современного институционального пространства. На наш взгляд, многие наши проблемы определяются невысокой методологической культурой уровня принимающего политическое или экономическое решение. Вот почему, может статься, что, стремясь преодолеть своё институциональное отставание, мы можем оказаться в очередной идеологизированной институциональной ловушке.

Громадным методологическим потенциалом в анализе возможных вариантов институционального развития, обладает, так называемый, закон Седова, или закон иерархических компенсаций. Он относится, в первую очередь, к общей теории систем и сыграл важную роль в становлении концепции *path dependency* [Margolis, Liebowitz, 1998]. Этот закон, развивает и уточняет формулировку известного кибернетического закона Эшби [Эшби, 1959] о необходимом разнообразии [Седов, 1988; 1995]. Экономические размерности закона Эшби развиты в работах С. Вира [Вир, 1965; 1993]). В формулировке А. Назаретяна, вышеупомянутый закон выглядит следующим образом: «В сложной иерархической системе рост разнообразия на верхнем уровне обеспечивается ограничением разнообразия на предыдущих уровнях, и, наоборот, рост разнообразия на нижнем уровне (иерархии) разрушает верхний уровень организации» [Назаретян, 2004, с. 225].

Процесс европейской интеграции, как нам представляется, порождает определённые проблемы, связанные с игнорированием этого закона. Ведь унификация политических и экономических институтов происходит тогда, когда разнообразие, как на уровнях, где происходит конкуренция, так и на более высоких, опирающихся на эти институты, становится избыточным.

Разрушение же единого стандарта и рост разнообразия на нижних уровнях происходит тогда, когда разнообразие верхнего уровня оказывается недостаточным (в соответствии с законом Эшби) для функционирования системы. Качество интеграционной политики Европейского Союза, призывает уточнить одно важное обстоятельство: сила сопротивления переменам увеличивается при исчезновении разнообразия на нижнем уровне и возрастании его на верхних уровнях. Сопротивление снижается, когда на нижнем уровне ещё сохранились альтернативные стандарты, но разнообразие на верхних уровнях не получило большого развития. Игнорирование, в первую очередь, институционального политического разнообразия деформирует интеграционные процессы в современной Европе, да и во всем мире. Учет действия этого закона делает релевантным интерес к вопросу о том, на каком уровне политической иерархии, произойдёт рост разнообразия и где возможный выход из создавшегося положения. По всей вероятности оптимальный вариант преодоления угрозы попадания в очередной институциональной ловушке, должен находиться на том уровне, где была сделана ошибка выбора. Однако, если допустить, что этот уровень задан именно господствующей философией европейской интеграции, становится ясными «перспективы» исправления ошибки выбора. Поэтому, на уровне реальной политики, этот уровень никому достоверно неизвестен, а попытки его определить дорогого стоит. Одно лишь обстоятельство не вызывает сомнений: эти поиски, по всей вероятности, необходимо вести в русле протестной политической философии.

Исходя из наличествующего политического и экономического потенциала, мы не можем себе позволить «дешёвый», в русле «догоняющей модернизации» экономический или политический институт. Ответственная интеграционная политика нашего государства должна

учитывать неоднозначную роль Современности в интеграционных процессах. Даже поверхностный анализ обнаруживает следующую антиномию. С одной стороны, современность устойчиво ассоциируется со свободой – оценок, суждений, самостоятельного выбора идентификационных технологий, от безоговорочного авторитета традиции и от внешнего диктата. Динамизм, предприимчивость, свобода передвижений и все остальное, что полагается неотъемлемыми чертами современности, в конечном счете, вытекает из этой свободы. С другой стороны, современность предъявляет совокупность жестких институциональных стандартов – несоблюдение которых неизбежно и неотвратимо, так или иначе, карается поражением в статусе, переводом в положении парии и ретрограда. В этой связи возникает вопрос о разумности этих (к примеру – образовательных) стандартов – императивов. Принудительность современности в том, что такой естественный ход событий, предполагаемый самим духом присущей ей свободы, становится крайне проблематичным. Молдавия создает те или иные демократические или экономические институты, потому что во всех, определяемых как цивилизованных, современных странах они есть, а не потому, что общество признало их необходимыми телеологическими средствами для своего процветания. А если это так, то такая свобода становится проблематичной, ибо она не допускает возможность быть иным. Допускает ли свобода современности право и возможность быть несовременным в сфере институционального дизайна без последствий, превращающих свободу в познанную и карающую необходимость? Но, если принудительность современности не допускает альтернативность, и это оказывается не просто конъюнктурным политическим лозунгом, а выражением её сущности, то это значит, что в современности не дано свободы. Вновь становятся актуальными слова М. Бакунина: «Если от свободы отрезать маленький кусочек, то вся свобода перейдет в этот кусочек».

Проблема приобретает особую значимость, ибо задача институциональной модернизации стало жизненной проблемой миллионов. Правомерно ли *a priori*, некритически приписать некое безусловное позитивное содержание социальным институтам современности, необладание которых делает нас несовременными в современности? Означает ли это выпадение из современных интеграционных процессов и процесса европейской интеграции? На этот счёт существуют большие сомнения. Современность скорее нужно понимать как проблему и вызов, успешной реакцией на которые могут быть содержательно самые разные институты и технологии, питаемые разнообразными национальными традициями. Если допустить правомерность такого подхода, то принудительность современности состоит в невозможности ухода от вызова европейской интеграции. Однако её свобода и была бы ответом на них и заключалась бы она именно в нахождении способов быть вместе по-разному.

И если в этом в этом вопросе классический либерализм показывает свою интеллектуальную серьезность и политическую трезвость, то политическая философия неолиберализма парализует остатки этой свободы. Это культура монологическая, насыщенная высокомерием «просвещённых». Либерально-демократический проект Современности вырос именно на этой почве. Политическая культура, институциональный дизайн, логика современных интеграционных процессов и современной конкурентной борьбы - всё это и многое другое во многом определяется духом и менталитетом этого проекта.

Однако на уровне ответственной политики настоятельно требуется понимание того, что современный мир давно потерял своё «онтологическое единство». Распад этого единства означает, что разум утрачивает свою самодостаточность, признавая свою принадлежность к определённому историческому контексту. Разум, рожденный Просвещением, по выражению Б. Капустина, становится недостаточно современным разумом. Здесь обнаруживается несостоятельность претензий на универсальность либерально-демократического проекта. Выдающиеся успехи этого способа миропонимания и миросозидания не отменяет его историческую ограниченность и необходимость поиска его исторических границ. Адекватный ответ современным вызовам актуализирует необходимость институционализации этого поиска. Идентификационный кризис, испытываемый сегодня постсоветским пространством, неизбежно затрагивает общеевропейскую судьбу. Сама по себе возросшая степень маргинализации части европейского населения – не способна породить новое качество потребления современных ценностей, тот конструктивный протест, который мог бы привести к каким-то осязаемым

качественным сдвигам в современной структуре ценностей. Сложившаяся на Западе представительная демократия сама является очень важным амортизатором эффективных протестов против сложившегося положения, в том числе, в силу тех иллюзий, которые она порождает у масс в отношении способов воздействия на правящие элиты. Нам представляется, что западное политическое мышление, образно выражаясь, замкнулось в наличном бытии, и не всегда адекватно оценивает культурный потенциал Восточной Европы. Современной системе потребления, во многом, удалось погасить очаги антисистемного сопротивления, удалась в целом и дискредитация идеологических альтернатив. Во многом, западной системе ценностей, удалось подчинить себе современность, в структуре и логике которой она, конечно, всегда играет огромную роль, но которая не редуцируется к ней, ибо в ней всегда были, есть и будут и другие составляющие. Вот почему, нам представляется, что интеграционистская политика нашего государства, должна учитывать потребность в этой новой методологической культуре.

Современный идентификационный кризис, может быть преодолён, в том числе, ответственным поиском и реконструкции того, что называют *lieux-de-memoire* определённой нации, в процессе строительства общеевропейского дома. Этот поиск, неизбежно актуализирует проблему «достаточного европейского разнообразия» в национальной памяти разных народов.

Таким образом, создались бы реальные возможности оптимизации процесса использования потенциала *soft power* Республики Молдовы в процессе европейской интеграции.

Библиография:

1. АХИЕЗЕР А.С. *Россия: критика исторического опыта*. В 3 т. Т. 1,2. М., 1991.
2. Вир С. *Мозг фирмы*. М., 1993.
3. КЛЕЙНЕР Г.Б. *Эволюция институциональных систем*. М., 2004.
4. НАЗАРЕТЯН А.П. *Цивилизационные кризисы в контексте универсальной истории*. М., 2004.
5. НОРТ Д. *Институты, институциональные изменения и функционирование экономики*. М., 1997.
6. НУРЕЕВ Р., ЛАТОВ Ю. *Что такое path dependence и как ее изучают российские экономисты*. // *Общественные науки и современность*. 2006. № 2.
7. СЕДОВ Е.А. *Информационно-энтропийные свойства социальных систем* // *Общественные науки и современность*. 1995. № 3.
8. ЦИРЕЛЬ С. *QWERTY-эффекты, path dependency и закон Седова*. // *Общественные науки и современность*. 2005. № 5.
9. ЭШБИ У. *Введение в кибернетику*. М., 1959.
10. ARTHUR W.B. *Increasing Returns and Path Dependence in the Economy*. Ann Arbor, 1994.
11. DAVID P.A. *Clio and the Economics of QWERTY* // *American Economic Review*. 1985. Vol. 75.
12. LARDNER J. *Fast Forward*. New York, 1987.
13. LIEBOWITZ S.J. *Rethinking the Network Economy*. New York, 2002.
14. MARGOLIS S.E. *Liebowitz S.J. Path Dependence* // *The New Palgrave Dictionary of Economics and Law*. London, 1998.
15. PUFFERT D.J. *The Standardization of Track Gauge on North American Railways, 1830-1890* // *Journal of Economic History*. 2000. Vol. 60.

CULTURA CA FACTOR AL DEZVOLTĂRII ECONOMICE

Lect. univ., dr. Galina ȚURCAN, ASEM

The culture and economy are elements of social system. They co-operate among themselves. The culture influences economy through values, norms and traditions. In turn, the economy can generate new values.

Economic activities of individuals and social groups are regulated by economic culture. A special attention is paid to the essence of the economic culture, which is a kind of culture on crossing between culture and economy.

Atât cultura, cât și economia sunt subsisteme ale sistemului social, sunt elemente relativ autonome în cadrul acestui întreg, dar care interacționează și se influențează reciproc. Vorbind despre factorul cultural, acesta nu poate fi ignorat în analiza sferei economice. Deja fondatorii teoriei economice clasice, Adam Smith și John Stuart Mill, considerau că factorii culturali au, uneori, o mai mare influență asupra comportamentului economic al oamenilor decât aspirația acestora de a obține profit.

Tradițiile și obiceiurile proprii anumitor etnii, confesiuni, influențează realizărilor lor economice. Din perspectiva metodologică a investigării activității omului în sfera economică, este important ca acesta să fie examinat nu doar ca *homo economicus*, omul care acționează rațional și din interes propriu, individul ca simplu agent economic, ci și ca *homo culturalis*, omul integrat într-un sistem de factori socio-culturali. Activitatea economică se realizează, întotdeauna, într-un mediu cultural, chiar dacă aceasta nu se conștientizează întotdeauna.

Examinând raportul dintre cultură și economie, vom defini cultura ca pe un sistem de valori, norme, tradiții, care reglementează, orientează comportamentul uman, inclusiv în sfera economiei. De asemenea, vom reieși din convingerea că, în activitatea sa economică, fiecare națiune se bazează pe un fundament de orientări culturale relativ stabile. Acestea din urmă se modifică mai lent decât factorii de natură geografică, economică, politică, tehnologică. Unele și aceleași modele economice funcționează diferit în diferite condiții socio-culturale, iar împrumuturile economice (modele de organizare a muncii, introducerea mașinilor și mecanismelor noi) se înrădăcinează fie mai ușor, fie mai greu, cum ar fi în societățile tradiționale.

În legătură cu funcționarea tandemului „cultură-economie”, examinând locul culturii în economie, trebuie de atras atenție mai ales la caracterul dublu al influenței ei asupra stării economice a societății în întregime. Cultura materială, nivelul conceptual și cel al pregătirii profesionale a rezervelor de muncă, sistemul de valori materiale și cel al motivațiilor în sfera muncii, sistemul de pauze recreative între eforturile de muncă, mai ales pe perioada concediului și la sfârșitul săptămânii, toate acestea constituie atribute ale legăturii „munca-economia-cultura”. [Goliț, 2000 p. 25]

Cultura are implicații asupra economiei prin elementele sale, unul dintre ele fiind religia. Etica muncii constituie o valoare importantă în sistemul valorilor religioase, dar religiile mondiale influențează în mod diferit activitatea economică.

Influența eticii din cadrul creștinismului protestant asupra sferei economice a fost analizată amănunțit de către Max Weber. Mai mult decât atât, a fost înaintată ideea apariției unui nou model economic, a celui capitalist în urma acestei influențe. Max Weber considera că anume etica protestantă, care a apărut în țările Europei Occidentale în sec. XVI-XVII și care accentua importanța muncii conștiincioase, sârguincioase, atitudinea chibzuită față de activitatea economică, a constituit stimulul moral pentru apariția „spiritului rațional al capitalismului”. În lucrarea sa „Etica protestantă și spiritul capitalismului”, Max Weber încearcă să explice de ce regimul economic capitalist s-a dezvoltat la început în Occident. El susținea că religia protestantă, mai exact, etica, pe care aceasta se bazează, condiționează munca constantă, rațională, iar a munci rațional pentru a obține profit, dar și a consuma rațional, constituie o conduită necesară pentru dezvoltarea capitalismului, deoarece presupune o continuă reinvestire a profitului neconsumat. Max Weber menționează faptul că protestanții considerau că mântuirea nu se poate atinge prin respectarea formală a ritualurilor bisericii, ci prin credință profundă, comunicare directă cu Dumnezeu și responsabilitate în fața lui. În credința protestantă, Dumnezeu generează nu doar frica de pedeapsă, ci și un sentiment profund de vină. Credinciosul protestant nu cunoaște dacă este predestinat să fie mântuit sau nu. Dar credința în existența acestei predestinări îl făcea pe om să caute unele indicii ale mântuirii în profesia pe care o practică. Omul trebuie să muncească, slujind lui Dumnezeu și să demonstreze prin muncă faptul că el deține binecuvântarea lui Dumnezeu și este merit să fie mântuit. Weber considera că, în luteranism, munca echivala cu rugăciunea. În viziunea sa, protestantismul a creat un nou tip de personalitate, care a avut un rol important în schimbările economice, personalitate activă, disciplinată, responsabilă. În sporirea bogăției protestanții vedeau mărturia succesului lor, confirmarea faptului că ei sunt aleși de către Dumnezeu pentru a obține mântuirea. De aceea, averea obținută trebuie înmulțită, nu cheltuită. Chiar dacă această teorie a lui Max Weber a fost criticată de către unii cercetători, multe dintre țările capitaliste mai dezvoltate, în prezent, sunt țări cu o răspândire preponderentă a religiei protestante. Iar protestantismul, confucianismul, iudaismul sunt considerate, în general, mai favorabile dezvoltării capitalismului decât creștinismul ortodox și islamul.

Sistemul de valori spirituale din cadrul culturii poate accelera, sau împiedica dezvoltarea economică. În acest sens, este elocvent exemplul țărilor post-socialiste. Dezvoltarea economiei de piață, în aceste societăți necesită un corespunzător suport valoric. Dar o parte dintre valori, mai ales cele împărtășite de către persoanele mature și cele de vârstă a treia nu sunt doar sincronice schimbărilor economice actuale, ci sunt chiar contradictorii. Și aici apare un conflict permanent între economie și cultură. Trecerea la economia de piață în țările post-socialiste este încetinită de faptul că economia de piață cere de la individ așa valori ca inițiativa personală, responsabilitatea pentru soarta proprie. Dar oamenii s-au obișnuit să aștepte aceasta de la structurile statale. Economia de piață cere ca omul să fie orientat spre realizarea succesului, concurență, profesionalism, susținerea inovației. Iar purtătorii culturii economice de piață trebuie să posede un sistem flexibil de orientări valorice. Dar multe dintre persoanele educate într-un sistem de comandă, fără inițiativă, în momentul în care li se micșorează nivelul de trai, sunt dispuși mai degrabă să muncească mai mult la locul de muncă, să mizeze pe garanții sociale din partea statului.

Din perspectiva atitudinii față de muncă, în cadrul sistemelor economice actuale, oamenii se pot împărți în două grupuri. Reprezentanții primului grup sunt de acord să trăiască mai modest, dar să aibă un nivel de venit asigurat și fără riscuri. Cei dintr-al doilea grup sunt de acord să riște, să manifeste inițiativă, pentru a avea un venit mai mare. Anume persoanele din cel de-al doilea grup sunt reprezentanți ai comportamentului economic de piață, purtători ai valorilor economiei de piață. Pentru reușita economiei de piață în țările menționate mai sus, inclusiv în Republica Moldova, este necesară existența unei ideologii a economiei de piață, „coagularea” unui sistem integru de valori ale economiei de piață. Actualmente, însă, sistemul de valori, care privesc funcționarea economiei din cultura moldovenească este unul eclectic, incluzând în sine tradiții seculare, experiență sovietică și liberalism.

Una dintre valorile necesare pentru dezvoltarea eficientă a economiei de piață este încrederea în alte persoane. În momentul în care oamenii nu au încredere în alte persoane, aceasta constituie o barieră în fața unor acțiuni colective, a negocierilor etc. În Republica Moldova, gradul de încredere în ceilalți oameni este destul de scăzut. Conform Barometrului Opiniei Publice, în noiembrie 2003 doar 30% dintre cei chestionați considerau că poți să ai încredere în majoritatea oamenilor, pe când 63% considerau că nu poți să ai.

Normele morale din cadrul culturii, atitudinea față de muncă pot fi, uneori, mai importante pentru dezvoltarea economiei decât resursele naturale. Aceasta se confirmă prin reușitele activității economice a Japoniei și Elveției, țări sărace în resurse naturale. Dimpotrivă, uneori abundența resurselor poate să împiedice dezvoltarea economiei și să creeze o atitudine iresponsabilă față de muncă, delăsare, ceea ce se poate observa în Rusia.

Importanța factorilor culturali pentru dezvoltarea economiei se poate deduce și din faptul că, în societățile multiculturale, unde există posibilități economice egale pentru toate etniile, unele minorități etnice realizează succese economice mai pregnante decât altele (de exemplu, chinezii în Filipine, în Indonezia, dar, într-o oarecare măsură, și în Statele Unite ale Americii).

În momentele istorice, în care printre valori guvernează doar profitul, iar valoarea omului este redusă la minimum, atunci când în cultură predomină exclusiv valorile materiale, aceasta duce la apariția piramidelor financiare, la crearea rețelelor de vîndere a narcoticelor, la crearea pieței tenebre etc. Aceste activități economice sunt menite, din start, să se soldeze cu îmbogățirea unora și consecințe negative, dacă nu tragice pentru alții.

La rândul său, și economia influențează cultura. Implementarea unor noi instituții economice, a unui sistem economic diferit de cel precedent poate să creeze valori noi și să le schimbe pe cele vechi. Implementarea economiei de piață, în Republica Moldova, dezvoltă așa caracteristici ale culturii, cum ar fi pragmatismul, orientarea la trebuințele și necesitățile individuale. Societății occidentale i-au trebuit 400 de ani, pentru ca, la nivel spiritual, să creeze așa idealuri, care să îl facă pe om din copilărie și până la adânci bătrâneți să muncească intensiv. În aceste condiții, munca și banii devin un scop în sine. Ele asigură o bunăstare durabilă, dar sărăcesc spiritual omul. [Goliț, 2000 p. 26] Trecerea la economia de piață în țările post-socialiste a însemnat pierderea orientărilor culturale atât la nivel de individ, cât și la nivel de societate. Repartizarea neechitabilă a bogățiilor și resurselor, îmbogățirea ilicită a unei pătri restrânse de oameni și sărăcirea considerabilă a altora au produs o deformare a valorilor, inclusiv o diminuare a valorii vieții omului. Dar valorile culturale nu se

schimbă neapărat odată cu schimbarea economiei. Persoanele profund religioase, de obicei, continuă să împărtășească, în principal, aceleași valori pe care le-au avut anterior.

O proiectare a culturii asupra relațiilor economice o reprezintă cultura economică, care reprezintă un ansamblu de norme și valori ce reglementează comportamentul economic și are rol de memorie socială a dezvoltării sociale, influențează transmiterea, selecția și reînnoirea valorilor, normelor și necesităților care funcționează în sfera economică. Cultura economică este un mod de interacțiune dintre conștiința economică și gândirea economică, care reglementează participarea indivizilor și a grupurilor sociale la activitatea economică. Conștiința economică a societății noastre nu a avut necesitatea să se schimbe o perioadă foarte mare. De aceea, ea este pasivă și nedezvoltată. Cultura economică, ca și cultura în general, îndeplinește rolul de memorie socială a societății, a celui segment al societății, care este legat de istoria dezvoltării relațiilor sociale. Adică, putem să vorbim despre o funcție de transmitere a culturii, de transmitere din trecut în prezent și în viitor a normelor, valorilor, modelelor de comportament socio-economic. Cultura economică poate fi privită ca norme și tehnologii, care asigură folosirea rațională a resurselor pentru obținerea profitului și eficienței maxime în sfera economică.

Dezvoltarea economică nu este însoțită, întotdeauna, de o înflorire în sfera moralei. Iar crizele economice, din contra, pot crea fundament pentru dezvoltarea spiritualității și implementarea normelor morale în economie.

În concluzie, vom menționa că cultura, în general, are o mare influență asupra dezvoltării economiei.

Bibliografie:

1. Barometrul de Opinie Publică din Moldova – 2003.
http://www.ipp.md/files/Barometru/2009/BOP_iulie_2009_dinamica_partea_doi.pdf; accesat la 20 septembrie, 2009.
2. LANDES David, *Culture Makes Almost All the Difference*. În: *Culture Matters* / Ed. by Lawrence Harrison and Samuel Huntington. N.Y.: Basic Books, 2000. p. 2-13.
3. БУЛГАКОВ С. Н. *Философия хозяйства* / Отв. ред. О. Платонов. — М.: Институт русской цивилизации, 2009.
4. ВЕБЕР М. *Протестантская этика и дух капитализма*. Москва. Прогресс. 1990.
5. ГОЛЬЦ Г. А. *Культура и экономика: поиски взаимосвязей*. // *Общественные науки и современность*. 2000. № 1. p. 23-35.
6. ДИМАДЖИО П. *Культура и хозяйство*. // *Экономическая социология* (электронный журнал). 2004. Т. 5. N 3. С. 45-65. http://ecsoc.hse.ru/data/168/588/1234/ecsoc_t5_n3.pdf
7. ЛЕВКИН Н.В. *Концепция культуры в экономической науке*. // *Проблемы современной экономики*, 2006. N 1(17). <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=21376>

EVOLUȚIA GEODEMOGRAFICĂ A REGIUNII DE DEZVOLTARE CENTRU ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII REGIONALE A REPUBLICII MOLDOVA

***Conf. univ. dr., Mihai HACHI, ASEM, LIERM, AȘM
Lect. sup., Iacob COCOȘ, ASEM
Drd. Igor ROȘCA, ASEM***

The since the population is dynamic and requires a systematic and systemic analysis the population presents both theoretical significance and practical. Actuality of the study is determined by from the fact that the knowledge of human potential should support the development of demographic, social and economic policies.

Cuvinte-cheie: dezvoltare regională, Regiunea de Dezvoltare Centru, dinamica populației, mișcare naturală a populație, mișcare mecanică

Metode de cercetare: statistico-matematică, grafo-analitică, comparativă, cartografică.

Studierea populației sub aspect cantitativ și calitativ are o importanță atât teoretică, cât și

practică, întrucât populația reprezintă o componentă dinamică și necesită o analiză sistematică și sistemică. Actualitatea studiului este determinată de faptul că cunoașterea potențialului uman trebuie să stea la baza elaborării unor politici demografice, sociale și economice efective. Scopul acestui studiu constă în studiul caracteristicilor și tendințelor dinamicii geodemografice a Regiunii de Dezvoltare Centru la nivelul unităților administrativ-teritoriale primare, în contextul actual al dezvoltării regionale.

Componenta Regiunii de Dezvoltare Centru (RDC). Regiunea de Dezvoltare Centru a Republicii Moldova este situată în partea centrală a țării și cuprinde 13 raioane (Anenii Noi, Călărași, Criuleni, Dubăsari, Hâncești, Ialoveni, Nisporeni, Orhei, Rezina, Strășeni, Șoldănești, Telenești, Ungheni). Suprafața totală a regiunii este de 10636 km² sau 31,4% din suprafața totală a țării, fiind cea mai mare regiune ca mărime. RDC cuprinde 614 localități, dintre care: 14 așezări urbane și 16 sate din componența acestora, 352 de sate-reședință (centre de comună) și 232 de sate din componența comunelor (tabelul 1).

Tabelul 1

Organizarea administrativă a RDC din Republica Moldova la 01.01.2015 [4]

	Municipii	Orașe	Sate din componența orașelor (municipiilor)	Comune (sate-reședință)	Sate din componența comunelor	Total localități
R. Moldova	5	60	40	917	659	1681
RDC	-	14	16	352	232	614
Raioane:						
Anenii Noi	–	1	5	25	14	45
Călărași	–	1	1	27	15	44
Criuleni	–	1	2	24	16	43
Dubăsari	–	–	–	11	4	15
Hâncești	–	1	–	38	24	63
Ialoveni	–	1	–	24	9	34
Nisporeni	–	1	–	22	16	39
Orhei	–	1	–	37	37	75
Rezina	–	1	3	24	13	41
Strășeni	–	2	2	25	10	39
Șoldănești	–	1	–	34	33	68
Telenești	–	1	2	30	21	54
Ungheni	–	2	1	31	40	74

Dinamica numerică a populației. Populația RDC este rezultatul evoluției politice, sociale și economice în cadrul țării noastre, marcată de numeroase evenimente și transformări socio-economice profunde. Analizând dinamica numerică a populației, s-a constatat tendința generală de descreștere, de la 1149 mii, în 1989, la 1058,7 mii, în 2015, ceea ce ar însemna diminuarea cu 90,3 mii locuitori (tabelul 2). Acest fapt se datorează atât transformărilor de ordin administrativ-teritorial, cât și transformărilor socio-economice, prin care a trecut Republica Moldova în perioada independenței statale. R. Moldova a trecut printr-o reformă administrativ-teritorială cu introducerea județelor ca UTA de rangul I, pentru ca, în 2002, să se revină la sistemul de raioane din perioada sovietică, renunțându-se, în așa fel, la reforma teritorială și la principiul de descentralizare. Conform Legii nr. 438-XVI privind dezvoltarea regională din R. Moldova din 28.12.2006, publicată în Monitorul Oficial nr. 21-24 din 16.02.2007 au fost prevăzute 6 regiuni de dezvoltare. Modificările principale, în noua structură regională, a fost determinată de includerea raioanelor Rezina și Șoldănești în RDC, iar Municipiul Chișinău a primit statutul de structură regională aparte. La aceasta, se adaugă și excluderea din evidența statistică a unei părți a raionului Dubăsari, supusă autorităților nerecunoscute de la Tiraspol. Analiza dinamicii populației, în acest studiu, s-a făcut pe structurile administrativ-teritoriale actuale, din acest motiv, dinamica nu este întotdeauna relevantă, deși tendințele acesteia reflectă situația, de ansamblu, prin care a trecut R. Moldova. Descreșterea populației cu 90,3 mii persoane este cauzată de valorile bilanțului natural negativ și a soldului migratoriu negativ al populației în majoritatea unităților administrativ-teritoriale (tabelul 2).

Tabelul 2

**Dinamica populației Regiunii de Dezvoltare Centru pe raioane
în perioada 1989-2015 [4]**

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Anenii Noi	76,9	77,3	77,4	77,4	77,4	77,9	77,9	78,5	78,8	79	78,6
Călărași	85,5	84,7	84,5	84,2	84,2	84,6	84,1	83,7	83,3	83,1	83
Criuleni	104,8	90,6	91,1	91,4	91,5	91,8	91,8	83,6	83,8	83,7	83,7
Dubăsari	78,5	79,3	79,3	80	78,6	78,4	78	77,9	76,7	35	33,7
Hâncești	113,3	115,6	115,7	116,6	117,3	117,8	118	117,4	117,4	117,6	118,4
Ialoveni	84,4	85,5	85,8	86,2	86,8	87,6	88,3	88,9	89,1	89,5	89,5
Nisporeni	79,6	79,6	79,8	80,2	80,5	80,7	80,6	80,2	80,1	80,1	81
Orhei	130,6	131,7	134,6	134,9	135,1	135,7	135,6	136	135,7	135,8	134,5
Rezina	57,2	57,4	55,0	55,1	55,4	55,3	55,1	54,8	54,6	54,6	54,7
Strășeni	101,6	97	97	96,8	96,7	96,8	96,5	95,8	95,5	95,4	95,4
Șoldănești	46,4	46,3	46,5	46,4	46,3	46,6	46,5	46,4	46,3	46,1	45,7
Telenești	73	74,2	74,7	75,5	76,3	76,9	77,3	77	77,1	77,1	77,2
Ungheni	117,2	117,7	117,9	118,6	118,8	119,6	119,8	119,9	119,9	119,8	120,3
Total	1149	1137,1	1139,3	1143,3	1144,9	1149,7	1149,5	1140,1	1138,3	1096,8	1095,7

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2015
Anenii Noi	84,4	83,9	83,7	81,7	81,5	82,5	82,4	82,3	82,4	83,4
Călărași	82,5	81,6	81,3	75,1	74,8	74,7	74,4	74	73,8	78,1
Criuleni	72,4	72,8	72,8	72,2	72	72,2	72,2	72	72,2	73,6
Dubăsari	35,5	35,9	35,8	34	35,1	35,1	35	35	35	35,3
Hâncești	127,4	127	126,7	119,8	119,6	119,6	119,4	119,2	118,9	120,7
Ialoveni	94,7	94,9	94,9	97,8	97,8	97,9	98,1	98,4	98,6	100,9
Nisporeni	68,2	68,5	68,4	65	64,9	64,9	64,8	64,8	64,6	65,9
Orhei	131,5	131	130,7	116,2	115,8	115,8	115,5	115,3	115,2	125,2
Rezina	54,4	54,2	53,9	48,0	50,8	50,8	50,6	50,5	50,3	51,0
Strășeni	91,4	91,8	91,7	88,9	88,7	88,7	88,7	88,8	88,8	92,2
Șoldănești	45,7	45,4	45,1	42,2	42,2	41,9	41,5	41,4	41,4	42,1
Telenești	76,7	76,2	76,1	70	69,9	69,9	69,9	69,9	69,9	72,9
Ungheni	119,9	119,8	119,6	110,8	110,7	110,7	110,6	110,7	110,7	117,4
Total	1084,7	1083	1080,7	1021,7	1023,8	1024,7	1023,1	1022,3	1021,8	1058,7

Făcând o analiză comparativă a potențialului uman al unităților administrativ teritoriale din componența RDC, constatăm că ponderea acestora în cadrul regiunii este diferită: de la peste 10% din totalul populației (raioanele Orhei, Hâncești și Ungheni) la sub 7% din totalul populației, pe care o au raioanele Telenești, Nisporeni, Rezina și Dubăsari. Ultima UTA include doar 15 localități și nu este relevantă comparației (tabelul 3). Dacă considerăm populația raionului Orhei, UTA cu cel mai mare număr al populației din regiune – 100%, atunci câteva UTA au sub 50%, comparativ cu prima plasată, raioanele Șoldănești și Rezina fiind de 3 ori mai mici, ceea ce impune o modificare a structurii administrativ-teritoriale, în perspectiva dezvoltării regionale și a descentralizării teritoriale și economico-financiară (tabelul 3)

Analiza dinamicii populației RDC la nivelul unităților administrativ-teritoriale primare în intervalul 2004-2014 atestă faptul că cea mai mare parte a localităților au înregistrat un declin al populației: 371 de localități (60%), în 98 de localități (16%), nu s-a modificat numărul populației și doar în 145 de localități s-a înregistrat o creștere a efectivului numeric al populației (figura 1)

Tabelul 3

Caracteristica comparativă a potențialului uman al raioanelor RDC (01.01.2015)

	Numărul populației (mii. loc.)	Ponderea populației în RDC (%)	Raportul populației față de cel mai populat raion (Orhei=100)
1. Anenii Noi	83,4	7,9	67
2. Călărași	78,1	7,4	62
3. Criuleni	73,6	7,0	59
4. Dubăsari	35,3	3,3	28
5. Hâncești	120,7	11,4	96
6. Ialoveni	100,9	9,5	81
7. Nisporeni	65,9	6,2	53
8. Orhei	125,2	11,8	100
9. Rezina	51,0	4,8	41
10. Strășeni	92,2	8,7	74
11. Șoldănești	42,1	4,0	34
12. Telenești	72,9	6,9	58
13. Ungheni	117,4	11,1	94

Sursa: calculat în baza datelor BNS

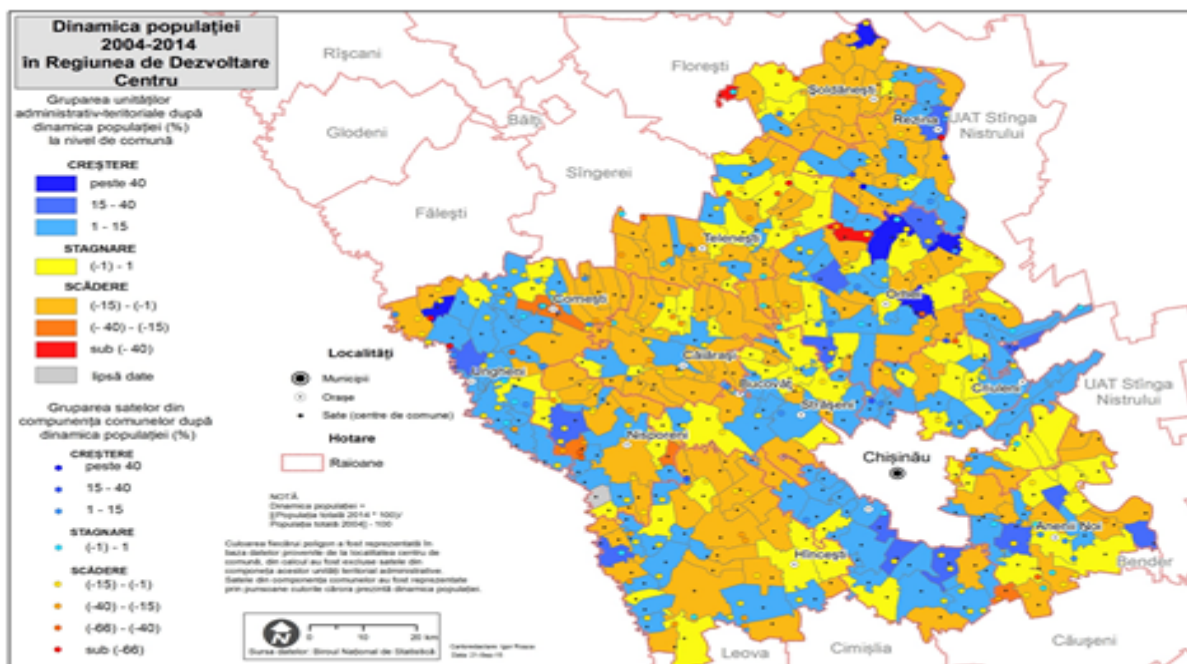
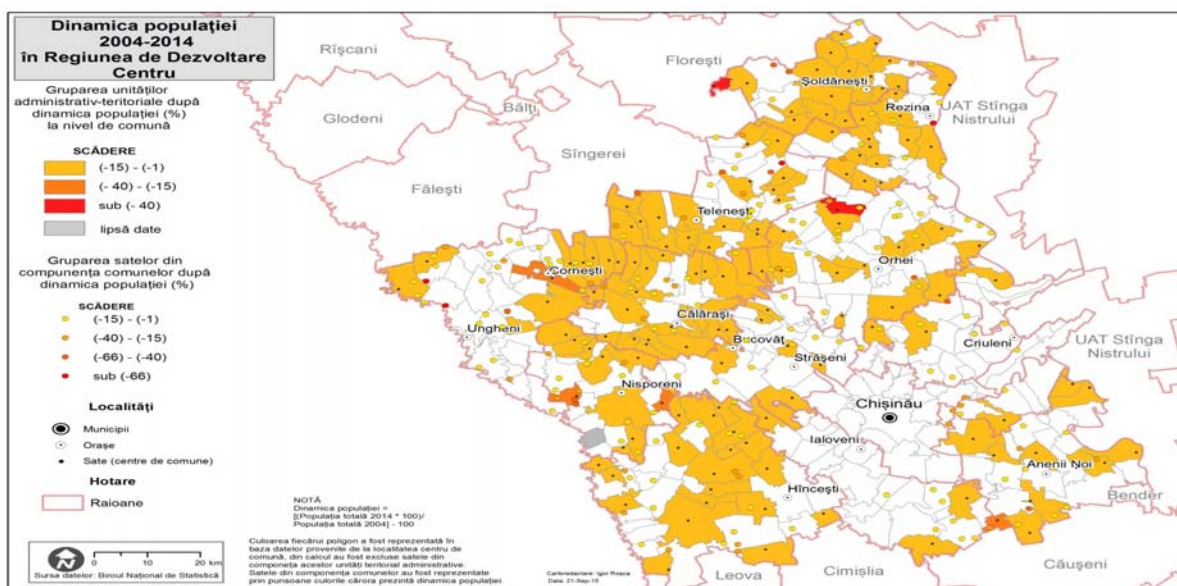

Figura 1. Dinamica populației în RDC la nivelul unităților administrativ-teritoriale primare

Analiza de ansamblu a dinamicii populației în localitățile RDC ne-a permis elaborarea unei tipologii a dinamicii populației, pornind de la aceste 3 tendințe în evoluția geodemografică. Astfel, deși situația geodemografică în RDC e mai stabilă, comparativ cu alte regiuni (exceptând municipiul Chișinău), totuși, cea mai mare parte a localităților (371) au înregistrat un declin al populației de la -1% la -66% (figura 2).

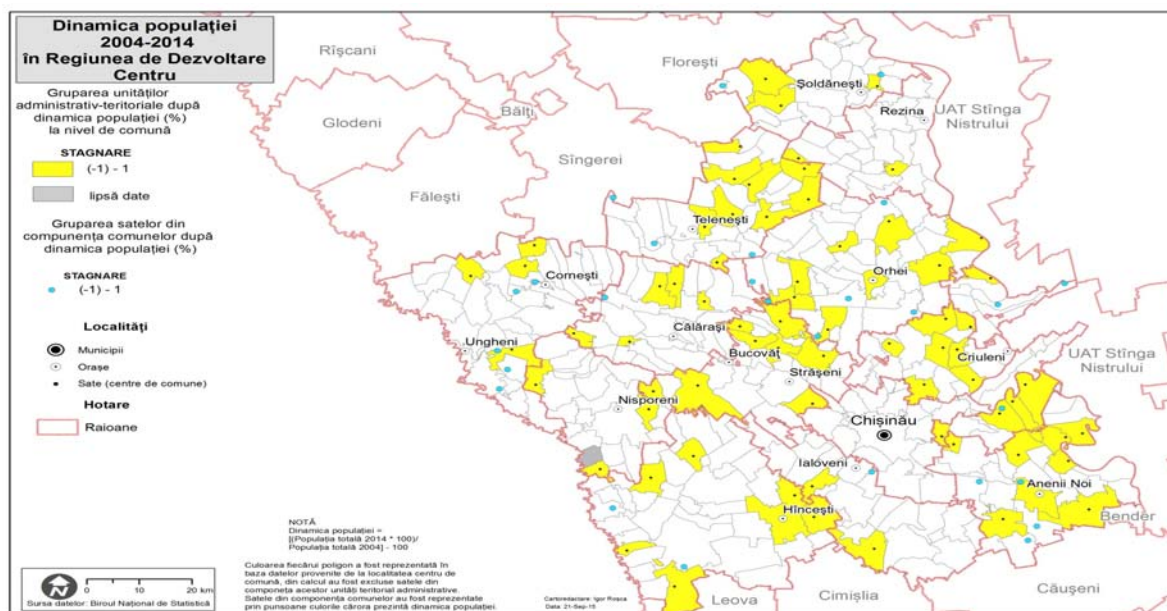

Figura 2. Localitățile RDC care au înregistrat un declin al populației în intervalul 2004-2014

Localități cu tendința de scădere a numărului de locuitori, din punct de vedere geodemografic, pot fi grupate în 3 areale distincte:

1. Arealul Codrilor (comunele din raioanele Călărași, Telenești, Ungheni);
2. Arealul periferic de N-E (comunele din raioanele Șoldănești, Rezina);
3. Arealul din Valea Lăpușnei (comune din raioanele Hâncești și Nisporeni). Cauzele principale ale declinului derivă din caracterul lor mai izolat, lipsa oportunităților locale și migrația internă și externă.

Un al grup distinct de localități îl constituie cele care, în intervalul de timp analizat, au înregistrat o stagnare, numărul populației variind în limitele -1% și 1% (fig. 3)

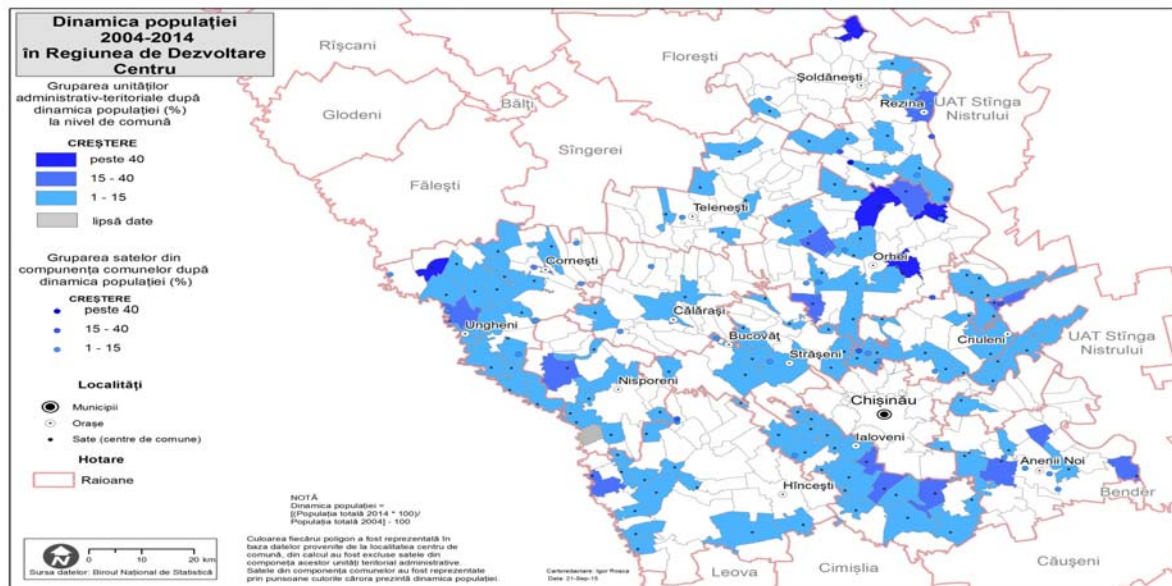

Figura 3. Localitățile RDC care au înregistrat o stagnare în intervalul 2004-2014

Aceste localități sunt de dimensiuni medii și mari, în cea mai mare parte, cu o situație relativ bună, în ceea ce privește infrastructura socială, stabilitatea fiind asigurată și de vecinătatea capitalei și a centrelor raionale.

Cel de-al treilea grup tipologic al dinamicii geodemografice îl constituie localitățile care au înregistrat o creștere a populației de la 1 la peste 40%, semnificativă pentru această perioadă a instabilității și transformărilor socio-economice (figura 4).

Figura 4. Localitățile RDC care au înregistrat o creștere a efectivului numeric al populației (2004-2014)

Localități cu tendința de creștere a populației pot fi grupate în 3 areale:

1. Arealul periferic al municipiului Chișinău (circa 40 de comune);
2. Arealul Văii Prutului (circa 35 de comune);
3. Arealul periferic al orașului Orhei (circa 20 de comune).

Gradul cel mai mare de stabilitate al populației din punctul de vedere al dinamicii acesteia îl constituie localitățile de dimensiuni mari și mijlocii, poziționate favorabil față de capitală sau centrele regionale importante, cum ar fi, Orhei, Ungheni, vecinătatea orașelor Iași, Huși din România. Tendința pozitivă de creștere a populației în localitățile aflate în arealul Văii Prutului s-ar putea datora și instrumentului politic de vecinătate a UE, în raport cu R. Moldova care a fost Micul Trafic la Frontieră, demarat în 2009.

În concluzie, putem afirma:

- În intervalul 2004-2014, localitățile R.D.Centru din R. Moldova au evoluat în mod diferit în ceea ce privește dinamica populației. Deși se atestă o ușoară stabilizare a populației, evoluția indicilor mișcării naturale și mecanice nu indică o perspectivă demografică pozitivă.
- Deși tendința generală în evoluția geodemografică a populației R.D.Centru a fost de declin, populația diminuându-se cu 90,3 mii de persoane în intervalul 1989-2015, în ultimii 10 ani, populația a înregistrat o stabilizare și chiar o ușoară creștere, rolul principal avându-l proximitatea față de capitală.
- Studiul a demonstrat evoluția diferită a localităților umane: cele mai stabile sunt localitățile de dimensiuni mari și mijlocii, cele mici fiind cele mai vulnerabile.
- Situația demografică pe localități cu dimensiuni diferite solicită abordarea lor diferențiată în cadrul politicii demografice, care urmează a fi aplicată.
- Se recomandă continuarea studiului, făcându-se o corelație a dinamicii populației cu structura acesteia prin evidențierea factorilor determinați ai evoluției și, eventual, abordări diferite ale politicilor migraționiste și demografice ce urmează a fi aplicate.
- Se recomandă revizuirea criteriilor de identificare a orașelor, cel utilizat actualmente este depășit și nu corespunde criteriilor de dezvoltare a localităților umane din perspectiva europeană a dimensiunii urban-rural.

Bibliografie:

1. Evoluția demografică a Republicii Moldova. Coord. Matei, C., Hachi M. Chișinău, ASEM, 2014.
2. Anuarul Statistic al Republicii Moldova (1989-2014). Biroul Național de Statistică. Chișinău: Statistica.
3. Recensământul populației din 2004 / Biroul Național de Statistică. Culegere statistică (în 4 volume) / Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. - Chișinău, 2006.
4. www.statistica.md
5. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=320885>

WAYS TO ATTRACT DIASPORA INTO INVESTMENT PROJECTS IMPLEMENTED IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

PhD student Cristina CHIRVAS, ASEM

The creation of Diaspora abroad is one of the migration effects which entail a number of advantages for the Republic of Moldova. The article identifies and assesses the methods used by the governments of countries of origin to harness the economic potential of migrants' communities and attract it in activities generating positive economic effect.

Also, the article presents the best practices of other countries that have promoted the Diaspora's investments in their homeland economy and describes the actions implemented by the authorities of Republic of Moldova in this area. Finally, it concludes with some proposals that aim to improve some primary aspects aimed to promote investment initiatives in home countries.

Key words: *Diaspora, investment, countries of origin, professional skills, development, remittances, contribution;*

The money transfers of the migrants have always been the subject to various analyses and plans of action of the public authorities, as it considerably facilitates the lifestyle of many families from the developing countries. However, a large proportion of remittances are directed to immediately daily consumption, which proves to be in expense for investments which would ensure sustainable economic growth. Giving the scale of financial flows generated by Diaspora, the governments of origin try more and more to steer these funds to the creation of new industry, innovation and to the development of priority areas in economy.

The purpose of the research is to identify the ways in which origin country authorities promote and contribute to the development of investment initiatives of Diaspora, which find themselves in real actions of the governments from developing countries, by default of the Republic of Moldova's government and also which aspects should be improved in order to develop the potential of capitalization of the remittances and its steering to economic development.

Most of the countries, where remittances play a big role for economic growth, have implemented various policies aiming a more ample capitalization of the potential of these resources. Thus, it can facilitate the access of emigrants and their families to more advantageous credits, life insurances, pensions or business opportunities. This way, the implementation of some well-aimed policies regarding the exploitation of remittances' potential, can bring a substantial impact over community development and even countries of origin. International practice suggests that the first step to remittances' transformation into investments must be the formalization of these transfers. Popularization of formal ways of money remittance from abroad, most often is facilitated by reducing the costs of these services, following the liberalization of fast money transfer market and respectively increased competition. Other important factors in this regard are related to the expansion of the necessary infrastructure within localities, for fast money transfers and implementation of informational technologies.

In parallel to the expanding of the access to formal mechanisms of remittance, in many countries, migrants and their families are encouraged to open bank accounts and deposits. This way, money transfer services customers become banking customers, motivated to keep their savings in

banks and contribute to develop crediting inside the country. Often, financial institutions develop complex products to motivate migrants to remit greater amounts of money, which subsequently will be used for investment. Thus, the institutions which provide money transfer services often offer the opportunity of automatic storage of an amount in a deposit account with an attractive interest rate. However, with the higher amount of money remitted, the higher will be the interest rate. Thus, the financial institution gains access to a steady flow of resources which are subsequently channelled into the economy through crediting, and immigrant and his family have a certain interest from the amount saved. Products of this type can be found in Ecuador, Guatemala and Mexico.

The aim of these measures is, ultimately, to channel emigrants' money into the facilitation of crediting, because certain under-developed financial markets are among the most important constraints in most countries where migrants originate.

According to the estimations made by Richard Cambridge, Programme Manager of the African Diaspora at the World Bank, Africa would require annual investments amounting to USD 96 billion for its economy to advance by 5% per year. With the USD 20 billion invested every year on the mainland by China, are added the 8 billion coming from the World Bank, but the total remains however low comparing to the needed amount to maintain sustainable growth. Much of the difference could be covered by the Diaspora and a minor share from classic investments.

Internationally there was accumulated abundant evidence to assume that temporary migration is a mechanism for loan imperfections settlement. These imperfections confuse people from seize productive opportunities at home. It is estimated that about a fifth of the capital invested in new companies created in Mexico comes from US remittances. Another study shows that about half of Turkish emigrants returning from Germany launch their own business within four years after returning to homeland, on savings made abroad. Similar data were obtained in other countries (Egypt, Pakistan, and Armenia).

A more special tool that enables migrants to contribute to the development of their country of origin is bonds issued for Diaspora (Diaspora bonds). They are issued and placed in circulation in countries where migrants work and the money following the acquisition of such financial instruments are used strictly for funding investment programs in the country or in the community of origin of migrants. The main reasons for emigrants are both economic (e.g. interest income on these bonds, which may be higher compared to those in the countries they work at the moment) and psychological (e.g. the opportunity to contribute to the development community / country where they come from and where their relatives and friends are living). International experience suggests that one of the main conditions which guarantee the success of this financial instrument is the existence of numerous and well organized Diaspora. This financial instrument is used successfully in Israel, where the state has issued Diaspora bonds worldwide, which allowed Israelis immigrants to keep in touch with their home. Experiences in issuing Diaspora bonds also have some less developed countries than Israel, including Ethiopia and India.

Many countries resort to providing facilities to migrants that initiate business in their home countries. They refer to tax holidays, lower taxes, and access to real estate and land plots at reasonable prices. For example, in India and China, where investments from migrants have significant weights in economy, there are operating specialized areas of processing goods for export, on whose territory emigrants have priority in business development. However, such tools are often subject to criticism for the effects of social injustice and discrimination that they can generate. An interesting financial instrument implemented by banks in many countries from Africa is providing large loans for long periods of time, and as a pledge future flows of remittances are accepted. Such credits can be used for major investment programs, which reinforce their importance for development of the country of origin. The main condition is to ensure a steady and sufficient amount of money remitted from abroad later, which serves in developing basic assumptions about potential flows. These tools are used successfully in Ghana, Nigeria and Ethiopia.

It is clear that the state is highly tempted to influence private remittances flows in order to develop the whole economy. In terms of the state, remittances must be invested in small business and directed to large business through the financial system. The reality is that remittances are almost exclusively oriented towards consumption and the state has no tools capable somehow to influence the decision of remittances use.

Surveys conducted by the IOM show that in Moldova the majority of these flows are used to fund basic household consumption, consumer durables, purchase of housing and debt repayment. Very few of these flows, less than 7 per cent, are used to finance business investment and less than 5 per cent are kept in bank accounts.

The problem is that these flows are private and de facto uncontrollable by state. Government cannot impose recipients to invest these remittances against their will. Migration is primarily a response to poverty. The fact that remittances are almost exclusively oriented towards consumption is normal - remittances finance only some basic needs (food, housing, and clothing).

To encourage the return of migrants as a potential of experienced social capital needs a set of policies to support them, both in terms of loans for a longer period and some tax facilitations. All these are to welcome and support the initiative to open a small business in Moldova. Small business development in Moldova would facilitate, firstly, an exchange of experience in relevant fields between home and host countries because, traditionally, migrants who return tend to set up business in areas already treated successfully by them and fewer of them try a business in an unknown branch. This means that there is a transfer of knowledge, but on an empty space because at the moment there is no adjustment policies to new technologies derived from the emergence of these technologies to the level of national economy.

Specialized studies offer several reasons not necessarily hierarchical why Moldovans who return to their country hesitate to invest money in a business:

- Limited or insufficient savings for starting a business;
- Imperfect business environment of Moldova;
- Imperfect system financial intermediation;
- Lack of knowledge necessary for starting and managing a business;
- Distrust and fear of inability to effectively manage emerging risks.

The impact of remittances on development could be significant in terms of supporting certain primary industries and agriculture branches, where there is a policy to encourage and support investment and entrepreneurship. International experience demonstrates that the investment priorities of migrants are focused on launching small businesses. In this context, it is worth mentioning that there is an overriding need to create a financial lending system for small businesses, which should be supported and patronized by the government within a priority policy in supporting entrepreneurship in Moldova. Also, current economic conditions raise the importance of monitoring relations between migration flows, general changes of socio-economic and local development for facilitating entrepreneurship activity in Moldova. State initiative outlined in recent years by trying different levers to promote and support the investment initiatives of either returning migrants or members of their families in to guide remittances to different segments of the economy.

It has been defined a new strategic vision for the development of the country “Moldova 2020” which involves removal of the economic growth model based on consumption financed by remittances and building a model based on investment, exports and innovation. However, “Moldova 2020” is not clear enough about the way migration and emigrant’s income is to be capitalized, how the positive impact on development can be increased and negative impact minimized.

Whether inspired by state policies in attracting remittances within investment sector or the desire to attract an important part of clients, commercial banks of Moldova have also started to launch and promote new products designed especially for migrants. The services provided are of the most diverse and tend to give to the people who prove the status of migrant, advantageous conditions to the remittance or cash deposit at home.

Besides the 15 fast international transfer systems available to customers, Victoriabank launches 2014 Voiajor deposit, for people who went to work abroad. Confirmation state is achieved by presenting identity documents of foreign states or international passport issued by the authorities of the Republic of Moldova, which contains entries for a permanent residence abroad. Also, at the beginning of 2014, DA remote maintenance service was created which allows Visa cardholders from ISC to perform / receive money transfers online, just in a few hours, with minimal costs.

In order to be closer to its customers, Moldova Agroindbank is launching Mortgage loan for individuals, migrant workers covering up to 70% of the cost of housing or the amount of the proposed investment at an annual rate of 14.5%. The loan is intended for two categories of beneficiaries: either

migrant workers working abroad or their first degree relatives. The basic condition is that the migrant to hold confirmation of a legal monthly minimum income of 900 Euros from the destination country and for migrant workers' relatives, to be able to confirm that they are beneficiaries of a net monthly income not less than 2000 euro in the last three months came from remittances sent by the same person.

The customers are ensured not only financial but also the psychological comfort, the official website of the bank presents several links that make possible the access to media articles regarding various needs of migrant workers.

On the 1st March, 2015 Moldinconbank has launched the campaign “Do you receive money - travel with Moldindconbank.” Thus, for 9 months persons, who carried out a fast bank transfer in one of the locations of minimum 5000 lei, automatically participate in the lottery that aims to bring together your loved ones. Each month a winner is entitled to choose to go wherever he wants to visit his loved ones abroad and the bank covers the costs of transport, visa and accommodation worth 1,200 Euros.

By these actions, commercial banks of the Republic of Moldova join the common goal of promoting and attracting remittances through official channels inside the country and orient them either towards investment, either for savings.

In February 2013 there were released the results of the project “Remittances Develop Communities of Moldova”, financially supported by the European Union through the Representative of AO Hilfswerk AUSTRIA in Moldova and published the “Contractor Guide Explained”. “Contractor Guide Explained” shows an actual instrument, useful and accessible for those who want to give up to a part of the current expenses in the favour of a personal business, which will generate long-term material benefits and presents the stories of the 7 Grant winners who benefited of equipment, machinery and goods worth up to 15,000 Euros each, in order to develop business.

The overwhelming majority of projects targeting remittances are trying to capitalize the connection between remittances on the one hand and savings / investments on the other. But there are several factors that make this connection to be extremely fragile. First it is possible that remittance recipients do not possess entrepreneurial skills, which would mean that projects initiated by them could have low profitability.

Promoting entrepreneurship is a way out for young professionals who are marginalized on the labour market because of low wages and monotonous nature of the labour market. Encouraging young entrepreneurs and young professionals to practice a business or scientific projects within preferred area, with the support of local authorities and economic agents directly interested in the activities undertaken by them, would considerably reduce the risk of brain drain and contribute to poverty eradication among young people.

Conclusions:

As previously stated, remittances from emigrants have been essential in reducing poverty in Moldova, in a more advanced financial literacy education, within banking and finance sector development which fuelled consumption engines of Moldovan economy but also contributing to the growth of inflation. Although there have been a number of studies in the field of Diaspora, there is still need to improve some primary aspects aimed to promote investment initiatives in countries of origin:

1. Ensure a mechanism of formal and informal recognition of qualifications of immigrants to facilitate their social reintegration through better exploitation of their labour market skills;
2. Inform immigrants about business opportunities that exist in countries of origin and successes made by other immigrants who have returned home in order to promote the return of migrants;
3. Promoting the use of IT tools as electronic payment remittances to restrict consumption in the informal economy and “pushing” the consumer into the formal economy;
4. Adoption of innovative elements to explore new business sectors of the economy;
5. Simplification of the procedure for registration of a newly created enterprise and for tax administration;
6. Increasing the transparency of resources distributed through state programs of business support;

7. Maintaining macroeconomic and political stability in the country of origin, a prerequisite for attracting and retaining investments;

Most of the time, however, within the forums and discussions with representatives of the Diaspora who own or want to start a business in the country, migrants want not as much support from the state in developing entrepreneurial activities, as they want not be confused by the bureaucracy of the host countries.

Like in other developing countries, in Moldova the impact migratory phenomenon will have on the country's long-term development will depend in large part on the opportunities the country will create for migrants. If migrants will progress, discovering and learning models, practices and new values, and the country will be dominated by corruption and instability, we can only dream of a saving return of the migrants. In this regard, the best solutions to exploit the development potential of the immigrants income, are linked to the removing just those factors that originally influenced them to step on the path of foreignness.

Bibliography:

1. ANTONOV V., GAMANJI T., CRUC O., „Monitor social” nr.3, iunie 2010, “Exodul de creiere: provocări, consecințe, căi de acțiune” IDIS Viitorul, Chișinău, 2010;
2. KOROLI V., „Proiectul „Remitențele Dezvoltă Comunitățile din Moldova” și-a desemnat câștigătorii PGM și a lansat Ghidului Antreprenorului pe înțelesul tuturor”, 14.04.2013 <http://www.civic.md/stiri-ong/19751-proiectul-remitenele-dezvolt-comunitile-din-moldova-i-a-desemnat-citigtorii-pgm-i-a-lansat-ghidului-antreprenorului-pe-inelesul-tuturor>. (citată pe 14.04.2015);
3. PROHNIȚCHI V., LUPUȘOR A., „Opțiuni privind valorificarea remitențelor și economiilor emigranților pentru dezvoltarea Republicii Moldova”, Chișinău, Februarie -Aprilie 2013, <http://www.md.undp.org/content/dam/moldova/docs/Publications/Studiul%20privind%20optiunile%20remitentelor%20in%20Republica%20Moldova%20%28versiunea%204.0%29.pdf> (citată pe 30.03.2015);
4. www.victoriabank.md
5. www.maib.md
6. www.micb.md

IMPACTUL EUROPENIZĂRII REPUBLICII MOLDOVA ASUPRA CALITĂȚII DEMOCRAȚIEI

Conf. univ. dr. Simion ROȘCA, ASEM

„Europa datorează excepționala sa bogăție spirituală marii varietăți a națiunilor care o compun. Această varietate nu poate exista decât într-o ordine europeană în care nicio Națiune nu are întâietate: o ordine care trebuie să fie un echilibru echitabil al suveranităților naționale, sub o suveranitate europeană având minimumul de puteri, necesare acestui scop... Europa trebuie să fie una, dar națiunile europene și oamenii Europei trebuie să se simtă mult mai liberi în această nouă Europă decât în Europa anarhică și divizată a trecutului”.

Salvador de Madariaga

Extinderea Uniunii Europene spre statele din Europa Centrală și de Est a presupus un efort susținut din partea acesteia, dar și a țărilor candidate din fostul spațiu comunist. Pentru statele din Europa Centrală și de Est, care, în anii '90, abia își inițiau experiența democratică, alegerea Uniunii Europene în calitate de partener de dialog cu o capacitate imensă de împărtășire a unor cunoștințe și bune practici în domeniul democratizării, tranziției la economia de piață, corespunde unei strategii bine gândite. Valorile europene, ale unei democrații veritabile reprezintă idei și credințe considerate

importante pentru membrii comunității. Acestea devin practici concrete prin comportamentul cetățenilor și al autorităților publice. În funcție de valorile promovate, principiile democratice orientează acțiunea politică. Pe baza lor sunt concepute și puse în practică mecanismele democratice, precum votul sau organizarea și functionarea autorităților publice.

În acest context, mi-am propus să abordez un subiect destul de important, în primul rând, pentru Republica Moldova, și, evident, pentru celelalte state candidate la UE - impactul europenizării asupra calității democrației. Am considerat că o asemenea abordare prezintă un interes academic/științific deosebit, întrucât poate oferi o nouă perspectivă în ceea ce privește rolul Uniunii Europene, în primul rând, pentru RM, ca agent de democratizare și, totodată, urmărind efectele produse de procesul de europenizare asupra calității democrației în RM. Dar nu numai să urmărim aceste efecte, dar și să le identificăm. Ca să putem face lucrul acesta trebuie să ne clarificăm cu două concepte de bază ale temei noastre – europenizarea și calitatea democrației, care, pentru Republica Moldova, sunt destul de vagi.

Să începem cu conceptul de europenizare, care este unul relativ nou în știința politică, nemaivorbind de Republica Moldova, și este legat de studiile privind integrarea europeană. Existența diferitelor abordări cu privire la europenizare a dus la apariția unui întreg set de definiții distincte, în funcție de perspectiva din care acest concept a fost analizat. Pentru început ne-am oprit la definirea conceptului de către Robert Ladrech, care precizează că europenizarea este un „proces incremental ce reorientează direcția și forma politicii în așa măsură, încât dinamica politică și economică a UE devine parte a logicii organizaționale a politicii naționale și a formulării politicilor publice interne”[1]. Se poate observa că accentul este pus pe modelarea logicii organizaționale înțelesă ca „un proces de adaptare a organizațiilor la un mediu schimbat sau în schimbare”[2] și a elaborării politicilor publice în funcție de climatul economic și politic determinat de Uniunea Europeană. Mergând pe același tip de abordare, Risse, Cowles și Caporaso au definit europenizarea ca fiind „emergența și dezvoltarea la nivel european a unor structuri de guvernare distincte, instituții politice, juridice și sociale asociate cu soluționarea problemelor politice ce formalizează interacțiunile dintre actori, dar și a unor rețele de politici specializate în crearea unor reguli europene, care să primeze”.[3]. Un argument nou și important introdus în operaționalizarea conceptului de europenizare de către autorii menționați se referă la faptul că aceștia accentuează necesitatea delimitării europenizării de alți factori sau procese, ca, de exemplu, globalizarea sau alți factori interni.[4]

Un contraargument la cele două abordări prezentate până acum, care prezintă conceptul de europenizare dintr-o perspectivă instituționalistă, este oferit de Knill și Lehmkuhl. În timp ce definițiile prezentate mai sus se concentrează, în principal, pe schimbările pe care le produce europenizarea, în termeni instituționali și de formulare a politicilor publice, Knill și Lehmkuhl susțin că poate exista și o schimbare în termeni de „alterare a credințelor și așteptărilor actorilor naționali și sub-naționali, fiind bazată pe o logică cognitivă”.[5]

Analizând aceste abordări, se poate observa că ele nu se exclud, ci se completează, conturând extensiunea conceptului de europenizare. Astfel, clasa de atribute la care se poate aplica acest concept (extensiunea) se caracterizează atât structuri politice (ca, de exemplu, instituții, administrație publică etc.), politici publice, dar și structuri cognitive și normative (cum ar fi discursul, normele, valorile ș.a.).[6]

În ceea ce privește intensiunea, așa cum menționam la început, pentru a putea vorbi de europenizare, trebuie să existe un proces de integrare europeană care s-a desfășurat sau este în curs de desfășurare. Din acest motiv, se poate susține faptul că intensiunea conceptului nu include numai statele membre, ci și pe cele candidate.

Odată delimitate intensiunea și extensiunea conceptului de europenizare, am ales, ca definiție de lucru, pe cea oferită de Claudio Radaelli, întrucât am considerat că aceasta înglobează cel mai bine toate considerațiile făcute mai sus. Astfel, conform lui Radaelli europenizarea este „un proces de construcție, difuziune și instituționalizare a regulilor formale și informale, procedurilor, paradigmatelor de politici, stiluri, modalități de a rezolva lucrurile, și a credințelor și normelor împărtășite, care se definesc și se consolidează întâi în politicile publice europene și în politica europeană și apoi sunt încorporate în logica discursului, identității, structurilor politice și politicilor publice naționale”.[7]

Conceptualizarea europenizării a reprezentat un prim pas în demersul de a fundamenta teoretic această cercetare, însă, pentru rigurozitatea studiului am ales să prezint și mecanismele europenizării,

urmărind considerațiile făcute de Radaelli în privința acestora. Acesta susține că există două clase de mecanisme ale europenizării, și anume mecanisme verticale și orizontale. Conform lui Radaelli, mecanismele verticale sunt cele ce demarcează clar nivelul european unde politica europeană și politicile comunitare se definesc, de cel național unde acestea trebuie să fie metabolizate, și, ceea ce este și mai important, ele se bazează pe existența unei presiuni de adaptare.[8] Spre deosebire de acestea, mecanismele orizontale privesc europenizarea ca pe un proces unde nu există nicio presiune de adaptare în vederea conformării cu modelul european de politici și procese; mai degrabă ele rezidă într-o formă de adaptare la Uniunea Europeană bazată pe tipare de socializare sau influențate de piață.[9] Se poate observa că aceste categorii conduc la definirea unor mecanisme, ce se pot caracteriza în funcție de existența sau nu a unui model european prescris, cu privire la politici, procese și instituții.

În ceea ce privește mecanismele datorate prezenței unui model european prescris, acestea sunt coerciția și mimetismul, iar cel în care nu este prescris un astfel de model este competiția reglementatoare. De asemenea, autorul menționează și o serie de mecanisme suplimentare definite ca fiind de încadrare, și anume preluarea soluțiilor de politici din UE, convergența în jurul unor paradigme de politici și diseminarea modului de guvernare în rețea.[10] Întrucât, în cadrul lucrării, m-am centrat, cu precădere, pe mecanismul de coerciție, îl voi prezenta, în continuare, pe acesta. Astfel, coerciția se referă, în principal, la impunerea directivelor de către UE pe care statele membre trebuie să le pună în aplicare după o anumită perioadă de timp și să creeze, de asemenea, aranjamentele reglementatoare.[11]

Acuma să ne clarificăm cu cel de-al doilea concept – calitatea democrației. Înainte de a vorbi despre calitatea democrației, am ales, din cele peste două sute de definiții ale democrației, pe următoarea. Democrația este „un sistem de guvernare, în care conducătorii sunt permanent răspunzători pentru acțiunile lor în spațiul public, în fața cetățenilor, care acționează indirect, prin procesul de competiție și cooperare ce are loc între reprezentanții lor aleși”[12]. În această abordare complexă a democrației, autorii pun în evidență cele mai semnificative însușiri ale fenomenului, cum ar fi responsabilitatea permanentă a conducătorilor, implicarea activă a cetățenilor în procesul politic și cel decizional, dar și cooperarea și competiția guvernatorilor.

Pentru a vorbi despre calitatea democrației, am pornit de la aceasta definiție de lucru a democrației, însă am avut în vedere și condițiile procedurale minimale pentru existența unei democrații propuse de Robert Dahl. Aceste condiții sunt considerate indispensabile pentru existența unei democrații politice moderne:

- 1 – controlul asupra deciziilor guvernamentale care privesc politicile publice revine, conform constituției reprezentanților aleși;
- 2 – reprezentanții sunt aleși în competiții electorale periodice și transparent desfășurate, în care nu pot avea loc niciun fel de constrângeri;
- 3 – practic, orice persoană adultă are dreptul de a-și alege reprezentanții;
- 4 – practic, orice persoană adultă are dreptul de a candida la funcțiile publice;
- 5 - cetățenii au dreptul să se exprime, fără pericolul de a fi pedepsiți din motive politice larg definite;
- 6 – cetățenii au dreptul de a căuta resurse alternative de informare. Mai mult, sursele alternative există și sunt protejate de lege;
- 7 – cetățenii au dreptul de a înființa asociații sau organizații relativ independente, inclusiv partide politice și grupuri de interese.[13]

Dahl, în celebra sa lucrare, *Poliarhiile*, afirmă că trăsătura fundamentală a democrației este „receptivitatea constantă a guvernării la preferințele cetățenilor, considerați egali din punct de vedere politic.”[14] Pentru ca un sistem politic să își păstreze receptivitatea față de preferințele cetățenilor săi, aceștia trebuie să beneficieze de *șanse neîngrădite*: de a-și formula preferințele, de a face cunoscute aceste preferințe celorlalți cetățeni și guvernului prin acțiuni individuale și colective, iar guvernul trebuie să le cântărească, în mod egal, preferințele, fără a face discriminări în funcție de conținutul sau sursa preferinței.[15]

Astfel, plecând de la aceste considerații, am ales să urmez abordarea lui Leonardo Morlino și Larry Diamond cu privire la calitatea democrației. Conform celor doi autori, calitatea democrației se caracterizează prin opt dimensiuni, și anume:

- cinci procedurale – domnia legii, participare, competiție, responsabilitatea verticală și responsabilitatea orizontală;
- două de conținut – respectarea drepturilor civile și politice și egalitate politica mai mare, și
- una de rezultat – de răspuns (responsiveness), înțelegă ca percepția cetățenilor cu privire la gradul de compatibilitate între așteptările lor normative și politicile promovate de cei aleși.[16]

Acuma să vedem, dacă aceste dimensiuni ale calității democrației se regăsesc în viața politică din Republica Moldova

Tranziția postcomunistă a produs rezultate diferite, în ceea ce privește succesul transformărilor democratice în țările fostului bloc comunist. Republicile ex-sovietice, spre deosebire de țările Europei Centrale și de Est, nu au înregistrat prea multe succese în domeniul calității democrației. În comparație cu Statele Baltice, celelalte republici ex-sovietice se confruntă, în continuare, cu dificultăți în aplicarea regulilor și normelor democratice în organizarea procesului politic. Majoritatea fostelor republici ne-europene ale URSS, practic, au respins idealurile democratice, elitele lor fiind implicate activ în edificarea regimurilor autoritare.

Ceea ce se întâmplă astăzi în republicile europene ale fostei URSS – așa-numitele state occidentale ale CSI – trezește, de asemenea, îngrijorări printre adepții dezvoltării democratice. Federația Rusă și Ucraina – cele mai mari două republici, din punct de vedere demografic și conform nivelului de dezvoltare economică – oferă rezultate incerte în privința acceptării și realizării principiilor democratice. Evenimentele care s-au derulat în aceste țări semnaleză diferențe crescânde în căile lor de dezvoltare. În timp ce evenimentele așa-numitei „revoluții portocalii” din Ucraina marcau începutul unei noi perioade, pentru care este caracteristic un nivel mai înalt de deschidere și pluralism, în Rusia, ultimii ani, s-au caracterizat prin reducerea posibilităților competiției politice și participării civice. [17]. Iar Belarusul, după accederea la putere a președintelui A. Lukașenko, a pornit, în mod cert, pe calea dezvoltării unui regim autoritar personalist, a cărui durată de existență este greu de estimat.[18].

Pe fundalul acestor procese tranzitorii eșuate sau nefinalizate, experiența Moldovei în sfera democrației merită o apreciere relativ pozitivă. Dacă e să ne axăm pe un indice, în general, larg utilizat, dar deseori criticat – gradația libertăților politice, elaborat de organizația internațională „Freedom House” –, succesele transformărilor democratice în Republica Moldova, începând cu mijlocul anilor '90, au fost mai semnificative decât în restul statelor postsovietice, cu excepția Statelor Baltice. [19]. Climatul politic relativ pozitiv din Moldova contrasta, în mod deosebit, cu înrăutățirea considerabilă a situației din domeniul asigurării drepturilor politice în Rusia și cu stagnarea în dezvoltarea democratică în Ucraina, în perioada conducerii președintelui Kucima. Drept, că astăzi, în ciuda războiului din partea de est a Ucrainei, susținut tacit de Rusia, democrația a avansat considerabil în Ucraina. În comparație cu celelalte țări post-sovietice, Moldova a mai avansat și potrivit unui alt indice cantitativ de estimare a progresului în consolidarea democratică: frecvența și modul de rotație a puterii executive [20]. Moldova este prima dintre statele vestice ale CSI, în care s-a schimbat de câteva ori președintele și aceasta a avut loc prin metode pașnice, cu respectarea procedurilor corespunzătoare (în pofida faptului că însăși procedura a fost modificată înaintea alegerilor prezidențiale din 2001). Cercetările academice, fundamentate pe indicii calitativi, precum și diferite rapoarte ale organizațiilor internaționale, care activează în regiunea postsovietică, confirmă teza că Moldova a obținut rezultate mai bune decât alte țări post-sovietice. [21].

Desigur, nu trebuie să supraestimăm succesele Moldovei în consolidarea guvernării democratice. Problemele democrației în Moldova sunt evidente pentru orice observator atent și savanții au acordat suficient timp analizei acestor problem [22]. Totuși, este necesar de subliniat și de explicat acest succes relativ în transformarea politică a Moldovei. Și este necesar de ținut cont că transformarea politică prezintă un fenomen conceptual diferit de transformarea economică, deși ambele sunt legate între ele la multe niveluri (transformarea economică este un aspect mult mai problematic al transformării postcomuniste din Moldova). Faptul că democrația în Moldova funcționează relativ mai bine, decât la vecinii săi din spațiul postsovietic, prezintă în sine un set de informații importante, care merită o analiză detaliată și o explicație teoretică.

În ceea ce privește explicația unui asemenea parametru al transformărilor democratice examinate, cum este caracterul de funcționare a sistemului de partide, trebuie menționat că nu putem

ignora analiza factorilor de natură istorică. Argumentarea într-una dintre cele mai cunoscute abordări teoretice privind explicația diferențelor în evoluția sistemelor de partide, al cărei lider este Herbert Kitschelt, începe cu studiul influenței moștenirilor precomuniste și comuniste. Natura acestei moșteniri, probabil, exercită o influență fundamentală asupra caracterului relațiilor între partide și alegători: se vor dezvolta ele în baza abordării ideologice de program sau de clientelă. Nivelul scăzut al dezvoltării economice și al urbanizării favoriza, istoric, dezvoltarea relațiilor patron-client în societate. Ulterior, acest tip de relații a fost transferat și asupra relațiilor în aparatul de stat, mai ales că statul a întârziat cu profesionalizarea aparatului său birocratic [23].

Dincolo de diferențele din perioada precomunistă de dezvoltare, țările din zona est-europeană au acumulat experiențe diferite și în perioada comunistă. Caracterul regimurilor comuniste se deosebea în funcție de nivelul în care birocrăția de stat se conducea de regulile și normele oficiale, precum și în funcție de gradul de admisibilitate a pluralismului și activismului civic independent. Îmbinarea diferitelor caracteristici ale moștenirii precomuniste și comuniste i-au permis lui Kitschelt să elaboreze o clasificare a regimurilor comuniste în trei tipuri: comunism autoritar-birocratic (exemplele furnizate de Kitschelt sunt: Republica Cehă și fosta RDG), comunismul concilierii naționale (Polonia și Ungaria) și comunism patrimonial (România și Bulgaria). Termenul „patrimonial” este utilizat de către autor pentru a desemna acel tip de raporturi sociale, care se caracterizează prin lipsa unei delimitări clare între relațiile oficiale și cele neformale, precum și prin lipsa unei definiții clare, în ceea ce privește limitele împuternicirilor deținătorilor puterii. Acest termen este utilizat în cercetările antropologice pentru descrierea societăților, unde s-au păstrat reminiscențe ale relațiilor de putere de tip tradițional (patriarhal). [24] Experiența comunismului patrimonial, care este specifică și Republicii Moldova, facilitează cel mai puțin dezvoltarea partidelor politice programatice sau ideologice [25]. Aceste tipuri de moștenire istorică nu reprezintă singurul factor care influențează posibilitatea apariției unui sistem de partide structurat programatic.

Normele legislative și regulile, care reglementează funcționarea noilor instituții democratice, pot fi privite ca un factor-cheie ce influențează direct configurația sistemului de partide și caracterul relațiilor reciproce dintre partide și alegători. În acest context, o importanță deosebită au două tipuri de norme: sistemul electoral și principiul de organizare a puterii executive. În general, sistemul electoral proporțional are tendința de a depersonaliza procesul politic și de a favoriza cristalizarea partidelor politice ideologice, în timp ce sistemul majoritar, mai ales în condițiile perioadei de tranziție, frânează ambele procese. Existența unei instituții prezidențiale cu atribuții largi consfințite prin Constituție are, de asemenea, tendința de a împiedica dezvoltarea sistemului de partide, în timp ce modelul parlamentar de organizare a puterii executive presupune dependența guvernului de parlament și facilitează emanciparea relativ rapidă a partidelor, însărcinându-le cu responsabilitatea pentru formarea puterii executive și menținerea capacității ei de funcționare.

Opțiunea instituțională, efectuată de elita Republicii Moldova la începutul perioadei de tranziție, a creat premise pentru formarea unor relații de tip programatic între partide și alegători. Atât modul de scrutin, cât și forma puterii executive consacrată în actele constituționale, sunt favorabile consolidării rolului primordial al partidelor în procesul politic și fortificării aspectului programatic al relațiilor partidului cu alegătorii. Partidele dețin un control real asupra persoanelor care ajung în parlament, care dețin funcții în organele puterii executive și formează guvernul, precum și asupra duratei mandatului guvernului. Toate aceste caracteristici sunt dovadă a faptului că, pe parcursul transformărilor postcomuniste, partidele din Moldova au devenit actori principali ai procesului politic din societate, mult mai devreme, decât același lucru s-a întâmplat în Ucraina sau în Federația Rusă, de exemplu.

În acest fel, în cazul Moldovei, caracteristicile structurale ale moștenirilor precomuniste și comuniste, și reformele instituționale postcomuniste impulsionează diferit dezvoltarea sistemului de partide. Bagajul acestor moșteniri (datorită cărora Moldova se plasează în grupul țărilor cu caracteristici nefavorabile) frânează dezvoltarea sistemului de partide de tip programatic, în timp ce inovațiile instituționale, dimpotrivă, o favorizează.

Dar, totuși, calitatea democrației, în Republica Moldova, lasă nu mult, dar foarte mult de dorit. Multe lucruri se încep, dar nu se duc la un bun sfârșit. Se creează o impresie, de parcă se mimează europeanizarea.

De la 5 aprilie 2009, se începe o nouă etapă în evoluția democrației din Republica Moldova. După două mandate consecutive, alegerile parlamentare sunt câștigate iarăși de comuniști cu 60 de

mandate, dar care nu le permitea să aleagă președintele republicii. Opoziția a contestat cu vehemență acest scrutin scoțând tineretul în Piața Marii Adunări Naționale. În alegerile parlamentare repetate, din 29 iulie 2009, opoziția a reușit să obțină 53 de mandate, față de doar 48 ale PCRML, și datorită trecerii fostului președinte al Parlamentului, Marian Lupu de la PCRML la PDM. S-a format atunci Alianța Integrării Europene – AIE-1 și, pentru prima oară, în ultimii opt ani, PCRML s-a văzut nevoit să treacă în opoziție.

Comuniștii au practicat o opoziție dură, pe alocuri obstrucționistă, ceea ce a avut ca rezultat prelungirea imposibilității alegerii șefului statului de către Parlament. În septembrie 2010, din cauza slabei participări la vot, a eșuat un referendum privind alegerea directă a președintelui, iar electoratul a fost convocat din nou la urne în cel de-al doilea scrutin parlamentar repetat, la 28 noiembrie 2010, când partidele din AIE, candidând separat, au obținut în total 59 de mandate, față de 42 ale PCRML.

S-a format guvernul AIE-2 și se părea că lucrurile mergeau în direcția dorită. Dar, din PCRML, au început să plece deputați, care au format, sub conducerea lui Igor Dodon, un grup separat, ulterior aderat la Partidul Socialiștilor. Acest grup a contribuit, în martie 2012, la alegerea lui Nicolae Timofti, un magistrat fără afiliere politică, în funcția de președinte al Republicii Moldova. Dar tocmai când a fost depășit acest obstacol, care a ținut țara în vid constituțional timp de trei ani, relațiile dintre cele trei partide aflate la guvernare au început să se deterioreze iremediabil. Cauza principală pare să o fi constituit conflictul dintre premierul Filat și prim-vicepreședintele Parlamentului, magnatul Vladimir Plahotniuc, de la PDM. Ambițiile lui Plahotniuc, patronul, printre altele, al unui trust de presă influent, s-au izbit de stilul în forță, pe alocuri autoritar al premierului Filat. Conflictul a polarizat coaliția între PLDM, pe de o parte, și PDM și PL, pe de altă parte. Conflictul a explodat cu virulență în urma morții misterioase a unui tânăr la o vânătoare pe 23 decembrie 2012, la Pădurea Domnească, unde au participat mai mulți demnitari, printre care și procurorul general, Valeriu Zubco.

Lipsa de transparență cu privire la anchetă și aparenta implicare a politicianilor de frunte în afacerile justiției au oferit un bun prilej de acuzații reciproce. Conflictul Filat-Plahotniuc s-a agravat și PCRML a profitat ca să formeze o alianță de conjunctură cu PLDM și să-l demită din funcție pe prim-vicepreședintele Parlamentului Plahotniuc. Răzbunarea politică n-a întârziat: PDM a declarat, practic, război premierului Filat, care, la rândul său, a anunțat retragerea PLDM din AIE. PCRML a profitat și s-a întors imediat împotriva partidului lui Filat, introducând moțiunea de cenzură împotriva guvernului, care a fost sprijinită și de deputații PDM. Moțiunea de cenzură este rezultatul destrămării coaliției guvernamentale, Alianța pentru Integrare Europeană (AIE), formată din PLDM, PDM și PL.

Căderea guvernului Filat, în Republica Moldova, în urma unei moțiuni de cenzură, pune capăt unei perioade suprarealiste de patru ani în istoria democrației moldovenești. Radiografierea de mai sus a vieții politice din Republica Moldova demonstrează, cu regret, odata în plus, superficialitatea implantării democrației aici.

Și astfel, s-a ales praful din AIE, care a avut un scop legitim declarat prin însăși denumire, dar care a eșuat lamentabil, deoarece nu a funcționat niciodată ca o coaliție, ci doar ca o guvernare împărțită în trei feude, ca și în fabula cu racul, broasca și o știucă.

Nu e prima oară când o guvernare de coaliție eșuează în Republica Moldova: așa a sfârșit și Alianța pentru Democrație și Reforme în 1998-1999, deschizând calea guvernării comuniste din 2001-2009.

După alegerile din noiembrie 2014, s-au dus tratative îndelungate pentru crearea unei coaliții de guvernare pro-europeană, dar până la urmă, ne-am trezit cu o alianță minoritară - Alianța Politică pentru o Moldovă Europeană (APME) dintre PLDM și PDM. În Acordul de alianță, partidele respective își asumă responsabilitatea îndeplinirii reformei Procuraturii, aceasta constituind o „prioritate imediată” pentru APME, care promite că va solicita ajutorul unei misiuni UE în domeniul justiției. În plus, cele două partide se angajează „să pună în practică” și „să respecte” etapele de implementare a Agendei de asociere și a Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, să combată corupția, inclusiv prin depolitizarea instituțiilor de drept etc.[26] Puțini analiști politici de la Chișinău cred, însă, în aceste promisiuni.

Corupția este principalul obstacol în calea europeanizării țării noastre. Combaterea corupției este și principala așteptare a oamenilor din Republica Moldova - așteptare la care guvernării sunt obligați să răspundă ferm, pozitiv și fără ezitare. „Cerințele europenilor au transmis un mesaj clar: lupta împotriva corupției în Republica Moldova devine un alt fel de "criteriu politic" în parcursul european

al Chișinăului”, susține directorul Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale al Academiei Române, Dan Dungaciu.[27].

Europa așteaptă reforme de la Chișinău. S-au început o parte din ele, dare ele trebuie finalizate. Altă cale nu există. Despre aceasta a menționat, la începutul lui februarie 2015, și șeful Delegației UE, în Republica Moldova, Pirkka Tapiola. " Trebuie să ne focalizăm acum pe implementarea reformelor, sunt foarte multe care trebuie de dus până la capăt pentru ca acest acord să fie viabil -, a spus Tapiola. - Calitatea democrației și reformelor, în Moldova, va determina apropierea relației UE-Moldova. Așa că, haideți să ne concentrăm pe realizarea acestor reforme". [28] Potrivit lui Tapiola, Republica Moldova are cele mai mari restanțe la implementarea reformelor în justiție, sistemul bancar, dar și la combaterea corupției.

Concluzionând putem menționa că atâta timp cât dimensiunile calității democrației nu se vor regăsi în viața politică din Republica Moldova, atâta timp vom bate pasul pe loc la capitoul europeanizare. Europeanizarea este un proces foarte complicat, dar nu imposibil. Reieșind din situația geopolitică din zonă, partidele politice din Republica Moldova trebuie să dea dovadă de voință politică pentru a implementa Agenda de Asociere și a Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană.

Referințe bibliografice:

1. LADRECH, Robert *apud* RADAELLI, Claudio M., *Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change*, European Integration online Papers (EIoP), Vol. 4, Nr. 8, 2000, p.3 disponibil la <http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-008a.htm>.
2. Ibidem.
3. COWLES, GREEN Maria. CAPORASO, James. RISSE, Thomas, *Transforming Europe. Europeanization and Domestic Change.*, Ed. Cornell University Press, New York, 2001, p.3 disponibil la http://books.google.ro/books?id=p0rqkDVhBsMC&dq=transforming+europe+europeanization+and+domestic+change&pg=PP1&ots=9IaPaXIWp5&sig=itP2S1m_Em1_lq3MdTaXGzgBRdk&prev=http://www.google.ro/search%3Fhl%3Dro&q=Transforming+Europe:+Europeanization+and+Domestic+Change&oi=print&ct=title&hl=ro#PPA3,M1
4. Ibidem.
5. KNILL, Christoph. LEHMKUHL, Dirk, *How Europe Matters. Different Mechanisms of Europeanization*, European Integration online Papers(EIoP), Vol. 3, Nr. 7, 1999, pp. 2-3 disponibil la <http://eiop.or.at/eiop/texte/1998-007a.htm>.
6. RADAELLI, Claudio M. in ed. Featherstone, Kevin. Radaelli, Claudio M., *The Politics of Europeanization*, Ed. Oxford University Press, New York, 2003, p. 35.
7. Idem, p. 30.
8. Idem, p. 41.
9. Ibidem.
10. Ibidem.
11. Idem,p.42.
12. SCHMITTER, Phillippe. KARL, Terry, *Ce este...și ce nu este democrația*, Revista Română de Științe Politice, Vol. 2, Nr. 1, 2002, p. 5.
13. DAHL Robert, *Dilemmas of Pluralist Democracy*(New Haven: Yale University Press, 1982), 11, citat de către Phillippe C. Schmitter si Terry Lynn Karl, „*What Democracy Is...And Is Not?*”, *Journal of Democracy*, 2:3(1991), 75-88. The Johns Hopkins University Press and National Endowment for Democracy; „*Ce este...și ce nu este democrația*”, Revista Română de Științe Politice, vol. 2, nr. 1, aprilie 2002, Societatea Academică Română.
14. DAHL Robert, *Poliarhiile*, Ed Polirom, Iași, cap 1 *Democratizarea și opoziția publică*, pag 27.
15. Idem, pag. 28.
16. DIAMOND, Larry. MORLINO, Leonardo, *Assessing the Quality of Democracy*, Ed. The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2005, p. XII.
17. Procesele transformărilor postcomuniste în Rusia și Ucraina au fost studiate intens în literatura academică. De exemplu: M.Steven Fish. *Democracy derailed in Russia: the failure of open politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 2005; Timothy J. Colton and Michael

- McFaul. *Popular Choice and Managed Democracy: The Russian Elections of 1999 and 2000*, Washington D.C.: Bookings Institutions Press, 2003; Paul D'Anieri. *Understanding Ukrainian Politics> Power, Politics and Institutional Design*, M.E. Sharpe, 2006.
18. KOROSTELEVA Elena A., LAWSON Colin W., and MARSH Rosalind J.. *Contemporary Belarus: between democracy and dictatorship*, London. Routledge, Curzon, 2003.
  19. Freedom House. 2005. *freedom in the World 2005: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties* Rowman and Littlefield Publishers, Inc., Lanham.
  20. Acest indicator al succesului consolidării democratice este utilizat, spre exemplu, în Power, Timothy J. Gasiorowski, Mark. (1994). „Institutional and Democratic Consolidation in the Third World”, *Comparative Political Studies*, vol. 30, no. 2, pp. 123-155.
  21. OSCE 2003, OSCE/ODIHR Election Observation Mission Report: Local Elections 25 May and 8 June 2003. Warsaw; OSCE 2003, OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report: Parliamentary Elections 6 March 2005 Warsaw; Way, Lucan A. (2003). „Weak States and poluralism: The case of Moldova”, *JN: East European Politics and Societies*, vol. 17, no. 3, p. 454 482(29).
  22. Vezi, spre exemplu, capitolele dedicate problemelor procesului politic și schimbărilor în societatea civilă în Ann Lewis. *The EU & Moldova: on a fault line of Europe*, London: Federal Trust for Educations and Research, 2004.
  23. KITSCHHELT Herbert. *The formation of Party Cleavages in Post-Communist Democracies*. *Party Politics* 1 (4): 447-472, 1995, Kitschelt et al, 1999. exemplul abordării sociologice a problemei influenței moștenirii relațiilor clientelare sociale poate servi lucrarea Melanie Tatur, ed., *The making of Regions in Post-Socialist Europe-the Impact of Culture, Economic Structure and Institutions*. Wiesbaden: VS Verlag fur Sozialwissenschaften/GWV Fachverlage GmbH, 2004.
  24. Vezi: M.H. Афанасьев, Клиентализм и Российская Государственность (Москва: Московский общественный научный фонд, 2000).
  25. KITSCHHELT, op. cit., 1995.
  26. www.dw.de/pldm-și-pdm-și-au-împărțit-funcțiile-pl-a.../a-18215253
  27. Ibidem.
  28. www.publika.md/pirkka-tapiola--despre-reformele-din-moldova-si-cerer.

CORPORAȚIILE TRANȘAȚIONALE: TENDINȚE NOI ÎN PROCESUL DE FUZIUNI ȘI ACHIZIȚII

Conf. univ. dr. hab. Boris CHISTRUGA, ASEM

Transnational corporations bent on world domination is achieved through mechanisms and tools always changing. Merger and acquisition transactions; adjusts to the growing demands of global markets, highlighting specific trends in recent years. Evolution and new trends in merger and acquisition process is being analyzed in the given article.

CTN-urile constituie, astăzi, cea mai importantă forță de determinare și de promovare a interdependențelor mondiale. Ele se manifestă simultan în toate spațiile economice cunoscute – micro, macro, mondo, ștergând, de fapt, granițele dintre ele. Fiecare CTN are drept scop final să devină o firmă globală, care să manufactureze produse globale. Microsoft, Coca-Cola, Bayer, Sony, Toyota, ca și multe altele, sunt de mult timp firme globale. În literatura de specialitate este general acceptată definiția potrivit căreia societatea transnațională este o întreprindere de talie mare, ce-și are sediul în țara de origine, dar posedă filiale în proprietate totală sau parțială, în diferite țări, **adoptând o organizare și o strategie la scară mondială.**

Este necesar de a face o distincție între companiile internaționale, multinaționale, globale și transnaționale, care diferă între ele prin scopul și gradul de interacțiune al operațiunilor acestora în afara țării. **Companiile internaționale** – sunt companii importatoare și exportatoare, care nu au

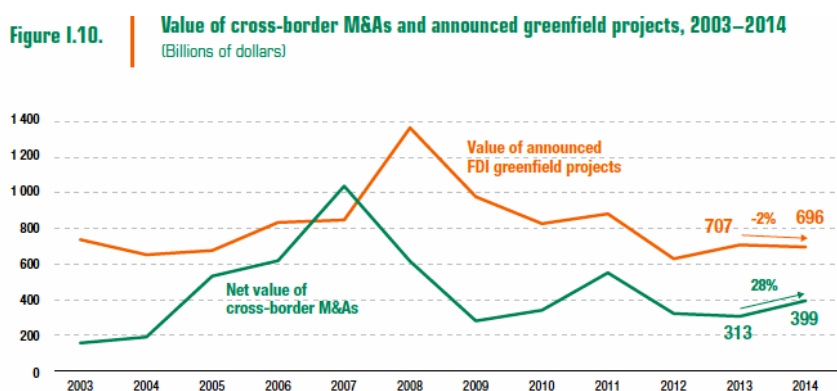
investit în afara țării natale. **Companiile multinaționale** – au investit în alte țări, dar nu au oferte coordonate de produse pentru fiecare țară. Mai mult sunt concentrate pe ideea adaptării produselor și serviciilor lor pentru fiecare piață individual. **Companiile globale** - sunt prezente și au investit în mai multe țări. Ele își vând produsele lor unificate prin promovarea aceleiași imagini /mărci (brand) pe toate piețele. În general, dirijează dintr-un singur oficiu corporativ, care este responsabil pentru strategia globală. În mod obișnuit, pun accentul pe volume, managementul costurilor și eficiență. **Companiile transnaționale** – sunt organizații mult mai complexe. Ele au investit în operațiuni străine, dirijează afacerile dintr-un centru unic, susțin competențe de cercetare-dezvoltare și de marketing pentru fiecare piață străină în parte.

O reacție a societăților transnaționale, la un mediu internațional de afaceri în continuă schimbare, în ultimele decenii, poate fi considerat avântul achizițiilor și fuziunilor internaționale. Tranzacțiile respective reprezintă una dintre cele mai rapide modalități de îmbunătățire a poziției comerciale și strategice a oricărei companii pe piață. Creșterea spectaculoasă a numărului acestora, în a doua jumătate a anilor 90 ai sec. XX, a constituit efectul tendințelor de globalizare și regionalizare în economia mondială.

După doi ani consecutivi de declin în economia mondială, F&A au înregistrat o creștere în 2014 (figura I.10). În mare măsură, se datorează faptului că CTN-urile au recăpătat treptat încrederea de a continua procesul Fuziunilor și Achizițiilor. Valoarea netă a acestora a crescut, în anul 2014, cu 28 la sută, în comparație cu 2013, ajungând la aproape 400 mlrd. dol. SUA.

Valoarea netă a F & A este calculată ca diferență între F&A de vânzări brute (toate achizițiile CTN) și cesiunea de vânzări (vânzări de la CTN-uri către entitățile naționale sau la alte CTN-uri). Acesta sunt, totodată, și o componentă a fluxurilor de ISD. În acest context, termenul "cesiune" se referă la vânzarea de companii transnaționale companiilor naționale sau altor companii multinaționale. Aceasta nu include lichidarea și deprecierea capitalului.

Valoarea F & A, în economiile dezvoltate, a crescut doar cu 16 la sută, în comparație cu creșterea acestora în țările în dezvoltare și economiile în tranziție care a crescut cu 66 la sută. Aceasta se datorează faptului că interesul investitorilor pentru noi investiții greenfield în țările dezvoltate este mai mic decât pentru F&A, pe când în țările în dezvoltare și în tranziție invers. După o primă revenire în 2013, Valoarea totală a investițiilor greenfield anunțată în 2014 a scăzut ușor cu 2 la sută, rămânând aproape de 700 miliarde dolari, practic, la nivelul anului 2013. În 2014, valoarea proiectelor greenfield în economiile dezvoltate și în curs de dezvoltare a fost, în mod substanțial, neschimbate, în comparație cu 2013 (rate anuale de creștere de -1 la sută în ambele grupuri), în timp ce economiile în tranziție au înregistrat o scădere considerabilă (-13 la sută).

Source: UNCTAD, cross-border M&A database for M&As (www.unctad.org/fdistatistics); Financial Times Ltd, fDi Markets (www.fdimarkets.com) for greenfield projects.

Valoarea brută a F&A a crescut în anul 2014 cu 34%, atingând cifra de 900 mlrd.dol.SUA. Această cifră este mai mare decât media anilor 2010-2014, care a constituit 775 mlrd.dol. Aceasta a avut loc în ambele sectoare atât în producție (77%), cât și în servicii (36%), cele mai active fiind industriile produselor chimice, farmaceutică și cea a telecomunicațiilor, unde au fost înregistrate proiecte semnificative.

Achizițiile și fuziunile dintre transnaționalele, care își au sediul în țări diferite, implică transferul proprietății asupra unor active din țara-gazdă a firmei achiziționate în țara firmei achizitoare (țara de origine). În cazul fuziunilor, naționalitatea noii firme poate fi dublă (cum este cazul firmei *Royal-Dutch-*

Shell: de naționalitate olandeză și engleză) sau poate prelua una din naționalitățile celor două societăți (naționalitate engleză, în cazul firmei *BP-Amoco*).

Achizițiile sunt cele care domină piața mondială a tranzacțiilor cu companii, fuziunile reprezentând mai puțin de 3% din numărul total al tranzacțiilor de fuziune-achiziție. Chiar și atunci când fuziunile par a se realiza între două societăți relativ egale, majoritatea reprezintă achiziții, căci o firmă dictează operațiunea de unire.

Numărul fuziunilor „reale” este atât de mic, încât, practic, „fuziunile și achizițiile” vizează, în fapt, „achizițiile”. Achiziția constă în preluarea unei firme de către o alta cu scopul de a lărgi patrimoniul acestei entități economice.

Valul de divizări reflectă peste tot o creștere transfrontalieră a activității F&A, mai degrabă decât semnalizarea în curs de desfășurare "de-internaționalizare" prin F&A. De fapt, rapoartele din figura 11 arată că ponderea divizării (oferte, cesionare) față de achizițiile (F&A oferte brute) este pe picior de egalitate cu recenta medie istorică, după înlăturarea impactului cesionării Vodafone din Verizon. Economia în curs de dezvoltare a CTN-urilor a continuat "shoppingul" pentru activele țărilor în curs de dezvoltare CTN-uri dezvoltate economic. CTN-urile a economiei în curs de dezvoltare și în tranziție își consolidează rolul lor în calitate de investitori în operațiunile de F&A transfrontaliere. Ponderea acestor CTN în total valoarea (net) de transfrontaliere F&A a crescut de la aproximativ 10 la sută, în 2003, la aproape 40 la sută, în 2012 și a rămas stabilă de atunci.

Cea mai mare parte a achizițiilor de către CTN-urile din economiile în curs de dezvoltare (aproximativ 70 la sută) sunt în alte economii în curs de dezvoltare (inclusiv tranzacțiile intraregionale). O pondere considerabilă (circa 50 la sută) din activitatea F&A în economiile în curs de dezvoltare o reprezintă achiziționarea de active de la economiile-dezvoltate CTN (WIR14). În 2014, CTN a continuat să achiziționeze firme și alte active deținute de țările dezvoltate CTN, în gazda economiilor în curs de dezvoltare. De exemplu, MMG America de Sud de Management Co Ltd (Hong Kong, China) a achiziționat Xstrata Peru - o filială străină de Glencore / Xstrata (Elveția) - pentru 7 mlrd.dol.SUA, și Emirates Telecomunicații Corp (Emiratele Arabe Unite) a cumpărat un pachet de 53 la sută din Itissalat al Maghrib SA - o filială străină de Vivendi (Franța) – pentru 5,7 mlrd.dol.SUA. CTN-urile de la economiile în curs de dezvoltare sunt, de asemenea, din ce în ce mai activ direct implicate în economiile dezvoltate. În 2014, aproximativ 32 la sută din F & A achizițiile realizate de aceste CTN-uri vizează economiile dezvoltate, mai mult decât în 2013 (la 28 la sută); în primele trei luni ale anului 2015, achizițiile de către aceste CTN-uri din economiile dezvoltate au crescut la 47 la sută din totalul F & A achizițiilor. Un număr de oferte considerabile implică CTN-urile din China, Hong Kong (China) și Singapore, companii vizate din Statele Unite ale Americii și Marea Britanie, în special. De exemplu GIC, fondul suveran din Singapore, a achiziționat IndCor Properties (Statele Unite) pentru 8,1 mlrd.dol.SUA.

În tabelul ce urmează sunt prezentate cele mai mari achiziții efectuate în anii 2011 – 2014. Cea mai mare achiziție a fost efectuată la 10 mai 2011: valoare \$8.5 miliarde cash, când Skype devine o diviziune a Microsoft-ului. Aceasta este cea mai mare achiziție a companiei Microsoft până în prezent.

Tabelul 1

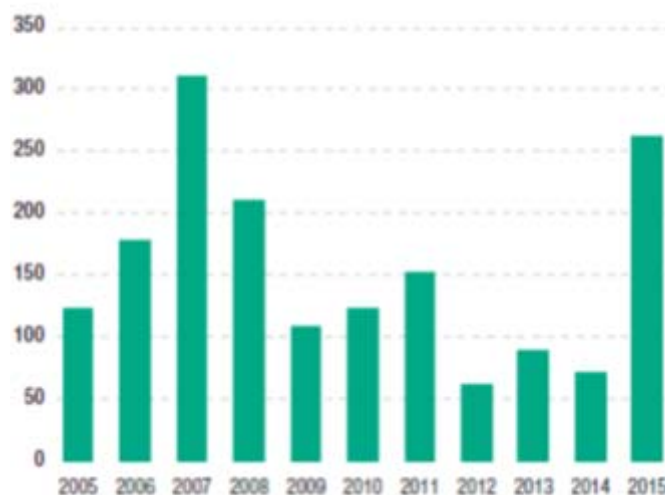
Principalele achiziții în anii 2011-2014

Year	Purchaser	Purchased	Transaction value (in USD)
2011	Google	Motorola Mobility	9,800,000,000
2011	Microsoft Corporation	Skype	8,500,000,000
2011	Berkshire Hathaway	Lubrizol	9,220,000,000
2012	Deutsche Telekom	MetroPCS	29,000,000,000
2013	Softbank	Sprint Corporation	21,600,000,000
2013	Berkshire Hathaway	H. J. Heinz Company	28,000,000,000
2013	Microsoft Corporation	Nokia Handset & Services Business	7,200,000,000
2014	Facebook	WhatsApp	19,000,000,000
2014	Comcast	Time Warner Cable	45,200,000,000
2014	AT&T	DirecTV	67,100,000,000

Sursa: Bloomberg.com

Destul de semnificative sunt fuziunile și achizițiile în economiile emergente. Figura următoare exprimă o creștere semnificativă a acestor tranzacții în anul 2014, în comparație cu anii 2012-2013.

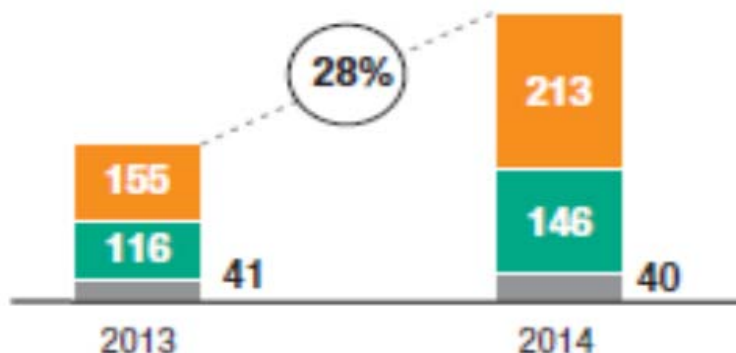
Anul 2015 a început cu un nou salt al F&A. În trim.I, acest proces a crescut de aproape patru ori, în comparație cu perioada similară a lui 2014.

Figura 1. Cross-border M&As, January-April of each year, 2005-2015

Source: UNCTAD, cross-border M&A database

Este necesar de menționat câteva tendințe specifice procesului de F&A la etapa actuală. În primul rând, este de menționat revenirea la **afacerile massive (large deals)**, care prezintă, actualmente, un factor-cheie în creșterea F&A. În anul 2014, numărul fuziunilor și achizițiilor cu o valoare mai mare de 1 mlrd.dol SUA a crescut de la 168 la 223 (cea mai mare după anul 2008). 173 din ele au avut loc în economiile dezvoltate.

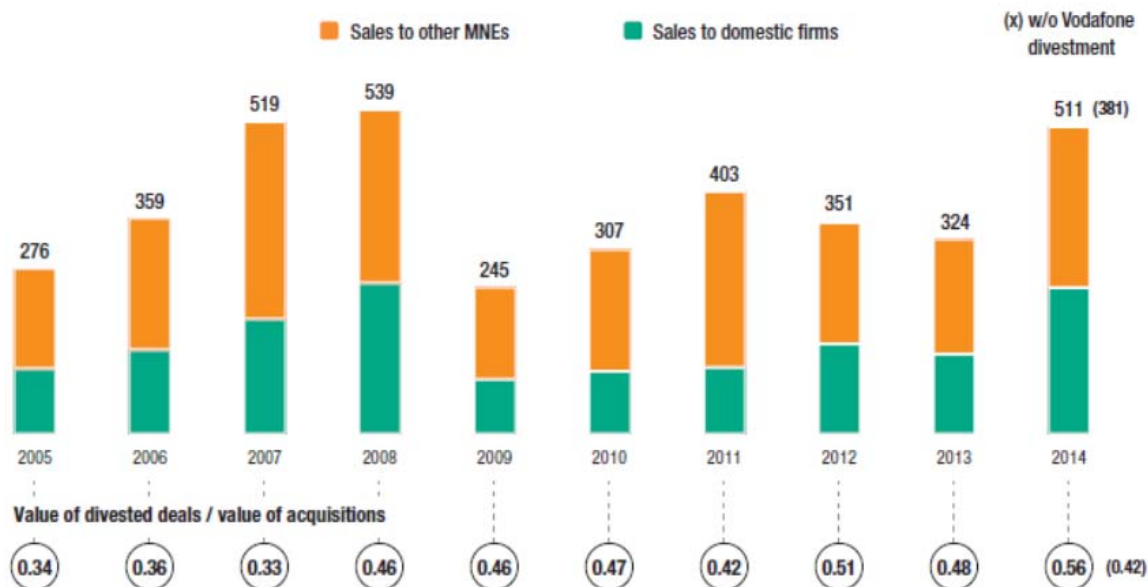
Figura 2. Value of cross-border M&A, 2013-2014

Source: UNCTAD, cross-border M&A database for M&As an information from the Financial Times Ltd, fDi Markets for greenfield projects.

Valoarea medie a acestor oferte a constituit 3.4 mlrd.dol. în comparație cu 2.9 în 2013. Companiile americane fiind cele mai atractive, absorbind mai mult de o treime dintre cele mai mari F&A la nivel global. CTN-urile europene au țintit piața Statelor Unite ale Americii, în special companiile farmaceutice, dar și alte industrii. De exemplu, firma Bayer, dislocată, în Germania, a achiziționat afacerile companiei Merck cu 14.2 mlrd.dol.SUA, iar Roche Holding, din Elveția, a achiziționat Intermune cu 8,3 mlrd.dol.SUA. În ianuarie 2014, compania italiană de automobile Fiat a finalizat achiziționarea firmei Chrysler pentru 3.65 mlrd.dol.SUA, câștigând proprietate deplină. Mari F&A oferte în Europa au avut loc, în principal, în industria de telecomunicații. Dintre cele cinci cele mai mari achiziții din Europa, trei au fost în telecomunicații, și toate au fost realizate de alte CTN-uri europene. Cea mai mare afacere a fost achiziția de SFR SA (Franța), prin Altice SA (Luxemburg) pentru 23 mlrd.dol.SUA.

O altă tendință importantă la etapa actuală, o prezintă procesul de **Cesiuni (Divestments)** – o altă latură a F&A. Multe CTN-uri recurg la efectuarea unor tranzacții strategice, nu doar cu scopul de a crește activele lor internaționale, dar și de a le micșora. Mărimea cesiunilor corporațiilor transnaționale a ajuns la un nivel record, în 2014, la puțin peste 511 mlrd.dol.SUA, o creștere de 56 la suta peste 2013 (figura 3) și cea mai mare valoare din 2008. Dar una din cele mai mari tranzacții, în acest sens, este cesionarea Vodafone și Verizon.

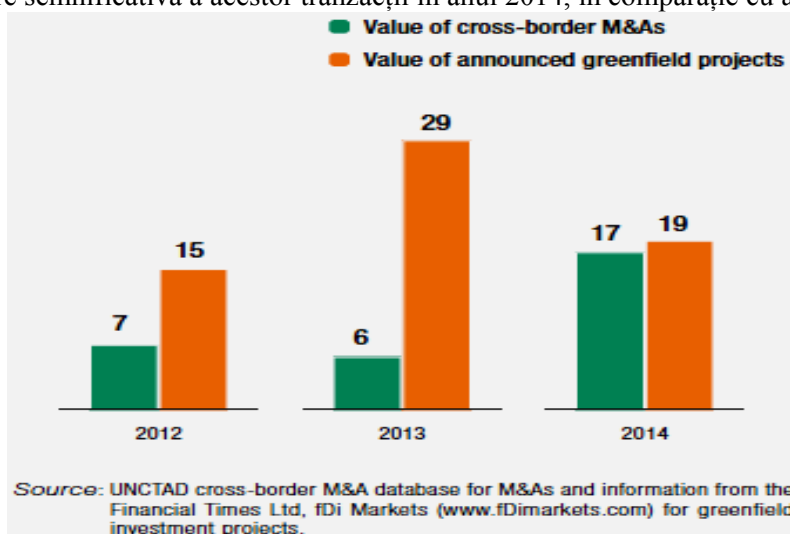

Figura 3. Divested M&A deals, value, 2005-2014

Source: UNCTAD, cross-border M&A database.

Altă tendință este faptul că CTN-urile, din țările în curs de dezvoltare și cele în tranziție, au continuat consolidarea rolului acestora în procesul de F&A. Ponderea acestor companii a crescut de la aproximativ 10 la sută, în 2003, la aproape 40 la sută, în 2012 și a rămas stabilă de atunci. În 2014, CTN-urile din țările în curs de dezvoltare au continuat să achiziționeze firme și alte active deținute de CTN-urile țărilor dezvoltate. De exemplu, MMG America de Sud De management Co Ltd (Hong Kong, China) a achiziționat Xstrata Peru - o filială străină de Glencore / Xstrata (Elveția) - Timp cu 7 mlrd.dol.SUA, și Emirates Telecomunicații Corp (Emiratele Arabe Unite) a cumpărat o participație de 53 la sută din Itissalat Al Maghrib SA - o filială străină de Vivendi (Franța) – cu 5,7 mlrd.dol.SUA.

Destul de semnificative sunt fuziunile și achizițiile în economiile emergente. Figura următoare exprimă o creștere semnificativă a acestor tranzacții în anul 2014, în comparație cu anii 2012-2013.

Figura 4 . Mărimea Fuziunilor și Achizițiilor și Investițiilor Greenfield în infrastructură. Asia de Est și Sud-Est, 2012-2014.

De asemenea, CTN-urile economiilor în curs de dezvoltare (din China, Hong Kong (China) și Singapore) devin tot mai active în economiile dezvoltate (Statele Unite ale Americii și Regatul Unit). De exemplu, GIC, Singapore's sovereign wealth fund, a achiziționat IndCor Properties (United States) cu 8,1 mlrd.dol.SUA.

Referințe bibliografice:

1. UNCTAD Handbook of Statistics, 2014.- www.unctad.org
2. Regulatory review of cross-border M&As. INVESTMENT POLICY MONITOR 2013, Nr.10.- www.unctad.org/diae/
3. World Investment Report 2015 (WIR2015): Reforming International Investment Governance
4. www.forbes.com
5. www.bloomberg.com
6. www.ft.org

VULNERABILITATEA ECONOMICĂ A ȚĂRILOR ÎN CURS DE DEZVOLTARE

*Conf. univ. dr. hab. Natalia LOBANOV, ASEM
Drd. Mircea DIAVOR, ASEM
mirceadiavor@gmail.com*

Republic of Moldova is a developing country and, like most states at this economic development stage, suffers from certain vulnerabilities in foreign trade, vulnerabilities that stood out in recent years. The term of vulnerability is not a new concept in economy, but recently in the international scientific circles, the problem of economic vulnerability of developing countries and small island developing states has become more and more discussed, especially in the context of global economic crisis. In this article, we will define the term of vulnerability and analyze how it appears.

Cuvinte-cheie: vulnerabilitate, state în curs de dezvoltare, reziliență, șocuri, indice de vulnerabilitate și indice de reziliență.

JEL: F50, F52.

Criză economică mondială, care a izbucnit acum câțiva ani, a evidențiat vulnerabilitățile de care suferă țările în curs de dezvoltare. Dar cum anume definim vulnerabilitatea, care sunt sursele vulnerabilității, ce reprezintă reziliența? În articol, vom răspunde la aceste întrebări și vom formula unele concluzii.

În primul rând, este important să analizăm cauzele care au dus la necesitatea studierii vulnerabilităților. Cauzele datează dinainte de criza economică mondială și, pentru prima dată, problema a fost discutată în anul 1972, în cadrul UNCTAD III. Atunci, s-a pus accentul nemijlocit pe problemele cu care se confruntau statele mici insulare și, anume, dezavantajele naturale asociate cu insularitatea, dezastrul natural, schimbările climatice și depărtarea de destinațiile principale de export. De asemenea, nesustenabilitatea creșterii economice a țărilor din Africa a fost un exemplu clar, că unele state suferă de vulnerabilități care trebuie analizate în detaliu. Dar motivele pentru care este necesară studierea termenului de vulnerabilitate sunt mai numeroase și anume:

- Nesustenabilitatea creșterii economice pe continentul african;
- Creșterea populației;
- Intesnsificarea procesului de urbanizare;
- Criza țărilor asiatice din anii 1990;
- Creșterea sărăciei;
- Schimbările climaterice;
- Criza mondială;
- Creșterea dezastrurilor naturale;
- Creșterea prețurilor la nivel internațional;
- Degradarea mediului etc.

Pentru statele în curs de dezvoltare, principale surse de vulnerabilitate sunt:

- Gradul ridicat de deschidere a economiei;
- Concentrarea exporturilor;
- Dependența de importurile strategice;
- Capacitatea limitată de a exploata economia de scală;
- Politicile ineficiente în domeniul concurenței interne;
- Dependența de remitențe.

Considerăm că vulnerabilitatea economică poate fi cercetată pentru următoarele tipuri de state: statele în tranziție, statele emergente, statele în curs de dezvoltare, state subdezvoltate și statele mici insulare în curs de dezvoltare. La momentul dat, indicele de vulnerabilitate este folosit „pentru identificarea statelor subdezvoltate de către Națiunile Unite (Comisia pentru politică de dezvoltare, un organism consultativ al Consiliului Economic și Social al Națiunilor Unite)”. [1]

Republica Moldova, conform raportului „Country classification”, din 2014, al Națiunilor Unite, se regăsește în lista statelor aflate în tranziție, însă, după cum se menționează în raport, „mai multe țări (în special economiile în tranziție) au caracteristici care le-ar putea plasa în mai multe categorii” [6]. În același raport, Republica Moldova se află și în lista „Landlocked developing countries” (țările în curs de dezvoltare fără ieșire la mare sau prescurtat LLDC) [6]. Lipsa accesului teritorial la mare, depărtarea și izolarea de piețele mondiale și costurile ridicate de tranzit continuă să impună constrângeri grave asupra dezvoltării socio-economice generale a țărilor în curs de dezvoltare fără ieșire la mare

Țările în curs de dezvoltare fără ieșire la mare sunt, în general, printre cele mai sărace din rândul țărilor în curs de dezvoltare, cu cele mai slabe rate de creștere, și sunt, de obicei, dependente, în mare măsură, de un număr foarte limitat de mărfuri pentru obținerea veniturilor lor din exporturi. Mai mult decât atât, din 31 de țări în curs de dezvoltare fără ieșire la mare, 16 sunt clasificate ca subdezvoltate. Șeful misiunii FMI în Moldova, Graeme Justice, a declarat „Noi nu mai privim Moldova ca pe o țară cu venituri joase și care depinde de remitențe, ci ca pe un stat aflat în curs de dezvoltare, la etapă timpurie de tranziție” (2007). [7]

Raportul Competitivității Globale 2015-2016 clasifică Republica Moldova ca un stat aflat în tranziție de la nivelul 1 la nivelul 2, la aceeași etapă, ca și țări, precum Algeria sau Mongolia.[5]

Vulnerabilitatea reprezintă un concept multidisciplinar, din acest motiv, există un număr mare de definiții și modele ce tratează vulnerabilitatea. Noi o vom analiza din punct de vedere economic.

Termenul vulnerabilitate își are originea de la cuvântul latin „vulnerare”, care este definit ca rănit sau rană. [10]. De aici, se creează asocierea cu puncte slabe sau expunerea la unele situații ce pot duce la suportarea unor pierderi.

În cadrul „Strategiei Internaționale pentru Reducerea Dezastrelor (ISDR 2002: 24, 342) vulnerabilitatea a fost definită „ca un set de condiții și procese care rezultă din factori de natură fizică, socială, economică și de mediu, care cresc susceptibilitatea unei comunități la impactul pericolelor”. Aceste condiții sunt formate „în continuu, de către atitudinea, comportamentul, cultura, influențele socio-economice și politice ale persoanei fizice, familiilor, comunității și țării”. [2]

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare definește vulnerabilitatea ca „o condiție umană sau proces care rezultă din factori de natură fizică, socială, economică sau a mediului, care determina șansele sau scala prejudiciului în urma impactului unui „hazard” [4].

Din punct de vedere microeconomic, vulnerabilitatea este cercetată la nivel de sărăcie a gospodăriei și modalităților de calcul al sărăciei și probabilității de ieșire din sărăcie. În anul 2000, la summitul „Millennium Summit” al Națiunilor Unite, au fost definite opt obiective internaționale de dezvoltare denumite „Millennium Development Goals” printre care unul dintre ele este eradicarea sărăciei și a foametei. Aici, vulnerabilitatea a fost studiată ca o cauză a sărăciei și neputinței de ieși din sărăcie. În urma studiului, cercetătorii au ajuns la concluzia că vulnerabilitățile la nivel micro sunt, deseori, cauzate de vulnerabilitățile la nivel macro.

La nivel macro, vulnerabilitatea este studiată în contextul în care anumite riscuri pot afecta negativ statul. Statele în curs de dezvoltare sunt de un nivel înalt de deschidere economică și concentrare a exportului. Din aceste motive, statele aflate în curs de dezvoltare sunt sensibile la șocurile din exterior. Aceste șocuri pot afecta negativ economia, amplificând riscurile și frânând dezvoltarea economică, iar efectele șocurilor negative sunt semnificativ mai mari decât efectele șocurilor pozitive, la această concluzie, a ajuns Cordina (2004a, 2004b).

Deci, vulnerabilitatea economică poate fi definită ca expunerea unui stat la șocurile fie naturale, fie din exterior, ce pot afecta negativ creșterea economică. Șocurile pot fi caracterizate după:

- mărime;
- frecvență;
- posibilitatea de a anticipa;
- după gradul de expunere a unui stat la șocuri.

Aici, este necesar să menționăm și să definim reziliența unui stat. Termenul reziliență provine de la cuvântul latin „resilire” care este definit ca a renaște sau a se ridica din nou [10]. De aici, se creează asocierea cu revenirea dintr-o situație, în care au fost suportate pierderi. Briguglio a definit reziliența „ca fiind abilitatea unei economii de a rezista sau a reveni de la efectele negative ale șocurilor externe” [3]. Deci, reziliența are două momente ce trebuie analizate:

- revenirea rapidă în urmă unui șoc;
- rezistență la un șoc.

Abilitatea de revenire rapidă în urma unui șoc depinde foarte mult de politicile economice și fiscale pe care le promovează un stat și de capitalul de rezervă. În cazul în care există un deficit fiscal de proporții, această abilitate practic va fi negată. Această abilitate poate fi sporită prin politici fiscale ce ar putea permite reducerea temporală a impozitelor sau folosirea bugetului discreționar pentru acea perioadă.

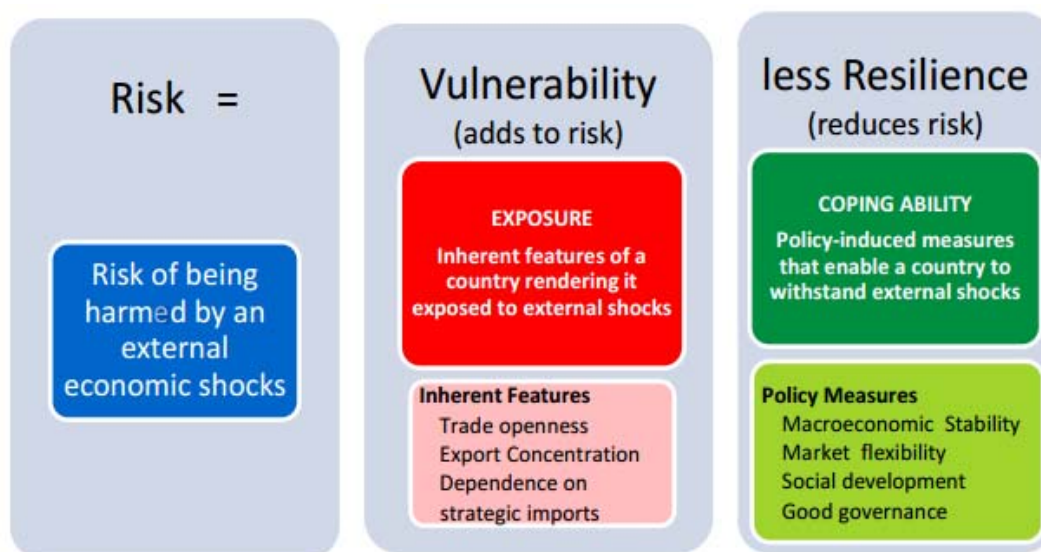
Abilitatea de a rezista unui șoc este definită ca abilitatea de a absorbi șocul prin mecanisme economice create anume pentru acest scop. Ca exemplu, putem folosi forța de muncă înalt calificată și anume, dacă un sector al economiei suferă o descreștere a cererii forței de muncă, aceasta poate fi folosită în alte sectoare care pot înregistra creșteri în perioada respectivă.[8]

Aici, putem face o analogie a rezilienței unui stat cu imunitatea unui om la un virus. Virusul atacă organismul uman, iar acesta are sau nu are o reziliență în urmă vaccinării, ceea ce determină capacitatea de rezistență, iar revenirea rapidă va depinde de imunitatea, în cazul nostru de factori, precum:[3]

- stabilitatea macroeconomică;
- flexibilitatea pieței;
- dezvoltarea socială;
- buna guvernare.

Observăm că toți acești factori depind de politicile promovate de un stat și, deci, reziliența poate fi creată. De asemenea, Briguglio, în urmă unui studiu efectuat în 2014, a observat tendința că statele dezvoltate au reziliență mai bună decât cele în curs de dezvoltare.

După ce am definit vulnerabilitatea și reziliența, este necesar de a crea o corelație între cele două concepte. Vulnerabilitatea reprezintă șocurile ce pot influența un stat, iar reziliența reprezintă capacitatea de a reveni sau a rezista, deci a micșora riscurile sau pierderile suferite în urmă șocurilor. Briguglio a propus următorul model:

Sursa: [3]

În baza acestui model, a fost creat un index de vulnerabilitate și un index de reziliență. Moldova a primit în baza acestui index calificativul „LV-LR”, ce reprezintă vulnerabilitate de un nivel scăzut și, de asemenea, un nivel scăzut de reziliență [9]. Este important să menționăm că studiul a fost prezentat în 2014, însă calculele au fost făcute anterior, când Moldova se afla într-o situație mai favorabilă. De asemenea, Moldova a obținut calificativul de vulnerabilitate joasă la limită (0.311).

Astfel, în urma analizei efectuate, putem formula următoarele **concluzii**:

- vulnerabilitatea reprezintă o temă actuală;
- statele în curs de dezvoltare sunt mai vulnerabile;
- există o corelație clară între vulnerabilitate și reziliență;
- vulnerabilitatea trebuie cercetată atât la nivel micro, cât și la nivel macro;
- sursele vulnerabilității sunt aceleași pentru majoritatea statelor în curs de dezvoltare.

Bibliografie:

1. Enciclopedia Liberă. Indicele de vulnerabilitate economică. Wikipedia
http://en.wikipedia.org/wiki/Economic_Vulnerability_Index, citat 07.05.2015.
2. BRAUCH, H.G., OSWALD SPRING, Ú., MESJASZ, C., GRIN, J., KAMERI-MBOTE, P., CHOUROU, B., DUNAY, P., BIRKMANN, J. (Eds.), *Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security*, 2011.
3. BRIGUGLIO, LINO. Resilience building in vulnerable small states.
https://www.um.edu.mt/_data/assets/pdf_file/0012/205104/Briguglio_Resilience_Article_for_Comsec_Yearbook_13Jan13.pdf, citat 11.06.2015.
4. United Nations Development Program.
http://drm.cenn.org/Trainings/Risk%20Management%20and%20Environmental%20Assessment%20for%20Spațial%20Planning/Lectures_ENG/General%20definitions%20of%20vulnerability.pdf, citat 10.06.2015.
5. Raportul Competitivității Globale 2015-2016.
<http://ase.md/files/documente/rapoarte/competitivitate2015-16.pdf>, citat 10.06.2015.
6. Națiunile Unite. Clasificarea țărilor 2014. UN:
http://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/wesp_current/2014wesp_country_classification.pdf, citat 10.06.2015.
7. <http://www.interlic.md/2007-12-20/3514-3514.html>, citat 10.06.2015.
8. BRIGUGLIO Lino, CORDINA Gordon, FARRUGIA Nadia, and VELLA Stephanie; *Economic Vulnerability and Resilience*. Unu-wider mai 2008, Helsinki.
9. BRIGUGLIO, Lino. *A vulnerability and resilience framework for small states*. Tal-Qroqq, Msida, Malta, 2014.
10. <https://en.glosbe.com/la/en>, citat 10.06.2015.

FINANȚAREA TRANZACȚIILOR COMERCIALE INTERNAȚIONALE

Conf.univ. dr.hab. Natalia LOBANOV, ASEM

Une caractéristique importate du mécanisme contemporain de promotion des exportations consiste dans sa complexité. Il vise à assurer la réalisation de plusieurs actions: stimuler les ventes et créer des opportunités pour accès aux marchés étrangers, développer des produits destinés à l'export. Pour mener ces actions à bien, un financement efficace et opérative a une importance particulière. L'article examine les modalités de financement des transactions commerciales internationales, ses traits spécifiques et ses opportunités.

Cuvinte-cheie: *creditul de scont, linie de credit, creditul de accept, creditul furnizor, creditul cumpărător, forfetare, factoring.*

O particularitate a mecanismului contemporan de stimulare a exportului constă în caracterul lui complex. Acesta este orientat spre asigurarea priorităților și vizează desfășurarea concomitentă a mai multor acțiuni: stimularea vânzărilor și crearea posibilităților pentru accesul liber pe piețele

externe, elaborarea unor noi modele de mărfuri și dezvoltarea producției-export a acestora. Măsurile respective se realizează atât în țară, cât și peste hotarele ei. Pentru derularea eficientă și operativă a tranzacțiilor comerciale, finanțarea acestora are o importanță deosebită.

Finanțarea poate fi făcută prin metode clasice sau netradiționale, din surse proprii sau atrase (de la bănci, organizații non-bancare, instituții de stat).

Cea mai mare parte a tranzacțiilor internaționale, se realizează pe bază de credit. Creditul este o modalitate de sporire a competitivității mărfurilor și dezvoltării exportului. Specificul operațiunii de credit este dat de următoarele elemente:

1. Rambursarea sumei primite la termenul convenit prin contract;
2. Perceperea unei dobânzi, care este rezultatul înțelegerii părților, dar se situează în jurul procentului stabilit pe piața de credit;
3. Obiectul creditului și valoarea lui;
4. Condiționări de natură economică, politică sau monetară.

Din punct de vedere al duratei, există finanțare pe termen scurt (12-18 luni), pe termen mediu (5-7 ani) și pe termen lung (peste 7 ani).

În șirul tehnicilor de finanțare pe termen scurt, se disting:

- a) Creditul de scont - se obține de la bănci prin scontarea efectelor de comerț realizate din tranzacții internaționale. În cazul în care posesorul cambiei dorește obținerea sumei înscrise pe titlu înainte de scadență, o poate sconta (vinde) la o bancă comercială.
- b) Linia de credit de scont cu o limită reînnoibilă. Banca va efectua scontarea cambiilor exportatorului până la limita maximă a creditului pe o perioadă convenită de timp. Avantajul: costul mai redus în raport, de exemplu, cu incaso. Aceasta se explică prin faptul că banca prelucrează masivul de cambii, ce urmează să fie plătite de către clienții dintr-o anumită țară a unui număr mai mare de exportatori. Exportatorul poate să convină cu banca despre viitorul curs forward, dacă intrările viitoare pot fi estimate din timp. Dezavantaj: exportatorul nu știe despre achitarea plății de către client, până în momentul, când refuzul de plată va deveni evident și banca va întreprinde măsuri de regres. Aceasta înseamnă că exportatorul poate continua să livreze mărfurile către importatorii rău-platnici.
- c) Creditul de accept. Exportatorul convine cu banca referitor la acceptarea cambiei trase de exportator în valoarea de până la 90% din cambiile respective. Exportatorul vinde mărfurile și transmite cambia și documentele de expediere la bancă pentru efectuarea incasoului documentar. Apoi, exportatorul trage o cambie asupra băncii în valoare de 90% din suma cambiilor. Banca acceptă această cambie, exportatorul o scontează și obține banii. După încasare banca primește banii de la cumpărătorul din străinătate, acoperă valoarea cambiei, iar restul, după plata pentru incaso, transmite exportatorului. Perioada pe parcursul căreia sursa creditului de accept poate fi accesibilă durează până la 5 ani și se stabilește contractual între bancă și client. În cadrul acestei perioade, clientul poate trage cambii asupra băncii până la limita creditului. Avantajul operațiunii pentru clientul băncii – posibilitatea scontării cambiilor conform unei taxe a scontului mai mici decât la scontarea cambiilor comerciale. De regulă, creditul de accept reprezintă o sursă ieftină de finanțare pe termen scurt, chiar dacă banca preia plata pentru scontarea cambiilor comerciale. Inconveniente: valoarea considerabilă a sumei creditului de accept, care constituie nu mai puțin de \$1 mln., precum și dreptul de regres asupra exportatorului.
- d) O altă modalitate de finanțare este avansul acordat de importator exportatorului, ceea ce are loc atunci când cumpărătorul este de acord să plătească o parte din costul mărfii (uneori, 100%) până la expedierea mărfii. Avansul poate fi destinat atât pentru finanțarea necesităților de materii prime ale exportatorului, cât și pentru fabricarea mărfii exportate, la achiziții de echipamente, care necesită executare individuală, precum și pentru asigurarea intereselor exportatorului în caz de nerespectare a contractului de către importator. Deoarece importatorul achită avansul până la primirea mărfurilor sau prestarea de servicii, pentru el apare riscul de credit în caz de nerestituire a avansului sau de nelivrare a mărfii. De aceea, importatorul, de regulă, cere o asigurare din partea vânzătorului.

Cele mai importante tehnici de finanțare, pe termen mediu și lung, sunt creditul furnizor și creditul cumpărător.

Ca bază pentru *creditul furnizor*, acest credit este obligația contractuală de procurare a mărfii. Dacă cumpărătorul nu dispune, în momentul tranzacției, de surse proprii, iar vânzătorul este cointerestat în vânzarea mărfii, contractul se va realiza doar în cazul, dacă furnizorul va renunța la achitarea imediată a contravalorii mărfurilor de către cumpărător, oferindu-i un credit comercial. Cumpărătorul obține o amânare a plății, ceea ce echivalează cu obținerea de împrumut. O importanță deosebită are precizarea condițiilor de plată în cadrul creditului furnizor (modalitatea, termenul, locul, valuta etc.). Există câteva modalități de plată. Dacă părțile au convenit că creditul se va stinge prin virament, plata depinde, în fond, de solvabilitatea și disponibilitatea cumpărătorului de a o efectua. În asemenea situație, vânzătorul n-are nicio garanție, deoarece înțelegerea «documente contra plată» contravine esenței creditului furnizor. De asemenea, este posibilă utilizarea acreditivului. Dar plata nu se va efectua la prezentarea documentelor și remiterea mărfii către cumpărător, ci mai târziu, la stingerea creditului furnizor. Astfel, creditului furnizor i se atribuie o securitate (garanție) mai mare. Uneori, creditul furnizor poate fi asigurat prin intermediul cambiei acceptate de cumpărător.

Deseori, instalațiile și echipamentele industriale sunt livrate în partide separate, și în acest caz, se stabilește plata în tranșe. Un anumit rol pot să-l joace plățile intermediare purtătoare de dobândă, stabilite prin convenția privind termenul-limită al plăților.

La livrarea, montarea și punerea în funcțiune a echipamentului, se fixează strict drepturile și obligațiile părților, în particular, pentru a determina termenul primei plăți din partea cumpărătorului.

Există două metode de plată a dobânzii provenite din creditul furnizor. În contract, se stabilește dacă rata lor va fi fixă sau variabilă, ceea ce depinde de nivelul ratei dobânzii existent în momentul semnării contractului și de perspectiva dinamicii. Dacă vânzătorul, acordând un credit, pe termen mediu sau lung, așteaptă o creștere a nivelului general al ratei dobânzii, el va aplica tehnica roll-over. Aceasta înseamnă că rata dobânzii pe parcursul perioadei de creditare va fi periodic (o dată în trei sau șase luni) corectată în conformitate cu rata dobânzii existentă la depozite bancare de 3 sau 6 luni. Drept piață de referință, cel mai des este LIBOR sau PIBOR, respectiv piața interbancară londoneză sau pariziană. În plus, în convenția de credit se fixează și o marjă, care depinde de solvabilitatea debitorului, situația pe piața monetară, termenul de creditare, situația politică în țara debitorului.

Creditul furnizor poate fi acordat și fără vreun acord de plată a dobânzii. În acest caz, vânzătorul tinde să stabilească prețul în așa mod, încât el să includă și dobânda la creditul acordat. În practică, determinarea cotei dobânzii ascunse în preț este destul de dificilă.

Pentru refinanțare exportatorul poate să atragă surse pe piața monetară și de capital. De asemenea, el poate proceda la împrumut bancar, forfetare, factoring etc.

Deoarece la acordarea creditului furnizor, vânzătorul este cel preocupat de căutarea mijloacelor necesare, proprii sau atrase, se poate întâmpla că creditul nu va putea fi acordat, și, ca urmare, tranzacția de export nu va fi realizată. De aceea, exportatorii și băncile lor caută posibilități de a se elibera de finanțarea operațiunilor sale, pentru eficientizarea utilizării de capital și sporirea competitivității exportatorului. O asemenea posibilitate le oferă *creditul cumpărător*. Riscurile ce apar în cadrul acestei modalități de creditare au, de regulă, o asigurare de 100%. Exportatorii sunt deosebit de cointeresați în această formă de credit, deoarece nu sunt preocupați de finanțare și au acces la asigurarea unei valori mai mari a tranzacției.

Drept punct de pornire pentru creditul cumpărător, ca și în cazul precedent, este acordul privind livrarea de mărfuri sau prestarea de servicii către un cumpărător în străinătate. Banca, sau, în cazul tranzacțiilor de anvergură, consorțiul bancar, din țara exportatorului, acordă cumpărătorului un credit pentru plata livrărilor, în cadrul unui acord concret de vânzare-cumpărare. Oferta de credit a vânzătorului conține și disponibilitatea băncii sale de a efectua creditarea. Avem, deci, o ofertă dublă, acordul de vânzare-cumpărare, și un acord independent, de credit, încheiat între banca exportatorului și importator sau banca acestuia. Ultimul conține date despre relațiile dintre banca vânzătorului și cumpărător referitor la acordarea și rambursarea creditului, la plata dobânzii. Condițiile de acordare a creditului sunt definite independente de banca vânzătorului.

Convenția de credit poate fi încheiată direct cu cumpărătorul, sau cu banca cumpărătorului. Cumpărătorul achită din sursele de credit obținute mărfurile ce i se livrează în conformitate cu contractul. Dacă exportatorul nu prestează serviciile în volumul stabilit sau comite întârzieri, aceasta nu afectează obligațiile cumpărătorului față de bancă, ca urmare a convenției de credit. Cumpărătorul

nu poate reclama băncii din cauza neîndeplinirii de către vânzător a contractului de vânzare-cumpărare, deoarece relațiile de credit, sub aspect juridic, sunt independente de acordul comercial. Pentru asigurare, băncile includ în convenția de credit clauza, în conformitate cu care debitorul trebuie să-și îndeplinească obligațiile provenite din convenția de credit independent de problemele ce apar în relațiile cu vânzătorul la îndeplinirea contractului comercial.

Mărirea creditului stabilită de banca vânzătorului de comun acord cu cumpărătorul, depinde de valoarea contractului. În convenție, este prevăzut un avans în mărime de 5% din prețul contractului la semnare și 10% la livrare. Restul, 85% se plătesc pe bază de credit. Înainte de a acorda un credit în valoare de 15% din preț, banca va cere confirmarea plății celor 15% de către cumpărător.

În cazul în care exportatorul va rezilia contractul, creditorul nu este obligat să-i acorde creditul rămas neutilizat. Banca nu are dreptul să ceară rambursarea creditului înainte de termen. De obicei, banca vânzătorului insistă ca cumpărătorul să prezinte de la banca sa garanții, ce ar permite de a încasa banii de la banca cumpărătorului la depășirea termenului de plată a debitorului. Aceasta poate fi o garanția bancară sau o obligație cambială.

În șirul tehnicilor speciale de finanțare, remarcăm factoringul și forfetarea.

Operațiunea de *factoring* constă în transmiterea către o companie specializată a creanțelor exportatorului asupra importatorului și, respectiv, a dreptului încasării acestor creanțe. Compania care preia creanțele se numește factor sau companie de factoring.

În operațiunea de factoring, sunt angajate trei părți: compania de factoring, care preia facturile de la clienții săi, clientul (furnizorul, creditorul), întreprinderea – cumpărătorul mărfii.

Realizarea operațiunii de factoring este precedată de un vast lucru analitic. Primind cerere de la o întreprindere, firma de factoring cercetează situația economică și financiară a potențialului client, afacerile lui. Dacă răspunsul este pozitiv, clientul îi transmite facturile, având acceptul de plată al cumpărătorului. Firma de factoring le cercetează, determinând concomitent solvabilitatea cumpărătorilor. Compania poate efectua plata sau la scadență, sau înainte de termen. În cazul din urmă, ea îndeplinește funcții bancare, serviciul ei fiind echivalent cu acordarea unui credit. În acest caz, cel mai important serviciu este garantarea plății clientului. Această garantare cuprinde tot volumul operațiunilor interne și internaționale: firma de factoring este obligată să plătească toate facturile acceptate ale clientului, chiar și în cazul insolvenței debitorilor. În afară de acesta, firma de factoring determină suma maximală, în limitele căreia livrarea mărfurilor sau prestarea serviciilor se poate efectua fără niciun risc de neplată. În contract, se stipulează metoda de calcul al sumei-limită și se stabilesc condițiile, în care firma de factoring este obligată să efectueze plata în favoarea furnizorului. În practica internațională, există următoarele metode de bază de determinare a sumei-limită:

1. Determinarea limitei generale – se fixează o sumă reînnoibilă periodic, în limitele căreia firma de factoring automat efectuează plata creanțelor cedate de furnizor.
2. Determinarea limitelor lunare de livrări la un plătitor.
3. Asigurarea tranzacțiilor separate, în cazul în care specificul activității vânzătorului presupune nu o serie de livrări cu regularitate spre aceiași cumpărători, ci tranzacții de o singură dată de valoare considerabilă la anumit termen.

În cadrul factoringului, se efectuează plata imediată a 70-90% din valoarea facturilor. După ce importatorul efectuează plata conform contractului, factorul transmite exportatorului restul de 10-30%, din care se scade valoarea dobânzii și comisionului pentru operațiunea efectuată.

Termenul exigibilității creanțelor nu trebuie să depășească 360 de zile.

Cel mai adesea, companiile de factoring sunt firme-fiice ale unor bănci. În afară de factoring, ele prestează și alte servicii, cum ar fi auditingul, întocmirea buletinelor statistice, sprijin în gestiune.

Operațiunea este deosebit de avantajoasă pentru întreprinderile mici și mijlocii, care își măresc volumul vânzărilor sau penetrează pe piețe noi.

Factoringul îi permite exportatorului să accelereze circulația capitalului, să diminueze cheltuielile cu administrarea, să eficientizeze activitatea comercială, deoarece, în afară de deservirea contabilă, factorul efectuează un control al tranzacțiilor clientului, o analiză a activității economice a firmei, a strategiei de desfacere, a conjuncturii pieței etc. În plus, instituțiile de credit cer de la firmele mici și mijlocii garanții mai mari, iar rata dobânzii o depășește cu 2% pe cea pentru firmele mari.

Operațiunile de *forfetare* pot fi definite ca vânzări de către exportatori a creanțelor lor asupra importatorilor în favoarea unor instituții specializate, care execută servicii de cumpărare a efectelor de

comerț contra unei taxe denumită taxă de forfetare.

Această tehnică a apărut ca un răspuns la o cerere crescândă la credite internaționale. Primul centru important de forfetare este Elveția, iar pionier între băncile ca activează pe această piață este Credit Suisse, iar prima instituție specializată este compania Finanz AG, Zurich. Elveția rămâne lider în domeniul forfetării, deși aceste servicii acum sunt prestate și în alte centre financiare.

Forfetarea și scontarea permite recuperarea sumelor înainte de scadență sau transformarea unei vânzări pe credit într-o vânzare la vedere din punctul de vedere a exportatorului. Cu toate acestea, forfetarea se deosebește de scontare prin următoarele:

- Prin forfetare, instituția de forfetare preia asupra sa toate riscurile de neplată izvorâte din reaua-credință, falimentul debitorului, risc, care, în cazul scontării, nu este preluat de bancă.
- Scontarea se efectuează de bănci comerciale sau agenți, pe piețele de credit naționale, forfetarea se realizează pe plan internațional de un număr relativ redus de instituții specializate de forfetare, situate în centrele financiare internaționale.
- Scadența efectelor de comerț acceptate pentru scontare poate fi, în principiu, de maximum 90 de zile, în timp ce piața forfetărilor se ocupă de negocierea titlurilor pe termen mediu și lung.
- Scontarea se realizează prin fonduri mobilizate de băncile comerciale pe piața națională și apoi refinanțate de la banca centrală; forfetarea are ca sursă de finanțare fondurile atrase de instituțiile de finanțare prin mobilizarea lor pe plan internațional, pe piața eurovalutelor.
- Costul scontării este stabilit în funcție de condițiile pieței naționale a creditului, al cărei regulator este taxa oficială a scontului (taxa de reescont), iar costul forfetării are ca bază de formare nivelurile de cost ale pieței eurovalutelor, respectiv nivelul dobânzii la eurovaluta de referință.
- Băncile comerciale scontează, de regulă, titluri de credit exprimate în valuta lor națională, iar instituțiile de forfetare – în orice valută acceptată ca eurovalută.
- Ca rezultat al riscurilor preluate de instituția de forfetare (risc comercial – riscuri economice generale – riscuri politice), taxa de forfetare este mai mare decât taxa scontului.

Activitatea guvernelor din țările industrializate, vizând stimularea exportului se desfășoară, în mod continuu, inclusiv în perioada de conjunctură favorabilă. O atenție sporită în acest sens este acordată perspectivelor de extindere a exportului, în special, elaborării unor programe speciale de realizare a acestora. Se consolidează cooperarea interguvernamentală, inclusiv în cadrul organizațiilor internaționale și regionale, în acele domenii ale tranzacțiilor comerciale internaționale, unde se fac prezente interesele economice reciproce. De exemplu, în lupta pentru piețele țărilor emergente, pentru poziții de lider pe piețele ce se caracterizează printr-o concurență acerbă, cum ar fi acelea ale produselor cu o înaltă intensitate tehnologică și științifică.

În legătură cu utilizarea diverselor metode de susținere financiară a ramurilor lor exportatoare în proporții neechivalente și ca urmare, a acuzațiilor reciproce de concurență neloială, țările tind spre coordonarea nu numai a avantajelor de export, dar și a funcțiilor de control din partea statului. De rând cu intensificarea stimulării tranzacțiilor de export, se întreprind măsuri pentru formarea sau extinderea cererii la produsele naționale peste hotarele țării, prin organizarea unor rețele speciale de distribuție și desfacere și crearea asociațiilor internaționale cu numeroase filiale și diviziuni ale firmelor pe piețele țărilor partenere în tranzacții. Așa se întâmplă, de exemplu, în cadrul tranzacțiilor de vânzare prin leasing sau în susținerea exportatorilor-reprezentanți ai micului business din partea Organizației internaționale de factoring pe bază de cumpărare a creanțelor de la exportatori.

Bibliografie:

1. POPA, I. *Tranzacții de comerț exterior*. București, Ed.Economică, 2002.
2. CIOBANU, GH., POSTELNICU, C. *Tranzacții economice internaționale*. Cluj-Napoca, 2009.
3. LOBANOV, N. *Tranzacțiile comerciale internaționale în condițiile de constituire a economiei globale postindustriale*. Chișinău, 2008, 325 p., 15,67 c.a. ISBN 978-9975-75-598-6
4. LOBANOV, N. *Susținerea exportatorilor naționali în tranzacțiile comerciale internaționale (din practica mondială)*. Analele Universității de Stat din Moldova. Seria Științe socio-umanistice. Vol.IV. 2006, p.91-97. 0,74 c.a. ISSN 1811-2668
5. НОСКОБА, И.Я. *Финансовые и валютные операции*. М., 1996

VOCAȚIA INOVATOARE ÎN PERSPECTIVA ISTORICĂ A CUNOAȘTERII ECONOMICE

*Prof. univ. dr. Ion POHOAȚĂ,
Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași, România
ionpohoata@yahoo.com*

Citing sequences belonging to economy sphere, the analysis provided by the article, as background statute, that as mankind was never and nowhere outside the knowledge process, even more the economy domain, the foundation of human existence, was no stranger to this route, on the contrary.

The solid kernel of the article is intended as a demonstration of the fact that, in terms of innovative vocation, the entrepreneur and his place and his role in the dynamic, in the moment of economic classicism said what it was perennial and farsighted. The neoclassics and the contemporans, regardless of the doctrinal orientation, added, modernised, updated but did not innovated.

Key words: *Entrepreneur, innovative vocation, manager, entrepreneurship, combinator, society of knowledge.*

JEL: B1, B3.

1. Introducere

Procesul cunoașterii economice este parte a cunoașterii economice, în general. Cum în decursul existenței umane componenta economică are ascendent asupra celorlalte aspecte, se înțelege că nu este posibil de conceput progresul general fără rezultate notorii și progres în arealul cunoașterii economice. De ceea ce se întâmplă aici depinde totul sau aproape totul. Dacă reținem, și trebuie să o facem, ideea că disjunția dintre economie și celelalte „piese” ale ansamblului numit existență umană nu e realizabilă la modul net, categoric, posibila acuză a unei abordări deterministe se autorelativizează. Pe fond, credem, cu convingere, că, în procesul cunoașterii și dezvoltării, vocația inovatoare cu adresă economia reală contează.

Pe un alt plan al analizei, reținem că suntem dintre aceia care credem că societatea cunoașterii este o sintagmă construită și utilizată, cu precădere, în ultimele două decenii, pentru a marca efervescența și cadența fără egal a modului în care ideile noi apar și devin inovații; a modului în care materia cenușie, via capitalul uman, fasonează și oferă contur și fizionomie matricei bogăției, materiale și non-materiale. Dar și aceasta este ideea pe care intenționăm să o căpțușim cu argumentele necesare, pentru a deveni nucleul dur al analizei noastre, omenirea nu s-a aflat nicicând și niciunde în afara procesului cunoașterii, dimpotrivă, ea, cunoașterea, s-a dovedit un însoțitor dorit și permanent al evoluției, pe care, de altfel, a făcut-o posibilă. Și a însoțit-o neliniar, cu momente de renaștere sau de relativă stagnare, dar, repetăm, permanența i-a fost caracteristica de bază. Dacă ar fi fost altfel, nu am admira, azi, în plină „societate a cunoașterii”, marile și splendidele catedrale, produse ale „întunecatului Ev Mediu”. În alți termeni, idei noi, peste tot, în general, și în economie, în special, au fost tot timpul. Cadența și anvergura le-a fost determinată de modul în care mediul economic, și nu numai, le-a receptat și diseminat. Opinia noastră se înscrie pe linia care încearcă să convingă că diferența dintre pomenitul Ev Mediu și epoca pe care o străbatem, cea saturată de cunoaștere, vizează exact acest aspect - modul în care ideile noi devin inovații, maniera în care vocația inovatoare își găsește validare în lumea faptelor economice aducătoare de bunăstare. Vrem, altfel spus, să reliefăm că, în planul gândirii economice, pe temă, ideile mari care configurează conceptele operaționale la zi, respectiv întreprinzător și inovare, au origini vechi, preclasice și clasice. Și că ceea ce se întâmplă în contemporaneitate îmbracă haina unei broderii moderne, terminologice și metodologice, dar că produsul nou, șlefuit și dezvoltat, nu se îndepărtează de miezul dur în materie ideatică oferit de predecesorii pe aceasta zonă. Acesta este obiectivul demonstrației noastre. Vom încerca să-l atingem făcând popas la trei mari nume, de contribuția cărora, fundamentală, socotim noi, se leagă, în evantai, toate dezvoltările ulterioare în perimetrul teoriei despre vocația inovatoare în economie. Îi numim pe Richard Cantillon, Jean-Baptiste Say și Joseph Schumpeter.

2. Richard Cantillon – vocația deschizătorului de drum

Nimic sau aproape nimic n-a fost străin acestui pionier al teoriei despre întreprinzător și ideea nouă, posibil aducătoare de câștig. Ideea-forță dezvoltată în *Essay sur la nature du commerce en general* [22] este că nu toți indivizii sunt purtătorii spiritului întreprinzător. Clasifică agenții economice în două categorii: unii care primesc venituri sigure (angajații) și alții cu venituri incerte. Doar pe aceștia din urmă îi numește Cantillon întreprinzători. Profitul lor îi apare ca legitim, ca preț al asumării riscului de a cumpăra la un preț cert și a vinde în condiții de incertitudine.

Cine dezvoltă această idee, exprimată într-o formă primară, de esență mercantilistă, de către francezul Cantillon? Mulți sau foarte mulți, dar noi ne oprim la cei care au dat prelungire, prin argumente update, într-un nou context economic-social.

Ne gândim, *întâi* de toate, la Adam Smith. Și pentru el, viitoarea clasă mijlocie, promotoarea spiritului întreprinzător, este formată din personaje speciale. Puține la număr, dar absolut indispensabile progresului și echilibrului social pentru că, scrie autorul *Teoriei sentimentelor morale*, „Pe dispoziția pe care o avem de a fi de acord și a simpatiza cu pasiunile celor mari și bogați, sunt fondate distincțiile de rang și ordinea socială” [2]. Așadar, suntem îndemnați să acceptăm că normalitatea înseamnă stratificare socială; să admitem că cei care-și asumă riscul au drept la un câștig pe măsură și la un trai mai bun. În plus, vocația întreprinzătoare este pusă pe seama unor indivizi pe care nu-i încurcă dialectica. Bogăție fac cei pentru care ecuația profitului reprezintă dominantă vieții. Iar pe ei, spune Smith, trebuie să îi prețuim.

În al *doilea rând*, din Cantillon se trage Marx Weber. „Parvenitul în ascensiune”, numele dat întreprinzătorului capitalist nu provine după opinia sa, din mediul intelectual, dintre „distingii gentlemen din Liverpool și Hamburg...ci din mediile mult mai modeste din Manchester sau Renania și Westfalia...” [17]. Sunt, tot în termenii ilustrului sociolog, cei care în fața alternativei „sau să mănânci bine, sau să dormi liniștit” aleg prima variantă. Aleg să trăiască mai bine cu prețul riscului asumat. Activi, curajoși, inovativi, întreprinzătorii lui Weber reprezintă doar o câtime din ansamblul agenților economici, antreprenoriatul, adică, nu e o întreprindere de masă.

În al *treilea rând*, pe ruta deschisă de Cantillon, se dezvoltă linia de gândire austriacă în materie de cultură și acțiune antreprenorială. Prin Carl Menger, cap de serie, aflăm că opțiunea de câștig a întreprinzătorului trece prin obținerea de informații și efectuarea de calcule raționale [3]. Împrejurarea că nu toți indivizii sunt capabili de așa ceva apare ca un leit-motiv al analizei sale. Faptul că gradul de informare, ca și posibilitatea de a efectua calcule raționale, diferă de la un întreprinzător la altul explică, „ca diferență de apreciere” [13] natura și dimesiunea profitului la Mises. Neieșind din matca preclasicului Cantillon, J.Kirzner consideră și argumentează în *Competiție și antreprenoriat* [8] că preocuparea principală a întreprinzătorului este identificarea și exploatarea oportunităților de câștig și aceasta prin descoperirea și îndreptarea erorilor comise anterior. La el, ca și la W. Baumol [24], întreprinzătorul apare fie în haina speculantului mimetic, fie a celui creativ, făuritor de afacere nouă.

Nu ne îndepărtăm de Cantillon fără a reține, în al *patrulea rând*, că neoinstituționaliștilor D. North [4] și R. Coase [23] nu le-a fost străin spiritul acestuia. Dimpotrivă, au făcut din incertitudine, sinteză a raționalității limitate și informației incomplete, determinantul cu rol explicativ de primă mărime privind originea, forma și mărimea profitului.

3. J. B. Say: Întreprinzătorul, un combinator de factor prins în logica consumatorului

Pentru industriașul și teoreticianul Say, lucrurile apar astfel: întreprinzătorul este „persoana care își ia asupra sa responsabilitatea imediată, riscul și conducerea unei industrii, fie cu propriul capital, fie cu capital împrumutat” [9]. Altfel spus, întreprinzătorul este un combinator de factori, creator de valoare nouă, dar și un manager. Urmărirea interesului de profit se circumscrie logicii întregului: producție, repartiție, schimb, consum. De aici și relația sa specială cu cel aflat la capăt de drum – consumatorul. Dacă nu-l servește pe consumator, acțiunea sa nu are sens. Și o face potrivit unei legități după care „producerea unui bun creează cerere pentru alte produse” [10]. În ofertă, cererea este implicită, vor spune interpreții lui Say și în virtutea acestui fapt relația întreprinzător-angajat este una de colaborare. Cutezăm a spune că, dacă teoria despre întreprinzător, rolul, însușirile sale ca și relația cu ceilalți participanți la actul reproducției, ar fi rămas la stadiul la care a adus-o Say, acțiunea economică și practica politică nu ar fi avut nimic de pierdut. Spunem aceasta, pentru că dezvoltarea cea mai rafinată, de care s-a bucurat „legea Say”, poartă semnătura lui Mises. Iar cine e dispus să

lectureze atent textele marelui austriac despre întreprinzător și suveranitatea consumatorului va constata că, în afara acurateții stilistice fără egal, în planul ideilor mari, nu va găsi „nimic nou sub soare”. În schimb, lui Say, i se ridică cota prin contactul cu literatura marxistă pe subiect. Vrem să spunem că simplul enunț al legii Say contrazice din temelii întreaga teorie a salariului și a exploatării. Adică, întreprinzătorul lui Say, „burghezul” lui Marx, nu s-a dovedit atât de lipsit de rațiune, precum a crezut autorul *Capitalului*, încât să nu înțeleagă că făuritorii bunurilor materiale au și calitatea de consumatori și, ca atare, salariul nu poate tinde spre zero, ci trebuie să asigure puterea de cumpărare acoperitoare. E de acceptat că Marx a intuit pericolul forței demolatoare, pentru teoria sa, a idelilor lui Say și, pe acest temei, l-a catalogat, definitiv, în *economist burghez* vulgar, care n-a avut nimic serios de spus în știința economică.

4. J. A. Schumpeter – întreprinzătorul perioadei de tranziție

Pentru austriacul ca origine, dar total neaustriacul ca spirit, întreprinzătorul este un inovator. Iar inovația, sursă a dinamicii economice, vizează nu doar latura tehnică a producției, ci și amprenta managerială sau de marketing [11]. Dincolo de extensia ariei inovației, Schumpeter rămâne important prin a sa „distrugere creatoare”, prin modul în care a explicat trecerea de la un mod tehnic de producție la altul, pe seama inovației. Dimanica economică, în valuri, a perioadelor de tranziție caracteristică țărilor emergente își găsește pe deplin sursa inspiratoare în registrul explicativ oferit de Schumpeter.

5. Vechi și nou în relația întreprinzător-mediu

Pentru preclasici și clasici, nu s-a pus problema locului, a mediului, în care apar întreprinzătorii. Ținea de firesc și logic ca ei să populeze economia de piață capitalistă. O economie, în care se poate vorbi de mobilitatea factorilor de producție, de proprietate privată, de posibilitatea de a împrumuta capital, într-un cuvânt, de un aranjament instituțional permisibil liberei inițiative. Cultura capitalistă, religia, legea, contractul etc. ofereau, și oferă, cadrul în raport cu care se lua o decizie de a iniția o activitate cu profit. Între cei care au pus bazele teoriei antreprenoriale și cei care brodează, în contemporaneitate, pe subiect diferențele nu vizează decât forma. Spre pildă, pentru un Smith, soluția pentru a scoate din indivizi partea bună și a reduce „contragreutățile” din organica structurii lor intime era piața. Se pleca de la ipoteza „aruncați în piață” agenții economici sunt „condamnați” la raționalitate și eficiență. Altfel, piața îi elimină. Acest rol educator al pieței îl găsim, exprimat în limbajul începutului de secol XX la A. Alchian. Acesta, neîncurcat de ipoteza raționalității agenților, trimite în „plasa” pieței libere pe toți cei interesați de o afacere. Aici, mediul instituțional specific pieței îi selectează și integrează pe cei capabili de calcule de eficiență. Și aceștia, odată selectați, se vor comporta rațional, pe baza unui proces „inconștient” croit după principiul „ca și cum ar ști”, asigurând dinamica economică fie prin inovație fie prin imitație [1]. Important este ca piața să fie lăsată să-și facă treaba. La final de drum, ea îi va reține doar pe aceia care merită să-și „perpetueze specia”, învățând din mers și adaptându-se la logica profitului. Ideea agenților „miopi”, care câștigă pentru că piața îi „obligă” la așa ceva și-a găsit susținere serioasă în scrierile lui Fr. Machlup care face din piață un filtru al eficienței și raționalității [5] sau în M. Friedman, prin cunoscutul principiu al comportamentului „AS IF”, ca și cum ar ști [14]. Pe de altă parte, un H. Demsetz, adaptând ipoteza anticipărilor raționale, mută selecția din interiorul pieței înaintea ei [6]. Dar, chiar și așa, chiar cu această pretinsă opoziție, discursul despre relația piață, ca mediu de desfășurare a spiritului întreprinzător și agentul purtător al acestui spirit nu s-a modificat fundamental. Când, în 1996, și-a scris cartea *The Mechanisms of Governance* [20], O. Williamson nu a făcut o revoluție în materie afirmând că selecția care operează după criteriul costului de tranzacție este responsabilă de structura de guvernare câștigătoare. Nu și-a dezvoltat ideile într-un context nou, dar, în interiorul aceleiași filosofii, cu sorginte A. Smith. Ceea ce l-a deosebit de părintele spiritual al științei economice a fost marele rabat la moralitatea întreprinzătorului. Nici peisajul economic al lui Smith nu era populat cu sfinți. Dar scriind că „Prin oportunitate eu înțeleg urmărirea interesului personal cu înșelătorie” [19], Williamson iese din perimetrul smithian; se apropie, probabil, de realitățile finalului de secol XX dar, oricum, se îndepărtează de civilitatea cu care Smith și-a surprins actorii.

Un ultim gând mai formulăm în ceea ce privește relația întreprinzător-mediu. Atât la Smith cât și la Alchian mediul selectează dacă are ce selecta. Și reține calitățile antreprenoriale înnăscute. Faptul

că pe mulți piața îi refuză nu înseamnă altceva decât că ei au plecat la drum fără zestrea nativă care definește, funciamente, întreprinzătorul. În discuție, pot intra și aptitudinile manageriale. Pentru Say, întreprinzătorul se suprapune cu managerul. Schumpeter și apoi P. Drucker [21] fac distincție între cei doi. Într-o economie complexă e de acceptat că funcția managerială se delege. Ceea ce e greu de acceptat e că într-un „incubator de afaceri”, gândit în notă Drucker, se pot dobândi calități antreprenoriale. Se pot, credem noi, doar șlefui, dacă ele există a priori. Dacă zestrea de plecare lipsește, niciun incubator de afaceri și niciun curs specializat de management nu poate face dintr-un individ fără vocație antreprenorială un întreprinzător. Credem, pe această linie, că replica cu semnătura lui P. Drucker nu aduce un plus de rigoare în raport cu teoria clasică, dimpotrivă.

Replică

6. O pretinsă contribuție originală: statul nu poate fi din punct de vedere științific un întreprinzător

Antreprenoriatul politic, atât cât se poate vorbi despre așa ceva, reprezintă produsul preocupărilor economiștilor de inspirație austriacă M. Rothbard, De Soto, H. Hoppe, G. Hulsmann, M. Salerno etc., toți, via Mises.

Replica, pe care aceștia o dau școlii clasice liberale, vizează acceptarea statului în viața economică, și nu numai. „Eroarea fatală a liberalilor clasici, scrie De Soto, se regăsește în incapacitatea lor de a realiza că idealul lor este imposibil din punct de vedere teoretic având în vedere că aceasta conține sămânța propriei distrugerii, și anume că aceasta include existența necesară a statului (chiar a unuia minimal) înțeles ca singurul agent al coerciției instituționalizate” [12]. Pe aceeași linie, M. Rothbard se străduiește să demonstreze că statul nu are nicio justificare științifică [16]. Hoppe crede, de asemenea, că statul este mai periculos decât un tâlhar [7], iar Salerno și McCaffrey declară, solemn, după o lungă și temeinică demonstrație, că „nicio funcție cu adevărat comparabilă cu antreprenoriatul nu poate fi atribuită guvernului...” [15]. Pe total, păstrând linia Mises, mai noii austrieci decretează că statul nu are cum să fie un bun întreprinzător, dimpotrivă. Rămâne să apreciem strădania, logica lor fără cusur și acuratețea stilistică de excepție. În același timp, ne întrebăm dacă e nevoie de o demonstrație a faptului că statul nu este, științific, un întreprinzător profitabil. În condițiile în care el nu își asumă niciun risc pentru că „investește” (de fapt, cheltuiește) banii altora, e limpede că nu putem vorbi de un întreprinzător. Și nu putem vorbi în termenii și în registrul de judecată clasic. Nu mai e nevoie de o demonstrație în plus, e adevărat, serioasă și excesiv de elegantă, pentru a înțelege acest lucru.

Concluzii

Succintul periplu, pe care l-am întreprins pe tema aleasă și ținând obiectivul formulat în introducere, ne conduce la următoarele concluzii la maximă generalitate.

- Teoria clasică în materie de antreprenoriat nu rămâne doar limpede, logică, argumentată și bine clădită, dar, mai ales, actuală;
- Cu toată strădania lor, contemporanii nu au o definiție mai operabilă despre întreprinzător decât Say, Cantillon sau Schumpeter;
- Contribuția contemporanilor pe această temă țintește, cu deosebire, forma. Intervenția lor rămâne una de completare, de armonizare și updatare la stilul, realitățile și specificul vieții economice, așa cum s-a derulat ea în contemporaneitate. Această contribuție, indubitabil serioasă și necesară științei și politicii economice nu poate emite pretenția originalității; ea trimite la rubrica adăugirilor și modernizării discursului; Plusul de concret, relevarea unor aspecte noi etc., nu vin decât să sublinieze, o dată în plus, veridicitatea propozițiilor clasice;
- În anumite zone, exemplificăm, prin Williamson, cu teoria sa despre oportunism, și Drucker, cu contribuția pe terenul științei managementului, lecția clasică pe subiectul întreprinzător și vocația antreprenorială nu a avut de câștigat, dimpotrivă; pe aceste uși deschise, s-a intrat pe terenul relativului, a nedeslușirilor.

Bibliografie:

1. ALCHIAN A., *Uncertainty, evolution and economic theory*, Journal of Political Economy, 58, 1950, pp.211-221;
2. SMITH A., *Theorie des sentiments moraux*, Paris, 1830, Tome 1, p.91;

3. MENGER C., *Principles of Economics*, Ludwig von Mises Institute, Auburn, Alabama, 2007, p.160;
4. NORTH D., *Le processus du développement économique*, Editions d'Organisation, Paris, 2005;
5. MACHLUP Fr., *Theories of the firm: Marginalist, Behavioural, Managerial*, American Economic Review, no. 57, mar. 1967;
6. DEMSETZ H., *Rationality, Evolution and Acquisitiveness*, Economic Inquiry, 34(3) July, 1996, pp. 484-495;
7. HOPPE H.H., *Time Preference, Government and the Process of De-Civilization: From Monarchy to Democracy*, Journal des Economistes et des Etudes Humaines, nr 2(1994): 319-349;
8. KIRZNER I., *Competition and Entrepreneurship*, The University of Chicago Press, Chicago, 1973;
9. SAY J. B., *A treatise on Political Economy; on the Production, Distribution and Consumption of Wealth*, Batoche Books Kitchener, 2001, p. 128;
10. SAY J. B., *A treatise on Political Economy; on the Production, Distribution and Consumption of Wealth*, Batoche Books Kitchener, 2001, p. 57;
11. SCHUMPETER J. A., *Théorie de l'évolution économique*, Dalloz, Paris, 1936, p. 319;
12. DE SOTO J. H., *Teoria eficienței dinamice*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2009, p. 162;
13. VON MISES L., *L' action humaine. traité d'économie*, PUF, Paris, 1985, pp. 315-317;
14. FRIEDMAN M., *The Methodology of Positive Economics, Essays in Positive Economics*, University of Chicago Press, Chicago, 1953;
15. MCCAFFREY M., SALERNO J., *A Theory of Political Entrepreneurship*, Modern Economy 2, nr 4, 2011, pp. 552-560.
16. ROTHBARD M., *The Anatomy of the State*, în „Egalitarianism as a Revolt Against Nature and other Essays”, 55-89, 2nd ed. Auburn, Alabama: Ludwig von Mises Institute, 2000;
17. WEBER M., *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, Editura Humanitas, București, 1993, p. 48;
18. WEBER M., *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, Editura Humanitas, București, 1993, p. 28;
19. WILLIAMSON O., *The Economic Institutions of Capitalism*, New York, The Free Press, 1985, p. 47;
20. WILLIAMSON O., *The Mechanisms of Guvernance*, Oxford University Press, Oxford, 1996;
21. DRUCKER P., *Management: Tasks, Responsibilities, Practices'*, New York: Harper & Row 1973;
22. CANTILLON R., *Essai sur la nature de commerce en general*, The Royal Economic Society, London, 1959;
23. COASE R., *L'entreprise, le marché et le droit*, Editions d'Organisation, Paris, 2005;
24. BAUMOL W., *Formal Entrepreneurship Theory in Economics: Existence and Bounds*, Journal of Bussiness Venturing, 8(3), pp. 197-210.

REALITĂȚI ȘI PROVOCĂRI ALE TRIUNGHIULUI CUNOAȘTERII ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN DOMENIUL EDUCAȚIEI

Conf. univ., dr. Rodica CRUDU, ASEM
rodika.krudu@gmail.com

In the society in which we live, knowledge has become the main factor of production determining the level of economic competitiveness of nation states at the regional and global level. În this context, Moldova needs a new development paradigm that would ensure a smart growth based on investments, innovation and competitiveness. The core element of this development paradigm should be a productive and consolidated knowledge triangle and an effective orchestration mechanism of this knowledge triangle. In such a way, the implementation of the knowledge triangle (education-research-

innovation) is an absolute necessity to ensure a reliable development of our country. The paper highlights some aspects of implementation of the knowledge triangle in Moldova, namely in the field of education. Are highlighted the most recent policy developments and are identified the main challenges the field of education in the Republic of Moldova. Some key-suggestions are given as recommendations that will ensure the further development of a creative, integrative and entrepreneurial education sistem in the Republic of Moldova.

Key words: *knowledge triangle, education, universities, research and development, entrepreneurship.*

JEL code: I2, H5

Introducere

Într-un timp foarte scurt, globalizarea economică a schimbat ordinea economică mondială, generând noi provocări, dar, totodată, și noi posibilități. Triunghiul cunoașterii stă la baza asigurării unui proces de cercetare bazat pe excelență, integrat în circuitul internațional de cercetare și orientat spre satisfacerea necesităților crescânde ale societății și economiei naționale. Fiecare componentă din acest „triunghi al cunoașterii” contribuie la sporirea nivelului de cunoștințe, creșterea stocului productiv de capital, dezvoltarea economică prin atragerea investițiilor, dezvoltarea industriilor exportatoare, promovarea societății bazate pe cunoștințe, inclusiv prin fortificarea activităților de cercetare-dezvoltare, inovare și transfer tehnologic, orientate spre eficiență și competitivitate. De asemenea, triunghiul cunoașterii contribuie la crearea condițiilor necesare pentru realizarea produselor inovaționale în sectorul real al economiei – element-cheie pentru instituirea, în Republica Moldova, nu poate fi competitivă în acest nou context, decât cu condiția să devină mai inovatoare și să răspundă mai eficient necesităților și preferințelor consumatorilor. În condițiile în care remitențele și, în consecință, consumul, nu sunt în stare să alimenteze, pe termen lung, creșterea economică a Moldovei a unei societăți și economii bazate pe cunoaștere.

Republica Moldova are nevoie de o *nouă paradigmă de dezvoltare care presupune o creștere inteligentă bazată pe investiții, inovații și competitivitate*, în centrul căreia să se afle un triunghi al cunoașterii productiv și un sistem eficient de orchestrare a acestui triunghi.

Triunghiul cunoașterii constituie o prioritate în procesul formării societății global-inovaționale pe baza dezvoltării și integrării celor trei elemente (educație, cercetare, inovare), precum și a investițiilor capitale în resursele umane, dezvoltării capacităților profesionale și susținerii cercetărilor științifice, asigurării modernizării sistemelor educaționale etc., astfel încât acestea să devină mai relevante pentru nevoile unei economii globale bazate pe cunoaștere. [8]

În societatea în care trăim, cunoașterea a devenit factorul principal de producție, determinând nivelul competitivității economiei naționale, regionale și mondiale. Deci, implementarea triunghiului cunoașterii (educație-cercetare-inovare) reprezintă o necesitate stringentă în asigurarea unei dezvoltări fiabile a tuturor țărilor [4], iar Republica Moldova nu este o excepție. Lucrarea evidențiază unele aspecte ale implementării triunghiului cunoașterii în Republica Moldova (și anume, în domeniul educației) și identifică unele provocări în asigurarea unei dezvoltări economice eficiente ale economiei naționale în ansamblu. Este oportun de menționat că prezenta lucrare este parte componentă a unui studiu mai vast, primele rezultate ale cercetării fiind publicate în prima ediție a revistei „Eastern European Journal of Regional Studies”, publicat de ASEM [4]. Respectiv, activitatea de cercetare-dezvoltare este mai puțin reflectată în această lucrare, principalele realizări și probleme ale acestei laturi a Triunghiului Cunoașterii (TC) fiind analizate în publicația menționată anterior.

Cadrul de reglementare a sistemului educațional în Republica Moldova – element al Triunghiului Cunoașterii

Triunghiul cunoașterii, actualmente, în Republica Moldova, este marcat de moștenirea unui sistem de cercetare – dezvoltare-inovare de tip sovietic, centralizat. Exodul masiv de forță de muncă calificată, capacitatea redusă a pieței interne, capacitatea de producție scăzută, diversitatea constrângerilor mediului de afaceri etc., determină performanța relativ scăzută a fiecărui component al Triunghiului Cunoașterii în Republica Moldova. Mai mult, funcționalitatea defectuoasă a acestuia este determinată și de interacțiunea slabă dintre laturile TC.

Pentru Republica Moldova educația reprezintă unul dintre cei mai importanți factori ai dezvoltării resurselor umane. Educația are un rol esențial în asigurarea creșterii economice, în modernizarea

componentelor tehnologice și intelectuale și în sporirea bunăstării populației. Numai conștientizând faptul că calitatea procesului de instruire este vital importantă pentru formarea potențialului de cercetare, este posibil de asigurat o legătură strânsă dintre educație și cercetare.

Activitatea sistemului educațional în Republica Moldova, începând cu 2005, este determinată, în mare parte, de aderarea la Procesul de la Bologna și eforturile autorităților de a conforma sistemul universitar la standardele europene stabilite în acest proces. Raporturile juridice din sfera educației se reglementează prin Constituția Republicii Moldova și Codul Educației al Republicii Moldova [2] (a intrat în vigoare începând cu 23 noiembrie 2014), precum și alte acte legislative și normative în vigoare. Codul educației reprezintă actul normativ fundamental în domeniul învățământului la toate nivelurile, substituind vechea Lege a învățământului adoptată în anul 1995.

În anul 2014, a fost aprobată Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”. [6] Pasul următor în realizarea reformelor în domeniul educațional a fost aprobarea, în luna iulie a anului 2014, a Codului educației al Republicii Moldova.

Prin noul Cod al Educației, Ministerul Educației își propune o nouă abordare a procesului de educație, menită să modernizeze sistemul de învățământ, în contextul procesului de integrare europeană a Republicii Moldova, în conformitate cu Procesul de la Bologna. În acest sens, Codul Educației va contribui și la implementarea Strategiei „Educației 2020”, abordând într-o manieră consecventă problemele de acces, relevanță și calitate a educației. Codul Educației are câteva obiective de bază, și anume: promovarea învățării pe tot parcursul vieții, asigurarea legăturii cu piața muncii, instituirea unui sistem eficient de asigurare, monitorizare și evaluare a calității în educație, dezvoltare, sprijinire și motivare a cadrelor didactice pentru asigurarea educației de calitate și reconsiderarea sistemului de învățământ din perspectiva serviciilor educaționale de calitate și cost-eficient. [9]

Este important de menționat că noul Cod al Educației al Republicii Moldova, care a înlocuit Legea cu privire la învățământ nr. 547 din 21.07.1995, reglementează un spectru mult mai vast de rapoarte, inclusiv pune în evidență legătura directă dintre componenta educațională și cea de cercetare, ca exemplu servesc art.90 și 95 din Codul Educației al Republicii Moldova, care prevede că „Diploma de studii superioare de master atestă faptul că titularul a obținut competențe academice și/sau profesionale specifice, inclusiv competențe manageriale, de cercetare, dezvoltare și inovare.” La rândul lor „Programele de post-doctorat se organizează în scopul realizării de cercetări științifice fundamentale și aplicative avansate”. [2]

Articolul 116 al Codului Educației al Republicii Moldova reglementează că: „În instituțiile ofertante de programe de învățământ superior, activitatea de cercetare, dezvoltare și inovare și de creație artistică se realizează în scopul producerii de cunoaștere și al formării profesionale a specialiștilor de înaltă calificare”. [2]

Totodată, trebuie menționat că, în conformitate cu Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate”, se planifică „Fortificarea conexiunilor de inovare între firme, universități și institutele de cercetare, care va asigura fuzionarea productivă a competențelor și resurselor necesare pentru o economie inovativă – capitalul financiar, capitalul uman și capitalul științific. Sinergia acestora va rezulta în produse și servicii noi, eventual de nișă, dar capabile să concureze cu succes pe piața națională și externă”.

Ținând cont de faptul că lipsește Cadrul Național al Calificărilor, Nomenclatorul de formare profesională actualizat și a standardelor ocupaționale, formarea profesională la toate nivelele de învățământ nu asigură setul de competențe solicitate de piața muncii. În acest sens, Strategia inovațională a Republicii Moldova prevede următoarea soluție care trebuie să fie implementată în următorii 5 ani (până în anul 2020):

- 1) introducerea cursurilor opționale de antreprenariat și economie în treapta de studii gimnaziale și liceale;
- 2) elaborarea și implementarea programelor educaționale aferente procesului inovațional la facultățile de management și inginerie: drept și economia proprietății intelectuale; managementul inovării; marketingul produselor noi; evaluarea și comercializarea obiectelor de proprietate intelectuală;
- 3) majorarea, în medie, cu 25% a bursei pentru studenți, masteranzi și doctoranzi în științele exacte, inginerie și tehnologii și creșterea cu 5% (estimativ) anual a numărului de studenți, masteranzi și doctoranzi în științele exacte, inginerie și tehnologie, de la 19700, în anul 2014, la 26500, în anul 2020, din contul redistribuirii locurilor pentru specialitățile neatractive pentru piața muncii.

De asemenea, menționăm că, în luna ianuarie 2013, Guvernul a aprobat Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional/tehnic pentru anii 2013-2020, precum și Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei [7], care prevăd o amplă reformă structurală, de conținut și de modernizare a sistemului de

învățământ secundar profesional și mediu de specialitate. Această reformă se află în faza inițială de implementare.

Aceștia sunt doar primii pași de modernizare a segmentului educațional și de cercetare. Odată cu implementarea întregii game de reforme în aceste domenii, în următorii 5-6 ani, vor fi obținute rezultatele așteptate. De exemplu, apariția reală a clusterilor, adică asociațiilor de instituții de învățământ și organizații, care desfășoară activități educaționale, de cercetare - dezvoltare, inovare, creație artistică în baza unui acord de parteneriat încheiat conform legislației în vigoare¹.

Experiența europeană demonstrează că crearea de rețele de tip cluster, în care interacționează întreprinderi producătoare, instituții de învățământ și instituții de stat, sporesc performanța tehnologică și productivitatea, contribuind la competitivitatea întreprinderilor, extinderea pieței și creșterea vizibilității în domeniu.

Situația actuală în sistemul educațional în Republica Moldova: realizări și provocări

Actualmente, rețeaua instituțiilor de învățământ superior, în Republica Moldova, este formată din 31 de instituții, inclusiv 19 instituții de stat și 12 – nestatale (cu o unitate mai puțin comparativ cu anul de studii 2013/14). Conform Biroului Național de Statistică, din total instituții de stat, 2 instituții au doar Ciclu II – studii superioare de masterat. [1]

Participarea universităților la triunghiul cunoașterii se concentrează pe formarea tinerilor oameni de știință și cercetători în conformitate cu cerințele pieței moderne, introducerea noilor cunoștințe și celor mai recente realizări în domeniul învățământului superior etc. De asemenea, universitățile reprezintă și unități de cercetare. Cu toate acestea, nu toate instituțiile de învățământ superior sunt acreditate să realizeze activități de cercetare și dezvoltare. Din 31 de instituții de învățământ superior, doar 15 sunt acreditate ca instituții de cercetare-dezvoltare.

Numărul de studenți din învățământul superior a înregistrat o scădere esențială, în ultimii 2 ani, cu circa 13 mii. La începutul anului de studii 2014/15, numărul de studenți a constituit 89,5 mii persoane (cu excepția celor străini), din care 81 la sută își fac studiile în instituțiile de stat. (tabelul 1).

Reducerea numărului de studenți a fost înregistrată atât în instituțiile de stat (cu 6,4 mii persoane față de anul de studii 2013/14), cât și în cele nestatale (cu 1,3 mii persoane). [1]

În medie, în 2014, la 10 mii de locuitori revin 252 de studenți din instituțiile de învățământ superior, comparativ cu 273 de studenți în anul de studii precedent. Reducerea numărului de persoane înmatriculate la studii de licență este resimțită și în cazul repartizării pe domenii.

Tabelul 1

Studenți în învățământul superior pe forme de învățământ și forme de proprietate, în anii de studii 2013/14 – 2014/15, persoane

	2013/14			2014/15		
	Total studenți	din care:		Total studenți	din care:	
		femei	în bază de contract		femei	în bază de contract
Total	97 285	55 067	69 187	89 529	51 496	62 059
la zi	64 352	36 852	38 223	57 940	33 993	32 426
frecvență redusă	32 933	18 215	30 964	31 589	17 503	29 633
Instituții de stat	78 919	45 586	50 821	72 474	42 345	45 004
la zi	53 656	31 084	27 527	48 417	28 515	22 903
frecvență redusă	25 263	14 502	23 294	24 057	13 830	22 101
Instituții nestatale	18 366	94 81	18 366	17 055	9 151	17 055
la zi	10 696	5 768	10 696	9 523	5 478	9 523
frecvență redusă	7 670	3 713	7 670	7 532	3 673	7 532

Sursa: Biroul Național de Statistică. Activitatea instituțiilor de învățământ superior în anul de studii 2014/15. Disponibilă la: <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4588>

¹ Art.3 din Codul Educației al RM nr. 152 din 17.07.2014

Astfel, comparativ cu anul de studii 2013/14, se atestă scăderea numărului de studenți înmatriculați la Ciclul I, la toate cele 8 domenii fundamentale. La Ciclul II, se atestă creșterea numărului de studenți înmatriculați în domeniul educație (cu 0,3 mii), precum și mici variații pozitive pentru așa domenii, precum: științe ale naturii și științe exacte, științe umaniste și arte. Totodată, la Ciclul II, se menține o cerere sporită pentru domeniul fundamental: științe sociale, economie, drept (3,7 mii de înmatriculați), deși numărul de studenți înmatriculați în acest domeniu s-a redus cu 6,3%, față de anul de studii 2013/14.

Dacă ne referim la distribuția numărului de absolvenți pe domenii generale de studii, remarcăm o pondere superioară a absolvenților, din asemenea domenii ca, științe economice (27,3% din total licențiați), educație (14,8%), drept (12,4%) și activități ingineresti (8,8%). În cazul absolvenților studiilor superioare de masterat, 27 la sută au absolvit științele economice, 20 la sută – dreptul și 15 la sută – domeniul educație. [1]

În anul universitar 2014/15, întregul proces educațional a fost asigurat de 5,4 mii de persoane (personal de bază) sau cu 6,4% mai puțin, comparativ cu anul de studii 2013/14. Personalul didactic cu grad științific a constituit 2,7 mii de persoane, inclusiv 2,3 mii – doctori în științe și 0,4 mii – doctori habilitați. Ponderea femeilor în total personal didactic este de peste 54%, fiind superioară în cazul funcțiilor de asistent universitar, lector/lector superior universitar, peste 60 la sută (BNS, 2014).

Trendul descendent în numărul studenților este determinat de calitatea actuală a sistemului educațional, precum și de alte carențe, printre care se numără: infrastructura educațională slab dezvoltată, exodul cadrelor didactice din cauza salariilor mici în sectorul educațional, neconformarea curriculumului universitar la cerințele pieței de muncă etc.

Se previzionează că aceste carențe vor fi eliminate prin implementarea noului Cod al Educației. În acest context, este important de menționat că pentru aplicarea în practică a Codului Educației va fi nevoie de mijloace financiare adiționale, cheltuielile publice pentru educație vor atinge ponderea de 7–8% din PIB. Doar extinderea duratei învățământului obligatoriu va costa, potrivit estimărilor, în jur de 400 de milioane de lei anual, iar măsurile de susținere a tinerilor specialiști vor necesita circa 61 de milioane de lei pe an. Deci, rezultatele așteptate sunt condiționate de o multitudine de alți factori, care pot să contribuie la crearea produsului intern brut (adică un mediu de afaceri viabil etc.) și voință politică.

Învățământul superior, care înglobează educația, cercetarea și inovarea („triunghiul cunoașterii”), este un sector-cheie în cadrul economiei și al societății bazate pe cunoaștere. De aceea, acesta trebuie să fie competitiv și să promoveze excelența, după cum a subliniat Comisia în comunicarea sa din 2006 privind modernizarea universităților. Comisia a propus atunci să se ajungă la alocarea a 2 % din produsul intern brut (PIB) pentru învățământul superior în următorii zece ani. [3] Deși Republica Moldova alocă mult mai mult (ca procent din PIB) pentru educație, rezultatele și calitatea învățământului de cele mai multe ori nu poate fi comparate cu cele ale țărilor membre UE.

Obiectivele universităților din Republica Moldova nu diferă de cele ale universităților europene: de a avea o mai mare vizibilitate a rezultatelor specifice în spațiul public, o prezență mai activă și mai relevantă în spațiul public, transparență, responsabilitate și comparabilitate, o relație mai bună între învățământul superior, cercetare și inovare; promovarea diversității în sectorul universitar; dezvoltarea și punerea în aplicare a măsurilor adecvate de gestionare a capitalului uman; încurajarea învățării pe tot parcursul vieții; consolidarea legăturilor cu sectorul non-academic; îmbunătățirea condițiilor de finanțare și promovarea modelelor de competitive și durabile.

Cu toate acestea, în timpul realizării obiectivelor stabilite, instituțiile de învățământ superior se confruntă cu multe probleme: lipsa de transparență decizională la nivel înalt, lipsa standardelor de calitate și lipsa de angajament politic puternic în acest domeniu, lipsa de fonduri financiare suficiente pentru a asigura schimbul de bune practici în instituțiile de învățământ superior din străinătate, lipsa de obiective comune cu sectorul privat pe termen mediu și lung. Toate acestea, dar și nu numai, creează bariere serioase pentru organizarea, funcționarea și dezvoltarea sistemului de învățământ din Republica Moldova.

Cu toate că, actualmente, nu există o legătură directă între piața muncii și universitățile care formează tinerii specialiști, absolvenții ultimilor ani de studii (Licență, Masterat) din instituțiile de învățământ superior au posibilitatea să realizeze practică de producție la o întreprindere sau altă, în dependență de profilul său. Asemenea practici de producție sporesc competențele absolvenților și le acordă posibilitatea de angajare în câmpul muncii.

Concluzie

Pentru ca universitățile să reușească să asigure funcționalitatea și viabilitatea triunghiului cunoașterii în Republica Moldova, universitățile trebuie să devină:

- Creative – universitățile reprezentând principalele „fabrici” de producere a antreprenorilor creativi, inovativi;
- Integrative, acceptând educația, cercetarea și inovarea (triunghiul cunoașterii) ca activități total integrate în universități. În acest context, universitățile, în activitatea lor, trebuie să se ghideze după principiul: „Spune-mi și voi uita, arată-mi și voi reține, implică-mă și voi înțelege”. Anume, universitățile trebuie să creeze și să asigure mecanisme de interacțiune între educație, cercetare și inovare.
- Antreprenoriale. Această prerogativă se poate realiza prin dezvoltarea unor structuri interfaciale, care să asigure interacțiunea și cooperarea cu industria și societatea, prin:
  - Promovarea diferitelor forme de cooperare inter-departamentale;
  - Crearea centrelor de antreprenariat, incubatoarelor și parcurilor tehnologice;
  - Crearea de platforme și strategii de dezvoltare în comun;
  - Dezvoltarea de alianțe strategice pe termen lung pentru educație, cercetare, inovare;
  - Dezvoltarea de clustere bazate pe modele de afaceri de inovare deschisă.

Deci, procesul de orchestrare și implementare a triunghiului cunoașterii, scoate în evidență necesitatea și vitalitatea principalelor funcții ale universităților. Contribuția învățământului superior la ocuparea forței de muncă și la creștere, precum și atractivitatea sa la nivel internațional, poate fi crescută prin intermediul stabilirii unor legături strânse și eficiente între educație, cercetare și întreprinderi – cele trei laturi ale „triunghiului cunoașterii”. Tendința recentă spre inovare deschisă a determinat creșterea fluxurilor de cunoștințe și noi tipuri de cooperare între instituțiile de învățământ, institutele de cercetare și întreprinderi, care, la nivel național, trebuie încă gândite, implementate și valorificate.

Referințe:

1. Biroul Național de Statistică. *Activitatea instituțiilor de învățământ superior în anul de studii 2014/15*. Disponibilă la: <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4588>
2. Codul Educației al Republicii Moldova nr. 152 din 17.07.2014, publicat în Monitorul Oficial Nr. 319-324 din 24.10.2014. Disponibil la: <http://lex.justice.md/md/355156/>
3. COM(2008) 680 final. RAPORT AL COMISIEI CĂTRE CONSILIU cu privire la rezoluția Consiliului din 23 noiembrie 2007 privind modernizarea universităților pentru o Europă competitivă într-o economie globală bazată pe cunoaștere. Bruxelles, 30.10.2008. Disponibil la: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2008/RO/1-2008-680-RO-F1-1.Pdf>
4. CRUDU, Rodica. *Achievements and challenges of research and development activity as one of the pillars of knowledge triangle in the Republic of Moldova*. Eastern European Journal of Regional Studies. Vol. I, Issue 1, 2015., p. 67-81, ISSN: 1857-436X
5. European Institute of Innovation and Technology (EIT). Catalysing innovation in the knowledge triangle. Practices from the EIT Knowledge and Innovation Communities. Available at: http://eit.europa.eu/sites/default/files/EIT_publication_Final.pdf
6. Hotărârea Guvernului nr.944 din 14 noiembrie 2014 „Cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”
7. Hotărârea Guvernului nr.97 din 1 februarie 2013 „Cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a învățământului vocațional/tehnic pe anii 2013-2020”
8. The Technopolitan. Knowledge Triangle Activities and Strategies in the Nordics. July 2012 - N° 09. Available at: <http://www.technopolis-group.com/wp-content/uploads/2014/02/Technopolitan9.pdf>
9. <http://edu.md/ro/evenimentele-saptaminii/codul-educa-iei-a-fost-aprobat-de-guvern-15969/>

STRATEGII DE LECTURARE A INTERTEXTUALITĂȚII ÎN EDITORIALE: AUTOR VERSUS DESTINATAR

*Lect. univ., drd. Nina ROȘCOVAN,
Universitatea de Stat din Moldova*

Intertextuality is the way in which texts interrelate to create meaning, or more exactly to produce new, even unprecedented connotations, their existence being conditioned by the pragmatic context of communication. In the contemporary literary theory, the concept of intertextuality is used both as a building tool consciously employed by the author of the text and as a tool used by the addressee in the process of text interpretation. Our assumption is that the editorial is the space where both these tendencies connect. On the one hand, the editorialists blend and combine different genres, speeches and voices in their text, regarding the intertextual as a strategy to achieve the desired reaction from their audience. On the other hand, intertextuality serves as the basic element for the readers to extract meaning, link a writer's knowledge of the world with their own, encompassing their prior knowledge, experiences and attitudes. This article examines editorials, the discursive effects resulting from the above mentioned interrelation and the possible levels of decoding and interpretation, based on the assumption that every editorialist supposes a degree of shared knowledge between him and the recipient of his article and he organizes his text from this condition.

***Cuvinte-cheie:** editorial, intertextualitate, efecte discursive, strategie textuală, practică interpretativă.*

JEL: Z11 – Economics of the Arts and Literature

Intertextualitatea este modul în care textele interacționează pentru a crea semnificații, sau, mai exact, pentru a produce conotații noi, chiar fără precedent, existența lor fiind condiționată de contextul pragmatic de comunicare. În teoria literară contemporană, conceptul de intertextualitate este folosit atât ca instrument de construcție utilizat conștient de autorul textului, cât și ca instrument folosit de către destinatar în procesul de interpretare a textului. Ipoteza noastră este că editorialul este spațiul în care ambele tendințe se conectează. Ne propunem să examinăm editorialele, efectele discursive care rezultă din intersectarea intereselor textuale ale autorilor, atât ale practicilor interpretative ale destinatarilor, cât și posibilele niveluri de decodificare și de interpretare, pornind de la asumția că fiecare editorialist presupune un grad de cunoaștere în comun între el și destinatarul articolul său și organizează textul său pornind de la această condiție.

Conceptul de intertextualitate ia naștere în lucrările lui M. Bahtin, în care autorul subliniază trăsătura „dialogică” a textelor, cu referire la vocile multiple ce sunt transformate și reutilizate de fiecare dată când un text nou este produs. Preluând conceptul de dialogism bahtinian, Julia Kristeva propune termenul de intertextualitate, la sfârșitul anilor 1960, cu ajutorul căruia captează modul în care textele, cât și modalitățile de vorbire se referă la și se construiesc în baza textelor și discursurilor pre-existente. [5] Astfel J. Kristeva susține, pe bună dreptate, că un text este construit ca un mozaic de citate. Ideea în cauză vine să confirme, în mod direct, că fiecare text este alcătuit din frânturi de texte anterioare care sunt folosite pentru a construi un nou text.

În lucrarea sa, J. Kristeva identifică două tipuri de intertextualitate, una orizontală și una verticală. Intertextualitatea orizontală, sau intertextualitatea *manifest* (N. Fairclough), se referă la referințele demarcate în mod explicit și are funcția de a manifesta ideile altora în discurs. Prin urmare, ea constă din referințe incluse pentru a preciza un anumit punct de vedere sau pentru a continua, construi, sau a dezvolta noi idei. Constatarea este întemeiată pe faptul că relațiile dintre informațiile noi și informațiile vechi sunt, de obicei, prezentate într-o modalitate clară sau cu ajutorul indiciilor (prin utilizarea ghilimelelor) în noul text. Această reformare și manipulare a textelor originale este desemnată de către N. Fairclough ca „reprezentarea discursului direct”, în care părți din alte texte sunt încorporate într-un text și, de obicei, marcate în mod explicit prin ghilimele și clauze de raportare. [3]

Din tezele și opiniile expuse, rezultă că această reprezentare directă a discursului adaugă la puterea afirmației prezentate de emițător, deoarece, prin citate, scriitorul se prezintă depărtat de la formarea concepțiilor, dând impresia că nu este producătorul de text cel care afirmă acest lucru. Drept consecință, citatul se prezintă ca o practică de salvare a imaginii emițătorului, căci autorii

(editorialiştii) încearcă să convingă destinatarul prin afirmația pe care o emit fără aparent a exprima acest lucru și, în consecință, reușesc să mențină un stil de obiectivitate, care este invocată de L. M. Rojo ca „ambivalență morală”. [8, p. 54]

Intertextualitatea verticală sau, după cum o numește N. Fairclough, intertextualitate *constitutivă*, se referă la fuzionarea textelor anterioare în noile texte, care se pot asimila, contrazice, sau să se prezinte ca un ecou ironic. Cercetătorul susține că „un text poate încorpora un alt text fără ca acest din urmă să fie indicat explicit: se poate răspunde la un alt text în modul în care se produce textul propriu”. [3, p. 132] Acest tip de intertextualitate, astfel, se referă la „configurația convențiilor discursului, care sunt utilizate în procesul de producție a textului”. [3, 134] Un exemplu elocvent, în acest sens, ar fi genurile mixte, care sunt strâns legate de ordonanțele de discurs și schimbările sociale și unde multe valori sunt integrate pentru a depăși nivelul textual și pentru a impune receptorul să caute discursuri ascunse. Se poate remarca faptul că discursurile ascunse implică reformarea valorilor sociale, culturale, ideologice existente și modelarea lor într-un mod care servește obiectivelor emițătorului de text. Prin urmare, intertextualitatea constitutivă afectează și este afectată de ordinea socială și de lupta hegemonică pentru delimitarea relațiilor de putere în societate. Ideea în cauză vine să confirme, în mod direct, faptul că intertextualitatea este relația dintre textele și practicile existente în societate.

Intertextualitatea poate fi examinată prin intermediul diferitelor procese, în prim-plan, ca procedeu de producere a textelor (*strategie textuală*), intertextualitatea se prezintă ca un procedeu stilistic conștient utilizat de autor cu scopul de a obține un răspuns anumit de la destinatar și, în același timp, ca procedeu de creare a semnificațiilor în procesul de interpretare textuală (*practică interpretativă*) – intertextualitatea servește în calitate de descriptor pentru procesul general cu ajutorul căruia destinatarul (lectorii) creează semnificații, drept consecință, se atestă dualitatea utilizării conceptului (viziune tradițională). Se poate remarca fără dificultate că intertextualitatea a ajuns să descrie atât strategia specifică de codificare (criptare), precum și practica generală de decodificare (decriptare). În procesul de creație, autorul lucrează cu un corpus de texte pentru a împlini elementele de semnificație (seme) și a crea un produs cu sens nou, lansat către auditoriul selectiv (Cititorul Model, U. Eco) pentru reconstituire și decodificare.

În procesul de producere de texte, numită de B. Ott și C. Walter *strategie textuală* [6, p. 434], accentul se pune pe modul în care textele pot transforma texte anterioare și restructura convențiile existente pentru a genera texte noi, și identificarea completărilor, la textul existent, care constau din texte anterioare. Încă Gerard Genette (1982) considera intertextualitatea ca un procedeu stilistic, menționând că ea reflectă una dintre cele cinci relații „transtextuale” pe care le poate avea un text cu alte texte. Lingvistul francez relevă, în mod special, că intertextualitatea se referă specific la prezența unui text în altul prin citat, plagiat, sau aluzie.

Ținem să evidențiem faptul că intertextualitatea ca strategie textuală nu poate fi redusă la o practică neutră de compilare, lipsită de orice abordare critică. Constatarea e întemeiată pe faptul că intertextualitatea, în această abordare, include modalitățile în care unele texte înglobează altele în substanța lor; receptorii sunt transformați în spații de comentarii critice; incluziunile textuale se opun sau sărbătoresc textele de la care fură; compilația de stiluri diferite poate fi utilizată, în mod deliberat, pentru a crea un stil nou. [6, p. 435]

În ceea ce privește distribuția, este lesne de remarcat aspectul esențial ce ține de modul în care intertextualitatea ajută la explorarea rețelelor stabile, de-a lungul cărora, un text se mișcă în cazurile de transformare a unui tip de text în altul. În ceea ce privește consumul, intertextualitatea contribuie la sublinierea faptului că nu doar textul produs modelează interpretarea, dar și celelalte texte la care destinatarul recurge în procesul de interpretare.

Să observăm, pentru a face legătura cu ceea ce urmează, că natura dinamică a intertextualității este importantă, întrucât elementele unui text pot fi concepute pentru a fi interpretate în moduri variate de către diferiți receptori. Intertextualitatea ca *practică interpretativă* se datorează multiplelor reprezentări mentale ale receptorilor textului, precum și presupuzițiilor relevante profund înrădăcinate în trecutul lor. Se poate remarca, fără dificultate, că, în acest context, intertextualitatea descrie modalitățile prin care receptorii interpretează texte creând inconștient semnificații prin utilizarea cunoștințelor vaste de coduri culturale învățate din alte texte.

Este bine cunoscută afirmația că lectura (non liniară) îmbogățește textul. În opinia savantului F. Rastier, textul poate fi caracterizat de manieră internă sau externă: *caracterizarea internă*, când este analitică, reduce textul la un lanț de caractere și o secvență de cuvinte; *caracterizarea externă*, când este **locală**, precizează utilizarea căreia este destinat textul, punctele de vedere de care depind sarcinile de interpretare (uneori, independente de utilizarea prevăzută), și când este **globală**, ea îl (textul) situează în intertextul său și, în primul rând, în corpul său de studiu: astfel textul este perceput în funcție de alte texte, „deoarece rapoartele de interpretare reciproce indică faptul că lectura unui text presupune „rute ocolitoare” prin alte texte” [7, p. 91]

Ideea amintită este promovată și de J. Culler, care susține, la rândul său, că producătorii nu-și dau seama neapărat de ceea ce presupune textul. Mai degrabă, receptorii sunt cei care dezvăluie aceste presupoziii, în funcție de experiențele lor și de indiciile furnizate în text pentru a fi interpretate. [2] Acest gen de ambivalență face intertextualitatea mai dinamică. Ideea în cauză vine să confirme, în mod direct, faptul că noua utilizare a intertextelor interacționează în mod eficient și dinamic cu cunoștințele destinatarului presupuse de autor. Fiecare producător de text presupune un anumit grad de cunoștințe comune și convingeri împărtășite între el și receptorii textului său. Utilizatorii unei limbi, în cadrul aceluiași grup social, pot să nu recunoască trimiterile la acest bagaj de cunoștințe comune. Însă, aceste referințe pot apărea uimitoare membrilor altor grupuri sociale.

Acest studiu afirmă că ambele tipuri de intertextualitate sunt discursiv utilizate în editorial. În linii generale, editorialul este intertextual prin natura sa. Editorialul este văzut ca o luare de poziție pro sau contra unui lucru, acțiuni sau eveniment, prin urmare, contrar, opus articolelor (de actualitate), care oferă informații actuale asupra unui fenomen sau eveniment. Editorialiștii dețin puterea limbii de a crea texte și de a forma noi imagini și semnificații sociale cu scopul de a suscita reacțiile dorite la destinatarul său.

Printre numeroasele publicații ce dau dovadă de neutralitate, editorialul constituie un spațiu al libertății unde punctul de vedere are posibilitatea de a fi exprimat. Trăsătura principală, care distinge editorialul de articolele numite „comentariu”, este că editorialistul nu se exprimă (decât foarte rar) la persoana întâi, întrucât autorul nu-și propune ca scop să facă cunoscute pozițiile personale, fie el redactor-șef, reporter recunoscut sau cronicar.

Din momentul în care editorialul este în vizor, este esențial de a lua în considerare contextul, subtextul și elementul intertextualității prezent în lucrare. Textul prevede un mesaj complex împletit din context și subtext ce se raportează factorilor extratextuali și depinde, în mare măsură, de cunoștințele și experiența cititorului.

Noțiunea de context (în cazul dat) este constituită din toate tablourile culturale, sociale și politice la care este asociat textul. Astfel, receptorul mesajului are nevoie de competențe sociale și coduri culturale inerente unui text în scopul interpretării și decodării mesajului ascuns.

Pentru a percepe legătura între ceea ce a fost expus, literalmente, și ceea ce se subînțelege, lectorul caută se perceapă subtextul, căci acesta este purtătorul de voce a autorului și aici vor fi exprimate intențiile sale. Din aceste considerente, putem afirma că succesul unui text, care își propune să lanseze un mesaj codat, rezidă în capacitatea sa de a transmite într-o manieră explicită sau implicită subtextul autorului. [9, p. 114]

Întrebarea care se impune este dacă editorialul poate fi considerat discurs. Extensiunea largă a interpretării conceptului de „discurs” îl prezintă dificil a-l captura. Discursul implică un act de limbaj, din care apare un text, un context și o intenție. Co-raportul text – discurs rămâne, în continuare, o încercare spinoasă pentru cercetători și așteaptă continuu soluții. Totuși, putem afirma că editorialul este considerat, mai întâi de toate, un discurs din motiv că răspunde tuturor criteriilor unui discurs, editorialul are intenția de a-și influența cititorul și de a-l face complice. [9. p. 115]

Ne asociem opiniei lui F. Rastier, care are perfectă dreptate, precizând că activitatea interpretativă funcționează, în mare măsură, prin *contextualizare*. Ea pune în raport pasajul luat în considerare, în primul rând, cu vecinătatea sa, în conformitate cu zonele locale (sintagmă, perioadă) de mărime în creștere; în al doilea rând, la alte părți ale aceluiași text, convocate împreună prin proceduri de asimilare sau de contrast; și, în cele din urmă, la alte pasaje din alte texte, selectate în corpul de referință, și, astfel, ele intră în corpul de lucru. [7, p. 92]

În fârșit, F. Rastier subliniază faptul că, în raportul dintre text și corpus, se prezintă punctul de întâlnire / dialogul între autor și cititor: primul scrie un text pornind de la un corpus, pe care al doilea

(cititorul) îl reconstruiește pornind de la text. Comprehensiunea textului, în relațiile sale interne, cât și în cele externe, porcede prin contextualizare și intertextualizare, căci permite reconstituirea corpusului de referință și de lucru al autorului. [7, p. 92-93]

Detaliile analizei incluse în corpusul de cercetare indică faptul că editorialele sunt puternic intertextuale, și astfel reproduc parțial ceea ce a fost expus anterior; editorialiștii utilizează noutățile în calitate de sursă de influență asupra cititorilor. Este spațiul în care jurnaliștii preiau informațiile mai mult sau mai puțin cunoscute și utilizează deturnarea acestora parțială sau totală cu scopul de a forma sau deforma opiniile publice. Afirmările semnalate supra ne conving că spațiul editorialului este cel mai des marcat de o vastă prezență interculturală, inter-socială și transdisciplinară, care le cere destinatarilor eforturi suplimentare în vederea comprehensiunii mesajului transmis.

Bibliografie:

1. BAHTIN M. *Problemele poeziei lui Dostoievski*. – în română de Recevschi S., Editura Univers, București, 1970, 382 p.
2. CULLER, J. *The pursuit of the sign*. London: Routledge and Keegan Paul, 1981.
3. FAIRCLOUGH, N. *Critical discourse analysis and the marketization of public discourse: The universities*. *Discourse & Society*, 4 (2), 1993, pp. 133-168.
4. HOEY, Michael. *Textual interaction: An introduction to written discourse analysis*. Psychology Press, 2001.
5. KRISTEVA J. *Semiotike. Recherches pour une sémanalyse*. Editions du Seuil, 1969, 319 p.
6. OTT B., WALTER C. *Intertextuality: Interpretive Practice and Textual Strategy*, în *Critical Studies in Media Communication*, Vol. 17, No. 4, Decembrie 2000, pp. 429-446.
7. RASTIER F. *Arts et sciences du texte*, Presses Universitaires de France, 2001, 305 p.
8. ROJO, L. M. *Division and rejection from personification of the Gulf conflict to the demonization of Saddam Hussein*. *Discourse & Society*, 5 (1), 1993, pp. 49-80.
9. ROȘCOVAN N. *L'approche intertextuelle du discours postélectoral dans les éditoriaux*, în *Etudes Interdisciplinaires en Sciences humaines (EISH) – Revue officielle internationale du CODFREURCOR*, No. 1 Université d'Etat Ilia, 2014, pp. 112-124.

ROLUL FEEDBACK-ULUI CORECTIV ÎN COMUNICAREA ORALĂ ÎN CADRUL ORELOR DE LIMBĂ STRĂINĂ

*Lect. sup. univ., Valentina DAMIAN, ASEM
damianvna@yahoo.fr*

Les dernières années, de nombreux chercheurs s'intéressent de plus en plus à la négociation de la forme en acquisition d'une langue étrangère. La négociation de la forme est caractérisée par quatre types de rétroaction corrective. La rétroaction corrective encourage l'auto-correction en attirant l'attention des apprenants sur leurs énoncés erronés. Mais on se pose les questions si les enseignants formulent –ils des rétroactions correctives et si les apprenants les remarquent et les apprécient. Un autre problème porte sur l'attention que les apprenants prétendent accorder aux différents types de rétroaction lorsque le professeur tente de mettre en évidence les formes linguistiques déficientes.

Cuvinte-cheie: feedback corectiv, auto corectare, forme lingvistice eronate, tip de feedback, apreciere feedback

JEL: A 23

Introducere

La ora actuală, cercetătorii din domeniul predării limbilor străine afirmă că practica comunicării rămâne o condiție incontestabilă pentru ca cursantul să-și poată perfecționa și dezvolta competențele în limba-țintă. Odată cu multitudinea de structuri de interacțiuni, care determină comunicarea studentului în această limbă, există discuții referitoare la sens și formă și la episoadele de corectare. Rolul feedback-ului corectiv în dezvoltarea competențelor studentului, a auto-corectării enunțurilor necesită o atenție deosebită.

Argumentare

Problemele, ce se pun, sunt următoarele: dacă profesorii fac aceste corectări, dacă cursanții le remarcă și dacă ei apreciază când profesorii evidențiază formele lingvistice greșite folosite în exprimare.

Deseori, în cazurile când predarea se axează exclusiv pe sens, în detrimentul formei, se vede o stabilizare a greșelilor cursanților numită *fossilizare* (Gass & Selinker 1994). Având în vedere erorile persistente, în procesul de învățare a aspectelor formale ale unei limbi, se pune întrebarea dacă ar trebui să folosim o învățare sistematică a regulilor de utilizare a limbii. Potrivit unor cercetători, o revenire la învățarea sistematică a regulilor de utilizare a unei limbi nu este necesară, cu toate acestea, în cazul în care accentul se pune pe negocierea de formă în clasele de limbi străine, este posibil de a răspunde la producerile lingvistice ale cursanților prin încurajarea lor să folosească formele mai, fără a întrerupe prea mult fluxul de comunicare. Aceasta încurajează elevii să se corecteze, fără a le oferi răspunsul corect și îi face să se servească de toate resursele lor lingvistice pentru a produce cu mai multă precizie enunțuri adecvate contextului de comunicare. Există șase tipuri de feedback: corectarea explicită, reformularea, repetarea erorii, cererea de clarificare, indicele metalingvistic și incitarea. Dintre aceste tipuri de feedback corectiv patru, folosite singure sau în combinație, caracterizează negocierea formei. Acestea sunt stimularea, indicele metalingvistic, cererea de clarificare și repetarea erorii.

Este important ca elevii să producă oral și în scris. Când elevii produc oral, profesorul poate interveni, prin feedback-ul corectiv, pentru a le ajuta să câștige mai multă precizie lingvistică. Atunci când se produce un enunț eronat, profesorul are două posibilități: fie că nu intervine, sau intervine retroactiv ca răspuns la eroare. În acest caz, este vorba de un feedback corectiv. Cu alte cuvinte, feedback-ul corectiv include orice corecție care menționează, în mod explicit, sau implicit că producerea unui elev nu este conform limbajului-țintă. Este foarte posibil să se formuleze un feedback corectiv elevilor fără a întrerupe convorbirea și fără a pierde din vedere scopul comunicativ.

În ultimii ani, rolul de feedback corectiv în achiziționarea limbii străine a devenit un subiect controversat. Unii cercetători consideră că practica de corecție orală nu este justificată, în timp ce alții cred că feedback-ul corectiv oral este potențial eficient.

Nu este suficient de a corecta cursanții în exprimarea orală, pentru ca să existe o achiziție. Chiar dacă profesorul încearcă să atragă atenția elevilor asupra aspectelor formale ale limbii-țintă prin formularea feedback-ului corectiv, acesta trebuie să fie mai întâi detectat de către elevi, astfel, încât ei să fie în măsură să intervină în procesul de achiziție. Detectarea permite introducerea și apoi tratarea opțională a componentei gramaticale furnizate de feedback. Anume, această abordare ar duce la dobândirea competențelor lingvistice. Astfel, un nivel mai ridicat de atenție conduce la mai multe achiziții.

Este important faptul ca studentul să fie atent, chiar dacă acesta va putea sau nu apoi să-și corecteze discursul. Faptul că nu există reparare după feedback-ul corectiv nu înseamnă că repararea este, într-adevăr, legată de componenta gramaticală care a constituit obiectul feedback-ului. Acesta poate fi de fapt un feedback cu privire la morfo-sintaxă, fonologie, semantică și vocabular. Percepțiile elevilor în ceea ce privește tipul de feedback primit pot fi incorecte. De asemenea, repararea imediată după feedback-ul corectiv nu înseamnă, neapărat, că există achiziție și că lipsa de reparații imediate nu înseamnă că feedback-ul corectiv nu va avea efecte cumulative privind achiziția. Elevii trebuie să fie atenți pentru a observa corecțiile care sunt făcute oral și să detecteze regulile de utilizare, la care ele se referă. Cu toate acestea, chiar și cu un nivel ridicat de atenție, eficacitatea feedback-ului corectiv nu este garantată, ea depinde, de asemenea, de caracteristicile cursanților, cum ar fi vârsta, stilul de învățare și de motivație. Cu toate acestea, învățarea este facilitată atunci când elevii sunt motivați de practicile de predare ale profesorului. Evaluarea feedback-ului corectiv este un subiect puțin explorat în literatura de specialitate, dar care merită, totuși, atenție. În acest context, merită să ne întrebăm dacă studenții apreciază corectarea orală și ce tip de feedback corectiv preferă ei în special.

Concluzii

În urma cercetărilor efectuate de către diferiți cercetători asupra cursanților cu diverse niveluri de limbă, rezultatele au arătat că reformularea pare a fi tipul de feedback corectiv cel mai utilizat în cadrul orelor de limbă. Uneori, el poate fi ambiguu, deoarece cursanții nu fac întotdeauna diferența dintre reformulare și repetarea corectivă. De asemenea, s-a ajuns la concluzia că cursanții apreciază

feedback-ul corectiv, indiferent de nivelul lor.

Așadar, corectările pot fi făcute la orice nivel de limbă al cursanților, dar aceștia trebuie să aibă deja un minimum de competențe în limba-țintă.

Referințe bibliografice:

1. Cadre européen commun de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer, Paris: Les Editions Didier, 2001. ISBN 227805075-3.
2. LIGHTBOWN & SPADA, *Feedback in the Classroom*, 1999, pp. 103-106.
3. GASS and Larry SELINKER, *Second Language Acquisition: An Introductory In Course Susan* (1994), pp. 357. ISBN 0-8058-0494-3 (paper); 0-8058-049.
4. Journal of Language Teaching and Research, Vol. 3, No. 3, pp. 439-445, May 2012 ACADEMY PUBLISHER Implicit Versus Explicit Feedback in Classroom: An Experimental Study. ISSN 1798-4769.

LOCUTIONARY, ILLOCUTIONARY AND PERLOCUTIONARY ACTS VERSUS SENTENCE MEANING

Lecturer Natalia HIOARA, ASEM
Lecturer Irina GUȚUL-GORDIENCO, ASEM

Ipoteza, care presupune că sensul frazei este determinat, în întregime, de părțile sale constituente (semnificative,) ar trebui să fie considerată drept o abordare eronată. Sensul este determinat nu numai de morfeme, cuvinte și expresii, ci și de ordinea cuvintelor de la suprafață, structura sintactică internă, de accent, de conturul intonației etc. Autorii încearcă să confirme cele spuse în cercetarea ce urmează.

Cuvinte-cheie: *conturul intonației în enunț, uzul și funcția semnului lingvistic, aspect intern și extern al semnului lingvistic, intuiția, abstracția, universalii, sensul și actul de vorbire.*

JEL A23

Introduction

When someone says that “words have meaning” he intends to convey the idea that meaning is a property of words. This seems to be about as simple and clear an assertion of a factual state of affairs as any statement that one can make. But another one would suggest that the speaker has a rather inaccurate notion of what meaning is. The speech act theory explains some of many different ways in which meaning is communicated through speech acts.

In order to avoid some of the common misconceptions it is important to give some consideration to the ontological status of words and meaning. It happens quite often when we discover that the meaning of a word, though connected with the conception it refers to is not identical with it. The concept, being a category of human cognitions, is the thought of the object that underlines its characteristic features, as the concepts abstract and reflects both the most general and specific features of the world’s various phenomena and objects. Thus concepts are understood as abstraction that is why they are considered universals and are used by the whole of humanity.

Argumentation

Word meanings are different in different languages, although they express identical concepts. The words “**house**” and “**home**” have different semantic structures in different languages. In Romanian the concept of “a building for human habitation” is expressed by the word “*casă*”, in English by the word “*house*”, in Russian by the word «дом». The words “*casă*” in Romanian, does not possess the meaning of “fixed residence of family or household” as the English word “home” and the Russian «дом» do. The Romanian word “*casă*”, and the Russian word «дом» has got an appropriate variant for identifying “fixed residence of family or household”, and, namely “*cămin familial*”. Another variant for Russian is «*домашний очаг*».

Synonymous words also reveal the difference between meaning and concept as they are felt differently in each of the following analysed units:

To attract – to draw, to (al) lure, to seduce, to involve

Attraction – drawing, luring, temptation

To include – to involve, to contain, to overcome, to overrun

Stream – current, trend, draught, abreast, glib, instant

Meaning is a linguistic phenomenon whereas the referent (i.e. the denoted object) is beyond the scope of language. It is known that an object can be denoted by more than one word of a different meaning. For example “panda” can be denoted by the word which is in kinship relation with “bear”, “animal” etc. meaning that all these words have got the same (or close) referent.

Some linguists regard meaning as the interrelation of the three points of the triangle within the framework of a certain language, rather than an objectively existing part of a linguistic sign, on the other hand, some other scholars, consider the linguistic sign as a two-facet unit. The first one, the so-called the inner facet, is the reflection of objects, phenomena or reflections presenting the linguistic sign and the second facet, or the outer facets, considering the sound-form functions. As the second facet of the linguistic sign correlates with meaning and intercommunication and as far as meaning is present in all linguistic units, the latter together with their sound-form relates to linguistic science. This kind of supposition and thinking greatly rely on intuition that cannot be considered as objective methods of research.

The structural linguistics’ approach maintains that the investigation should be provided between signs (sign to sign only or linguistic units should be studied only through its relation to other linguistic units), avoiding its relation to either concept or referent. The meanings of the following words “*clean*” and “*clearance*” differ as far as they have different functions in speech. “*Clear*” with its translation as 1) a expune/a fi absolvit de orice vină; 2) a evacua, a libera; 3) a certifica, a confirma; 4) a reglementa, a rezolva; 5) a vămui, a lăsa să treacă prin vamă; 6) a șterge, a curăța; 7) a permite, a autoriza; 8) a solda, a lichida can be followed by a noun (**he was cleared guilt – a fost exonerat/absolvit de orice vină), it can be preceded by a noun (**the chairman cleared the report for publication – președintele a autorizat publicarea raportului**); it may be also preceded by a verb (**he intends to clear his stock – el intenționează să-și lichideze stocul de mărfuri**); it may be followed by a preposition (**to clear (data) in a computer – a șterge informațiile din memoria unui calculator**), etc., while the distribution/position of another linguistic sign “*clearance*” in relation to other linguistic signs is different. “*Clearance*” may be followed by a noun (as in the case with the previous example) – “**clearance sale**” (sold(uri), vânzare de lichidare a mărfurilor rămase), may be translated as an adj. (de lichidare), may have quite a new translation (rather than in the case with “*clear*”) – documentație, chitanță (de plată a vămii), achitare, efectuare de plăți.**

The discrepancy of meaning grows if we analyse the function of the word “**clearing**” which is translated into Ro. as “*clearing*” or “*compensație*”, whose meaning moves out considerably from the meanings of the first two words (“**clear**”, “**clearance**”). “**Clearing**” occupy the first position (it is followed by a noun) in: “**clearing bank**” (bancă de cliring), “**clearing house**” (oficiu de cliring, cameră de decontări); it may be followed by the preposition “**off**” – “**clearing off a debt** (achitare a unei datorii) and followed also by the preposition “**of**” – “**clearing of good** (lichidare de mărfuri).

In conclusion one can affirm that the above mentioned three words differ in their 1) distribution and 2) position of a linguistic sign in relation to other linguistic signs, on the one hand, and their 3) belonging to quite different classes of words, on the other hand, that is, to make the long story short, one could assume that in the functional approach meaning may be considered as the function of distribution, where the semantic investigation is limited to the analysis of the 1) different meaning or 2) the analysis of sameness meaning. It is very important that meaning should be understood as the use, on the one hand, or the function of the linguistic sign, on the other.

As words are relational entities (and not “things” or “objects” with their own properties, the real existing things that do have properties) due to the fact that the medium (environment which carries the word-marks on paper, vibration in the air) doesn’t entirely reflects the idea (or the concept) which represents the form (symbol) present in the mind and not in the form itself.

When we come to know the object signified by the word, we understand that initially we learn the **force of the word**, that is the meaning, which lies in the sound of the word, as the latter (the word) is a sign conveying that meaning.

Potency in the mind of the receiver is not actualized by just words; the latter prompts the way to form new concepts provoking the degree of understanding that later gives a word its meaning. Words as symbols must have a concept attached to it, understood in the mind of each speaker or each hearer – consequently, the word acquires a totally subject dependent meaning.

Due to fact that there are so many languages, so many different words used to refer to the same thing, one can demonstrate how subjective and complex the word-meaning relation in process of communication is.

What is the degree of subjectiveness of the whole process of communication, through the use (causing difference in meaning) was demonstrated by three distinctions proposed by I. L. Austin: **locutionary, illocutionary and perlocutionary** acts and Searle's two distinctions: **sentence meaning and speaker meaning**.

Austin's distinction underlines the subject dependency of meaning in order to anticipate the degree of complexity to the word-meaning relation showing how subjective the whole process of communication is. One can imagine how difficult the communication would be if it were not certain rules to use a particular language. The first distinction demonstrates that the speech act reveals how a **difference in use** causes a **difference of meaning**.

Uttering a certain sentence with a certain sense and reference it may acquire a "meaning" in a traditional sense, (detaining a single distinct meaning), i.e. the performing the locutionary act.

While uttering the words detaining certain conventional force (ordering, informing, etc. as **Wanted!**), the speaker performs an illocutionary act; the words conveying, **persuasion, convention**, etc., even those misleading the hearer perform a prelocutionary act (Ex.: **Forgive our trespasses – Şi ne iartă nouă greşalele noastre**).

Meaning is produced only in communicative acts. Meaning only becomes attached to words or sentences through the action of a hearer when he interprets the utterance and simultaneously assigns it a meaning out of his own knowledge and experience. Between two speakers (or speaker and the hearer who subsequently may change their roles) the utterance has a concrete meaning attached to it. The speaker intends to convey the subtleties of meaning so as to complete the communicative act with the hearer. The communicative act grasps the speech act (on the speaker's part) and the receptive act (on the hearer's part) and thinking that words and expressions simply have meaning without communication it would be appreciated as a misleading approach.

Conclusion

It was largely considered true that the meaning of a sentence is entirely determined by the meaning of its meaningful parts. But besides meaningful parts the sentences include more than 1 words, morphemes, and expressions they also include surface word order, deep syntactic structure, the stress and the intonation contour of its utterance. Other authors, as Searle, etc. hold that meaning involving far more than just sense and reference detain meaning from specific use in particular acts either.

Bibliographic references:

1. BOLIGER, Dwight. *Meaning and Form*, London, 1977, ISBN 9780582551039
2. LEECH, Geoffrey N. *Meaning and the English Verb*. London, 1974, ISBN 0582522145
3. ULLMANN, S., *The Principles of Semantics*, Glasgow, ISBN 0631054707 1951

PROIECTUL – METODĂ MODERNĂ DE PREDARE-ÎNVĂȚARE-EVALUARE

Lect. univ., Natalia BOLGARI, ASEM

bolgari_natalia@yahoo.com

Lect. sup. univ., Corina DEMCENCO, ASEM

corina_demcenco@yahoo.com

The article characterizes the Project method and its value added in the process of learning. It is tackled both as a teaching method and as an evaluating method. The Project method presumes a mental anticipation of an action and its execution through a concrete research made by the students.

The Project is also an active method which involves exchange of knowledge, skills development and the strengthening of the students' social skills. Project accomplishment encompasses the following stages: preparing, implementing and evaluating. As an evaluating method Project allows all the participants to assert their knowledge, based on their interests and individual capacities, through differentiated tasks.

Key words: project, method, evaluation, teaching, learning.

JEL: A23

Introducere

În școala modernă, procesul de învățare se dorește a fi unul axat pe modelul interactiv, ce presupune corelația și interacțiunea reciprocă predare-învățare-evaluare. Dacă, în școala tradițională, accentul cădea pe acțiunea de predare, rolul central revenind profesorului, școala modernă plasează în centru studentul, care își îmbogățește, consolidează, corectează și transformă experiența cognitivă, cu scopul perfecționării, profesorului revenindu-i rolul de a-l activa cognitiv-afectiv-motivațional-atitudinal, astfel constituindu-se un echilibru predare-învățare. Predarea și învățarea nu pot fi privite separat, ci ca un tot unitar la care se adaugă evaluarea, cele trei acțiuni fiind complementare și abordând, astfel, întreaga activitate cognitivă și formativă.

Didactica modernă insistă asupra perfecționării relației predare-învățare-evaluare, deoarece, numai în acest mod, relația obiective-conținuturi-metodologie-rezultate-reglare devine logică, unitară și perfectibilă. Profesorul Ioan Cerghit definea predarea ca pe „un ansamblu complex de acțiuni și comportamente didactice specifice, destinate învățării”.

Relația predare-învățare este exprimată de Ioan Neacșu în termenii „cutiei negre” și ai dublului feed-back – predarea = input, învățarea = output, iar apoi învățarea = input și rezultatele învățării = output – predarea fiind „un sistem de acțiuni variate în formă și conținut, orientate spre student, din realizarea cărora, în sistemul de interacțiuni profesor-student, ia naștere învățarea”.

Profesorul modern lucrează împreună cu studenții săi, cooperând în vederea reușitei învățării. Rolurile sunt bine stabilite: profesorul stimulează căutarea și descoperirea, iar studenții se vor ocupa de activitățile de căutare și descoperire, ei participând activ și conștient la asimilarea cunoștințelor și formarea personalității. Astfel, se creează un parteneriat în vederea atingerii obiectivelor propuse, a unui standard cât mai înalt în educație.

După cum menționează J. Bruner, „a instrui pe cineva într-o disciplină nu înseamnă a-l face să înmagazineze în minte asemenea rezultate, ci a-l învăța să participe la procesul care face posibilă crearea de cunoștințe”. Lucrând împreună cu studenții săi, profesorul poate regla și ameliora activitatea pe parcursul desfășurării procesului de predare-învățare și, nu în ultimul rând, poate aprecia just valoarea eforturilor de învățare depuse de către studenți pe parcursul activităților desfășurate.

Evaluarea este cea care furnizează atât cadrelor didactice, cât și studenților, informațiile necesare desfășurării optime a procesului de predare-învățare și se constituie ca parte integrantă a acestui proces.

Cunoașterea, explicarea și perfecționarea rezultatelor studenților, precum și a proceselor de predare-învățare care au dus la aceste rezultate, nu pot fi posibile, decât prin realizarea permanentă și sistemică a unei evaluări a procesului instructiv-educativ. Fără evaluare, nu putem cunoaște efectele acțiunii desfășurate, așa încât pe baza informațiilor obținute, activitatea să poată fi ameliorată și perfecționată în timp. Evaluarea rezultatelor învățării presupune determinarea gradului în care obiectivele procesului de instruire au fost atinse, precum și eficiența metodelor de predare-învățare.

Foarte importantă, în procesul de învățământ, este strategia de instruire, deoarece ea reprezintă modul în care profesorul reușește să aleagă cele mai potrivite metode, materiale și mijloace, să le combine și să le organizeze într-un ansamblu, în vederea atingerii obiectivelor propuse.

Termenul de „metodă” provine din grecescul „methodos” și se traduce prin „cale care duce spre” atingerea obiectivelor. Din perspectiva profesorului, metoda se constituie un instrument didactic de motivare și stimulare a studenților de a asimila activ noi cunoștințe și forme comportamentale, determinându-i să descopere singuri adevărurile, să găsească soluții la problemele cu care se confruntă în procesul instructiv-educativ.

„Într-o școală modernă, predarea se sprijină, în mare măsură, pe activitatea independentă și productiv-creativă a studenților. Aceștia sunt îndrumați să întreprindă propriile căutări și să elaboreze idei, astfel de acțiuni constituind o sursă puternică de continuă dezvoltare a competențelor”. Se observă

faptul că profesorului îi revine o sarcină destul de grea și anume alegerea metodelor adecvate strategiei didactice elaborate.

Pentru reușita demersului instructiv-educativ, profesorul trebuie, mai întâi, să plaseze în centrul preocupărilor beneficiarul acțiunilor sale, adică studentul, iar apoi să aibă în vedere câteva aspecte:

- posibilitățile intelectuale ale studenților;
- nivelul învățării anterioare;
- posibilitățile de angajare în activități ale studenților;
- înclinațiile acestora (vezi teoria inteligențelor multiple, H. Gardner);
- formele de activare a studenților;
- tipul de lecție;
- raportarea la celelalte elemente ale instruirii.

Nu doar alegerea metodelor constituie un punct nodal al strategiei didactice, ci și utilizarea lor în activitatea instructivă, deoarece metodele alese trebuie să unifice, să coreleze și să regleze sarcinile corespunzătoare obiectivelor propuse, conținuturile vehiculate, formele de organizare, dar și resursele. Întrucât curriculumul actual are obiective ce se axează pe formarea și dezvoltarea studenților, este evident faptul că metodele predării, învățării și evaluării „se vor centra pe prezentarea, exersarea de experiențe, situații, acțiuni corespunzătoare acestor obiective, în orice componentă a educației”.

Din această cauză, dar, mai ales, datorită interacțiunii reciproce predare-învățare-evaluare, există metode printre cele impuse de paradigma școlii moderne, care scapă unei clasificări riguroase din punctul de vedere al rolului didactic dominant.

Pentru a reuși să pătrundem mai adânc în tainele unor astfel de metode, ne-am propusă analizăm metoda *proiectului*.

Argumentare. Metoda proiectului

Proiectul se constituie atât într-o metodă de învățare prin acțiune practică cu o finalitate reală, aplicativă, cât și într-o metodă alternativă de evaluare. Spre deosebire de alte metode, metoda proiectului presupune anticiparea mentală a unei acțiuni, precum și executarea ei, prin cercetare concretă. Studentul sau grupul de studenți este plasat în centrul acțiunii, oferindu-i-se posibilitatea să-și afirme independența în gândire și acțiune, dar și să însușească direct tehnicile de cercetare, prin efort, cooperare, autocontrol, după îndrumarea inițială.

Proiectul începe în clasă, prin definirea și înțelegerea sarcinii de lucru, eventual și prin începerea rezolvării acesteia, continuă acasă pe parcursul câtorva zile sau săptămâni, timp în care studentul are permanente consultări cu profesorul și se încheie tot în clasă, prin prezentarea în fața colegilor a unui raport asupra rezultatelor obținute și, dacă este cazul, a produsului realizat. Proiectul este o metodă activ-participativă ce presupune transfer de cunoștințe, dezvoltare de deprinderi și capacități, abordare interdisciplinară, precum și consolidarea unor abilități sociale ale studenților.

Prin această metodă, profesorul estompează limita dintre teorie și practică, prin caracterul activ, studenții putând să asimileze cunoștințe prin propriile lor experiențe de viață, să acționeze și să rezolve sarcini, autotestându-și capacitățile cognitive, sociale și practice. Confruntându-se cu situații veridice, studentul trebuie să caute, să cerceteze, să emită ipoteze, să găsească soluții, toate acestea ducând la întărirea spiritului de răspundere proprie, la maturizarea gândirii, la o pregătire pentru depășirea situațiilor complexe din viața reală.

Proiectul, fie individual sau în grup, poate fi și o metodă alternativă de evaluare, deoarece studenții au posibilitatea de a demonstra nu doar ceea ce știu, dar și ceea ce știu să facă, punându-și în valoare deprinderile, priceperile și abilitățile.

Înainte de a demara un proiect, profesorului îi revine sarcina de a răspunde la câteva întrebări:

- ✓ Demersul evaluativ se va centra pe proces, pe produsul final sau pe ambele elemente?
- ✓ Profesorul va fi evaluatorul final, coordonatorul întregii activități sau consilierul permanent al studenților pe parcursul realizării proiectului?
- ✓ Structura proiectului este propusă de către profesor sau aparține în exclusivitate studenților?
- ✓ Resursele sunt puse la dispoziția studenților încă de la începutul activității sau trebuie identificate și utilizate adecvat de către aceștia?

Realizarea unui proiect presupune parcurgerea mai multor etape:

❖ **Pregătirea proiectului:**

- identificarea unei teme (tema poate fi propusă de către profesor, de către studenți sau negociată cu studenții);
- conturarea obiectivelor;
- formarea echipelor de lucru;
- stabilirea sarcinilor de lucru și a timpului alocat ;
- precizarea cadrului necesar dezvoltării proiectului (cunoștințe teoretice necesare) ;
- resurse materiale și de timp ;
- alegerea modalității de prezentare: proiectele se pot concretiza în lucrări științifice, referate, monografii, reviste, mape tematice, albume, culegeri de texte, prezentări PowerPoint etc.

❖ **Implementarea proiectului:**

- Stadiul de pregătire – stabilirea rolurilor în cadrul echipei :
  - secretarul – notează ideile membrilor grupului și planifică întâlnirile echipei;
  - moderatorul – facilitează comunicarea în cadrul grupului și răspunde de multiplicarea materialelor bibliografice;
  - raportorul – prezintă concluziile, soluțiile finale ale grupului.
- Implementarea propriu-zisă:
  - culegerea, organizarea și prelucrarea informațiilor legate de tema aleasă;
  - elaborarea unui set de soluții posibile ale problemei;
  - evaluarea soluțiilor și deciderea către cea mai bună variantă;
  - executarea proiectului;
  - dirijarea acțiunii de către profesor;
  - finalizarea acțiunii;
  - prezentare a proiectului/produsului final.

❖ **Evaluarea proiectului**

Pentru o evaluare cât mai obiectivă trebuie avute în vedere câteva *criterii generale de evaluare* care vizează:

- *calitatea proiectului/produsului:*
  - *validitatea:* nivelul la care proiectul reușește să acopere unitar și coerent, logic și argumentat, câmpul tematic propus;
  - *completitudinea:* modalitatea în care au fost valorizate conexiunile și perspectivele interdisciplinare, competențele teoretice și practice;
  - *elaborarea și structurarea:* vizează acuratețea și rigurozitatea demersului științific, logica și argumentarea ideilor, coerența, corectitudinea ipotezelor și a concluziilor;
  - *calitatea materialului utilizat:* relevanța conținutului științific, semnificația și acuratețea datelor colectate, strategia de prelucrare și colectare a datelor;
  - *creativitatea:* gradul de noutate, pe care îl aduce proiectul în abordarea tematicii, măsura în care studentul optează pentru o strategie originală, inedită.
- *calitatea activității studentului:*
  - *raportarea studentului la temă:* măsura în care studentul a făcut ceea ce trebuia sub aspectul validității și relevanței abordării temei proiectului;
  - *performarea sarcinilor:* nivelul de performanță pe care îl atinge studentul în realizarea diferitelor părți componente ale proiectului;
  - *documentarea:* modalitatea în care a fost realizată documentarea (de totalitate de către student sau cu sprijinul profesorului);
  - *nivelul de elaborare și comunicare:* nivelul de comunicare pe care îl atinge studentul în momentul prezentării proiectului, accesibilitatea informației etc.;
  - *greșelile:* nivelul la care se manifesta greșeli (științific sau prezentare), tipul de greșeli (scuzabile, acceptabile sau fundamentale), frecvența greșelilor;
  - *creativitatea:* originalitatea stilului studentului;
  - *calitatea rezultatelor:* utilitatea proiectului în sine și a activității desfășurate de către studenți.

Avantajele utilizării proiectului ca metodă alternativă de evaluare

Metoda proiectului oferă tuturor studenților spațiu de afirmare, în funcție de interesele, aspirațiile și capacitățile fiecăruia, prin sarcini diferențiate. Un asemenea demers favorizează învățarea integrată, înlătură granițele rigide dintre discipline și domenii, permite dezvoltarea gândirii integrativ-sistemice și oferă studenților posibilitatea să descopere complementaritatea cunoștințelor.

Metoda proiectului, ca metodă alternativă de evaluare, oferă șansa de a analiza în ce măsură studentul folosește adecvat cunoștințele, instrumentele, materialele disponibile în atingerea finalităților propuse, scoate studenții și cadrul didactic din rutina zilnică, pune studenții în situația de a acționa și a rezolva sarcini în mod individual sau în grup, autotestându-și capacitățile cognitive, sociale și practice. Această metodă se constituie într-o formă de evaluare motivantă pentru studenți, în ciuda faptului că presupune un volum de muncă sporit și necesită cercetare continuă.

Referitor la metoda proiectului, se poate observa cu ușurință că prin statutul profesorului, acela de consilier, se reduce factorul de stres, iar evaluarea are ca prim scop îmbunătățirea activității și stimularea studentului, și nu sancționarea cu orice preț, lucru posibil datorită faptului că activitățile de evaluare cuprind materiale elaborate de-a lungul unui interval mai mare de timp.

Prin această metodă, sunt descurajate speculațiile și învățarea pentru notă, studenții devenind mai conștienți de responsabilitatea pe care și-o asumă în rezolvarea sarcinilor în care sunt implicați activ. În cadrul unor astfel de metode, studentul este implicat activ atât în realizarea unor materiale, acțiuni prin care își dezvoltă personalitatea, cât și în propria evaluare, acesta dezvoltându-și capacitatea de autoevaluare prin apelarea la autoreflexivitate asupra propriei munci și asupra progreselor înregistrate.

Așa cum s-a putut constata, metoda proiectului trebuie privită prin prisma interacțiunii predare-învățare-evaluare, întrucât ea nu poate fi catalogată, la modul exclusiv, drept metodă de evaluare sau de predare-învățare. Această metodă asigură un demers interactiv al actelor de predare-învățare-evaluare, adaptat nevoilor de individualizare a sarcinilor de lucru, valorificând și stimulând potențialul creativ și originalitatea studenților.

Prin apelul la metodele alternative de evaluare, se asigură o mai bună punere în practică a cunoștințelor, exersarea priceperilor și capacităților în diverse contexte și situații, iar cunoștințele asimilate sunt ușor integrate și operaționalizate.

Concluzii

În concluzie, ținem să menționăm importanța abordării proiectului din tripla perspectivă: a predării, învățării și evaluării.

Metoda proiectului corespunde paradigmei educaționale moderne prin faptul că se constituie în metode de activare ale studentului prin rezolvarea originală a sarcinilor, prin libertatea de alegere și de acțiune, prin modalitatea de procesare a informațiilor, prin interacțiunea cu semenii lor și cu mediul înconjurător.

În urma aplicării acestei metode, studenții se dovedesc a fi foarte receptivi, participând cu entuziasm, simțindu-se motivați și stimulați în dezvoltarea și manifestarea personalității.

Prin metoda proiectului se creează un climat psihosocial relaxant, în care rolul profesorului este acela de partener al studentului în demersul instructiv-educativ, astfel școala modernă putând să răspundă nevoilor beneficiarilor săi.

Referințe bibliografice:

1. BACHMAN, Lyle F. /Adrian PALMER S., *A Language Testing in Practice*. – Oxford University Press: Oxford, 1996, p.384, ISBN:978-0-19-437148-3
2. CERGHIT, Ioan, *Metode de învățământ*, Editura Polirom, Iași, 2006, p.315, ISBN: 973-46-0175-X
3. CERGHIT, Ioan, *Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii*, Editura Aramis, București, 2002, p.319, ISBN: 973-85939-4-8
4. NEACȘU Ioan, *Metode și tehnici de învățare eficientă. Fundamente și practici de succes*, Polirom -2015, p.320, ISBN: 9789734651467.
5. NUNAN, D. *Research Methods in Language Learning*/National Center for English Language Teaching and Research. – Cambridge: Cambridge University Press, 1992. – p.249, ISBN: 978-0-

521-42968-9

6. O'MALLEY J. Michael, VALDEZ PIERCE Lorraine, *Authentic Assessment for English Language Learners*. – USA: Longman, 1996, p.268, ISBN: 978-0201591514
7. PLATON, Carolina, *Evaluarea calității în învățământul universitar*. – Centrul Editorial al U.A.S.M., Chișinău: 2005, p.274, ISBN: 9975-9855-0-5
8. RADU, I.T., *Evaluarea în procesul didactic*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2008, p. 288, ISBN: 978-973-30-2354-8.

CONCEPTUL DE SARCINĂ ÎN LOGICA ABORDĂRII ACȚIONALE

Prof. univ., dr. hab. Gheorghe MOLDOVANU, ASEM,
ghmold@ase.md

This paper provides an understanding of the foundational principles of the vision proposed by the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR), in particular, the foundational principles of the action-oriented approach. Such an approach may prepare the student for today's dynamic workplace. Independent action in the workplace is fostered by independent action during education and training.

*Analyzing some key terms, such as **social agent** and **task**, the article introduces the essential elements of the action-oriented approach. Through the new vision of the learner as a social agent, it examines the role that action plays in the construction of learning and provides a new understanding of the notion of task and its key role in language learning/teaching.*

Key words: *communicative approach, action-oriented teaching and learning approach, social actor, task, conceptual task, practical task.*

Cuvinte-cheie: *abordare comunicativă, abordare acțională, actor social, sarcină, sarcină conceptuală, sarcină practică.*

JEL: A-23.

1. Introducere

Articolul de față se înscrie într-un cadru mai larg al reflecției noastre asupra restructurării procesului de predare/învățare și evaluare a competențelor în domeniul limbilor în conformitate cu imperativele timpului și cerințele pieței muncii [a se vedea:3;4]. Scopul lucrării este de a contura implicațiile practice ale perspectivei acționale în lumina *Cadrului european comun de referință pentru limbi* (în continuare, *CECRL*), prin prisma conceptului de sarcină.

Deși *CERCL* nu pretinde să propună o metodologie anume, citirea atentă a textului acestuia relevă o orientare clară a procesului de predare/învățare a limbilor spre **perspectiva acțională**, aceasta din urmă fiind definită, în linii generale, ca o abordare axată pe acțiune, în sensul că elevul și utilizatorul unei limbi sunt considerați, în primul rând, drept **actori sociali** (membri ai societății), care au de îndeplinit niște **sarcini** (acestea nefiind exclusiv de natură comunicativă), într-o serie de circumstanțe date, într-un mediu specific, în cadrul unui domeniu particular de activitate. Chiar dacă actele de vorbire se realizează în cadrul activităților comunicative, aceste activități se înscriu, ele însele, în cadrul mai larg al contextului social, singurul capabil să dea acestora deplina lor semnificație [1, p.15].

Este important să menționăm că perspectiva acțională câștigă, din ce în ce mai mult teren în spațiul european al predării/învățării limbilor moderne, inclusiv în Republica Moldova. Chiar dacă, în didactica limbilor moderne din țara noastră, putem constata coexistența mai multor configurații didactice, cum ar fi: 1) metodologia tradițională axată pe citire și traducere, gramatica fiind predată într-o manieră inductivă și implicită, 2) metodologia audio-vizuală în cadrul căreia primează oralitatea, reproducerea, reutilizarea și/sau transpunerea structurilor însușite în situații similare cu cele învățate fiind obiectivul principal al învățării, 3) abordarea comunicativă, care pune în prim-plan situația de comunicare și, respectiv, competențele comunicative necesare pentru a face față diferitelor situații, 4) perspectiva acțională își croiește treptat calea.

Este evident că obiectivele și sarcinile învățării variază de la o metodologie la alta, iar actorii implicați în procesul de predare/învățare a limbilor, autorii de manuale, factorii de decizie trebuie să

conștientizeze acest lucru. În cele ce urmează, vom descrie, succint, cele mai importante deosebiri între abordarea comunicativă și abordarea acțională, pentru a contura, mai apoi, noțiunea de sarcină din perspectiva acțională.

2. Implicațiile practice ale abordării acționale

Abordarea acțională, bazată pe sarcini, denotă o schimbare a concepției despre educație: cursanții sunt considerați, de acum înainte, **actori sociali**, iar învățarea nu se mai limitează, așa cum se proceda în cadrul configurației didactice comunicative în vigoare în anii 1980-1990, la exerciții de simulare în clasă. Mai mult decât atât, acești actori sociali au de îndeplinit anumite **sarcini reale** într-un context social concret [1, p.15].

Din trimiterea la *CECRL* făcută *supra*, putem degaja, cel puțin, trei deosebiri între abordarea comunicativă și perspectiva acțională, și anume:

1. Activitatea de referință în cadrul abordării comunicative este simularea unei situații reale în clasă. Or, *CECRL* operează o distincție clară între **învățare** și **utilizare**, distincție concretizată, peste câteva rânduri, în binomul **cursant/utilizator(learner/user, apprenant/usager)**.
2. Abordarea comunicativă acordă prioritate sarcinilor de natură exclusiv lingvistică, accentul fiind pus pe capacitatea de a participa la un schimb de informații cu cetățenii străini, calitatea de sarcină fiind atribuită însușirii actelor de vorbire. Or, *CECRL* stabilește cu claritate că sarcinile de învățare nu sunt doar de natură lingvistică.
3. În cadrul abordării comunicative, acțiunea de referință a unei persoane asupra alteia se efectuează exclusiv prin intermediul limbii. De exemplu, stabilirea unui contact cu o persoană necunoscută implică realizarea unor acte de vorbire, cum ar fi: *a (se) prezenta, a (se) informa* etc., însoțite, așa cum este descris în gramatica funcțională, de noțiuni indispensabile, precum identitatea, locul, data și altele.

Or, acțiunea de referință din perspectiva acțională, conturată de *CECRL*, este una de natură socială, fapt care semnifică că acțiunea în cauză poate să se producă atât prin intermediul limbii, cât și în alte moduri. În această ordine de idei, actele de vorbire nu reprezintă decât un mijloc de acțiune printre alte mijloace. Astfel, petrecerea unui week-end cu niște prieteni noi implică, fără îndoială, realizarea actului de vorbire, *a (se) prezenta*, însă actul de vorbire în cauză nu reprezintă decât un mijloc de atingere a obiectivului de bază, acel de a face cunoștință.

Este important să menționăm că adoptarea și implementarea demersului acțional în procesul de predare/învățare a limbilor este un imperativ al timpului și decurge din necesitățile integrării europene. După cum se menționează, în mod *expres*, în textul *CECRL*, scopul major al politicii lingvistice a Consiliului Europei este realizarea unei unități mai strânse între membrii săi, prin adoptarea unor acțiuni comune în domeniul cultural [1, p. 10].

Devine clar că, pentru atingerea acestui obiectiv, pregătirea lingvistică a cetățenilor europeni nu se mai limitează la capacitatea de comunicare în cadrul unor discuții punctuale, dar urmează să fie orientată spre efectuarea unor acțiuni sociale comune având o finalitate colectivă. [4, p.38]. În alți termeni, în etapa actuală, accentul se deplasează de la obiectivul *a comunica cu cineva* spre obiectivul *a acționa împreună cu cineva*.

Orientată spre o acțiune colectivă cu o finalitate colectivă, abordarea acțională, conform opiniei unor specialiști cunoscuți în domeniu, „redonne de pleindroit à l’enseignement/ apprentissage scolaire une authentique itéque l’approche communicative lui a dénié pendant trois décennies” [4, p.40].

3. Redefinirea conceptului de sarcină din perspectiva acțională

CECRL definește sarcina ca „... toute visée actionnelle que l’acteur se représente comme devant parvenir à un résultat donné en fonction d’un problème à résoudre, d’une obligation à remplir, d’un but qu’on s’est fixé” [1, p.16]. Este evident că definiția de mai sus nu reduce conceptul în cauză la sarcini de natură exclusiv lingvistică. Textul documentului insistă, în mod *expres*, asupra acestui lucru important, specificând că „Ilpeuts’agir [...] de déplacer unearmoire, écrire un livre, emporter la décision dans al négociation d’un contrat [...], commander un repas dans un restaurant, traduire untexte enlangueétrangère ou préparer en groupe un journal de classe”[1, p.16]. De aici, rezultă că sarcina este ancorată într-un context social bine determinat.

Mai mult, sarcina este definită ca o entitate complexă necesitând niște strategii care mobilizează toate capacitățile cursantului/utilizatorului. „Il y a tâche dans la mesure où l'action est le fait d'un ou de plusieurs sujet(s) qui y mobilise(nt) stratégiquement les compétences dont il(s) dispose(nt) en vue de parvenir à un résultat déterminé. La perspective actionnelle prend donc en compte les ressources cognitives, affectives, volitives et l'ensemble des capacités que possède et met en œuvre l'acteur social” [Ibidem].

Sarcina este, așadar, inovația care marchează ruptura dintre abordarea comunicativă și perspectiva acțională, chiar dacă Ghidul de utilizare al *CECRL* menționează că „L'apprentissage fondé sur la tâche est, tout naturellement, une tendance forte et croissante dans le cadre de l'approche communicative” [2, p. 47]. Se pare, totuși, că, prin această mențiune, autorii *CERCL* doresc, mai degrabă, să pună accentul pe continuitatea, care există între abordarea comunicativă și abordarea acțională, decât pe ruptura dintre ele. Oricum, noutatea rezidă în faptul că perspectiva acțională exploatează conceptul de sarcină în întreaga sa complexitate, actul de vorbire fiind subordonat sarcinii.

Pentru mai multă claritate, este oportun să facem o distincție între, pe de o parte, sarcina orientată spre comunicare și, pe de altă parte, sarcina orientată spre rezultat. Astfel, în cadrul abordării comunicative, comunicarea este, în același timp, un mijloc și un obiectiv de atins, fără să se opereze o distincție între sarcinile orientate spre comunicare și cele orientate spre rezultat. Or, acest lucru nu este deloc lipsit de importanță. Pentru ilustrare, vom prezenta în continuare două tipuri de sarcini, după cum urmează:

1. Dumneavoastră ați privit numai ce un film de acțiune. Povestiți-l prietenului dumneavoastră, care îl va povesti, la rândul său, altui prieten (sarcină orientată spre comunicare);
2. Dumneavoastră ați privit numai ce un film de acțiune. Străduiți-vă să convingeți prietenul dumneavoastră că trebuie neapărat să-l privească (sarcină orientată spre rezultat).

Orientarea acestor sarcini este diferită, deoarece criteriul general de evaluare este diferit. Astfel, întrebarea adresată prietenului, în funcție de situații, va fi: (1). „Poți să povestești și tu filmul?” sau (2). „Intenționezi să privești filmul?” În dependență de răspunsul primit la întrebarea (2), va urma, foarte probabil, întrebarea firească „De ce?”. Tocmai, în așa mod, vom exploata o sarcină orientată spre rezultat, adăugând, la aceasta din urmă o sarcină orientată spre comunicare.

Trebuie să menționăm faptul că noțiunea de sarcină a fost introdusă în didactica limbilor moderne în anii 80 ai secolului trecut, sarcina fiind definită ca o activitate care contribuie la dezvoltarea capacității de înțelegere și producere în limba-țintă [5; 6]. În opinia lui D. Nunan [5, p. 279], predarea limbilor moderne, bazată pe sarcini, se caracterizează prin:

1. Plasarea accentului pe dezvoltarea capacității de comunicare prin intermediul activităților interactive în limba-țintă;
2. Utilizarea textelor autentice în situația de predare;
3. Concentrarea cursanților nu numai asupra limbii, dar și asupra procesului de învățare;
4. Îmbunătățirea experienței personale a cursanților ca element important contribuind la învățarea în clasă;
5. Tentativa de stabilire a unei legături între învățarea limbii în clasă și reutilizarea acesteia într-un context care depășește limitele clasei¹.

Distincția operată de D. Nunan, între sarcină, exercițiu și activitate, re apare în lucrările mai recente ale lui C. Puren [6], în care sarcina este calificată drept unitate de învățare acțională, reprezentând un act comunicativ care nu este focalizat asupra unei structuri gramaticale specifice. În alți termeni, sarcina este axată pe atingerea unui obiectiv nelingvistic. Cât privește exercițiul, acesta este centrat pe un fenomen lingvistic specific.

---

¹Versiunea originală în limba engleză este:

1. An emphasis on learning to communicate through interaction in the target language.
2. The introduction of authentic texts into the learning situation.
3. The provision of opportunities for learners to focus, not only on language, but also on the learning process itself.
4. An enhancement of the learner's own personal experiences as important contributing elements to classroom learning.
5. An attempt to link classroom language learning with language activation outside the classroom.

Din această perspectivă, redactarea unei scrisori de afaceri, realizarea unui spot publicitar, pregătirea unui pliant turistic asupra unui oraș/regiune, crearea unui blog/unei pagini Web, organizarea unei dezbateri în clasă, redactarea unui articol după vizitarea unui spectacol, redactarea unui joc de roluri în baza unei situații concrete etc., reprezintă niște exemple de sarcini. Drept exemple de exerciții pot servi: completați sloganele publicitare cu pronumele relative corespunzătoare, transformați discursul direct în discurs indirect, subliniați în text cuvintele care exprimă apartenența etc.

În această ordine de idei, evaluarea finală va include sarcini orientate spre rezultat, în timp ce evaluarea curentă, în interiorul unei unități de învățare, ar putea include exerciții orientate spre însușirea unor elemente de limbă, precum și sarcini orientate spre comunicare. Cu alte cuvinte, evaluarea finală nu trebuie să se substituie evaluării curente a activităților lingvistice și controalelor de cunoștințe (lexic, gramatică) efectuate în interiorul unei unități concentrice. Dimpotrivă, este inutil a propune, în cadrul evaluării finale, sarcini care ar permite remobilizarea tuturor achiurilor lingvistice dobândite de către cursanți pe parcursul unei unități de învățare.

Concluzii

Perspectiva acțională conferă procesului de predare/învățare a limbilor o **autenticitate** care a fost neglijată pe o durată de trei decenii în cadrul abordării comunicative. Perspectiva în cauză nu consideră comunicarea drept un scop în sine, aceasta din urmă fiind pusă în serviciul unei acțiuni sociale. Implementarea abordării acționale în procesul de predare/învățare a fost posibilă grație redefinirii conceptului de sarcină ca unitate de învățare care permite cursanților să interacționeze, într-un context social, în limba-țintă.

Bibliografie:

1. Cadre européen commun de référence pour les langues : apprendre, enseigner, évaluer, Paris: Les Editions Didier, 2001. ISBN 227805075-3.
2. Cadre européen commun de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer. Guide pour les utilisateurs, Strasbourg : Division des Politiques Linguistiques, 2003. ISBN 227805075-4.
3. MOLDOVANU G., *Predarea/învățarea limbajelor de specialitate din perspectiva acțională: o nouă provocare a mileniului*. În: Materialele conferinței internaționale Predarea limbajelor de specialitate în secolul al XXI-lea: realizări și perspective, Chișinău, aprilie, 2012, Chișinău: Editura ASEM, 2012, p.8-13. ISBN 978-9975-75-624-2.
4. MOLDOVANU, G., SÂRGHI, E., GROZAV, P., *Considerații privind reformarea procesului de predare/învățare a limbilor moderne în ASEM*. In: Materialele conferinței științifice internaționale 60 de ani de învățământ economic superior în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre proces economic, 27-28 septembrie 2013, vol. II, Chișinău: Editura ASEM, 2013, p.325-328. ISBN 978-9975-75-667-9.
5. NUNAN, D., *Communicative Tasks and Language Curriculum*. In: TESOL Quarterly, 1991, vol. 25, p.279-295. ISSN 1545-7249.
6. Puren, C., *De l'approche communicative à la perspective actionnelle*. In : Le français dans le monde, Paris: Clé International, 2006, n. 347, p. 37-40. ISSN 0015-9395.

DESPRE MODALITĂȚILE DE SPORIRE A CALITĂȚII OFERTEI EDUCAȚIONALE CA FACTOR DE CREȘTERE A ATRACTIVITĂȚII CATEDREI ȘI A IMAGINII ASEM

Lect. sup. Luminița DIACONU, ASEM

diaconulumi@yahoo.com

Lect. sup. Lidia PANAINTE, ASEM

Panainte_lidia@yahoo.de

Being one of the most prestigious universities in the Republic of Moldova, The Academy of Economic Studies is striving hard to maintain and improve its image among the Moldovan universities. The Academy of Economic Studies desires a higher popularity, to increase its number of students and to become a competitive institution on the market. The article given below relates some

statistics on what has already been done and some suggestions in order to rise the Academy 's competitiveness on the market.

Key words: *promotion, improvement, image, academy, chair.*

JEL: A-22

Introducere

În cei **peste 20 de ani** de învățământ superior în Moldova, ASEM a reprezentat un important centru de știință și cultură, a slujit idealurilor de cunoaștere și progres, de umanism și universalitate, particularizându-se, în prezent, prin dinamica sa instituțională, prin performanța științifică și didactică, prin spiritul creator, inovator, în fiecare din domeniile pentru care a organizat și a desfășurat programe de studii. Raportul nostru constă din 3 părți: partea I constă în introducere și puțină teorie pe marginea subiectului propus spre prezentare, partea a II-a – informație cu date statistice referitoare la ceea ce face Catedra LMA pentru a spori imaginea ASEM și partea a III-a conține concluzii propuneri și sugestii la problema dată.

Argumentare

Învățământul superior este o componentă fără de care sistemul educațional ar fi lipsit de consistență și rezistență la schimbările politice, economice și sociale. El joacă un rol major în deschiderea unor noi orizonturi indivizilor antrenați într-un demers formativ, dar și celor din afara lui, prin oferirea de modele ale dezvoltării temeinice și consistente. Într-o lume a transformărilor, de la instituțiile de învățământ superior, se așteaptă să creeze standarde și repere în societate și să susțină formarea unor profesioniști și a unor caractere care să vegheze asupra lor. Universitățile, ca instituții de învățământ superior, trebuie să prevadă, să anticipeze și să reacționeze la schimbările care se produc pe mai multe dimensiuni sociale. Aceasta trebuie să găsească acel echilibru dintre alinierea la noile paradigme și păstrarea misiunii sale primordiale. Astfel, în prezent, rolul universității este de a crea un sistem coerent, dar flexibil, care să genereze cunoaștere și să permită integrarea ei funcțională în structurile sociale.

Fiind una din cele mai prestigioase universități din RM, ASEM este o instituție de învățământ superior cu tradiție și, în același timp, o universitate modernă, orientată spre viitor, care, prin realizările înfăptuite în plan educațional și științific, a căpătat recunoaștere atât pe plan național, cât și internațional. Prin cei 25 de ani de activitate, cu cele 7 facultăți existente, cu cei peste 100000 (6000 la f/zi și 4000 la f/r) de studenți care studiază în fiecare an și peste 500 de cadre didactice și cercetători, ASEM este o instituție reprezentativă pentru învățământul superior din Moldova, care se integrează în circuitul valorilor europene din domeniul academic și științific, ocupând locul 4 în topul universităților din RM, conform datelor oferite de comisia de evaluare.

Are o prezență distinsă atât pe plan local și național, cât și pe plan internațional.

Instituția este receptivă la integrarea valorilor sistemului european atât în educație, cât și în cercetare, fiind conștientă de dimensiunea îndatoririlor ce-i revin la nivel național și internațional. Sub aceste auspicii, instituția își propune să modernizeze oferta curriculară, astfel, încât să se racordeze la schemele de mobilitate și la programele integrate de studiu din spațiul european. ASEM a reușit să își consolideze standardele și să facă progrese vizibile, certificate la nivel mondial.

ASEM dispune de resursele de inteligență și creativitate, precum și de competența necesară îndeplinirii misiunii complexe în generarea, diseminarea și punerea în aplicare a rezultatelor demersurilor științifice. Instituția se preocupă de fortificarea unui sistem de asigurare a calității și excelenței academice în predare și cercetare științifică, ghidându-se după criteriile și metodologiile compatibile cu cele din marile instituții de învățământ de profil din Europa. În consecință, obiectivele planului strategic reprezintă ambiția comunității de a se distinge în competiția de pe plan național și internațional pentru generarea unei structuri solide și coerente de standarde și valori educaționale universale.

Astfel, pentru a satisface nevoile studenților și pentru a face să crească prestigiul ASEM, trebuie să se constituie un plan strategic. Deci, dacă o instituție stabilește la începutul anului o serie de obiective generale, avem nevoie de un plan strategic și acest plan strategic trebuie să se integreze în această perspectivă. Avem în vedere planul strategic de relații publice, care ar reprezenta instrumentul ce face legătură între instituție și publicul acesteia.

Așadar, avem **Definirea problemei**, ASEM își dorește mai multa popularitate, să-și îmbunătățească imaginea instituției, pentru a crește numărul de studenți, să fie competitivă și să facă cunoscute serviciile pe care le oferă atât pe plan național, cât și internațional.

În acest caz, **Scopul** nostru ar fi: îmbunătățirea, promovarea și menținerea imaginii publice privind activitatea ASEM.

Ipoteza de lucru

Cu oscilații și incoerente, mediul academic se află și el în toiul unei competitivități inter-universitare dure, din care va câștiga cel care va performa cel mai bine, respectiv, va ști să-și promoveze cel mai bine imaginea propriei performante

Astfel, avem următoarele obiective

1. În contextul modificărilor profunde din învățământul RM, ASEM trebuie să-și adapteze structura organizatorică și didactică pentru a putea răspunde atât cerințelor impuse de comunitatea europeană, cât și de piața forței de muncă. Acest lucru este imperios necesar pentru a continua să se numere printre instituțiile de prestigiu din țară, în ceea ce privește activitatea didactică, cercetarea și învățământul științific;
2. Una dintre componentele strategice o constituie atragerea studenților cu performanțe școlare cât mai ridicate și pregătirea acestora pentru a deveni specialiști de înaltă performanță și competență. Se va pune accentul pe asigurarea unei bune pregătiri fundamentale și de specialitate, îmbinate cu activități practice, care să asigure integrarea rapidă pe piața muncii;
3. Implementarea metodelor moderne de predare la toate specializările conform noilor planuri de învățământ în vederea respectării ciclului de școlarizare de 3 ani;
4. Există suficiente dovezi aspra cunoașterii insuficiente referitor la activitatea didactică și academică ce se desfășoară în cadrul ASEM. Cadrele didactice nu cunosc informația despre activitatea catedrelor. Deci, în acest caz, sugerăm mai multă transparență în interiorul ASEM.

Date statistice: ce face catedra LMA pentru a spori atractivitatea ASEM

1. În fiecare an, profesorii catedrei vizitează liceele din municipiu și din țară. Dnul Moldovanu Gh., Dna Grozav P., Sârghi E., Bondarenco A. etc. au vizitat liceele din municipiu și din țară pentru a face publicitate instituției cu scopul atragerii absolvenților acestora.
2. Diaconu L. a alcătuit pliantul catedrei, acesta fiind distribuit, ulterior, la liceele din țară.
3. Profesorii catedrei participă la spartachiade (Panainte L., Guțul I., Reabțov Gh.). Facultatea a obținut primul loc în 2013 și locul 3 în 2014.
4. Profesorii catedrei participă la diverse seminare metodice și traininguri (Moldovanu Gh., Grozav P., Bolgari N., Mamaliga A., Diaconu L., Chiosea A., Apachița S., Andronic C., Demcenco C., Hîrbu S., Damian V., Hanganu A., Dîrul L.
5. Profesorii noștri participă la conferințe cu publicații (lista se anexează).
6. Profesorii catedrei sunt implicați și în activitatea de curator (Sârghi E., Diaconu L., Apachița S.).
7. Profesorii catedrei sunt implicați în verificarea probelor de l. străină pentru Admiterea la masterat (Moldovanu Gh., Grozav P., Bolgari N., Damian V., Gutul I.) și doctorat (Moldovanu Gh., Ruga E., Grozav P., Hanganu A., Damian V., Hîrbu S.
8. Este oportun să menționăm că, pe lângă catedră, funcționează *Centrul de susținere a examenelor Camerei de Comerț și Industrie din Paris*, în domeniul limbii franceze de afaceri. Catedrei îi aparține exclusivitatea, în acest domeniu, în Republica Moldova, ceea ce este un lucru onorabil, dar și de mare responsabilitate. Candidații care susțin cu succes examenele obțin o diplomă recunoscută pe plan internațional în domeniul limbii franceze de afaceri eliberată de Camera de Comerț și Industrie din Paris.
9. Dna Grozav și Dnul Reabțov au contribuit la promovarea imaginii ASEM în mass-media, prin publicarea poeziilor lor în hebdomadularul Literatura și Arta și Curierul economic. Dnul Reabțov a făcut o lansare de carte.
10. Dna Maleavschi M. a participat la festivalul național al cântecului francez Chansons, Amis ediția 11, la 29.03.2014, unde a câștigat marele premiu, un sejur în Franța pentru 3 săptămâni.
11. Dna Dediu A participat la un seminar metodic în cadrul proiectului Pestalozzi din Spania în iunie 2014.

Concluzii și Sugestii

1. Promovarea imaginii trebuie să plece de la date existente. Trebuie făcute focus-grupuri atât cu profesorii din cadrul universității care au de oferit multe informații, cât și cu studenții, acestea fiind organizate atât în interiorul universității cât și în afara acesteia.
2. Consolidarea și continuarea unor direcții de dezvoltare și modernizare a ASEM (Cât mai multe cadre didactice să participe la atragerea absolvenților de licee la ASEM).
3. Creșterea compatibilității ASEM în baza principiilor promovate în Uniunea Europeană; Pregătirea viitorilor specialiști să corespundă cerințelor pieței de muncă în cadrul UE.
4. Stabilirea acelor direcții de specializare în noile domenii de masterat care asigură compatibilitate cu structurile europene și cernitele socio-economice de perspectivă.
5. Participarea la competiții pentru obținerea de GRANT-uri sau contracte de cercetare.
6. Centrele culturale (British Council, Alianța Franceză, Ambasada SUA) ar putea să fie un partener foarte bun pentru ASEM, cu scopul de a promova imaginea acesteia cât mai bine și în străinătate, centrele mai sus menționate având legătură cu ambasaderele din RM. Există și instituții, precum AIESEC, Incubatorul de afaceri ASEM, din cadrul Academiei, care ar putea deveni parteneri buni pentru a promova proiecte de cercetare.
7. Mai multă mediatizare pentru evenimentele ce au loc în cadrul ASEM.
8. Cercetarea științifică: trebuie încurajată atât în cadrul catedrei, cât și a instituției, adică să se acorde locuri la buget.
9. Profesorii catedrei să participe la diverse proiecte, conferințe științifice, și seminare metodice, pentru a îmbunătăți calitatea muncii prestate.
10. De reactualizat cu regularitate site-ul catedrei.

Bibliografie:

1. BACIU S., *Paradigma managementului calității în instituțiile de învățământ superior*, Chișinău: Editura ASEM, 2014. 437 p.
2. GRIGORUȚ C., PLOAE V. *Marketing universitar*, București 2011, ISBN 978-973-0-11824-7 93p.
3. WAERAAS A, SOLBAKK M.(2008). „*Defining the essence of a university: lessons from higher education branding*”. Springer Science-Business Media, ISBN 10734-008- 9155. 143 p.

EFICIENTIZAREA PREDĂRII LIMBII ENGLEZE PRIN METODE ACTIVE ȘI INTERACTIVE DE INSTRUIRE

Lect. univ., Angela BONDARENCO, ASEM
agata1982@mail.ru

This article presents the interdependence of developing communicative skills and learning opportunities, emphasizes the ways of optimization of using teaching methods through the development and awareness of adequate learning strategies, which maximize student learning opportunities, videlicet the formation and expansion of an educational process based on the development of interactive learning and communicative skills. The use of communicative, interactive and non-conventional teaching methods lead to the improvement of communicative skills of students, which consequently offer greater learning and employment opportunities.

Cuvinte-cheie: limbaj de specialitate, metode interactive, strategii didactice, competente, comunicare.

JEL: A 23

Introducere

Dezvoltarea competenței comunicative, în cadrul orelor de limbă engleză de afaceri (engleza în scopuri speciale), se dovedește a fi o cerință stringentă începând cu ultimul deceniu al secolului douăzeci. Dinamismul limbajelor de specialitate, în general, este datorat atât forței pieței, cât și cunoștințelor teoretice dobândite. Existența unei cereri crescânde de cursuri de limbă străină

specializată este puternic motivată de crearea unei piețe europene unice, precum și de fenomenul de globalizare și nevoia de comunicare internațională.

Încercând să delimiteze domeniul ESP, Hutchkinson și Waters (1987) sintetizează mai multe puncte de vedere privind originea și dezvoltarea englezei pentru diferite scopuri utilitare, vocaționale și academice. Ei subliniază distincțiile care se fac între aceste ramuri ale limbii engleze, precum și originea lor comună în preocupările privind metodică predării limbii engleze. Autorii observă că aceste ramuri se întrepătrund, că limba engleză de afaceri, sau limba engleză tehnică, medicală etc., nu reprezintă o varietate cu funcționalitate unică. Trăsăturile care diferă sunt doar de domeniul vocabularului specializat. În ceea ce privește gramatica, ea nu este specifică doar unei ramuri, ci este eșafodul pe care se bazează procesul de comunicare. În acest sens, deosebirea dintre performanță și competență se referă la capacitatea unui student să aplice structurile gramaticale generale la o situație specifică, iar învățarea limbii engleze pentru scopuri speciale este asemănătoare cu oricare formă de învățare a unei limbi uzuale.

Argumentare

Un rol important pentru predarea cu succes a limbii engleze îl au metodele active și interactive de instruire care au multiple valențe formative, care contribuie la dezvoltarea gândirii critice, la dezvoltarea creativității, implică activ studenții în învățare, punându-i în situația de a gândi critic, de a realiza conexiuni logice, de a produce idei și opinii proprii argumentate, de a le comunica și celorlalți, de a sintetiza/ esențializa informațiile, se bazează pe învățarea independentă și prin cooperare, studenții învață să respecte părerile colegilor. De menționat, în această ordine de idei, strategia didactică ce reprezintă, conform Cadrelui European Comun de Referință pentru Limbi, orice înlănțuire organizată, orientată spre un scop și reglementată a operațiilor alese de un individ, pentru îndeplinirea unei sarcini, stabilite de el însuși sau la care trebuie să facă față, fiind considerate ca o punte de trecere între resursele studentului (competențele sale) și ceea ce poate să facă cu acestea (activitățile comunicative). Strategiile sunt, în general, recunoscute ca intensificarea procesului de învățare fiind un semn al raționalizării și al dorinței de reușită, de eficientizare și de pragmatizare a demersurilor didactice.

În componența strategiilor didactice, se includ metodele didactice ce îndeplinesc anumite funcții: operaționale, motivaționale, cognitive și formativ-educative, cu ajutorul cărora studenții pot să-și atingă obiectivul educațional.

Există mai multe clasificări ale metodelor didactice, care îmbină valorile stabile ale didacticii tradiționale cu dinamica, inventivitatea, creativitatea și tehnicitatea aduse în didactica modernă. După necesități, pentru adecvarea la temă și la subiecți, procedăm la combinarea mai multor metode sau la extragerea și accentuarea unor secvențe dintr-o metodă.

Metode care favorizează activități comunicative active, inter-active

Din această perspectivă, ținând cont și de nivelul academic la care lucrăm, avem în vedere metodele care duc la fixarea și la adâncirea cunoștințelor de limbă străină, la dezvoltarea priceperilor și deprinderilor de comunicare, în context profesional, pe acelea care determină creativitate rațională și expresivă, care verifică și apreciază cunoștințele. Acestea sunt:

- conversația, discuția, rețeaua de discuții, dezbateră, jocul de rol – favorizează competențele de comunicare și relaționare, înțelegerea conceptelor și ideilor profesionale, a normelor și regulilor de comunicare verbală, de decizie și de atitudine, pentru formarea opiniilor;
- studiul de caz, problematizarea, jocul de rol, exercițiul - stimulează gândirea și creativitatea, găsirea de soluții pentru diferite probleme, reflecții critice și judecăți de valoare, compararea și analiza de situații date, dezvoltă competențele necesare unor abordări complexe și integratoare;
- cubul, lucrul în grupe mici (2,4-6 membri) - stimulează cooperarea, lucrul în grup/echipă, dezvoltă spiritul de solidaritate, întraajutorare, corectează greșelile și sudează relații socio-afective, psiho-comportamentale în scopuri cognitive.

Înșușirea uneia sau a mai multor limbi străine în avantajul profesiei este o necesitate indiscutabilă; în fond, stăpânirea limbajului de specialitate în limba-țintă a devenit o condiție a integrării socio-profesionale, dar și o valență definitorie a personalității și a creativității absolventului. Cu toții știm că astăzi predomină, în mod curent, învățarea centrată pe motivații și capacități, pe

experiența intelectual, pe nevoile și interesele imediate sau de perspectivă, pe participare, activizare și creativitate.

Comunicarea presupune capacități/cunoștințe, dar și comportament/atitudine. Comunicarea nu se validează decât între emițător [E] și receptor [R]. În situația comunicării orale – se impune o replică, în caz scris, replica se produce sau nu se produce, dar este semnificativă elaborarea. Funcțiile comunicării în clasa de studiu, ca act psihosocial, cognitiv și moral-volitiv, valorizator și integrator al insului, se pot reduce, pe scurt și simetric, la câteva:

- de transmitere (cunoștințe noi, informații/date - cuvinte, expresii, reguli gramaticale, norme de uz);
- de descoperire (sensuri lingvistice – proprii, metaforice, de context);
- de construcție lingvistică – gramaticală, sintactică, stilistică (de exprimare și decodare semantică și stilistică);
- de tranzacționare/negociere a sensului și a mesajului (reglare, negociere, înțelegerea mutuală/reciprocă).

Metode tradiționale și moderne folosite în predarea limbii engleze

Prezentare, Practică, Producere (Presentation, Practice, Production) Aceasta este varianta britanică a metodei audio-linguale, observă Jeremy Harmer [2004, p. 80]. Se constituie din trei etape. În prima etapă profesorul introduce elementele de limbaj ce trebuie asimilate. Studenții exersează folosind tehnici de reproducere și repetiție. A treia etapă se referă la folosirea limbajului prezentat și asimilat într-un mod original și autentic de către studenți.

La fel ca și în cazul metodei audio-linguale, vocabularul și gramatica sunt predate inductiv. Comunicarea primează, limba maternă nefiind folosită. Modelul este profesorul, acesta fiind cel care coordonează activitatea. Pentru că este o metodă bazată pe comunicare și evaluarea se face tot în acest fel.

Metode moderne

Metoda directă (The Direct Method)

Inventatorul metodei este C. Berlitz. Principalul obiectiv al acesteia este acela de a învăța studenții să comunice într-o limbă străină. Nu este admisă traducerea, profesorul folosindu-se de lumea reală, imagini, pantomimă pentru a sugera sensul. Limba maternă nu este folosită deloc. Gramatica este predată inductiv. Studenții exersează vocabularul în context. Toate cele patru dimensiuni ale predării limbii sunt dezvoltate: capacitatea de exprimare orală, capacitatea de receptare a mesajului oral, capacitatea de receptare a mesajului scris și capacitatea de exprimare scrisă. Tehnicile folosite sunt: conversația, citirea cu voce tare, exerciții, compuneri, repetiții. Rolul profesorului este acela de a fi partener al studentului. Interacțiunea are loc între profesor și studenți, dar și între studenți și studenți. Autoevaluarea este des folosită. Nu există evaluare formală; aceasta se face sub forma unui interviu și a redactării unui text scris.

Suggestopedia

Inventatorul metodei este G. Lozanov. Metoda constă în aplicarea studiului sugestiei în pedagogie, dezvoltată cu scopul de a ajuta studenții să depășească barierele învățării. Principalul obiectiv este de a accelera procesul învățării folosind puterile mentale. Studenții stau cât de confortabil posibil (scaune moi, muzică, o atmosferă plăcută). Ei primesc noi nume și noi ocupații, de-a lungul cursului creându-și chiar noi biografii.

Sunt două stadii ale lecției: una receptivă și una activă. Studenții participă la diferite activități: citesc, interpretează dialoguri, exersează diverse jocuri, dramatizări. Elementele pe care se pune accent sunt vocabularul, capacitatea de exprimare orală, capacitatea de receptare a mesajului scris și capacitatea de exprimare scrisă.

Învățarea limbii în comunitate (Community Language Learning)

Metoda provine din consilierea în domeniul învățării, dezvoltată de C.A.Curran, care vede profesorii drept consilieri lingvistici. Principalele obiective sunt învățarea limbii într-un mod comunicativ și învățarea despre propria învățare. Se pune accentul pe comunicare, dezvoltarea pronunției, a capacității de receptare a mesajului oral, capacității de receptare a mesajului scris, precum și discutarea unor elemente de gramatică. Limba nativă a studenților este folosită pentru ca aceștia să se simtă în siguranță. Interacțiunea are loc atât între profesor și studenți, cât și între studenți. Rolul profesorului este asemănător cu acela al unui consilier care sprijină studenții și îi încurajează.

Greșelile sunt corectate de către profesor. Evaluarea constă într-un test oral sau scris la finalul cursului.

Metoda răspunsului fizic total (The Total Physical Response Method)

Este introdusă de J. Asher. Metoda acordă o foarte mare importanță dezvoltării capacității de receptare a mesajului oral. Unul din cele mai importante obiective este ca studenții să se bucure de experiența învățării. Metoda are ca scop reducerea stresului în învățarea unei limbi străine. Partea inițială a lecției constă în modelare, profesorul dând comenzi, realizând acțiuni împreună cu studenții. În cea de-a doua fază a lecției studenții demonstrează că au înțeles comenzile. În etapa inițială profesorul vorbește și studenții răspund nonverbal; mai târziu rolurile se schimbă. Limba maternă este folosită doar la început, profesorul fiind coordonatorul studenților, studenții fiind imitatorii acestuia. Studenții vor vorbi atunci când simt că sunt pregătiți. Profesorul este tolerant cu greșelile studenților. Evaluarea constă în verificarea înțelegerii prin realizarea unor activități.

Metoda comunicativă (Communicative Language Teaching)

Principalul obiectiv este fluența studenților. Se pune accent pe comunicarea „reală” (Harmer, 2004, p.85). Toate cele patru dimensiuni ale predării limbii sunt dezvoltate: capacitatea de exprimare orală, capacitatea de receptare a mesajului oral, capacitatea de receptare a mesajului scris și capacitatea de exprimare scrisă. Gramatica este învățată prin practică. Limba maternă a studenților nu este folosită. Tehnicile folosite sunt: discuții, dezbateri, jocuri de rol, activități comunicative scrise, drama etc.

Rolurile profesorului sunt acelea de facilitator și manager al activității studenților, dar și de partener al acestora, interacțiunea având loc în special între studenți. Sunt folosite materiale autentice și interesante. Erorile sunt tolerate, în special în timpul activităților comunicative, când accentul este pus pe fluentă. Studenții sunt evaluați atât oral, cât și în scris.

Studiu de caz

Aceste date teoretice stau la baza unei cercetări ce are ca scop determinarea metodelor folosite de profesorii de limba engleză în ciclul predare-învățare. Metodele folosite, în acest scop, au fost de factură calitativă: interviuri și chestionare bazate pe întrebări deschise. La acest studiu, au participat 10 profesori care predau în școli generale și licee din Timișoara și o grupă de 10 studenți, specializarea engleză din cadrul Facultății de Litere a Universității de Vest Timișoara.

Concluziile acestei cercetări au dus la stabilirea faptului că metodele moderne sunt preferate de către aceștia, îndeosebi metoda comunicativă. Cu toate acestea, nu sunt ignorate nici cele tradiționale, anumite elemente ale acestora fiind des folosite. Metodele tradiționale menționate de către profesorii și studenții care au participat la acest studiu au fost toate cele prezentate în partea teoretică a lucrării: Metoda traducerii, Metoda audio-linguală, Prezentare, Practică, Producere). Acestea sunt considerate încă eficiente și folosite în predare.

Avantajele acestor metode constau în faptul că asigură cunoștințe solide de gramatică și vocabular, dezvoltă capacitățile de exprimare scrisă. Se pune accentul pe cultura și literatura străină, care sunt aprofundate. Profesorul are un mai mare control al clasei decât în cazul metodelor moderne.

Dintre metodele moderne prezentate mai sus, au fost menționate doar câteva: metoda directă, metoda comunicativă și metoda învățării limbii în comunitate. Acestea sunt folosite cu succes, celelalte metode descrise, Calea tăcerii, Suggestopedia, Metoda răspunsului fizic total nefiind folosite. Motivele pentru care aceste metode nu sunt utilizate constă în lipsa lor de eficiență în cadrul unor grupuri mari, cum sunt clasele de elevi, cu care se lucrează în școli și necunoașterea lor.

Metodele moderne sunt preferate datorită eficacității lor sporite în ceea ce privește comunicarea, dezvoltându-se capacitatea de exprimare orală. Alte avantaje ale acestora ar fi faptul că interacțiunea între profesor și elevi și între elevi și elevi este sporită. De asemenea, sunt metode bazate pe joc, ceea ce le face mai plăcute, motivația elevilor crescând. Se creează, astfel, noi oportunități pentru dezvoltarea limbajului și folosirea lui în comunicare.

Concluzia trasă este că modul de predare a fost influențat de o varietate largă de metode și tendințe. Toate, însă, s-au dovedit benefice din moment ce rolul cursantului a fost integrat în acest proces. Învățarea cu succes a limbii engleze nu poate fi o problemă de alegere a unei anumite metode sau tehnici de predare. Fiecare profesor își dezvoltă propria metodă de lucru după verificarea diverselor tehnici existente. El o va adopta pe cea care se potrivește nu doar lui, ci și disciplinei pe care o predă sau colectivului de studenți cu care lucrează. Tehnicile de predare a limbii engleze trebuie

să fie adaptate în funcție de ce și cui îi este predat. Ne aflăm cu siguranță în punctul în care accentul este pus atât pe profesori, cât și pe cursanți, care optează în deplină cunoștință de cauză pentru una sau alta dintre metodele de predare sau învățare.

Referințe bibliografice:

1. BURNS, A. & RICHARDS, C., C. Jack (2009) *The Cambridge Guide to Second Language Teacher Education* Cambridge: Cambridge University Press ISBN 978-0-521-76012-6 hardback ISBN 978-0-521-75684-6 paperback
2. DUDENEY, G (2007) *The internet and the Language Classroom : A Practical Guide for Teachers* (2nd ed.) Cambridge: Cambridge University Press.isbn 978-0-521-68446-0 paperback
3. AFANAS Aliona (2013) *Metodologia dezvoltării competenței de comunicare a elevilor în limba străină*. Chișinău, ISBN 978-9975-56-117-4.
4. „Pledoarie pentru educație – cheia creativității și inovării”, conf. șt.-interim. (2011, Chișinău). Pledoarie pentru educație – cheia creativității și inovării: Materialele conf. șt.- intern., 1-2 noiembrie. 2011, Chișinău ISBN 978-9975-56-010-8.

FACILITĂȚILE ȘI LIMITELE UTILIZĂRII TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE ȘI DE COMUNICAȚIE ÎN PROCESUL DE PREDARE-NVĂȚARE-EVALUARE A LIMBILOR STRĂINE

*Lect. sup. univ., Stella HÎRBU, ASEM
stella_hirbu@yahoo.de*

This paper deals with the identification of facilities and limits of Computer Assisted Language Learning. CALL represents a great opportunity to make foreign language classes more attractive and exciting, but it also requires that language teachers become computer literates. No doubt, computer is an excellent teaching tool, especially in teaching languages in any aspect, be it vocabulary, grammar, composition, pronunciation, or other linguistic and pragmatic-communicative skill. CALL offers language teachers and their students an amount of activities, which carefully planned and structured, will contribute to foreign language acquisition, as well as to improving language performance. Computers will never replace teachers, but teachers who use computers will replace those who do not use them.

Key words: *Computer Assisted Language Learning (CALL); Computer-Mediated Communication (CMC), Information and Communications Technology (ICT); Multimedia; Blended Learning; Virtual Learning Environment;*

JEL: A23

Introducere

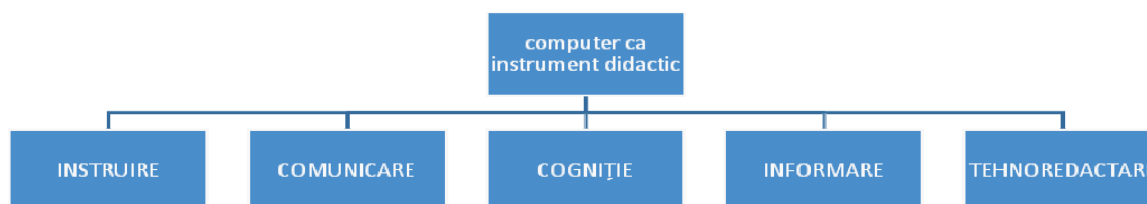
Trăim într-o epocă a tehnologiilor avansate, încât aproape toate domeniile vieții noastre sunt marcate de utilizarea tehnologiilor informaționale și comunicație (TIC), de calculator și internet, așa cum acestea au devenit o parte indispensabilă a societății informaționale moderne. Calculatorul se poziționează din ce în ce mai pregnant și în sistemul educațional. Acesta este folosit pentru diverse scopuri și în diferite moduri: ca mijloc didactic, ca un tutore inteligent în procesul de predare-învățare-evaluare a limbilor străine, în grup sau individual, ca instrument de comunicare și instruire la distanță etc. În prezent, mijloacele TIC sunt frecvent folosite atât în viața curentă, cât și în cea profesională și academică: e-learning, universități virtuale, blended learning, prezentări multimedia etc., încât procesul didactic, asistat de calculator joacă un rol din ce în ce mai important. Prin urmare, din punct de vedere pedagogic, prezența activă a noilor tehnologii în sala de studii este indispensabilă, deoarece utilizarea lor sporește motivația studenților pentru învățare, implicând astfel o atenție mai mare a acestora către obiectivele lecției. La rândul lor, studenții, fiind exponenți ai generației moderne, în cultura cărora este deja înrădăcinată practica calculatorului și a navigării în rețea au dispus ca procesul didactic, mediat de tehnologiile digitale, să devină și mai accesibil. În acest sens, actul învățării nu mai este considerat în totalitate efectul muncii profesorului, ci rodul interacțiunii dintre student, calculator și profesor.

Argumentare

Utilizarea calculatorului în procesul de predare-învățare-evaluare a limbilor străine are rădăcini anglo-saxone, sau mai precis nord-americane. Acum, computerul este folosit pe larg în toate țările lumii și la toate nivelurile de instruire, începând cu ciclul primar până la cel universitar. Un rol esențial pentru optimizarea procesului de predare-învățare-evaluare, asistat de calculator, îl joacă dezvoltarea rapidă a internetului, care, fiind un sistem de rețele la nivel mondial, a devenit într-un timp foarte scurt, cel mai important mijloc de comunicare, și cea mai mare sursă de informație.

Considerând calculatorul un instrument didactic, vom remarca, pentru început, mai multe modalități de apariție a acestuia, în demersul instructiv-educativ: utilizarea calculatorului pentru tehnoredactarea computerizată a documentelor; utilizarea acestuia ca mijloc de predare în cadrul lecțiilor; calculatorul poate reprezenta suport al unei sinteze, imagini, figuri ce pot fi proiectate în scopul transmiterii de cunoștințe; realizarea unor bănci de date, adică stocarea de informații, modalitate care să permită ulterior regăsirea informațiilor după anumite criterii etc.

Experții din domeniul predării-învățării limbilor străine asistată de calculator (CALL – *Computer Assisted Language Learning*), explică noțiunea de „computer ca instrument didactic” prin funcțiile pe care le deține acesta în cadrul cursului de limbă străină. Levy, de exemplu, descrie rolul și funcțiile calculatorului în sala de studii dintr-o perspectivă mai largă: „... *computer as teacher, computer as tool to develop task, to complement to class and to practice language ...*” [2. p.124]. Funk a identificat cinci domenii de performanță ale computerului în predarea limbilor străine [1, p.5]. Afirmările lui Funk pot fi prezentate schematic astfel:

Figura 1. Domenii de performanță ale computerului în predarea limbilor străine

Studiul propus se axează asupra facilităților, pe care le aduce computerul, în procesul de studiere a limbilor străine. În acest sens, o sinteză a experienței profesionale proprii, precum și a celei redată de colegii de serviciu privind instruirea asistată de calculator, ne permite să evidențiem următoarele avantaje ale prezenței acestui instrument didactic la studierea limbilor străine: facilități de prelucrare rapidă și tehnoredactare a datelor; acces permanent la materialele cursului; individualizarea procesului de instruire; interactivitate; asigurarea unui feedback permanent; mediul sincron și asincron de comunicare; formarea, dezvoltarea și consolidarea competențelor lingvistice; interes și motivație; asigurarea evaluării obiective a nivelului de cunoștințe etc.

Prin intermediul calculatorului, profesorul poate utiliza o gamă variată de softuri educaționale, cu funcții și conținuturi diferite în cadrul predării limbilor străine. Materialele multimedia bine structurate și corect dozate sunt, de fapt, mult mai eficiente decât cele tradiționale. Aici pot fi combinate texte, imagini, înregistrări sonore și secvențe video. Aceste softuri pot fi produse de firme specializate, care activează în domeniul software, sau pot fi realizate de cadrele didactice din instituțiile de învățământ. Editurile germane, cum ar fi Hueber Verlag, Klett, Langenscheidt, și cele anglofone: Cambridge University Press sau Oxford University Press, Pearson Longman, produc în paralel materiale suplimentare, care pot fi utilizate în cadrul instruirii combinate sau mixte (blended learning), deci, în sala de studii, în grup sau individual. Unele materiale electronice sunt oferite în set cu manualul, altele pot fi achiziționate separat, sau accesate pe pagini-web. Acestea conțin cărți electronice, dicționare, enciclopedii virtuale, exerciții interactive, cântece, dialoguri, filme, sarcini la texte de lectură și exerciții, care contribuie esențial la dezvoltarea competențelor integratorii ale actului de comunicare (competențe de comunicare scrisă și orală). Materiale didactice care fac apel la imagine, sunet, text, animație, se axează pe reprezentări complexe, și atrag atenția studentului prin noutate, ingeniozitate și diversitate.

Mai multe universități și edituri prestigioase oferă o serie de cursuri online gratuite pentru studenții din întreaga lume, prin intermediul platformelor educaționale: *www.DeutschLern.Net*, *www.goethe.de*, *www.market-leader.net*_etc. Acestea din urmă reprezintă platforme de predare, învățare, evaluare și management al conținutului educațional multimedia, bazate pe principii educaționale moderne. Majoritatea platformelor oferă funcționalități complete pentru toți participanții la procesul educațional: studenți, profesori.

Platformele educaționale sunt optimizate pentru:

- învățare sincronă - profesorul controlează în întregime procesul educațional, creând, adaptând și monitorizând mediul de instruire
- învățare asincronă – studiul are loc în ritmul personal al elevilor și implică proiecte de colaborare;
- testare și evaluare - pentru a veni în întâmpinarea nevoilor instituțiilor de învățământ de măsurare a impactului și eficacității procesului didactic.

Principalele beneficii oferite de utilizarea unei platforme educaționale în procesul de predare, învățare și evaluare a limbilor străine sunt:

- sprijinirea procesului didactic prin mijloace informatice moderne, punând la dispoziția profesorilor un instrument complementar, flexibil și eficient
- monitorizarea procesului educațional și a rezultatelor obținute de elevi, atât pe perioada cursurilor, cât și după finalizarea acestora
- facilitarea procesului de învățare, măbind receptivitatea și gradul de asimilare al cunoștințelor:
  - activitatea de explorare/căutare individuală a informației și de operare asupra ei
  - schimbul de informații și colaborarea în echipă pentru rezolvarea unor sarcini de lucru
  - diversitatea surselor de informație
  - stimularea gândirii analitice
  - învățarea orientată spre rezultate
- stimularea creativității și competiției, a lucrului individual și în echipă
- trecerea de la învățarea bazată pe memorarea mecanică a informației (learningby memorizing), la învățarea bazată pe experiment, pe descoperire, (learningbydoing)

Pe lângă metodele didactice folosite în cazul utilizării TIC-urilor, observarea independentă, exercițiul, explicația, simularea, prezentarea, pot fi utilizate și conversația euristică, dezbateră, problematizarea, brainstormingul. Se stimulează astfel nu numai interacțiunea sau dialogul om-mașină, ci și dialogul elev-profesor, profesor-elev, elev-elev, fiind utilizate toate tipurile de comunicare, verbală și nonverbală.

Prin desfășurarea lecțiilor interactive în laboratoarele de informatică, se asigură individualizarea învățării, în funcție de necesitățile și capacitățile studenților. Fiecare student are posibilitatea de a progresa în ritmul propriu. Prin această modalitate, se stimulează activitatea independentă a elevilor, autoinstruirea, care permite fiecărui student să aibă un parcurs personalizat de învățare, să decidă singur asupra timpului și modului de lucru cu calculatorul.

Instruirea asistată de calculator înseamnă nu doar interacțiune și suport, dar și o evaluare obiectivă. În cazul în care evaluarea este efectuată la calculator, se exclude factorul uman (se elimină subiectivitatea din partea profesorului), studentul are posibilitatea să se autoevalueze. Din motivul aprecierii cunoștințelor de către sistem, se reduce starea de stres și emotivitatea persoanei supuse evaluării. În aceste condiții, profesorul are posibilitatea să evalueze simultan mai mulți studenți, cu diferite niveluri de pregătire.

Concluzii:

În prezent, sistemul informațional computerizat are un rol esențial în optimizarea activității educaționale ca mijloc didactic, precum și ca sursa de documentare, atât pentru cadrele didactice, cât și pentru studenți. Fără îndoială, calculatorul este un instrument didactic excelent, în special, în predarea limbilor străine în orice aspect, fie că este vorba de vocabular, gramatică, compoziție, pronunție, sau dezvoltare și consolidare altor competențe lingvistice. Prezența acestui dispozitiv stimulează activitatea individuală și autoinstruirea, și contribuie la obiectivitatea evaluării studenților. Instruirea asistată de calculator oferă profesorilor de limbi străine și studenților o mulțime de softuri bine

organizate și structurate, procedee și strategii instructiv-educative care, aplicate cu succes, și combinate cu metode tradiționale de predare-învățare-evaluare pot aduce satisfacții și doar rezultate pozitive participanților la actul de studiu.

Calculatoarele nu vor înlocui niciodată profesorii, dar profesorii care folosesc calculatoare în procesul de predare-învățare-evaluare a limbilor străine îi vor înlocui pe cei care nu le folosesc.

Bibliografie:

1. FUNK, H: „*Lehrwerke und andere Medien zur Integration rechnergeschützter Verfahren in den Unterrichtsalltag*”. In: Fremdsprache Deutsch, Heft 21: 5-13, Goethe Institut, München und Ernst Klett Verlag, Stuttgart, 1999.
2. LEVY, M., *Computer Assisted Language Learning, Context and Conceptualization*, Oxford University Press, New York, 1997.
3. MIDDENDORFF, Elke, *Computernutzung und Neue Medien im Studium*. Ergebnisse der 16. Sozialerhebung des Deutschen Studentenwerkes (DSW) durchgeführt von HIS Hochschul-Informationssystem. Hrsg. vom Bundesministerium für Bildung und Forschung. Bonn: BMBF PUBLIK, 2002.

FORMAREA ȘI DEZVOLTAREA COMPETENȚELOR COMUNICATIVE ALE STUDENȚILOR DE LA FACULTĂȚILE ECONOMICE

Lect. sup. Angela CHIOSEA, ASEM
angela_chiosea@yahoo.com

Having good communication skills will enable students to get ahead in certain areas where others who are less assertive may not succeed. A few things to keep your eyes on while practicing the fine art of communication. Using skills as a framework of ESP, ESP teachers are provided with the necessary knowledge and tools to deal with their own students' specializations. Teachers help students develop the essential skills in communicating, understanding, using, and presenting authentic information in their profession. The main purpose of teaching skills is to enable students to deal with authentic information despite their level of English.

Cuvinte-cheie: *competențe comunicative, Engleza în Scopuri Specifice, (CCE) competențe de comunicare în limba engleză,*

JEL: A 23

Introducere

Există particularități lingvistice pentru fiecare domeniu, iar cunoașterea acestora reprezintă un punct forte pentru depășirea barierelor de comunicare. Lecțiile de limbă engleză în scopuri specifice se axează pe dezvoltarea competențelor lingvistice, extralingvistice și socioculturale, ceea ce presupune o desiminare mai bună a rezultatelor procesului de învățare. Scopul principal al acestor lecții este acela de a da posibilitatea celor interesați să își formeze și să își dezvolte acele deprinderi care să le permită atât abordarea unor texte de specialitate pentru a se informa, cât și redactarea de texte de specialitate și prezentarea lor. În afara deprinderii unor termeni specifici, engleza în scopuri specifice ajută la îmbunătățirea unor competențe profesionale. Engleza în scopuri specifice ajută, în special, la asimilarea și utilizarea terminologiei specific fiecărui domeniu în parte, pe elemente de sintaxă, discurs analitic și sunt menite să faciliteze comunicarea, deprinderile necesare unei utilizări eficiente a cunoștințelor dobândite în diferite situații : participarea la conferințe și dezbateri internaționale, negociere, colaborarea cu diferiți parteneri de altă naționalitate, elaborarea unor documente. Cunoașterea unei limbi străine este o necesitate stringentă a societății de astăzi. Cunoștințele de limba engleză în domeniul de specialitate al absolventului dobândite confera absolvenților un avantaj suplimentar. În prezent, este tot mai important ca studenții de la ASEM să realizeze cât mai eficient și rapid importanța profesională. Pregătirea în domeniu și cunoașterea limbii engleze de specialitate sunt două aspecte esențiale pentru reușita la dezvoltarea profesională ulterioară.

Informația deține un loc important în societatea modernă, de aceea, aceasta revendică educației un individ bine informat, apt să comunice în orice context, iar textul economic, în cazul nostru, este una din sursele cele mai accesibile de informare în cazul dat. Or, acestui imperativ i se poate răspunde prin cultivarea la studenți a dorinței de a citi texte economice care este implicită competențelor de comunicare la nivelul atitudinii, căci atitudinea, include și dezirabilul, ca una din formele de manifestare a ei. Dezvoltarea competențelor de comunicare în baza textului economic, cu accent pe rolul vorbirii într-o situație de afaceri, favorizează învățarea limbii într-un context comunicativ real, deschiderea învățării către social și funcțional.

Argumentare:

Studierea unei limbi străine de mare circulație, cum este limba engleză, va contribui mult la formarea profesională a studenților economiști, prin explorarea diferitelor situații reflectate în diverse conținuturi, favorizând, în mare măsură, definirea intereselor și motivelor proprii ale studenților față de opțiunile profesionale.

Referitor la educația comunicativă, abordată în documentele Consiliului Europei (Cadrul Comun de Referință pentru Limbi, Portofoliul European al Limbilor), se scoate în evidență orientarea pragmatică a comunicării, axată pe acțiune, care se bazează pe resurse cognitive, afective, volitive, comportamentale și pe totalitatea competențelor pe care le are deja formate studentul care învață o altă limbă. În această ordine de idei, formarea competențelor comunicative ale studenților de la facultățile economice, în baza învățării limbii engleze, este o prioritate, deoarece, prin intermediul cunoașterii acestei limbi, studentul se familiarizează cu cadrul economic și sociocultural al țării, limba căreia o învață, fapt care contribuie la afirmarea lui ca specialist.

Un factor motivațional, din perspectivă comunicativă, este faptul că acesta oferă viitorilor specialiști oportunitatea de a întreprinde o analiză, de a propune alternative de rezolvare a unei situații, care reclamă luarea de decizii, de a argumenta și a prezenta soluții de investigare a cazului în limba engleză. Dezbateră în negocieri implică, de asemenea, relațiile verbale interpersonale, cultivă spiritul de responsabilitate, făcându-i pe studenți conștienți de lipsurile existente în pregătirea lor și de necesitatea de a-și spori eforturile de autoinstruire teoretică și practică.

Dezvoltarea la studenții economiști a competențelor de comunicare în limba engleză (CCE) prin utilizarea textului economic este o oportunitate incontestabilă și datorită faptului că noile schimbări din societate implică descrierea verbală, iar analiza citirii ca proces, afirmă științele comunicării și educația lingvistică, presupune o structură din mai multe componente: suscitarea motivației legată de renașterea trebuinței, voinței și interesului în procesul de percepere. Dar transmiterea/receptarea mesajelor textelor economice necesită și CCE suficient de dezvoltate, singura în stare să asigure o comunicare rapidă la acest nivel. Se constată astfel că funcția comunicativă a textului economic este una specifică, ea asociindu-se cu manifestări atitudinale precum convingerea și influență emoțională. În plus, limba utilizată în textele economice este în evoluție permanentă, căci explorează/redă o gamă variată de domenii de afaceri, iar funcția de bază a autorului textelor economice este influențarea cititorului și provocarea acestuia la anumite reacții așteptate, care să conducă la realizarea unor obiective scontate. Astfel, se produce și clasificarea semantică directă și indirectă a informației, fenomen care solicită/provoacă fundamentarea condițiilor pedagogice de sporire a eficienței învățării limbii engleze prin citirea și analiza textului economic.

Orientarea comunicativă în învățarea unei limbi străine a fost abordată de către cercetători din mai multe perspective, care pun în valoare aspecte ce țin de acțiunea comunicativă ca factor al formării competențelor verbal-comunicative: Domeniul experiențial solicită cercetarea problemei competențelor comunicative la lecțiile de limbă engleză în grupele cu profil economic. Unul dintre obiectivele importante ale învățării limbii străine într-o instituție superioară de învățământ este însușirea lecturii – obiectiv multiaspectual, aflat în centrul atenției mai multor cercetători, fapt care a condus la elaborarea unor lucrări fundamentale de învățare a limbii străine, semnate de C. Alderson, M. Popean, G. Grădinari ș.a.

Formulând sarcina de comunicare trebuie stabilit conținutul și volumul materialului pe care trebuie să-l stăpânească studentul. Putem stabili trei nivele de lucru cu materialul didactic.

1. Nivelul lingvistic de predare a materialului presupune lucrul cu exerciții de limbă (gramaticale, lexicale, fonetice) și vorbire (orientate spre mijloacele lingvistice pentru realizarea intențiilor de comunicare, actului de comunicare). Pe parcursul realizării exercițiilor pregătitoare (de limbă și

- vorbire) studenții își însușesc cunoștințele și își formează deprinderile.
2. Nivelul extralingvistic de prezentare a materialului didactic presupune însușirea cunoștințelor de cultură și civilizație, familiarizarea cu normele de conduită și exprimare în situații standard (ex., modul de folosire a telefonului automat).
  3. Nivelul de comunicare practică presupune dezvoltarea priceperilor de comunicare legată de consolidarea ulterioară a cunoștințelor și deprinderilor dobândite, însușirea faptelor extralingvistice și a priceperilor corespunzătoare referitoare la conduita lingvistică și nelingvistică a studentului într-o situație nouă.

Principiile sarcinii de comunicare ar putea fi:

- Principiul tematico-situațional, corespunzător temei comunicării (ex. Familia, Academia noastră, Timpul liber etc.), situației de comunicare (timpul și locul actului de comunicare) și rolurilor sociale (de ex., studenți români și studenți din Rusia);
- Principiul funcțional de comunicare ce determină intențiile de comunicare (ex., Proiecte de viitor) și modul de comunicare (acord, refuz, argumente, comparație) și textul de un anumit tip (ex., Formule de salut);
- Principiul integral, ce are în vedere fenomenele de limbă ale tuturor nivelelor lingvistice (mijloace lexicale, gramaticale etc.), și funcționalitatea lor în comunicare.

Problema cercetării se conturează din faptul că spectrul teoretico-practic al educației comunicative în cadrul educației lingvistice nu conține argumentarea pedagogică a formării competențelor comunicative în limba engleză ale studenților economiști, nu conține un sistem de activități de învățare, un set de situații de vorbire-monolog sau dialog cu conținut economic, texte economice, activități didactice și metode aplicate în cadrul procesului de predare ca factor motivațional. În situația dată, scopul profesorului de limba engleză constă în elaborarea și aprobarea Modelului pedagogic de formare a competențelor comunicative în limba engleză prin valorificarea metodelor eficiente de asimilare a limbajului economic, determinarea reperelor pedagogice teoretico-aplicative de formare/dezvoltare la studenții economiști a competențelor de comunicare în limba engleză în baza textului economic, iar obiectivele profesorului în situația dată trebuie să fie următoarele:

- relevarea motivației privind formarea competențelor comunicative la studenți în procesul predării/învățării limbii engleze de afaceri;
- proiectarea activităților didactice ca factor motivațional în procesul de formare a competențelor comunicative ale studenților economiști;
- stabilirea conținutului de studiu ale tipurilor de text economice în limba engleză și identificarea caracterului funcțional-comunicativ și structural-semantic al acestuia.
- elaborarea, experimentarea și validarea unui sistem de exerciții, componentă a modelului pedagogic, pentru formarea la studenți a capacității de valorificare informativă a textelor economice în limba engleză de tip diferit, ca și condiție de dezvoltare a competențelor de comunicare .
- precizarea factorilor care influențează stimularea motivației studenților pentru citirea textelor economice în limba engleză;
- aplicarea modelului de formare a competențelor de comunicare în limba engleză la studenții facultăților economice prin citirea textului publicistic în practica educațională și completarea metodologiei învățării limbii engleze pe texte economice în baza rezultatelor cercetării;
- formularea sugestiilor de aplicare a Modelului de formare a competențelor de comunicare în limba engleză la studenții facultăților economice prin citirea textului economic;

Concluzie

Rezultatele muncii profesorilor de limba engleză vor avea un impact pozitiv asupra procesului educațional la nivel de comunicare în limba engleză a studenților, fapt care contribuie la pregătirea lor profesională. Unele materiale ar putea servi chiar și la perfecționarea actualului curriculum la limbile străine.

Referințe bibliografice:

1. BURNS, A. & RICHARDS, C. Jack. (2009). *The Cambridge Guide to Second language Teacher Education*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-76012-6

- hardback. ISBN 978-0-521-75684-6 paperback
2. DUDENEY, G. (2007). *The Internet and the Language Classroom: A practical Guide for teachers* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press. isbn 978-0-521-68446-0 paperback
  3. AFANAS Aliona (2013) *Metodologia dezvoltării competenței de comunicare a elevilor în limba străină*. Chișinău, ISBN 978-9975-56-117-4.
  4. „Pledoarie pentru educație – cheia creativității și inovării”, conf. șt.-intern. (2011, Chișinău). Pledoarie pentru educație – cheia creativității și inovării: Materialele conf. șt.- intern., 1-2 noiemb. 2011, Chișinău ISBN 978-9975-56-010-8.

MEETING THE CHALLENGE OF BRINGING VARIETY INTO THE BUSINESS ENGLISH CLASSROOM – PRINCIPLED ECLECTICISM

*Senior lecturer Alla MĂMĂLIĞĂ, ASEM
Senior lecturer Luminița DIACONU, ASEM*

To meet the challenge of bringing variety into the Business English Classroom, the paper suggests a totally new modern approach to a foreign language learning and teaching such as Principled Eclecticism. The application of Principled Eclecticism proceeds by first addressing the issue of learners' needs and styles. Once these two basic elements have been evaluated, the teacher can develop a needs analysis which can then be used to develop the course syllabus. Nevertheless there are other teaching methods such as the Communicative Language Teaching which along with the other teaching approaches have been successfully and widely used over the last decades in the English classes in our country.

Key words: *teaching methods, principled eclecticism, communicative approach, learning/teaching process, grammar-translation method, direct method*

JEL: A23

Introduction

There is one common point that most foreign language teachers would agree upon – the process of teaching a foreign language is a complex one. It usually involves the three major steps: presenting and explaining the new material, providing practice and testing. The success of the teaching process and learning largely depends on the participants – teachers and students – who have their own needs, roles and responsibilities. It is the teachers' responsibility to identify and address the needs of their students through applying the most suitable language teaching methods. The question that arises is which in the “right” teaching method? This is the crucial question the article aims to answer.

Argumentation

Over the time linguists have developed various teaching methods from the Grammar Translation to Principled Eclecticism. Each teaching method is based on a particular vision of understanding the language or the learning process, often using specific techniques and materials used in a set sequence. The main methodologies that can be applied depending on the focus or priority are:

1. Grammar Translation – the traditional method

The Grammar-Translation Method originated in Germany as a result of the historical development of the way of teaching and learning Latin, which had become a dead language for oral communication five hundred years before but continued to be studied as an academic language. The following are the principal characteristics of the Grammar-Translation Method:

- Grammar Translation is a way of studying a language that approaches the language first through detailed analysis of its grammar rules, followed by application of this knowledge to the task of translating sentences and texts into and out of the target language. (Stern, 1983:455).
- Reading and writing are the major focus; little or no systematic attention is paid to speaking or listening.
- Vocabulary selection is based on the reading texts used, and words are taught through bilingual word lists, dictionary study, and memorization.
- The sentence is the basic unit of teaching and language practice. Much of the lesson is devoted

to translating sentences into and out of the target language, and it is this focus on the sentence that is a distinctive feature of the method. (Howatt, 1984:131).

- Accuracy is emphasized. Students are expected to attain high standards in translation, because of “the high priority attached to meticulous standards of accuracy which, as well as having an intrinsic moral value, was a prerequisite for passing the increasing number of formal written examinations that grew up during the century” (Howatt. 1984:132).
- Grammar is taught deductively – that is, by presentation and study of grammar rules, which are then practiced through translation exercises
- The student's native language is the medium of instruction. It is used to explain new items and to enable comparisons to be made between the foreign language and the student's native language. (Richards and Rodgers, 1986: 4)

2. *Direct (Natural) Method – discovering the importance of speaking*

As a result of the Reform Movement in Europe against the Grammar-Translation Method for alternative approaches to language teaching, the Direct Method developed with a focus of language teaching on oral language rather than written language. The following are some of the principles and procedures it stood for in practice:

- Classroom instruction was conducted exclusively in the target language.
- Only everyday vocabulary and sentences were taught.
- Oral communication skills were built up in a carefully graded progression organized around question-and-answer exchanges between teachers and students in small, intensive classes.
- Grammar was taught inductively.
- New teaching points were introduced orally.
- Concrete vocabulary was taught through demonstration, objects, and pictures; abstract vocabulary was taught by association of ideas.
- Both speech and listening comprehension were taught.
- Correct pronunciation and grammar were emphasized. (Richard & Rodgers 1986:10).

3. *Audio-lingual – the first modern method*

While the first two principal methods in history, the Grammar-Translation Method and the Direct Method, were largely developed in Europe, the Audio-lingual Method as a third influential method, was born mainly in the United States and became influential in most parts of the world in the 1950s and 1960s. It has the following distinctive characteristics:

- Separation of the four skills -- listening, speaking, reading, and writing -- and the primacy of the audio-lingual over the graphic skills.
- The use of dialogues as the chief means of presenting the language.
- Emphasis on certain practice techniques: mimicry, memorization, and pattern drills.
- The use of language laboratories.
- Establishing a linguistic and psychological theory as a basis for the teaching method. (Stern, 1983:462)

4. *Humanistic Approaches – a range of holistic methods applied to language learning*

- One of the methods is Suggestopedia. This method is based on the idea that the mind has great potential and can retain information by the power of suggestion. This teaching method uses relaxation as a means of retaining new knowledge. In their initial lessons learners receive large quantities of information in the new language. The text is translated and then read aloud with classical music in the background. The scope is to supply an atmosphere of total relaxation where understanding is purely accidental and subliminal. Using large quantities of linguistic material introduces the idea that language understanding is easy and natural.
- Another method from this range is the Total Physical Response. This method draws on the basic principles of how young children learn their first language. Developed by James Asher, this teaching method involves a wide range of physical activities and a lot of listening and comprehension, as well as an emphasis on learning as fun and stimulating.
- Total Physical Response has limitations, especially when teaching abstract language and tasks, but is widely considered to be effective for beginners and is still the standard approach for young learners.
- The Silent Way is another example of a method categorized under the Humanistic Approaches,

with this technique the teacher is supposed to be practically silent – hence the name of the method – and avoids explaining everything to the students. This method is based on a problem-solving approach to learning, whereby the students’ learning becomes autonomous and co-operative. The scope is to help students select the appropriate phrases and know how to control them, with good intonation and rhythm. The teacher does not repeat the material nor supplies the phrases that the student has to imitate, and there is no use of the learner’s native language. Patterns contain vocabulary, and coloured guides for pronunciation are used to assist the teacher in guiding the students’ understanding while saying the least amount possible.

- The last to be mentioned is the Community Language Learning method. Also sharing many of the same principles as the Silent Way, this technique was relatively short-lived. Seeing the student as a ‘whole’ person, the method involved students sitting in a circle and encouraging them to use their feelings, intellect, relationships and reactions.

5. *Communicative Language Teaching - the modern standard method*

The origin of CLT can be traced back to the mid-1960s when Situational Language Teaching was dominant in Britain. While American linguist Chomsky was challenging the structural linguistic theory of the Audio-lingual Method in the United States, British applied linguists such as Christopher Candlin and Henry Widdowson started to see the need of focus in language teaching on communicative proficiency rather than on mere mastery of structures. This theoretical development was accompanied by the practical need for greater efforts to teach adults the major languages of the European Common Market and the Council of Europe. This and many other factors worked together to make it possible for a different approach to foreign language teaching to develop. This approach was CLT and it became a dominant method in foreign/second language teaching in most parts of the world in the 1970s and 1980s.

- Meaning is paramount
- Dialogs, if used, centre on communicative functions and are not normally memorized.
- Contextualization is a basic premise.
- Language learning is learning to communicate.
- Effective communication is sought.
- Comprehensible pronunciation is sought.
- Any device which helps the learners is accepted -- varying according to their age, interest, etc.
- Attempts to communicate may be encouraged from the very beginning.
- Judicious use of native language is accepted where feasible.
- Translation may be used where students need or benefit from it.
- Reading and writing can start from the first day, if desired.
- The target linguistic system will be learned best through the process of struggling to communicate.
- Communicative competence is the desired goal (i.e. the ability to use the linguistic system effectively and appropriately).
- Teachers help learners in any way that motivates them to work with the language.
- Fluency in acceptable language is the primary goal: accuracy is judged not in the abstract but in context.
- Students are expected to interact with other people, either in the flesh, through pair and group work, or in their writings.
- The teacher cannot know exactly what language the students will use.
- Intrinsic motivation will spring from an interest in what is being communicated by the language. (Finocchiaro & Brumfit, 1983:91-3) In the move away from teachers following one specific methodology, the eclectic approach is the label given to a teacher's use of techniques and activities from a range of language teaching approaches and methodologies. The teacher decides what methodology or approach to use depending on the aims of the lesson and the learners in the group. Almost all modern course books have a mixture of approaches and methodologies.

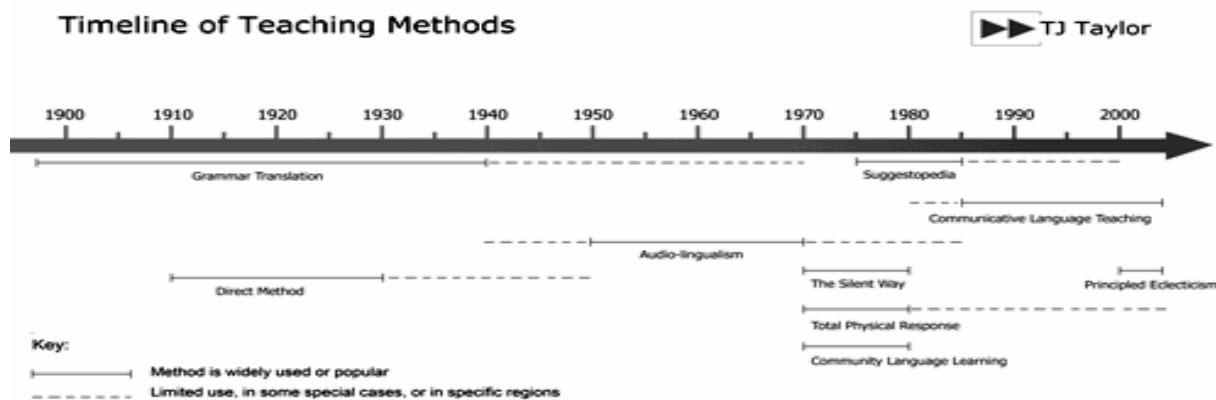
6. *Principled Eclecticism – a new modern approach*

Principled Eclecticism is a modern approach meaning fitting the method to the learner, not the learner to the method, using various teaching methods and approaches. Some examples of how principled eclecticism could be used are:

- The teacher proposes a variety of exercises, both written and oral, to improve the learner's accuracy, fluency and communicative ability.
- The teacher corrects errors immediately if the scope of the classroom activity is accuracy, but if the scope of the activity is fluency these errors will be corrected later on.
- The teacher develops all four linguistic capabilities (reading, writing, listening and speaking).
- To improve pronunciation the teacher uses drills, where students repeat automatically the phrases spoken by the teacher.
- The teacher helps the student personalize the use of grammatical and lexical elements used in class.
- The teacher understands that a didactic program has to include not only grammar and lexis, but also linguistic functions, colloquialisms, idioms, etc.
- The teacher introduces exercises of guided discovery for new grammar rules.
- At times the teacher may translate - but only if they know both languages very well and believe it is the most efficient way to provide the meaning of a new concept in that moment, especially for abstract ideas.
- The teacher is committed to developing a wide range of resources in order to give relevant, stimulating, and productive lessons.

An example of how the eclectic approach may be used is: The class starts with an inductive activity with learners identifying the different uses of synonyms of movement using a reading text. They then practice these using TPR. In another class the input is recycled through a task-based lesson, with learners producing the instructions for an exercise manual. A typical lesson might combine elements from various sources such as TPR and TBL; the communicative approach, e.g. in communication gap activities; the lexical approach, e.g. focusing on lexical chunks in reading; and the structural-situational approach, e.g. establishing a clear context for the presentation of new structures.

The English teaching methods have developed rapidly, especially over the last 40 years. It is important that language learners and teachers understand the various methods and techniques so make educated choices and boost the enjoyment of learning a language. The timeline below very clearly shows the evolution of the teaching methods over the past and the choices language trainers have had in applying the most appropriate method for the learner's specific objectives, learning style and context.

After looking at the major teaching methods there can appear the question: What is the best teaching method to learn and teach English? Our answer is: Principled Eclecticism. According to academic research, linguists have demonstrated that there is not one single best method for everyone in all contexts, and that no one teaching method is inherently superior to the others. Having a 19-year-old teaching experience I can also state that it is not always possible or appropriate to apply the same methodology to all learners, who have different objectives, environments and learning needs.

Teaching business English requires modern approaches to teaching as the learners have different and diverse needs, requirements and goals. To meet all these demands the most common and modern methods currently used are mainly the Communicative Language Teaching and Principled Eclecticism. The goal of the first is to become communicatively competent, able to use the language

appropriate for a given social context. The communicative approach was a reaction against the grammar-translation method and the audio-lingual method which did not stress the communicative uses of language. This is an approach to foreign language teaching which emphasizes the learner's ability to use the language appropriately in specific situations. Learners should be able to select a particular kind of language and should know when, where and with whom they should use it. One of the main challenges of the communicative approach is to integrate the functions of a language (information retrieval, problem solving, and social exchanges) with the correct use of structures. Having the aim to improve the student's ability to communicate, it has been criticized for having eroded the explicit teaching of grammar with a consequent loss among students in accuracy in the pursuit of fluency. Since the 1970s, CLT has been gaining popularity worldwide. Though we have reached the "post-methods era" (Richards and Rodgers, 2001), CLT still has a great influence on language teaching worldwide (Liu, 2002). As a variation of CLT, Task-Based Language Teaching (TLT), also referred to as Task-Based Language Learning, started to receive attention in the 1990s and has now become one of the hot topics about English language teaching.

The second modern method or approach mentioned above is Principled Eclecticism which can incorporate all the existing methods if applied judiciously. According to Richards, for much of its history, language teaching has been obsessed with a search for the "right" method. It was believed that there was a method somewhere that could be used for all learners in all contexts (Richards 1987). Now it is generally accepted that there is no such "right" method. "The focus in recent years has been on the development of classroom tasks and activities, which are consonant with what we know about processes of second language acquisition, and which are also in keeping with the dynamics of the classroom itself." (Nunan 1991: 228). Thus an experienced professional language teacher always adopts the Principled Eclecticism approach, deciding on the most suitable techniques and applying the most appropriate methodology for that learner's specific objectives, learning style and context.

Conclusion

To conclude it can be stated that it is impossible to do everything if only one method is used. As a result, professional EFL teachers follow what is described as the Principled Eclecticism approach, where students are also encouraged to be **autonomous** in their learning. The modern teacher will in fact use a variety of methodologies and approaches, choosing techniques from each method that they consider effective, and will apply them according to the learning context and objectives. They should prepare their lessons to facilitate the understanding of the new language being taught and not rely on one specific 'best method'. The success of the learning/teaching process largely depends on an asset of factors such as students' motivation, appropriate selection of the teaching approaches, methods, tasks and materials that can definitely bring variety into the Business English classroom.

Bibliographic references:

1. BOSWELL, R. E. *Toward a new eclecticism in modern-language teaching*. Foreign Language Annals, 1972.
2. GAO, L. *Eclecticism or Principled Eclecticism*. Creative Education 2, 2011.
3. HARMER, J. *The Practice of English Language Teaching*, London: Longman, 2001.
4. HONEY, P., MUMFORD, A. *The Manual of Learning Styles*. London: Peter Honey, 1992.
5. LARSEN-FREEMAN, D. *Techniques and principles in language teaching (teaching techniques in English as a second language)*. 2nd ed., Oxford University Press, 2000.
6. MELLOW, D. *Toward principled eclecticism in language teaching: The two-dimensional model and the cantering principle*. Teaching English as a Second Language Electronic Journal, 5, 2002.
7. NUNAN, D. *Language teaching methodology*. Sydney: Prentice-Hall. 1991
8. RICHARDS, C., RODGERS S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press, 2001, ISBN: 9780521803656.
9. WANG, Y. *Eclecticism in foreign language teaching*. Foreign Language World, 2001.
10. http://esl.about.com/od/eslflteachingtechnique/a/t_prince.htm
11. <http://tesl-ej.org/ej20/a1.html>

METODE DE EVALUARE A PERFORMANTELOR STUDENȚILOR LA LIMBA ENGLEZĂ ÎN CADRUL SISTEMULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR

Lect. sup. Luminița DIACONU, ASEM

diaconulumi@yahoo.com

Lect. sup. Alla MĂMĂLIGĂ, ASEM

allamamaliga@yahoo.com

This article reflects the assessment process as viewed and analyzed from various methodological perspectives. The modern performance assessment is based on a long-run progressive teacher-student relationship based activity. As technology takes over the modern society, the students face the difficulty of learning based on traditional methods and techniques. Linguists and pedagogical scientists have come up with a diverse list of performance assessment strategies that reflect methods and techniques useful to use in classroom activities and perform the competences leading to the successful realization of educational curriculum. The outcome of a rich methodological assessment is a graduate student that can handle the modern society requests of engagement.

Key words: *evaluation, test, portfolio project, reports.*

JEL: A-23

Introducere:

Evaluarea în învățământul superior, dintotdeauna, a constituit un capitol esențial. Aderarea învățământului superior din Republica Moldova la Procesul de la Bologna presupune extinderea competențelor stipulate de standardele de formare profesională devenind o evaluare a cunoștințelor studenților. În articolul ce urmează vom analiza atât metodele tradiționale, cât și cele complementare de evaluare a competențelor de comunicare în limba engleză a studenților din ASEM.

Argumentare:

Schimbările esențiale, care se produc în universitățile din Republica Moldova, vizează ameliorarea metodelor și tehnicilor de evaluare în scopul realizării unor corelații eficiente între predare - învățare - evaluare. În viziunea pedagogului Jinga, I [15], evaluarea continuă se aplică pe tot parcursul desfășurării procesului de învățământ. Ea este „implicată în proces”, rolul acestei evaluări este de „diagnosticare și ameliorare”. Evaluarea continuă, după Cerghit, [10] este efectuată de către profesor și, eventual, de student, a performanțelor, a temelor și proiectelor realizate în cadrul unui curs. Controlul continuu presupune că evaluarea este integrată în curs și contribuie, în mod cumulativ, la rezultatul final. Evaluarea continuă, apreciază mai bine creativitatea și diferitele aptitudini, însă, este, în mare măsură, dependentă de capacitatea profesorului de a fi obiectiv. În viziunea pedagogului V. Țărcovnicu [22], principalele metode de evaluare a randamentului învățării, ale activității și comportării studenților sunt: **observarea, chestionarea orală, lucrările scrise și lucrările practice.**

1. Observarea. Profesorii pot controla nivelul pregătirii și comportamentului studenților, observându-i. E. Macavei consideră că observarea curentă contribuie la dezvoltarea interesului, dorința de a învăța limba străină, efortul de a progresa, într-un cuvânt, participarea la actul învățării.

În cadrul predării limbii engleze, observarea curentă este prezentă la fiecare oră, unde studenții personificând și vorbind la o temă de conversație oferă profesorului posibilitatea de a analiza nivelul de asimilare, înțelegere a temei de studiu, astfel denotând un anumit nivel de performanțe acumulate.

2. Chestionarea orală. Controlul cunoștințelor studenților se efectuează temeinic și sistematic cu ajutorul chestionării orale. Prin examinarea orală, se poate constata ce cunoștințe posedă studenții, ce deprinderi de vorbire, ce goluri și confuzii au în cunoștințele lor, în timpul orelor, se pot depista cauzele acestor lipsuri, susține Cristea S. [2]. Chestionarea individuală are rostul de a particulariza evaluarea, de a-l verifica pe fiecare student, de a-i cunoaște și recunoaște performanțele. Chestionarea este curentă și se efectuează constant și continuu, la fiecare lecție. Pentru asimilarea unor reguli de linii generale instructive la învățarea limbii engleze, studenții sunt supuși contactului direct cu profesorul. La momentul acestei chestionări-interviu, profesorul verifică fiecare student și cunoștințele acestuia. Această metodă poate avea loc în mai multe ipostaze. Acest interviu poate avea loc între profesor-student, sau profesor-studenți, sau student-student. În urma acestei metode, studenții pot fi evaluați continuu, și la fiecare oră.

3. Testele. Prin teste poate fi verificată, în cadrul unei singure ore, întreaga grupă de studenți. Testele de control curent nu sunt anunțate, iar tema care se dă studenților pentru a o dezvolta în scris se alege din lecția de zi. Testele scrise asigură un grad mai mare de obiectivitate, în apreciere și notare sunt mai convingătoare și pentru examinați și pentru examinatori. Verificarea scrisă favorizează, de obicei, firile timide și pe cei care se exprimă oral cu dificultate susține Cartaleanu, T [8]. Lucrările de control au o importanță deosebită în evaluarea performanțelor studenților la limba engleză. Ele permit evidențierea cunoștințelor și aptitudinilor de scriere, înțelegere a deprinderilor gramaticale și stilistice ale limbii engleze. Exemple de lucrări scrise pentru evaluarea limbii engleze a studenților pot fi considerate următoarele: **dictarea; expunerea; dictarea-comentariu; expunerea-rezumat; eseu; comentariul etc.**

4. Lucrări practice. Studenții sunt impuși să-si implementeze toate cunoștințele acumulate la pregătirea lecțiilor. O altă metodă poate servi la ora de studiu, cu ajutorul **jocului de rol, dramatizarea.**

5. Verificarea cu ajutorul testelor docimologice. După E. Macavei [18], testul docimologic este instrumentul conceput și realizat pentru a controla obiectiv modificările produse în comportamentul studentului. Aceste modificări sunt: cunoștințe, deprinderi, capacități, aptitudini. După natura lor, sunt două categorii de teste: **teste obiective** – standardizate, validate, etalonate – create de grupuri de specialiști și teste create de profesor, susține Platon, C. [9]. Testele obiective sunt de mai multe tipuri. După natura randamentului sunt: - **teste de cunoștințe sau de inventar**, ele pun în evidență cantitatea și varietatea cunoștințelor; - **teste de nivel sau de dificultate**, ele constată și măsoară gradul de cunoaștere, gradul aptitudinal, la care a ajuns studentul; După finalitatea aprecierii sunt: – **teste de maturitate** măsoară nivelul achizițiilor studentului **teste diagnostico-analitice** pentru a descoperi deficiențele particulare și cauzele lor; **teste prognostice** – au rostul de a recomanda predicții, de a prevedea evoluția celui ce a fost examinat. **Drept test docimologic la limba engleza poate fi considerat testul de evaluare scrisă a cunoștințelor, alcătuit din itemi, al căror tip și număr oscilează de la caz la caz.** După pedagogul Cabac V. [5]: itemii cu alegere duală; itemii cu alegere multiplă; itemii de tip pereche, itemi : cu răspuns scurt; cu răspuns deschis.

Spre deosebire de metodele tradiționale, care realizează evaluarea rezultatelor academice obținute pe un timp limitat și, de regulă, cu o arie mai mare sau mai mică de conținut, dar oricum definită, **metodele alternative** de evaluare după Jinga I., Petrescu I., Gavota, M., [6] prezintă cel puțin două caracteristici: a) pe de o parte, realizează evaluarea rezultatelor în strânsă legătură cu instruirea/învățarea, de multe ori concomitent cu aceasta; b) pe de altă parte, ele vizează rezultatele academice obținute pe o perioadă mai îndelungată, care au în vizor formarea unor capacități, cum ar fi obținerea de competențe.. După cercetătorul Radu T. [21] dintre ele putem menționa:

Raportul. Se pot diferenția două tipuri de raport: **de investigație științifică independentă**, bazat pe descrierea demersului unei activități desfășurate în sala de cursuri și pe analiza rezultatelor obținute; și **bibliografic**, bazat pe informarea documentară, biografică. Pentru limba engleză, ele pot fi folosite pentru o dezvoltare mai generală și mai aprofundată a cunoștințelor și deprinderilor studenților și performanțele acestuia. Studenții pot participa la **conferințe studentești**, la limba engleză, practicând metoda referatului.

Investigația sau cercetarea se poate formula și sub forma unor teme pentru acasă, dar definitivarea se va face în sala de cursuri, prin comentarea concluziilor. Drept investigație poate fi considerată orice temă dată pentru o căutare de informații aditivă temei de lucru în sală. Drept exemplu poate fi considerată tema „Management”, studenții anului [1] întâi au avut de investigat, de cercetat, de analizat și de prezentat în informații despre unii dintre cei mai vestiți și importanți manageri ai lumii. Studenții anului doi au avut însărcinarea de a prezenta informații la tema: **Tips for writing a memo.**

Proiectul constituie o metodă complexă de evaluare, individuală sau de grup subiectul este stabilit de profesor, dar după ce se obișnuiesc cu acest tip de activitate, studenții înșiși vor putea propune subiectele. Drept proiect la limba engleză a fost propusă tema : „Presenting your company”.. Cercetătorul Voiculescu, E. [4] sugerează că proiectul reprezintă o activitate mai amplă, care începe în auditoriu prin definirea și înțelegerea sarcinii – eventual și prin începerea rezolvării acesteia, – se continuă în afara orelor pe parcursul câtorva zile sau săptămâni – timp în care studentul are permanente consultări cu profesorul – și se încheie tot în auditoriu, prin prezentarea în fața colegilor a

unui raport asupra rezultatelor obținute și, dacă este cazul, a produsului realizat. Proiectul poate fi individual sau de grup. Proiectul presupune o serie de activități, realizabile preponderent în grup, cum sunt: identificarea unei probleme, teme, subiect (acestea pot fi oferite de profesor sau lansate de studenții înșiși, în virtutea intereselor profesionale pe care le au sau și le formează). Este important ca subiectele pentru cercetări și proiecte să fie proaspete (să nu se reia același set de teme de cercetare din an în an) și să aibă tangența cea mai clară cu formarea profesională și disciplina predată; culegerea, prelucrarea și organizarea informațiilor legate de problema sau tema aleasă; elaborarea unui set de soluții ale problemei; evaluarea soluțiilor și luarea deciziilor. Metoda proiectului presupune parcurgerea unor pași, de la pregătirea acestuia, la evaluare:

1. Pregătirea proiectului – profesorul împreună cu studenții vor decide câteva repere care se pot formula prin întrebări ce pot dirija dimensiunea evaluativă; **a)** pe ce se va centra demersul evaluativ: – pe produs final? – pe proces? – pe ambele? **b)** ce rol va avea profesorul: – consilier permanent al studentului? – doar evaluator final? – coordonator al întregii activități? **c)** care este statutul resurselor implicate în derularea proiectului: – sunt ele puse de la început la dispoziția studentului? – sunt identificate pe parcurs? – sunt comune pentru toți studenții? **d)** există o anumită structură: – propusă? – impusă de profesor? – aleasă de studenți? **e)** există niște caracteristici ale produsului final obligatorii pentru toți studenții?

2. Stabilirea ariei de interes și a tematicii proiectului – discutată și negociată între profesor și studenți (Trebuie să fie adecvată relevanței scopului și obiectivelor pe care proiectul și le propune din perspectiva specificului disciplinei respective).

3. Stabilirea premiselor inițiale, cadrul conceptual, metodologic, datele generale ale investigației, tipul de informații de care au nevoie. Studentul poate să-și stabilească un set de întrebări esențiale care vor fixa elementele-cheie ale proiectului.

4. Identificarea și selectarea resurselor materiale (altele decât cele date suport).

5. Precizarea elementelor de conținut ale proiectului (pentru prezentarea în scris sau orală) – Pagina de titlu (tema, autorii/autorul, perioada de elaborare) – Cuprinsul (titlurile capitolelor, subcapitolelor, subtemelor etc.) – Argumentul – Dezvoltarea elementelor de conținut (pliante, postere, diagrame, citate, desene, cântece) – Concluzii (elemente de referință desprinse din studiul temei). Capacitățile care se evaluează în timpul realizării proiectului după pedagogul Strunga, C. [20] pot fi: a) capacitatea de a observa și de a alege metode de lucru; b) capacitatea de a măsura și de a compara rezultatele; c) capacitatea de a utiliza corespunzător bibliografia; d) capacitatea de a manevra informația și de a utiliza cunoștințe; e) capacitatea de a raționa și de a utiliza proceduri simple; f) capacitatea de a investiga și de a analiza; g) capacitatea de a sintetiza și de a organiza materialul; h) capacitatea de a realiza un produs. Proiectul poate avea o conotație teoretică, practică, constructivă, creativă. El se poate derula, într-o perioadă mai mare de timp, pe secvențe determinate dinainte sau structurate circumstanțial. În funcție de particularitățile studenților, acesta poate să includă și componente ludice.

Portofoliul prezintă o tehnică de evaluare, care presupune stocarea unui șir de materiale elaborate, realizate, selectate și perfecționate de student pe o perioadă de timp consideră C.Cucoș [13]. Portofoliul stimulează creativitatea, ingeniozitatea, perseverența și originalitatea studenților și poate fi realizat individual, de un student, sau de un grup de studenți; de aceea, portofoliul este o tehnică ce oferă oportunități excelente pentru combinarea reușită a activității individuale cu activitatea colectivă. După Callo, T. [7] el se constituie din elemente diferite, ca forme de transmitere a informației și a mesajului: fișe de informare și documentare independentă, referate, eseuri, pliante, prospecte, desene, colaje, care pot constitui subiectul unor evaluări punctuale, dar nu în mod obligatoriu. Portofoliul prezintă „cartea de vizită” a studentului, prin care profesorul poate să-i urmărească progresul și să-l ajute pe student să se autoevalueze. La limba engleză, în portofoliu, pot fi incluse materialele efectuate a studenților depuse pe parcursul anului de studiu. Spre exemplu, anului întâi i s-a făcut cunoscut faptul că, la finele anului de studiu, trebuie să prezinte toate proiectele de lecții, referatele, lucrările de bază pe parcursul anului. Studenților li s-a cerut să facă o pagină introductivă a portofoliului numită „Who Am I Today” (Cine sunt eu azi?). Pe parcursul semestrului, pentru completarea portofoliului cu informații și lucrări, studentului i se va cere să se autoevalueze, cerând comentarii și de la colegi, astfel încât studentul își va observa propria creștere profesională, iar profesorul va nota creșterea nivelului de performanțe instructive.

Observarea sistematică – conceptul pedagogic de evaluare a procesului de învățământ reflectă o realitate complexă, de natură sociologică și psihologică, obiectivată la nivelul activității didactice. Analiza sa implică, pe de o parte, o perspectivă sociologică, realizabilă în termeni de sistem, care vizează situația programelor, manualelor și instituțiilor de învățământ, determinată la nivelul politicii educației, pe de altă parte, perspectiva psihologică evidențiază faptul că evaluarea procesului de învățământ reflectă calitatea sistemului sau unei părți a sistemului educațional. Astfel, teoria și practica evaluării eficiente operează o distincție metodologică între acțiunile de măsurare și de apreciere proiectate și realizate la nivel de sistem și de proces. La nivel de sistem, consideră Calin, M. [9], urmărește gradul de realizare a finalităților macrostructurale, iar la nivel de proces urmărește gradul de realizare a obiectivelor microstructurale. Aceste acțiuni complexe sunt determinate de mai mulți factori, și anume finalități macrostructurale; corelațiile profesor-student, rezultatele și performanțele; corespondențele pedagogice; operațiunile de măsurare și apreciere; instrumentele oficiale instituționalizate pentru consemnarea rezultatelor. Ca rezultat al acestor relații, cercetătorul Lisievici, P [17] implică trei componente interdependente: 1) controlul; 2) aprecierea; 3) notarea; aceste interdependențe urmează în forme de evaluare determinate de perioadele de studiu care sunt: a) **evaluarea inițială** ce diagnostichează nivelul de pregătire la începutul anului; b) **evaluarea curentă** ce asigură pregătirea sistematică și continuă, pentru realizarea feed-back-ului; c) **evaluarea periodică** ce verifică gradul de restructurare a materiei în module informaționale mai mari; d) **evaluarea finală** ce verifică structurarea în sisteme informaționale a capacității de sinteză privind cunoașterea întregii materii de studiu. Prin colaborarea acestor criterii, putem concluziona că evaluarea se realizează pe tot parcursul unui demers pedagogic. Datorită acestor factori evaluarea performanțelor studenților este actuală și foarte solicitată de către pedagogi. Acest interes a promovat formarea mai multor feluri de evaluare a performanțelor studenților. Cercetătorul Cucuș C. [13] ne propune următorul tabel drept ilustrare a acestor tipuri subsecvente:

Metode și instrumente de evaluare	Tradiționale	Probe orale Probe scrise Probe practice
	Complementare	Observarea sistematică a elevilor Investigația Proiectul Portofoliul Tema pentru acasă Tema de lucru în clasă Autoevaluarea

Tipurile menționate sunt în continuă resemnificare și extensie. Metodele complementare sunt în permanentă folosire și profesorii sunt mai moderni și doresc folosirea acestor metode mai activ decât în anii precedenți. Caracterul acestor metode complementare implică arsenalul instrumental mai bogat decât cel tradițional. Ele permit profesorului să structureze puncte de reper și să adune informații asupra derulării activității sale, utilizând instrumente ce se adecvează mai mult la specificul situațiilor instructiv-educative.

O metodă alternativă de evaluare a performanțelor studenților la limba engleză ce implică un interes sporit din partea studenților, și o folosință mai activă din partea profesorului universitar este metoda observării sistematice a comportamentului studenților. Aceasta este o probă complexă ce se bazează pe următoarele instrumente de evaluare: **1. Fișa de evaluare; 2. Scara de clasificare; 3. Lista de control/ verificare. 1. Un posibil model de fișă de evaluare** cuprinde următoarele: a) General data on the student: name, surname, age; b) Age particularities: thinking, language, imagination, memory, attention, etc.; c) Abilities and interests; d) Affective features; e) Temperament features; f) Attitude towards: - self; - colleagues; g) Abilities, capacities, interest evolution. **2. Scara de clasificare** indică profesorului frecvența cu care apare un anumit comportament. Scările de clasificare pot fi numerice, grafice, descriptive. Se va răspunde la întrebări de tipul: a. At what degree do students participate in discussions? - never; -rarely; -occasionally; -frequently; -always. b. At what

degree the comments made where in connection to the discussed topics? - never; -rarely; - occasionally; -frequently;-always. 3. **Lista de control** indică profesorului faptul că un anumit comportament este prezent sau absent, ca de exemplu:

Students' attitude towards learning	Yes	No
Followed the instructions		
Asked for help when needed		
Cooperated with the other students		
Waited for his turn to use the material		
Shared the material		
Tried new activities		
Finished the activities		
Turned back the equipment used		
Cleaned his/her working place		

Pentru folosirea listelor de control: se completează cu X în dreptul răspunsului adecvat; pentru ca rezultatele să fie relevante, se folosesc cel puțin două dintre instrumentele prezentate; se completează informațiile asupra comportamentului studentului din timpul activității didactice. Metoda observării sistematice a comportamentului studenților este o metodă foarte eficientă pentru a evalua performanțele studenților la orice disciplină. Studenții sunt evaluați în conformitate cu nivelul de pregătire și de interes față de obiectul evaluat.

Autoevaluarea permite aprecierea propriilor performanțe în raport cu obiectivele operaționale preconizate. În acest scop, studentul va înțelege mai bine obiectivele și conținutul sarcinii pe care o are de realizat, modul în care efortul sarcinii este valorificat. Vogler, I. [13] consideră că, pe lângă această modalitate implicată a educării capacității de autoevaluare, profesorii pot dispune și de alte căi explicite de formare și de educare ale spiritului de evaluare obiectivă. Iată câteva posibilități dintre ele: autocorectarea sau corectarea reciprocă; autonotarea controlată; notarea reciprocă; metoda de apreciere obiectivă a personalității.

Concluzie

Evaluarea în învățământul superior prezintă un mare interes pentru toți profesorii moderni, deoarece sistemul de învățământ modern pune un mare accent pe latura evaluativă a performanțelor studenților, considerând-o un deziderat al timpului. De aceea recomandam tuturor profesorilor de limba engleza se combine mai multe tipuri de evaluare pentru a fi mai obiectivi in procesul didactic.

Bibliografie:

1. ALKIN M. C. *Curriculum Evaluation Models*. In A. Lewy The International Encyclopedia of Curriculum, Pergamon Press, 1991. ISBN; 1505-3432.
2. ANGHEL, P. *Stiluri și metode de comunicare*. București, Ed. Aramis, 2003, ISBN: 1505-8659.
3. BAYLON, MIGNOT, H. *Comunicarea*. Iași, Ed. Universității „Al. Ioan Cuza”, 2000, 973-765-768-7.
4. BĂNCILĂ, G. ZAMFIR, Gh. *Algoritmul succesului*. Iași, Ed. Polirom, 1999,973-468-487-
5. Cadrul european comun de referință pentru limbi: învățare, predare, evaluare. Chișinău, Tipografia Centrală, 2003, 204 p. ISBN 227805075-3.
6. ELLIS, R. *Task-based language learning and teaching*. Oxford: Oxford University Press. 2003, 187 p. ISBN: 1303-8743.

NECESITATEA UTILIZĂRII LIMBII MATERNE LA ORELE DE LIMBĂ STRĂINĂ ÎN INSTITUȚIILE CU PROFIL ECONOMIC

Lect. sup., Lidia PANAINTE, ASEM

panainte_lidia@yahoo.de

Lect. sup., Irina GUȚUL-GORDIENCO, ASEM

irina_gutsul@yahoo.de

Our article relates about some observations and conclusions, which are made during the English and German lessons. The problem approached in the article is related to the teaching methodology and linguistic interference. We will bring some examples of linguistic interference and their explanation and analyses as well as conclusions and recommendations.

Cuvinte-cheie: *student, profesor, didactică, interferență, limba maternă, limba străină*

JEL: A-23

Introducere

Articolul nostru relatează un rezumat al unor concluzii trase în urma observațiilor pe parcursul activității instructiv-didactice în cadrul ASEM, la facultățile EMREI și BAA, la orele de limbă germană și limbă engleză. Problema abordată în articol ține de metodică predării și didactică și de interferența lingvistică. Vor fi aduse exemple concrete de interferență lingvistică și explicația lor, precum concluzii și recomandări.

Argumentare

Profesorii de limbi străine sunt familiarizați cu termenul-interferență. Interferența este influența unei limbi asupra diverselor aspecte ale altei limbi, atât în fonetică, gramatică, lexic, cât și vocabular sau cifre. Dacă este să ne referim la fiecare aspect aparte așa începe cu interferența lexicală. La nivelul lexical, una dintre principalele cauze de interferență poate fi numită încrederea studenților în unicitatea cuvintelor. Ex., o greșală care se întâlnește foarte des în rândurile studenților, care studiază limba germană, este confuzia în utilizarea termenului germ. *Börse*/ rom. *bursă*. Prin asocierea cu sensul din limba română, studenții se bucură că primesc **eine Börse* în străinătate, referindu-se bineînțeles la germ. *Stipendium*. Omonimia lexemului din română explică de ce studenții care studiază l. germană ca limbă străină utilizează termenul german *Börse* presupunând că are aceeași paletă semantică cu rom. *bursă*. Alte exemple ar fi: eng. *Confident* –rom. *confidențial.*, sau *bekommen*, în germană, înseamnă *a primi* și –to become–*a deveni*, *das Gift* în l.germ. înseamnă *otrăvă* și în l.eng. *gift* –*cadou*.

Studenții se gândesc să spună **Ich gehe ins Magazin*, vrând să spună că merg la magazin (germ. *in den Laden, ins Kaufhaus gehen*).

Manifestări de încredere și de interferență se evidențiază și în structurile gramaticale, care sunt, de fapt, o traducere din limba română în limba engleză, în primul rând, trase din valorile de memorie și structurile gramaticale pur românești. Ex. *Whom I see – pe cine eu văd.???/ I have forgotten my textbook at home – în loc de I have left....; Despre ce discutați?* – în engleză, este corect să spunem - *What are you talking about?*, în timp ce studenții traduc din română *About what are you talking?* Alte greșeli frecvente, pe care le comit studenții care învață limba germană este poziția verbului în propoziție, care întotdeauna este plasat pe locul II, precum și declinarea pronumelui: ex. *Cu cine vorbești tu? - mit wem sprichst du? Cine stă aici?- Wer sitzt hier? Wen siehst du dort?- Pe cine vezi tu acolo?* În limba română se întâlnește pronumele *cine* de trei ori, în timp ce în limba germană sună diferit și la diferite cazuri.

Pentru studenții care studiază limba germană, este relevantă și interferența secundară, dintre limba germană (de obicei, a doua sau a treia limbă străină) și limba engleză (de obicei, prima limbă străină), deoarece limba engleză a căpătat suficientă influență pentru a avea această interferență, influență indirectă. Exemplu de mai sus: *bekommen* – *to become*, *das Gift*-*gift*. Studenții care studiază limba germană scriu *January* în loc de *Januar* sau faptul că în germană cuvântul „corect“ se scrie *korrekt* spre deosebire de engl. *correct* demonstrează o dată în plus influența unei limbi asupra alteia.

Exemple de interferență fonetică pot fi auzite aproape la fiecare lecție de limba engleză. Mai întâi de toate, această schimbare de accent în cuvintele străine sub influența limbii materne: De exemplu: *industry, manufacturing, customer, survey, procedure etc.*

Interferențele ortografice se manifestă în cuvintele scrise greșit similare cuvintelor limbii materne: De exemplu: *telephone- telefon, business-bisnes* etc.

La nivel morfologic, de exemplu, una dintre cele mai importante zone de interferență sunt substantive abstracte, care diferă în utilizarea lor în română și engleză, în raport cu numărul Sg, Pl. Dacă, în limba română, spunem "*Nu sunt comentarii*", apoi, în limba engleză, studenții spun adesea: "*No comments*", în timp ce ar trebui să sune "*No comment*". Sau un alt exemplu ar fi substantivul *knowledge – cunoștințe*, care în limba engleză are doar singular, în timp ce studenții permanent îl folosesc la plural. Una dintre provocări este și utilizarea negației duble în limba română și lipsa ei în limba engleză sau germană, ex. *eu nu știu nimic – "I don't know nothing"* sau în limba germană *Ich habe keine Fragen – eu nu am nicio întrebare*.

Factorii lingvistici: structura și originea determină gradul de interferență. Două limbi cu structura similară, ce fac parte din aceeași grupă de limbi se influențează mult mai puternic decât două limbi neînrudite genetic. **Citându-l** pe Joseph Vendryes: „Contactul dintre limbi există din cele mai vechi timpuri; diferitele colectivități umane au intrat în relație unele cu altele în diversele etape istorice, astfel că acest fenomen a jucat un rol important în evoluția lingvistică. Este un fenomen care se regăsește în toate regiunile globului, căci nicăieri nu s-a putut constata existența unei limbi complet izolate, fără contact cu limbile vecine”. Acest fenomen este reprezentat, în mod adecvat, în cercetările teoretice și practice cu recomandări specifice pentru depășirea efectelor sale la diferite etape ale învățării unei limbi străine. Am stabilit că fenomenul de interferență lingvistică este întâlnit aproape la toate nivelurile de limbă. Prin urmare, la studierea limbilor străine, este necesar să se analizeze impactul limbii materne asupra limbii străine și să încerce să fie evitat.

Reducerea interferenței lingvistice în studierea unei limbi străine este o sarcină dificilă, și trebuie să fie utilizate materiale de instruire autentice, filme, ziare și reviste, precum și organizarea corectă a muncii cu privire la caracteristicile limbii-țintă ce duce la o scădere semnificativă.

Există și un alt fenomen cu care un profesor de limbă străină se confruntă, în mod constant, în practica de zi cu zi—alternanța codului (trecerea spontană a studenților de la limbă străină în limba lor maternă în procesul de învățare la orele de limbă străină).

Ce se înțelege prin trecerea spontană de la limba străină la limba maternă? Noi considerăm că acest lucru implică spontan, și de multe ori, nu este controlat de către profesor, trecerea de la limbă străină (l. engleză, l. germană) la limba maternă (l. română sau rusă) în timpul executării diferitelor tipuri de sarcini (ex: lucrul în echipă, lucrul în grup, în timpul executării unui proiect sau studiu de caz). Aici este un exemplu simplu din perspectivă acțională: studenții sunt invitați să discute în perechi, care sunt calitățile unui manager pe care ei le consideră cele mai importante, și apoi să prezinte rezultatele discuțiilor întregului grup. Începând să discute, studenții, de multe ori, vorbesc în limba lor maternă, motiv pentru care profesorul este obligat să le reamintească că discuția trebuie să se desfășoare în limba străină.

Sună familiar? Fără nicio îndoială. Se pune întrebarea: de ce apare această trecere de la limba străină la limba maternă? Noi am încercat să înțelegem natura acestui fenomen, și, în al doilea rând, pentru a justifica că procesul este nu doar unul inevitabil, ci și utilitatea unei astfel de treceri pentru cei care învață limbi străine. Reflecțiile și concluziile prezentate, după cum am menționat mai sus, s-au bazat pe observațiile obținute la orele de limbă engleză și germană cu studenții universității noastre. Am încercat să studiem, să analizăm și să sistematizăm cauzele acestui fenomen: trecerea de la limba străină, la limba maternă a studenților, în timpul executării diferitelor sarcini, printre care am identificat următoarele:

- a) la nivel didactic: nivelul de pregătire lingvistică al studenților pentru a efectua o anumită sarcină (proiect, studiul de caz etc.);
- b) forma de interacțiune între studenți pe parcursul îndeplinirii unei sarcini;
- c) la nivel sociolingvistic: motivația și interesul lor față de sarcină;
- d) prezența unor condiții atipice de comunicare, din cauza unor factori interni (de exemplu, conflictul de interese), cât și factori externi (schimbarea auditoriului).

Concluzie

În concluzie, putem menționa ca utilizarea limbii materne la orele de limbă străină are efecte atât pozitive, cât și negative. Aspectul negativ se manifestă prin interferență, ceea ce duce la crearea de *false friends* și care poate fi evitat prin învățarea regulilor, analiza greșelilor de către profesor, precum

și în timpul lucrului individual ghidat de profesor. Aspectul pozitiv al limbii materne constă în faptul că ea contribuie la studierea altei limbi cu aceeași rădăcină. Cu ajutorul limbii materne noi, profesorii corectăm greșelile apărute, explicând, o dată în plus, regula, care nu a fost corect percepută când a fost explicată în limba străină. Profesorul este nevoit câte o dată să repete sarcina exercițiului în limba română la solicitarea studentului pentru a fi clar definită. Un alt factor este traducerea, care necesită cunoștințe perfecte atât în limba maternă, cât și în cea străină.

Putem recomanda că profesorii, la orele de limbă străină, în instituțiile cu profil nelingvistic, în cazul nostru economic, trebuie să țină cont că studenții nu au o gândire bine dezvoltată în limba străină și cunoștințe aprofundate la disciplinele de profil. De aceea, profesorul, cu ajutorul limbii materne, face legătura interdisciplinară explicând unele fenomene și termeni economici, cu care studenții nu sunt familiarizați.

Bibliografie:

1. BARIANTINSKY M., SAUCIER F., *Teste de Germană*, Teora, 2002, 159 p., ISBN 973-601-923-3
2. JIEANU I., *Interferențe lingvistice româno-spaniole*, Editura Lumen, Iași, 2012, p.247, ISBN: 978-973-166 – 324 -1
3. IVANOV D. *Interferențe între limba română și limba engleză în învățarea limbii engleze de către români*, Editura Universitară, 2011, ISBN 978-606-951-158-1
4. NEGRESCU-BABUR I., *Contact lingvistic și forme de manifestare a interferenței*, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, 2012, ISSN 1857-4300
5. SCHULZ H., SUNDERMANN W., *Deutsche Sprachlehre für Ausländer*, Max Hueber Verlag, Ismaning, 1991, 273 p., ISBN:3-19-001012 -9
6. [http://ru.wikipedia.org/wiki/Интерференция_\(лингвистика\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Интерференция_(лингвистика))

ROLUL COMPETENȚEI PLURILINGVE ÎN PROMOVAREA PLURILINGVISMULUI

Conf. univ., dr. Svetlana DRAGANCEA, ASEM
svdragancea@yahoo.com

The acquisition of a foreign language must be considered nowadays in a context where plurilingualism is, if not the norm, at least very widespread. After examining this reality, and the type of discourse that it produces, we will examine the shifts in pedagogical perspectives.

Key words: plurilingualism; plurilingual competence; plural approaches, language directory, didactic language didactics, strategic management.

Introducere

După o lungă perioadă de privilegiere a monolingvismului, de ceva timp, plurilingvismul este în atenția lingviștilor și didacticienilor. Ar fi cazul să ne întrebăm care ar fi motivele acestor schimbări și cum a devenit plurilingvismul o valoare pozitivă pe care e corect și necesar s-o luăm în calcul la predarea limbilor în particular în țara noastră.

În această lucrare, ne propunem să stabilim profilul locutorului plurilingv și să examinăm unele instrumente de promovare a plurilingvismului.

În termeni de didactică, abordarea plurilingvă implică reflecții asupra condițiilor și modalităților de integrare educativă a tuturor limbilor și asupra varietăților de repertoriu.

Cum am putea defini locutorul plurilingv? Cine ar putea fi un „adevărat plurilingv”? Câte limbi ar trebui să vorbească, în ce situații și la ce nivel? Când și unde le-ar fi învățat? Véronique Castellotti (2006) a încercat să facă un portret robot al acestuia.

- El vorbește cel puțin 3 limbi, printre care obligatoriu engleza și /sau franceza, o limbă de circulație largă.
- El a învățat aceste limbi din copilărie în mod „natural” (în familie / contact cu nativi etc.)
- El are o competență „quasi-nativă” a acestor trei limbi sau cel puțin a două dintre ele atât scris, cât și oral și nu le confundă atunci când comunică cu o terță persoană.

Am preluat acest exemplu într-un fel caricatural pentru a medita, la nivel de cercetare în didactica limbilor asupra definiției de plurilingvism și implicațiile pentru predare și învățare a limbilor în sistemul educațional.

Potrivit Cadrelui European Comun de Referință (1) abordarea plurilingvă pune accentul pe faptul că, pe măsură ce experiența lingvistică a unui individ, în contextul său cultural, se extinde...el/ea nu clasează aceste limbi și culturi în compartimente separate, dar își dezvoltă mai degrabă o competență comunicativă, la structurarea căreia contribuie tot felul de cunoștințe și orice experiență lingvistică. În competența comunicativă de această natură (compétence plurielle), limbile se află în corelație și interacțiune. Participanții la procesul de comunicare sunt în măsură, de exemplu, să treacă de la o limbă la alta sau de la un dialect la altul, fiecare din ei exploatând capacitatea unuia sau altuia de a se exprima într-o limbă și de a înțelege o altă limbă.

Competența plurilingvă (Daniel Coste, Daniele Moore, Genevieve Zarate) este o noțiune ce a servit drept obiect de studiu numeroaselor studii și publicații în ultimii ani și care conține un anumit număr de caracteristici definite de către Coste, Moore&Zarate (1997) și precizate de către Coste în nenumărate rânduri (Coste, 2001, 2002). Această competență este, prin esența sa parțială, multiplă (plurielle), compozită și eterogenă; ea se caracterizează printr-un grad mare de maleabilitate și o capacitate de evoluție constantă în timp și în spațiu. Este vorba de o capacitate de a putea utiliza în context un repertoriu constituit din resurse diverse și variate ce permit de a se recunoaște și a se afirma ca locutor plurilingv. Această concepție realistă de plurilingvism implicit se referă la competența multiplă (plurielle). Trebuie să admitem că majoritatea de locutori contemporani posedă un ansamblu de resurse lingvistice în diferite limbi, ce le permite să treacă de la o limbă la alta în procesul comunicării în funcție de locutorul său. El ar fi capabil să mobilizeze și să combine aceste resurse lingvistice în contexte diverse. Acest repertoriu de resurse lingvistice este un ansamblu schimbător, evolutiv, adaptabil la diferite situații (a se vedea Castellotti & Moore, 2005).

Majoritatea indivizilor plurilingvi folosesc limbile în scopuri de comunicare specifice și diferențiate. E puțin frecvent și, rareori, necesar de a dezvolta competente echivalente pentru fiecare limbă. Competențele lingvistice ale plurilingvului, în aceste limbi, în consecință, nu sunt nici la fel necesare, nici totalmente asemănătoare celor monolingvi.

În majoritatea cazurilor, plurilingvismul generat prin contactul de grupuri și de limbi antrenează instituirea la indivizi a diferitelor competențe în fiecare din codurile prezente. Plurilingvul dispune de un avantaj de competențe care îndeplinesc niște funcții mai mult sau mai puțin extinse și paralele după limbi. Adică, în conformitate cu necesitățile în vederea asigurării diferitelor nevoi de comunicare. Într-adevăr, e necesar să distingem ceea ce ține de cunoștințele pur lingvistice și ceea ce ține de cunoștințe de limbă, care sunt atașate cunoștințelor de limbă în general și care se pot dobândi prin intermediul unei sau altei limbi și se transferă de la una la alta.

Învățarea unei noi limbi nu implică dobândirea unui ansamblu de dispozitive pentru limba corespunzătoare, precum pentru un copil, care învață să vorbească, dar o reorganizare a dispozitivului cu noile mijloace lingvistice. Trecherile între diferite sisteme pot fi în anumite momente privilegiate. Competențele individului plurilingv sunt, în mod necesar, complementare pentru că ele nu sunt transferabile, totalmente, dintr-o limbă, spre alta, și recursul, la o parte sau la alta, depinde de organizarea strategică a competenței de comunicare. **Gestiunea strategică** rămâne o miză în construcția plurilingvismelor școlare și neșcolare. În situația Republicii Moldova, vorbitorii căreia, în mare parte, au competență multiplă (plurielle) în folosirea limbilor română și rusă sunt susceptibili să asimileze, cu o mai mare ușurință, o a treia sau a patra limbă și invers cei ce sunt monolingvi se confruntă cu dificultăți în însușirea limbii secunde.

Competența lingvistică multiplă (plurielle) este o competență complexă și dinamică. Individul plurilingv dispune astfel de un capital lingvistic pe care el îl gestionează în funcție de situații și de interlocutorii săi și ale căror valori se evaluează în mod diferențiat în funcție de rețele, în sânul cărora componentele acestui capital sunt active. El poate masca în anumite situații, în anumite momente de discuție, o parte din repertoriul lingvistic: este adesea cazul unui copil ce caută pe terenul de școală să ascundă limbajul care îl diferențiază de alții. El poate, deopotrivă, să mobilizeze ansamblul limbilor sale, să treacă de la una la alta pentru a alege interlocutorul său, a-l include sau exclude din conversație, a schimba nivelul discursiv, a pune mai mult accent în raportarea spuselor altora prin propriile sale cuvinte și a se distanța de propriul limbaj.

În termeni de șantier de explorare, putem să ne întrebăm, care sunt *les savoirs, savoirs-faires, savoir-etre, savoir enseigner*, necesare pentru a forma un didactician de mai multe limbi apt în formarea unor elevi plurilingvi. Putem lua în calcul mai multe soluții vizând valorizarea de către profesor a propriului repertoriu conștientizând propria experiență lingvistică, precum și cea socio-culturală în termeni de pluralism și diversitate, iar școala ce și-ar propune să pregătească plurilingvi ar trebui să asigure predarea

- Limbilor „bune”;
- Cât mai de timpuriu;
- Imitând condițiile de învățare aproape de cele ale unui mediu „natural”;
- Fixând drept obiectiv o posedare completă și perfectă a acestor limbi.

Concluzii: Potrivit aceluiași Cadru European Comun de Referință (1), astăzi, nu se mai pune problema cunoașterii la perfecție a unei, a două sau chiar trei limbi luate izolat, etalonul de apreciere a gradului de cunoaștere fiind considerat „locutorul nativ ideal”. Scopul actual este de a dezvolta un repertoriu comunicativ, în care sunt antrenate toate capacitățile lingvistice.

În opinia noastră, ar trebui să explorăm următoarele aspecte ce ar contribui la promovarea plurilingvismului:

- Construirea unei culturi metalingvistice ce ar permite, în același timp, jocul asupra unității și diversității limbilor.
- Dezvoltarea culturilor educative favorizând tranziția spre diversitate
- Luând în considerare competențele socio-relaționale dobândite în interior sau în afara lumii școlare.
- Elementele reprezentative ale unui fel de a fi interlingvistic și intercultural.

Pentru a asigura formarea competenței plurilingve; și în special; al celei multiple (partielle) vom prevedea o amplificare a toleranței vis-à-vis de variație și diversitate, astfel încât să dezvoltăm aptitudini de contextualizare și comunicare, în care sunt antrenate toate capacitățile lingvistice cunoscute de către locutor.

În pregătirea cadrelor didactice, este nevoie de mai mult decât o simplă formare, acestea ar trebui să fie deschise spre un pluralism, imaginând scenarii susceptibile, capabile să-i facă să resimtă diversitatea lingvistică și culturală.

Referințe bibliografice:

1. *Cadrul european comun de referință pentru limbi*, Diviziunea politicii lingvistice, Strasbourg, 2003, (FEP Tipografia Centrală), 204p, ISBN 9975-78-259-0
2. CASTELLOTTI, V. & MOORE, D., *Répertoires pluriels, culture métalinguistique et usages d'appropriation*. In Jean-Claude Beacco et al. (dir.). *Les cultures éducatives et linguistiques dans l'enseignement des langues*. 2005, Paris: Presses Universitaires de France, pp. 107-132, ISBN-10: 2130549373; ISBN-13: 978-2130549376
3. CASTELLOTTI, Véronique, *Une conception plurielle et intégrée de l'enseignement des langues- principes, modalités, perspectives*, In: *Les cahiers de l'Acedle*, nr. 2 juin 2005, ISSN 1958-5772
4. COSTE, D., MOORE, D. & ZARATE, G., *Compétence plurilingue et pluriculturelle*, Strasbourg: Conseil de l'Europe, 1997, ISBN-10: 9287132593; ISBN-13: 978-9287132593
5. COSTE, Daniel, *De plus d'une langue a d'autres encore. Penser les compétences plurilingues*, In: Castellotti, V., *D'une langue a d'autres – pratiques et représentations*, Rouen: Publications de l'Université de Rouen, collection DYALANG nr. 6, pp. 115-123, 2001, ISBN-10: 2877753174; ISBN-13: 978-2877753173
6. COSTE, Daniel, *Compétence a communiquer et compétence plurilingue*, In *Notions en question*, nr. 6, pp. 115-123, 2002, ISSN 1265-9878

EFICIENTIZAREA UTILIZĂRII TIC-URILOR ÎN CADRUL ORELOR DE LIMBĂ ENGLEZĂ LA ASEM

Lect. sup. Serghei VASILACHI, ASEM
s.vasilachi@ase.md

Any lecturer knows the importance of finding ways to determine successful student involvement in class activities. Thus, he /she tries to define the areas of interest of the students in the lesson and create a positive atmosphere by supporting learners' level of interest through maintaining an appropriate level of active class participation using ICT in Teaching English at AESM. In order to provide the optimum level of participation the lecturer must take into account the students' attention, depending on the level of their knowledge of English. Moreover, effective teaching techniques with the help of ICT should address the students' needs and abilities achieved. Therefore, in today's digitalized world, it is essential to streamline ICT usage strategies in an English lesson at AESM.

Key words: student involvement, class participation, learners' level, ICT usage, digitalized world

JEL: A-23

Introducere:

Lumea contemporană reprezintă o permanentă și inedită provocare pentru educație. Existența fiecărui individ în parte, ca și a întregii societăți, în ansamblul ei, capătă, deci, un ritm din ce în ce mai alert, devine tot mai marcată de necesitatea cunoașterii rapide, complete și corecte a realității înconjurătoare, pentru ca luarea deciziilor să fie făcută ferm, oportun și competent. Aceasta duce inevitabil, la creșterea volumului de informații ce trebuie analizat, la necesitatea stocării și prelucrării acesteia, deci, la necesitatea utilizării calculatorului, atât în viața de zi cu zi, cât și în procesul instructiv-educativ. Tehnologiile digitale nu trebuie să reprezinte o simplă adăugare în planul de învățământ, ele trebuie să fie integrate deplin „în serviciul educației” la toate nivelurile sistemului învățământului superior. Actorii educaționali trebuie să fie formați pentru a face față schimbării, incertitudinii și inovării. Complexitatea crescută a școlii superioare și mediilor de învățare de astăzi sugerează nevoia realizării într-o nouă manieră a activităților educaționale. De aceea, lucrarea prezintă avantajele și limitele utilizării TIC în procesul de învățământ și o analiză asupra eficienței utilizării TIC în procesul didactic la ASEM.

Argumentare:

1. Avantaje și limite ale utilizării calculatorului în procesul didactic la ASEM

Calculatorul este foarte util atât studentului, cât și profesorului, însă, folosirea acestuia trebuie realizată astfel, încât să îmbunătățească calitativ procesul instructiv-educativ, nu să îl îngreuneze.

Calculatorul trebuie folosit astfel, încât să urmărească achiziționarea unor cunoștințe și formarea unor deprinderi, care să permită elevului să se adapteze cerințelor unei societăți aflată într-o permanentă evoluție. Acesta trebuie să fie pregătit pentru schimbări, să le întâmpine cu entuziasm nu cu frică și rezistență. Dacă studenții sunt orientați cu încredere spre schimbare, ei vor simți nevoia de a fi instruiți cât mai bine pentru a face față noilor tipuri de profesii. Eșecul în dezvoltarea capacității de a reacționa la schimbare poate atrage după sine pasivitatea și alienarea. Profesorul trăiește el însuși într-o societate în schimbare, și din fericire, în prima linie a schimbării, astfel încât va trebui să se adapteze, să se acomodeze, să se perfecționeze continuu.[1]

Deci, introducerea în școala superioară a Internetului și a tehnologiilor moderne duce la schimbări importante în procesul de învățământ. Astfel, actul învățării nu mai este considerat a fi efectul demersurilor și muncii profesorului, ci rodul interacțiunii studenților cu calculatorul și al colaborării cu profesorul. Această schimbare în sistemul de învățământ vizează următoarele obiective:

1. Creșterea eficienței activităților de învățare
2. Dezvoltarea competențelor de comunicare și studiu individual.

Atingerea acestor obiective depinde de gradul de pregătire al profesorului în utilizarea calculatorului, de stilul profesorului, de numărul de studenți, de interesul, cunoștințele și abilitățile acestora, de atmosfera din sală și tipul programelor folosite, de timpul cât se integrează softul în lecție, de sincronizarea explicațiilor cu secvențele utilizate, de metodele de evaluare, de fișele de lucru

elaborate. Utilizarea la întâmplare, fără un scop precis, la un moment nepotrivit, a calculatorului în timpul lecției duce la plictiseală, monotonie, ineficiența învățării prin neparticiparea unor studenți la lecție, nerealizarea obiectivelor lecției și poate produce repulsie față de acest mijloc modern de predare-învățare-evaluare. Folosirea în exces a calculatorului poate duce la pierderea abilităților practice, de calcul și de investigare a realității, la deteriorarea relațiilor umane. De asemenea, individualizarea excesivă a învățării duce la negarea dialogului student-profesor și la izolarea actului de învățare în contextul său psihosocial. Materia se segmentează și se atomizează prea mult, iar activitatea mentală a studenților este diminuată, ea fiind dirijată pas cu pas. Totuși, utilizarea calculatorului prezintă numeroase avantaje: [2]

1. Stimularea capacității de învățare inovatoare, adaptabilă la condiții de schimbare socială rapidă;
2. Consolidarea abilităților de investigare științifică;
3. Conștientizarea faptului că noțiunile învățate își vor găsi, ulterior, utilitatea;
4. Creșterea randamentului însușirii coerente a cunoștințelor prin aprecierea imediată a răspunsurilor studenților;
5. Întărirea motivației studenților în procesul de învățare;
6. Stimularea gândirii logice și a imaginației;
7. Introducerea unui stil cognitiv, eficient, a unui stil de muncă independent;
8. Instalarea climatului de autodepășire, competitivitate;
9. Mobilizarea funcțiilor psihomotorii în utilizarea calculatorului;
10. Dezvoltarea culturii vizuale;
11. Formarea deprinderilor practice utile;
12. Asigurarea unui feed-back permanent, profesorul având posibilitatea de a reproiecta activitatea în funcție de secvența anterioară;
13. Facilități de prelucrare rapidă a datelor, de efectuare a calculelor, de afișare a rezultatelor, de realizare de grafice, de tabele;
14. Asigură alegerea și folosirea strategiilor adecvate pentru rezolvarea diverselor aplicații;
15. Dezvoltă gândirea astfel, încât, pornind de la o modalitate generală de rezolvare a unei probleme, elevul își găsește singur răspunsul pentru o problemă concretă;
16. Asigură pregătirea studenților pentru o societate bazată pe conceptul de educație permanentă (educația de-a lungul întregii vieți);
17. Determină o atitudine pozitivă a studenților față de disciplina de învățământ, la care este utilizat calculatorul și față de valorile morale, culturale și spirituale ale societății;
18. Ajută studenții cu deficiențe să se integreze în societate și în procesul educațional.

De asemenea, calculatorul este extrem de util, deoarece simulează procese și fenomene complexe, pe care niciun alt mijloc didactic nu le poate pune atât de bine în evidență. Astfel, prin intermediul lui se oferă studenților, modelări, justificări și ilustrări ale conceptelor abstracte, ilustrări ale proceselor și fenomenelor neobservabile sau greu observabile din diferite motive. Studenții au posibilitatea să modifice foarte ușor condițiile în care se desfășoară experimentul virtual, îl pot repeta de un număr suficient de ori astfel încât să poată urmări modul în care se desfășoară fenomenele studiate, pot extrage singuri concluziile, pot enunța legi. Deși efectuarea experimentelor reale este extrem de utilă, deoarece, așa cum spunea un proverb chinez: „o imagine înlocuiește 1000 de cuvinte”, pregătirea și realizarea acestora consumă timp și material didactic.

În același timp, calculatorul, construiește contexte pentru aplicații ale conceptelor studiate, permite verificarea soluțiilor unor probleme sau identificarea condițiilor optime de desfășurare a unui nou experiment. De asemenea, calculatorul este folosit pentru dezvoltarea capacităților de comunicare, pentru colectarea, selectarea, sintetizarea și prezentarea informațiilor, pentru tehnoredactarea unor referate. Astfel, studenții își dezvoltă capacitatea de a aprecia critic acuratețea și corectitudinea informațiilor dobândite din diverse surse. Calculatorul permite crearea de situații-problemă cu valoare stimulativă și motivațională pentru studenți, sau cu statut de instrument de testare a nivelului cunoștințelor și abilităților însușite de către studenți, îmbunătățirea procesului de conexiune inversă, grație posibilităților de menținere sub control a activității studenților.[3]

Utilizarea calculatorului și a Internetului permit o înțelegere mai bună a materiei într-un timp mai scurt. Se reduce timpul necesar prelucrării datelor experimentale în favoarea unor activități de învățare, care să implice procese cognitive de rang superior: elaborarea de către studenți a unor softuri

și materiale didactice necesare studiului. Se dezvoltă, astfel, creativitatea studenților. Aceștia învață să pună întrebări, să cerceteze și să discute probleme științifice care le pot afecta propria viață. Ei devin persoane responsabile capabile să se integreze social. În cazul evaluării se elimină subiectivitatea umană, studentul fiind protejat de capriciile profesorului. Poate chiar să se autoevalueze singur. Este redusă starea de stres și emotivitatea studenților. Există posibilitatea evaluării simultane a mai multor studenți cu nivele de pregătire diferite, deoarece testele de evaluare sunt realizate, de asemenea pe nivele de dificultate diferite. Se pot realiza recapitulări, sinteze, scheme atractive, animate care să ducă la reținerea mai rapidă a informației esențiale. Se pot realiza jocuri didactice în scopul aprofundării cunoștințelor și dezvoltării abilităților practice sau în scopul îmbogățirii acestora, proiecte, portofolii, pagini html. Studenții pot realiza pagini web de prezentare a țării (cu obiective turistice), a culturii, obiceiurilor și tradițiilor poporului limba căreia o studiază, a materialelor didactice elaborate de ei și de profesorii lor, de informare. De asemenea, studenții pot fi antrenați în realizarea unor Cd-uri, afișe, grafice, reviste, pliante publicitare, dicționare online, activități educative interactive, care să antreneze coparticipanți de pe întreaga planetă.

Instruirea și învățarea bazată pe Web (Web-based learning) oferă, astfel, elevilor interactivitatea (posibilitatea schimbului de păreri, opinii, materiale), mediu multimedia (matrialele prezintă cel puțin două elemente multimedia: text, grafică, audio, animație, video etc), mediu deschis (se pot accesa diferite pagini Web sau aplicații), mediu sincron și asincron de comunicare, independență față de echipamente, distanță și timp (studenții pot utiliza orice calculator conectat la Internet și pot comunica cu persoane din orice colț al lumii). Se poate spune, deci, că utilizarea Internetului și a tehnologiilor moderne reprezintă cea mai complexă formă de integrare a educației informale în educația formală.

De asemenea, educația nu se realizează numai prin simpla dezvoltare intelectuală. Tot atât de importantă este și necesitatea educației pentru viață, tot ceea ce generează interes și cunoaștere. Deci nu se poate pune problema înlocuirii profesorului cu calculatorul. Acesta trebuie utilizat doar pentru optimizarea procesului instructiv/educativ, în anumite etape. Deoarece softul educațional nu poate răspunde tuturor întrebărilor neprevăzute ale studenților, profesorul va deține întotdeauna cel mai important rol în educație!

2. Eficiența utilizării TIC în procesul instructiv-educativ la ASEM

Un loc aparte în predare limbii engleze îl au noile tehnologii. Profesorii utilizează, în mod frecvent, calculatorul și internetul, CD/DVD playere, table interactive și altele. Aceste noi tehnologii sunt însoțite de aplicații corespunzătoare. Una dintre aceste aplicații este podcastul – un fișier audio sau video distribuit prin intermediul Internetului. Utilizarea acestuia a crescut considerabil în ultimii ani, date fiind avantajele pe care le aduce. Podcastingul este o metodă educațională valoroasă care vă oferă posibilitatea de a împărtăși din experiența dumneavoastră cu un public destul de mare. Indiferent dacă alegeți să folosiți podcasturile existente sau să le creați împreună cu studenții, acestea vă vor ajuta să transformați metode tradiționale în metode unice și motivante de a preda, învăța și comunica. Aceste fișiere sunt actualizate, în mod regulat, și pot fi folosite atât cu echipamente mobile, cum ar fi mp3 playere sau telefoanele mobile, cât și cu calculatoare, atâta timp cât acestea acceptă formatul în care acestea au fost create. Ceea ce diferențiază podcasturile de fișierele audio este faptul că acestea fac parte dintr-o serie și sunt transmise abonaților în mod automat. Odată ce au fost descărcate, aceste podcasturi pot fi accesate oriunde și oricând, utilizatorul nefiind nevoit să se afle neapărat în fața unui calculator care are conexiune la internet. Utilizarea podcasturilor a crescut considerabil în ultimii ani, date fiind avantajele pe care le aduce folosirea lor: reprezintă material autentic, care poate fi folosit în cadrul orelor de limba engleză sunt compatibile cu echipamentele mobile, lucru ce îl avantajează atât pe elev, cât și pe profesor sunt ușor de accesat și de folosit, utilizatorul poate controla ritmul în care informația este distribuită prin apăsarea butonului de pauză, de exemplu, sunt materiale atractive și motivante și pot fi folosite gratuit pot fi folosite împreună cu alte instrumente, cum ar fi forumurile, siteurile wiki sau site-ul ASEM. În același timp, îți poți crea propriile podcasturi. Pentru a face acest lucru, trebuie să treci prin etapele următoare:

1. Înregistrarea – pentru a înregistra ai nevoie de un microfon și de un soft, cum ar fi Audacity sau Garageband.
2. Editarea – după ce ai creat și ai salvat fișierul audio, de obicei, în format mp3, trebuie să îl încarci pe un server. Sunt multe siteuri pe internet (de exemplu, Blogger), care îți oferă servicii gratuite de găzduire de podcasturi.

3. Publicarea – odată ce ai creat podcastul și l-ai încărcat trebuie să găsești o modalitate de a le permite utilizatorilor să îl acceseze. Acest lucru îl poți face prin simpla furnizare a linkului paginii web.

Există un număr de site-uri care oferă gratuit instrumente pentru a crea un podcast. Cu ajutorul acestor site-uri poți crea foarte ușor și rapid un podcast în scopuri educaționale. Astfel, poți accesa: <http://www.gcast.com>, <http://odeo.com>, <http://www.podbean.com>, <http://www.podomatic.com/featured>.

Crearea unui podcast le oferă studenților posibilitatea de a-și împărtăși experiențele legate de învățare și nu numai. Li se oferă posibilitatea de a folosi instrumente de lucru pe care, în mare parte, le folosesc în timpul liber, pentru a se recrea. De asemenea, pentru a crea un podcast, se va lucra în cadrul unui grup, astfel dezvoltându-și competențele de a lucra în echipă și pe cele de organizare.

Concluzie:

Sintetizând, se poate spune că integrarea resurselor TIC, în procesul didactic, este benefică și duce la o creștere a performanțelor studenților, cu condiția ca ei să posede cunoștințe de utilizare a calculatorului. Aceasta implică introducerea orelor de informatică și TIC la toate profilurile și la toate treptele de învățământ. Profesorii ar trebui să posede, pe lângă cunoștințele teoretice și practice aferente disciplinei studiate și abilități de utilizare a TIC.

Deci, concentrarea pe utilizarea tehnologiilor informației și comunicațiilor de către profesori și de către cei care învață devine o prioritate. De asemenea, ar trebui realizate mai multe cercetări metodice privind implementarea TIC în educație.

TIC nu trebuie să fie doar un instrument pentru a prezenta conținuturile existente într-o altă manieră, trebuie să ducă la modificarea modului de gândire și stilului de lucru în sală al profesorilor, cristalizate în secole de învățământ tradițional, prea puțin preocupat de personalitatea și de posibilitățile studentului.

În concluzie, putem spune că pentru a realiza un învățământ de calitate și pentru a obține cele mai bune rezultate, trebuie să folosim atât metodele clasice de predare, învățare, evaluare, cât și metodele moderne, cele care răspund trendului accelerat al erei noastre digitale, i.e. cele bazate pe utilizarea extinsă a TIC-urilor la lecție.

Bibliografie:

1. Cadrul european comun de referință pentru limbi: învățare, predare, evaluare. Chișinău, Tipografia Centrală, 2003, 204 p. ISBN 227805075-3.
2. CERGHIT, Ioan. *Metode de învățământ*. In: Collegium. Iași: Editura: POLIROM, 2006, pp. 315, ISBN: 973-46-0175-X.
3. IONESCU Miron, BOCOȘ Mușata. *Tratat de didactică modernă*. In: Universitaria. Pitești: Editura: PARALELA 45, 2009, pp. 187, ISBN: 973-47-0556-6
4. NICU Adriana, CONȚIU Elena-Raveca. *Instrumente pentru învățarea prin cooperare*. In: Pedagogie. București: Editura: ARAMIS, 2010, pp. 160, ISBN: 973-679-789-7.

CONSIDERAȚII METODOLOGICE DE DEZVOLTARE A COMPETENȚELOR COMUNICATIVE ÎN CADRUL CURSULUI UNIVERSITAR DE LIMBĂ STRĂINĂ

*Lect. sup. Parascovia GROZAV, ASEM
Lect. sup. Luminița DIACONU, ASEM*

My paper deals with the subject of communication – means and purpose in education, which is part of a major topic=Active, Interactive and Communicative Teaching/Learning Methods. From the very beginning I underlined the importance of communication in the case of teaching foreign languages for specific purposes. Taking into consideration the objectives, aims and long-term purposes of the Foreign Language for Specific Purpose Course – the thorough academic study of a foreign language and the development of communicative abilities in favour of a professional language – the communication between teacher and student, student – student and student – teacher enhances the quality of teaching/learning having formative and informative benefits. I mentioned in my paper that communication in educational context is a special type of communication – instructive, that builds

up personalities, develops abilities, stimulates inter- and intra-communication, cognitive interactivity. I set my conclusions in the context of applied academic didactics and the requirements of the European linguistic policy.

Key words: *competence, communication, abilities, team-work, methods.*

JEL: A-23

Introducere

În anumite surse, insistente pe aceasta temă, unii profesori subliniază că nu este importantă elaborarea unei taxonomii a metodelor didactice, respectiv încadrarea rigidă a unei metode într-o anumită categorie, ci „identificarea principiilor și a cerințelor care stau la baza utilizării ei eficiente, în așa fel, încât să se țină cont de caracteristicile situației de instruire. În articolul ce urmează, ne vom strădui să analizăm diverse abordări ale acestei probleme.

Argumentare

O clasificare cuprinzătoare și echilibrată a principalelor metode de învățare găsim în

Demersuri creative în predare și învățare, de M. Ionescu, 2000 și M. Ionescu, I. Radu, Didactica modernă: „de comunicare – orală sau scrisă”, „de cercetare a realității” (directă sau indirectă), „bazate pe acțiunea practică” (reală sau simulată) și de „instruire asistată de calculator “ Din perspectivă teoretică și practică, în plină actualitate, precum „instruirea interactivă”, conf. univ. dr. Mușata Bocoș, (2002), în volumul „Instruire interactivă. Repere pentru reflecție și acțiune”, relevă *necesitatea și importanța activizării în instruire, valoarea și eficiența interactivității*, exemplificând cu un corpus larg de metode și tehnici de predare/învățare. Astfel, autoarea conchide: „Instruirea interactivă reprezintă un tip superior de instruire, care se bazează pe activizarea subiecților instruirii, pe implicarea și participarea lor activă și deplină, precum și pe instaurarea de interacțiuni, schimburi intelectuale, de idei, confruntare de opinii, argumente între aceștia”. După criteriul „obiectivelor urmărite” și „modalității principale de realizare și dezvoltare a acestor obiective”, cercetătorul I. O. Pânișoară (2) propune o clasificare a metodelor de interacțiune educațională în cinci categorii: **de dezvoltare directă a abilităților de comunicare** (fiind integrate aici – *ascultarea interactivă și metoda socratică*); **de cultivare a creativității și rezolvare de probleme** (ex. *brainstorming-ul și metoda rezolvării creative de probleme (problem solving)*); **bazate pe dezbaterile de grup** (*reuniunea Philips 66, focus-group, controversa creativă, tehnica dezbaterilor – debate*); **de observare a interacțiunilor în cadrul grupului** (tehnica acvariului și seminarul socratic); **de construcție de echipă** (exercițiile spargere a gheții – *ice-breacking* – și metoda construcției de echipă – *team-building*).

Dacă avem în vedere criteriul participativ sau non-participativ al cursantului, putem stabili o ierarhie pe trei nivele a metodelor didactice curente: **a) cu rol pasiv:** descrierea, povestirea/relatarea, explicația, prelegerea cu oponenti, lecturarea, învățarea prin înregistrări audio-video, prin film; **b) cu rol semi-activ:** conversația catehetică (reproductivă), observarea, conversația euristică (activă, interogativă, reflexivă), dezbaterile, prelegerea-dezbateri, problematizarea, discuția dirijată; **c) cu rol activ-participativ:** asaltul de idei, studiul de caz, lucrul în laborator (IAC), exercițiul, rezolvarea de probleme, jocul de rol, lucrul cu manualul și cartea (dicționarul), analiza structurală, dezbaterile Phillips-66 și în grup, proiectul, eseul (reflexia personală), documentarea, ancheta, rezumarea și analiza textelor.

Metode care favorizează activități comunicative activizatoare, interactive

Metodele constituie elementul esențial al strategiei didactice, dar ele nu pot fi îmbrățișate fără a ține cont de obiectivele prestabilite ale activității instructive, de nivelul și interesele cursanților. Din această perspectivă, **ținând cont și de nivelul academic în care lucrăm, avem în vedere metodele care duc la fixarea și la adâncirea cunoștințelor de limbă străină, la dezvoltarea priceperilor și deprinderilor de comunicare în contexte profesionale.** Iată:

- **conversația, discuția, rețeaua de discuții, dezbaterile, jocul de rol** – favorizează competențele de comunicare și relaționare, înțelegerea conceptelor și ideilor profesionale, a normelor și regulilor de comunicare verbală, de decizie și de atitudine, pentru formarea opiniilor;
- **studiul de caz, problematizarea, jocul de rol, exercițiul** – stimulează gândirea și creativitatea, găsirea de soluții pentru diferite probleme, reflecții critice și judecăți de valoare, compararea și

analiza de situații date, dezvoltă competențele necesare unor abordări complexe și integratoare:

- **culbul, lucrul în grupe mici** (2,4-6 membri) – stimulează cooperarea, lucrul în grup/echipă, dezvoltă spiritul de solidaritate, întrajutorare, corectează greșelile și sudează relații socio-afective, psiho-comportamentale în scopuri cognitive:

* **Însușirea** uneia sau a mai multor limbi străine **în avantajul profesiei** este o necesitate indiscutabilă; în fond, **stăpânirea limbajului de specialitate** în limba-țintă a devenit o condiție a integrării socio-profesionale, dar și o valență definitorie a personalității și a creativității absolventului. Cu toții știm că astăzi predomină, în mod curent, *învățarea centrată pe motivații și capacități, pe experiența intelectuală, pe nevoile și interesele imediate sau de perspectivă, pe participare, activizare și creativitate.*

Atât **profesorul**, cât și **cursanții** au/și asumă roluri comutative, antrenând și alternând funcțiile de influență reciprocă. *Orientarea de bază este, deopotrivă, psihologică, sociologică și constructivistă.*

Factori cu incidență/influență majoră, în continuarea învățării unei limbi străine, în anii studiilor universitare, la studenții nefilologi:

- *maturitatea afectivă și volițională a cursanților;*
- *spectrul motivațional și exigențele din câmpul muncii (interesele și nevoile profesionale și sociale – imediate și de perspectivă, mutațiile socio-economice);*
- *nivelul cognitiv atins și nivelul de stăpânire a limbii din pregătirea preuniversitară;*
- *timpul alocat pentru studiul limbii străine (politica privind limbile străine în pregătirea de specialitate – integrarea acestora în curricula facultății);*
- *condițiile asigurate pentru desfășurarea activității didactice (dotări audio-video, laboratoare multimedia, manuale de specialitate etc.);*
- *calitatea formatorilor – competența și experiența, responsabilitatea și pasiunea didactice, perfecționarea și cercetarea acestora;*
- *exigențele întregului corp profesoral cu privire la rolul limbii în pregătire și profesie.*

Predarea și învățarea la nivel universitar a limbii străine moderne cu accent pe activități activatoare, interactive este o activitate psiho-pedagogică cu consecințe deosebit de semnificative pentru ambii actori ai procesului didactic instructiv-educativ, care pot fi cuprinse în termenii *responsabilitate și perfecționare continuă*. De fapt, este vorba de:

- *conceperea activităților și sarcinilor didactice cu accent pe construirea cunoașterii de către cursanți înșiși, îndrumându-i spre strategii alternative - variante metodologice și mijloace diversificate -, stimulative ale motivației și interesului pentru învățare,*
- *asumarea specificului predării/învățării limbilor străine moderne la specializările nefilologice din perspectivă psiho-pedagogică și socio-lingvistică și*
- *înțelegerea acestei activități ca fiind o componentă semnificativă a didacticii aplicate – în special, a pedagogiei universitare – în general, și deschiderea unor orizonturi de cercetare psiho-pedagogică și didactică, în cazul cadrelor didactice, și de:*
- *angajare într-un proces conștient de cunoaștere și edificare a personalității, – cunoașterea are loc pe căi proprii și prin colaborare, nivelul atins, capacitățile, abilitățile și motivația se verifică și autoverifică în mod dinamic,*
- *depășire a barierelor psihice, emoționale și culturale prin activități de grup solidare, în roluri, cu variate metode și instrumente, cu resurse didactice și informaționale noi (tehnologii informaționale și comunicaționale – IT&C) – în cazul cursanților, T. Slama-Cazacu, renumită cercetătoare în domeniul psiho-lingvisticii, precizează și dezvoltă pe larg teza potrivit căreia comunicarea „este un mijloc – sau, poate, un factor esențial pentru educație” (1). Din această perspectivă, am adăuga imediat: comunicarea însăși trebuie supusă procesului educativ! Căci, așa cum comunicarea servește educației, educația influențează comunicarea!*

Fără îndoială, **profesorul** este necesar să fie în orice moment „stăpân pe situație” – să cunoască cerințele educative, să le urmărească cu rigurozitate, dar și să cunoască bine grupul căruia i se adresează. Aceasta înseamnă, în cazul nostru, că fiecare trebuie să fie competent lingvistic, să fie cât mai bine informat în aria specialității; să comunice egal cu toți, să-i antreneze și să-i stimuleze în aceeași măsură pe cursanți; să le cunoască bine interesele și scopurile, potențialul, cunoștințele de limbă „la start” și să proiecteze „nivelul final”, de care au nevoie. El trebuie să sesizeze evoluția fiecăruia, dificultățile de progres, momentele de regres, schimbarea atitudinilor și comportamentului lor ca vorbitori de limbă străină. Fără să fie excesiv cu orice preț, profesorul trebuie să fie atent și

mobil, deschis și cooperant. Pe scurt, el trebuie să fie, rând pe rând, *regizorul actului de comunicare*

Desigur și în ce privește celălalt participant din binomul educațional, **cursantul**, se impun termeni noi de analiză. În cazul nostru, la nivelul *specializării universitare*, mijloacele didactice, exigențele pedagogice și potențialitățile psiho-cognitive, care se confruntă, sunt, fără îndoială, de analizat și interpretat cu mai multă minuțiozitate.

La acest nivel, capacitățile cognitive sunt (deja) exersate, conștiința învățării (este de presupus!) s-a conturat și se conduce pe baza unor motivații precise; raportul dintre disciplinele profesiei și limba străină este de așteptat să fie perceput limpede și responsabil ca absolut necesar; apoi, se adâncește (obiectiv) nevoia competenței și performanței, personalitatea, în ansamblu, tinde să se desăvârșească. Dar, în primul rând, conținuturile educaționale și exigențele – didactice și sociale – sunt altele față de perioada *preuniversitară*, când gradele de referință sunt generale. Se ivesc cel puțin două întrebări de bază, firești: care sunt condițiile continuității în dezvoltarea cunoștințelor de limbă de la nivelul liceal în cel academic? Și: cu ce ne întâlnim, de fapt?

- *maturizarea socio-afectivă* tinde spre un grad de stabilitate;
- *interesele comune de profesionalizare sunt un factor de solidaritate și coeziune a grupului de studiu;*
- *nevoia de relaționare colegială și la nivel social larg este mai mare;*
- *capacitatea de efort cognitiv este mai ridicată și perfecționată* (estimativ, studentul deține deja strategii și tactici de învățare);
- *niveluri extrem de diferite de pregătire/lacune gramaticale serioase și un bagaj lexical relativ redus;*
- *inhibiție în comunicare/slabă creativitate lingvistică;*
- *dorința de învățare și conștientizarea nevoilor de limbă străină sunt ridicate și depășesc mult starea de fapt;*
- *dificultatea creării unor colective omogene și solidare* (alcătuirea grupelor se face pe baza opțiunilor pentru o limbă sau alta, ceea ce duce la „ordonarea” unor colective de studiu și mai eterogene);
- *numărul destul de redus de studenți foarte bine și bine pregătiți la limba engleză, bunăoară, – 3, maximum 5.*

În învățarea universitară, nu mai sunt eficiente nici accentuarea intuitivității și nici dezvoltarea automatismelor, cum se procedează îndeobște, în primii ani de studiu al unei limbi străine. După cum, nici tehnicile audio-linguale și audio-vizuale înseși nu sunt suficiente pentru dezvoltarea abilităților de comunicare. Cursantul nostru are nevoie de „ocazii” pentru folosirea limbii, de situații comunicaționale cât mai aproape de realitatea sa profesională.

Profesorul *dezvoltă comunicarea, îi învață pe cursanți să comunice* între ei, *organizează și evaluează comunicarea ca act psihosocial și ca instrument didactic*. Este necesar ca studenții să ajungă să conștientizeze că numai prin *participarea la comunicare* își stimulează propriile resurse, capacitățile de cunoaștere și achiziție, cale sigură pentru a ajunge la *competență lingvistică*, pentru a atinge performanțele dorite/necesare în utilizarea ocazională, culturală și profesională a limbii străine.

Concluzii:

Procesul didactic este, în sine, un act de comunicare. Nu am dorit să oferim un model de lucru didactic, ci – în contextul în care beneficiem de o viziune europeană privind învățarea limbilor și de o politică lingvistică adecvată integrării pregătirii lingvistice în cadrul specializărilor nefilologice, perfecționarea metodologică a cadrelor didactice și dezvoltarea cercetării psihopedagogice sunt direcții necesare.

Limbajul de specialitate exersat într-o limbă străină este, desigur, scopul inițial și final al *Cursului practic de limbă străină* prevăzut în programa de studiu. În această perspectivă, realizarea obiectivelor didactice de etapă pretinde competență și responsabilitate, inovație și tenacitate din partea actorilor procesului de predare-învățare.

Bibliografie:

1. CERGHIT, Ioan, *Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii* Editura Aramis, București, 2008, ISBN: 978-973-46-1016-7;
2. CERGHIT, Ioan. *Metode de învățământ*. Iași: POLIROM, 2006. 315 p. ISBN: 973-46-0175-X.
3. OPREA, Crenguța L., *Pedagogie. Alternative metodologice interactive*, Editura Universității din București. București, 2003, articol;
4. SIEBERT H. *Pedagogie constructivistă*. Iași: Institutul European, 1999. 228 p, ISBN: 973-611-197-0

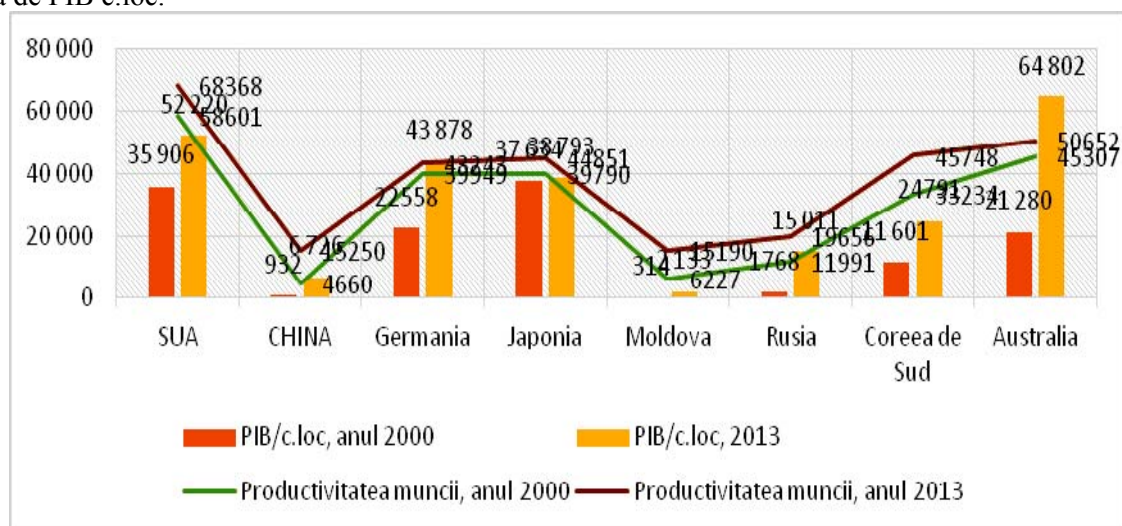
FERICIREA – FACTOR ESENȚIAL ÎN SPORIREA PRODUCTIVITĂȚII MUNCII

Lect. sup., Marina POPA, ASEM
socolovschi_marina@yahoo.fr

Le secret de la productivité tiendrait sur le bonheur des salariés au travail. Des chercheurs de l'Université de Warwick ont tenté de mesurer le niveau de productivité de salariés heureux par rapport à ceux qui ne le sont pas. Le résultat est impressionnant. Un salarié heureux augmente sa productivité au travail de 12% ! Les salariés heureux travaillent donc mieux et plus que les autres.

Cuvinte-cheie: productivitatea muncii, fericire, creștere economică, bunăstare, progres economic, nivelul de viață.

După cum s-a menționat anterior, între productivitatea muncii și nivelul de viață este o corelație foarte strânsă, care generează performanța economică în stat, pentru o perioadă îndelungată. După principiile generale ale economiei, creșterea productivității muncii este direct proporțională cu mărirea nivelului de viață. De regulă, țara unde productivitatea muncii crește mai repede, comparativ cu PIB-ul pe c.loc., acolo se înregistrează și un progres economic mai puternic. Astfel, țara care își sporește productivitatea muncii constant, își îmbunătățește în mod semnificativ și nivelul de trai. Urmărind acest principiu, pe categorii de țări din cadrul economiei mondiale, atât în cele dezvoltate, cum ar fi: SUA, Japonia, Australia, Germania, țări emergente ca: China, Coreea de Sud, precum și unele țări în tranziție: Rusia și Moldova, se înregistrează o ascensiune semnificativă a productivității muncii în comparație cu celălalt indicator. [Fig.1.1] În anul 2000, nivelul net superior al productivității muncii față de PIB c.loc demonstrează că statele analizate erau într-un avânt economic destul de puternic. În acea perioadă, se înregistra un decalaj puternic între acești doi indicatori în China, Coreea de Sud, Moldova, Rusia. În anul 2013, efectele crizei financiare își pun amprenta puternic asupra acestor economii, iar nivelul productivității muncii scade semnificativ în Australia și Germania. Un nivel constant se menține în Japonia și SUA, iar China, chiar dacă e considerată atelierul lumii, a înregistrat scăderi semnificative la nivel de productivitate. La capitolul acesta, Republica Moldova înregistrează progrese semnificative în materie de productivitate. Nivelul productivității muncii este net superior față de PIB c.loc.

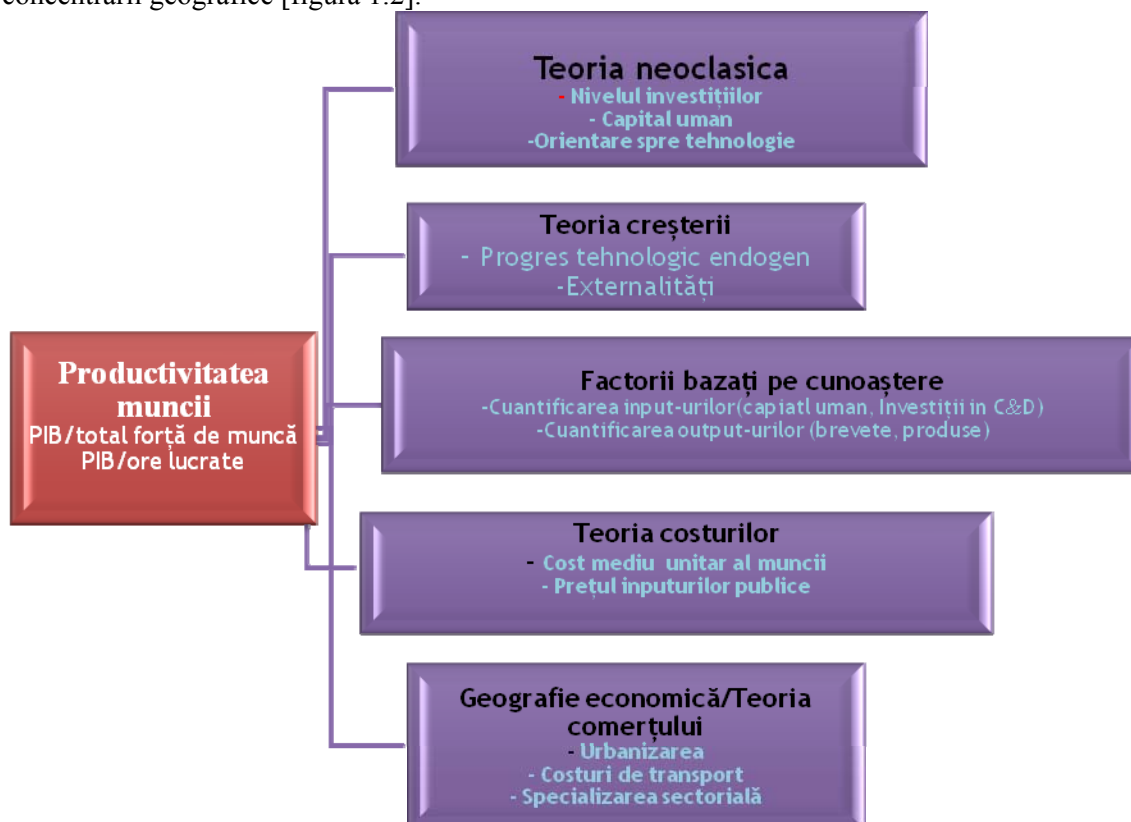

Figura 1.1. Corelația dintre nivelul productivității muncii și nivelul de viață. Analiză comparativă pentru anul 2000/2013

Sursa: Elaborat de autor după modelul propus de *Centre sur la productivité et la prospérité de Canada*, în baza datelor Băncii Mondiale și UNCTAD,
<http://data.worldbank.org/indicator/SL.GDP.PCAP.EM.KD/countries>

Prin urmare, creșterea economică a unei țări e condiționată și de factorii ce contribuie la sporirea productivității muncii. Scopul cercetării noastre e să identificăm cei mai importanți catalizatori ai creșterii productivității muncii în economiile naționale.

Literatura de specialitate, exprimată prin teoriile și modelele propuse de savanții economiști din toate timpurile, identifică un șir de factori ce contribuie la creșterea productivității muncii. Sintetizând, studiile empirice sugerează că rata de creștere a productivității muncii este corelată cu resursele disponibile în economia națională, progresul tehnologic și instituțiile sub forma gradului de democrație și a stabilității politice. De exemplu, teoria neoclasică scoate în evidență importanța capitalului fizic și uman, presupunând că influențele tehnologice sunt exogene. Pentru a remedia ipoteza *ad hoc* a influențelor tehnologice exogene, teoria creșterii a inclus tehnologia în sistem ca factor endogen, sugerând că acumularea de cunoaștere poate genera randamente crescătoare – așa cum sunt cele generate de acumularea capitalului uman, de exemplu. O altă ramură a teoriei economice a încercat să explice productivitatea muncii folosind o altă abordare, cea a concentrării geografice [figura 1.2].

Figura 1.2. Factorii determinanți ai productivității muncii în diferite accepțiuni economice

Sursa: Adaptat de autor după European Competitiveness Report 2003 [38, pag.131]

Costurile constituie un alt posibil mod de evaluare a productivității muncii. Teoriile economice care pun accentul pe costuri sunt: teoria lui Ricardo a avantajului comparativ sau teoria Heckscher-Ohlin. Costul mediu unitar este definit ca fiind raportul dintre costurile cu forța de muncă și unitatea de producție. Aici, numărătorul cuprinde atât salariul brut, cât și costurile indirecte pe salariat. În consecință, costurile mai mari implică o scădere a productivității.

Există și alți factori care pot afecta productivitatea muncii, însă aceștia nu pot fi ușor aproximați cantitativ. În această categorie, se încadrează și multe din politicile guvernamentale, precum indicatorii care măsoară gradul de implicare în operațiuni cu capital de risc, ratele de înregistrare ale firmelor, precum și prezența aglomerărilor industriale high-tech. În plus, alți factori precum inovațiile, investițiile sau exportul. Empiric vorbind, cele mai prospere țări sau regiuni dețin o forță de muncă bine pregătită, un grad înalt de tehnologizare a economiei, o pondere înaltă a exportului în comerțul global, un nivel ridicat al PIB/c.loc.

Michael Porter, în ultima ediție a faimoasei sale lucrări „*On Competition, Updated and Expanded Edition*” (2008), explică faptul că competitivitatea unei țări nu se referă, în primul rând, nici la stabilitatea macroeconomică, nici la forța de muncă, nici la politicile publice, nici la practicile manageriale, ci, cu precădere, la productivitate. Porter consideră că o națiune este competitivă atunci

când permite dezvoltarea determinantilor productivității și creșterea ratei productivității. Succesul economic nu poate fi explicat doar prin recurgerea la teoria clasică a dezvoltării economice bazate pe disponibilitatea și abundența factorilor de producție (munca, natura și capitalul), ci acesta depinde de interacțiunea complexă a unor factori. Inițial, Porter a grupat acești factori în patru categorii sub denumirea de *Diamantul lui Porter*:

1. **Factorii de producție (ofertei).** În această categorie, sunt incluse resursele naturale, umane, financiare, infrastructura fizică și administrativă, infrastructura de informații și cea științifică și tehnologică. Toate acestea contribuie la calitatea și specializarea factorilor de producție;
2. **Condițiile cererii.** Aici sunt incluse nu doar mărimea și dinamica pieței, dar și gradul de sofisticare al clienților locali, presiunea de inovare, pe care aceștia o pun asupra competitorilor pe piață, existența unor nișe de piață specializate;
3. **Contextul pentru strategia și rivalitatea firmelor** – se referă la intensitatea competiției locale și la existența unui context concurențial stimulat;
4. **Industria de amonte și aval** – se referă la prezența unor furnizori locali capabili și la prezența unor industrii înrudite care permit integrarea pe verticală.

Mai târziu, la acest diamant, s-au mai adăugat două componente (Jacobs și de Jong, 2002; Jacobs și Lankhuizen, 2005):

5. **Hazardul moral** – se referă la evoluții impredictibile și exogene unei anumite națiuni. De exemplu, creșterea prețului carburanților pe plan internațional, sau erupția unui vulcan. Criza economică globală este, de asemenea, un factor care ține de hazardul moral;
6. **Rolul guvernului** – influențează desigur și celelalte laturi ale diamantului, în special condițiile factorilor (prin investiții în infrastructură și educație mai ales). Dintr-o perspectivă îngustă, rolul guvernului se referă la politica fiscală și bugetară. Dintr-o perspectivă mai largă, rolul guvernului este acela de catalizator, de a încuraja dezvoltarea companiilor, de a fi în avanpostul cererii de produse și servicii inovatoare, de a facilita crearea unor competențe specializate, de a asigura respectarea standardelor de siguranță și de mediu, de a sprijini politica antitrust și a stopa comportamentul oclisiv, de a stimula investițiile în capitalul uman, în inovare și în infrastructură [figura 1.3].

Figura 1.3. Noul Diamant al lui Porter

Sursa: Elaborat și adaptat de autor în baza [1, pag.8, 5, pag. 222]

Michael Porter consideră că orice economie, până a atinge nivelul dezvoltării competitive și prin urmare productive, trebuie să parcurgă succesiv patru etape, respectiv:

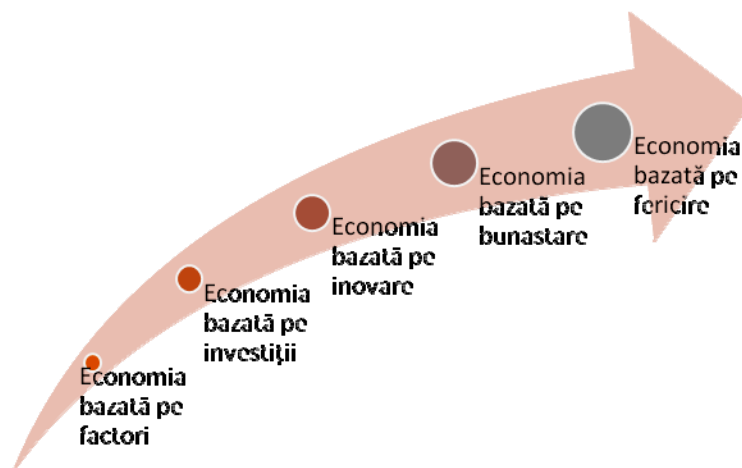
- ✚ **etapa economiei bazate pe factori** – în care factorii de producție primari, cum ar fi forța de muncă ieftină și accesul la resursele naturale reprezintă sursele dominante ale avantajului competitiv;
- ✚ **etapa economiei bazate pe investiții** – în care competitivitatea este rezultatul creșterii eficienței producției și a îmbunătățirii calității bunurilor sau serviciilor produse;
- ✚ **etapa economiei bazate pe inovare** – sursa dominantă a avantajului competitiv devine

capacitatea de a realiza produse și servicii inovatoare la limita tehnologiei globale, utilizând cele mai avansate metode;

- ✚ **etapa economiei bazate pe bunăstare**, în care are loc eradicarea sărăciei, socializarea sectorului public și, în măsura posibilităților, a celui privat și extinderea procesului de internaționalizare.

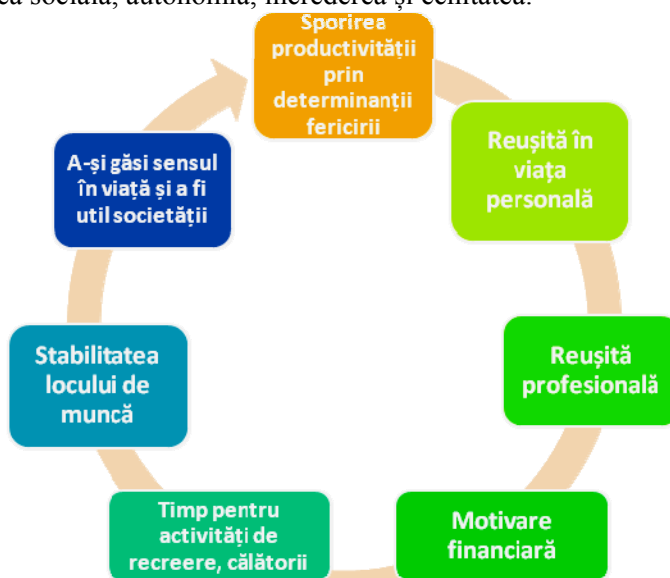
În viziunea noastră, la cele patru etape succesive propuse de Porter, în prezent, se conturează a cincea etapă, **economia bazată pe fericire** [figura 1.4]. Acest tip de economie este o continuitate a economiei bazate pe bunăstare, doar că se axează atât pe nivelul de satisfacție financiară, cât și pe cea spirituală a factorului uman. În acest tip de economie, cheia progresului este omul fericit.

Figura 1.4. Cele cinci etape stadiale ale dezvoltării economiei

Sursa: elaborat de autor în baza [2, pag 39]

În literatura de specialitate, s-a demonstrat că cel mai fericit om este și cel mai productiv. Economistul francez Simon Porcher spunea: „Je ne suis pas heureux parce que je réussis, c'est parce que je suis heureux que je réussis”, adică „Eu nu sunt fericit pentru că reușesc, ci reușesc și am succes pentru că sunt fericit”. Interpretarea acestei idei rezidă în faptul că sporirea productivității muncii, respectiv a creșterii economice este direct proporțională cu nivelul de satisfacție și fericire a forței de muncă implicată. Determinanții factorului uman satisfăcut în economia fericirii sunt: sănătatea, securitatea, coeziunea socială, autonomia, încrederea și echitatea.

Figura 1.5. Factorii creșterii productivității muncii prin prisma factorului uman fericit

Sursa: elaborat de autor în baza datelor oferite de Centrul de Studii și Cercetări în științele sociale al Universității din Michigan (1976-2005)

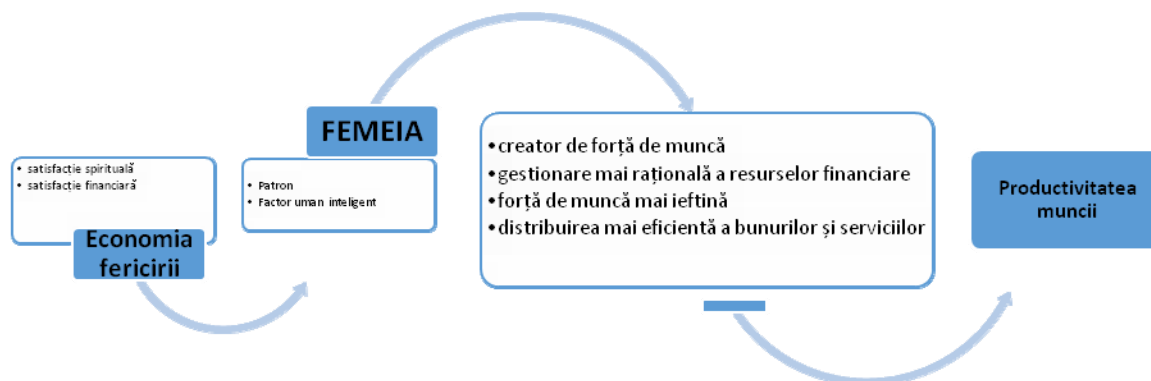
În studiul *Happiness and Productivity*, efectuat de Andrew J. Oswald (2014) de la Universitatea Warwick din Marea Britanie, se constată că angajații fericiți măresc productivitatea companiilor cu 10-12%. Conform cercetărilor efectuate în cadrul Centrului de Studii și Cercetări în Științele Sociale a Universității din Michigan, fericirea unui angajat rezidă în satisfacția sa în plan personal, profesional și statutul său în mediul din care face parte [figura 1.5].

Peter Sanfey și Utku Teksoz, doi economiști de la Banca Central Europeană, au elaborat un studiu privind gradul de fericire și satisfacție a populației din fostele țări socialiste și cum influențează aceste criterii asupra dezvoltării economiilor naționale. În lucrarea lor „*Does transition make you happy?*”, autorii identifică trei factori macroeconomici, ce frânează gradul de fericire al oamenilor:

- guvernarea dezastruoasă;
- gradul scăzut de competitivitate a economiei naționale;
- inegalitatea și lipsa reformelor economice.

Totodată, se consideră că, în *economia fericirii*, actorii-cheie sunt persoanele cu un nivel intelectual ridicat, femeile și patronii. Aceste trei categorii, mai ales când se suprapun, duc la creșterea cotei de fericire și nemijlocit la creșterea productivității muncii. În consecință, rezultă o idee foarte interesantă, precum că *femeia este un factor esențial în creșterea prosperității unei națiuni*.

Conform unui studiu efectuat de Banca Mondială, *țările, care creează oportunități și condiții mai bune pentru fete și femei, pot să își sporească productivitatea, să amelioreze condițiile pentru creșterea copiilor, să creeze o imagine mai bună a instituțiilor lor și să crească șansele de dezvoltare ale întregii lor populații*.

Figura 1.6. Rolul femeii în dezvoltarea economică

Sursă: Elaborat de autor după studiile efectuate de Banca Mondială

Dr. Sarah Bradshaw și Dr. Joshua Castellino (2013), consideră, în lucrarea lor „*Women’s role in economic development: Overcoming the constraints*”, că o femeie inteligentă și sănătoasă este capabilă să se angajeze în activități productive, să-și găsească un loc de muncă bine plătit, să se bucure de profituri mari și să contribuie la dezvoltarea economică a comunității în care se află. Femeile educate au tendințe mai mari de a investi în educația propriilor copii. Astfel, investițiile în capitalul uman creează rezultate intergeneraționale pozitive pe termen scurt și lung și este un factor esențial în creșterea productivității muncii. În același timp, încă asistăm la o implicare limitată a femeilor în studiul științei și tehnologiei, limitând astfel beneficiile evidente create de această ramură, dar și la o mobilitate mai redusă din diferite considerente.

La nivel mondoeconomic, pentru a stabili gradul de satisfacție a oamenilor în diferite țări, se elaborează Raportul Mondial al Fericirii (World Happiness Report) de către Organizația Națiunilor Unite. Acest raport este rezultatul unui proiect din Bhutan, al cărui premier, Jigmi Y. Thinley, a dorit să evalueze gradul de fericire al populației. Thinley a convins ONU să adopte, în 2011, o rezoluție prin care țările membre ale organizației erau invitate să măsoare nivelul de fericire al locuitorilor lor, ca ghid de îmbunătățire a politicilor publice ale acestor state. ONU vrea să convingă guvernele că trebuie să-i facă pe oameni să sufere mai puțin și să fie mai mulțumiți de viața lor. Nu doar banii aduc fericirea, ci și relațiile dintre oameni, starea de sănătate și percepția bunei guvernări. Primele două rapoarte au fost publicate în 2012 și 2013, și ultimul în aprilie 2015. În raportul World Happiness Report 2015, economistul Jeffrey Sachs propune câteva recomandări-cheie pentru sporirea bunăstării

și fericirii țărilor:

- Obiectivul de bază stabilit de guvernele statelor lumii trebuie să fie creșterea gradului de fericire a cetățenilor și de micșorare a nivelului sărăciei;
- În cazul în care dorința de a plăti nu este un indicator potrivit al beneficiului, guvernele trebuie să elaboreze noi metode de analiză a politicilor bazate pe fericire ca indicator al beneficiului;
- Un obiectiv major al științei sociale (și a finanțatorilor săi) trebuie să fie identificarea concretă a cauzelor fericirii și a îmbunătățirii acesteia.

Printre criteriile luate în considerare de cercetători, s-au numărat *speranța de viață într-o stare bună de sănătate, PIB-ul pe locuitor, susținerea socială (cineva sau ceva pe care să se poată conta), încrederea (măsurată prin perceperea absenței corupției politice și în afaceri), perceperea libertății în alegerile din viață și generozitatea*. În afara banilor, raportul subliniază importanța echității, a cinstei, a încrederii și a sănătății, menționând că fericirea nu este distrusă neapărat de crizele economice sau dezastrelor naturale.

Potrivit acestui raport, cele mai fericite zece țări din lume sunt, în ordine, Elveția, Islanda, Danemarca, Norvegia, Canada, Finlanda, Olanda, Suedia, Noua Zeelandă și Australia. Republica Moldova s-a plasat pe locul 52 din total 158 țări incluse în raport.

Bibliografie:

1. BRADSHAW S., CASTELLINO J. *Women's role in economic development: Overcoming the constraints*. Background paper for the High-Level Panel of Eminent Persons on the Post-2015. UN, 20 May 2013, pag.15
<http://unsdsn.org/wp-content/uploads/2014/02/130520-Women-Economic-Development-Paper-for-HLP.pdf>
2. HELLIWELL G., LAYARD R., Sachs J. *The World Happiness Report*. 2015
www.unsdsn.org/happiness
3. MAGAKIAN J.L. *100 fiches pour comprendre la strategie d'entreprise*. Le Model de Diamant du M.Porter, ISBN 9782749506098, pag. 520
4. OSWALD A., PROTO E., SGROI E. *Happiness and Productivity*. University of Warwick, UK, and IZA Bonn, Germany, University of Warwick, UK, februarie 2014
<http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/economics/staff/eproto/workingpapers/happinessproductivity.pdf>
5. PORCHER S. *Le bonheur, une notion économique?* http://www.chaire-eppp.org/files_chaire/le_bonheur_une_notion_economique_0.pdf
6. SANFEY P., TEKSOZ U. *Does transition make you happy?* Working paper No. 91. European Bank for Reconstruction and Development, London, 2005
<http://www.ebrd.com/downloads/research/economics/workingpapers/WP0091.pdf>
7. *Women Play Key Role in Economic Gains in Latin America and the Caribbean*.
<http://www.worldbank.org/en/news/feature/2012/08/29/women-play-key-role-in-economic-gains-in-latin-american-and-caribbean>

COACHING ORGANIZAȚIONAL – ANTRENAREA PROFESIONALĂ PENTRU SUCCES

Conf. univ. dr. Cezara ABRAMIHIN, ASEM

Coaching is a relatively new field. Beyond being just a field, coaching is a profession. Coaching is the framework in which coach and coachee's (client) create and develop a partnership where the customer can not only pinpoint both its current state and the desired state (goals) but also go through to achieve the objectives fixed.

„Coaching is unlocking a person's potential to maximise their own performance. It's helping them to learn rather than teaching them”
Timothy W. Gallwey

Coaching-ul este un domeniu relativ nou. Chiar dacă Socrate a pus bazele principiilor coaching-ului acum 2000 de ani, coaching-ul a devenit foarte cunoscut în ultimii 20 de ani.

În acești 20 de ani, coaching-ul a cunoscut o creștere extraordinară. În America, există cea mai mare piață de coaching din lume. În Europa, mai bine de 70% dintre organizații sunt implicate, într-o formă sau alta, în coaching. La Federația Internațională de Coaching aderă, în fiecare lună, câteva sute de membri, de mai bine de 5 ani.

Dincolo de a fi doar un domeniu de activitate, coaching-ul este o profesie. Dacă cineva își câștigă măcar 50% din veniturile lunare sau anuale din practicarea profesiei de coach, atunci acel cineva este îndreptățit să facă parte dintr-un corp profesional.

Până acum, nu există o singură definiție agreată de toată lumea a coaching-ului. Multe dintre definiții sunt mai elaborate decât e nevoie, unele – mai puține – sunt directe și cuprinzătoare.

Noțiunea de „coach” își are originile în domeniul sportiv, însă, întâmplător sau nu, cuvântul „coach”, în limba engleză are și sensul de „trăsură”, „autocar”, „vagon” – așadar un vehicul de transport, care face legătura între două sau mai multe destinații, în cadrul unui itinerariu.

La începutul anilor '70, Timothy Gallwey a lansat un concept revoluționar pentru dezvoltarea excelenței personale și profesionale, pe care l-a numit „The Inner Game” (jocul interior).

Metoda concepută de el, a fost ulterior folosită, cu rezultate excepționale, nu doar în sport (tenis, golf, schi etc.), ci și în afaceri, sănătate și educație.

Prin publicarea, în 1974, a cărții sale „The Inner Game of Tennis”, Gallwey evidențiază importanța componentei psihologice, în realizarea performanței de vârf, afirmând că „adversarul din mintea noastră este mai puternic decât cel de pe teren”. Altfel spus, în orice acțiune întreprinsă de către un individ, există un „joc” exterior – jucat în cadrul unei arene exterioare, și în care se depășesc obstacole externe pentru atingerea unui anumit obiectiv, precum și un „joc” interior, care are loc în mintea jucătorului și care este jucat împotriva unor obstacole, precum: frica, neîncrederea, lipsa de concentrare, convingeri și credințe limitatoare, toate acestea blocând practic drumul individului către realizarea întregului său potențial.

Mai ales după anii '90, coaching-ul – așa cum a fost el făcut cunoscut și de către Thomas Leonard (considerat de mulți ca fiind și fondatorul coaching-ului ca profesie), Sir John Whitmore (autorul cărții „Coaching for performance”, 1992) dar și de mulți alții, reprezintă cadrul în care coach-ul și coachee-ul (clientul) creează și dezvoltă un parteneriat, în cadrul căruia clientul nu numai că își identifică exact atât starea sa actuală și starea dorită (obiectivele), ci și parcurge drumul realizării obiectivelor fixate, coach-ul fiindu-i alături în cadrul acestei experiențe, având responsabilitatea de a crea „mediul” în care clientul să își poată identifica, utiliza, asimila toate resursele de care clientul are nevoie pentru realizarea performanțelor dorite.

Făcând o analogie, putem spune că rolul coach-ului poate fi similar unui mijloc de transport cu care se deplasează clientul, însă cel care stabilește destinația (obiectivele), ruta (etapele intermediare), viteza (timpul alocat), gradul de confort (disponibilitatea de a ieși din zona de confort pentru a produce schimbarea), este clientul însuși.

Cunoscut și sub denumirea de „**coaching participativ**”, acest tip de coaching pleacă de la premisa că fiecare dintre noi, ca ființe umane, deținem, în interiorul nostru, absolut toate resursele necesare pentru a atinge pe deplin nivelul de performanță și excelență dorit, rolul coach-ului, în acest caz, fiind acela de a-l ghida pe client către descoperirea propriului său potențial și a resurselor pentru realizarea acestui potențial.

Prin „resurse” sunt denumite generic toate mijloacele pe care le putem utiliza pentru susținerea unui anumit scop. Resursele pot fi, de exemplu, stări, gânduri, anumite posturi fiziologice, strategii, experiențe, oameni, evenimente etc.

Fiecare clipă a existenței noastre este definită și experimentată de noi, ca ființe umane, prin „stări”.

O „stare” poate fi definită ca fiind totalitatea condițiilor fizice și neuronale (minte-corp-emoții), la un moment dat. În momentele în care simțim, de exemplu, neîncredere, descurajare, teamă, etc. experimentăm o stare lipsită de resurse, în timp ce în momentele în care simțim bucurie, optimism, încredere, curaj etc. experimentăm o stare plină de resurse.

În acest context, NLP-ul apare ca instrumentul perfect pe care coach-ul îl poate utiliza, în scopul obținerii unor rezultate extrem de rapide, profunde și durabile, în lucrul cu clientul.

Coaching-ul NLP reprezintă, în acest moment, modalitatea cea mai rapidă de a produce schimbarea de la o stare actuală, lipsită de resurse, către o stare dorită, plină de resurse, în care potențialul uman se poate dezvolta neîngrădit și liber de povara convingerilor limitatoare.

Pe deplin conștient de credințele, valorile, obiectivele sale și armonizarea acestora cu mediul în care acesta trăiește și își desfășoară activitatea, clientul reușește să adopte cele mai potrivite comportamente și strategii pentru atingerea performanței și excelenței, în orice domeniu al vieții sale.

Astfel, coaching-ul NLP este utilizat în cele mai diferite situații, de viață sau de business, aria sa de acțiune fiind, practic, nelimitată, atât timp cât se urmărește realizarea performanței, în domeniul ales.

Coaching-ul poate fi individual sau de grup, coaching „de viață” (**life-coaching**), business coaching, executive coaching, team coaching, parenting coaching, coaching de carieră, coaching de relații etc.

Ceea ce recomandă utilizarea coaching-ului NLP și creditează răspândirea sa atât de rapidă din ultimii ani, sunt performanțele realizate atât în coaching-ul de viață, cât și în cel de business, din ce în ce mai multe companii începând să implementeze programe de formare în coaching pentru managerii lor, astfel încât aceștia să poată aplica coaching-ul în relațiile lor cu echipele pe care le conduc.

Coaching-ul de afaceri, cunoscut mai ales sub denumirea sa consacrată de business coaching, înregistrează în prezent, o dezvoltare exponențială, la nivelul economiei globale. Iar acest lucru este justificat, în primul rând, de rezultatele pe care le aduce companiilor, rezultate cuantificabile în indicatori specifici de performanță. (KPI = Key Performance Indicators)

Dacă până de curând, coaching-ul era un instrument utilizat preponderant la nivel de top management (executive coaching), în prezent coaching-ul pătrunde din ce în ce mai adânc în organizații, odată cu dezvoltarea coaching-ului de echipă (team coaching), instrument care contribuie la creșterea performanțelor echipelor/ departamentelor din cadrul companiilor, în mod sustenabil și ecologic pentru cei implicați în proces.

De ce este important coaching-ul pentru companie?

- Conduce către realizarea de obiective de performanță clare, cuantificabile.
- Crește eficiența managementului și a echipelor.
- Este orientat către soluții.
- În cadrul procesului, sunt descoperite resurse interne ale managerilor/ echipelor, care, ulterior, sunt folosite în mod ecologic pentru atingerea obiectivelor propuse.
- Dezvoltă noi perspective pentru evaluarea situației existente și pentru procesul de planificare.
- Creează noi posibilități pentru gestionarea cu succes a situațiilor de criza din cadrul companiilor.
- Crește nivelul de conștientizare a obstacolelor și creează noi abordări în cadrul proceselor de schimbare, cu care se confruntă companiile.

Cui se adresează coaching-ul de afaceri ?

- Companiilor multinaționale.
- Companiilor mijlocii și mici.
- Antreprenorilor.
- Managerilor (la toate nivelurile).
- Echipelor.

Ce presupune?

- Un parteneriat între coach – client (companie) – coachee (beneficiar = persoana cu care coach-ul lucrează).
- Stabilirea cadrului de derulare a procesului de coaching (participanți, durata, obiective etc.).
- Lucrul efectiv al coach-ului cu managerii/ echipele în cadrul sesiunilor de coaching, pe obiectivele stabilite (contractate) și urmărirea pas cu pas.

Coaching-ul de performanță este diferit de psihoterapie și consiliere. Coaching-ul este proactiv și concentrat pe conștiința și pe lucrurile care apar la suprafața ei. Psihologia practică este o abordare mai degrabă concentrată pe subconștient, este analitică și pasivă. Mulți „coach”-i veniți din cabinete de psihologie fac mai mult rău decât bine amestecându-le.

90% din coaching-ul practicat la ora actuală în lume este făcut prin telefon sau prin mijloace online. Coaching-ul nu are nevoie de pregătiri speciale, de contracte stufoase, de rezervări la hoteluri și de săli de conferințe dichisite. El se întâmplă imediat și natural, la cererea clientului.

În articolul *The Very Real Dangers of Executive Coaching* (*Harvard Business Review*), Steve Berglas surprinde riscurile și – din păcate – practicile existente ale așa-zişilor coach-I, care nu au trecut printr-un proces de formare în domeniu și care intră în problem, mai degrabă calificabile pentru psihoterapie cu clienții lor, fără a le putea gestiona profesionist.

Adeveratul subiect al coaching-ului este creșterea performanței și rezultatelor, într-o manieră non-directivă și complet adaptată nevoilor clientului. Dacă simți – că și coach – ca o problema profesională sau de performanță personală are rădăcini mai adânci, invită un profesionist care are abilități în aceasta direcție.

Coaching-ul este despre deblocarea potențialului de performanță și punerea lui în mișcare în viitorul apropiat. Nu este despre evaluarea și analiza performanței curente. Coaching-ul are la bază convingerea ca oamenii vor și pot să facă lucruri din ce în ce mai bune. Dacă nu crezi acest lucru în profunzime, coaching-ul nu este pentru tine.

Marea majoritate a clienților și coach-ilor din lume percep coaching-ul ca pe o relație individuală, 1 la 1. Totuși, coaching-ul are un profund impact în companii atunci când este făcut în grup și în echipe.

Coaching-ul de performanță nu are legătură cu efortul managerilor de a-și împinge colegii și subordonații către rezultate mai bune. Coaching-ul este o metodă de a da la o parte barierele care îi împiedică pe indivizi să își realizeze propriul potențial.

Coaching-ul este un mod de a gestiona oamenii și resursele, nu un instrument sau un set de tehnici folosibile în planificare, delegare sau rezolvarea unor probleme. Coaching-ul reflectă un mod diferit de a privi oamenii – mult, mult mai optimist decât majoritatea dintre noi sunt obișnuiți să o facă – și de a ne raporta la rezultatele lor.

Coaching-ul este non-directiv. Oricine vine cu metode stricte, pași de urmat și modele sofisticate de aplicat, chiar dacă se auto-numește coach, nu face coaching.

Sunt multe metode și școli de coaching în lume. Cele mai bune te ajută – ca și coach – să facilitezi învățarea și transformarea, în loc să o conduci sau să o direcționezi. Tehnicile de întrebări și ascultarea activă, în prezent, sunt principalele mijloace de a face asta.

Oricine poate deveni coach. Ansamblul de calități și abilități necesare se pot dezvolta în timp și cu un efort susținut. E mult mai greu să renunți la a da ordine și instrucțiuni decât să înveți să faci coaching.

Coaching-ul de echipă are rezultate mult mai bune în companii, deoarece angajează inteligența colectivă a grupurilor și „foamea” lor naturală de rezultate.

În prezent, cele mai multe companii investesc în coaching pentru a **îmbunătăți performanța individuală**. Însă, din ce în ce mai multe, încep să înțeleagă că o abordare mai deschisă, mai sistemică, poate „culege” talentele și punctele tari ale indivizilor pentru a îmbunătăți performanța întregii organizații.

Nu există limite de vârstă pentru clienții de coaching. Există limitele legale de acceptare a responsabilității unui contract, însă acestea sunt mai degrabă orientative. Coaching-ul cu copiii îi implică natural pe părinți. Coaching-ul cu persoane înaintate în vârstă implică de cele mai multe ori pe mulți alții.

Coaching-ul poate avea rezultate cu totul ieșite din comun, cu oameni sau organizații care își dedică energia pentru a obține astfel de rezultate. Coaching-ul de performanță poate transforma complet modul în care funcționează un om sau o întregă organizație.

UN EXERCITIU DE SELF-COACHING: CLARITATE. ACȚIUNE

În urma experiențelor de training, coaching și coaching de grup, din ultimii ani, s-a observat că **primul și cel mai important pas spre Acțiune este Claritatea față de obiectiv, vis, direcție, plan, idee, proiect etc.** Rezultatele apar imediat în viața celor care și-au alocat timp și spațiu pentru a obține Claritate față de situația în care se află și au conștientizat Resursele pe care le au la dispoziție.

Vă propunem un exercițiu de self-coaching, exercițiu pe care puteți să îl faceți de sine stătător sau împreună cu prietenii acasă sau oriunde Vă simțiți bine să îl faceți. Acest exercițiu a susținut foarte

mulți oameni să iasă din impas și să facă progrese considerabile în viața lor.

După cum vei observa mai jos, **scrisul** este ingredientul-cheie al acestui proces. De aceea, este necesar **să îl faci în scris, și nu altfel**. Astfel, pe de o parte te vei elibera de gânduri și idei lăsându-le să curgă pe foaie (sau într-un document pe computer), iar pe de altă parte vei putea să reiei acele gânduri din postura de observator, citindu-le.

Pasul 1: Dedică-ți timp. Începe cu un singur lucru.

1. Îți alegi un obiectiv, la care lucrezi de ceva vreme, însă ai senzația că ești într-un impas; sau un vis/țel important pentru tine, dar pentru care nu știi cum să înaintezi; sau, pur și simplu, o dilema/întrebare, care parcă nu îți dă pace.
2. Scrii pe hârtie (sau într-un document pe computer) obiectivul, visul sau întrebarea.
3. Dacă este vorba despre un obiectiv sau vis, descrii blocajul sau întrebarea care te ține în loc. Alege un singur lucru. Ulterior, vei putea relua exercițiul și pentru alte aspecte, însa e bine să iei câte unul pe rând.
4. Scrii apoi intenția: ce vrei să schimbi / transformi în situația dată. Această intenție te va ghida în timp ce scrii. E bine să începi exercițiul de scris abia după ce ți-ai scris această intenție.

Pasul 2: Dedică-ți timp. Explorează. Clarifică.

Îți aloți 35 de minute în care să explorezi blocajul sau întrebarea care a apărut la punctul (2) de mai sus. Singurul secret la acest exercițiu este să scrii. Să lași gândurile să curgă și să scrii atât lucrurile pe care le știai (în prima fază doar ele vor veni), precum și lucrurile pe care nu știai că le știi (idei, întrebări, amintiri etc.). Lăsându-te liber, în voia scrisului, vei observa cum, pas cu pas, apar noi informații, iar parte din ele vor fi și soluții.

Vei observa cum în primele minute vei avea tendința să renunți și să crezi că nu apare nimic ce nu știai. **Ai răbdare și lucrurile vor apărea.** Bineînțeles, ai nevoie de încredere în proces și sinceritate totală față de tine prin ceea ce scrii acolo. Astfel, dacă există răbdare, încredere și sinceritate, undeva, în partea a doua și spre finalul exercițiului de scris, vei fi surprins(ă) de câtă claritate vei avea față de subiectul explorat.

Pasul 3: Dedică-ți timp. Acționează.

După cele 35 de minute, ai deja o imagine mult mai clară asupra blocajului sau întrebării de la care ai pornit. Acum ești în pasul în care ai făcut progres din punct de vedere al clarității. Pasul următor este să faci ceva cu această claritate. Astfel, îți propun să îți **stabilești o acțiune, pe care sa o faci în următoarele 72 de ore de la exercițiu**. O acțiune unde să te folosești de claritatea pe care ai obținut-o.

Pasul 4: Dedică-ți timp. Fii recunoscător/recunoscătoare.

Acum deja ai făcut doi pași importanți: unu – ai **obținut** mai multa claritate față de blocaj și întrebare; doi – ai **acționat** într-o direcție concretă, direct sau indirect corelată cu obiectivul sau visul de la Pasul 1 – 1). Ce este foarte important acum este să fii conștient de acești pași și să îți fii ție **recunoscător / recunoscătoare** pentru că i-ai făcut. Cu cât vei fi mai prezent(ă) să observi progresul pe care îl faci, cu atât mai ușor îți va fi să înregistrezi noi astfel de progrese.

Succes!

Bibliografie:

1. GALLWEY, W. Timothy, *The inner game of tennis*. Revised Edition. New York: Random House, 1974.
2. GALLWEY, W. Timothy, *The inner game of Work: Focus, learning, pleasure, and mobility in the workplace*. New York: Random House Trade Paperbacks, 2000.
3. WHITMORE, John, *Coaching pentru performanță: formare personal, performanță și scop*. București: Publica, 2011.

IMPACTUL EVAZIUNII FISCALE ASUPRA ECONOMIEI REPUBLICII MOLDOVA

Conf. univ., dr., Aliona BALAN, ASEM
balan_aliona@mail.md

The tax evasion has become everyday life in all areas of economic income in the Republic of Moldova. The phenomenon is so widespread that it can overcome the cost of even the amounts allocated from the state budget. In addition, the deviation in Republic of Moldova is about 12% of GDP. The main decisive factors of tax evasion are the tax burden and tax morality. Together, these factors account for about 60% of the effect of all explained factors.

Cuvinte-cheie: *evaziune fiscală, fraudă fiscală, presiunea fiscală, impozite, facilitățile fiscale, bugetul de stat, Produsul Intern Brut.*

Fenomen deosebit de nociv, paradoxal și reprobabil, evaziunea fiscală a fost și este o prezență nedorită, cu direcții de evoluție și incidente diferite, în orice țară, indiferent de mărime, nivel de dezvoltare, mecanisme de guvernare sau sistem politic.

Evaziunea fiscală reprezintă sustragerea prin orice mijloace, în întregime sau în parte, de la plata impozitelor, taxelor și altor sume datorate bugetului de stat, bugetelor locale, bugetului asigurărilor sociale de stat și fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală de către persoanele fizice și juridice. Cu alte cuvinte, evaziunea fiscală reprezintă modalitatea prin care subiecții economici răspund presiunii fiscale, atunci când aceasta depășește un anumit prag considerat necesar pentru inițierea, menținerea și dezvoltarea afacerii sau a oricărei activități lucrative, precum și în legătură cu averea sau veniturile lor curente.

Evaziunea fiscală are un impact major asupra evoluției economiei unei țări, prin crearea unui dezechilibru major la nivel macroeconomic, incidentele fiind de natură politică, financiară, economică și socială.

Impactul financiar se referă la faptul că este afectat echilibrul bugetar prin generarea de deficite bugetare și de costuri suplimentare aferente împrumuturilor publice.

Sub aspect economic, evaziunea fiscală distorsionează fenomenul concurențial, cu consecințe negative asupra formării prețurilor.

Din punct de vedere social, evaziunea fiscală modifică redistribuirea veniturilor, creând și adâncind inegalitățile dintre contribuabili, prin eludarea capacității contributive a unora și agravarea situației financiare a altora. De asemenea, acest fenomen, reprezintă principala sursă de alimentare a unei economii parazitare, care se dezvoltă, în paralel, cu economia reală, numită în termeni uzuali economia subterană.

Dimensiunea, precum și ascensiunea acestui fenomen, în Republica Moldova, face ca el să fie atât de real, încât prezența lui a devenit cotidiană în toate zonele economice generatoare de venit.

Evaziunea fiscală are conotații care intră în sfera semantică a economiei subterane. Astfel, economia subterană în Republica Moldova înregistrează o creștere permanentă în ultimul deceniu. Conform datelor oficiale, prezentate de către Biroul Național de Statistică, ponderea economiei subterane a sporit de la 20% , în 2007, la 28% în PIB, în anul 2013. Pentru anul 2014, această cifră este aferentă primelor nouă luni ale anului 2013 (cca 30% în PIB). Însă, conform evaluărilor neoficiale (datelor ocupării în câmpul muncii, consumului energiei electrice, volumului lucrărilor de transport, precum și după importul produselor petroliere și alimentare), ponderea economiei subterane în Republica Moldova este mult mai mare, constituind circa o jumătate din PIB.

Pornind de la premisa că PIB-ul țării, în anul 2014, a fost estimat la peste 111,7 miliarde de lei, rezultă că, în Republica Moldova, valori de circa 33 miliarde de lei nu au fost contabilizate.

De menționat, că economia tenebră cuprinde sectorul informal, producția ascunsă în sectorul formal, producția ilegală, dar și producția gospodăriilor casnice. Dintre acestea, principala contribuție la creșterea proceselor neobservate a fost adusă de către sectorul ascuns (echivalent cu *evaziunea fiscală*), adică totalitatea activităților de producere, legale, care sunt subestimate intenționat sau ascunse de către agenții economici, neînregistrate de către organele publice de resort. Altfel spus, evaziunea fiscală, adică neplata taxelor, a contribuțiilor la fondurile de asigurări sociale de stat, de asigurări obligatorii medicale, se estimează la cote de 11-12% din PIB sau, în expresie bănească, la circa 13

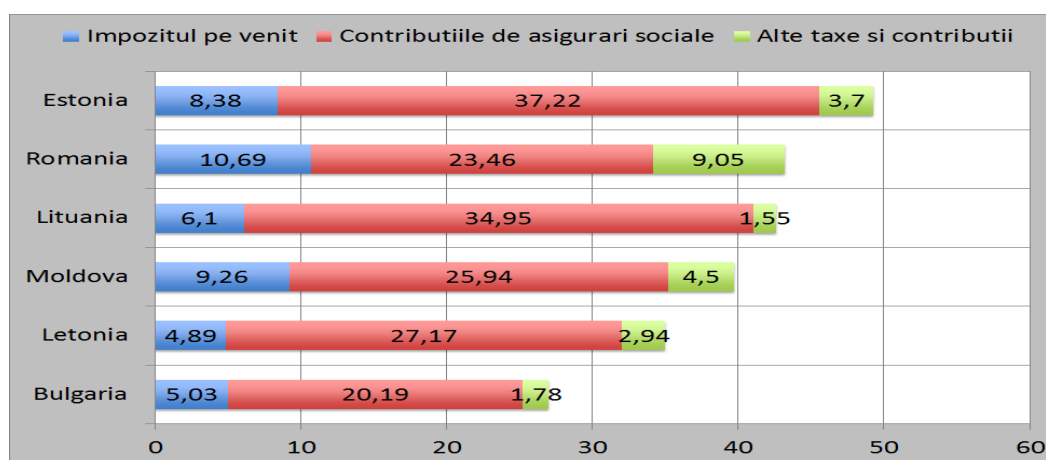
miliarde de lei anual.

Principalele cauze ale escaladării fenomenului de evaziune fiscală, în Republica Moldova, ar fi următoarele:

a) Presiunea fiscală

Atunci când presiunea fiscală medie este relativ mare, contribuabilul poate alege să se sustragă acestei fiscalități, fie în totalitate (intrarea în economia subterană), fie în parte, practicând evaziunea fiscală deși activitatea sa rămâne în economia oficială.

Agenții economici din Republica Moldova percep presiunea fiscală ca una mare. Cele mai importante taxe plătite de angajatori sunt: 12% – impozit pe venit pentru persoane juridice, 23% – contribuții de asigurări sociale de stat și 4% – contribuții de asigurare obligatorie de asistență medicală. Cu toate acestea, în comparație cu alte țări de referință, presiunea fiscală pare a fi una moderată: conform clasamentului „Doing Business 2015”, totalul taxelor ca parte din profitul agenților comerciali este de 39,7%, în timp ce, în România, acesta constituie 43,2%, Lituania – 42,6% și Estonia – 49,3% (figura 1).

Figura 1. Principalele impozite plătite de agenții economici (% din profitul comercial)

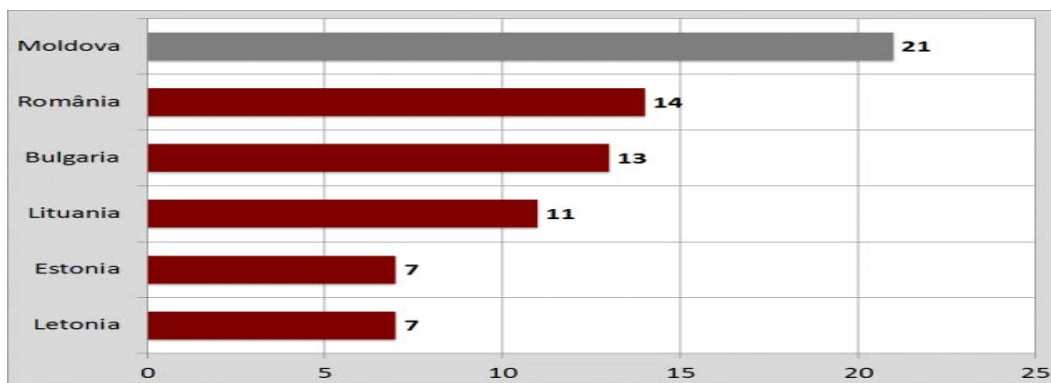
Sursa: Doing Business 2015, Banca Mondială, <http://www.doingbusiness.org/>

O astfel de percepție negativă a oamenilor de afaceri din Republica Moldova, în ceea ce privește presiunea fiscală ar putea fi explicată, pe de o parte, de condițiile financiare precare și instabile a multor agenți economici din Republica Moldova (spre exemplu, Republica Moldova ocupă locul 124 din 144 de țări luate în calcul, în funcție de gradul de sofisticare a afacerilor), și, pe de altă parte, de lipsa de încredere în instituțiile publice și percepția negativă vis-à-vis de rezultatele plății impozitelor (de exemplu, calitatea precară a serviciilor publice sau cadrul de reglementare deficitar). Aceștia sunt factorii determinanți, care alimentează motivațiile agenților economici să evite achitarea taxelor și să recurgă la căi informale.

b) Complexitatea și instabilitatea reglementărilor fiscale

Complexitatea și, în special, instabilitatea reglementărilor fiscale complică contabilizarea și provoacă erori atunci când agenții economici își calculează impozitele și taxele, care urmează să fie plătite.

Potrivit clasamentului „Doing Business 2015”, agenții economici din Republica Moldova trebuie să realizeze, în total, 21 de plăți fiscale, care reprezintă cea mai mare cifră în comparație cu alte țări de referință. Un număr mare de plăți fiscale, presupune și interacțiunea cu un număr extins de reprezentanți ai autorităților publice, fapt ce expune agenții economici la riscul de corupție. Potrivit unui studiu efectuat de Centrul Analitic Expert-Grup, întreprinderile sunt obligate să ofere mită cel mai frecvent (în 45,4% din cazuri), atunci când sunt verificate de autoritățile fiscale.

Figura 2. Numărul plăților fiscale pe an

Sursa: Doing Business 2015, Banca Mondială, <http://www.doingbusiness.org/>

În general, se consideră că administrarea fiscală pare a fi mult mai deficitară, în comparație cu povara fiscală. Astfel, agenții economici din Republica Moldova sunt obligați să efectueze mai multe plăți fiscale, în timp ce reglementările fiscale ambigue expun antreprenorii la riscul de corupție. Prin urmare, aceasta explică costurile ridicate ale activităților formale, reprezentând un stimulent puternic suplimentar pentru agenții economici de a recurge la căi informale de activitate.

c) Slăbiciunea administrației fiscale

Contribuabilul economic poate practica evaziunea fiscală și în cazul în care sancțiunea pentru această faptă este mică sau probabilitatea de a fi identificat și sancționat este mică.

Slăbiciunea administrației fiscale din R.M. poate fi efectul corupției acestei, al salarizării inadecvate, precum și al incapacității logistice sau profesionale a acesteia. Totodată, lipsa dotărilor în domeniul sistemelor informaționale și tehnicii de calcul performante din cadrul aparatului administrativ, organizarea haotică și ineficientă, nu dau posibilitatea controlului și prevenirii evaziunii fiscale.

Prin urmare, slăbiciunea administrației fiscale are drept efect reducerea gradului de colectare a obligațiilor bugetare. Întrucât aici este vorba despre reducerea veniturilor publice efectiv încasate față de veniturile publice programate, avem de-a face cu prejudicierea intereselor financiare ale statului, așadar, se produce o evaziune fiscală.

d) Facilitățile fiscale

Facilitățile fiscale au drept efect reducerea sarcinii fiscale (fie prin scutiri sau anulări de datorii bugetare, fie prin acordarea altor forme de sprijin fiscal).

Acordarea unor facilități fiscale mult prea ușor și fără o fundamentare rațională reprezintă premise ale evaziunii fiscale. Mai mult, acestea afectează veniturile bugetare și stimulează indiscipline în achitarea obligațiilor fiscale.

Contribuabilii care primesc asemenea facilități fiscale, se comportă, în continuare, în speranța primirii de noi facilități, generând, astfel, un comportament menit să evite sarcina fiscală, deci să evaziuneze fiscal. Acest fenomen este deosebit de dăunător nu numai pe termen scurt, ci și pe termen lung, deoarece creează o cultură specifică evazionistă, precum și așteptări cu privire la facilitățile fiscale. Acordarea de facilități fiscale (indiferent de gradul lor) produce o prejudiciere a intereselor financiare ale statului chiar de către statul însuși, de aceea, evaziunea fiscală produsă în acest caz este o evaziune fiscală specială: acordarea facilităților fiscale, prin ea însăși, nu generează evaziune fiscală la nivelul contribuabililor, deși creează un prejudiciu la nivelul bugetului de stat.

Acordarea de către legislația fiscală a numeroaselor facilități și scutiri reprezintă o problemă în Republica Moldova, acestea fiind acordate, pe parcursul mai multor ani, în număr exagerat de mare. Doar în 2013, suma totală a scutirilor și facilităților fiscale acordate agenților economici la import a constituit circa 4 mlrd. lei, influențând semnificativ încasările la bugetul de stat.

În acest context, politica fiscală promovată de către Ministerului Finanțelor ar trebui să examineze și să elimine aceste scutiri și facilități acordate de multe ori nejustificat. Unii agenți economici, creând peste noapte asociații nonprofit, prin intermediul cărora se importă un volum destul de mare, profită abuziv de o serie de facilități.

e) Imitația

Imitația este un alt factor generator de evaziune fiscală în țara noastră. Mecanismul imitației este următorul: un contribuabil, care observă că alți contribuabili, evazionisti, nu au suportat costuri mari pentru comportamentul lor evazionist, va decide, la rândul său, să se comporte evazionist, în speranța că lucrurile se vor întâmpla în mod similar și pentru el.

Aceste cauze fundamentale de generare a comportamentului evazionist, sunt direct proporționale cu amploarea evaziunii fiscale: cu cât ele cresc, cu atât crește și evaziunea fiscală.

În vederea eficientizării luptei împotriva fenomenului evaziunii fiscale, se pot contura câteva propuneri, după cum urmează:

- a. Reducerea presiunii fiscale, care ar avea drept consecință reducerea fenomenului de evaziune fiscală.
- b. Scăderea fiscalității taxelor indirecte. Spre exemplu, reducerea TVA la produsele alimentare de bază pe tot lanțul producție distribuție de la 20 la 10%, astfel, tentația de evaziune va fi mai mică, încât mulți vor prefera să plătească decât să își asume costurile evaziunii.
- c. O altă soluție ar fi aceea ca evaziunea fiscală să fie pedepsită la fel de aspru, precum o crimă în ceea ce privește gravitatea. Legislația Republicii Moldova, nu îi pedepsește suficient pe evazionisti și drept urmare ei continuă să înșele statul.
- d. O altă soluție pentru a reduce dimensiunea evaziunii fiscale ar fi stabilirea normelor privind infracțiunile specifice evaziunii fiscale, care trebuie să fie cât mai clare, accesibile destinatarilor legii penale, astfel, încât să existe într-un număr restrâns posibilitatea de interpretare a legislației în materie de evaziune fiscală.
- e. O altă măsură împotriva evaziunii fiscale ar fi pedepsirea comercianților care nu dețin case de marcat sau care nu dau bonul fiscal când cumpărătorul achiziționează un bun.
- f. Întrucât, ocuparea informală constituie o trăsătură definitorie a economiei naționale, și anume plata „salariilor în plic” sau „munca la negru” (30% din persoanele ocupate lucrează informal și nu plătesc contribuții sociale onest), fapt care cauzează pierderi bugetare de circa 8% din PIB, astfel, în scopul combaterii aceste practici se propun dezvoltarea infrastructurii de acceptare a cardurilor bancare, obligarea tuturor companiilor să achite salariul prin transferul bancar, reechilibrarea contribuțiilor de asigurări sociale, prin divizarea cheltuielilor respective, în mod egal, între angajator și angajat. Totodată, majorarea amenzilor aplicate companiilor care practică ocuparea informală, consolidarea încrederii populației în durabilitatea sistemului de pensii, implementarea unor platforme online prin care populația poate verifica modul în care sunt cheltuiți banii publici, încurajarea activității antreprenoriale ș.a.
- g. Poate unul dintre cele mai importante lucruri, care ar trebui adus la cunoștința populației este acela că, chiar dacă avem impresia că, prin evaziune vom câștiga ceva sau, mai bine spus vom pierde mai puțin, în realitate, vom pierde mai mult din ceea ce înseamnă bunuri publice (investiții în spitale, școli, grădinițe etc.)

Prin urmare, crearea condițiilor prin care moralitatea fiscală ar crește, alături de diminuarea poverii fiscale, sporirea calității funcționării instituțiilor publice va conduce la diminuarea ariei și formelor de evaziune fiscală în Republica Moldova. Numai în acest fel, plătitorii de taxe vor avea impresia că este normal și moral să își onoreze obligațiile fiscale, fără a se simți împovărați.

Bibliografie:

1. BUDIANSCHI, Dumitru, LUPUȘOR, Adrian, FALĂ, Alexandru, MORCOTÎLO, Iurie. *Discrepanța fiscală – o realitate invizibilă*. Disponibil: <http://expert-grup.org>
2. COSTANDACHI, Gheorghe. *Moldova pradă a economiei subterane și evaziunilor fiscale*. Disponibil: <http://viitorul.org>
3. ENE, Corina Maria, BĂLAN, Mariana. *Evaziunea fiscală – între legalitate și ilegalitate. Mecanisme ale economiei subterane*. Disponibil: <http://aimr.univath.ro>
4. OPREA, Andreea. *Studiu comparativ al evaziunii fiscale într-o țară dezvoltată vs. o țară emergentă (Belgia vs România)*. Disponibil: <http://www.fin.ase.ro>
5. POPA, Ana, LUPUȘOR, Adrian, ROȘCA, Iulian. *Economia informală în Republica Moldova: O analiză cuprinzătoare*. Disponibil: <http://expert-grup.org>
6. *Doing Business 2015, Banca Mondială*. Disponibil: <http://www.doingbusiness.org/>
7. www.statistica.md

CONFLICTUL ORGANIZAȚIONAL DIN PERSPECTIVA ASPECTELOR FUNCȚIONALE ȘI DISFUNCȚIONALE

Lect. sup. univ., Natalia BELOUS, ASEM

*„Soluționarea unui conflict rar are de-a face cu cine are dreptate.
Problema e conștientizarea și recunoașterea diferențelor”*

Thomas Crum

Conflicts are part of our lives and appear in different situations: family, school, workplace, etc. So they may appear at the level of groups and parties with different political interests, or between groups and social groups with divergent interests. Inevitably they appear in various organizations, be they governmental entity, whether private companies. Their causes, depending on the field of occurrence are different. We will attention to the conflicts that occur at the organizational level, the causes will comply with this subject.

Cuvinte-cheie: *conflict, divergență, diferit, organizație, funcțional, disfuncțional, constructiv, efecte, competiție, compromis, efecte, soluție.*

Conflictele fac parte din viața noastră și apar în situații și domenii diverse: în familie, la școală, la locul de muncă etc. La fel, ele pot să apară la nivel de grupuri sau partide cu interese politice diferite, sau între grupuri și categorii sociale cu interese divergente. Inevitabil ele apar în diverse organizații, fie că acestea sunt structuri guvernamentale, fie că sunt companii particulare. Cauzele acestora, în dependență de domeniul în care se manifestă, sunt diferite. Noi vom acorda deosebită atenție conflictelor care se manifestă la nivel organizațional, deci și cauzele vor corespunde obiectului în cauză.

Una din cauzele frecvente, care pot sta la baza conflictului, este comunicarea defectuoasă în organizație. Informațiile se dovedesc a fi insuficiente sau incomplete, lucrătorii folosesc mijloace sau canale de comunicare inadecvate sau un limbaj necorespunzător. Incompatibilitatea și diferențele produc o tensiune care se cere eliberată. Această tensiune, la rândul său, conduce la conflict. Perceperea conflictului ca fenomen negativ face ca persoanele implicate (sau mai puțin implicate) să se străduiască să-l evite sau să-l soluționeze imediat ce apare.

Impactul negativ al conflictului este incontestabil, dar, în același timp, efectele constructive ale acestuia sunt nu mai puțin importante, fapt pentru care, în unele situații, conflictele sunt intenționat declanșate.

Noțiunea de conflict, examinată din perspectivă organizațională, are mai multe semnificații și delimitări conceptuale. Termenul vine din latină, de la „conflictus”, și semnifică, inițial, confruntare, ciocnire, luptă. Conform DEX-ului, sensurile noțiunii sunt multiple, fapt pentru care le vom propune doar pe cele care au tangențe cu domeniul organizațional. Din această perspectivă, conflictul este „♦ Neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord; antagonism; ceartă, diferend, discuție (violentă); ♦ Ciocnire materială sau morală violentă; situație controversată; stare de dușmănie; divergență; ♦ Stare posibilă a unei persoane supusă unor tendințe și interese opuse de valori aproximativ egale. ♦ Formă a relațiilor interpersonale generată de interesele divergente ale indivizilor”.

Deci, în general, conflictul semnifică ciocnirea unor sentimente, valori sau interese contrare, care se opun.

În rândurile următoare, vom propune unele definiții ale conflictului:

Donohue & Kolt: „O situație în care oameni interdependenți prezintă diferențe (manifeste sau latente) în ceea ce privește satisfacerea nevoilor și intereselor individuale și interferează în procesul de îndeplinire a acestor scopuri”.

James Schelemberg: „Pentru început, putem defini conflictul social ca fiind opoziția dintre indivizi și grupuri, pe baza intereselor competitive, a identităților diferite și a atitudinilor care se deosebesc”.

Kim (2000): „Este o divergență de interese”.

L. A. Coser: „Conflictul este o luptă între valori și revendicări de statusuri, putere și resurse în care scopurile oponentilor sunt de a neutraliza, leza sau elimina rivalii”.

John Burton: „O relație în care fiecare parte percepe scopurile, valorile, interesele și conduita celuilalt ca antitetice ale lui”.

Kolt (1992): „Conflictul este o situație în care oamenii prezintă diferențe în ceea ce privește satisfacerea nevoilor și intereselor individuale”.

J. P. Folger, M. S. Poole și R. K. Stutman: „Interacțiunea dintre două persoane independente care percep scopuri incompatibile și interferența reciprocă în realizarea acelor scopuri”.

Cercetătorii români Pânișoară Ion-Ovidiu și Camelia Frățilă susțin aceleași teze, care au fost menționate anterior, afirmând următoarele: *Pânișoară Ion-Ovidiu*: „Conflictul de muncă – o stare tensionată, care apare atunci când două sau mai multe părți (indivizi sau grupuri de indivizi) trebuie să interacționeze pentru a îndeplini o sarcină, a lua o decizie și a realiza un obiectiv sau a soluționa o problemă, interesele părților sunt diferite, acțiunile unei părți determină reacții negative ale celeilalte părți și oponentii, incapabili să soluționeze controversa, se critică reciproc”.

Camelia Frățilă afirmă că: „Conflictul de muncă, ca formă de manifestare a conflictului generat de cauze, care își au originea în relațiile ce se stabilesc între indivizi în procesul muncii, este, și el, o realitate obiectivă: organizația reunește în grupuri de muncă oameni cu personalități, mentalități, educație, sisteme de valori și comportamente diferite; prin urmare, menținerea unei armonii perfecte nu poate fi decât o iluzie”.

În majoritatea definițiilor, observăm următoarele trăsături comune:

- existența a două sau mai multe „părți” sau, după cum le mai zicem, „sisteme”, adică persoane, grupuri, comunități;
- existența unor trebuințe, scopuri, valori, resurse sau caracteristici individuale diferite sau incompatibile reciproc ale părților;
- prezența emoțiilor care se produc până la, simultan sau după conflict.

Incompatibilitatea și diferențele, după cum afirmam în rândurile precedente, produc o tensiune care se cere eliberată, ceea ce conduce la conflict.

Impactul negativ al conflictului este incontestabil. Acesta se poate manifesta ca:

- amenințare a intereselor părților;
- amenințare a sistemului social care asigură egalitatea și stabilitatea;
- imposibilitatea exercitării rapide a unor obligații/funcții/responsabilități;
- pierderea de încredere reciprocă;
- imposibilitatea punerii în aplicare rapidă a modificărilor;
- neînțelegerea dintre persoanele care necesită sprijin sau tind spre conlucrare;
- dezbinarea dintre participanții la conflict;
- subminarea procesului de formare a echipelor, reuniunilor, coalițiilor;
- defăimarea performanței organizațiilor etc.

Cele mai neplăcute aspecte se rezumă la faptul că conflictul tinde să se aprofundeze și să se extindă, iar ca rezultat, modificându-se, să lezeze interesele persoanelor terțe.

De-a lungul timpului, practica managerială a dezvoltat două viziuni asupra conflictelor: concepte promovate în viziunea veche și concepte promovate în viziunea nouă. Conform conceptelor promovate, în viziunea veche, conflictul este cauzat de erori manageriale în proiectarea și conducerea organizației, deci conflictele dezbină organizația și împiedică obținerea performanței optime. Conflictul poate fi evitat, respectiv unul din obiectivele managementului este eliminarea conflictului. Viziunea nouă vine să susțină teza, conform căreia conflictele sunt aspecte firești de existență și evoluție a organizației și a afacerilor în general, și pot avea și un rezultat pozitiv. Se consideră că conflictul este inevitabil, iar cauza conflictului ar putea fi structura organizatorică, scopurile diferite, percepțiile contradictorii, evaluarea resurselor umane etc. Obiectivul managementului este folosirea situației conflictuale pentru a obține performanțe cât mai sesizabile. Astfel, impactul pozitiv al conflictului constă în următoarele:

- elimină tensiunile acumulate;
- scoate la iveală situația cu privire la conflict, informația despre părți, motivele conflictului, ceea ce permite gestionarea și soluționarea conflictului;
- stimulează organizația să se dezvolte, optimizându-și anumite procese din interior sau exterior;

- face ca angajații să se simtă ca o echipă unită și să conlucreze mai efectiv în cazul apariției unui stimul conflictual extern;
- contribuie la instaurarea unei atmosfere mai democratice în organizație;
- face o diagnosticare în privința situațiilor conflictuale posibile etc.

„Dacă rezolvăm un conflict în mod constructiv, îi îndreptăm energia înspre creativitate și dezvoltare”, zice Kenneth Kaye. În situațiile în care declanșarea și acceptarea conflictului urmărește realizarea propriilor interese în scopuri neproductive, efectul lui este distrugător. În același timp, lipsa completă a conflictului poate avea ca rezultat apatia, imobilitatea și imposibilitatea organizației de a se adapta la anumite provocări sau schimbări care au loc în mediul de afaceri.

Astfel, managerul va trebui să identifice exact care este nivelul conflictului și dacă afectează acesta sau nu performanțele potențiale ale organizației. O altă latură este sesizarea momentului în care stimularea conflictului poate avea efecte benefice asupra organizației. Aspectul pozitiv al confruntării, conform acestor opinii, constă în posibilitatea de a aduce schimbări în organizație. Susținătorii acestui punct de vedere arată că „între performanțele manageriale și conflict, există o legătură directă - până la un anumit nivel "optim" al conflictului, performanța managerială înregistrează o creștere continuă; după ce starea conflictuală depășește punctul optim, performanțele scad, odată cu amplificarea stării conflictuale. În concluzie, această concepție subliniază caracterul pozitiv care poate fi atribuit situației conflictuale în perspectiva obținerii unor performanțe ridicate”.

Cauze și surse ale conflictelor. Unul din principalele motive ale conflictului este deficiența în comunicare. Din acest punct de vedere, în scopul conturării sursei conflictului, conform afirmației lui I.O. Pânișoară, se pot lua în considerare următoarele patru perspective de analiză:

- condițiile anterioare (astfel, sărăcia resurselor pentru realizarea unor anumite sarcini poate produce conflicte în cadrul unei echipe);
- stările afective (stresul, tensiunea, ostilitatea, anxietatea);
- stările și stilurile cognitive ale indivizilor;
- existența „comportamentului conflictual” (anumite caracteristici accentuate conflictuale la un comportament agresiv, de exemplu, centrat pe ego-ul propriu, dar care poate fi și o sumă a mai multor variabile).

A. Stoica- Constantin (2004) propune 11 surse ale conflictului:

- diferențele și incompatibilitățile între persoane (trăsături de personalitate, opinii, atitudini, valori, nevoi, gusturi și preferințe).
- nevoile și interesele umane (trebuințe de fiziologice vitale, de integrare socială- apartenență și dragoste, trebuințe de apreciere și stimă, de cunoaștere, estetice, de actualizare - autorealizare și valorificare a propriului potențial, tendința spre ridicare socială, tendința normativă de supunere la normele și regulile sociale);
- comunicare precară, necorespunzătoare sau lipsa comunicării;
- lezarea stimei de sine prin contestare, minimalizare sau critica din partea unei alte persoane, constrângerea sau persuadarea unei persoane să acționeze contrar conștiinței sale;
- conflictul de valori;
- conflictul de norme;
- comportamente neadecvate (negative-antisociale, pozitive, dar atipice-nepotrivite contextului social, neadecvate situației)
- agresivitatea;
- absența competențelor sociale, cum ar fi dispoziția și capacitatea de a acorda gratificații (recompense) și sprijin (ajutor) (e.g. empatia, cooperarea, atenția acordată celorlalți);
- structura sau cadrul extern, în care se desfășoară o interacțiune (constrângerile temporale, proximitatea persoanelor implicate într-o dispută).
- alte cauze (status, putere, prestigiu).

În scopul realizării unei soluționări mai eficiente, cauzele conflictului, convențional, pot fi analizate din 3 puncte de vedere:

- cauze care survin din partea managerului;
- cauze ale conflictelor, al căror inițiator este angajatul;
- situații provocate atât de manager, cât și de angajat.

Cauzele, care depind de managerul întreprinderii, pot fi clasificate în modul următor:

1. Competențe profesionale insuficiente, atât în domeniul managerial, cât și cu privire la procesul de producție. În cazul în care managerul nu este la curent cu unele subtilități ce se referă la procesul de producție, el poate ordona subalternilor să facă unele lucruri, care, realizate în pofida unor tehnologii specifice, pot avea ca rezultat produse de calitate necorespunzătoare. În cazul în care se vor depista insuficiențele, inevitabil, se va isca un conflict fie între manager și subordonați, fie între angajații din diferite departamente.
2. Deficiențe în comunicare. Una din competențele de bază ale unui bun administrator este abilitatea comunicativă. Managerul este acea persoană, care, lucrând cu diferite categorii de oameni, trebuie să demonstreze înțelegere, compătimire, obligativitate, dominare, alte aptitudini importante, fără de care nu poți gestiona diverse situații în colective. Deficiențele de acest gen vor influența negativ climatul psihologic din întreprindere, la fel ele pot submina cultura corporativă. Efectul distructiv comunicativ se va manifesta și asupra rezultatelor economice, deoarece deficiențele în comunicare, împiedicând circulația informației, sau denaturând-o, vor scade considerabil funcționalitatea organizației.
3. Lipsa abilităților de ordin psihologic și pedagogic. Atunci când apare un conflict, managerul poate să nu-i acorde atenția cuvenită, motivând prin faptul că în fiecare colectiv, periodic au loc anumite neînțelegeri. În același timp, odată abandonată, o simplă neînțelegere, intensificându-se, poate să ia proporții, ajungând la criză. (figura 1.1).
4. Necorespunderea stilului managerial unui anume tip de colectiv. De exemplu, dacă administratorul promovează un stil democratic într-un colectiv lipsit de inițiativă, pasiv, iresponsabil, supus, el, desigur, va suferi eșec. Rezultatele activității întreprinderii vor fi mai puțin ca insuficiente. Și invers, un manager impunător niciodată nu va avea succes într-un colectiv dinamic și rebel.
Există însă situații, când unii manageri alimentează conflicte interpersonale tocmai pentru a-și întări propria poziție. Ei urmează îndemnul: Dezbină și conduce! Managerii autoritari care își simt pozițiile amenințate știu că, dacă grupul pe care îl conduc este fragmentat, el va deveni mai ușor de condus.
5. Lipsa sau insuficiența normelor etice. Problema dată se manifestă prin ignorarea oricăror norme etice sau morale și obținerea obiectivelor cu orice preț. Orice persoană din companie, dar în special administratorul, încălcând anumite norme, face ca compania să piardă încrederea și stima din partea tuturor celor implicați în proces.
6. Dominanța și absența flexibilității. Dominanța excesivă și refuzul de a accepta părerea altora, manifestată de unii manageri, provoacă unor categorii de subalterni frică, altor categorii – dorința de a protesta.
7. Neîncrederea și critica. Managerul trebuie să critice nu persoana, ci fapta. El este dator să se abțină de la reacțiile violente și să găsească cea mai potrivită, în situația dată, metodă de a soluționa conflictul.

Incoerența sistemului managerial, inconsecvența măsurilor luate, necunoașterea și nerespectarea ierarhiei, neparticiparea tuturor nivelelor la luarea deciziilor (delegarea absolută și necontrolată), inexistența unui sistem coerent de apreciere a performanței și de motivare – toate acestea sunt posibile cauze de conflict.

Cauze ale conflictelor, al căror inițiator este angajatul:

1. Iresponsabilitatea în procesul de îndeplinire a obligațiilor în întreprindere.
2. Stagnarea, nedorința de a accepta schimbările.
3. Egoismul unor angajați.
4. Prezența în colectiv a unor elemente nocive sau a unor lideri negativi.
5. Scornirea, intenționată sau nu, a unor zvonuri, bârfe.

Cauze survenite din partea managerului, dar și din partea angajatului.

1. Controlul asupra resurselor. Resurse cum ar fi spațiul, banii, bunurile, puterea, prestigiul, etc., de regulă, sunt considerate indivizibile, fapt care poate declanșa conflictul. Sunt însă cazuri, când problema nu este lipsa de resurse, ci planificarea defectuoasă: fie că au fost stabilite obiective prea ambițioase, fie că nu au fost prevăzute anumite situații.
2. Simpatiile și antipatiile. Multe conflicte apar la intersecția unor interese sau preferințe. Astfel de

conflicte pot fi rezolvate cu ușurință prin distanțare.

3. Sistemul de valori este diferit. Cauzele pot viza aspecte etice cu privire la limitele și modalitățile în care trebuie exercitată puterea. Important este ca părțile implicate să ajungă să recunoască faptul că nu diferențele constituie cauza conflictului, ci impunerea cu orice preț a acestora. De regulă, oamenii analizează doar acele aspecte, care le sunt convenabile lor sau grupului din care fac parte. Sistemul de valori diferit este o sursă des întâlnită în organizații. De exemplu, subalternul poate să considere că are tot dreptul să-și expună propria părere, pe când managerul poate considera că subalternul se poate exprima doar atunci când i se permite.
4. Natura relației dintre părți. Părțile pot intra în conflict din cauza diferențelor de opinii și dorinței fie de a domina, fie de a se lăsa dominat, fie de a fi total independent.
5. Obiective și ideologie diferită. Ideologia, conform opiniei lui Seliger, este „orice set de credințe orientate spre acțiune organizate într-un sistem coerent”, sau, cum zice Geertz, un sistem cultural. Acest sistem se consideră a fi unic și valabil pentru întregul grup. În realitate, deși ar părea că organizația are aceleași scopuri, în întreprindere se pot manifesta mai multe ideologii, care dispersează și orientează colectivul către scopuri diferite. Scopurile nedeclarate ale unor indivizi, diferite de cele ale organizației, sunt foarte periculoase, deoarece lucrează în detrimentul acesteia.
6. Lupta pentru „teritoriu”. Teritoriul, adică posibilitățile pentru care luptă oamenii poate fi spațiul fizic, investițiile, prioritățile etc. Dacă cineva încalcă hotarele acestuia, oamenii se irită și devin agresivi, ceea ce poate duce la conflict.
7. Dependență departamentală reciprocă. În situația în care două sau mai multe compartimente, departamente, colective sau proiecte depind unele de altele, conflictul structural este de neevitat. Relațiile dintre departamentele întreprinderii sunt determinate de reacțiile unora la necesitățile celorlalte, de corectitudinea și rapiditatea schimbului de informații, de evaluarea adecvată a performanțelor și eforturilor fiecărui participant, de atitudinea membrilor unui departament față de alte departamente și membrii acestora. Acest gen de situații este cu atât mai dificil, cu cât departamentele diferite au și scopuri, obiective și metode de lucru diferite.

După cum observăm, una din cauzele frecvente, care pot sta la baza conflictului, este comunicarea defectuoasă în organizație. Informațiile se dovedesc a fi insuficiente sau incomplete, lucrătorii folosesc mijloace sau canale de comunicare inadecvate sau un limbaj necorespunzător. Barierele de limbaj sunt foarte des întâlnite și constau în:

- aceleași cuvinte au sensuri diferite pentru diferite persoane;
- între interlocutori există deosebiri de pregătire și experiență;
- starea emoțională a receptorului poate deforma ceea ce el aude;
- dificultăți de exprimare;
- utilizarea unor termeni (cuvinte și expresii) inadecvate ori confuze;
- ideile preconceptuate și rutina care influențează receptivitatea etc.

În cazul când managerul nu poate explica faptul că mărirea orelor de lucru are obiectivul de a crește profitul organizației și, respectiv, poziția acesteia printre ceilalți prestatori de servicii similare, ceea ce va duce inevitabil la majorarea salariului și îmbunătățirea condițiilor de lucru a personalului, angajații vor face concluzia eronată că șefii vor să-i „folosească” în scopuri dubioase, ceea ce îi face să lucreze mai puțin productiv. Acest exemplu ne demonstrează că nu întotdeauna informația transmisă e recepționată corect de interlocutor. Se întâmplă din cauza obstacolelor care apar în procesul de codificare și decodificare a mesajului. O altă parte din mesaj se pierde în procesul de transmitere. Astfel, conform unor cercetări din străinătate comunicarea pe orizontală este eficientă la 90%, iar cea pe verticală la doar 20-25%, ceea ce înseamnă că angajatul primește doar a cincea parte din informații. Fluxul vertical de jos în sus este și mai puțin eficient – managerul nu dispune de mai mult de 10% din informația transmisă.

Pentru a evita conflictul, a cărui sursă este comunicarea defectuoasă, comunicarea corporativă trebuie să întrunească un șir de caracteristici:

1. Să fie clară și concisă;
2. Să fie transparentă și veridică;
3. Să apeleze la interesele personale ale angajaților;
4. Să lupte cu atmosfera de neîncredere în colectiv.

Concluzii. Pentru soluționarea constructivă a unui conflict, persoanele antrenate trebuie să coopereze pentru găsirea unei soluții. Ele pot începe prin a schimba, în mod deschis și corect, informații relevante.

Există un șir de metode eficiente, apelând la care, fiecare dintre părțile implicate, poate gestiona situația de conflict și folosi, în așa mod, încât efectele funcționale ale acestuia să se facă simțite o lungă perioadă de timp. Una din ele este intervenția, care poate fi formală sau informală, în dependență de forma conflictului și părțile implicate. Dispersarea, delimitarea – o altă metodă, ce presupune ținerea la distanță a persoanelor implicate în conflict. Uneori, în lipsa contactului direct dintre părți, dispare și conflictul sau, cel puțin, diminuează. Între timp, managerul va putea găsi soluția optimă.

A asculta și a auzi – o abilitate necesară managerului pentru a putea gestiona situațiile conflictuale. El trebuie să fie receptiv la doleanțele tuturor celor implicați, să țină cont de opiniile lor, de viziunea lor, să le permită să descrie situația așa cum o văd ei.

Explicația – funcționează atunci când managerul, indiferent de ceea ce va face în continuare, va explica intențiile sale, dar nu va promite ceea ce nu poate realiza.

Efectuarea controlului – dacă s-a luat vreo decizie, managerul va urmări în ce mod părțile își respectă făgăduințele și își îndeplinesc obligațiile sale.

Într-o situație de conflict, rolul managerului constă nu doar în gestionarea acesteia, ci și în asumarea obligației de a face tot posibilul ca această situație să rezulte în schimbări benefice pentru organizație; să stabilească o comunicare eficientă, să îmbunătățească relațiile dintre angajați, și să optimizeze procesele organizaționale.

Bibliografie:

1. ABRIC, J. – C. *Psihologia comunicării. Teorii și metode*. Iași: Polirom, 2002. ISBN 973-683-953-2.
2. BURTON, J., *Conflict Resolution As a Political System*, Fairfax, George Mason University, 1988.
3. BURTON, J., DUKES, F., *Conflict: Readings în Management & Resolution*. New York: St. Martin's Press, 1990.
4. BELL, Arthur. *Gestionarea conflictelor în organizații. Tehnici de neutralizare a agresivității verbale*. Iași: Polirom, 2007. ISBN 973-46-0421-X.
5. BOGATHY, Zoltan. *Conflicte în organizații*. Timișoara: Eurostampa, 2003.
6. CONSTANTIN-STOICA, A., NECULARU, A., (coord.), *Psihosociologia rezolvării conflictului*”. Iași: Polirom, 1998. ISBN 973-683-110-8.
7. CONSTANTIN-STOICA, A., *Conflictul interpersonal. Prevenire, rezolvare și diminuarea efectelor*. Iași: Editura Polirom, 2004. ISBN 973-681-784-9.
8. PÂINIȘOARĂ, I.-O., *Comunicarea eficientă*, Iași: POLIROM, 2003, p.57-139. ISBN 973-681-206-5.
9. VLĂSCEANU M., *Organizații și comportament organizațional*. Iași: Editura Polirom, 2003. ISBN 973-681-412-2.

DEZVOLTAREA IMAGINII INSTITUȚIEI DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR PRIN CREȘTEREA INSERȚIEI ABSOLVENȚILOR PE PIAȚA MUNCII

Conf. univ. dr. Alic BÎRCĂ, ASEM

This scientific endeavor talks about the development of the higher education institution's image by enhancing graduates' insertion in the labor market. It is demonstrated the importance and the role of universities in the labor market insertion of graduates. In this context, are highlighted the players - university, employers, teaching staff and students - with direct implications for increasing the employability of university graduates. Also there are presented the results of a sociological study conducted among 30 employers in Moldova, in order to see their assessment of the level of training of students from the Academy of Economic Studies of Moldova. Similarly, are shown AESM's efforts

regarding modeling study programs with the aim of increasing the employability of their graduates on the labor market.

Key words: *human resources, labor market, insertion of university graduates, employer, professional skills, recruitment criteria.*

În condițiile economiei bazate pe cunoaștere, educarea, cercetarea și inovarea reprezintă fundamentul dezvoltării economiei și a societății, în general, iar instituțiile de învățământ superior au un rol determinant în formarea noilor generații. În vederea realizării acestui rol, universitățile trebuie să atingă un grad sporit de integrare cu mediul economic și social, să devină mai deschise la nevoile societății și să răspundă cu eficacitate transformărilor din mediul exterior. Aceasta va conduce nemijlocit la creșterea ratingului și imaginii favorabile a instituției de învățământ în societate. De asemenea, un element relevant asupra creșterii imaginii instituției de învățământ superior îl constituie nivelul inserției absolvenților acesteia pe piața muncii. În afară de aceasta, nivelul inserției absolvenților universității pe piața muncii reprezintă un element de atractivitate la studii pentru potențialii studenți. Or, în prezent, mai mulți potențiali studenți, absolvenți ai instituțiilor preuniversitare, sunt interesați de oportunitățile găsirii unui loc de muncă și de nivelul inserției absolvenților instituției de învățământ superior pe piața muncii.

Problema inserției absolvenților instituțiilor universitare pe piața muncii ocupă un rol important atât în strategia Comisiei Europene cu privire la reforma învățământului superior (Comisia Europeană, 2011), cât și în cadrul strategiei Europa 2020 [4]. De asemenea, inserția absolvenților instituțiilor de învățământ pe piața muncii este reflectată pe larg în Strategia Educare și Formare 2020 („ET 2020”) [6].

Politica Comisiei Europene pune un accent deosebit pe rolul învățământului superior în procesul de înzestrare a absolvenților cu cunoștințele și competențele de bază transferabile de care au nevoie pentru a face față cerințelor unor posturi de înaltă calificare, precum și importanța implicării angajatorilor și a instituțiilor ce activează pe piața muncii [4]. La fel, este evidențiată importanța și necesitatea unei mai bune monitorizări realizate de către instituțiile de învățământ superior privind evoluția în carieră a foștilor studenți, cu scopul sporirii relevanței programelor de studii.

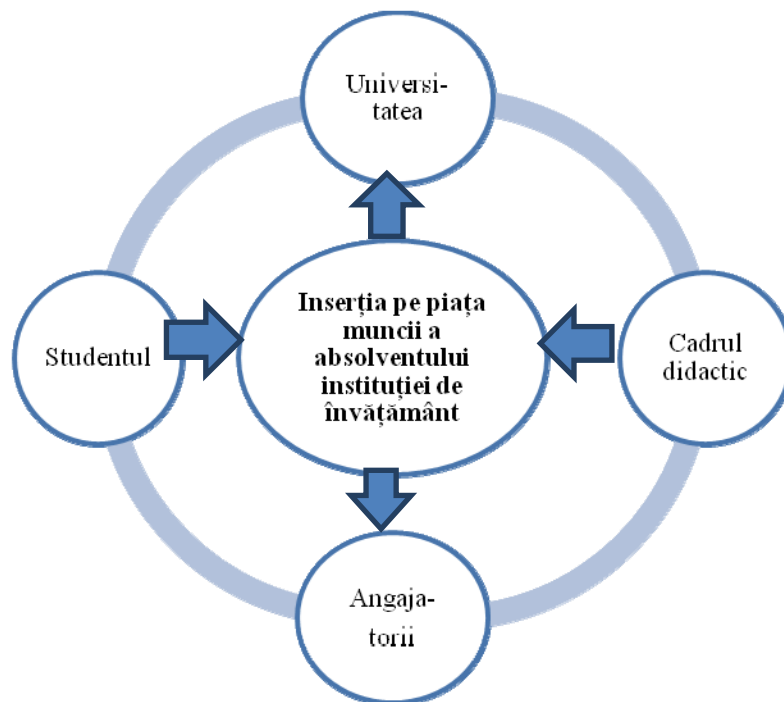
Angajabilitatea reprezintă termenul de referință privind inserția absolvenților instituțiilor superioare de învățământ pe piața muncii. În cazul dat, angajabilitatea este concentrată asupra tranziției absolvenților pe piața muncii după finalizarea cu succes a studiilor din cadrul învățământului superior. Privită prin prisma Procesului de la Bologna, angajabilitatea reprezintă „capacitatea absolvenților de a obține posturi de muncă inițiale relevante, sau să devină liber-profesioniști, sau să-și mențină posturile ocupate, sau să aibă posibilitatea deplasării cu succes pe piața muncii.”

Într-o altă abordare, Yorke definește angajabilitatea ca pe „un set de rezultate – aptitudini, competențe și atribute personale – care le oferă o probabilitate mai mare absolvenților în vederea angajării pe anumite posturi de muncă și obținerii unor performanțe înalte în cadrul acestora, fiind considerate relevante pentru angajatori. Potrivit lui Yorke, „studentul prezintă angajabilitate în cazul în care poate demonstra un set de rezultate și competențe dobândite ca fiind relevante pentru respectivul post” [5].

Potrivit literaturii de specialitate, există două dimensiuni ale angajabilității: prima este centrată pe ocuparea forței de muncă, iar cea de-a doua - centrată pe competențe. În cazul aplicării angajabilității prin prisma ocupării forței de muncă, accentul este pus pe nevoile pieței muncii. În astfel de situații, instituțiile de învățământ trebuie să se concentreze mai mult pe cererea de forță de muncă.

Aplicarea angajabilității orientată spre competențe și abilități presupune o sarcină mult mai concretă pentru instituțiile de învățământ superior. Astfel, pe lângă competențe specifice profesiei, se impune dezvoltarea unor competențe „generale”, „transferabile” sau „cheie” pentru studenți, fapt ce le-ar oferi șanse mai mari pentru ocuparea unui post de muncă.

Cu toate acestea, responsabilitatea pentru inserția absolventului instituției de învățământ superior pe piața muncii revine mai multor actori, care trebuie să interacționeze pentru obținerea unui obiectiv final comun (figura 1).

Figura 1. Actorii implicați în sporirea inserției absolvenților pe piața muncii

Sursa: Elaborată de autor.

Potrivit figurii 1, cooperarea dintre cei patru actori este iminentă pentru sporirea nivelului inserției absolvenților instituției de învățământ pe piața muncii.

1. Universitatea. Este instituția de învățământ ce oferă un program de studii ce conduce spre o calificare universitară oferită pieței muncii. Universitățile trebuie să fie deschise către nevoile mediului privat, oferind: programe de studii în domeniile solicitate pe piață, posibilități de identificare a studenților potriviți pentru a fi recrutați, laboratoare și centre de formare, care să fie folosite împreună de universitate și partenerul extern. Așadar, fiecare universitate trebuie să urmărească traiectoria profesională a absolvenților pentru a evalua succesul sau eșecul în ceea ce privește formarea profesională oferită.

2. Angajatorii. În calitate de angajator sau recrutor de forță de muncă înalt calificată, acesta trebuie să-și asume responsabilitatea socială în vederea transmiterii, în mod direct sau prin intermediul absolvenților din generațiile anterioare, spre universități a opiniilor și așteptărilor lor cu privire la cunoștințele și competențele pe care trebuie să le demonstreze fiecare nou absolvent, atunci, când își prezintă candidatura pentru un post fie la o companie privată, fie la o instituție publică.

În aceste condiții, angajatorul poate beneficia de o imagine favorabilă și de accesul la un personal bine pregătit din punct de vedere profesional. Considerăm că agenții economici ar avea mult mai mult de câștigat, dacă ar include în planurile lor pe termen mediu și lung parteneriate strategice cu mediul universitar.

3. Cadrul didactic. Rolul profesorului este acela de a crea situații de învățare în cadrul cărora studentul își conștientizează demersurile de învățare, rezultatele și neajunsurile, precum și își perfecționează continuu activitățile de învățare. În aceste condiții, cadrul didactic nu este un transmițător de informații și cunoștințe, ci, mai degrabă, un mentor care ajută studentul să disemineze și să înțeleagă informația respectivă.

4. Studentul. Fiecare student ce optează în cunoștință de cauză pentru un anumit program de studii, cu scopul de a deveni un specialist cu calificare universitară distinctă pe o piață a muncii caracterizată printr-o competiție între absolvenții unor programe de studii similare.

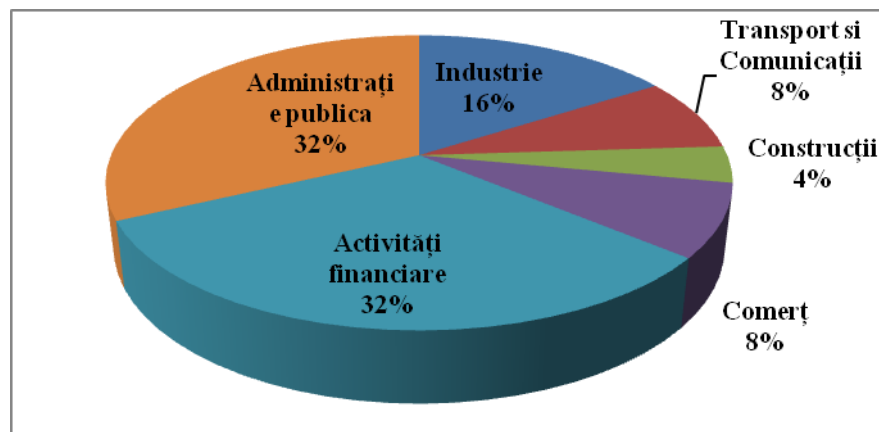
Așadar, sporirea nivelului de inserție a absolvenților instituțiilor de învățământ pe piața muncii poate fi realizat prin eforturile comune ale celor patru actori, precum și prin interacțiunea dintre ei.

În vederea menținerii sau dezvoltării unei imagini favorabile, instituțiile de învățământ superior trebuie să inițieze mai multe acțiuni și măsuri în acest scop.

În ultimii ani, Academia de Studii Economice din Moldova (ASEM) a lansat mai multe inițiative, scopul cărora a fost de a spori nivelul calității studiilor în cadrul instituției și, nu în ultimul rând, sporirea nivelului inserției absolvenților instituției pe piața muncii. În acest context, putem menționa:

- încheierea acordurilor de colaborare între ASEM și diferiți angajatori (întreprinderi, instituții publice etc.) din Republica Moldova;
- organizarea consultărilor cu angajatori din diverse domenii de activitate ale economiei naționale, anterior demarării procesului de elaborare a noilor programe de studii pentru domeniile de formare profesională aplicate în ASEM;
- înființarea Centrului de Ghidare în Carieră, ca subdiviziune a ASEM.
- monitorizarea și evaluarea periodică a nivelului inserției absolvenților ASEM. pe piața muncii în ședințele Senatului universitar etc.

Deși, în Republica Moldova, nu există un ghid metodologic de monitorizare a inserției absolvenților pe piața muncii, ASEM a inițiat mai multe demersuri pentru a evalua nivelul de cunoștințe și competențe profesionale ale absolvenților săi. În anul 2015, a fost aplicat un chestionar la care au participat 30 de angajatori pentru a se pronunța asupra cunoștințelor și competențelor profesionale ale angajaților acestora, absolvenți ai ASEM. Structura angajatorilor participanți la sondaj este prezentată în figura 2.

Figura 2. Structura angajatorilor în funcție de domeniul de activitate
Sursa: Elaborată de autor.

Din figura 2, deducem că aproape 2/3 din angajatorii participanți la sondaj au fost din administrația publică și sectorul financiar, iar 16% – din domeniul industriei. Numărul total al angajaților în cadrul organizațiilor participante la sondaj a fost de 14170 de persoane, dintre care 2609 de persoane erau absolvenți ai ASEM, ceea ce constituie 18,4%.

Pentru început, am solicitat organizațiilor respondente să evalueze pe o scală de la 1 la 5 unele criterii legate de recrutarea potențialilor angajați, în care prin „1” se va considera lipsit de importanță, iar prin „5” – foarte important (tabelul 1).

Tabelul 1

Criteriile de recrutare a candidaților

Nr. crt.	Criteriile de recrutare	1	2	3	4	5	Media ponderată
1.	Calificarea candidatului	0	0	0	6	24	4,79
2.	Nivelul de educație al candidatului	0	0	0	11	19	4,66
3.	Desfășurarea activităților de voluntariat	6	11	9	4	0	2,37
4.	Efectuarea unor studii sau stagii în străinătate	0	2	13	11	4	3,57
5.	Reputația instituției de învățământ	2	2	9	11	6	3,59
6.	Media din diploma de studii	0	3	8	8	11	3,93
7.	Adaptarea rapidă în organizație	0	0	3	12	15	4,43

Sursa: Elaborat de autor.

După cum rezultă din tabelul 1, criteriile de recrutare cele mai importante pentru angajatorii respondenți sunt: *calificarea angajatului* – 4,79 puncte, *nivelul de educație al candidatului* – 4,66 puncte și *adaptarea rapidă în organizație* – 4,43 puncte.

În afară de criteriile de recrutare, am încercat să aflăm de la organizațiile respondente cât de importante sunt la angajare anumite cunoștințe, competențe și abilități, evaluându-le pe o scală de la „1” la „5” în funcție de importanță (tabelul 2).

Tabelul 2

Importanța cunoștințelor, competențelor și abilităților la angajare

Nr. crt.	Cunoștințe, competențe și abilități	1	2	3	4	5	Media ponderată
1.	Cunoașterea domeniului profesional	0	0	0	7	23	4.76
2.	Cunoașterea unor domenii conexe	2	3	9	12	4	3.43
3.	Capacitatea de a învăța repede	0	0	0	12	18	4.6
4.	Abilitatea de a vorbi și a scrie într-o limbă străină	0	2	3	15	10	4.1
5.	Abilitatea de a lucra la computer	0	0	0	8	22	4.73
6.	Abilitatea de a comunica	0	0	3	8	19	4.53
7.	Gândire analitică	0	0	1	15	14	4.43
8.	Capacitatea de a folosi eficient timpul	0	0	0	12	18	4.6
9.	Capacitatea de a munci sub presiune	0	3	6	12	9	3.9
10.	Abilitatea de a veni cu idei noi și creative	0	0	1	13	16	4.16
11.	Capacitatea de a se face înțeleș	0	0	2	13	15	4.43
12.	Deschiderea spre noi oportunități	0	0	1	19	10	4.3

Sursa: Elaborat de autor.

Rezultatele sondajului ne demonstrează că pentru organizațiile respondente în procesul de angajare contează cel mai mult *cunoașterea domeniului profesional*, media ponderată fiind de 4,76 puncte, după care urmează *abilitatea de a lucra la computer* – 4,73 puncte și *capacitatea de a învăța repede* – 4,6 puncte. Mai puțin importante pentru angajatorii respondenți sunt *cunoașterea unor domenii conexe* – 3,43 puncte și *capacitatea de a munci sub presiune* – 3,9 puncte.

Totodată, am solicitat angajatorilor respondenți să aprecieze nivelul cunoștințelor, competențelor și abilităților, prezentate în tabelul 2, pentru absolvenții ASEM, la momentul angajării acestora în cadrul organizației. Rezultatele sunt prezentate în tabelul 3.

Tabelul 3

Nivelul cunoștințelor, competențelor și abilităților la momentul angajării absolvenților ASEM în cadrul organizației

Nr. crt.	Cunoștințe și abilități	Media ponderată
1.	Cunoașterea domeniului profesional	3.59
2.	Cunoașterea unor domenii conexe	2.81
3.	Capacitatea de a învăța repede	3.76
4.	Abilitatea de a vorbi și a scrie într-o limbă străină	3.21
5.	Abilitatea de a lucra la computer	3.97
6.	Abilitatea de a comunica	3.72
7.	Gândirea analitică	3.41
8.	Capacitatea de a folosi eficient timpul	3.29
9.	Capacitatea de a munci sub presiune	2.93
10.	Abilitatea de a veni cu idei noi și creative	3.18
11.	Capacitatea de a se face înțeleș	3.36
12.	Deschiderea spre noi oportunități	3.45

Sursa: Elaborat de autor.

Comparând media ponderată a nivelului de cunoștințe și competențe ale absolvenților ASEM, la momentul angajării în cadrul organizației, cu media ponderată a cunoștințelor și competențelor solicitate de organizațiile respondente, observăm că aceasta este inferioară pentru toate categoriile de cunoștințe și abilități profesionale. Totodată, putem constata că dintre cunoștințele, competențele și abilitățile deținute de absolvenții ASEM, organizațiile respondente au apreciat cel mai înalt *abilitatea de a lucra la computer* – 3,97 puncte.

Pentru ASEM, este important identificarea deficiențelor sau curențelor observate la angajații organizațiilor respondente, absolvenți ai instituției. Aceasta ar oferi ASEM, în general, și subdiviziunilor responsabile de elaborarea programelor de studii, în special, oportunitatea ajustării acestora în conformitate cu rigorile angajatorilor, dar și al evoluției cerințelor pieței muncii. În tabelul 4, sunt arătate deficiențele și neajunsurile observate la absolvenții ASEM din partea angajatorilor.

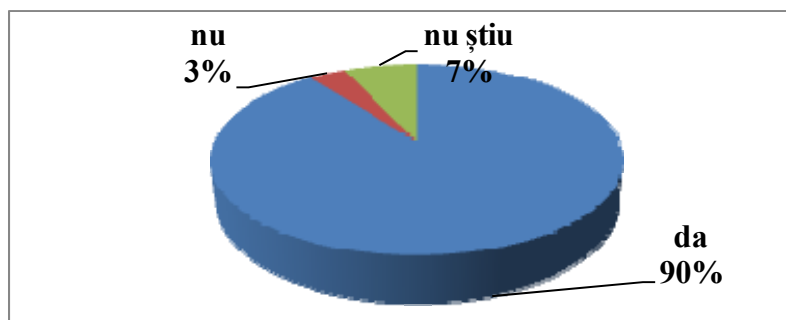
Tabelul 4

Deficiențe observate la tinerii angajați, absolvenți ai ASEM-ului	
Deficiențe	%
Dificultatea de adaptare în organizație	15,4
Nivelul redus de cultură generală	15,4
Lipsa cunoștințelor profesionale	26,9
Existența unui decalaj mare dintre cunoștințele profesionale deținute și cele solicitate de organizație	66,2
Lipsa devotamentului față de muncă	50,2
Lipsa abilităților profesionale elementare	15,4

Sursa: Elaborat de autor

Din tabelul de mai sus, observăm că *existența decalajului mare dintre cunoștințele profesionale deținute de angajat și cele solicitate de organizație* reprezintă deficiența menționată de 69,2% din organizațiile respondente. De fapt, deficiența în cauză este caracteristică pentru tinerii angajați, indiferent de instituția de învățământ absolvită. Într-un alt studiu realizat de autor în cadrul a 152 de organizații din Republica Moldova, 68,1% din angajatorii respondenți au menționat această deficiență în rândul specialiștilor, iar 61,3% - în rândul managerilor. O altă curență observată de angajatorii respondenți se referă la *lipsa devotamentului față de muncă* – 50,2%.

În vederea diminuării decalajului dintre cunoștințele deținute de absolvenții instituțiilor de învățământ și cele solicitate de angajatori, dar și a altor curențe întâlnite la tinerii angajați, se impune o colaborare mai strânsă între instituțiile de învățământ superior și organizațiile din Republica Moldova. Astfel, prin aplicarea chestionarului, am încercat să vedem care este disponibilitatea organizațiilor respondente de a colabora cu ASEM. Rezultatele sunt prezentate în figura 3.

Figura 3. Disponibilitatea organizațiilor respondente de a încheia acorduri de colaborare cu ASEM

Sursa: Elaborată de autor.

Așadar, marea majoritate a organizațiilor respondente sunt dispuse de a coopera cu instituțiile de învățământ superior, în special cu ASEM, prin implicarea în diferite activități, având drept scop

îmbunătățirea calității studiilor. Majoritatea organizațiilor respondente sunt dispuse să colaboreze cu ASEM în vederea organizării stagiului de practică pentru studenți – 80,8%. (tabelul 4).

Tabelul 4

Formele de implicare a angajatorilor în vederea îmbunătățirii calității studiilor în ASEM

Forme de implicare	%
Organizarea stagiului de practică pentru studenții ASEM	80.8
Participarea la diverse mese rotunde legate de procesul de instruire profesională al studenților	50.0
Participarea specialiștilor organizației în procesul de instruire a studenților ASEM	50.0
Organizarea diferitelor vizite ale studenților în organizație	38.5
Angajarea <i>part time</i> a studenților în cadrul organizației	30.8

Sursa: Elaborat de autor

În afară de organizarea stagiului de practică, o parte din organizații sunt predispuse să participe la diverse mese rotunde organizate cu scopul îmbunătățirii procesului de studii al studenților - 50,0%. De asemenea, 50% dintre organizațiile respondente ar dori implicarea specialiștilor acestora în procesul de instruire al studenților.

Așadar, dezvoltarea unei imagini favorabile universității este influențată, în mod direct, de nivelul inserției absolvenților instituțiilor de învățământ pe piața muncii. La rândul său, nivelul inserției absolvenților instituției de învățământ pe piața muncii este influențat de: calitatea procesului de studii, conținutul programului de studii pentru fiecare domeniu de formare profesională, ajustat periodic la necesitățile angajatorilor, profesionalismul cadrelor didactice, nivelul de cooperare dintre universități și organizații etc. Consolidarea cooperării dintre universități și organizații va reprezenta o provocare continuă în perioada următoare. Necesitatea orientării universităților spre nevoile angajatorilor reprezintă un deziderat major pentru universități. Devine din ce în ce mai vizibilă necesitatea asigurării unui echilibru între ceea ce oferă universitățile și ceea ce au nevoie angajatorii în materie de cunoștințe, competențe și abilități profesionale.

Bibliografie:

1. BÎRCĂ, A. VACULOVSKI, D. (coord.). *Situația tinerilor pe piața muncii din Republica Moldova*. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM. 2008. 153p.
2. CARRÉ, PH., CASPAR, P. et d'autre. *Traité des sciences et des techniques de la Formation*, 4ème édition. Paris: DUNOD, 2011. 619p.
3. NETEDU, A. *The young graduates and the labor market in Romania. Some results of the sociological research*. În: *Analele Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Seria Sociologie – Asistență Socială*. Iași: Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, vol. 4, 2011.
4. www.aracis.ro/.../Volum_Educatie_de_Calitate_pentru_Piata_Muncii
5. <http://www.oecd.org/home/>
6. ec.europa.eu/romania/news/200911/_invatamant_superior_ro

EFICIENȚA PROCESULUI DE DESCENTRALIZARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Conf. univ. dr., Angela BOGUȘ, ASEM

Administrative decentralization involves the transmission of a considerable part of the duties, competencies and responsibilities of the state to the local government authorities. Since decentralization implies not only a transfer of duties, powers, and responsibilities, it is extremely important to carry out the transfer of financial, patrimonial and economical resources. The decentralization process in Republic of Moldova mainly aims the need of financial decentralization. Although the powers of public authorities have already been transferred in excess, practically no financial resources were transferred.

Într-o societate modernă, pilonul principal, pe care se sprijină administrația publică locală, fără îndoială, este considerat descentralizarea administrativă. Tocmai de aceea, pilonul trebuie să fie unul trainic, stabil, pentru a nu admite demolarea întregii construcții.

În sens larg, descentralizarea administrativă presupune transmiterea unei părți considerabile de atribuții, competențe și responsabilități ale statului, a administrației de specialitate, către autoritățile administrației publice locale. Transferul de autoritate de la nivelul central către cel local este cauzat de faptul că, cronologic, dreptul colectivităților locale de a se administra și a-și soluționa de sine stătător problemele de interes local, este anterior statului. Aceasta întrucât comunitatea locală, cu nevoile ei proprii, a apărut mult mai înainte de a apărea statul, respectiv apariția vieții administrative locale precedează celei centrale. Transferul de autoritate are la bază și serioase rațiuni de eficiență economică și echitate socială. Experiența istorică a dovedit că, într-o descentralizare administrativă adecvată, are loc o apropiere a administrației publice de necesitățile populației, serviciile locale fiind prestate mai eficient de către autoritățile publice locale, răspunzând unor nevoi prioritare, pe care autoritățile publice locale le cunosc mai bine decât autoritățile centrale; o mai bună realizare a intereselor locale; deciziile sunt luate mai operativ; resursele materiale, financiare, dar și umane sunt utilizate cu o mai mare eficiență.

Descentralizarea acordată colectivităților locale presupune următoarele condiții obligatorii:

- recunoașterea unei categorii de afaceri locale, distincte de cele naționale;
- acordarea calității de persoană juridică colectivităților locale, fapt care atrage posedarea de resurse și de patrimoniu propriu, de autonomie financiară, indispensabile satisfacerii intereselor generale ale colectivității;
- desemnarea prin vot universal a autorității reprezentative, căreia colectivitatea locală va încredința administrarea afacerilor sale;
- independența autorităților publice reprezentative locale în gestiunea afacerilor de interes local prin adoptarea de acte juridice necesare realizării atribuțiilor ce le revin conform legii;
- exercitarea unui control de stat asupra legalității realizării autonomiei locale.

Deoarece descentralizarea presupune nu numai un transfer de atribuții, competențe, dar și responsabilități, este extrem de important să se efectueze și transferul de resurse (financiare, patrimoniale, economice). Tocmai de aceea, implementarea unui model de administrare publică locală în baza principiilor de descentralizare și autonomie locală presupune esențiale modificări în plan politic, legislativ, economic și social.

Reforme inițiate în administrația publică locală din Republica Moldova atestă, în continuare, un grad scăzut de eficiență, fapt datorat, în primul rând, lipsei unui mecanism bine gândit de descentralizare. Dacă, în primul deceniu de independență a Republicii Moldova, eșecurile procesului de descentralizare erau condiționate de: *lipsa unei legi privind descentralizarea administrativă; Legea privind administrația publică locală prevedea o varietate prea mare de competențe pentru autoritățile locale pe diferite domenii, necorelate între ele; amestecul autorităților publice de nivelul II în activitatea autorităților publice de nivelul I ca urmare a dublării de competențe stabilite pentru diferite niveluri; includerea competențelor delegate în categoria competențelor proprii ale autorităților publice locale; structura și statele de personal din autoritățile publice locale nu au fost corelate cu numărul mare de competențe; lipsa posibilităților reale de obținere a resurselor financiare proprii, necesare pentru realizarea competențelor stabilite, dar și lipsa transferului de resurse financiare pentru competențele delegate din partea statului etc.*, atunci, actualmente, eșecul procesului de descentralizare vizează, în principal, neefectuarea transferului de resurse financiare, economice și patrimoniale. Deși competențele pentru autoritățile publice au fost deja transferate excesiv, resurse financiare practic nu au fost transferate. În această ordine de idei, este extrem de importantă reconfigurarea sistemului actual de impozite de stat, a modului de colectare și repartizare a acestora, precum și distribuirea lor către APL.

În aceste condiții, elaborarea unei viziuni strategice privind descentralizarea devine o prioritate. Astfel, prin adoptarea **Legii nr.68 din 05.04.2012 pentru aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012–2015**, aparent, s-au creat premise reale pentru înfăptuirea procesului de descentralizare. Strategia urmărește să acorde o mai mare autonomie autorităților publice locale în raport cu autoritățile publice centrale și prevede descentralizarea serviciilor și competențelor,

descentralizarea financiară și cea patrimonială, presupunând un transfer de competențe de la nivelul autorităților publice centrale către autoritățile publice locale, cu scopul de a consolida capacitățile celor din urmă, a îmbunătăți managementul și calitatea serviciilor publice prestate cetățenilor.

Așteptările autorităților publice locale au fost cu atât mai mari, cu cât, la etapa de elaborare a strategiei, a fost utilizată experiența țărilor europene, un număr considerabil de experți străini fiind implicați în aceasta. Deși o bună parte dintre specialiștii locali conștientizau că oricât de reușite și eficiente ar fi anumite modele străine, acestea nu ar putea fi preluate în mod mecanic și transpuse în condițiile Republicii Moldova fără a lua în considerare experiența anterioară juridică și conceptuală, mentalitatea actorilor principali și alte condiții specifice, totuși, speranțele au fost mari, întrucât autoritățile publice locale din Moldova, de mai mulți ani, erau în așteptarea unor acțiuni și măsuri foarte concrete și urgente de consolidare a autonomiei locale, care, în mare parte, erau foarte bine cunoscute și necesitau doar a fi realizate în practică. Acțiunile, care, de altfel, nu prezentau dificultăți în implementare vizează domenii, precum: proprietatea, achiziții publice, taxe locale, relații inter-bugetare etc. De remarcat că acțiunile puteau fi realizate chiar și în condițiile lipsei Strategiei de descentralizare deoarece, în mare parte, acestea țin de consolidarea autonomiei locale, de întărirea capacității financiare a autorităților locale. Chiar și așa constatăm că o serie de acțiuni ce necesitau implementare cât mai urgentă au fost preconizate de a fi realizate abia în cea de a doua etapă.

Constatând că Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare stabilește termenul-limită anul 2015, termen care expiră în doar două luni, putem deja să facem anumite constatări. Cu regret, trebuie să constatăm că realizările obținute, până la moment, în contextul procesului de descentralizare sunt net inferioare așteptărilor avute. Se pare că reforma, la fel ca multe altele, s-a împotmolit. Încă din momentul inițierii acesteia, mai mulți specialiști atenționau că, în baza structurii administrativ-teritoriale actuale, înfăptuirea consolidării administrative va fi dificil de realizat, întrucât structura administrativ-teritorială actuală fiind excesiv fărâmițată suportă costuri enorme și se răsfrânge negativ asupra mai multor aspecte esențiale pentru un proces de descentralizare: modul de distribuire a competențelor între niveluri, relațiilor dintre autoritățile centrale și cele locale, capacitățile reduse ale autorităților publice locale de nivel unu și doi și eficiența scăzută a acestora, relațiile bugetare etc. În plus, s-a accentuat și necesitatea de a înfăptui, înaintea procesului de descentralizare, reforma administrativ-teritorială. Chiar și așa-numitele măsuri de îmbunătățire a situației autorităților publice de nivel unu și doi puteau fi întreprinse.

Delimitarea competențelor între APL de nivel unu și nivel doi a rămas la fel de incertă, neclară și contradictorie, precum era. Lipsa unei delimitări clare a competențelor proprii și a atribuțiilor delegate între unitățile administrativ-teritoriale de nivel unu și doi și fără o stabilire exactă a surselor de finanțare pentru acestea, precum și expunerea competențelor într-o formă generală reduc esențial responsabilitatea autorităților publice locale privind efectuarea cheltuielilor din bugetele publice locale pentru executarea competențelor proprii și a celor delegate.

Pornind de la ideea că descentralizarea financiară constituie una din condițiile de bază ale consolidării autonomiei locale, menționăm că și în acest sens s-a reușit extrem de puțin. Discrepanța dintre sursele de venituri ale bugetelor publice locale și volumul cheltuielilor pe care autoritățile publice locale trebuie să le suporte în exercitarea competențelor proprii și celor delegate rămâne a fi o problemă serioasă în activitatea acestora. Practic, singura îmbunătățire înregistrată ține de faptul că, începând cu anul 2015, în bugetul public local de nivel unu, sunt stabilite defalcări de la impozitul pe venitul persoanelor fizice, în mărime de **75%**, din volumul total colectat pe teritoriul unității administrativ-teritoriale și **20%** - în bugetul public local de nivel doi. Autoritățile publice locale vorbesc însă despre necesitatea multiplicării măsurilor de consolidare a autonomiei financiare locale. Ele optează pentru dreptul real de creștere a acumulărilor la buget pentru a nu depinde de transferurile de la bugetul de stat. De mai mulți ani, se discută că o problemă cu care se confruntă APL, în plan bugetar, este condiționată de plata impozitului pe persoanele fizice, care se încasează la bugetul unității administrative, în care persoana are un loc de muncă, dar, întrucât este beneficiarul serviciilor publice prestate la locul de domiciliu, acesta ar trebui să fie încasat la bugetul unității administrative în care persoana își are domiciliu. De asemenea, în contextul descentralizării financiare, se impune și necesitatea revizuirii statului impozitului rutier, a taxei pe valoarea adăugată (fost exclusă din sursele de venituri la nivel local), a accizelor. Cerința în cauză se impune, întrucât cele enumerate se constituie printre puținele surse de venit acumulate în bugetul public național, de aceea, partajarea lor

ar contribui esențial la consolidarea autonomiei locale.

În consecință, putem menționa că *de jure*, autoritățile administrației publice locale din Republica Moldova dispun de o autonomie declarată deplină, însă, *de facto*, aceasta este limitată, în mare parte, din cauza ingerinței autorităților publice centrale în activitatea lor cotidiană, dar, în special, din cauza resurselor financiare proprii aflate sub limita necesității, a căror lipsă este însoțită și de o organizare administrativ-teritorială excesiv de fragmentată, și parțial din cauza unei capacități instituționale și administrative insuficiente. Aceste condiții fac ca autoritățile publice locale să prezinte un grad scăzut de responsabilizare în fața cetățenilor, care ar trebui să fie beneficiarul și decidentul principal, atunci când este vorba de utilizarea resurselor și adaptarea serviciilor publice la nevoile locale.

Bibliografie:

1. Legea nr.435 din 28.12.2006 privind descentralizarea administrativă;
2. Legea nr.68 din 05.04.2012 pentru aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012–2015;
3. POPA V., *Priorități și mecanisme de descentralizării în R. Moldova*, Chișinău, Editura TISH, 2002;
4. POPA V., *Descentralizarea: Elementele unui model*, Chișinău, Editura TISH, 2006.

FORMULAREA DEFINIȚIILOR: REGULI ȘI DIFICULTĂȚI

Conf. univ., dr., Raisa BORCOMAN, ASEM

La façon de termes définissant est complexe, il consiste à appliquer un nouveau terme ou des phrases spécialisés, d'un processus ou une analyse syntaxique de l'outil d'un concept. Une analyse pertinente de la définition d'un terme doit commencer par le type de texte qui contiennent ce terme et le type de destinataire. Par conséquent, le problème de la définition est une préoccupation constante de la lexicographie.

Définition est le plus important processus logique précédente argumentation (raisonnement) est une opération de révéler l'essence d'un objet, la détermination de la signification d'un nom, la traduction d'une phrase d'une langue à une autre, d'une convention sur l'utilisation de la langue etc. Comme condition préalable à l'argument correct, la définition devrait reproduire les caractéristiques pertinentes d'un objet ou d'un concept, caractéristiques qui le distinguent de tous les autres objets ou de concepts, de reconstruire ainsi le concept et la mise sur l'extension et intension (contenu) de celui-ci.

Cuvinte-cheie: *definiție, definatorul, definitul, relație de defnire, terminologie economică, lexicografie, regula pertinentei, defnire logico-afirmativă, regula corelării.*

Cuvântul **definiție** (din lat. „definitio” – *a mărgini, a stabili, a pune hotar*) semnifică *operația logică, prin care se determină conținutul unei noțiuni, notele ei esențiale, indicându-se genul proxim și diferența specifică sau precizându-se înțelesul unui cuvânt ori al unui simbol.*” [DEXI, p. 522]

Modalitatea de defnire a termenilor este complexă, ea constând în introducerea unui nou termen sau a unei sintagme specializate, fiind și un procedeu sintactic ori un instrument de analiză a unui concept. O analiză pertinentă a defnirii unui termen trebuie să pornească de la tipul de text, în care se conține acest termen și de la tipul de destinatar. De aceea, problema *defnirii* constituie o preocupare continuă atât a lexicologilor, cât și a lexicografilor.

O definiție constituie descrierea unităților semantice, din care este compus sensul unităților lexicale, precum și relațiile dintre ele.

Interesul specialiștilor în domeniu pentru modalitatea de defnire a termenilor a condus la identificarea unei game variate de definiții. Nu vom aborda în detaliu această aceste definiții și criteriile de clasificare a lor. Vom menționa doar faptul că definițiile *terminologice* se deosebesc prin raportarea lor la un domeniu, prin integrarea într-o ierarhie științifică în care există o organizare bine determinată. Relația care se stabilește între *domeniu-concept-termen-definiție* determină însușirile care diferențiază

cuvântul de termen, acestea fiind: monosemia și univocitatea.

Dacă definițiile lexicografice oferă doar informații necesare pentru identificarea definitului, atunci definițiile terminologice urmăresc aspectul cantitativ al conceptului și integrarea în sistemul strict al domeniului.

Dacă, pentru înțelegerea cuvintelor din limbajul comun, este suficientă consultarea dicționarilor generale, pentru termenii de specialitate se impune utilizarea dicționarilor specializate. Pentru înțelegerea cât mai precisă a sensului unui termen, diletantul are nevoie de informații clare, determinative, pe când specialistului îi sunt suficiente mai puține detalii referitoare la definit.

Datorită exploziei informaționale contemporane, evoluția științei este supusă unei permanente restructurări a informațiilor și a ierarhiilor conceptuale, ceea ce determină apariția noilor termeni, deci și necesitatea cercetătorilor de a-i defini, pentru a permite și publicului larg să realizeze conexiunea dintre termen și concept.

Actualmente, crește impresionant și numărul termenilor economici (ca și, de altfel, al celor din alte limbi specializate). Limba română dispune astăzi (iar, dacă nu dispune, le creează) de diferite modalități de a exprima cu claritate și precizie orice noțiune din cele mai diverse domenii ale științei. Terminologia economică, la fel ca și terminologiile altor limbi specializate, este unul dintre compartimentele cele mai flexibile ale lexicului, aflându-se într-o continuă mișcare și evoluție. Problemele lingvistice pe care le ridică terminologia de specialitate, inclusiv cea economică, sunt pe cât de multiple, pe atât de vaste, una dintre cele mai complexe rămânând cea referitoare la formarea și definirea termenilor (unităților terminologice).

O condiție necesară pentru a defini, în mod corect, un termen este aceea de a cunoaște ce exprimă acest termen în diferite contexte. De aici, rezultă că nicio definiție nu este absolută, în sensul de a fi dată odată pentru totdeauna. Întrucât definiția exprimă un raport de identitate între noțiuni, spunem că *o definiție este corectă numai dacă relația de definire coincide cu un raport de identitate dintre Dt (definit) și Dr (definitor).*

Deci, orice definiție exprimă o relație între două noțiuni și are la bază următoarea structură:

1. **Definitul** (din lat. *definiendum*) este cuvântul pe care urmărim să-l definim, noțiunea care formează obiectul definiției și pe care îl vom nota cu **Dt**;
2. **Definitorul** (din lat. *definiens*) este definiția ca atare, ceea ce se spune că este obiectul definiției, pe care îl vom nota cu **Dr**;
3. **Relația de definire** notată cu semnul = **idf** care semnifică: *este identic prin definiție*. Vom obține formula simbolică a unei definiții: **Dt = idf. Dr**, care se citește: **Dt este prin definiție Dr**.

N.B.: *Definitorul nu reprezintă el însuși înțelesul definitului, ci doar exprimă același înțeles ca acesta.*

Deci, cunoscând ce înseamnă *definitorul*, cunoaștem sensul *definitului*, care reprezintă forma lingvistică mult mai concisă a *definitorului*.

Pentru a elabora o definiție integrală, trebuie să cunoaștem și să ținem cont de câteva **reguli de corectitudine în definire**.

1. Regula pertinentei.

- a) **Definiția, prin sensul ei, trebuie să fie pertinentă definitului**, altfel spus, definitorul trebuie să fie alcătuit astfel, încât să satisfacă în exhaustivitate definitul.

Cu alte cuvinte, între definitor și definit, trebuie să existe un raport de identitate, ceea ce înseamnă că, la elaborarea definiției, se va respecta formula: **Dt = idf Dr**.

- b) **Definiția, prin structura ei, nu trebuie să fie nici prea generală, nici prea îngustă.**

De exemplu, definiția: **Paletizare** - „*tehnologie de transport, bazată pe folosirea paletelor*” este prea îngustă, deoarece notele care formează *definitorul* nu aparțin întregului *definit*, ca urmare, definitorul este o noțiune subordonată față de definit, nu-i exprimă esența, adică definitul include mai multă informație decât definitorul, ceea ce înseamnă că definitul nu este identic prin definiție (nu= **idf**) cu definitorul.

În acest context, vom formula *regula corelației* dintre definit și definitor/ a exprimării esenței:

Definiția trebuie să exprime proprietățile esențiale/fundamentale ale obiectului la care se referă termenul.

Deci, formula **Dt = idf. Dr** va corespunde definiției: **Paletizare = idf. Tehnologie de organizare, transport, manipulare și depozitare bazată pe folosirea paletelor ca unitate de încărcătură sau mijloc de grupaj.**

Vom sublinia faptul că, din totalitatea calităților existente în conținutul definitului, trebuie selectate numai acelea care formează un *temei suficient* pentru a preciza acțiunea/acțiunile reflectate de definit sau numai calitățile comune tuturor obiectelor din clasa definitului, care nu aparțin altor obiecte și care permit identificarea clasei respective. În caz de încălcare a acestei reguli, între *definit* și *definitor*, va exista un raport de ordonare în locul unuia de identitate, iar definiția va fi falsă.

2. Regula evitării circularității

Definitorul nu trebuie să reia definitul, adică definitorul nu trebuie să fie doar o simplă variație gramaticală a definitului.

De exemplu, definiția: **Convertibilitate** - *Însușire a unei monede de a fi convertibilă cu o altă monedă (străină), conform cursului de schimb stabilit*, deși nu este falsă, întrucât repetă în *definitor* conținutul *definitului*, ea conține în structură pe definit, care este lipsit de valoare informativă.

În cazul dat, termenul definit trebuie să poată fi eliminat din sistemul definitivului.

Definiția: **Convertibilitate** - *Însușire a unei monede de a fi schimbată cu o altă monedă (străină), conform cursului de schimb stabilit* va corespunde formulei: **Dt = idf Dr**

3. Regula definirii logico-afirmative

Definiția trebuie să fie afirmativă, și nu negativă (ea trebuie să arate ce sau cum este definitul, și nu ce nu este acesta).

Dacă definiția unui obiect ar preciza ceea ce nu este el, ar lăsa deschisă posibilitatea ca acesta să fie orice altceva, ceea ce ar genera confuzii, neclarități.

De exemplu: **E-comerț** – *Cumpărarea, vânzarea sau schimbul de produse, servicii sau informații care nu se realizează nemijlocit între parteneri.*

Definiția corectă este: **E-comerț = idf.** *Cumpărarea, vânzarea sau schimbul de produse, servicii sau informații prin intermediul unor rețele de calculatoare. Sau: Tranzacții comerciale bazate pe transmiterea electronică a informațiilor prin intermediul internetului.*

Desigur, dacă definitul este o noțiune negativă, definitorul este obligatoriu negativ, ca de exemplu: **Nonconformist = df** *(Persoană) care nu acceptă, nu se conformează uzanțelor stabilite, care are convingeri proprii; neconformist.*

4. Regula clarității și preciziei

Definiția trebuie să fie cât mai clară și precisă și nu trebuie să conțină un limbaj confuz, obscur, ambiguu, necunoscut.

Exemplu: **Exonerare** – *Eliberarea de răspundere de plată etc. a unei persoane care nu-și îndeplinește obligația din anumite cauze.*

Definitorul conține o noțiune echivocă, ambiguă - *anumite cauze*, care nu determină sensul principal al definitului. Or, definiția corectă ar fi: **Exonerare = df** *Eliberarea de răspundere de plată a unei persoane care nu-și îndeplinește obligația din cauze independente de voința sa (forță majoră, culpă a creditorului etc.).*

Totodată, în definiții, trebuie evitate *figurile de stil, limbajul metaforic*, care conține termeni vagi sau ambigui.

Exemplu: **Mercantilism** - *Spirit grandoman negustoresc, interes comercial.* [2]

Pentru ca definiția să fie corectă, vom respecta **regula corelată a obiectivității**, ceea ce spune că *definiția nu trebuie să recurgă la o terminologie afectivă (regulă frecvent încălcată în cazul definițiilor persuasive, unde se urmărește inducerea unor stări/trăiri emoționale)*. Excluzând cuvântul evidențiat în definiție (**grandoman**), vom obține un **definitor** pertinent **definitului**.

5. Regula consistenței

Definiția nu trebuie să intre în contradicție cu alte definiții sau propoziții acceptate în acel moment în domeniul din care face parte și ea. [3] Este inadmisibil să admitem în același timp două definiții, precum:

Exemplu: 1. **Clor=df** *element chimic gazos de culoare galben-verzuie, cu un miros înțepător, sufocant, toxic, cu proprietăți decolorante.* [1, p.188]

2. **Gaz =df** *nume generic dat corpurilor fluide cu densitate redusă, incolore, ușor deformabile și expansibile, care, din cauza conexiunii moleculare slabe, nu au o*

formă stabilă și tind să ocupe întregul volum pe care îl au la dispoziție. [1, p. 412]

Din moment ce există un gaz de culoare **galben-verzuie (clorul)**, principiile noncontradicției ne interzic să mai susținem că gazele sunt corpuri **incolore**.

În cazul dat, vom invoca **regula corelată a contextualizării**, ceea ce înseamnă că, la formularea definiției, trebuie să se clarifice și contextul în care termenul definit poate fi utilizat.

Tabelul 1

Regulile și erorile definiției

DEFINIȚIA		
REGULILE ȘI ERORILE DEFINIȚIEI		
Enunțul regulii definiției	Exemple de definiții greșite	Greșeala conținută
<p>1. Definiția trebuie să corespundă întregului definit și numai lui. (Definitul și definitorul să fie termeni identici).</p> <p>Definiție corectă:</p>	<p>a) PACHETIZARE Împachetarea produselor. b) PACHETIZARE Ansamblu de metode, tehnici și proceduri de împachetare a produselor (legare și consolidare a mai multor obiecte, lucruri, unități propuse spre vânzare într-una singură), utilizate pentru asigurarea protecției mărfurilor la operațiile de pregătire a loturilor de livrare, manipulare, depozitare, transportare, comercializare.</p> <p>PACHETIZARE Ansamblu de metode, tehnici și proceduri de împachetare a produselor (legare și consolidare a mai multor unități într-una singură), utilizate pentru asigurarea protecției mărfurilor la operațiile de pregătire a loturilor de livrare, manipulare, depozitare, transport și comercializare</p>	<p>a) Definiția este prea îngustă. b) Definiția este prea largă.</p>
<p>2. Definiția nu trebuie să fie circulară. (Definitul să nu-l conțină pe definitor).</p> <p>Definiție corectă:</p>	<p>ECONOMIE Știință (disciplină) teoretico-metodologică fundamentală care studiază realitățile și comportamentele din economie în unitatea și interdependența lor și în al cărei cadru unele probleme sunt abordate sub aspect microeconomic, iar altele sub cel macro- sau mondoeconomic.</p> <p>ECONOMIE Știință (disciplină) teoretico-metodologică fundamentală care studiază realitățile și comportamentele economice în unitatea și interdependența lor și în al cărei cadru unele probleme sunt abordate sub aspect microeconomic, iar altele sub cel macro- sau mondoeconomic.</p>	<p>Cerc vicios (cerc în definiție, definiție circulară).</p>
<p>3. Definiția nu trebuie să fie negativă dacă poate fi afirmativă.</p> <p>Definiție corectă:</p>	<p>ECONOMIE DESCHISĂ Economie națională care nu are restricții în ceea ce privește deplasarea în exteriorul ei a mărfurilor, serviciilor, capitalurilor și a forței de muncă.</p> <p>ECONOMIE DESCHISĂ Tip de economie națională care se caracterizează prin lipsa de restricții în ceea ce privește deplasarea în exteriorul ei a mărfurilor, serviciilor, capitalurilor și a forței de muncă.</p>	<p>Definiție negativă.</p>
<p>4. Definiția trebuie să fie clară (să nu conțină: a) figuri de stil, termeni echivoc, însușiri de prisos, noțiuni necunoscute în definitor).</p> <p>Definiție corectă:</p>	<p>ECONOMISIRE Folosire cu chibzuință, cu cumpănire și înțelepciune a mijloacelor materiale sau bănești, a resurselor naturale etc.</p> <p>ECONOMISIRE Folosire cu chibzuință, cu măsură a mijloacelor materiale sau bănești, a resurselor naturale etc.</p>	<p>Enunț retoric, însușiri de prisos.</p>
<p>5. Definiția nu trebuie să conțină contradicții logice și să nu intre în contradicție cu alte definiții.</p> <p>Definiție corectă:</p>	<p>FRAHT 1. Document care însoțește o marfă transportată pe calea ferată și în care se menționează denumirea mărfii, expeditorul, beneficiarul, stația de destinație și taxele aferente.</p> <p>FRAHT Sumă de bani, taxă etc., plătită pentru un transport de marfă.</p>	<p>Definiții care conțin o contradicție logică. Or, taxa numită <i>fraht</i> se plătește pentru mărfurile transportate pe calea ferată.</p>

Definiția este cel mai important proces logic ce precede argumentarea (raționamentul), fiind o operație de dezvăluire a esenței unui obiect, de stabilire a înțelesului unui nume, de traducere a unei

expresii dintr-un limbaj în altul, o convenție cu privire la folosirea unui limbaj etc. Fiind condiția indispensabilă a argumentării corecte, definiția trebuie să redea caracteristicile relevante ale unui obiect sau noțiuni, caracteristici ce-l deosebesc de toate celelalte obiecte sau noțiuni, astfel reconstituind noțiunea și precizând extensiunea și intensiunea (conținutul) acesteia.

Bibliografie:

1. *Dicționar Explicativ Ilustrat al limbii române*. Chișinău: Editura ARC; Editura GUNIVAS, 2007.
2. *Dicționarul complet al economiei de piață*. București: Ediția Societatea Informația, 1994.
3. PITAR Mariana, *Manual de terminologie și terminografie*. Timișoara: Editura Mirton, , 2013.

PRIN CODUL LINGVISTIC SPRE CODUL COMUNICĂRII

Conf. univ., dr. Nina CĂRUNTU, ASEM

Ori de câte ori scriem sau vorbim, încercând să convingem, să explicăm, să influențăm, să educăm sau să îndeplinim orice alt obiectiv, prin intermediul procesului de comunicare, urmărim, întotdeauna, anumite scopuri: să fim receptați (auziți sau citați); să fim înțeleși; să fim acceptați; să provocăm o reacție (o schimbare de comportament sau atitudine). Atunci când nu reușim să atingem nici unul din aceste obiective, înseamnă că am dat greș în procesul de comunicare. Acest lucru poate conduce la frustrări și resentimente. De aceea, trebuie să construim astfel mesajul lingvistic al comunicării noastre, ca interlocutorului să-i fie absolut clare toate subtilitățile, descifrând cu ușurință codul.

Cuvinte-cheie: *codul lingvistic, codul comunicării, limbaj, cod, codificare, sistem, mesaj, semn, semnal.*

Whenever we write or speak, trying to persuade, to explain, to influence, to educate or to meet any other object through the communication process, we always follow certain purposes: to be receptive (heard or read); to be understood; to be accepted; to provoke a reaction (a change in behavior or attitude). When we fail to achieve any of these objectives, that means we failed in the communication process. This can lead to frustration and resentment. Therefore, we must build our communication in such a way, that the interlocutor interlocutor to understand all the subtleties, easily deciphering the code.

Nimic nu e mai banal în jurul nostru decât mișcarea oamenilor și a lucrurilor. Pentru a caracteriza această banalitate, limba trebuie să dețină un stoc bogat de cuvinte. Dar cuvintele care servesc acestui scop, în modul cel mai direct, sunt verbele de mișcare. Ele constituie o legătură importantă între percepție și limbaj.

E cunoscut faptul că limba este condiția existenței omului ca ființă rațională. Prin ea, omul judecă, prin ea comunică și în ea își păstrează comoara spiritual, pe care a acumulat-o din cele mai vechi timpuri. Despre originile limbajului, însă, nu se poate spune mare lucru, în primul rind, din lipsă de informații, iar în al doilea rind, fiindcă limbajul, de fapt, este legat de originile omului. De aceea, odată cu apariția lui, omul a simțit necesitatea de a exprima ceea ce vede, ce simte, ce aude, indiferent prin ce mijloace. Astfel, relațiile dintre oameni au devenit și sunt deosebit de complexe și importante, ele reprezintă, de fapt, țesătura, canavaua, pe care se așază însăși viața. Trăsături și însușiri, fapte omenești (bune sau rele), priviri și gesturi – toate pot crea un COD, un MODEL, un STIL de comunicare interumană.

În această ordine de idei, menționăm faptul că comunicarea, înțeleasă în sensul său larg, devine esențială, fundamentală pentru viața socială a individului. Ca act, ca sistem, cod sau mijloc, comunicarea stă la baza organizării și dezvoltării sociale, influențând raporturile dintre oameni, dar și cunoașterea realității. Astfel, a comunica este, într-o primă aproximație, echivalent cu a transmite informații referitoare la ceea ce avem în minte. Am ales intenționat această expresie „a avea în minte”, fiindcă ea corespunde totalității fenomenelor psihologice prin care emițătorul (cel de la care pleacă comunicarea) îi informează pe ceilalți: cunoștințe, amintiri, imagini, păreri, dorințe, sentimente etc.

Astăzi, lucrurile s-au diversificat. Progresele tehnologiei au lărgit considerabil sfera comunicațională. Lumea modernă este o „lume a comunicării” și în aceste condiții, oare, ce-ar face omenirea fără această avalanșă comunicațională de fiecare moment? Totul este comunicare, mai ales orală: poate că niciodată nu s-a vorbit atât (se scrie, se publică, se citește mult, dar se vorbește **enorm**).

Adevărat este că astăzi se vorbește enorm. De aceea, ar trebui să ne pună în gardă faptul cum transmitem sau cum sunt transmise mesajele, fiindcă un mesaj apare „greoi”, atunci când este trimis „alături de drumul”, adică, pe lângă modul de lucru al creierului. În fiecare moment al comunicării, emițătorul trebuie să recurgă la cod (influență socială), dar el vrea, totodată, să se exprime pe sine însuși și să fixeze în mesaj, în mod adecvat, un moment particular al realității. În fiecare moment de comunicare, codul este, deci, supus unei acțiuni de prelucrare, adică înțelegerea mesajului: acest principiu constă în realizarea unui acord, între ceea ce este constatat (în cod) și ce este variabil (în momentul actual).

În această ordine de idei, putem să ne punem următoarea întrebare: ce subînțelegem prin cuvântul „cod”? Când se vorbește despre lingvistică, se folosește, adeseori, cuvântul **cod**. Este un termen dificil din cauza polisemiei sale. Dar să încercăm să plecăm de la numele de acțiune „**codificare**”, care înseamnă punerea în aplicare a unui cod. Acesta desemnează, uneori, operațiunea care face să corespundă unei semnificații anumite semnale. Alteori, codificare desemnează operațiunea care constă în a înlocui semnalele care aparțin unui anumit sistem cu semnale care aparțin altui sistem.

Bineînțeles, semnalele au forme diverse. Astfel, cuvintele iau o formă fonică pentru a fi perceptibile pentru auz sau o formă grafică pentru a fi lizibile, deci perceptibile pentru văz. Toate aceste semne (codul rutier (panouri...), telefonul, variațiile curentului electric...), trecând prin organele senzoriale, vor elabora mesaje, care, la rândul lor, vor ajunge, prin interiorul nervilor, până la creier.

În mod obișnuit, se spune că se comunică prin mesaj. Acest termen desemnează un semnal sau un ansamblu de semnale, transmise în cursul unui act de comunicare. Un mesaj nu este eficace, decît dacă este înțeles: semnalelor din care este constituit, din punct de vedere material, trebuie să le fie asociat un sens, idee ce conduce, de fapt, la noțiunea de semn. Astfel, cel mai important procedeu de comunicare este limbajul, însă prototipul semnului lingvistic este cuvântul, dar, rareori, vorbim de cuvinte izolate. Cuvintele înseși sunt făcute pentru a se combina în fraze complexe, care reprezintă macro-semne, altfel spus, semne formate, la rândul lor, din alte semne. Această proprietate este vizată, în general, atunci, când spunem că limbajul este articulat. Comunicarea, însă, nu se operează, totdeauna, cu ajutorul mesajelor articulate, adică prin regruparea semnelor elementare (de exemplu: un afiș, un clip publicitar...).

Cu toate acestea, în timp ce, între oameni, există diferențe biologice foarte vizibile, cum ar fi culoarea pielii, pe care o desemnăm, uneori, cu termenul atât de rău format **rasă**, cu siguranță nu există și nu pot exista rase lingvistice. Diferența între limbi este una din diferențele dintre societăți și nu una dintre diferențele genetice între organismele biologice. Comunicarea umană devine cu adevărat umană atunci, când se realizează prin intermediul limbajului. Chiar dacă există, mai ales în ziua de astăzi, multe alte mijloace de comunicare, acestea nu au nici aceiași constanță, nici vechime de care se bucură limbajul articulat. În plus, nu se întâmplă decît foarte rar ca acestea să nu fie însoțite de cuvinte. În legătură cu aceasta, Mihail Bahtin afirmă că „cuvântul este un soi de pod aruncat între mine și ceilalți. Dacă, la o extremitate, se sprijină pe mine, la cealaltă, se sprijină pe interlocutorul meu. Cuvântul este teritoriul comun al locutorului și interlocutorului”. Și adevărat așa este, cuvântul este cea legătură magică între oameni. Cu cît imaginile pe care le vedem cu ochiul spiritual sunt mai clare, cu atât ni se va părea mai interesant să reflectăm asupra exprimării prin viu grai, respectiv asupra limbajului folosit activ în viața noastră de toate zilele. Dacă, i-am învățat pe oameni să ofere informații inteligibile, atunci primitorul mesajului ar avea mult mai puține dificultăți, atât în ceea ce privește înțelegerea informațiilor, cît și în memorarea lor.

Am spus deja că, astăzi, se vorbește enorm de mult. Și acest fapt nu este cel mai rău lucru, din contra. Noi, care de mici am fost constrînși să nu comunicăm cu ceilalți, în mod adevărat, să nu ne spunem gîndurile, în mod firesc, am fost învățați că „trebuie să ne mușcăm limba”, că trebuie să ne stăpînim, astăzi, simțim o descătușare totală care ne înaripează spiritul și creierul spre o comunicare culturală înaltă. Pînă și dialectologia, prin vocație foarte apropiată de realitățile concrete, părăsește

puțin câte puțin locul marginal cu care se mulțumise mult timp. Dar, pentru, aceasta a fost nevoie (și încă este) de o schimbare de mentalitate radicală.

Limbajul este un proces cultural, este instrumentul principal al comunicării sociale. Deoarece atât acțiunea, cât și educația se bazează pe înțelegerea reciprocă, societatea este un sistem de comunicare, bazat pe limbaj, care este și instrumentul gândirii. Dar limbajul nu este doar o simplă multiplicitate de cuvinte, ci și un sistem gramatical, ce le integrează în diferite propoziții, în acord cu anumite reguli, care urmează legile gândirii noastre.

Surse bibliografice:

1. BAYLON, Christian, MIGNOT, Christian, *Comunicarea*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2000, 420 p.
2. CALLO, Tatiana, *Pedagogia practică a atitudinilor*, Chișinău, Litera, 2014, 240 p.
3. CĂRUNTU, Nina, *Valoarea educațională a etnografiei comunicării (la nivel universitar)*, Monografie, Chișinău, Editura ASEM, 2015, 176 p.
4. STANTON, Nicki, *Comunicarea*, București, Știință și Tehnică, RO, 1995, 318 p.

PRINCIPIILE DECLARAȚIEI DE INDEPENDENȚĂ A REPUBLICII MOLDOVA ȘI TRANSFORMAREA REALĂ A ACESTORA ÎN VIAȚA SOCIO-ECONOMICĂ ȘI POLITICĂ

*Prof. univ. dr. hab. Sergiu I. CHIRCĂ,
Om emerit în știință din R. Moldova,
membru de onoare al Academiei Române*

La 27 august 1991, am votat și am semnat Declarația de Independență a Republicii Moldova cu gândul și sentimentul că, în sfârșit, Basarabia se va rupe de Imperiul Sovietic și va reveni în spațiul Neamului din care facem parte. Din păcate, nu a fost să fie așa, deși premise reale au existat. Mai mult decât atât, evoluția ulterioară a acestui stat s-a dovedit a fi foarte anevoioasă și chiar tragică. Deși imperiul sovietic s-a dezmembrat, însă forțele lui nu au dispărut, iar, cu timpul, succesoarea acestuia, Federația Rusă, a devenit un nou imperiu, nu mai puțin periculos pentru românii basarabeni. Forțele expansioniste ale noului imperiu foarte repede au consolidat coloana a cincea din interiorul Basarabiei, care, ghidată logistic, organizată și susținută de către Kremlin, deschis s-a implicat pentru a stopa eliberarea națională și a orienta Basarabia în trecutul imperial. Așa și a dispărut Declarația de Independență, despre care se spune că, chipurile, ar fi arsă în evenimentele din aprilie 2009. Personal nu cred în aceasta. Declarația a dispărut ceva mai devreme, cel puțin ea a fost înlăturată ignorată și lăsată baltă. În aprilie 2009, când clădirea Președinției a fost devastată, iar Parlamentul incendiat, responsabilul pentru Declarație și-a luat actele personale și a șters-o, dar nu și Actul de naștere al Republicii Moldova, document unic ce le încurca comuniștilor la putere.

Iată de ce s-a decis ca deputații în viață ai Primului Parlament să semneze a doua oară Declarația de Independență, ceea ce a și avut loc la 26 aprilie 2010. În felul acesta Declarația a fost restabilită. Am semnat și eu, deși unii îmi spuneau că nu are rost, republica e pe calea dispariției. Nu am fost de acord, trebuia numaidecât de restabilit conținutul integru al acestui Document, deoarece el ne înarmează și legitim ne arată calea pe care trebuie s-o urmăm.

Declarația de Independență nu convine nu numai intereselor forțelor locale proimperiale, dar și Federației Ruse, care, pe parcursul acestor 24 de ani (1991-2015) de independență formală a noastră, a făcut și face tot ce e posibil pentru a ne distanța de frații de cruce și sânge de peste Prut, de Uniunea Europeană.

După 2009, apăruse o speranță reală de a adera la UE și a ieși la suprafață din tunelul imprevizibil și din sărăcia ce s-a stabilit pe „ambele picioare”. În 2013, la Vilnius (Lituania), guvernul Iurie Leancă a semnat Acordul de Asociere a Republicii Moldova la UE, ce a însemnat, pentru Basarabia, că, deja, se află în anticamera Uniunii Europene. Însă forțele neoimperiale au făcut tot ce e posibil pentru a stopa acest proces istoric al basarabenilor. Nu e de mirare, politicienii ruși s-au specializat în a le face rău vecinilor și a-i cuceri timp de mai bine de 400 de ani, pe când cei din R.

Moldova au o experiență în geopolitică doar de „o zi și o noapte”, nu sunt uniți, mulți dintre ei sunt egoiști, cu puțină sau fără verticalitate și slabi în fața „ochiului necuratului”, a banului. De aceea, lozinca de aderare la UE a fost și este pentru majoritatea partidelor, inclusiv parlamentare, doar un brand politic. Concomitent, unii lideri ai acestor partide și-au dat seama că în Uniunea Europeană pe ei îi așteaptă ceea ce face DNA din România cu oligarhii, mafioții și cei ce nu se pot împăca cu legea. Prin aceasta, se explică că, la Summitul din mai 2015 al UE de la Riga (Letonia), s-a constatat că oficialii din R. Moldova nu doresc în UE (au realizat numai 21% din necesarul de măsuri, acțiuni și documente). Așa-numitul „Proiect de țară de succes” s-a dovedit a fi ireal, iar mai marii din UE au apreciat R. Moldova, și mai ales liderii politici ai acesteia, foarte negativ. Reprezentanții Germaniei, inclusiv a cancelarului Angela Merkel, au declarat pentru jurnaliști (vezi Timpul din 17 iulie 2015) că nemții au fost păcăliți de oligarhii moldoveni și Germania nu mai crede în R. Moldova (Ștefan Meister, Christoph Heusgen, Elmar Brok și alții, dintre care unii au activat la Chișinău și au fost martori a evenimentelor), iar Thorbjorn Jagland, secretar general al Consiliului Europei, a declarat în presa americană că cei din R. Moldova „au creat condiții pentru declanșarea unei noi crize de securitate europeană ce va afecta mai multe țări”. Președintele Consiliului Europei, polonezul Donald Tusk, la sfârșitul Summitului de la Riga, a spus jurnaliștilor că „Moldova are dreptul de a visa la Uniunea Europeană”. Consecințele sociale, economice și politice sunt bine cunoscute: a fost distrus sistemul bancaro-financiar, s-a furat un miliard de dolari americani, s-au lichidat trei bănci: Banca de Economii (cea mai mare, numită și a poporului), Banca Socială și Unibank. Moneda națională s-a devalorizat esențial prețurile au crescut, sărăcia s-a aprofundat. Concomitent, oligarhii din Chișinău au „spălat”, împreună cu trei bănci din Rusia (Gazprombank, Alfa-Bank și Interprombank) 21,3 miliarde de dolari, tocmai când Federația Rusă și sistemul ei bancar au fost sancționate de către SUA și UE [1]. Drept urmare a acestor abuzuri grave, mai marii din UE și-au dat seama că ei au de-a face cu o nouă „Grecie”, mai periculoasă, fiindcă oligarhii din Chișinău sunt legați prin afaceri cu cei din Rusia.

Apare, desigur, logica întrebare: De ce R. Moldova a ajuns în această situație catastrofală și foarte periculoasă? Răspunsul îl găsim și în politica de ignorare și lichidare a Declarației de Independență, fiindcă instituțiile statului au funcționat și au activat, după 1993 (începând cu prima jumătate a anului 1994), nu în baza cerințelor Declarației de Independență, ci în funcție de doleanțele și dictatul partidelor și liderilor acestora, ce s-au perindat la putere, transformând activitatea politică în cea mai profitabilă afacere. Majoritatea covârșitoare a partidelor parlamentare, de după 1993, nu au contribuit la formarea civilizată a celor trei puteri principale din stat (legislativă, executivă și juridică), iar justiția și mass-media au fost politizate, deci le-au fost lichidate verticalitatea, responsabilitatea și moralitatea. Drept urmare, omul de rând, Marele public trăiește numai cu ziua de astăzi, nu știe ce va fi mâine, iar mulți nici nu se gândesc la viitor. Societatea este dezmembrată și dezorientată de către partidele politice.

Dacă cei ce au stat și stau în fruntea Republicii Moldova s-ar fi condus strict de principiile fundamentale ale Declarației de Independență, situația, desigur, nu ar fi ajuns la ceea ce avem: un stat dezmembrat, fără nicio asigurare geopolitică, energetică și fără viitor.

Realizarea în viața socio-economică și politică a principiilor Declarației de Independență presupune, de la sine, nu numai însușirea de către toate instituțiile statului, partidelor politice și organizațiilor nonguvernamentale a conținutului acestui Document, dar și a celorlalte documente (Declarații, hotărâri, manifestări) ce au precedat independența. Apoi, statul cu instituțiile sale era obligat să informeze, să fie de veghe și să educe nu numai angajatorii săi, dar și marele public, ceea ce, din păcate, nu a avut loc.

Înainte de a purcede la evidențierea și explicația acestor principii fundamentale, de care statul este obligat să se conducă, să examinăm hotărârile, manifestările și procesele ce au avut loc înainte de votarea Declarației. Doar Declarația de Independență încheie o perioadă lungă și grea de luptă pentru libertate și progres.

În Basarabia, s-a dus o luptă constantă contra ocupantului sovietic, au suferit zeci de mii de patrioți, oasele cărora zac încă necunoscute în Basarabia și multe regiuni din fostul imperiu. În 2010, am făcut parte din „Comisia Cojocar” (30 de istorici, juriști, un economist – autorul articolului în cauză), am avut reala ocazie să mă conving de ceea ce am afirmat. Apoi, cele trei Mari Adunări Naționale (27 august 1989, 16 decembrie 1990, 27 august 1991), la care au participat de la 700000 la 1.000.000 de oameni din toate colțurile și raioanele republicii, Adunări ce au scos din anonim istoria

reală a basarabenilor, interzisă și falsificată de către ocupantul țarist și cel sovietic, Adunări la care se luau decizii de organizare și luptă pentru libertate. La a treia Adunare Națională, din 27 august 1991, de exemplu, la care participase în jur de un milion de persoane, a fost votată unanim Moțiunea către Parlament, care, în acea zi, era în ședință extraordinară. În Moțiune, se constată și se declară:

„În aceste momente, când ne aflăm în încrâncenarea vremii și când istoria ni se adresează tranșat în legătură cu prezentul și mai ales cu viitorul neamului nostru, noi, cetățenii Republicii Moldova, participanți la Marea Adunare Națională de la Chișinău, din 27 august 1991, declarăm în numele întregii populații a Țării:

Pentru afirmarea dreptului istoric și de neam al poporului nostru...la o existență demnă, în concertul națiunilor libere și independente a lumii, reaşezăm la temelii zidurile marilor noștri voievozi, **Ștefan și Mihai**, dorința... de libertate și hotărârea nestrămutată de a împlini visul atâtor martiri ai neamului... Mereu hărțuiți de poftele meschine ale unor vecini puternici, gata de a sfâșia fruntarele atât de încercatei noastre patrii, precum au și făcut-o, în 1775 și 1812, semănând moarte și durere în mijlocul unui popor pașnic, noi am ridicat făclia luptei pentru libertate, făclia demnității neamului nostru, scuturând în anul de grație 1918 stăpânirile vremelnice, care **i-au îndepărtat pe fiii aceleiași mame de la sânul ei iubit, despărțind frate de frate și copiii de părinți.**

Vicisitudinile vremii ne-au lovit, însă, din nou. Întunecatul an 1940 ne-a adus robie comunistă, ocuparea prin forță brutală și dezmembrarea teritoriului național... Noi nu dorim nimic din ceea ce nu ni se cuvine. Hotărâți însă de a încheia, odată și pentru totdeauna, o epocă măreață de... regim despotice, în agonie, reamintind fiilor acestor pământuri mesajul înălțător al tribunilor noștri, lansat la Marile Adunări Naționale, din 27 august 1989 și 16 decembrie 1990, pași necesari spre momentul istoric pe care-l trăim... și care au sfințit simbolurile devenirii noastre în timp.

Compatrioți! Să cerem, așadar, reprezentanților noștri în Parlament, acest Sfat al Țării, să asculte glasul și inima poporului, să răspundă încrederii cu care i-au investit și să purceadă neîntârziat la afirmarea deplină a neatârării noastre, declarând respirat că Republica Moldova este și rămâne un stat liber și independent”[2].

Moțiunea în cauză a fost însoțită și de un „Apel al Marii Adunări Naționale a cetățenilor Republicii Moldova către popoarele și statele lumii”, precum și de către „Propunerile Alianței Naționale pentru Independență 16 decembrie” – documente votate de Marea Adunare Națională.

Apoi, aceste hotărâri și documente votate de către majoritatea populației (cei cu vârstă de peste 18 ani) au fost apreciate și susținute de Declarația Conferinței Științifice Internaționale de la Chișinău din 28 iunie 1991 cu genericul „Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele pentru Basarabia, Nordul Bucovinei și Ținutul Herța”, în care s-a accentuat lichidarea înstrăinării teritoriilor ocupate de către URSS.

Așadar, materialele, hotărârile și deciziile Marilor Adunări Naționale, ale Conferinței științifice internaționale menționate, altor Declarații și hotărâri ale maselor populare, precum și conținutul și spiritul Declarației de Independență ne permit să constatăm principiile predominante și strategia de ordin istoric, geografic, etnic, politic și geopolitic, după cum urmează:

1. Independența Republicii Moldova a fost obținută în baza luptei de eliberare națională, votată și semnată de către deputații Primului Parlament Democratic ce a prezentat populația întregii republici, deputați ce au fost aleși în baza votului direct și democratic pe circumscripții teritoriale.
2. Independența a fost declarată față de Imperiul Sovietic, dar nu și față de frații de sânge de peste Prut, deci nu față de România. De aceea, blocarea apropierei Basarabiei de România este nelegitimă și trebuie să fie pedepsită.
3. Independența a fost declarată și față de Federația Rusă, care s-a autodeclarat succesoare a imperiului sovietic și care s-a manifestat ca o nouă forță imperială chiar în ziua de 2 martie 1992, când R. Moldova a fost recunoscută de către ONU. Agresivitatea noului imperiu s-a manifestat chiar peste 6 luni după 27 august 1991, iar cu venirea lui V. Putin în fruntea acestei țări, noul imperiu poate fi numit „URSS-2”.
4. Toate forțele politice din R. Moldova, precum și liderii acestora, care activează în virtutea aderării Republicii Moldova la Federația Rusă (în realitate, reocupării Basarabiei de către noul imperiu rus) sunt în contradicție flagrantă cu litera și spiritul Declarației de Independență, deci sunt în afara spațiului juridic. Dacă am fi avut lideri politici ce s-ar fi condus de interesele

naționale în conformitate cu spiritul Declarației de Independență, iar justiția ar fi fost în afara politicului și cu verticalitate, demult am fi aflat nu numai despre evenimentele din 7-8 aprilie 2009, dar și cine și la indicația cui a distrus Declarația de Independență. Apoi, partidele rusești ce stopează aderarea R. Moldova la UE și fac propagandă de aderare la noul imperiu rus, nu ar mai fi existat în Basarabia.

5. Litera și spiritul Declarației de Independență obligă toate instituțiile statului, în primul rând, cele trei puteri ale acestuia (legislativul, executivul și justiția) să promoveze principiile Declarației și să educe populația, mai întâi tineretul, în baza acestor principii. Numai în felul acesta am putea să avem o societate unită și integră. Din motivul că principiile Declarației de Independență au fost negate, ignorate și înlocuite cu interesele partidelor și a liderilor acestora avem o societate dezmembrată și dezinformată, în care predomină demagogiile politice despre limbă, identitate, istorie. Ea nu poate fi nicidecum unită (această unitate poate avea loc în baza limbii române, vorbită și de minoritățile naționale, și educației societății în spiritul Declarației de Independență). De altfel, se comit greșeli politice grave. De exemplu, găgăuzii, oficial, utilizează limba rusă, inclusiv în instruire și educație, ceea ce, în conformitate cu legislația internațională, ei devin o minoritate lingvistică, dar nu etnică, pentru care au cerut autonomie. Legislația internațională nu prevede o astfel de autonomie pentru minoritatea lingvistică. Depășirea acestei greșeli politice și juridice poate avea loc când găgăuzii vor vorbi două limbi oficiale: găgăuză și română [3].
6. Din conținutul Declarației de Independență, reiese că nu se recunoaște Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele acestuia, condamnate de mai multe parlamente din lume, ceea ce obligă statul și societatea să promoveze o politică externă de înlăturare a acestor consecințe pentru Basarabia pe calea tratativilor. Sudul Basarabiei, de exemplu, este pentru români un teritoriu sfânt, el a participat la Unirea de la 1859 a Moldovei cu Muntenia. Abordarea acestor probleme dureroase este posibilă în baza schimbului de teritorii: partea stângă a Nistrului trece la Ucraina, așa cum i-a și aparținut până în 1940, iar nordul și sudul Basarabiei trece la R. Moldova. În felul acesta dispare și problema separatistă a Transnistriei. Dar pentru aceasta SUA și UE trebuie să condiționeze aderarea Ucrainei și a R. Moldova la structurile euroatlantice cu schimbul de teritorii și să se complice serios și real în acest proces. Precedentul de schimb de teritorii, în Europa, de după 1990, îl constituie: Cehia și Slovacia, care au procedat astfel.
7. Un alt principiu ține de faptul că „a sosit ceasul cel mare al săvârșirii unui act de justiție” ce constă în revenirea basarabenilor în „spațiul istoric și etnic ale devenirii sale naționale”, ceea ce generează necesitatea revenirii Basarabiei la Patria-Mamă, la România, la spațiul pe care l-am avut, la cel european. Doar în Declarația de Independență și în materialele ce au contribuit la elaborarea și votarea ei, anume, așa se pune problema. Acest principiu, cât și cele precedente argumentează faptul că Mișcarea Unionistă este în spațiul juridic, deci legitimă, dar nu extremistă, cum declară reprezentanții unor partide proruse. Să studieze Declarația al cărei conținut îi obligă s-o facă. Extremiste și în afara legii sunt anume partidele lui V. Putin în Basarabia.
8. Un principiu politic ce reiese din Declarația de Independență și din declarațiile unor deputați că Mișcarea Unionistă este, chipurile, extremistă, constă în faptul că revenirea basarabenilor „în spațiul lor istoric și etnic” nu poate și nici nu trebuie încredințată niciunui partid, fiindcă partidele au interesele lor, pe când Mișcarea Unionistă se conduce de un singur interes – cel național. Condițiile care s-au creat în R. Moldova, în ultimii 24 de ani, dar și starea la care am ajuns, întocmai ne obligă să procedăm astfel. Apropo de această mișcare. Ne învață și experiența evreilor, care au reușit să se unească într-o țară a lor pe „Pământul sfânt”. Iată de exemplu, ce scria și propaga liderul evreilor din Basarabia, Moisei Sluțki (1851-1934): „Noi nu suntem un partid, noi suntem evrei și suntem exponenții tuturor evreilor, și nu unei clase anume... Alegătorii evrei trebuie să meargă (în Duma de Stat a Imperiului Țarist – n.n.) nu sub un drapel de partid, ci sub unul de interes general național” [4]. Așa și noi basarabeni, trebuie să revenim în „spațiul istoric și etnic” nu sub drapelele unor partide ce sunt și vor fi, dar sub Tricolorul strămoșesc cu tot poporul. Acestui principiu corespunde întocmai Mișcarea Unionistă, care, apropo, din punct de vedere pragmatic, este unicul proiect real de prosperare pentru basarabeni. UE a rămas pentru ei doar un vis. Partidele, dacă se vor a fi cu interese

naționale, pot doar să susțină această Mișcare, iar statul și instituțiile sale sunt datoare să țină cont în activitatea concretă de principiile Declarației de Independență. Această obligațiune a statului și mai marilor acestuia este argumentată și recomandată și de experți străini, inclusiv ruși. Andrei Piontkovski, de exemplu, în interviul său pentru Adevărul, Moldova, despre planurile lui Putin, explică de ce R. Moldova încă nu s-a unit cu România: „Am vorbit de multe ori cu colegii din Republica Moldova spunându-le că ei demult s-ar fi integrat în UE prin unirea cu România... Principalul motiv – elitele de la guvernare doresc să păstreze atributele puterii, cum ar fi funcția de președinte, covoare roșii, lăiner prezidențial și așa mai departe. Nicio altă țară din Europa de Est nu a avut această șansă de a deveni peste noapte un membru al Uniunii Europene” [5].

Așa-numiții politicieni și experți de pe Bâc, de regulă, spun că procentul unioniștilor este mic, însă nimeni din ei nu a chemat Marele public la reunire. Mai mult, conducătorii țării se străduie să declare contrariul. Motivul l-a explicat analistul și politologul rus Andrei Piontkovski. E de ajuns ca cei de la putere doar 5-6 luni să explice realitatea și pericolul situației în care ne aflăm și procentajul brusc va crește. Apoi, peste Prut, actualmente, sunt nu mai puțin de 1,5-2 milioane de basarabeni cu drept de vot. Am în vedere basarabeni instalați peste Prut înainte de 1940, 1944 și urmașii lor, dar și cei plecați în România după 1990. Aceștia, urgent, trebuie să obțină și cetățenia Republicii Moldova și să nu fie indiferenți de soarta părinților, fraților, surorilor ce au mai rămas în Basarabia. Aceasta-i calea de încredere de a mai exista și a ajunge la o cultură europeană și un trai decent.

9. Și, în sfârșit, ultimul principiu generat de litera și sensul Declarației de Independență constă în faptul că noi, basarabeni, am vorbit, vorbim și vom vorbi limba română în graiul ei moldovenesc, ceea ce, în fond, este recunoscut de către cel mai înalt for științific – Academia de Științe – și de către Curtea Constituțională.

Conținutul Declarației de Independență și principiile acesteia au la baza lor **dreptul istoric și dreptul natural (de neam)** al românilor basarabeni. Aceste temelii juridice internaționale ale noastre, ca români, nu sunt inventate de nu știu cine în anii de eliberare națională de sub dominația imperiului sovietic. Ele au rădăcini adânci în istoria neamului nostru, au fost științific argumentate și publicate cu mult înainte de mica unire din 1859-1861 a Moldovei cu Valahia (Țara Românească), sau cum se spunea în vremea lui Ștefan cel Mare și Sfânt, a Valahiei Mari (Moldova) cu Valahia Mică (Țara Românească) – încă în secolele XVI-XVII. Dar datorită celor trei imperii ce au dominat în Europa: Imperiul Țarist, Imperiul Otoman și cel Habsburgic (ulterior Austro-Ungar), – românii au putut să se unească integral pe pământul strămoșilor tocmai în secolul XX, în 1918, dar și atunci nu definitiv. Alte două noi imperii, cel sovietic și cel german, ne-au dezmembrat din nou în 1940.

În 1562, Iacob Heraclide, numit Despot-Vodă, apoi Dosoftei, Grigore Ureche, Miron Costin au demonstrat cine suntem și de unde venim, ca, la 1700, Dimitrie Cantemir, științific, să argumenteze principiile fundamentale, care demonstrează că moldovenii, muntenii și ardelenii sunt una și aceeași etnie, deși așezați în trei state feudale. Așa se prezenta atunci Europa, care era și mai dezmembrată, având state feudale aparte și în multe orașe: Veneția, Florența, Geneva, Dubrovnic, Velichii Novgorod etc.

Marele savant de talie europeană, Dimitrie Cantemir, ale cărui lucrări științifice au fost solicitate de Academia de la Berlin, în cele trei cărți ale sale, numite „Hronicul” (se mai numea și Prolegomene), demonstrează că „Dachii.... Adecî moldovenii, muntenii, maramureșii, românii de peste Dunăre... Căci toate acestea năroade dintr-aceiași romani a lui Traian să fie, nu numai limba și graiul... Aceștea... vestiții romani... sunt moșii, strămoșii noștri și numele de moșie ne arată (Daco-Romania) – români chemându-ne și limba părintească (care din românească sau latinească este) nebiruit martor ni este”[6]. Așadar, cărturarii secolului al XVI-lea și Dimitrie Cantemir, la 1700, ne demonstrează că cele trei principate (state feudale) se caracterizează prin:

1. **Unitate teritorială** (Dacia-Romania), unde am rămas și am trăit tot timpul, chiar și în zilele noastre.
2. **Unitatea de origine** (Descălecarea lui Traian, care formează dreptul nostru natural, etnic).
3. **Unitatea de limbă**, care își ține începutul de la cele în jur de 100 triburi ale geților și dacilor ce vorbeau, în fond, aceeași limbă primitivă (istoricii antici greci).
4. **Unitatea de credință** – creștini fiind.

Aceste criterii comune ale moldovenilor, muntenilor și ardelenilor formează un singur neam și o singură etnie de români. Aceste principii argumentate de către Dimitrie Cantemir, 300 și ceva de ani în urmă, corespund întocmai și astăzi diferitelor definiții despre etnie și națiune. Așadar, românii nu erau altceva, demonstrează academicianul Ioan-Aurel Pop, pentru Cantemir decât românii trăitori de circa 1600 de ani în noua Românie, făurită pe teritoriul Daciei. Și Dumitru Drăghicescu a constatat că „Dimitrie Cantemir este printre primii care a vorbit ca om de știință europeană despre identitatea – feldeința (vorba lui Cantemir) a poporului român”[7].

Aceste patru criterii comune pentru principatele române au fost dezvoltate și consolidate pe parcursul istoriei de către cărturari, voievozi, scriitori și de marele public prin unitatea de folclor, dansuri, cântece, doine, poezii, balade, muzică populară (călușarii vin încă de la daci – Vladimir Curbet), îmbrăcăminte, răzeși etc., etc. Toate aceste argumente și dovezi ce s-au dezvoltat și s-au păstrat până în zilele noastre, au generat niște expresii cu o încărcătură istorică și identitară foarte puternică, comună, după cum urmează:

- Ia este românească și purtată de moldoveni, munteni și ardeleni.
- Limba noastră-i (românească) o comoară și unică pentru toți (Alexe Mateevici).
- Limba română este națiunea română (Alec Russo).
- Limba română este Patria mea (Nichita Stănescu).
- Suntem români și punctum (Mihai Eminescu).

De aceste principii și criterii trebuie să se conducă instituțiile statului, școala, familia, societatea și biserica noastră creștină, care, pe parcursul istoriei, deși a fost supusă ba de către fanarioți, ba de țarism și sovietici, însă și-a menținut verticalitatea și credința încă din 1401, când Mitropolia Moldovei și a Sucevei a fost recunoscută de Patriarhul Ecumenic (Constantinopol). Apropo, Biserica Rusă a obținut acest statut tocmai în 1589, deci cu 188 de ani mai târziu.

Actualmente, când a demarat un nou război rece și chiar unul fierbinte pe teritoriul vecinilor noștri ucraineni, din păcate, este afectată și biserica.

Sperăm că Biserica Națională va rezista dictatului noului imperiu și al Bisericii Ortodoxe Ruse și va continua educația enoriașilor în spiritul Declarației de Independență și a principiilor acesteia, consolidând apropierea basarabenilor de trupul neamului românesc. Pentru biserica noastră, supuse bisericii imperiale, drept exemplu, ar putea servi Declarația „Всемирного русского народного собора” a Bisericii Ortodoxe Ruse din 1995, în care se constată că poporul rus este o națiune dezmembrată pe propriul teritoriu istoric (SIC!, încă Marx și Engels au demonstrat că Rusia a ieșit în afara granițelor sale naturale înainte de Ecaterina) și are tot dreptul să se reunească într-un singur corp statal!. Atunci ce trebuie să facem noi și cum ar trebui să procedeze Biserica din Basarabia? Timpul va demonstra.

Bibliografie:

1. Независимая газета, Москва, septembrie 2015.
2. Declarația de Independență: adoptarea, distrugerea, reabilitarea. Editura Design Optim, Chișinău, 2011, p. 438-439.
3. VONCU, Răzvan. *Ruși sau rusofoni*. Adevărul Moldova din 13 octombrie 2015.
4. COLESNIC, Iurie. *Basarabia necunoscută*. Editura Epigraf, Chișinău, 2015, vol.10, p.83.
5. Adevărul Moldova din 29 iulie 2015.
6. POP Ioan-Aurel. *Lecția de românism a românilor de la răsărit*. Magazin istoric, aprilie 2014, p.7.
7. DRĂGHICESCU Dumitru. *Psihologia poporului roman*, 1907.

MIGRAȚIA DE STUDII: TENDINȚE, PROBLEME ȘI PERSPECTIVE

Conf. univ., dr., Nolea FILIP, ASEM,
nfilip@mail.ru

Lect. univ., dr., Natalia BRANAȘCO,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți,
natali_bran@yahoo.com

Educational migration is an important component of intellectual migration, which is considered a major issue facing many developing countries, including Moldova. Brain drain is the most curious part of a wider phenomenon - the migration of human capital and labor in general. Free movement of human capital increases the welfare of all market participants and thus create the necessary incentives for improvement of individuals and continuing economic development. But this phenomenon is bad for the country of origin of migrants. Migrating brain is a loss to society, because the money invested in human capital formation cannot be recovered. So the export of human capital points to a problematic situation in the country of origin to exporters.

Cuvinte-cheie: migrație intelectuală, migrație de studii, piața muncii, studenți, politici guvernamentale.

JEL Classification: F22

Criza demografică din unele țări dezvoltate, migrația internațională și urbanizarea exercită un impact pregnant atât asupra aspectelor socio-economice, cât și a celor etno-culturale ale societății, astfel, încât migrația se plasează, în prezent, în centrul cercetărilor și reglementărilor guvernamentale. Un factor decisiv al hiperbolizării migrației este fenomenul de globalizare, ce se concretizează prin globalizarea piețelor muncii, ce contribuie la formarea unor „armate de migranți economici”. O categorie aparte de migranți o constituie studenții internaționali, al căror număr atestă o permanentă creștere. Studenții reprezintă nucleul sistemului educațional, deoarece ei sunt cei în care țara investește resurse și care, ulterior, vor contribui la prosperarea ei, motiv care impune cercetarea acestei teme. Considerăm că principala cauză a intensificării procesului de plecare la studii peste hotare o reprezintă caracteristicile mediului universitar din unele state ale lumii, care se manifestă ca factori puternici de atracție. A cincea parte din cei 2,6 milioane de studenți internaționali sunt găzduiți de Statele Unite (22% în 2010, cu o tendință de reducere față de anii anteriori), performanță nedepășită prin cumularea următoarelor două țări clasate – Marea Britanie și Germania (11% și 10%). Dacă adăugăm capacitatea de absorbție a Franței (9%), Australiei, Canadei, Japoniei (4-6%), a Federației Ruse, Belgiei și Spaniei (1-3%), conchidem că instituțiile de cercetare și companiile din 10 țări atrag peste 75% dintre migranții înalt calificați [4]. Migrația internațională a studenților este o formă de manifestare a procesului de globalizare și aduce beneficii indiscutabile prin intermediul cercetărilor și inovării. Studiile în domeniu au identificat cauzele acestui fenomen: factorii de respingere din țara de origine a migranților (lipsa locurilor de muncă, subdezvoltarea economică, nivelul redus al salariilor, lipsa cercetării și dotărilor, instituții nefuncționale) și factorii de atracție din țările de destinație (perspective economice mai bune, salarii și venituri mai mari, dotări mai bune pentru cercetare, condiții de muncă mai bune și oportunități de angajare, sistem educațional mai bun și oportunități pentru specialiști). Dar motivul cel mai important este dorința persoanei de a fi recunoscut ca valoare, de a avea venituri mai mari și respectiv un nivel de trai mai înalt.

Astfel, statele lumii fac eforturi conjugate în vederea sporirii nivelului de educație a locuitorilor. Importanța acestui factor de creștere economică se amplifică odată cu avansarea către societatea cunoașterii. În plus, orientarea statelor lumii către economia inovațională ridică problema asigurării cu resurse de muncă a acestui tip de dezvoltare. Cu siguranță, fiecare stat deține profesioniști bine instruiți, cu gândire creativă și capabili de contribuții proprii semnificative la modernizarea economiei naționale, însă numărul acestora nu este suficient de mare. Acest fapt este confirmat de deficitul pe piața muncii de personal înalt calificat, mai exact de necorespunderea cererii și ofertei pe acest segment, fapt probat de declarațiile agențiilor de recrutare și de guvernanți din diverse țări referitoare la greutățile angajatorilor legate de selectarea personalului, în special a personalului înalt calificat și supercalificat [7]. Analiza situației pe piața muncii din SUA demonstrează o permanență a deficitului

de personal calificat, în ultimii ani, nivelul acestuia atingând proporții îngrijorătoare. Cercetarea cauzelor înregistrării deficitelor de personal, de asemenea, arată că problema principală este legată, în primul rând, de lipsa calificărilor.

Din aceste considerente, tot mai multe țări se concentrează pe reforma educațională și atragerea de personal calificat de peste hotare. Dacă migrația personalului necalificat are loc în toate direcțiile, atunci migrația specialiștilor înalt calificați are loc, preponderent, în emisfera de nord, existând câteva centre importante de atragere, precum SUA, Canada și UE. În anul 2013, Școala de Business INSEAD, Human Capital Leadership Institute din Singapore și Adecco (cel mai important furnizor mondial de soluții privind resursele umane) pentru prima dată, a determinat Indicele Global al Competitivității Talentelor (GTCI), care măsoară performanța țărilor în vederea competitivității talentelor, adică capacitatea acestora de a atrage, a dezvolta și a reține talentele. GTCI a fost calculat ca medie a doi indicatori (ce se bazează pe 48 de parametri): primul estimează resursele și eforturile direcționate spre dezvoltarea talentelor, iar al doilea evaluează calitatea capitalului uman a țării. Acest clasament este puternic dominat de țările europene, în top 10 fiind doar două țări non-europene: Singapore și SUA. Pe primele locuri se află Elveția, Danemarca, Suedia, România situându-se pe locul 63, Rusia pe locul 51, Ucraina pe locul 66, iar Republica Moldova s-a situat pe locul 68, cu scorul 41,11 din 100 de puncte posibile. Considerăm că faptul aflării pe primele locuri a țărilor europene se datorează unui sistem de învățământ de calitate, cu tradiții verificate de timp. Dar, în același timp, găsim pe primele locuri și astfel de țări ca Singapore (locul 2), Estonia (locul 23), Muntenegru (locul 26), care au făcut eforturi considerabile pentru a se putea remarca în economia mondială [8].

Cercetând politica imigraționistă la nivel global, în 2013, menționăm că circa 74% din țări au promovat politici de menținere a nivelului de imigrație, 15% au adoptat politici de reducere a imigrației, iar 11% au optat pentru creșterea nivelului de imigrație. Analizând situația în domeniu evidențiem tendința că, de la mijlocul anilor 1990, s-a redus ponderea guvernelor ce promovează scăderea imigrației (de la 40% la 15%), în același timp, mărindu-se numărul țărilor cu politică migraționistă stimulative (de la 4% la 11%) [11, p. 109]. Toate cele 12 de țări din regiunile mai dezvoltate, cu politicile de creștere a imigrației, în 2013, au fost în Europa, inclusiv șapte în Europa de Est (Belarus, Bulgaria, Polonia, România, Federația Rusă, Slovacia și Ucraina), trei în Europa de Nord și de Vest (Austria, Finlanda și Suedia) și două în Europa de Sud (San Marino și Slovenia). Statele își ajustează politicile migraționiste în funcție de necesitățile și obiectivele lor, favorizând anumite categorii de migranți, de obicei, pe cei cu calificare înaltă. În ultimii ani, tot mai multe țări au adoptat politici de atragere a specialiștilor, de exemplu, în anul 2013, din 172 de țări 68 au promovat politica de creștere a imigrației lucrătorilor înalt calificați, care constă în stimularea fluxurilor de studenți, în care scop, se acordă burse de studii, facilități de obținere a vizei, acces legal pe piața muncii.

Evidențiem faptul că studenții internaționali reprezintă o categorie de migranți mult mai râvnită, reieșind din faptul că studenții cunosc limba țării-gazdă, ei se integrează mai repede în societate, specialitatea lor este cerută pe piața muncii din țara-gazdă, nu apar probleme cu privire la recunoașterea diplomei, studenții sunt persoane tinere cu perspectivă demografică și sunt generate o multitudine de beneficii economice pentru țara-gazdă. Studenții internaționali reprezintă grupul de migranți, care se adaptează cel mai bine la condițiile țării-gazdă, dar și ei întâmpină unele probleme, precum:

- costul vieții destul de înalt, ce include cazarea, alimentația, transportul, manualele și taxa de studii;
- imposibilitatea de a se deplasa frecvent în țara de origine, cauzată atât de probleme materiale, cât și de existența barierelor administrative legate de procesul migraționist;
- accesul limitat la servicii medicale și costul ridicat al asigurării medicale;
- insuficiența infrastructurii universitare, legată de viața de zi cu zi a studenților, așa că prezența căilor de transport, ospătărie, cămine etc.;
- Costul studiilor, fiind un factor de atragere sau de respingere a procesului migraționist, diferă în funcție de țară și de politica aplicată în domeniul învățământului;
- state fără taxe universitare: Cehia, Danemarca, Finlanda, Islanda, Norvegia, Slovacia, Suedia;
- 150-1.000 USD: Franța, Ungaria, Turcia cu sub 500 USD; Belgia, Austria, Italia, Portugalia, Spania, Elveția;

- 1.000-2.000 USD: Marea Britanie, Olanda;
- 2.000-3.000 USD: Noua Zeelanda, Israel;
- 3.000-4.000 USD: Canada, Chile, Australia, Japonia, Coreea;
- peste 4.500 USD: SUA [4].

Migrația de studii prezintă o importanță enormă pentru dezvoltarea țărilor-gazdă, generând cel puțin următoarele efecte: sociale, politice, demografice și economice.

Impactul social al migrației de studii se reflectă în creșterea potențialului inovativ, ramurilor tehnologiilor informaționale și dezvoltarea învățământului, medicinei, telecomunicațiilor etc. În acest context, migranții – absolvenți ai universităților, pot fi examinați ca o resursă umană valoroasă, deoarece la studii peste hotare, de obicei, pleacă cei mai buni și mai motivați tineri. De exemplu, cota profesorilor migranți în rândul cadrelor didactice universitare din Elveția este de 13%, în SUA – 8%, fapt care compensează îmbătrânirea specialiștilor autohtoni.

Efectele politice se exprimă prin influența studiilor asupra formării viitoarei elite politice și economice din țările de destinație. Educația studenților migranți poate fi examinată ca o investiție cu efecte multiplicative pe o perioadă medie de timp, iar, prin intermediul lor, țările-gazdă stabilesc relații eficiente cu țările de origine.

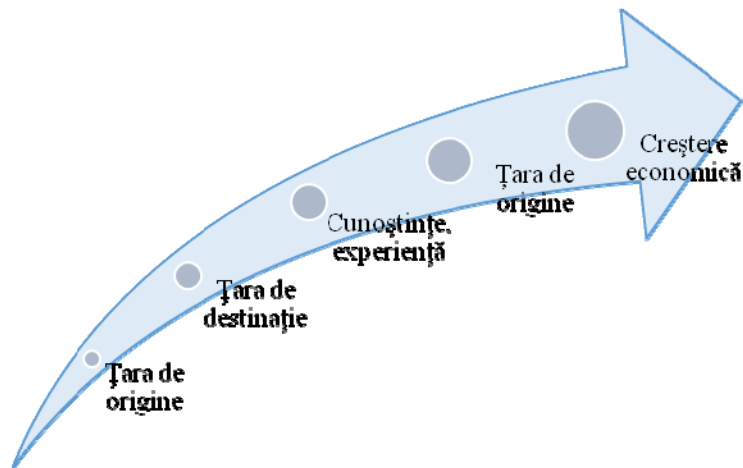
Efectele economice se concretizează, în primul rând, în venituri provenite din plata taxelor de studii, iar în al doilea rând, în venituri provenite ca urmare a cheltuielilor efectuate de studenți pentru trai și diverse activități. Piața mondială a serviciilor educaționale este evaluată la circa 60-65 mlrd USD, dintre care 40% revin SUA și Marii Britanii. De exemplu, în Australia, veniturile generate din comerțul cu mărfuri și servicii legate de educație ocupă locul trei în totalul exporturilor, formând 12% din volumul lui.

Efectele demografice sunt preponderent de natură pozitivă, deoarece imigranții contribuie la creșterea numărului populației din aceste țări, de exemplu, în Australia, datorită migranților populația a sporit cu 38%, în Canada cu 19% [2, p. 162]. De asemenea, studenții imigranții contribuie la reducerea vârstei medii a populației, deoarece marea majoritate a lor sunt tineri, dat fiind faptul că, de obicei, persoanele tinere au tendința să migreze. Acest lucru este favorabil pentru țările receptoare, întrucât țările industrializate sunt alarmate de îmbătrânirea populației lor, fenomenul implicând probleme sociale, culturale și în special economice. Statistica mondială relatează că, în 1950, erau 205 mil. de persoane cu vârsta de 60 de ani sau mai mult, în 2012 – circa 810 mil., iar pentru anul 2050, se prevede că acest indicator va ajunge la 2 mlrd. [9]. În conformitate cu datele Eurostat, în perioada 2004-2050, în UE, vârsta medie poate să se majoreze de la 39 la 49 de ani, iar numărul copiilor se va reduce de la 100 de milioane, în 1975, la 66 de milioane în 2050. Populația activă (15-64 de ani) va descrește de la 331 mil. în 2010, până la 268 mil., în 2050 [10]. În contextul acestei probleme, guvernul germani au conștientizat necesitatea de imigranți, de aceea, până în anul 2025, Germania planifică să acorde cetățenie câtorva zeci de mii de imigranți calificați, care trebuie să dețină o diplomă de studii superioare recunoscută în această țară, experiență în domeniu și să cunoască perfect limba germană.

Astfel, contribuția studenților la succesul și dezvoltarea economică a țărilor de destinație, în special în domeniul cercetării, inovației și antreprenorialului este recunoscută pe larg. Într-un asemenea mod, țările recipiente de migranți își rezolvă problema asigurării cu forță de muncă calificată, obținând beneficii indubitabile. Conform celor mai modeste calcule, SUA a economisit în domeniul învățământului și activităților științifice mai mult de 15 mlrd dolari în ultimul sfert de secol. Pentru SUA, „exportul” serviciilor de învățământ, prin intermediul „importului” de studenți străini, a devenit o sursă stabilă de venit. În fiecare an, studenții străini contribuie cu peste 7 mlrd de dolari americani la economia țării [6, p.8]. De asemenea, atragerea specialiștilor străini înseamnă și introducerea în țară a experienței mondiale și noilor cunoștințe.

Deseori, cercetarea migrației este concentrată asupra impactului negativ al emigrării persoanelor calificate asupra țărilor de origine, dar se pune întrebarea, dacă acest fenomen poate avea și efecte pozitive pentru țara de origine a emigranților. Efectul pozitiv s-ar putea exprima prin intermediul brain circulation și al ratei de returnare a emigranților (figura 1).

Figura 1. Efectul migrației „brain circulation”

Sursa: [1, p. 100]

Rata emigranților reîntorși în țara de origine ar putea avea implicații asupra creșterii economice a acelei țări, deoarece persoana care se întoarce va aduce noi experiențe de muncă, noi idei tehnologice specifice țărilor avansate. Această așteptare este justificată prin faptul că este mult mai ieftin să împrumuți tehnologie din exteriorul țării decât să reinventezi totul, de la capăt, în interiorul acesteia. Evoluțiile recente înregistrează o reîntoarcere a migranților elitari „pierduți” anterior de țările în curs de dezvoltare, altfel spus, este posibilă o cvasi-inversare a exodului de creiere (brain gain). Un exemplu concludent este India, unul dintre cei mai mari beneficiari ai ajutorului internațional pentru dezvoltare, considerată o țară care suferă cel mai mult din cauza exodului de creiere. Astăzi, India a început să profite de remigrația experților săi anterior „pierduți” în SUA [3]. Astfel, India este un prim exemplu prin modul în care elitele din Lumea a Treia (foști emigranți brain drain) pot contribui la dezvoltarea țării lor de origine.

În Uniunea Europeană, datorită politicilor implementate, numărul tinerilor care studiază într-o altă țară europeană crește anual cu circa 5% (conform estimărilor EUROSTAT). Programele de mobilitate academică (Erasmus Mundus, Tempus) au ca scop completarea lacunelor sistemului de învățământ și a pieței muncii, contribuind la pregătirea unor specialiști capabili să asigure transferul de cunoștințe și competențe necesare pentru țara de origine.

Evident că și în Republica Moldova se atestă emigrația pentru studii, dar, deoarece numărul de burse oferite este destul de mic, și numărul acestor migranți este relativ mic. Circa 90% dintre ei se află în România, ceilalți studiind în Ucraina, Bulgaria, Rusia, Turcia, Cehia și în alte țări. Cu toate acestea, chiar și reprezentanții de la Ministerul Educației recunosc faptul că numărul moldovenilor, care studiază în străinătate, este mult mai mare, dar informația este dificil de cuantificat. Circa 6.000 de burse de studii peste hotare sunt oferite, în anul de studii 2015 – 2016, în baza celor circa 50 de acorduri internaționale încheiate între Guvernul Republicii Moldova și guvernele altor state. Circa 5.500 de burse sunt oferite în baza tratatului în domeniul educației încheiat cu România, celelalte fiind pentru Federația Rusă, Bulgaria, Turcia, Slovacia, Cehia, Letonia, China, Qatar. Programele educaționale ale Guvernelor unor state, precum Guvernul Republicii Franța (Alianța Franceză), Guvernul Statelor Unite ale Americii (Programele Flex, Fulbright, Muski etc), Guvernul Germaniei (DAAD) reprezintă o altă oportunitate de studii peste hotare. Studenții din Republica Moldova pot candida și pentru programele de mobilitate ce sunt oferite de Uniunea Europeană – „Erasmus+”, astfel având posibilitatea de a primi subvenții pentru a participa la programele comunitare de masterat. Menționăm că moldovenii care și-au făcut studiile peste hotare sunt susținuți pentru a reveni în țară prin intermediul unui program implementat de Organizația Internațională pentru Migrație, care oferă un salariu suplimentar de 3000 de lei lunar, timp de șase luni [5].

Considerăm că Republica Moldova dispune de un potențial uman, care poate asigura în perspectivă creșterea economică. În prezent, este necesar de a concentra eforturile asupra creării locurilor de muncă pentru tinerii de azi și pentru cei care, în curând, vor fi în categoria populației apte de muncă. În acest scop, Ministerul Educației trebuie să promoveze o politică de corelare între cererea și oferta de pe piața muncii. O altă soluție ar fi educarea spiritului antreprenorial în rândul tinerilor

prin informarea lor și prin finanțarea proiectelor. În ultimul timp, deja au loc acțiuni de acest tip: se organizează târguri de muncă pentru tineri în cooperare cu ANOFM, se creează incubatoare de afaceri și centre de carieră pentru tineri. Pentru a stimula revenirea tinerilor în țară este necesar ca guvernul să majoreze investițiile în învățământul superior și în infrastructura pentru cercetare și inovare. Un aspect important al acestei politici ține de consolidarea relațiilor cu diaspora, fapt care ar facilita implicarea ei în transferul de cunoștințe și tehnologii și ar încuraja procesul circulației de creiere.

Resurse informaționale:

1. BRANAȘCO, N. *Migrația internațională a forței de muncă : tendințe și efecte social-economice*. Chișinău: Tipografia „Primex Com”, 2015. 268 p.
2. GRIGORE, L. *Piața muncii pe plan mondial*. București: Lumina Lex, 2000. 192 p.
3. HUNGER, U. *Brain Gain Hypothesis: Indian Entrepreneurs*. Disponibil: <http://www.berlin-institut.org/online-handbookdemography/brain-gain-hypothesis-indian-entrepreneurs.html> [vizitat 12.06. 2013].
4. MEYER, B. *Do the poor move to receive higher welfare benefits? Unpublished paper. 2000*. Disponibil: http://www.lse.ac.uk/government/research/resgroups/MSU/documents/workingPapers/WP_2012_02.pdf. [vizitat 08.09. 2013].
5. *Moldovenii cu studii făcute în străinătate, sprijiniți să revină acasă*. Disponibil: <http://vocea.md/moldovenii-cu-studii-facute-in-strainatate-sprijiniti-sa-revina-acasa/html> [vizitat 24.02. 2015].
6. STRAUBHAAR, Th. *International Mobility of the HighlySkilled*. In: Brain Gain, Brain Drain or Brain Exchange. Hamburg Institute of International Economics. Discussion Paper 88, 2000. <http://opus.zbw-kiel.de/volltexte/2003/695/pdf/88.pdf>
7. *Talent Shortage Survey 2012*. Disponibil: <http://www.manpowergroup.us/campaigns/talent-shortage-2012/> [vizitat 12.09.2013]
8. *The Global Talent Competitiveness Index*. Disponibil: <http://global-indices.insead.edu/gcti/documents/gcti-report.pdf> [vizitat 21.05. 2014].
9. *Viitorul demografic al Europei. Realități și cifre*. Disponibil: http://www.un.md/news_room/pr/2012/UNFPA_1October/Sumar%20Raport%20UNFPA-HelpAge_1%20oct%202012%20Rom.pdf [vizitat 15.04.2013].
10. *WHO Viellir en resant actif – cadre d orientation*. Disponibil: http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/WHO_NMH_NPH_02.8_fre.pdf [vizitat 12.12.2011].
11. *World Population Policies 2013*. United Nations, New York, 2013 542 p. Disponibil: <http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/policy/WPP2013/wpp2013.pdf> [vizitat 10.05.2014].

FACTORII DE CREȘTERE A COMPETITIVITĂȚII ECONOMICE INTERNE

Lect. univ., Tatiana GUTIUM, ASEM
gutiumtanea@rambler.ru

This article is devoted to theoretical bases of an assessment of competitiveness of goods, to analyze the main factors of competitiveness, to analyze the internal market, to estimate comparative advantages and comparative disadvantages of domestic goods. The author has elaborated recommendations for increasing competitiveness of goods.

Cuvinte cheie: competitivitatea; concurența; avantaje; dezavantaje; Republica Moldova; piața internă.

JEL: M200 Business Economics: General

Introducere

După semnarea, de către Republica Moldova, a acordului de cooperare politică și liber-schimb cu Uniunea Europeană, a devenit vitală creșterea competitivității bunurilor autohtone. Scopul propus de autor este determinarea factorilor de creștere a competitivității bunurilor pe piața internă, deoarece,

astăzi, piața autohtonă este deschisă pentru bunurile economice din Uniunea Europeană. O bună parte din bunurile importate sunt mai competitive decât cele autohtone.

Perioada actuală de dezvoltare a economiei naționale a Republicii Moldova este marcată cu dezechilibre macroeconomice, cu o majorare a nivelului prețurilor și, în consecință, cu o creștere a ratei inflației, cu diminuarea competitivității bunurilor autohtone atât pe piața externă, cât și pe piața internă, cu creșterea ponderii exportului serviciilor în loc de producția finită.

Însă, pentru construirea unei economii moderne bazate pe principii de piață, sunt necesare elaborarea și lansarea unei strategii orientate spre dezvoltarea echilibrată a tuturor ramurilor economiei naționale, întărirea securității economice și sociale, elaborarea unor măsuri în ceea ce privește majorarea competitivității bunurilor autohtone, care ar duce la creșterea volumului de producție și, respectiv, de comercializare a producției finite și, ca rezultat, nu admiterea apariției pericolului stagnării în principalele ramuri ale economiei naționale.

În comparație cu economiile mari, unei economii mici deschise, cum este Republica Moldova, îi este complicat să prospere în condițiile unei concurențe acute pe piața mondială, unde cele mai convenabile locuri sunt deja ocupate anume de economii mari. De aceea, anume majorarea competitivității producției autohtone atât după calitate, cât și după preț, și specializarea Republicii Moldova, în dependență de avantajele comparative va duce la creșterea volumului fluxurilor comerciale, iar aceasta duce la creșterea economică a țării. Deci, odată cu creșterea dimensiunilor pieței, vor crește și efectele asupra creșterii economice.

Factorii creșterii competitivității producției

Activitatea entității pe piață este de neconceput fără lupta concurențială. Concurența este un mecanism de competiție dintre participanții de pe piață pentru dreptul de a găsi un cumpărător, pentru posibilitatea de a vinde produsele în condiții mai bune, pentru capturarea anumitei cote de piață și pentru maximizarea profitului. Concurența încurajează producătorii să îmbunătățească și să modernizeze bunurile, să majoreze calitatea acestuia și competitivitatea lui.

Pentru a supraviețui și a birui în lupta concurențială, entitatea trebuie să-și prognozeze direcțiile de dezvoltare, să efectueze previziunea deciziilor concurenților, să elaboreze și implementeze măsuri de prevenire a acelor decizii a concurenților care pot să micșoreze loialitatea cumpărătorilor.

Dacă nu ar exista entități competitive, nu ar fi fost produse bunuri și servicii competitive. În același timp, rezultatul activității entității, competitivitatea ei, depinde, în mare măsură, de calitatea și prețul produsului, de competitivitatea lui.

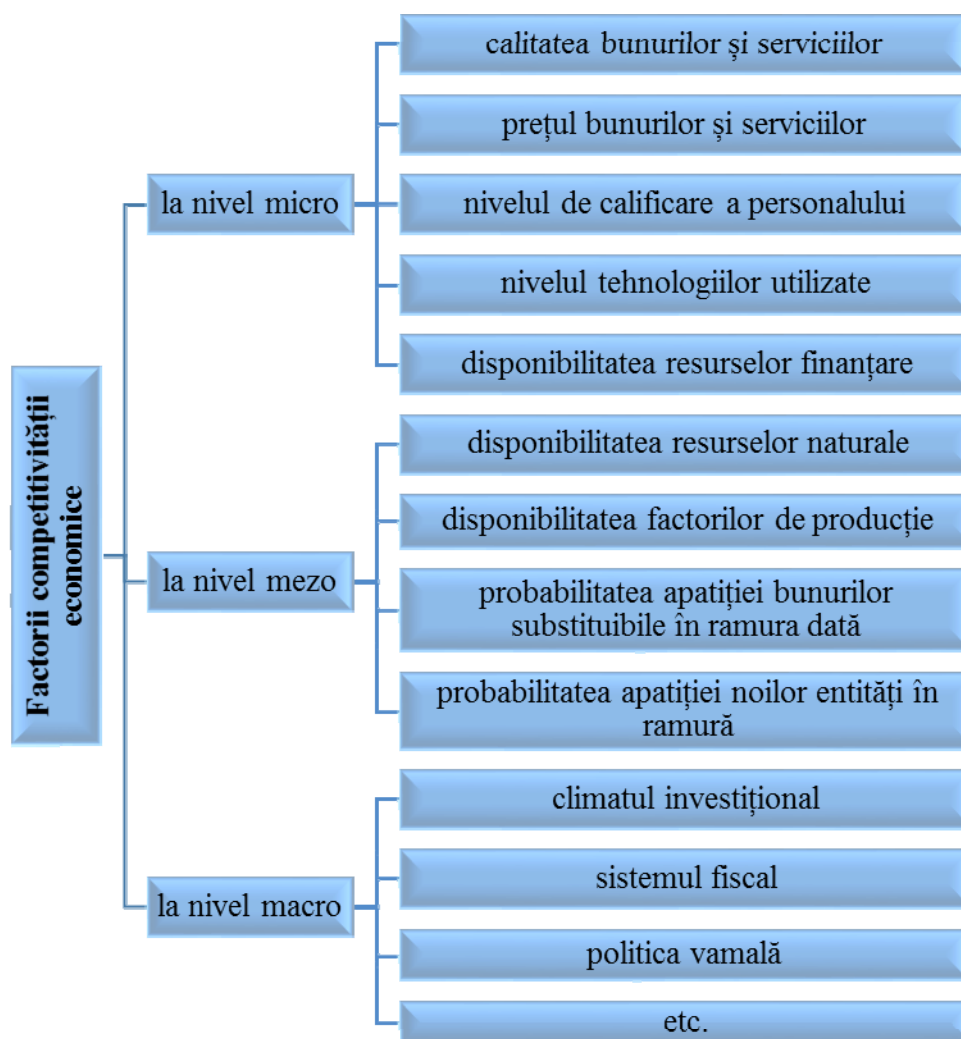
Competitivitatea produsului reprezintă capacitatea lui de a fi mai atractiv, în comparație cu bunurile analogice și capacitatea de a corespunde cerințelor pieței. Unul dintre pilonii competitivității este calitatea produselor. Concomitent, competitivitatea reflectă aspectul calitativ al produsului. Calitatea produsului – este un ansamblu de caracteristici imanente ale produsului, abilitatea produsului de a satisface nevoile și așteptările cumpărătorului. Acel bun economic este mai competitiv, care se deosebește de bunurile analogice ale concurenților atât după calitate, cât și după caracteristicile socio-economice.

Rezultatul final al activității oricărei entități depinde de competitivitatea bunurilor și serviciilor oferite pe piață. Lupta pentru cumpărător reprezintă lupta pentru un anumit segment al pieței. Competitivitatea entității depinde nu numai de calitatea produselor oferite, dar și de costul de producție, deoarece scopul final al activității entității este maximizarea profitului, care este imposibilă fără minimizarea costurilor. Una din căile de minimizare a costurilor constă în maximizarea randamentului factorilor de producție, majorarea eficienței utilizării resurselor.

Indicatorul generalizator al viabilității entității este volumul de producție a bunurilor și serviciilor competitive. Cu toate acestea, producția bunurilor competitive, de o calitate înaltă, poate fi costisitoare, ceea ce va duce inevitabil la o scădere a eficienței, reducerea profitului, deteriorarea situației financiare a entității. Prin urmare, apare necesitatea de finanțare suplimentară, ca urmare, scade competitivitatea entității.

Fabricarea bunurilor competitive la nivelul standardelor internaționale necesită utilizarea tehnologiilor noi avansate, utilajului și echipamentului modern. Utilizarea tehnologiilor intensive, nivelul înalt de automatizare și mecanizare reprezintă condițiile care asigură entității victoria în lupta concurențială. Toate acestea necesită resurse financiare substanțiale.

În linii generale, factorii competitivității pot fi divizați pe factori la nivel micro, mezo și macro (figura 1).

Figura 1. Factorii competitivității economice

Sursa: Elaborat de autor.

Reglarea competitivității este un proces complex. Atingerea nivelului necesar de competitivitate depinde direct de îmbunătățirea tuturor elementelor sale constitutive.

Situația pe piața autohtonă de consum și analiza evoluției pieței interne

Volumul vânzărilor de mărfuri cu amănuntul reprezintă ultima etapă, finală a circulației mărfurilor, când, din sfera de circulație, ele trec în sfera consumului personal (individual sau colectiv). Acest indice este unul din cei mai importanți indicatori ai economiei naționale. El reflectă procesele economice și social-economice, ce au loc în țară. Volumul vânzărilor de mărfuri cu amănuntul este strâns legat de mulți indicatori economici, de exemplu, de bugetul de stat, de circulația monetară, precum și de competitivitatea mărfurilor.

Comerțul interior are aportul său în formarea produsului intern brut. Cota-parte a valorii adăugate a comerțului cu ridicata și amănuntul în PIB (Produsul Intern Brut), în perioada 2007-2014, are o evoluție ciclică și, în anul 2012, atinge cea mai mare valoare de 14,06%, apoi acest indice diminuează (vezi tabelul 1). Analiza comparativă a acestui indice și a ponderii vânzărilor de mărfuri cu amănuntul în PIB arată că ultimul evoluează diametral opus, adică se micșorează când crește primul indicator și, începând cu anul 2014 crește.

Tabelul 1

Evoluția ponderilor valorii adăugate a comerțului intern și a vânzărilor de mărfuri cu amănuntul în PIB

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Cota parte valorii adăugate a comerțului cu ridicata și cu amănuntul în PIB	13,00	12,69	13,76	13,33	13,46	14,06	13,46	13,36
Ponderea vânzărilor de mărfuri cu amănuntul în PIB	31,57	33,99	33,03	34,91	39,02	38,20	39,17	41,14

Sursa: elaborat de autor conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova: <http://www.statbank.statistica.md/pxweb>

Notă: * date preliminare estimate de autor prin metoda extrapolării, în baza datelor pentru ianuarie-septembrie 2013

Devierea în evoluția acestor doi indici are loc sub influența mai multor factori. În primul rând, apariția unui șir de intermediari și, în al doilea rând, majorarea mărimii adaosului atât al intermediarilor, cât și adaosului comercial. Prezența unui șir enorm de intermediari duce la majorarea prețurilor și, în consecință, la diminuarea cererii.

Anume datorită creșterii adaosului intermediarilor și adaosului comercial, în 2012, cu toate că volumul vânzărilor de mărfuri cu amănuntul nu s-a modificat esențial (a crescut cu 0,8%), valoarea adăugată a comerțului cu ridicata și amănuntul, în termeni reali, în acest an, s-a majorat cu 11,22%. Cel mai mare număr al intermediarilor a fost înregistrat în realizarea următoarelor produse: gaz natural, energie electrică, grâu, făină etc.

Analiza volumului vânzărilor de mărfuri cu amănuntul prin toate căile de realizare în perioada analizată arată că a avut loc micșorarea acestui indice, în anul de criză 2009, iar în următorii ani, a avut loc o creștere moderată. În 2014, populației i-au fost comercializate mărfuri de consum (cu amănuntul) în valoare de 45972 mil. lei ceea ce constituie cu 8,3% mai mult decât anul precedent.

Cota vânzărilor de mărfuri cu amănuntul prin unitățile comerciale crește din an în an, iar cota vânzărilor de mărfuri cu amănuntul pe piețele republicii, conform estimărilor, scade. Ponderea comerțului neorganizat în țările dezvoltate constituie aproximativ 12,5-13%. În țările CSI, situația este diametral pusă. Acest indice diferă în funcție de centrul urban sau rural, de regiune.

Este necesar ca, în viitor, să dispară piețele angro, deoarece întreprinzătorii care activează pe aceste piețe nu dau darea de seamă completă și deplină despre circulația de mărfuri și beneficiu. Vânzările angro presupun existența intermediarilor, serviciile cărora duc la majorarea prețului de cumpărare a mărfurilor de către consumatorul final și, în consecință, la diminuarea bunăstării populației.

Anume existența piețelor angro a influențat asupra atragerii rețelelor comerciale din Occident în Rusia. Micșorarea impozitelor duce la diminuarea piețelor angro și înlocuirea lor cu rețele oficial înregistrate. Un asemenea fenomen economic a avut loc în Polonia și, ca rezultat, în această țară, volumul pieței angro s-a micșorat de la 40% până la 18%, în perioada analizată.

Este necesară elaborarea unor măsuri pentru diminuarea ponderii sectorului neorganizat, aceasta ar permite majorarea venitului bugetului consolidat. Cea mai efectivă măsură este micșorarea impozitelor. Ar fi binevenit ca impozitul pe venit să fie micșorat până la 12%, TVA – până la 15%. Scăderea taxelor impozitare va duce la ieșirea din economia tenebră a unei părți a circulației de mărfuri. Ca rezultat, se va majora masa impozabilă, și cu toate că taxele se vor micșora, volumul total de impozite colectate se va majora.

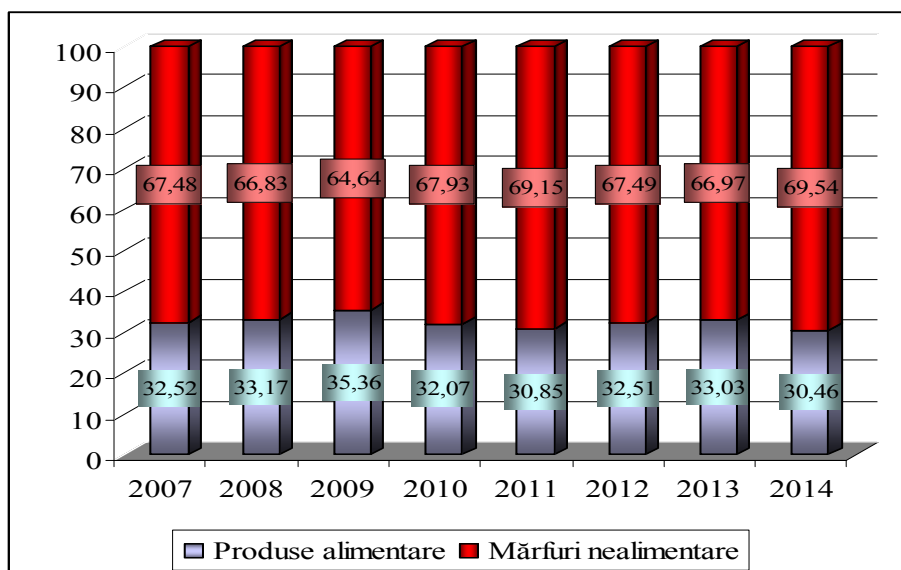
Dinamica vânzărilor de mărfuri cu amănuntul prin rețelele de comerț pe forme de proprietate a arătat că agenții economici din sectorul privat, permanent, majorează volumul de comercializare a mărfurilor cu amănuntul. Majorări ale volumelor de vânzări au avut loc, de asemenea, la unitățile comerciale cu forma de proprietate mixtă (cu participarea capitalului străin).

Analiza structurii vânzărilor cu amănuntul pe forme de proprietate arată că cea mai mare cotă-parte în perioada analizată îi revine sectorului privat. Al doilea loc îl ocupă vânzările cu amănuntul prin unitățile comerciale cu forma de proprietate mixtă (cu participarea capitalului străin). Cota-parte a

sectorului public permanent diminuează.

Majorarea volumului vânzărilor de mărfuri cu amănuntul, în 2014, a fost condiționată de o majorare esențială a vânzărilor de mărfuri nealimentare. Ponderea mărfurilor nealimentare în volumul total al mărfurilor comercializate prin rețeaua de comerț cu amănuntul, în perioada analizată, se modifică ciclic, atingând nivelul maxim de 69,54% din 2014 (figura 2). Concomitent, ponderea produselor alimentare, se micșorează și se modifică de la nivelul de 32,52%, în anul 2007, până la 30,46% în anul 2014.

Cele expuse mai sus ne permit să tragem concluzia că, în ultimii ani, s-a constatat creșterea cererii la mărfuri și servicii, ca urmare a majorării veniturilor reale ale populației datorită remitențelor. În același timp, cu toate că ponderea mărfurilor nealimentare în structura vânzărilor cu amănuntul crește, totuși, noi nu putem să tragem concluzia că nivelul de trai al populației crește, deoarece ponderea veniturilor păturii celei mai bogate, care își permite să procure mărfuri nealimentare foarte costisitoare, tot crește.

Figura 2. Structura mărfurilor comercializate prin rețeaua de comerț cu amănuntul

*Sursa: elaborat de autor conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova:
<http://www.statbank.statistica.md/pxweb>*

Metodologia contemporană de studiere și analiză a volumului vânzărilor de mărfuri cu amănuntul este variată. În arsenalul ei, există un număr mare de metode comparativ simple, ce nu necesită calcule complicate, dar care permit obținerea unor rezultate apreciabile.

În analiza volumului vânzărilor cu amănuntul, se utilizează, pe larg, îndeosebi metoda indicilor. Această metodă permite identificarea influenței unor factori asupra volumului vânzărilor și obținerea informației analitice, extrem de importantă pentru adoptarea deciziilor economice.

Analiza indicatorului dat include: calculul diferiților indici relativi; studierea dinamicii și structurii volumului vânzărilor de mărfuri cu amănuntul; examinarea schimbărilor structurale; constatarea influenței unor factori asupra modificării volumului vânzărilor; stabilirea interconexiunilor dintre parametrii de bază ai volumului vânzărilor de mărfuri și cheltuielilor de circulație.

Examinăm volumului vânzărilor de mărfuri cu amănuntul în dinamică prin intermediul metodei indicilor. Volumul vânzărilor în perioada de raport în comparație cu cea de bază poate să se majoreze sau să se micșoreze sub influența a doi factori: modificarea volumului fizic al vânzărilor de mărfuri cu amănuntul ori a prețurilor cu amănuntul. În acest context, se utilizează trei indici: indicele vânzărilor de mărfuri cu amănuntul în prețuri curente, indicele volumului fizic al vânzărilor de mărfuri cu amănuntul, indicele prețurilor.

Primul din indicii enumerați este reprezentat în tabelul 2. Particularitatea de bază a acestui indicator constă în faptul că el reflectă modificarea volumului vânzărilor de mărfuri cu amănuntul în urma acțiunii concomitente a doi factori: volumului fizic și prețurilor cu amănuntul.

La etapa a doua a analizei dinamicii volumului vânzărilor cu amănuntul, se calculează indicele volumului fizic al vânzărilor. Particularitatea indicelui dat constă în aceea că, din el se exclude influența asupra dinamicii volumului vânzărilor de mărfuri a modificării prețurilor cu amănuntul. Dacă, însă, excludem influența factorului cantitativ, ponderând prețurile conform cantității de mărfuri vândute în perioada de raport, atunci se va obține următorul indicator: indicele prețurilor. Toți trei indici sunt legați între ei și reprezintă un sistem unic (vezi tabelul 2).

Tabelul 2

Modelul factorial multiplicativ de indici

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Indice al vânzărilor de mărfuri cu amănuntul în prețuri curente	123,8	126,8	93,3	125,7	128,0	104,9	116,8	116,8
Indice al volumului fizic al vânzărilor de mărfuri cu amănuntul	110,3	112,2	95,7	109,0	113,6	100,8	106,5	108,3
Indice al prețurilor	112,3	113,0	97,5	115,3	112,7	104,1	109,7	107,8

%

Sursa: elaborat de autor conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova: <http://www.statbank.statistica.md/pxweb>

Sporul absolut al volumului vânzărilor de mărfuri cu amănuntul reprezintă diferența dintre volumul vânzărilor de mărfuri în perioada de raportare și volumul vânzărilor în perioada de bază. O parte din sporul dat îi revine factorului cantitativ și reprezintă sporul vânzărilor de mărfuri în urma modificării cantității de mărfuri vândute, iar altă parte a sporului îi revine factorului preț.

Suma acestor două sporuri creează modificarea totală a volumului vânzărilor cu amănuntul reprezentat sub formă de model factorial.

Rezultatele calculelor arată că, în anul 2009, a avut loc o diminuare însemnată a indicelui volumului fizic al vânzărilor de mărfuri cu amănuntul. Cel mai mic nivel a indicatorului dat a fost atins anume în acest an. Aceasta a avut loc sub influența unui set de factori. Cel mai important factor din ele este scăderea cererii datorită micșorării solvabilității populației.

Cel mai înalt nivel al indicelui prețurilor a avut loc în anul 2010 (115,3%) și, totuși, indicele volumului fizic al vânzărilor de mărfuri cu amănuntul, în acest an, s-a majorat și a atins un nivel de 109%. Fenomenul economic dat poate fi explicat în felul următor: la unele produse efectul venitului prevala asupra efectului substituției, cererea la bunurile date este inelastică și deoarece la alte bunuri cu cererea elastică prețurile s-au majorat mult mai mult, consumatorii le-au substituit pe ultimele.

Analiza prețurilor la produse alimentare pentru anul 2010 a arătat că cel mai înalt indice al prețurilor a fost înregistrat la ceapă și usturoi (176,8% și 176,6% consecutiv), zahăr (144,8%), iar cel mai scăzut nivel la bunurile lui Giffen: cartofi (75,9%).

În anii 2011 și 2014, indicele volumului fizic al vânzărilor de mărfuri cu amănuntul prevalează asupra indicelui prețurilor. Cu toate că cererea, în perioada dată, a crescut, oferta autohtonă a crescut cu ritmuri mai mici.

În așa fel, cererea consumatorilor autohtoni este îndeplinită nu numai din contul ofertei producătorilor autohtoni, dar și din contul bunurilor importate. În ultimii ani, volumul importului crește cu ritmuri din ce în ce mai înalți, deci, în continuare, pierdem piața internă.

Majorarea volumului fizic al vânzărilor de mărfuri cu amănuntul a avut loc datorită afluxului de valută convertibilă din contul remitențelor, care, la rândul său, a dus la majorarea consumului final, deci a PIB și a venitului personal.

Competitivitatea bunurilor autohtone pe piața internă

O parte tot mai mare din cetățeni sunt dispuși să plătească mai scump pentru bunuri de o calitate înaltă, pentru un asortiment mai larg. Calea cea mai optimală este majorarea competitivității bunurilor autohtone și, nu în ultimul rând, pe piața internă.

În ultimii ani, o importantă creștere s-a înregistrat și în alimentația publică, atât în sectorul restaurantelor, cât și în sectorul așa-numitelor fast food-uri. Acestui fapt contribuie apariția în Moldova a franchisingului, care este unul din factorii de expansiune a economiei.

Apariția agenților economici străini, desigur, intensifică concurența pe piața de consum, însă, acest fapt mai conduce și la impulsuri pozitive importante, deoarece, în urma concurenței, diminuează prețurile cu amănuntul, sporește nivelul de deservire, se lărgesc assortimentul mărfurilor și serviciilor, crește nivelul tehnologiilor utilizate.

Sarcina principală, care stă în fața economiei naționale, la etapa actuală, este nu numai majorarea PIB-ului și nu numai reducerea sărăciei, ea constă în diversificarea economiei, și în sporirea competitivității ei. Deoarece, realizând sporirea competitivității mărfurilor și serviciilor autohtone, vom obține o creștere considerabilă a PIB-ului, și reducerea sărăciei și vom soluționa toate celelalte probleme social-economice. În acest context, competitivitatea reprezintă o sarcină națională, care trebuie să fie soluționată.

Autorul a analizat competitivitatea producției naționale pe piața internă. Pentru analiza competitivității bunurilor autohtone pe piață au fost utilizați indicatorii elaborați de autor. Cele mai competitive s-au dovedit: nucile, prunele, tutunul, băuturile tari, băuturile nealcoolice, grăsimile și uleiurile de origine animală sau vegetală, zahărul etc.

În baza cercetărilor efectuate putem concluziona că, în afară de complexul agroalimentar, este necesară dezvoltarea ramurilor, care produc acele produse la care indicatorul menționat este pozitiv, și anume ramurile de producție a "încălțăminte, pălăriilor, umbrelor, florilor artificiale. Dezvoltarea industriei alimentare și celei ușoare va permite de a majora valoarea adăugată brută.

Analiza a arătat că, cu cât este mai mare gradul de prelucrare, cu atât mai scăzut este nivelul competitivității bunurilor autohtone, și cele mai vulnerabile produse ale industriei alimentare, a căror competitivitate, față de bunurile omogene străine, este mai mică, sunt: carnea și subproduse de categorie I, crupe, paste făinoase, unt, conserve de carne, conserve din legume și fructe (inclusiv sucuri), bere, produse de cofetărie, margarină, alcool etilic, nutreț combinat.

Este imposibil de a atinge rapid un nivel înalt al competitivității economice, care ar asigura stabilitatea economiei naționale. Experiența tuturor țărilor, care au realizat succese impunătoare în sporirea competitivității, arată că este necesară o perioadă de 20 – 40 de ani. De aceea, pentru a atinge diversificarea economiei și de a deveni mai competitivi trebuie să ne orientăm spre acești termeni strategici.

De regulă, prețurile mărfurilor naționale pe piața internă sunt relativ mici, în comparație cu prețurile din țările învecinate. Cauza este nivelul scăzut al bunăstării populației în Republica Moldova.

Analizând competitivitatea resurselor am ținut cont că, în viitor, se va crea următoarea situație: insuficiența brațelor de muncă. Prin urmare, este necesară sporirea nivelului învățământului, majorarea productivității factorilor de producție și remunerarea muncii. Altă cale nu există.

Concluzii

Țările dezvoltate spre deosebire de cele slab dezvoltate sau în curs de dezvoltare se specializează în fabricarea produselor industriei prelucrătoare. Această ramură presupune investiții mari de capital și utilizarea forței de muncă calificate. Spre exemplu, astfel de economii mici deschise, precum Belgia, Olanda, Luxemburg, care nu dețin resurse naturale în cantități mari, produc bunuri care sunt competitive și pe piața internă și pe piața externă. Ele importă materia primă și oferă pe piața producția finită, asigurând profituri înalte economiei și venituri mari populației autohtone.

În structura producției țărilor dezvoltate, predomină producția industriei prelucrătoare, mai cu seamă, cea constructoare de mașini, adică ramurile a căror producție conține o rată înaltă de valoare adăugată. Pe piața internă se importă cantități mari de materie primă și combustibil. O astfel de structură se explică prin amplasare lor geografică (țările dezvoltate fac comerț în special între ele), precum și prin specializarea economiei naționale. Prin urmare, Republica Moldova trebuie să tindă spre așa gen de structură a producției. Astăzi, țara noastră oferă, preponderent, produse agricole, și nu industriale.

Analiza efectuată a arătat că, în asigurarea competitivității un loc important îl ocupă competitivitatea instituțională, adică a celor care creează mediul de afaceri. Libertatea decizională, credibilitatea, siguranța și stabilitatea creează condiții pentru un business activ, mobil, competitiv și eficient.

Știința și învățământul devin prioritare în dezvoltarea oricărui stat. În primul rând, prin faptul că creează potențial pentru sporirea nivelului de calificare al personalului, care, la rândul său, duce la

creșterea mobilității economiei. Este necesar de creat o astfel de economie, care să reacționeze rapid la posibilitățile care apar pe piață.

Rezultatele analizei efectuate, de asemenea, au arătat că, în R. Moldova, mai există și problema investițiilor, atât referitor la investițiile pe termen lung, cât și la investițiile pe termen scurt.

În prezent, prin intermediul sporirii monetizării, din contul afluxului de valută străină, prin intermediul sistemului financiar-bancar, poate fi asigurată creșterea economică. Sistemul bancar trebuie foarte rapid să majoreze volumul creditelor acordate, însă, cu părere de rău, în Republica Moldova, din cauza fraudelor comise, s-a micșorat capitalizarea băncilor. În ultimii 3 ani, au crescut considerabil riscurile. Această problemă poate fi soluționată, deoarece ea reprezintă o problemă doar de creștere. Problema principală, însă, este alta: este necesară lichidarea băncilor problematice, băncilor, care se ocupă cu spălarea banilor. Și dacă vor fi implementate măsuri de majorare a securității bancare și va continua afluxul de capital, atunci agenții economici vor avea posibilitatea să beneficieze de credite, să investească în modernizarea procesului de producție și, în final, să majoreze competitivitatea atât a producției, cât și a entităților, și a economiei naționale.

Bibliografie:

1. GUTIU T. *Competitivitatea bunurilor autohtone pe piața internă și piețele externe*. În: Culegere de articole științifice și teze ale comunicărilor științifice prezentate în cadrul Conferinței Internaționale „Creșterea economică calitativă: aspect teoretice și practice”. Chișinău: Editura ASEM, 2014, p.131-138. ISBN 978-9975-75-687-7;
2. HAQUE, Irfan UI. *Trade, Tehnology, and International Competitiveness*. Haque, Irfan UI, in collaboration with Bell, Martin, Dahlman, Carl, Lall, Sanjaya, Pavitt, Keith. Washington: Economic Institute of The World Bank, 1995. 218 p. ISBN 0-8213-3418-2.

DISCURSUL CA OPORTUNITATE DE PROMOVARE A REUȘITEI PERSONALE ȘI PROFESIONALE

Conf. univ. dr., Liliana VICOL, ASEM
Conf. univ. dr., Maria MANCAȘ, ASEM

Tout au long de l'existence de l'humanité, le discours a été utilisé comme une nécessité vitale pour communiquer. La capacité de présenter un discours est une modalité de faire connues nos idées au public, de même on peut convaincre les gens. Autrement dit un bon discours contribuera à la réussite personnelle et professionnelle de chaque personne. Mais pour réussir il faut serendre compte que dans le processus de création d'un discours c'est bien de modifier et maintenir les croyances au les actions de l'auditoire.

Le succès d'un discours dépend de la façon comment on peut adapter le message de différents modèles de discours.

Enfin on pourra adapter les messages à des valeurs, croyances et aux attitudes.

Cuvinte-cheie: *discurs informativ, discurs persuasiv, scop specific, idee centrală, idee principală, mesaj persuasiv, public-țintă, modele de discurs.*

Pe parcursul întregii existențe a omenirii, discursul a fost utilizat ca o necesitate vitală de comunicare. Conducătorul grec al Atenei, Pericle, cu 2500 de ani a menționat: „Cine își face o părere despre orice, dar nu o poate explica” este clar că „mai bine nu s-ar fi gândit deloc la subiectul respectiv”. Aceste cuvinte sunt valabile și astăzi, deoarece abilitatea de a susține un discurs este o modalitate de a-ți face cunoscute ideile publicului, de a le împărtăși altor oameni și de a-i persuadea, cu alte cuvinte, va contribui la reușita personală și profesională a fiecărei persoane.

Arta discursului este studiată de mii de ani. Majoritatea culturilor au un echivalent al cuvântului „orator”, pentru a desemna o persoană cu aptitudini deosebite, în ceea ce privește discursul.

Cel mai vechi manual de vorbire eficientă cunoscut a fost scris pe papirus în Egipt, cu aproximativ 4500 de ani în urmă.

Discursul era apreciat în India, Africa și China antice.

În Grecia și Roma antice, discursul deținea un rol esențial în educația și viața oamenilor. Retorica lui Aristotel, scrisă în sec. III î. Hr. Este considerată, și în prezent, cea mai importantă lucrare despre acest subiect, iar multe dintre principiile expuse în ea sunt respectate de vorbitorii de astăzi.

De-a lungul secolelor, mulți alți gânditori de vază și-au manifestat interesul pentru discurs. În ultimii ani, specialiștii în comunicare au oferit fundamente științifice tot mai solide pentru înțelegerea metodelor și strategiilor vorbirii eficiente.

Abordările unui discurs eficient derivă dintr-o lungă tradiție și sunt confirmate de numeroase studii. Cu cât cunoaștem mai multe despre aceste abordări, cu atât mai bine vom ține discursuri eficiente și, astfel, vom contribui la reușita personală și profesională.

Cunoașterea procesului de constituire a discursului va contribui la formarea competenței în această formă de comunicare.

Cercetătorul Stephen E. Lucas vine cu o abordare a discursului, care merită a fi cunoscută. Autorul clasifică discursul public în:

- Discursuri informative;
- Discursuri persuasive.

Discursurile informative sunt de patru tipuri: (1) despre obiecte; (2) despre procese; (3) despre evenimente; (4) despre concepte [5, p 80].

Atunci când alegem să vorbim despre obiecte, ca părți vizibile, tangibile și stabile ca formă, putem include locuri, structuri, animale, oameni etc. Iată un exemplu de teme pentru discursuri despre obiecte: leul moldovenesc, reversul leului moldovenesc.

Nu dispunem de timp suficient să le spunem ascultătorilor noștri totul despre nici unul dintre aceste subiecte. În schimb, vom alege un anumit scop care se va axa pe un aspect al temei. În baza temelor prezentate mai sus, aducem exemple de formulări ale scopurilor specifice pentru discursuri informative despre obiecte:

- Să informeze publicul despre leul moldovenesc.

Dacă scopul nostru specific este să explicăm istoria sau dezvoltarea temei alese, vom organiza discursul în ordine cronologică.

De exemplu:

Scop specific: Să informeze publicul despre istoricul leului moldovenesc.

Idee centrală: Deși leul moldovenesc este emis ca și monedă națională în Republica Moldova prea puțini știu despre evoluția lui.

Idei principale:

- I. Leul moldovenesc a fost emis pentru prima dată în Republica Moldova pe 29 noiembrie 1993.
- II. În Evul Mediu, pe piața internă și externă a principatului Moldovei circulau monedele străine de aur și de argint: ducați, forinți, zloți.
- III. În sec. al XVII-lea, în Moldova a pătruns moneda olandeză „leuwendalder” pe care era chipul unui leu.
- IV. În anul 1867, valuta României a primit această denumire.

Dacă scopul nostru specific este de a descrie trăsăturile principale ale subiectului, putem organiza discursul conform ordinii spațiale:

Scop specific: să informeze ascultătorii despre structura reversului leului moldovenesc.

Idee centrală: A reversului leului moldovenesc este împărțită în trei părți.

- I. Columna lui Traian, care se află în Forul lui Traian de la Roma, realizată de arhitectul Apolodor din Damasc în 113 d. Hr., în cinstea victoriei repurtate de Traian asupra dacilor.
- II. Coloana Infinitului – este o operă a sculptorului român Constantin Brâncuși, asupra căreia a lucrat 19 ani.
- III. Suprapunerea literei „V” de pe fața bancnotei și imaginea Columnei lui Traian și a Coloanei Infinitului de pe verso trebuie să formeze conturul literei „M” (Moldova) pe fiecare bancnotă a leului moldovenesc.

Indiferent de metoda de organizare pe care o folosim: cronologică sau spațială trebuie să țină cont de următoarele recomandări:

- Limitarea discursului la 2-5 idei principale;
- Ideile principale să fie distincte;
- Încercarea de a folosi aceeași structură când formulăm ideile principale;
- Dedicarea ideilor principale intervale de timp egale.

Un alt tip de discurs informativ este dedicat procesului.

Discursurile despre procese explică modul în care este realizat un obiect, cum se face sau cum funcționează acesta.

Exemplu de formulare a scopului specific pentru discursul despre procese:

Să informeze publicul cu privire la redactarea unui CV eficient.

Există două tipuri de discursuri informative despre procese. Unele explică un proces, astfel, încât ascultătorii să îl înțeleagă mai bine.

Al doilea tip de discurs explică un proces, astfel, încât ascultătorii să îl efectueze ei înșiși. Scopul este ca printr-un astfel de discurs să îi ajutăm pe ascultători să obțină o aptitudine.

Organizarea concisă e importantă în discursurile despre procese. Fiecare etapă trebuie să fie clară și ușor de urmărit. Dacă procesul are mai mult de patru-cinci etape, acestea trebuie grupate, pentru a limita numărul ideilor principale. De exemplu, pentru un discurs care explică întocmirea unui Cv eficient, ar fi plauzibilă următoarea structură:

Scop specific: Să informeze publicul despre redactarea unui CV Europass.

Idee centrală: Cetățenii UE, pentru a fi mai mobili pe piața de muncă, utilizează CV-ul Europass, care include 6 compartimente.

Idei principale:

- I. Primul compartiment vizează informațiile personale.
- II. Al doilea compartiment – domeniul ocupațional.
- III. Al treilea – experiența profesională.
- IV. Al patrulea – educație și formare.
- V. Al cincilea – aptitudini și competențe personale.
- VI. Al șaselea – informații suplimentare (Anexe) [1, pp. 388-391].

Cu toate că un CV eficient poate fi extins până la trei pagini, dar în cazul în care îl structurăm în idei principale, va fi cu mult mai ușor de înțeles și de reținut.

Discursurile despre evenimente, potrivit autorului Dorogan Maria [2, p. 73] „este orice se întâmplă sau e considerat o întâmplare”. Conform acestei definiții, aducem câteva exemple de teme pentru discursurile informative despre evenimente:

Ziua Limbii Române

Festivalul Culoarelor

mesajul nonverbal

Școala de la Palo Alto

Ca de obicei, va fi necesar să limităm tema și să alegem un scop specific, pe care îl putem atinge printr-un discurs scurt.

Există mai multe modalități de a prezenta evenimentele. Dacă scopul specific e de a relata istoria unui eveniment, vom organiza discursul în ordine *cronologică*, povestind evenimentele unul după altul, în ordinea în care a avut loc.

Putem aborda un eveniment din orice perspectivă sau combinație de perspective - trăsături, origini, implicații, avantaje, evoluții etc. În astfel de cazuri, vom organiza discursul conform ordinii *tematice*.

Discursurile despre concepte constituie conform [3, p. 88], opinii, teorii, idei, noțiuni, principii. Astfel de discursuri sunt mai abstracte decât obiectele, procesele sau evenimentele. Iată câteva exemple de teme de discursuri despre concepte: teoria conflictelor; programarea neurolingvistică; analiza tranzacțională etc.

Pornind de la aceste teme generale, iată câteva formulări ale scopurilor specifice pentru discursuri despre concepte:

- Să informez publicul despre impactul teoriilor conflictului în situațiile de comunicare;

- Să informez publicul despre programarea neurolingvistică ca posibilitate a dezvoltării unei gândiri pozitive.
- Să informez publicul despre posibilitățile analizei tranzacționale în ameliorarea relațiilor de comunicare.

Discursurile despre concepte sunt organizate în baza ordinii tematice și se axează pe aspectele esențiale ale conceptului sau pe definirea conceptului, identificarea elementelor sale și ilustrarea cu exemple.

Indiferent de tipul discursului informativ pe care l-ați ales, este util să reținem faptul că trebuie să explicăm totul foarte clar, să evităm limbajul excesiv de tehnic. Este important să alegem teme semnificative pentru public, deoarece nu toate temele interesante pentru noi, vor declanșa același interes și la alte persoane. La fel, este necesar să folosim descrierea, comparația și contrastul pentru a determina publicul să vadă lucrurile despre care vorbim.

Un alt tip de discurs este cel persuasiv, care continuă crearea, consolidarea sau schimbarea unor convingeri sau acțiuni ale publicului [5, p. 297]. Acest tip de discurs apare în situația în care există unul sau mai multe puncte de vedere. Opiniile pot fi complet opuse sau diferite ca intensitate. Indiferent de caz, trebuie să existe un dezacord, astfel nu ar apărea necesitatea convingerii.

În cadrul discursurilor persuasive, apare necesitatea de a studia publicul pentru a ne adapta la el, deoarece vom aborda subiecte care nu vor corespunde atitudinilor, valorilor și convingerilor auditoriului nostru. Acest lucru le va majora rezistența la persuasiune, iar misiunea noastră va fi mai dificilă.

Este mult mai facil, de exemplu, să explicăm fazele unui conflict în comunicare, decât să convingem publicul că așezarea la masa de negocieri e necesară pentru a-l soluționa sau doar confruntarea directă ar rezolva acest conflict.

Unele raționamente îi pot convinge pe unii, iar pe alții chiar să-i ofenseze. Cu toate că vom ține cu succes discursul, unii nu vor fi de acord cu opiniile noastre.

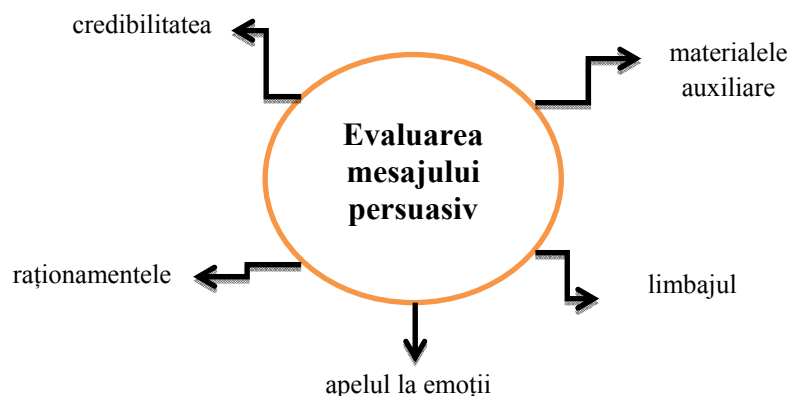
Atunci când susținem un discurs, persuasiv, trebuie să ținem cont că auditoriul nostru poate fi împărțit în:

- persoane total de acord cu poziția noastră;
- persoane neutre;
- persoane cu un dezacord total.

Succesul unui discurs persuasiv depinde de faptul cât de eficient am adaptat mesajul la valorile, atitudinile și convingerile ascultătorilor.

Pe lângă identificarea nivelului de acord-dezacord al publicului nostru e important să ținem cont de următoarele principii ale discursului persuasiv:

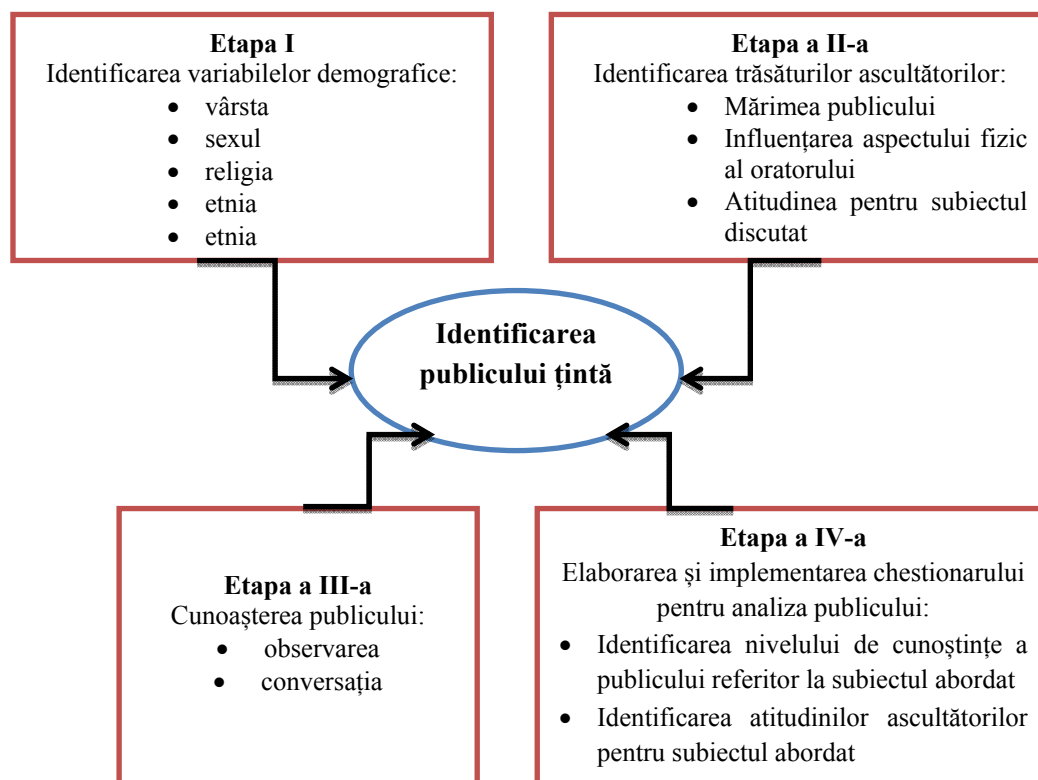
- evaluarea mesajelor persuasive din partea auditoriului;
- identificarea publicului-țintă.

Figura 1. Schema evaluării mesajului persuasiv

Sursa: adaptat după Lucas St. E. [5, p. 320]

Când pregătim discursul trebuie să ne punem în locul ascultătorilor. Să ne imaginăm cum vor reacționa, să răspundem la întrebările adresate, să remediem fiecare punct slab al argumentelor.

Figura 2. Schema identificării publicului-țintă

Sursa: adaptat după Lucas St. E. [5, pp. 107-123]

Un orator bun trebuie să pună publicul în prim-plan, deoarece obiectivul discursurilor constă în obținerea reacției dorite din partea ascultătorilor. În cazul în care luăm în considerare etapele de identificare a publicului-țintă, vom reuși să ne adaptăm mai eficient la atitudinile, valorile și convingerile acestuia.

Un alt moment în studierea discursurilor persuasive vizează tipologia lor din perspectiva abordării:

- problemelor de fapt;
- problemelor de valoare;
- problemelor de politică.

Discursul persuasiv despre o problemă de fapt constă din adevărul sau falsitatea unei afirmații [4, p. 193].

În cadrul acestor discursuri, vorbitorul are rolul de a susține o cauză. Fiecare idee principală, din astfel de discursuri, va prezenta un motiv pentru care cineva ar trebui să fie de acord cu oratorul. Scopul vorbitorului este de a convinge publicul să accepte o anumită viziune asupra faptelor. Uneori, însă, disputa care e generată de un discurs persuasiv nu se rezumă la chestiuni de fapt, transformându-se într-o chestiune de valoare.

Discursul persuasiv cu privire la probleme de valoare identifică întrebări referitoare la importanța, corectitudinea, moralitatea unei idei sau a unei acțiuni [5, p. 343].

Discursurile persuasive privind probleme de valoare necesită ca prima idee principală să stabilească niște standarde în funcție de care se face judecata de valoare și a doua idee principală să vizeze aplicarea acestor standarde la tema discursului susținut. Discursurile cu privire la problema de valoare nu susțin și nu condamna o anumită acțiune. În cazul în care depășim argumentarea conform căreia ceva este bine sau rău și vom aduce argumente pentru ca un anumit lucru să fie făcut sau nu, atunci vom opta pentru un discurs ce vizează probleme de politică.

Discursurile cu privire la problemele de politică includ întrebări, dacă o anumită acțiune ar trebui sau nu fie întreprinsă [5, p. 357].

Dacă scopul e să obținem acordul pasiv, vom încerca să convingem auditoriul să fie de acord că o anumită politică este de dorit, dar nu-i neapărat să și o adopte.

Când scopul este de a influența publicul să acționeze, dorim să-i motivăm să treacă la acțiune. În cazul în care formulăm un îndemn la acțiune într-un discurs persuasiv, trebuie să oferim recomandări cât mai clare sau să le spunem exact ce să facă și cum anume.

La abordarea problemelor de politică în discursurile persuasive, este necesară includerea a trei aspecte fundamentale: *necesitatea, planul și aplicabilitatea*.

Primul pas este să îi convingem pe ascultători că există o problemă serioasă în privința stării de fapt, care *necesită* o schimbare. În cazul în care apărați politica actuală, veți argumenta că nu există nicio nevoie de schimbare, pentru că situația este una foarte bună.

Al doilea aspect al discursurilor despre probleme de politică este planul. După demonstrarea existenței unei probleme, trebuie explicat *planul* cu ajutorul căruia se poate rezolva acesta.

În majoritatea discursurilor, nu este suficient timp pentru a descrie un plan detaliat, dar ar trebui identificate elementele importante.

Al treilea aspect al discursurilor cu privire la probleme de politică este aplicabilitatea. Acest aspect presupune argumentarea faptului că realizarea planului va rezolva problema și nu va crea probleme mai grave.

Persoanele, care se opun unei schimbări de politică, vor argumenta faptul că schimbarea este nepractică, că ea va crea mai multe probleme, decât ar putea rezolva.

Discursurile cu privire la probleme de politici pot fi clasificate în patru modele:

- ⇒ modelul problemă-soluție;
- ⇒ modelul problemă-cauză-soluție;
- ⇒ modelul ordinea avantajelor comparative;
- ⇒ modelul lui Monroe.

Modelul problemă-soluție presupune organizarea discursurilor persuasive, în care prima idee principală vizează existența unei probleme, iar a doua prezintă o soluție a acesteia [3, p. 139].

În cazul susținerii de politică, ideile principale se vor organiza adesea cu ajutorul *modelului problemă-soluție*. Prima idee a discursului unei politici noi, menționând gravitatea problemei. A doua idee va explica planul pentru rezolvarea problemei.

Modelul problemă-soluție este util pentru a elabora un discurs care se opune unei schimbări de politică. Prima idee va apărea sistemul actual și va ataca politica propusă de oponenți și va argumenta lipsa unei necesități de schimbare. A doua idee va argumenta faptul că noua politică ar crea probleme și mai grave.

Modelul problemă-cauză-soluție include organizarea discursurilor persuasive în care o idee principală identifică o problemă, a doua idee principală analizează cauzele problemei, iar a treia prezintă o soluție [3, p. 145].

Discursurile întocmite în baza acestui model vor avea trei idei principale: prima va identifica problema, a doua va analiza cauzele problemei, iar a treia va prezenta o soluție.

Modelul avantajelor comparative constituie organizarea discursurilor persuasive în care fiecare idee principală explică de ce soluția unui vorbitor pentru o problemă este preferabilă altor soluții propuse [3, p.156].

Acest model este utilizat când publicul este deja de acord cu faptul că există o problemă, și atunci discursul poate fi dedicat comparării avantajelor și dezavantajelor soluțiilor dezbătute. Fiecare idee principală va explica de ce soluția propusă este preferabilă celorlalte.

Modelul Monroe, elaborat pe la 1930 cu privire la probleme de politică, ce presupune trecerea imediată la acțiune [5, p. 310].

Acest model are cinci etape de realizare: atenția, necesitatea, satisfacția, vizualizarea, acțiunea.

Atenția presupune stabilirea relației între subiect și public, în care este relevată importanța temei.

Necesitatea include convingerea publicului să simtă nevoia unei schimbări.

Satisfacerea presupune oferirea unei soluții la problemă. Se prezintă planul și cum va funcționa.

Vizualizarea relevă folosirea unei imagini sugestive pentru a le arăta ascultătorilor care vor fi beneficiarii de pe urma strategiei.

Acțiunea vizează lansarea apelului la acțiune. Este important de menționat ce anume trebuie să facă publicul.

Acest model oferă realizarea unui algoritm al acțiunii dorite. Este eficient și în domeniul publicitar pentru a motiva consumatorii să acționeze în vederea procurării diverselor produse.

Concluzie

Susținerea discursului public trebuie să fie una din activitățile umane, care să nu prezinte mari dificultăți, deoarece ține de noțiunea de comunicare, ce este atât de cunoscută tuturor. Însă, în cazul discursului, este necesar să formăm competențe de adaptare la un auditoriu, care este cu mult mai numeros decât în cazul unei discuții cotidiene. Astfel, dificultatea ținerii unui discurs constă și în faptul că nu cunoaștem persoanele în fața cărora îl susținem. Pentru a ne adapta mesajele din discurs la auditoriul nostru, e util de a cunoaște publicul-țintă. Pe lângă cunoașterea publicului-țintă, la elaborarea unui discurs public, este necesar să ne documentăm despre existența tipurilor de discursuri și care din acestea vor fi mai eficiente să le utilizăm în situația noastră de comunicare: informative sau persuasive. Atunci când elaborăm un discurs, trebuie să ținem cont și de precizarea scopurilor specifice ale acestora, identificarea ideilor generale și a ideilor principale. Toate aceste elemente, utilizate la elaborarea unui discurs, vor contribui la recepționarea corectă a mesajului, la o reacție de răspuns din partea ascultătorilor noștri.

Susținerea unui discurs este un proces de creare, de întărire sau de modificare a convingerilor sau acțiunilor interpersonale, iar succesul unui discurs depinde de faptul cât de bine putem adapta mesajul din modelele de discursuri menționate la valorile, atitudinile și convingerile publicului nostru.

Bibliografie:

1. BORCOMAN, R. *Corespondență economică și juridică*. Chișinău: ASEM, 2011, 502 p., ISBN 978-9975-75-568-9.
2. DOROGAN, M. *Curs de elocință*. Chișinău: ARC, 1995, 295 p., ISBN 978-9975-01185-5.
3. KING, L. *Secretele comunicării*. București: Amaltea, 1994, 180 p. ISBN 973-98167-7-8.
4. MUCCHIELLI, A. *Arta de a comunica*. Iași: Polirom, 2015, 258 p. ISBN 978-973-46-5208-2.
5. LUCAS, St. E. *Arta de a vorbi în public*. Iași: Polirom, 2014, 405 p. ISBN 978-973-46-4462-9

PROFESORUL DE BOLOGNA: PRAGMATISM ȘI CORECTITUDINE ÎN MEDIUL UNIVERSITAR

Conf. univ. dr., Maria MANCAȘ, ASEM,
mmancas@mail.ru

Conf. univ. dr., Liliana VICOL, ASEM
lilianaasem@mail.md

*In 2007 The National Alliance of Student Organizations of Romania introduced the concept of Bologna Professor as a topic in the Project Bologna Professor Gala. Thus, the students from different universities from Romania created the image of **Bologna Professor**, in order to appreciate publicly **teacher competence**, to improve higher education by awarding and promoting teacher forming generations, which are true values and models for students.*

*Undoubtedly, both professors and students need a permanent dialogue, acceptance, support and to confirm the results of their work through the development of strategic partnerships that can be achieved through certain pragmatic goals. Therefore, we need clear and correct perceptions about establishing a proper educational environment and to express ourselves as balanced and empathic individuals in the communication process. This means, in the teacher-student partnership, to avoid behavioral errors. So, **university communication** by NLP will enable us to discover the perception of the people we interact with, to know certain ways of adapting unique perception styles and to apply the principles and techniques of NLP in the university communication.*

Cuvinte-cheie: profesor de Bologna, comunicare universitară, obiective pragmatice, erori comportamentale, parteneriat universitar, tehnica PNL, canale de comunicare VAKOG, axiome, metoda VAK, demers educațional.

Societatea are nevoie nu numai de indivizi inteligenți și instruiți, ci mai cu seamă de indivizi creativi, capabili să găsească soluții inedite și eficiente la problemele complexe cu care mediul universitar se confruntă actualmente. În acest context, venim cu un exemplu elocvent: *Alianța Națională a Organizațiilor Studențești din România* a introdus conceptul **Profesorul de Bologna**, în anul 2007, drept subiect în cadrul Proiectului **Gala Profesorului Bologna**. Astfel, studenții din diferite centre universitare din România au creat *imaginea* Profesorului de Bologna, cu scopul de a aprecia, în mod public, profesorul competent, de a îmbunătăți sistemul de învățământ superior prin premierea și promovarea profesorilor ce formează generații, reprezintă adevărate valori și sunt modele pentru studenți.

În aprecierea studenților din cadrul Alianței Naționale a Organizațiilor Studențești din România (ANOSR), *Profesorul de Bologna* este „un specialist pasionat de educație, care folosește tehnologia și metodele potrivite de predare în vederea pregătirii studenților pentru integrarea în piața muncii și, mai important, în societatea de mâine. Un profesor de Bologna analizează, răspunde nevoilor morale și etice ale studenților, știe să decodifice informația într-un limbaj corect, firesc, apropiat. Este pedagogul care lasă senzația generală de prietenie, afecțiune, apropiere, echitate între generații. Este cel care câștigă prezența, respectul și atenția studenților prin creativitatea metodelor de predare adaptate stilului de viață al studentului secolului XXI, prin jovialitatea și facilitatea cu care se lasă înțeles de către studenți, prin darul oratoriei și încrederea pe care o manifestă față de capacitatea de dezvoltare și înțelegere a studenților. Profesorul de Bologna este cel care nu-ți lasă timp să te gândești la pauza dintre cursuri. Este cel care te surprinde mereu prin inovație și creativitate (...)” [1]

În acest context, comunicarea universitară reprezintă forța fundamentală prin care profesorul și studentul de azi au șansa de a modela o societate morală de mâine; deci, de a promova un comportament valoric prin:

- **Verosimilitatea comunicării:** și studenții, și profesorii trebuie să știe că, în „spatele” informațiilor, se află realitatea că „ideile” sunt adevărate, numai dacă sunt însoțite de fapte, de „proba” realității. Cu alte cuvinte, discursul intelectual este încărcat de obligația certificării, dovedirii, prin probe credibile, a corespondenței dintre informații și realitate;
- **Adevărul civic:** educația universitară urmărește imperativul formării studenților ca personalități civice în măsură să înregistreze și să acționeze în consens cu percepțiile și dezideratele semenilor, dar și profesorii, la rândul lor, trebuie să le motiveze performanțele în studiul individual;
- **Norma coerenței:** pentru formarea intelectuală a studenților, aceasta impune obligația de a dobândi capacitatea discursului logic, noncontradictoriu, coerent;
- **Utilitatea adevărului:** presupune o dimensiune esențială a cunoașterii pentru studenți, căci pentru ei, în perspectivă etică, este important să știe care sunt beneficiile informației furnizate de către profesor, în ce constă „oferta educațională” ca urmare a „cererii de educație” aplicativă. [4].

Cu certitudine, universitățile din Republica Moldova sunt receptive la schimbări. *Dar, oare, aceste schimbări sunt însoțite întotdeauna și de anumite căi de dezvoltare, de suport financiar? Este pus la dispoziție un instrumentar corespunzător care să asigure o creștere a calității universitare, o calitate europeană?*

Problemele cu care se confruntă societatea modernă nu pot să-și găsească soluții corecte în afara spațiului universitar și fără echipamentul performant necesar. Or, **profilul viitor al societății europene depinde de modul în care învățământul universitar asigură formarea de competențe profesionale și morale pentru studenți și profesori deopotrivă prin: schimbări de atitudini, de mentalități în plan comportamental; eliminarea prejudecăților, stereotipurilor oarbe; comunicare, cooperare, cunoaștere reciprocă prin diverse proiecte intelectuale, sociale, prin publicații cu apreciere națională și internațională; promovarea valorilor academice printr-un management mai eficient al motivației cadrelor didactice și al studenților cu o reușită academică excelentă.**

Fără îndoială, și profesorii universitari, și studenții au nevoie de confirmarea rezultatelor muncii lor și de dialog permanent, de acceptare, de suport prin intermediul unor parteneriate strategice de dezvoltare, care pot fi realizate prin câteva **obiective pragmatice**:

- *suportul tehnic acordat tuturor facultăților, inclusiv catedrelor;*
- *facultățile și cercetările acestora trebuie să fie finanțate corespunzător nevoilor lor de afirmare, indiferent de momentele de criză, care pot să apară într-un domeniu sau altul;*
- *întâlniri și sesiuni științifice periodice naționale și internaționale într-un spațiu deschis tuturor participanților din mediile universitare și de cercetare;*
- *colaborarea cu agenții economici, cu practicienii performanți din domeniu care ar veni cu propuneri de schimbare, reformă sau dezvoltare a cercetării și învățământului, pentru ca universitățile să dezvolte o orientare corespunzătoare spre aplicabilitatea profesiilor către cerințele pieței muncii.[7]*

Din perspectiva integrării europene, studenții și profesorii trebuie să-și proiecteze relația prin prisma unui parteneriat în procesul comunicării universitare, valorificând reciproc miza negocierii: „oferta” și „cererea” educațională. Or, imperativul de integrare europeană oferă universităților, pe de o parte, o explozie rapidă a oportunităților, iar pe de altă parte, noi riscuri și provocări, deci și o competiție academică odată cu instituționalizarea acesteia.

Și deoarece este important să ne facem corect înțelegi și să avem, la rândul-ne, percepții corecte despre instituționalizarea unui climat educațional corect, e necesar să ne manifestăm în procesul comunicării universitare ca persoane echilibrate și empatiche. Or, în *parteneriatul universitar profesor-student*, aceasta înseamnă, în primul rând, **evitarea erorilor comportamentale** de tipul:

- 1) **agresivitatea:** agresiunea și furia „întunecă” înțelegerea;
- 2) **personalizarea:** se are în vedere că se confundă *problema* cu *persoana*;
- 3) **barierele interculturale:** *neînțelegerile datorate limbii utilizate* (adică erorile de traducere, vocabularul, punctuația, pronunția și incapacitatea de a comunica în limba respectivă adâncesc diferențele interculturale); *șocul cultural* (adică incapacitatea de a înțelege sau de a accepta indivizii cu seturi diferite de valori, standarde și stiluri de viață diferite de cele ale noastre); *insensibilitatea* (adică lipsa de interes față de nevoile și sentimentele celorlalți etc.);
- 4) **raționamentul unic:** raționamentul propriu se consideră a fi unicul adevărat;
- 5) **neascultarea:** lipsa atenției față de celălalt, ignorarea celui alt etc.

Erorile în cauză lezează sentimentul stimei de sine, diminuând astfel eficiența procesului de comunicare universitară. [2]

Pentru comunicarea didactică universitară, în special, sunt demne de luat în considerare **condiționările psihologice** ale factorului uman. În acest sens, **programarea neuro-lingvistică** (PNL)*¹ reprezintă *explorarea modului în care comunicăm, gândim și producem schimbări*. Acest tip de explorare are ca rezultat creșterea abilităților de învățare, comunicare, a încrederii, a motivației și a succesului obținut.

Prin **tehnica PNL** ne putem propune în procesul comunicării universitare câteva **obiective**:

- a descoperi stilul propriu de percepție al celui cu care interacționăm;
- a cunoaște modalități de adaptare a stilurilor de percepție a informației pentru a oferi studenților, masteranzilor, doctoranzilor un ansamblu echilibrat de activități care le-ar permite să progreseze;
- a aplica principiile și tehnicile PNL în procesul de comunicare.

Tehnica PNL are la bază câteva canale de comunicare: **VAKOG** (Vizual, Auditiv, Kinestezic, Otorific, Gustativ). Acestea reprezintă niște „filtre” importante prin intermediul cărora procesăm informația primită prin canalele senzoriale. Modul în care oamenii învață depinde de *stilul lor perceptual*. **VAKOG** sunt canalele senzoriale prin intermediul cărora fiecare individ preia și stochează, ulterior, informația. Astfel, pentru a comunica eficient în procesul comunicării universitare, este recomandabil să răspundem studentului, masterandului, doctorandului, colegilor pe „canalul”

---

* PNL a fost creată în 1976 de *Richard Bandler* (matematician și student în terapia gestalt²) și *John Grinder* (lingvist), care și-au propus să descopere structura excelenței umane. La început, ei au studiat amănunțit terapeuții vremii, Fritz Perls (terapia gestalt), Virginia Satir (terapia familiei) și Milton Erickson (hipnoterapie). Cei doi au sintetizat o serie de concepte apărute anterior în cibernetică și teoria sistemelor (ai căror reprezentanți au fost Gregory Bateson, Virginia Satir și Milton Erickson).

acestora. Altfel, riscăm un „dialog al surzilor” (când una dintre cele două părți se face că „nu vede”, „nu aude”, „nu crede” etc.).

De aceea, se apreciază că PNL poate fi:

- o „terapie” comportamentală; o „consiliere” competentă, creativă, înțeleaptă;
- o metodologie de schimbare rapidă a comportamentului nostru și a discipolilor noștri;
- o metodologie *de și pentru* comunicare mai performantă, mai competitivă cu studentul, masterandul, doctorandul, colegii de catedră etc.;
- un instrument de influențare sau programare a modului în care folosim limbajul;
- o tehnică de învățare rapidă;
- leadership; training și coaching pentru performanță.

Comunicarea universitară prin PNL este abilitatea noastră de a însuși cuvintele utilizate în procesul dezbaterilor și de a le dăruia un impact, abilitatea noastră de a-i face pe parteneri să audă și să vadă.

Există două instrumente fundamentale, care ne pot ajuta în acest demers:

1. **Sincronizarea**, adică „intrarea în pielea studentului, masterandului, doctorandului etc.” la un nivel nonconștient, fundamental încrederii și convingerii. Printre aspectele caracteristice partenerului ce poate fi sincronizat se numără: *tonul vocii și accentul, tempoul vorbirii, figurile de stil, metaforele, postura corpului, valorile și înclinațiile personale, stilurile interpersonale, perspective asupra timpului și vieții profesionale și personale, structura lingvistică.*
2. **Ghidarea**, adică pregătirea cu minuțiozitate a cuvintelor pentru a determina acțiune. Odată ce am obținut relația, contactarea prin sincronizare, putem ghida partenerul de discuție către decizia sau acțiunea de a tranzacționa, de a încheia acordul etc. În acest sens, *verbele, predicatelor* conduc la schimbare. De aceea, specialiștii în PNL ne recomandă să le folosim fără reținere, dar într-un mod subtil.

Conform PNL, fiecare dintre noi își creează o reprezentare a lumii în care trăim, adică ne creăm o „hartă” sau un „model”, pe care îl folosim pentru a ne determina comportamentul. În cazul nostru, o reprezentare și a mediului universitar.

Reprezentarea noastră despre mediul universitar – HARTA – determină, în mare măsură, următoarele întrebări: *Cum va fi experiența noastră despre mediul educațional? Cum vom percepe acest mediu? Ce alegeri vor părea disponibile profesorului și studentului?*

Și de vreme ce nu există două ființe umane, care să aibă exact aceleași experiențe, modelul pe care îl creăm despre mediul educațional este tot diferit, așa încât ajungem să activăm, să ne manifestăm într-o realitate universitară la fel, într-o măsură oarecare, diferită. Astfel, *modelul nostru mental* despre realitate și *nu* realitatea în sine, va determina modul cum vom acționa în parteneriatul profesor-student.

PNL este fundamentată pe un număr de **axiome** de bază:

- „Harta” despre lume este diferită de „teritoriul” pe care îl reprezintă;
- Fiecare comportament are la bază o intenție pozitivă în cadrul hărții despre lume a persoanei în cauză;
- Nu putem să nu comunicăm, orice comportament (chiar și tăcerea) fiind semnificativ pentru interlocutorul nostru;
- Nu există greșeli, există doar feedback;
- Orice comportament este orientat către adaptare la mediul ambiant;
- Înțelegem mult mai ușor și mai bine ceea ce ne este deja familiar;
- Oamenii se comportă perfect, iar comportamentul lor prezintă o structură anumită;
- Oamenii posedă deja toate resursele necesare dezvoltării personale;
- Corpul, sufletul uman fac parte dintr-un sistem complex, în cadrul căruia se influențează reciproc.

În contextul de mai sus, înțelegem că, din perspectiva PNL, comunicarea didactică universitară constituie un element-cheie pentru profesori, în general, și pentru profesorii de comunicare, în special.

Cum am putea evita, deci, neînțelegerile în procesul comunicării universitare? Cheia sincronizării limbajului este aceea de a asculta indiciile studentului, masterandului, doctorandului,

colegului de catedră etc. și de a „traduce” mesajul în limbajul preferat al acestora. Or, dacă dorim să ne adresăm tuturor în procesul de comunicare, avem nevoie de un vocabular care să ne ajute. Să exemplificăm câteva *cuvinte și expresii de limbaj vizual, auditiv și kinestezic*:

Limbaș și expresii pentru cei preponderent VIZUALI: *scop, scenă, privire, a examina, vizibil, a arunca o privire, perspectivă, a portretiza, lucios, a roși; privește asta, urmărește planul, notează concluziile, viziune strategică, arată-mi, hai să ne uităm la aceasta etc.*

Limbaș și expresii pentru cei preponderent AUDITIVI: *a amplifica, armonios, a discuta, a anunța, ordine, comunicat, voce, tăcut, a izbucni, zvon, a argumenta; sună bine, să vorbim despre asta, ascultă-mă, a se face auzit, abordare tacită, tonul conversației etc.*

Limbaș și expresii pentru cei preponderent KINESTEZIC: *a absorbi, a ataca, a îndoi, rece, frig, tensiune, a testa, a lega, echilibru, relaxat; a prinde mișcarea, care este impactul, indică-mi, o idee palpabilă, să facem legătura, să sprijinim această cerere etc.*

Pe fiecare dintre noi îl caracterizează un *stil perceptual* unic, format dintr-o combinație de preferințe *vizuale, auditive, kinestezice* etc., iar caracteristicile prezentate mai sus sunt doar niște repere de prezentare. De aceea, a ne cunoaște stilul propriu ne poate fi folositor în toate tipurile de comunicare cu ceilalți, când vrem să ne facem mai bine înțeleși în sala de curs, să-i convingem pe ceilalți sau să împărtășim anumite experiențe.

Cum să ne adresăm unor studenți, masteranzi, doctoranzi diferiți din punctul de vedere al canalelor VAKOG? Răspunsul rezidă în **metoda VAK**, adică o combinație **VAK**. De exemplu: „Deoarece sunteți foarte **ocupat**, aș putea **să vă spun** foarte repede despre ceea ce vă voi putea arăta mai târziu...” (deci, s-au folosit canalele **K-A-V**)

Prin urmare, ceea ce pot face profesorii care doresc să fie apreciați drept **Profesori de Bologna** este să-și dezvolte abilitatea de a elabora și de a utiliza anumite tipuri de *cuvinte, gesturi, emoții, sunete* pentru a facilita astfel învățarea în acord cu unul sau mai multe stiluri perceptuale. Cu alte cuvinte, acestea sunt **ancorele**, care ne pot ghida în procesul comunicării universitare și anume:

- Dacă profesorul apelează în cadrul lecțiilor la exemple vizuale și auditive, *atunci comunicarea cu studentul, masterandul, doctorandul este mai eficientă;*
- Dacă metodele didactice se concretizează în stimuli vizuali și auditivi, *șansele de înțelegere a mesajului didactic vor crește;*
- Dacă profesorul apelează la exemple vizuale și auditive, *atunci motivația academică internă sporește;*
- În fine, dacă profesorul apelează la exemple vizuale și auditive, *atunci rezultatele academice se îmbunătățesc.*

Un lucru e cert: comunicarea didactică universitară este cea care mijlocește realizarea fenomenului educațional în ansamblu. Și în acest sens, **Profesorul de Bologna** își va face simțită prezența numai într-un **parteneriat fundamentat** pe: **dialog autentic** (ceea ce presupune redarea adevărului, expunerea opiniei); **întrebări** (utilizate pentru dinamizarea comunicării, pentru dobândirea, clarificarea și aprofundarea cunoștințelor); **ascultare participativă** (pentru a ajuta studentii, masteranzii, doctoranzii să-și identifice și să-și ordoneze problemele, să evite judecățile, să ne adaptăm la limbajul acestora etc., nu însă fără participarea activă și a discipolilor în cadrul orelor practice, în special); **tact pedagogic** (ceea ce presupune a ne adapta permanent la calitățile celor ce beneficiază de serviciile educaționale ale universității și la condițiile mediului universitar și extrauniversitar); **negociere** (pentru a ajunge la un consens, la o înțelegere, pentru a găsi soluții benefice tuturor participanților la orele de curs, seminare, conferințe, mese rotunde etc.); **comunicare prosocială** (adică o atitudine empatică, plină de politețe, de cooperare, de respectare a codului bunelor maniere în diverse ipostaze ale activității academice și sociale atât de către profesor, cât și de către studenți, masteranzi, doctoranzi etc.); **pedagogia angajamentului** (centrată pe contactul cu aptitudinile studentului, masterandului, doctorandului, pe implicarea activă a lor în procesul de învățare, aceasta presupunând toate activitățile la care ei participă direct și în care au un rol activ); **adaptarea stilului de predare la stilul de învățare** (accesibilizarea informației de către profesor, identificarea stilurilor de învățare (VAK), lucrul diferențiat, tratarea diferențiată sau individualizată a studentului, masterandului, doctorandului); **activități extracurriculare** (care le oferă cursanților alternative în

procesul comunicării universitare); **flexibilitate** (disponibilitatea profesorilor de a se implica în situații neprevăzute apărute în cadrul orelor, atitudinea raportată la personalitatea, comportamentul fiecăruia, adaptarea stilului de predare în funcție de nivelul grupei, de cererea educațională) ș.a.

În temeiul celor spuse, venim cu un **demers educațional**: instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova trebuie să-și întemeieze **Europa cunoașterii**, mai întâi de toate, aici, **Acasă** dacă își propun **o economie întemeiată pe cunoaștere**. Or, „dacă dezvoltarea economiei și societății cunoașterii depind de combinarea a patru elemente interdependente: producerea de noi cunoștințe, transmiterea acestora prin intermediul educației și formării, răspândirea acestora cu ajutorul tehnologiei informației, comunicațiilor și utilizarea acestora prin noi procedee industriale sau servicii...”, atunci nu numai universitățile europene trebuie să fie „adevăratele protagoniste ale acestui nou proces”, ci și universitățile din Republica Moldova trebuie să se integreze pe această cale europeană. [3] În caz contrar, „**ce ochi ar face ceilalți, dacă s-ar vedea cu ochii cu care îi vedem noi? Și ce ochi am face noi, dacă ne-am vedea cu ochii cu care ne văd ceilalți.**” [5]

Bibliografie:

1. <http://liga.fih.upt.ro/profbologna.html>.
2. CIOBANU, Olga. *Comunicare didactică* [online]. Disponibil: <http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/pagina2.asp?id=cap5>.
3. Europa. Sinteze ale Legislației UE [online]. Disponibil: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11067_ro.htm.
4. IACOB, Maria. *Corelația dintre morală și comunicarea universitară*. În: Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2007, nr.4, pp.461-462 [online]. ISSN 1584-1928. Disponibil: http://buletinul.unap.ro/pagini/b4_2007/459.pdf, pp.461-462.
5. PETRESCU, Paloma, ȘIRINIAN, Lucreția. *Management educațional*. Cluj-Napoca: Dacia, 2002, 284p. ISBN 973-35-1328-8.
6. STANCIU, T., PETROVICI C. *Programarea neuro-lingvistică și instruirea diferențiată* [online]. Disponibil: <http://matematica.isjiasi.ro:8180/scorm-player/scorm/05684958-f41a-483e-9c39-1dee3386970e/content/momente/1/disciplina1.pdf>
7. ZAMFIR, Elena. *Învățământul universitar în fața unei provocări: calitatea în context european*. În: Revista Inovația Socială, vol.4, nr. 2, 2012, pp. 4-5 [online]. ISSN 2065-8389. Disponibil: <http://www.inovatiiasociala.ro/articol/95/>.

ИНВЕСТИЦИОННАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА

*Проф. унив. д-р хабилитат Татьяна ПЫШКИНА, МЭА
Докторант Ромео ФОРТУНА, МЭА*

В данной статье рассматриваются взаимосвязи инвестиций и инноваций с точки зрения их воздействия на экономический рост и национальную конкурентоспособность. Акцентируется внимание на необходимости взаимодействия правительства и частного предпринимательства в создании инновационной системы страны.

This article discusses the relationship of investment and innovation in terms of their impact on economic growth and national competitiveness. Attention is drawn to the need for interaction of government and business in the creation of an innovative system.

В экономике любой страны инвестиции и инновации играют огромную роль. Экономический рост осуществляется посредством непрерывного изменения структуры по мере притока капитала и рабочей силы в те или иные отрасли или оттока из них. Инвестиции запускают механизм такого притока и потому являются первичным фактором экономического роста. Приток инвестиций формирует материальную основу экономического роста. Однако не все виды инвестиций оказывают положительное влияние на экономическую систему. Так, например, финансовые инвестиции в долгосрочной перспективе могут заложить

предпосылки дестабилизации экономики и усилить ее зависимость от внешних факторов. Приводить к устойчивому экономическому росту способны лишь реальные инвестиции.

Качественной составляющей инвестиций являются инновации. Под инновациями в экономике чаще всего понимается создание и внедрение новых продуктов и новых производственных процессов, коммерциализация новой технологии, товаров, услуг, ведущее за собой улучшение качества и эффективности производственного, управленческого, коммерческого или любого иного процесса.

Сопоставимы ли по значимости инвестиции и инновации с точки зрения их воздействия на экономический рост?

Ответ на этот вопрос зависит от стадии экономического развития, на которой находится та или иная страна.

Так, например, для развитых стран, находящихся по уровню экономического развития на второй (efficiency-driven) и третьей (Innovation-driven), самой высокой, стадии развития, инновации становятся сопоставимыми по значимости с инвестициями фактором экономического роста. И более того, инновации превращаются в определяющий фактор экономического роста, способный менять его качество.

С другой стороны, низкий уровень экономического развития страны является причиной несопоставимости по значимости воздействия на экономический рост инвестиций и инноваций. В этом случае инновации играют роль дополнительного фактора, влияющего на экономический рост, национальную конкурентоспособность, и формирования инновационной системы страны.

Именно эту роль играют инновации в Республике Молдова, экономика которой находится между первой (factor-driven) и второй (efficiency-driven) стадиями экономического развития. [6]

Вложения средств в новые технологии, продукты и услуги, то есть в инновации, способны сформировать эффективную структуру экономики, от которой, в конечном счете, зависят темпы и качество экономического роста.

По индексу качества роста экономики, рассчитанному как отношение разницы индекса роста ВВП и индекса-дефлятора ВВП к темпам роста ВВП по модулю, молдавская экономика не демонстрирует в последние годы положительных значений.

Опыт промышленно развитых стран показывает, что качество экономического роста определяется не столько увеличением использования человеческих, природных, материальных ресурсов, сколько применением наукоемких и ресурсосберегающих технологий. Хотя инвестирование в разработки новых технологий не повышает валовой национальный продукт столь же быстро, как развитие массового производства, однако оно обеспечивает абсолютное технологическое доминирование тех или иных стран.

Во второй половине XX века «инновационные экономические отношения превратились в доминирующий фактор развития экономической системы», которая «трансформировалась в инновационную экономическую систему», или инновационную экономику.[4]

Инновационная экономика характеризуется следующими параметрами и показателями:

1. Доля затрат на науку приближается к 3% ВВП.
2. Должна сложиться стабильно высокая доля рабочей силы, занятой исследованиями и разработками в расчете на 10000 человек, занятых в экономике.
3. Уровень оплаты труда рабочей силы, занятой исследованиями и разработками, должен в 1,5-2,0 раза превышать средний уровень оплаты труда в промышленности.
4. В приросте ВВП должны преобладать интенсивные факторы, «включенные» в производственный процесс за счет развития инноваций и новых технологий.
5. В экономике страны должны существовать предприятия, способные к активной инновационной деятельности, то есть, выполняющие, заказывающие и осваивающие инновационные проекты. [2 с.11,12]

Отметим, что отнесение отрасли или производства к числу «наукоемких» либо «высокотехнологичных», тем не менее, является весьма условным. Показатель **наукоемкости** может определяться расходами на научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы (НИОКР) в расчете на единицу валовой, товарной или отгруженной продукции или

добавленной стоимости. Используются и другие измерители: численность занятых в сфере НИОКР, расходы на НИОКР в расчете на одного работающего в отрасли или на единицу объема основных производственных фондов.

Результаты НИОКР, осуществляемые в высокотехнологичных отраслях, оказывают мультипликативный эффект на другие сектора экономики и способствуют их ускоренному развитию. Воздействие инновационных технологий распространяется на все отрасли экономики – сельское хозяйство, промышленность и сферу услуг. Именно научно-технический прогресс способствовал опережающему развитию третичных (сфера услуг) и четвертичных (информационный сектор экономики) видов деятельности. Быстрое развитие информационного сектора экономики в современный период обеспечивает переход наиболее развитых стран от постиндустриального к информационному, или постсервисному обществу. Информация и знания выступают в настоящее время как непосредственная производительная сила, как фактор экономического роста.

Организацией экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) было предложено выделять (на основании расчетов общих затрат на науку) следующие четыре высокотехнологичные отрасли, для которых характерно наиболее высокое значение наукоемкости:

- ♦ авиакосмическая;
- ♦ производство компьютеров и офисного оборудования;
- ♦ электронная промышленность и производство коммуникационного оборудования;
- ♦ фармацевтическая промышленность.

В последующие годы список был пересмотрен и перечень отраслей расширился. В настоящее время в перечень наукоемких технологий и товаров, разработанный Статистическим управлением США, входят 10 основных групп отраслей:

1. Биотехнология – лекарственные препараты и гормоны для сельского хозяйства и медицины, созданные на основе использования достижений генетики.
2. Медицинские технологии, отличные от биологических – ядерно-резонансная томография, эхо кардиография и т.п., соответствующие аппараты и приборы.
3. Оптоэлектроника – электронные приборы, использующие свет, такие как оптические сканеры, лазерные диски, солнечные батареи, светочувствительные полупроводники, лазерные принтеры.
4. Компьютеры и телекоммуникации – компьютеры, их периферийные устройства (дисководы, модемы), центральные процессоры, программное обеспечение, факсы, цифровое телефонное оборудование, радары, спутники связи.
5. Электроника – интегральные схемы, многослойные печатные платы, конденсаторы, сопротивления.
6. Гибкие автоматизированные производственные модули и линии из станков с ЧПУ, управляемых ЭВМ; роботы, автоматические транспортные устройства.
7. Новые материалы – полупроводники, оптические волокна и кабели, видеодиски, композиты.
8. Авиакосмос – гражданские и военные самолеты, вертолеты, космические аппараты (кроме спутников связи), турбореактивные двигатели, полетные тренажеры, автопилоты.
9. Вооружение – управляемые ракеты, бомбы, торпеды, мины, пусковые установки, некоторые виды стрелкового оружия.
10. Атомные технологии – атомные реакторы и их узлы, сепараторы изотопов и т.д.

В сфере услуг к наукоемким относятся пять групп отраслей:

- современные виды связи,
- финансовые услуги,
- образование,
- здравоохранение,
- бизнес-услуги, которые включают разработку программного обеспечения, консультативные, маркетинговые и прочие услуги, используемые при организации и ведении бизнеса.

Развитие наукоемких высокотехнологичных отраслей определяет сегодня границу между богатыми и бедными странами, то есть, является фактором формирования так называемых

«центров силы».[Зс.118].

По результатам исследования, проведенного в рамках «Глобального инновационного индекса», мировым лидером в производстве инновационной продукции уже четвертый год подряд является Швейцария, которая получает максимальную добавленную стоимость от производства фармацевтических препаратов, компьютерных технологий, автомобилей. Швейцарские фармацевтические гиганты Novartis и Hoffmann-La Roche – лидеры в данной категории.

За Швейцарией следуют Швеция, Соединенное Королевство и Соединенные Штаты Америки.

В тоже время, например, Китай, имея огромный промышленный сектор, находится только на 41 месте по производству инновационной продукции, поскольку большая часть китайской продукции не относится к высокотехнологичным, инновационным областям.[5]

Следовательно, чтобы быть лидером в инновациях, необходимо иметь эффективную структуру экономики, и учитывать, что не все производство одинаково инновационное. Добавленная стоимость, полученная от продаж трикотажных маек, например, и компьютерных технологий различна.

Республика Молдова в рейтинге «Глобального инновационного индекса» в 2014 году вошла в группу стран, называемых «новых новаторов», в которую были включены 12 стран, которые «продемонстрировали растущие уровни инновационной деятельности».[7].

По уровню инноваций Молдова занимает 138 место (из 148 стран), в то же время, по способности к инновациям, страна находится на более высокой позиции – на 134 месте, что свидетельствует о наличии потенциальных возможностей к развитию инновационной деятельности.

По наличию в стране новейших технологий Молдове принадлежит 116 место (из 148), однако по уровню освоения технологий на уровне фирм Молдова занимает 124 место.[7]

Что мешает бизнесу в Молдове развиваться и осваивать новые технологии?

Как следует из данных, приведенных в Отчете Глобальной конкурентоспособности (The Global Competitiveness Report), среди наиболее проблематичных факторов, мешающих бизнесу в Молдове, выделяют 15 основных, среди которых коррупция, политическая нестабильность, частые государственные перевороты, неэффективность государственной бюрократии, налоговое регулирование, недостаточно квалифицированная рабочая сила, плохая этика работы национальной рабочей силы, недостаточная способность к новшествам и некоторые другие.

По уровню государственных закупок высокотехнологичных продуктов Молдова занимает всего 139 место (из 148 стран). [5]

Это свидетельствует о том, что государство принимает недостаточно активное участие в формировании инновационной системы страны. Инновационные процессы зависят от целого ряда факторов, а также от социальных и экономических условий. В каждой стране они имеют свои особенности, поэтому инновационные системы, создаваемые в каждой отдельной стране, получили название национальных инновационных систем.

Национальная инновационная система любой страны включает три основных субъекта: университеты (которые «создают» знания), государство (финансирует и способствует «созданию» знания), компании (финансируют, внедряют и коммерциализуют знания).

Поэтому развитие инновационной системы страны предполагает не только соответствующий уровень развития бизнеса и эффективное участие государства в данном процессе, но и высокий уровень подготовки научных кадров. По подготовке научных кадров лидируют Финляндия, Исландия, Дания, Израиль, Сингапур. Исландия, Дания, Израиль и Сингапур – не большие, но процветающие страны. Исландия – лидер в геномике, Дания – в фармацевтике, Израиль – в программном обеспечении, а Сингапур – в электронике.[8]

В мировой практике используется ряд структурных показателей, отражающих процессы перехода экономики на инновационную базу.

Среди них можно выделить, например:

- долю затрат на интеллектуальный капитал в общем объеме материальных затрат,
- долю инвестиций в информационные технологии в общем объеме инвестиций,
- соотношение стоимости материальных активов компаний к их рыночной капитализации,
- рост удельного веса сектора услуг по сравнению с производственным сектором.

Инновации становятся фактором, способным существенно влиять на формирование национальной конкурентоспособности.

Для оценки уровня национальной конкурентоспособности используется, как известно, индекс глобальной конкурентоспособности, который составлен из 113 переменных, объединенных в 12 укрупненных показателей. Они и являются критериями национальной конкурентоспособности стран мира, находящихся на разных уровнях экономического развития. Вот эти показатели:

1. Качество институтов.
2. Инфраструктура.
3. Макроэкономическая стабильность.
4. Здоровье и начальное образование.
5. Высшее образование и профессиональная подготовка.
6. Эффективность рынка товаров и услуг.
7. Эффективность рынка труда.
8. Развитость финансового рынка.
9. Уровень технологического развития.
10. Размер внутреннего рынка.
11. Конкурентоспособность компаний.
12. Инновационный потенциал.

Республика Молдова в мировом рейтинге глобальной конкурентоспособности занимает 84 место из 148 стран, включенных в отчет. Это на 2 позиции ниже по сравнению с прошлым периодом, когда она занимала 82 место (2013-2014). При этом Молдова относится к странам со средним уровнем индекса человеческого развития и находится по этому показателю на 114 месте.[6]

Мировой опыт показывает, что любая страна может развивать экономику и повысить уровень национальной конкурентоспособности за счет взаимодействия правительства и частного предпринимательства. Так, например, в конце пятидесятых годов прошлого столетия, после корейской войны, ВВП на душу населения в Южной Корее был такой же, как и у западноафриканского государства Гана. Модернизировать экономику страны стало возможным благодаря интенсивным технологическим исследованиям, проводимым корейскими компаниями во главе с Samsung. Сегодня, как следует из результатов ежегодного исследования «Глобального инновационного индекса» Южная Корея заняла первое место в категории «научно-исследовательская деятельность». Страна также вошла в первую тройку стран по категории «высокотехнологичные компании», на которую не влияют размеры экономики и численность населения страны.[8]

Размеры наукоемкого сектора и масштабы использования высоких технологий характеризуют научно-технический и экономический потенциал страны.

На планетарном уровне размещение современных НИОКР характеризуется крайней неравномерностью и высокой концентрацией в экономически развитых странах. Отсюда и высокая концентрация в размещении новейших, наукоемких промышленных производств в мировой промышленности.

На высокоразвитые страны приходится свыше 80% финансирования всех НИОКР мира и занятого в этой области научного персонала, около 90% всех публикуемых научных статей и технологических новшеств, регистрируемых в виде патентов. [2]

Удельный вес наукоемкой и высокотехнологичной продукции увеличивается как в структуре обрабатывающей промышленности мира, так и в промышленном секторе отдельных стран.

Причем доля наукоемкой продукции, как в экспорте, так и в импорте промышленных товаров в развитых странах растет еще более быстрыми темпами, чем в производстве, что объясняется возрастающим спросом на нее, а также специализацией экономически высокоразвитых стран на производстве именно высокотехнологичной продукции.[3,с.201]

Использование инноваций для национального развития возможно только при условии целенаправленной инновационной политики, проводимой на государственном уровне.

Современные технологии постоянно совершенствуются, не давая кривой жизненного цикла продукта опускаться вниз. Растут объемы производимой продукции, постоянно появляются модификации существующих продуктов или принципиально новые товары и услуги. Усилия в первую очередь концентрируются на исследованиях в области технологии получения

инновационной продукции. Возникла технологическая конкуренция

Приоритетное развитие получают отрасли, связанные с высокими технологиями.

Среди наукоемких или высокотехнологичных отраслей дополнительно выделяют так называемые ведущие наукоемкие технологии («leading-edge») и технологии высокого уровня («high level»). Большая часть технологий, относящихся к группе «ведущих», поддерживается государством с помощью протекционистских мер (ядерная, авиационная, космическая промышленность и др.). Для большинства технологий высокого уровня характерна ориентация на рыночные условия. Их продукция рассчитана на массового потребителя (бытовая электроника и офисное оборудование, синтетические волокна, электронные и измерительные приборы, кондиционеры и обогреватели, фотооборудование и др.).

1. Экономический рост осуществляется посредством непрерывного изменения структуры по мере притока капитала и рабочей силы в те или иные отрасли или оттока из них. Инвестиции запускают механизм экономического роста и поэтому являются первичным его фактором. Приток инвестиций является материальной основой экономического роста. Качественной составляющей инвестиций являются инновации.
2. Для Республики Молдова, экономика которой находится между первой (factor-driven) и второй (efficiency-driven) стадиями экономического развития, инвестиции и их качественная составляющая – инновации – являются факторами, влияющими на качество экономического роста и национальную конкурентоспособность.
3. По индексу качества роста экономики экономика Молдовы не демонстрирует положительных значений. Это во многом связано с тем фактом, что структурные изменения в экономике страны не в полной мере соответствуют характеру происходящих в мировой экономике перемен.
4. Для улучшения качества экономического роста и повышения уровня жизни населения необходимы модернизация, диверсификация и индустриализация экономики.
5. Необходимо учитывать, что не все производство одинаково инновационное. Добавленная стоимость, полученная от продажи, например, свеклы и компьютерных технологий различна. Поэтому необходимо увеличивать инвестиции в инновационные отрасли, а также совершенствовать в механизмы внедрения инноваций, что позволит создать соответствующие предпосылки для формирования прогрессивных структурных изменений в экономике.
6. Использование инноваций для национального развития возможно только при условии целенаправленной инновационной политики, проводимой на государственном уровне. Государственные структуры принимают недостаточно активное участие в формировании инновационной системы страны, хотя мировой опыт показывает, что любая страна может развивать экономику и повышать уровень национальной конкурентоспособности за счет взаимодействия правительства и частного предпринимательства.

Литература:

1. Проблемы прогнозирования», 2005 г., № 6, с.11-12.
2. КУДРОВ В. *Научно-технический прогресс: заметки о мировом опыте* // Общество и экономика. - 2000. - №7-8, с. 21.
3. ПЫШКИНА Т. *Структурные приоритеты экономики в условиях глобализации* (методология, принципы, опыт) Диссертации на соискание ученой степени доктора-хабилитат экономических наук, 2007ю
4. Экономика знаний и инноваций / Под ред. А. В. Бузгалина М., 2007. 367 с.
5. World Economic Forum: The Global Competitiveness Report 2013–2014.
6. World Economic Forum: The Global Competitiveness Report 2015–2016.
7. «Глобальный инновационный индекс», <https://vc.ru/global-innovation-index-2015>.
8. Издание Bloomberg http://www.wipo.int/econ_stat/ru/economics/gii/

СИСТЕМНЫЙ КРИЗИС КАК ДИСБАЛАНС ОБЩЕСТВА

Проф. унив., д-р хабилитат **Ольга СОРОЧАН**, МЭА
olga_sorocan@hotmail.com

The article is devoted to the analysis of specificity of modern crises, including the diversity and correlation of their causes, forms and consequences for society. Particular attention is paid to mainstreaming of crisis as a tool in the confrontation of geopolitical interests. We study the logic of the development of systemic crisis in conditions of the state captured by oligarchs, using the example of Moldova.

Ключевые слова: геополитические интересы, система, кризис, олигархия, коррупция.

JEL: E 600, O520.

Современная цивилизация находится в состоянии острейшего напряжения: разрушения сложившегося мирового порядка, финансовой и экономической неустойчивости, политического противостояния, морально-нравственной деградации. Общество XXI в. зажато в «тисках» глубоких кризисов, включая экологический, экзистенциальный, политический, финансово-экономический, национально-этнический, психологический, миграционный, энергетический. Кризисные процессы приобретают хронический характер, становятся многогранными, охватывающими все сферы деятельности общества, и непредсказуемыми по своим разрушительным последствиям. Порой сложно понять их анатомию, нередко подменяются причины и следствия кризисных явлений.

Цель данного исследования – раскрыть современную специфику системных кризисов в контексте противостояния кланово-олигархических интересов.

Задачи исследования:

- выявление природы и логики развития системного кризиса;
- неизбежность системного кризиса в государстве, захваченном олигархами.

Методы проведения исследований: системный и логико-структурный анализ

По своей сути любой кризис (от др.-греч. *решение, поворотный пункт*) означает ситуацию, состояние, когда наблюдается сбой, ущербность в сложившейся модели функционирования (тех или иных процессов, отраслей, сфер деятельности, образа жизни, связей, как на национальном, так и на мировом уровнях), а также ее неспособность к полноценному функционированию и поступательному движению. Это - ситуация на «переломе», означающая и необходимость разрушения устаревшего, и возможность обновления, прогрессивных сдвигов.

Известно, что общество сталкивается с многообразными видами кризисов, которые отличаются по своим причинам, продолжительности, сферам проявления. Только в экономике происходят различные кризисы: циклические и нециклические, кратко- и долгосрочные, структурные и отраслевые, национальные и мировые.

Наиболее болезненно общество переживает **системный кризис**, отражающий крах, «тупик» всей социальной системы. Система утрачивает внутренние возможности адаптации и развития, выбора решений и способности к адекватной реакции на окружающие явления. Выработанные «правила игры» и институты перестают «работать».

В современном мире кризис охватил и сложившуюся глобальную систему миропорядка в целом, и отдельные национальные системы. Человечество, несмотря на явное продвижение в научно-техническом плане, внедрение продвинутых технологий, ускоренно движется, увы! не к прогрессу, благополучию и справедливости, а в противоположном направлении – к деградации, нищете, краху. На фоне усиленной фетишизации денег и материальных благ, защиты пресловутых «свобод» разрушаются базовые ценности, лежавшие в основании современной цивилизации. В настоящее время обещания прогресса и всеобщего процветания кажутся иллюзорными и недостижимыми целями. Многие ученые и политики давно прогнозируют закат Европы (Освальд Шпенглер), конец цивилизации (Фрэнсис Фукуяма). По замечанию польского социолога П. Штомпка, «если до первой четверти XX века в гуманитарных науках

преобладала идея прогресса, то позднее все популярнее становилась теория циклических кризисов, теория катастроф».

Важнейшим условием поддержания глобальной стабильности в XX в., несмотря на жесткое противостояние (идейно-политическое, военное, экономическое, социальное) социализма и капитализма, был длительно поддерживаемый *баланс сил, устойчивых жизненных ценностей и социальных воззрений* между двумя мировыми системами. Однако с разрушением системы социализма остался единственный «центр доминирования», а мировое «равновесие» идей и ценностей исчезло. Фактически все страны мира в ходе всесторонней глобализации принудительно втягиваются в трясину усиливающегося мирового дисбаланса и беспорядка.

Американская модель управления миром посредством финансов и резервной валюты, как показывают реалии последних десятилетий, поставила на грань банкротства не только США, но и другие страны. Налицо многочисленные признаки конца однополярного мира и формирования новой архитектуры мирового устройства. Закулисное мировое правительство в защите своих доминирующих позиций, расширения доступа к природным ресурсам активно использует бархатные революции, правительственные перевороты, подковерные игры, финансовые аферы, инициирует ситуацию «управляемый хаос». Широко практикуются и двойные стандарты международной политики, и бесцеремонное давление на другие страны, применяются санкции и вооруженная сила в нарушение международного права. Так, в результате «экспорта демократических революций» на Ближний Восток и в страны Северной Африки опасно расширяется география регионов, охваченных конфликтами и войнами (Афганистан, Иран, Ирак, Ливия, Сирия), где разрушается традиционный уклад жизни, растут потоки мигрантов, активизируются радикальные исламисты.

Западные кураторы в контролируемых ими странах снисходительно относятся к процветанию коррупции в высших эшелонах власти. Весьма откровенно на сей счет высказался румынский писатель и аналитик И. Кристоу: «Запад во главе с Америкой поддерживает коррумпированные режимы только потому, что эти режимы делают политику в рамках борьбы США с русскими, китайцами, исламскими фундаменталистами – одним словом, со своими нынешними врагами»(1).

Современные конфликты и кризисные ситуации все чаще происходят как бы случайно, неожиданно. На самом деле они сознательно готовятся и используются как *мощный инструмент, оружие* в жестком противостоянии геополитических игроков. Все «горячие точки», как правило, специально спровоцированы, за ними стоят те или иные олигархические кланы, их интересы и геополитические установки. Среди последних – перераспределение природных ресурсов, реформирование государственных структур из национально-суверенных в более «удобные» для внешнего контроля; стирание традиционных культур, национальной идентичности и утверждение «мультикультурализма». При этом закулисные интересы прикрываются привлекательными идеями демократизации, экономической свободы, партнерства.

К примеру, в рамках широко муссируемой в 90-е годы идеологии «единого европейского пространства» предлагалось безальтернативное распространение европейских «правил игры» и линейное расширение существующих западных институтов на Восток, в страны постсоциализма. Причем в данном продвижении даже не предполагался поиск разумных компромиссов, с учетом реалий и особенностей трансформируемых обществ. Данная политика ЕС достаточно легко была реализована в ряде стран Центральной и Восточной Европы. Быстрой адаптации с ЕС помогли и значительная финансовая поддержка, и схожесть институциональной матрицы, типичной для указанных стран.

Однако после вхождения в ЕС в этих государствах (Болгария, Словакия, Латвия и др.) многие проблемы, в т.ч. инновационного «прорыва», занятости, безопасности (финансовой, продовольственной) значительно обострились. Так, в Словакии, по словам профессора Братиславского экономического университета Л. Липковой, «Иностранный капитал, приходящий в страну, – это не финансово-экономическая помощь. Это бизнес. В итоге из Словакии сейчас уходят миллиарды. Из-за свободного рынка очень многих товаров, которые раньше производились у нас в стране, уже нет. Крупные иностранные магазины, действующие

в Словакии, предпочитают продавать товары из своих стран. В итоге, если Германия сейчас обеспечивает себя продовольствием на 94%, Польша – на 85%, Чехия – на 72%, Венгрия – на 71%, то Словакия – всего на 50%. Хотя десять лет тому назад этот показатель составлял почти 100%».

По мнению литовского политика А. Палецкиса, Евросоюз на первых порах довольно щедр к «неофитам», но эта помощь узко ориентирована и целенаправленна. «Мы получили и получаем миллиардные инвестиции в инфраструктуру, особенно в дороги, но эти инвестиции идут в обход нашей индустриализации» (2).

Республика Молдова, в силу особого геополитического положения (пограничье между Западом и Востоком, на стыке разных культур и цивилизаций) также представляет определенную ценность для крупных мировых игроков. США, ЕС, Россия активно предлагают альтернативные программы и действия, ориентированные на усиление «своего» влияния в данном регионе. Втягивание республики в орбиту острого геополитического противостояния, да еще на фоне отсутствия у молдавского общества четкой национальной идентификации, деконсолидации политической элиты и общества в целом, в т.ч. разделения по критерию «западного» и «восточного» вектора развития, ведет к угрозам для самой государственности Молдовы, порождает непоследовательность и неэффективность реформирования страны. Спустя 25-летие транзита Республика Молдова стала государством, захваченным олигархами, с тотальной коррупцией, неконкурентоспособной экономикой и угрожающей нищетой населения.

Нынешний глубокий кризис в Молдове вызван серьезными просчетами в процессе рыночных реформ, слабостью государственных институтов (судов, прокуратуры, правоохранительных органов), доминированием олигархических интересов, состоящих в циничном обогащении за счет собственного народа. Этот системный кризис выступает неизбежным результатом, «продуктом» деформированной социальной системы, которая сложилась в стране за четверть века.

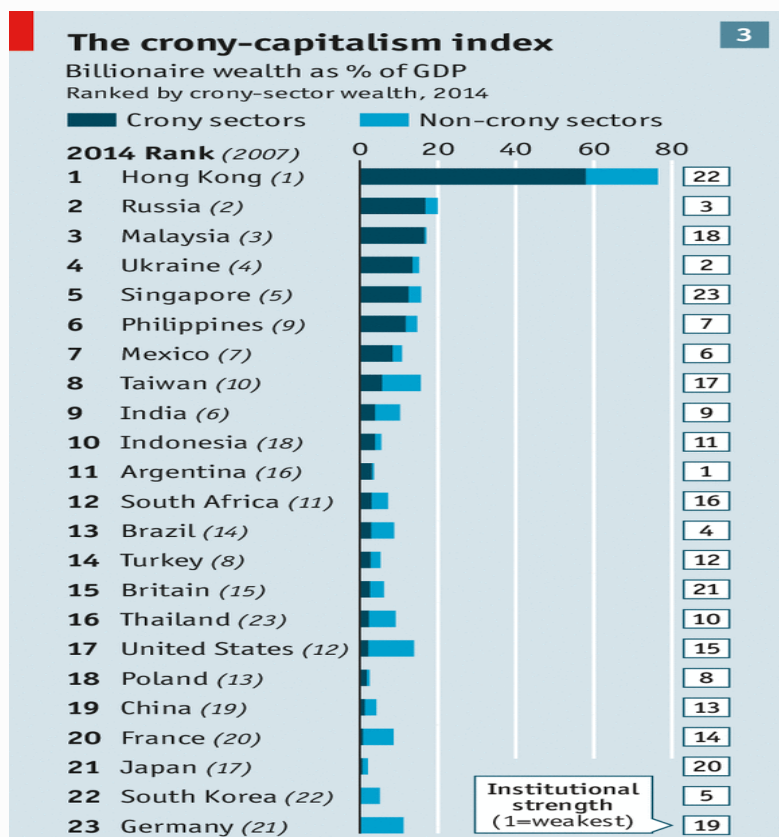
Как известно, экономической основой переструктурирования социального пространства в постсоциалистических странах явилась **смена форм собственности** в последнее десятилетие XX в. Быстрое перераспределение национального богатства произошло под легальным прикрытием процессов приватизации («прихватизации»), осуществляемых при «контроле» государства. В результате значительная часть национального богатства сконцентрировалась в руках людей «у власти» и их «приближенных». По точному замечанию О. Шкаратана, приватизированная собственность, как и ее предшественница, корпоративная собственность советской номенклатуры, представляет сословную привилегию правящего слоя (3).

Незрелое институциональное устройство переходных обществ обуславливает отсутствие надежных гарантий для бизнеса, доминирование на рынке вместо законов конкуренции персонифицированных отношений. Все это порождает высокие риски для предпринимательской среды и устойчивого развития частного сектора. В условиях слабой спецификации прав собственности и недееспособности правовых институтов, надежным инструментом для защиты бизнеса и получения привилегий становится **власть**.

Сращивание бизнеса и власти в различных формах (в т.ч. инкорпорирование представителей бизнеса в органы власти) вызывает появление институционального феномена «власть-собственность», формирование особого тандема власти и бизнеса – клановый, кумовской капитализм. Кронизм (англ. «crony capitalism» — блатной капитализм, капитализм для своих) - модель развития, широко используемая в странах с авторитарными политическими режимами и неустойчивыми институтами рынка. Она практикуется в странах Латинской Америки и Юго-Восточной Азии, применяется для описания постсоветской экономики России, Казахстана, Украины, некоторых бывших стран коммунистического блока (Венгрия), Китая. Ввиду масштабного распространения данных отношений даже проводится международное ранжирование «Индекс капитализма для своих». В первую пятерку лидеров в 2014 году вошли Гонконг, Россия, Малайзия, Украина и Сингапур (4).

Молдавская разновидность **кронизма** также основывается на устойчивых униях бизнесменов с государственными чиновниками. Благодаря отношениям «власть – собственность» «свои» компании получают лицензии, выгодные государственные заказы,

субсидии, а значительная часть национального богатства концентрируется в руках родственников, друзей или сторонников лиц во власти. В результате захвата собственности и власти несколькими крупными группами в республике процветает **клановый капитализм**.

Sources: Forbes; IMF; World Economic Forum; The Economist

Термин «клан» изначально был введен в оборот антропологами и трактовался как группа родственников либо роды, состоящие из нескольких семей, находящихся между собой в родстве. Это понятие в 80-е годы XX в. заимствовали специалисты по управлению и организационному поведению, предложив для анализа деловой среды 3 разновидности координации и контроля: ценовой рыночный, бюрократический и клановый (5).

Вес клана в обществе определяется объемом принадлежащих ему ресурсов (экономических, административно-политических, силовых). В трансформируемых обществах сложилась система конвертируемости этих ресурсов: имея значительные экономические ресурсы и крупный бизнес, можно реально влиять на государственные решения. Кланов объективно не заинтересованы ни в демократии, ни в рыночной экономике, они пытаются подавить любую конкуренцию.

«Группы влияния», контролируя все сферы жизнедеятельности общества, фактически подчиняют себе и государство. Захват государства (State capture), по определению аналитиков Всемирного банка, представляют действия с целью оказания влияния на формирование законов, правил, указов, других инструментов государственной политики. Захвату могут подвергаться законодательные, исполнительные или регулирующие институты. Захват направлен на получение доходов от государства для узкого круга лиц, фирм, отраслей посредством искажения основных правовых и регулирующих структур с потенциально огромными потерями для общества в целом (6).

Логика захвата – узурпации государства – подразумевает ненасильственное изменение институциональной системы, прежде всего, системы перераспределения ресурсов, а также правоприменения. Олигархи манипулируют процессом разработки экономической политики и определяют правила игры ради собственной, весьма значительной выгоды.

На фоне правового беспредела и узурпации государства расцветает тотальная коррупция. В результате утверждается произвол плутократии, происходит деградация правовых механизмов формирования элиты, в руководстве страной оказываются плохо подготовленные, а нередко и с низкими морально-нравственными качествами люди.

При этом молдавская «элита», пытаясь показать свою значимость, повсеместно твердит о приверженности и успехах республики на пути евроинтеграции. Шумная прорыночная риторика и послушное выполнение рекомендаций зарубежных кураторов позволяли западным политикам и дипломатам достаточно долго называть Молдову «страной с развивающейся рыночной экономикой», «молодой демократией», «единственной демократией в СНГ».

Однако до сих пор «курс евроинтеграции» для Молдовы звучит лишь как красивая риторика, миф, мантра. Явно не вписывается в «евростандарты» мрачная реальность по-молдавски: многолетние политические разборки, системная коррупция, разворовывание многомиллионной помощи и кредитов, афера с выводом миллиарда евро (15 % ВВП) из банковской системы Молдавии, дыра в бюджете государства, обвальная девальвация лея, инфляция, рост коммунальных платежей, «исход» и обнищание людей.

Для преодоления системного кризиса в Республике Молдова необходим целый пакет безотлагательных мер по восстановлению финансовой и макроэкономической стабильности, решению структурных проблем, проведению институциональных изменений. Приоритетом выступает устранение условий, обслуживающих систему олигархического управления, и прежде всего, реальное реформирование правовой и судебной системы.

В современном мире идеи антиэтатизма теряют свою популярность. Возвращение государства убедительно обосновывают в последние годы многие исследователи: Erppler, 2012; Stiglitz, 2012; Кондратьев, 2013 (7).

Являясь гарантом безопасности и развития нации, государство должно действовать как активный лоббист национальных интересов, реальный субъект модернизации национальной экономики. Важно, чтобы государственная деятельность не ограничивалась функциями «пожарного», проводящего исключительно антикризисные меры. Согласно международному опыту, в частности, ряда стран Азии, весьма продуктивно систематическое присутствие государства в экономике, участие в инвестиционных процессах. При этом государственно-частное партнерство нацелено не на огосударствление частного бизнеса, а на встраивание частного капитала в программу стратегического развития страны, в реализацию общенациональных проектов.

В наведении реального порядка в Молдове важна и принципиальная позиция западных наставников. Долгое время эмиссары ЕС активно поддерживали политическую элиту республики исключительно за ее формально-проевропейскую ориентацию. При этом они демонстративно не замечали ни чудовищной коррупции в Молдове, ни захвата олигархами государственных структур, ни «кражу века». Однако указанные процессы не только не приближают, но и отдаляют Молдову от европейских стандартов благополучия и безопасности.

Своим поведением коррумпированная и циничная политическая элита дискредитирует саму идею евроинтеграции. Одни и те же игроки, годами действующие в политике, да еще коррумпированные, лишают страну возможности продвижения вперед. Коллективная ментальность нынешнего правящего слоя ставит жесткие ограничения любым возможным инновациям, способным преодолеть кризисные явления.

Для проведения политики, адекватной возрождению Молдовы, нужна реальная ротация политической элиты и новая государственная идеология, которая будет содействовать формированию настоящего гражданского общества и появлению достойного национального лидера.

Выводы

1. В современном мире кризис охватил и сложившуюся глобальную систему миропорядка в целом, и отдельные национальные системы. Системный кризис означает потерю внутренних возможностей системы к адаптации и развитию, выбору решений, утрате ее способности к адекватной реакции на окружающие явления. Выработанные «правила игры» и институты перестают «работать». Это – ситуация на «переломе», означающая и необходимость

разрушения устаревшего, и возможность обновления, прогрессивных сдвигов.

2. Растущая международная неустойчивость обусловлена острым противостоянием интересов, в первую очередь, крупных геополитических игроков. Закулисные интересы (перераспределение природных ресурсов, контроль за национальными госструктурами, стирание традиционных культур и национальной идентичности) прикрываются привлекательными идеями демократизации, экономической свободы, партнерства.

В ходе всесторонней глобализации фактически все страны принудительно втягиваются в трясину усиливающегося мирового дисбаланса и беспорядка. Для восстановления мирового «равновесия» интересов, идей и ценностей необходима новая парадигма развития на основе полицентричности и новой архитектуры мирового устройства.

3. Кризисные ситуации в условиях захваченного государства неизбежны: они вызваны сращиванием власти и крупного бизнеса, доминированием олигархических интересов. Для преодоления дисбаланса интересов в Молдове безотлагательно формирование общественных противовесов – реальной правовой среды, защиты прав собственности и конкуренции, развитого гражданского общества.

Библиография:

1. <http://ru.sputnik.md/mnenie/20151018/2470332.html#ixzz3ovGOW6cQ>
2. http://www.noi.md/ru/news_id/69748
3. ШКАРАТАН О.И. *Социология неравенства: теория и реальность*. – М.: Изд. дом «Высшей школы экономики», 2012, с.353.
4. Our crony-capitalism index: Planet Plutocrat. The Economist. 15th March 2014. URL: <http://www.economist.com/news/international/21599041-countries-where-politically-connected-businessmen-are-most-likely-prosp>
5. OUCHI W. *A conceptual framework for the design of organizational control mechanisms* // Management Science. September 1979; Ouchi W. Markets, bureaucracies and clans // Administrative Science Quarterly. 1980. Vol. 25.
6. HELLMAN S., GERAINT J., KAUFMANN D. 2000. *Seize the State, Seize the Day: An Empirical Analysis of State Capture and Corruption in Transition Economies*. Research Working Paper 2444. World Bank, Washington, DC.
7. EPPLER E. Return of the State? London: Forumpress. 2012; Stiglitz J.E. The Price of Inequality. London, N.Y.: W.W. Norton&Company. 2012. P.172-176; Кондратьев В. Второе дыхание государственного капитализма // МЭиМО. №6. 2013. С.3-18.

ASPECTE ECONOMICO-SOCIALE ALE PROCESULUI DE URBANIZARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Conf. univ. dr., Elena VACULOVSKI, ASEM

The studies on the urbanization process acceleration and the implications of this from an environmental, economic, social, demographic or psychological view highlighted the existence of conflicting issues arising from disparities in economic and social development of different countries. One of the most contradictory processes of urbanization is the motivation for migration from rural to urban. Thus, there is competition between cities, which requires an effective urban management and the attitude closer to the private sector. For any modern city should be valid next territorial planning objectives: rational land use, the effective use of existing resources in the territory (human, material, natural), harmonious and balanced development of settlements, the preservation of ecological balance and environmental protection. More than before, a city must be managed through decision appropriate to changes that occur.

Unul din aspectele definitorii ale lumii contemporane este cel al urbanizării, generat de creșterea rapidă a populației mondiale și de concentrare a unei părți, din ce în ce mai mari, din această populație în orașe. Studiile privind urbanizarea și implicațiile accelerării acestui proces pe plan ecologic,

economic, social-demografic sau psihologic au reliefat existența unor aspecte contradictorii generate de decalajele existente în dezvoltarea economică și socială a diverselor țări. Ele sunt ilustrate de însăși gama largă de definiții naționale date orașului, definiții în care intervine unul sau mai multe dintre criteriile: mărime, grad de concentrare a construcțiilor, ocupația locuitorilor, grad de dotare și echipare, caracteristicile rețelei de localități, considerente administrative etc.; s-a ajuns, astfel, la situația în care limitele înscrierii în urban acceptă orașe de 200 sau 2 000 de locuitori, în anumite condiții de densitate (Suedia și Franța), sau numai de la 10 000 de locuitori (India, Rusia).

Unul dintre aspectele cele mai contradictorii ale procesului de urbanizare este acela al motivației migrării de la rural la urban. În țările dezvoltate din punct de vedere economic, modernizarea agriculturii eliberează un plus de forță de muncă ce este atras de industria în continuă dezvoltare și de serviciile din ce în ce mai extinse. În țările în curs de dezvoltare, criza ruralului, inapt de a asigura condiții de supraviețuire sporului natural ridicat, provoacă un exod masiv spre un urban ce nu poate accepta încă plusul de forță de muncă. Aparent este mărită exagerat grupa populației de servire, uneori, peste nivelul atins de țările dezvoltate, ceea ce ascunde de fapt un semi-șomaj la scară foarte mare. Din acest motiv, aproape jumătate din cele mai mari orașe ale lumii, situate în zone subdezvoltate, ridică în fața sistematizării probleme foarte diferite de cele ale orașelor similare ca mărime din zone dezvoltate economic.

De asemenea, există mari diferențieri în ceea ce privește politica de dirijare și control al urbanizării, politică determinată desigur de posibilitățile economice existente și de caracterul orânduirii sociale în care se dezvoltă fiecare țară.

Peisajul urban contemporan se caracterizează, pe de o parte, prin creșterea foarte rapidă a numărului de orașe, iar pe de altă parte, prin creșterea populației mondiale — apreciată ca o explozie demografică.

Astfel, apare competiția între orașe, fapt ce necesită un management urban eficient și mai apropiat de atitudinea sectorului privat. Mai mult ca înainte, un oraș trebuie gestionat prin decizii adecvate schimbărilor ce apar. În acest sens, trebuie luate în considerare relațiile dintre cererea de servicii și funcțiunile urbane, planificarea locuințelor, birourilor, zonelor industriale, centrelor comerciale, infrastructurii etc. și finanțarea acestor operațiuni. Astfel, apare necesitatea unui mod nou de guvernare și administrare a orașelor, orientat către cerințele pieței, orientat către acțiune și rezultat. Aceasta înseamnă o reorientare a atitudinii autorităților locale de la „administrare” la „management”, împrumutând aspecte de gestiune din filozofia sectorului privat. Sarcina managementului urban este de a îmbunătăți atractivitatea orașului și poziția competitivă a acestuia într-un mod integral, armonios și durabil. Banca Mondială și UNCHS promovează ideea că orașele sunt motoare economice ale dezvoltării, dezvoltarea economică fiind văzută ca un obiectiv-cheie de dezvoltare, iar managementul urban este o condiție esențială. În condițiile în care managementul urban și amenajarea teritoriului, în Europa, devine tot mai mult o expresie a unor acțiuni și politici coerente ale statelor și regiunilor, rolul cercetării așezărilor și sistemelor de așezări, cu precădere al celor urbane, devine tot mai important.

În R. Moldova, deceniile comuniste au permis unui sistem autoritar să influențeze și să transforme profund organizarea teritoriului și a așezărilor. La începutul anilor '90, sistemul regional de așezări al Republica Moldova includea 21 de orașe, 45 de așezări de tip orășenesc și mai mult de 1600 de sate. În dependență de complexitatea funcțiilor, orașele au fost divizate în 4 nivele: centre multifuncționale ale grupului de sisteme de așezări (Nord, Centru, Sud-estul și Sudul); centre interregionale, influența cărora se extinde asupra regiunilor de un nivel mai jos; orașe – centrele ale regiunilor de un nivel jos; centre locale. După 1991, baza științifică și de planificare a politicii regionale și urbane în Republica Moldova nu a fost înnoită și situația, la nivel local, s-a înrăutățit în toate regiunile. Totuși, există un grup din 10-12 orașe, viabilitatea cărora s-a evidențiat în perioade istorice diverse, inclusiv perioada de tranziție din anii 90. (6)

După 1991, autoritatea, atât la nivel central, precum și local este slabă sau chiar neputincioasă în fața acțiunii forțelor spontane ale pieței libere și competiției internaționale. Rețeaua de așezări, a fost marcată de schimbarea de regim politic, într-un echilibru nestabil și suportă, în prezent, procese de stagnare, regresie și chiar distrugere (de exemplu, depopularea unor așezări). Chiar dacă în prezent, nu se întrevide formarea unor capacități eficiente de gestionare a problemelor de dezvoltare urbană, analiza acestora este necesară din cel puțin două motive: semnalarea riscurilor majore în evoluția sistemului național de așezări, pe de o parte, și a oportunităților pe care le oferă integrarea în UE, pe de altă parte.

Uniunea Europeană a exprimat punctul de vedere comun al statelor membre în 1999, la Potsdam, (1) când a fost adoptat documentul "Perspectiva de dezvoltare spațială a Europei". La rândul ei, Europa extinsă, reprezentată la nivelul Consiliului Europei, a exprimat o poziție comună față de dezvoltarea spațială în Declarația de la Hanovra, semnată în 2000 de membri CEMAT.

Societatea contemporană este și martora și cauza unui fenomen extrem de periculos: mediul uman tinde să devină un mediu antiuman. Exploatarea intensivă a naturii și extinderea mediului artificial tind să „sufocă” mediul natural și să caracterizeze cadrul material al societății. Omul – în măsura în care poate fi inventiv și constructiv – poate și distruge ceea ce a creat, din cauza incapacității sale de a înțelege fenomenele în complexitatea și globalitatea lor: pentru a-și satisface rapid niște interese meschine este în stare să compromită confortul și securitatea generațiilor viitoare. Termenul de „mediu uman” este unul relativ nou (adoptat la Congresul al IX-lea al Uniunii Internaționale a Arhitecților, Praga, 1967), el exprimând acordul universal privind necesitatea obiectivă de integrare a celor două medii aparent contradictorii - mediul natural și mediul artificial (creat de om) – precum și ideea de înlăturare a cauzelor care provoacă raporturi de neconcordanță cu efecte autodistructive pentru societatea umană .

Extinderea artificializării accentuate și haotice a mediului are următoarele cauze:

- aglomerarea excesivă a industriilor perturbatoare ale mediului ambiant;
- concentrări uriașe – ca număr și densitate – ale populației în formațiuni urbane care depășesc scara umană;
- dezvoltarea haotică a rețelelor de comunicații și de transport care utilizează o suprafață excesivă de teren ;
- lipsa de control a unui trafic excesiv de intensificat;
- ocuparea dezordonată și extensivă a zonelor periurbane și rurale;
- distrugerea terenurilor agricole fertile;
- degradarea masivelor forestiere;
- poluarea atmosferei și a apelor;
- imposibilitatea rezolvării corespunzătoare a evacuării, refolosirii, depozitării și distrugerii deșeurilor. (3)

Toți acești factori, vis-a-vis de care se manifestă, nu rareori, dezinteres, sunt subapreciați sau sunt abordați de o manieră rutinieră și iresponsabilă, redusă la aplicarea unor măsuri limitate numai la situațiile în care apar crize, pot afecta atât colectivitățile contemporane, cât și pe cele viitoare.

Amenajarea teritoriului rezultă din necesitatea utilizării teritoriului în favoarea omului, a societății umane astfel, încât să fie satisfăcute nevoile umane pe termen lung, răspunzând, în același timp, nevoilor umane pe termen scurt prin prisma dezvoltării durabile, respectiv a conservării resurselor naturale și a evitării proceselor care declanșează degradarea acestora. Astfel, pentru orice localitate modernă trebuie să fie valabile următoarele obiective principale ale amenajării teritoriului:

- utilizarea rațională a teritoriului;
- valorificarea eficientă a resurselor existente pe teritoriu (umane, materiale, naturale);
- dezvoltarea armonioasă și echilibrată a localităților;
- păstrarea echilibrului ecologic și protejarea mediului.

Prin utilizarea rațională a teritoriului, se urmărește buna gospodărire a fondului funciar avându-se în vedere caracteristicile sale de raritate și nereproductibilitate, se are în vedere posibilitatea utilizării multiple cu randamente diferite, a suprafeței amenajate, prin organizarea teritoriului se urmărește stabilirea dimensiunii optime a suprafețelor sistematizate, stabilirea celor mai adecvate destinații.

În prezent, cei mai mulți primari semnalează, ca problemă esențială și ca piedică în dezvoltarea locală, lipsa banilor. Puțini menționează lipsa unei viziuni de dezvoltare împărtășită de comunitatea locală, lipsa unor obiective de dezvoltare ca bază viitoare de fundamentare a parteneriatului public-privat, lipsa unei structuri a primăriei organizată în scopul implementării efective a programelor de dezvoltare, sau lipsa de resurse umane în structurile primăriilor.

Patrimoniul municipal este o parte a patrimoniului public și se constituie din bunurile mobile și imobile administrate de autoritățile administrației publice ale municipiului, de întreprinderi, instituții și organizații de stat din teritoriu care satisfac nemijlocit necesitățile populației, inclusiv din fondul de locuințe, fondul de clădiri cu o altă destinație decât pentru locuit; din bunurile întreprinderilor și

asociației gospodăriei comunale și de locuințe, întreprinderilor de transport al ingineriei termice, de transport urban, instituțiilor preșcolare și preuniversitare, culturii și artei, ocrotirii sănătății, culturii fizice și sportului, ale unităților de comerț, alimentație publică, prestării servicii; din fondurile fixe ale serviciilor poștale, din bunurile serviciilor de dirijare a circulației rutiere; din resursele financiare, inclusiv din mijloacele bugetare și extrabugetare, din hârtiile de valoare; precum și din bunurile create sau procurate de autoritățile administrației publice ale municipiului în baza mijloacelor ce le aparțin etc. În această ordine de idei, problemele ce necesită a fi soluționate sunt:

- Armonizarea cadrului legislativ al finanțelor publice locale și ajustarea clasificării bugetare cu practicile UE;
- Reevaluarea proprietății imobiliare din municipiu la prețul pieței în scopul impozitării;
- Reevaluarea terenurilor proprietate publică la prețul pieței;
- Aplicarea unor standarde de performanță în domeniul bugetar;
- Asigurarea unei transparențe bugetare;
- Elaborarea și implementarea sistemului informațional integrat referitor la finanțele municipale
- Emiterea de obligațiuni municipale;
- Atragerea de fonduri investiționale în cadrul Planului de Acțiuni RM-UE, programelor Politicii Europene de Vecinătate.

Pentru a atinge unele performanțe în dezvoltarea urbană, politicile formulate de Consiliile locale trebuie să se bazeze pe analiza impactului următoarelor criterii:

- Eficiența serviciilor;
- Echitatea distribuției;
- Controlul externalităților negative generate de anumite funcțiuni/servicii;
- Creșterea/descrășterea veniturilor la bugetul local după implementarea politicilor.

Beneficiul planurilor de dezvoltare va fi evaluat pe baza criteriilor enunțate, printr-o serie de indicatori, precum:

- Calculul costului marginal pentru evaluarea contribuției locuitorilor prin sistemul de prețuri, atunci când consiliul local decide extinderea utilităților și a serviciilor publice (se recomandă folosirea analizei de cost și beneficii sau cel puțin criteriile de valoare netă prezentă și rată internă a profitului);
- Pentru echitatea distribuției: calculul echității distribuției pentru toate grupurile de venit care beneficiază de proiectele finanțate din fonduri publice (se recomandă folosirea curbei Lorenz privind redistribuția beneficiilor/grup de consumator de servicii);
- Calculul schimbărilor în rata șomajului și în rata criminalității;

Pentru externalități negative:

- Calculul schimbărilor la nivelul poluării aerului din emisiile majore;
- Schimbări ale indicatorilor de poluare a apei și a solului etc. (se recomandă analiza impactului de mediu).

Situația bugetului:

- Calculul schimbărilor în veniturile la bugetul local (se recomandă metode de audit financiar). (5)

În ceea ce privește criteriile de luare a deciziei pentru investiții, există diferite moduri de analiză a fezabilității financiare a unui proiect. Pot fi preluate astfel de metode, precum Valoarea Netă Prezentă (VNP - Net Present Value), Raportul Venituri/Cheltuieli (RVC) și Rata Internă a Profitului (RIP - Internal Rate of Return). Aceste metode se bazează pe reducerea valorilor viitoare la valori prezente și apoi compararea veniturilor și cheltuielilor. Utilizarea acestor instrumente financiare este necesară pentru a evalua viabilitatea unui proiect (și, dacă este cazul, să fie înțeleasă replicabilitatea) din punct de vedere financiar. În plus, soluția proiectului poate fi comparată cu alte alternative sau cu utilizări alternative ale fondurilor. Programele/proiectele vor fi direcționate către asigurarea de servicii și de utilități adecvate, păstrarea calității mediului înconjurător, îmbunătățirea relațiilor dintre modul de utilizare a terenului și schimbările din condițiile de trafic, întreținerea economiei locale și îmbunătățirea performanțelor instituționale și în dezvoltarea resurselor umane.

În concluzie, se poate spune că singura cale de a atinge o mai mare competitivitate economică a orașelor din Republica Moldova constă în respectarea principiilor unei dezvoltări urbane integrate,

inteligente, sustenabile și inclusive. În acest sens, mediul urban trebuie să fie comod pentru habitat, asigurând gradul de ocupare a forței de muncă, învățământ, locuințe, transport public și servicii sociale de o calitate înaltă.

Bibliografie:

1. Legea privind principiile urbanismului și amenajării teritoriului nr. 835 –XIII din 17.05.1996
2. Managementul și guvernarea urbană, PNUD Moldova, Chișinău, 2004
3. ȘULER Jana, *Metode de fundamentare pentru elaborarea și implementarea strategiilor de urbanizare*, Editura tehnică, București 2005
4. PALEN J. John, *The Urban World*, Paradigm Publishers, London 2008
5. European Spatial Development Perspective(ESDP), Published by the European Commission, Potsdam, May 1999,
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/sum_en.pdf
6. Concepția Dezvoltării Durabile Urbane a Republicii Moldova , Centrului de Investigații Strategice și Reforme (CISR), Chișinău, decembrie 2004 ,
http://www.cisrmd.org/pdf/Concept%20Paper_ro_web.pdf

INTEGRAREA MIGRAȚIEI DE MUNCĂ ÎN POLITICILE DE DEZVOLTARE DIN PERSPECTIVA DE GEN

Conf. univ. dr. Dorin VACULOVSCI, ASEM

In the recent years, international migration acquired an extremely large breadth. Now it has become a defining feature of modern global economy, and the main factors underlying this expansion are the processes of globalization themselves, the technical and scientific progress, the new economic order etc. International Migration in Moldova, especially the labor migration registers a continued growth.

On the background of intensifying labor migration there is also an increasing percentage of female migrants which leads to a "feminization of migration". If previously it was considered that migration of men pursued mainly economic goals and enhance family welfare, while the women migration have, respectively, a social character (family reunification, education, escape from domestic violence, etc.) now this approach changes. Today the female migration take more pronounced economic character that contribute to increasing of the household welfare and to the development of the communities they belong to.

*The feminization of international labor migration is determined by several factors, including: the change of labor content (reorientation from manufacturing to service economies), crisis of care systems driven by the mass ingress of women in the labor market of destination countries, the formation of such called **global care chains** etc. All this has led to an increasing demand for female migrant labor and to **sexual division of labor**.*

În ultimii ani, **migrația internațională** a căpătat o amploare extrem de mare. La nivel mondial, ea a atins cifra de peste 232 de milioane de persoane¹. În prezent, ea a devenit o trăsătură definitorie a economiei globale moderne, iar principalii factori, care stau la baza extinderii acesteia, sunt înseși procesele de globalizare, progresul tehnico-științific, noua ordine economică etc.

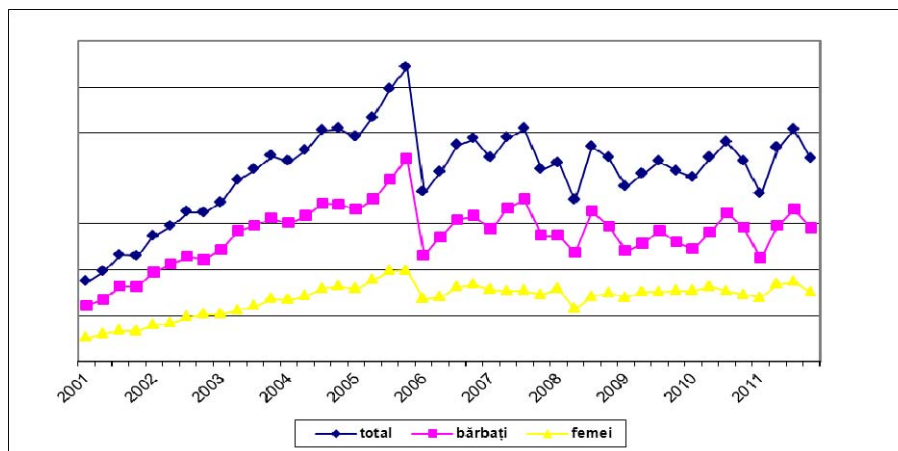
Deși cauzele migrației pot fi multiple (*oportunități mai bune de angajare și de câștig, calitatea proastă a serviciilor publice, probleme de mediu, reîntregirea familiei, studii, conflictele* etc.), totuși, principala cauză a ei este cea economică sau de muncă. Oamenii migrează pentru a-și îmbunătăți calitatea vieții, pentru a-și cultiva anumite competențe, atitudini, valori, în general, pentru a se dezvolta, iar remitențele trimise acasă servesc pentru asigurarea unui trai decent membrilor familiei lor.

Și în Republica Moldova, migrația internațională, în special, cea de muncă înregistrează o creștere continuă. În 2014, numărul persoanelor plecate peste hotare în căutarea unui loc de muncă a

---

¹ Allison J. Petrozziello, *Gender on the move*, Santo Domingo, Republica Dominicană, 2013.

fost de circa 341,9 mii persoane (332,5 mii în 2013), sau 18% din populația inactivă de 15 ani și peste (graficul 1). Bărbații au constituit 64,1%, pe când femeile, respectiv 35,9% din totalul persoanelor migrante. Ponderea persoanelor plecate din localitățile rurale a fost de 71,7%.¹

Graficul 1. Evoluția trimestrială a numărului persoanelor plecate peste hotare pe sexe, 2001-2010, mii persoane

Sursa: Biroul Național de statistică, Ancheta Forței de Muncă

În analiza migrației internaționale de muncă destul de relevantă este și distribuția acestora în funcție de vârstă, sex și nivel de instruire. Se constată că, de regulă, pleacă persoanele tinere. Astfel, în 2014, cele mai multe persoane plecate au fost în vârstă de 25-34 de ani – 36% și 35-44 de ani – 21%.

Cu toate că, pe parcursul perioadei de referință, numărul femeilor migrante este în creștere, în totalul persoanelor migrante predomină bărbații – 64,1% comparativ cu 35,9% în 2014.

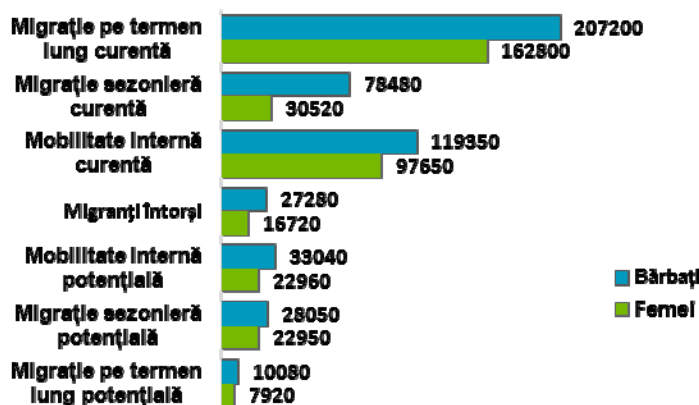
În ceea ce privește distribuția persoanelor plecate în funcție de nivelul de instruire, majoritatea persoanelor plecate au studii medii liceale – 25%, secundar profesionale – 27% și gimnaziale – 25% din totalul persoanelor plecate peste hotare în căutarea unui loc de muncă. Aceasta din cauza că persoanele date mai greu se integrează pe piața muncii din Republica Moldova, găsindu-și, totodată, mai ușor un loc de muncă pe piețele muncii din străinătate, deoarece locurile de muncă disponibile din străinătate pe care ei le ocupă presupun, de regulă, activități necalificate care nu necesită investiții enorme în capitalul uman. Chiar dacă, peste hotare, la muncă, pleacă persoane cu studii superioare, oricum, acestea sunt angajate în activități necalificate.

În același context, trebuie menționat faptul că plecarea persoanelor în căutarea unui loc de muncă, din mediul rural, este cu mult mai intensă, comparativ migrația de muncă urban constituind în 2014 - 71,7% din totalul persoanelor plecate, aceasta fiind condiționată, în primul rând, de lipsa oportunităților de angajare în mediul rural.

Vorbind despre geografia actuală a migrației internaționale de muncă din Republica Moldova nu se poate vorbi despre un vector concret al acestei mobilități teritoriale. Persoanele plecate peste hotare în căutarea unui loc de muncă migrează atât în țările din Vest, cât și în țările din Est. Un factor esențial care facilitează și stimulează migrația de muncă spre regiunile estice, comparativ cu cele vestice este cunoașterea limbii, culturii și tradițiilor locale de către persoanele migrante, lipsa unui regim de vize. Totodată, declararea independenței Republicii Moldova și liberalizarea societății au condiționat și deschiderea frontierelor cu țările europene. Facilitarea posibilităților de plecare în țările europene, a condus la diversificarea geografiei migrațiunii de muncă, reorientând tot mai mult vectorul migrației de muncă din Republica Moldova din Est spre Vest. Astfel, conform datelor Anchetei Forței de Muncă, din cele 311 mii de persoane plecate peste hotare în căutarea unui loc de muncă în 2013, cu toate că majoritatea pleacă în Federația Rusă – circa 191,9 mii persoane, a doua țară de destinație este considerată Italia – 58 de mii persoane. Alte țări caracteristice pentru migrația de muncă a cetățenilor moldoveni sunt Grecia – circa 2,5 mii, Turcia – 9,0 mii, Portugalia – 5,1 mii, Ucraina – 6,5 mii de persoane.

¹ Ancheta Forței de muncă, www.statistica.md

Alte date privind migrația internațională din Republica Moldova indică aceleași tendințe. Potrivit unui studiu al proiectului „Nexus”¹, în Republica Moldova, în 2013, în migrație internațională pe termen lung, se aflau circa 411 mii de persoane sau 12,4% din populația totală, din care 370 000 sunt lucrători migranți. Alte 109 mii de persoane sau 3,3% din totalul populației au practicat migrația sezonieră. Totodată, 44 mii de persoane migrante sau 1,3% din totalul populației Republicii Moldova s-au reîntors în R. Moldova, din care 54,5% au revenit în perioada 2010-2013.

Graficul 2. Estimările cu privire la diversele categorii de migranți actuali, reveniți și potențiali cu scop de muncă

Sursa: Nicolaas de Zwager, Ruslan Sintov, „Studiu de piață: Inovație în migrația circulară – Migrație și dezvoltare în Moldova”, Chișinău, IASCI 2014, p. 27.

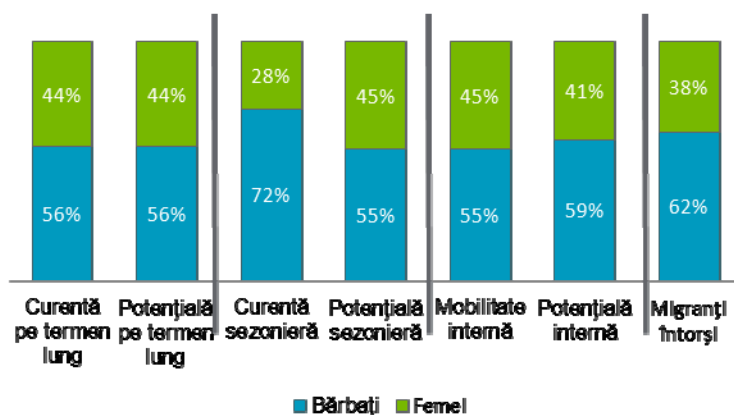
Trebuie menționat faptul că amploarea migrației din Republica Moldova este departe de a fi epuizată. Studiul „NEXUS” a arătat că circa 107 mii de persoane intenționează să plece peste hotare la muncă sezonieră sau pe termen lung. Acest fapt presupune o creștere potențială a numărului migranților cu circa 22%.

Pe fundalul intensificării migrației de muncă are loc și o creștere a ponderii femeilor în totalul migranților, precum și o „feminizare a migrației”. Dacă, anterior, se considera că migrația bărbaților urmărea, în principal, scopuri economice și contribuia la creșterea bunăstării familiei, iar cea a femeilor avea, respectiv, un caracter social (reîntregire a familiei, studii, scăpare de violența din familie etc.), în prezent, această abordare se modifică. În prezent și migrația feminină capătă un caracter economic mai pronunțat, care contribuie la creșterea bunăstării gospodăriilor, precum și la dezvoltarea comunităților din care ele fac parte.

Feminizarea migrației internaționale de muncă este determinată de mai mulți factori, printre care: schimbarea conținutului muncii (reorientarea economiilor de la producție spre servicii), criza sistemelor de îngrijire, determinată de ieșirea în masă a femeilor pe piața muncii în țările de destinație, formarea așa-numitelor **rețele globale de îngrijire** etc. Toate acestea au condus la o creștere a cererii față de munca femeilor migrante și la o **diviziune sexuală internațională a muncii**.

Vorbind despre distribuția migrației din Republica Moldova, în funcție de sex, studiile din domeniu indică o prevalență a migrației masculine față de cea feminină. Studiul „Nexus” arată această prevalență a bărbaților migranți asupra femeilor migrante pentru toate tipurile de migrație. Totodată, se observă că, dacă pentru migrația pe termen lung, atât curentă cât și potențială, această prevalență nu este semnificativă - 56% comparativ cu 44% din totalul persoanelor aflate în migrație, pentru migrația sezonieră curentă, această discrepanță este mult mai pronunțată - 28% pentru femei, comparativ cu 72% pentru bărbați. În același timp, studiul indică o creștere a ponderii femeilor pentru migrația sezonieră potențială, comparativ cu cea curentă - 45% comparativ cu 28% (graficul 3).

¹ Nicolaas de Zwager, Ruslan Sintov, „Studiu de piață: Inovație în migrația circulară – Migrație și dezvoltare în Moldova”, Chișinău, IASCI 2014.

Graficul 3. Tendințe ale migrației din Republica Moldova în funcție de sex, 2013, %

Sursa: Nicolaas de Zwager, Ruslan Sintov, „Studiu de piață: Inovație în migrația circulară – Migrație și dezvoltare în Moldova”, Chișinău, IASCI 2014.

Cu toate că numărul femeilor nu prevalează asupra numărului bărbaților în totalul lucrătorilor migranți, „feminizarea migrației internaționale de muncă” din Republica Moldova se întetește. În acest context, abordarea diferențelor dintre experiențele și problemele femeilor și bărbaților trebuie să fie integrate în politicile din domeniul migrației și dezvoltării. Fără o egalitate de gen nu poate fi vorba despre dezvoltare. Cu alte cuvinte, egalitatea de gen trebuie să constituie obiectivul central în orice model al migrației ce aspiră spre dezvoltare. Aici, se are în vedere depășirea stereotipului potrivit căruia doar migrația bărbaților are un caracter economic și poate fi integrată în politicile de dezvoltare.

Prevalența bărbaților migranți asupra femeilor migrante este determinată, în primul rând, de stereotipurile predominante în societatea moldovenească, potrivit cărora bărbaților le revine funcția principală de asigurare a bunăstării gospodăriilor în care ei trăiesc, pe când femeilor, respectiv, funcția de asigurare a muncilor casnice, de educare și îngrijire a copiilor etc., adică de acele activități care, deocamdată, nu sunt considerate drept munci aducătoare de valoare. Cu toate că femeile, în marea lor majoritate, sunt prezente pe piața muncii, acest fapt nu le scutește de responsabilitatea lor față de muncile casnice.

Pe de altă parte, reieșind din specificul ocupării și tradițiile culturale, populația republicii are un caracter sedentar, iar migrația de muncă, este văzută doar ca o ultimă cale de soluționare a problemelor economice cu care se poate confrunta. Din acest considerent, un nivel înalt al migrației nu este caracteristic pentru populația Republicii Moldova, iar intensificarea acestui fenomen, în anii de tranziție la economia de piață, este determinată, în primul rând, de dificultățile economice cu care se confruntă populația. În același context, cu toate că migrația feminină de muncă nu este agreată, uneori, chiar condamnată, numărul femeilor lucrătoare migrante este în creștere continuă.

Creșterea numărului femeilor lucrătoare migrante este determinată, în primul rând, de creșterea cererii de muncă feminină în special, în țările europene. Se are în vedere creșterea cererii față de muncile casnice și de îngrijire care sunt prestate, de regulă, de către femeile lucrătoare migrante.

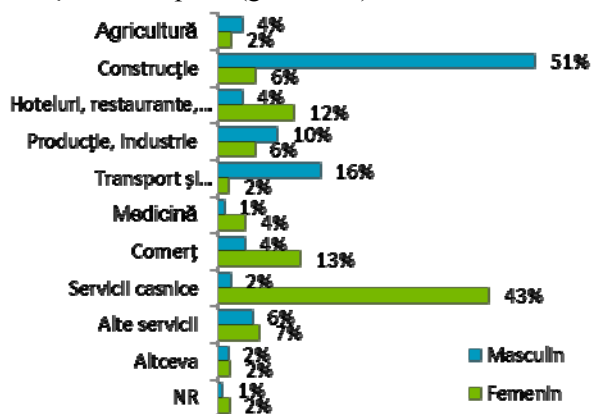
Creșterea numărului de femei lucrătoare migrante din Republica Moldova este determinată și de diminuarea costurilor, dar și a riscurilor legate de migrație, discrepanțele mari dintre veniturile obținute acasă, comparativ cu cele din țările de destinație, lipsa oportunităților de a-și găsi un loc de muncă atractiv și bine remunerat în țara de origine, depășirea barierelor lingvistice și culturale etc. Toate acestea au determinat ca o bună parte din femeile din Republica Moldova, în special din mediul rural, să migreze la muncă peste hotare, anume pentru prestarea tipurilor de munci menționate mai sus. De regulă, femeile lucrătoare migrante din Republica Moldova pleacă la muncă în astfel de țări, precum Italia, Turcia sau Israel. Conform datelor Anchetei Forței de Muncă, în 2013, în aceste țări, au plecat, respectiv, 38,6 mii sau 33,4 %, 5,7 sau 4,9% 5,7 mii sau 4,9% din totalul femeilor lucrătoare migrante (tabelul 2). Bărbații lucrători migranți pleacă preponderent, în Federația Rusă - 170,7 mii de persoane sau 76,3% din totalul bărbaților lucrători migranți¹.

Această distribuție geografică și în funcție de sex a migrației de muncă este determinată, în

¹ Ancheta Forței de Muncă www.statistica.md

mare parte, de tipul de munci pe care le prestează lucrătorii migranți.

Studiile din domeniu au arătat că majoritatea bărbaților lucrători migranți activează în construcții -51%, transport sau telecomunicații -16% sau industrie -10% din totalul bărbaților lucrători migranți, domenii ale căror cerere de muncă este mare, preponderent, în Federația Rusă. Totodată, majoritatea femeilor lucrătoare migrante activează în servicii casnice – 43%, servicii hoteliere – 12%, servicii comerciale – 13% ocrotirea sănătății 4% din totalul femeilor lucrătoare migrante, domenii cu cerere înaltă caracteristice pentru țările europene (graficul 4).

Graficul 4. Distribuția persoanelor lucrătoare migrante în funcție de sex și domeniu de activitate, 2013, %

Sursa: Nicolaas de Zwager, Ruslan Sintov, „Studiu de piață: Inovație în migrația circulară – Migrație și dezvoltare în Moldova”, Chișinău, IASCI 2014.

Creșterea cererii față de serviciile de îngrijire din țările europene este determinată de faptul că aceste țări se confruntă cu propriile crize, care au prezentat provocări serioase pentru **bunăstare și modelul de îngrijire tradițional** bazat pe familie. Ieșirea în masă a femeilor pe piața muncii, și îmbătrânirea populației, au condus la o „criză a îngrijirii copiilor, vârstnicilor, bolnavilor și/sau persoanelor cu handicap”. Multe state nu au gestionat, în mod adecvat, această criză, lăsând gospodăriile ele înseși să-și asume, în continuare, responsabilitatea de îngrijire. Cea mai accesibilă soluție pentru gospodăriile din clasa de mijloc a fost angajarea unui lucrător domestic care ar presta servicii de îngrijire, care de multe ori este o femeie migrantă.

Ca atare, munca de îngrijire reprezintă denumirea dată tuturor activităților cotidiene destinate menținerii vieții și a sănătății noastre, cum ar fi activitățile casnice (pregătirea mesei, menaj, spălarea rufelor) și îngrijirea personală (a copiilor, a persoanelor în etate, a celor bolnavi sau a persoanelor cu dezabilități). În cadrul gospodăriei proprii, aceste activități sunt efectuate, în mare parte, de femei pentru care ele nu obțin nici remunerație. Prin urmare, la moment, munca de îngrijire este considerată acea activitate, care nu generează valoare adăugată. Situația creată derivă din diviziunea sexuală tradițională a muncii, conform căreia femeilor le-a revenit rolul de îngrijitor neremunerat, iar bărbaților cel de lucrător plătit.

Există, desigur, și servicii de îngrijire plătite.

La rândul lor, în țările de origine, precum este și Republica Moldova, în situația în care bărbații nu sunt în stare să asigure bunăstarea familiei (din cauza șomajului, salariilor mici, crizei economice etc.), această funcție este delegată femeilor, fapt ce conduce la o „feminizare a sărăciei”. În această situație, familia poate să ia o decizie comună ca și un membru de sex feminin să plece la muncă peste hotare în scop de asigurare a bunăstării familiei. Sunt cazuri când femeile migrează și pentru a scăpa de violență sau de căsătorii nefericite, sau pentru a-și găsi noi relații sau cunoștințe.

Schimbările structurale din țările de destinație și de origine au condus la **feminizarea migrației**. Tranziția la economia de piață, restructurarea economică, reorientarea economiilor de la producere spre servicii, au condus, pe de o parte, la creșterea cererii de muncă ieftină și flexibilă, iar pe de altă parte, la intensificarea migrației feminine. În acest context, genderul devine un principiu-cheie de organizare a piețelor muncii, care conduce la o **diviziune sexuală internațională a muncii**. Aceasta, s-a manifestat prin creșterea a cererii față de munca femeilor migrante, care, de regulă, este prost

plătită, este prestată în condiții de muncă nefavorabile, neprotejate, iar uneori, chiar nerecunoscută din punct de vedere economic.

Aceste tendințe sunt confirmate de același studiu „Nexus”, care arată că statutul ocupațional pe care îl au femeile lucrătoare migrante din Republica Moldova este, în mare parte, de lucrător necalificat – 59% sau lucrător calificat 36% din totalul femeilor lucrătoare migrante și doar o parte extrem de mică din acestea sunt angajate cu statut de funcționar, manager de nivel înalt sau lucrător profesionist. Cu toate că și bărbații lucrători migranți au, în mare parte, același statut ocupațional, ponderea bărbaților lucrători necalificați în totalul bărbaților lucrători migranți este mai mică comparativă cu cea a femeilor – 43%, comparativ cu 59% (graficul 5).

Analiza diverselor date statistice (studiul „Nexus”, datele BNS) scot în evidență un aspect destul de negativ al migrației de muncă feminine specific Republicii Moldova și anume descalificarea forței de muncă. De regulă, majoritatea femeilor care pleacă la muncă peste hotare, având o pregătire profesională destul de înaltă, se angajează la munci necalificate. Aceste persoane, activând mai mult timp la aceste munci, își pierd calificarea. Asemenea cazuri pot fi întâlnite și printre învățători, medici, ingineri, cercetători științifici și alte categorii profesionale care necesită investiții mari pentru pregătirea lor. Datele Anchetei Forței de Muncă arată că în 2013 din totalul femeilor migrante circa 14,2% aveau studii superioare¹. Totodată, doar 1-2% din ele activau în domenii, care necesită o calificare mai înaltă. Ignorarea acestui fenomen de către factorii de decizie poate conduce la o criză intelectuală, depășirea căreia va necesita o perioadă cu mult mai îndelungată, decât redresarea economică din republică.

Intensificarea migrației feminine de muncă generează și o serie de probleme sociale în cadrul gospodăriilor, din care fac parte, precum și la nivelul societății moldovenești, printre care copiii lăsați fără îngrijirea părintească, sau bătrâni neajutorați de către copiii lor. În situația în care sistemul de protecție socială din republică nu este în stare să le ofere acestor persoane o asistență socială adecvată, iar prestarea unor servicii de îngrijire private nu dispune de un suport legislativ și instituțional adecvat, problema în cauză rămâne a fi nerezolvată.

În general, **îngrijirea** trebuie privită ca o dimensiune-cheie a dezvoltării umane, care presupune capacitatea de a trăi o viață demnă pentru toți. Or, cea mai importantă nevoie zilnică oamenilor pe întreg parcursul vieții este îngrijirea. Pe lângă faptul că prin intermediul îngrijirii sunt asigurate nevoile materiale (curățenie, mâncare, asistență fizică) și nevoile emoționale (realizare, însoțire), îngrijirea contribuie esențial și la reproducerea forței de muncă. Anume din acest considerent ignorarea acestei probleme sociale sau gestionarea inefficientă a ei poate genera consecințe sociale neprevăzute, precum îmbătrânirea demografică accelerată, compromiterea sistemelor de securitate socială, diminuarea gradului de coeziune socială, degradarea capitalului uman din republică.

În pofida importanței sale, îngrijirea continuă să fie **invizibilă** în societate. În mare parte, acest tip de activitate de muncă este condiționat de faptul că îngrijirea a fost livrată, în mod tradițional, pe gratis de către femei în cadrul familiei și, astfel, nu a fost niciodată considerată drept muncă.

Pentru a rezolva într-o măsură oarecare problema apărută, femeile lucrătoare migrante delegă responsabilitățile sale de îngrijire unor rude de sex feminin: mamelor, surorilor etc. Situația în care femeile migrează pentru a presta servicii casnice și de îngrijire peste hotare, delegând, totodată, propriile responsabilități din acest domeniu altor persoane conduce la formarea așa-numitelor **rețele globale de îngrijire**. Delegarea muncilor de îngrijire de la o casă la alta, se bazează pe ierarhia puterilor, în funcție de gender, etnie, clasă socială și locul de origine.

Rețelele globale de îngrijire reprezintă un fenomen destul de răspândit în lume care este un produs al proceselor de globalizare, de feminizare a migrației și de reorganizare a sistemelor de bunăstare colectivă. Rețele globale de îngrijire există la nivel transnațional.

Cu toate că și bărbații pot presta servicii de îngrijire, totuși, în rețelele de îngrijire bărbații și femeile îndeplinesc **roluri diferite**. De regulă, bărbații sunt beneficiarii îngrijirii, în timp ce femeile sunt furnizorii sau gestionarii serviciilor de îngrijire. Femeile se angajează în acest domeniu de activități fie pentru salariu, fie din afecțiune, din simțul responsabilității, față de persoanele care necesită îngrijirea, însă, de cele mai dese ori, din cauza faptului că gospodăriile din țările de destinație pentru satisfacerea cererii pentru acest tip de servicii solicită anume femei lucrătoare migrante.

---

¹ Ancheta Forței de Muncă

http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/ocupare_somaj/Fora_Munca_2014.pdf

Cererea sporită față de femeile lucrătoare migrante pentru prestarea acestor tipuri de servicii este determinată, în primul rând, de costurile mici suportate de aceste gospodării în cazul angajării unor femei lucrătoare migrante. Totodată, aceste lucrătoare, de regulă, sunt angajate fără contract de muncă, informal, evitând astfel plata impozitelor sau a altor plăți sociale obligatorii.

Astfel, rețelele de îngrijire tind să genereze și o inegalitate între femei. Formarea rețelilor de îngrijire nici nu ajută societatea să progreseze spre o distribuție mai echitabilă a responsabilităților de îngrijire, nici nu ridică valoarea socială atribuită acestei munci. Totodată, rețelele de îngrijire pot fi o soluție provizorie, dar, cu regret, nesustenabilă în depășirea crizei din sectorul îngrijirii. Cu toate că acestea, contribuie la extinderea piețelor muncii, ele perpetuează aceleași condiții de invizibilitate a muncii casnice, lipsă de responsabilitate socială și distribuție a sarcinilor conform aceleiași ierarhii de putere, ca și în modelul precedent tradițional (munca neremunerată/remunerată a femeilor în cadrul gospodăriilor).

Or, munca de îngrijire nu devine, în mod neapărat, vizibilă atunci când unele sarcini sunt transformate în activități casnice plătite. Invizibilitatea, pur și simplu, capătă o altă formă. În prezent, femeia invizibilă care lucrează nu mai este soția care nu are acces la propriul său venit sau nu are dreptul de a se pensiona sau de a avea o vacanță, ci este o lucrătoare casnică migrantă fără de contract și cu un statut lucrător migrant ilegal.

Astfel, putem constata că, prin intermediul rețelilor globale de îngrijire, femeile lucrătoare migrante se confruntă, deseori, cu o dublă discriminare – pe de o parte, pentru că sunt femei, iar pe de altă parte, că sunt migrante, activând la locuri de muncă mai prost plătite.

Deseori, femeile lucrătoare migrante suferă de izolare, exploatare și hărțuire sexuală. Pot trece ani până ele vor avea posibilitatea să-și vadă copiii și pe cei dragi pe care i-au lăsat în țara lor de origine, confruntându-se, în același timp, cu stigmatizarea și sentimentul de vinovăție față de cei pe care i-a „abandonat”.

Cu toate acestea, migrația de muncă, poate să le ofere femeilor oportunitatea de a deveni libere și independente, inclusiv din punct de vedere economic și social, consolidând poziția lor socială și stima față de sine, respectul din partea familiei, precum și din partea comunității și societății. Prin intermediul migrației de muncă femeile pot să-și asigure condițiile necesare de a-și înființa la întoarcere o afacere proprie să-și dezvolte noi experiențe de viață și de muncă să descopere noi posibilități, să afle noi obiceiuri, să-și cultive noi valori și competențe.

Generalizând, se poate afirma că migrația feminină de muncă din Republica Moldova este un fenomen obiectiv, care poate avea un impact atât pozitiv, cât și negativ. Din acest considerent, orice politică de reglementare a migrației feminine de muncă trebuie să fie axată atât pe atenuarea aspectelor ei negative, cât și pentru extinderea aspectelor ei pozitive.

Situațiile diferite, oportunitățile, constrângerile și problemele cu care se confruntă femeile migrante trebuie să fie cât mai bine conștientizate și cât mai deplin integrate în politicile și planurile și strategiile de migrație și dezvoltare.

Recomandări

În baza concluziilor studiului dat, pot fi formulate următoarele propuneri în politica de promovare și protejare a drepturilor femeilor lucrătoare migrante:

- Asigurarea unui mediu favorabil pentru crearea noilor locuri de muncă decentă pentru femei în republică, în special a celor din mediul rural, astfel, încât să se asigure o creștere a nivelului ocupării lor.
- Atenuarea gradului de dependență a femeilor, în special a celor din mediul rural, față de remitențe prin facilitarea integrării lor fie pe piața muncii din republică, fie a plecării lor la muncă peste hotare prin promovarea diverselor activități instructive sau de informare instructive (traininguri, seminare etc.) fie de reprezentanții autorităților publice, fie de reprezentanții societății civile.
- Activizarea autorităților publice în vederea încheierii acordurilor bilaterale cu statele europene cu privire la migrația de muncă în termeni de „flexibilitate”. Acest fapt va conduce la creșterea gradului de angajare legală a lucrătorilor migranți peste hotare, la diminuarea riscurilor legate de migrația de muncă, la înlesnirea atragerii angajatorilor străini, la diminuarea costurilor legate de migrația de muncă.

- Revederea rolului agențiilor private de plasare în câmpul muncii, în ceea ce privește creșterea gradului de angajare legală peste hotare a lucrătorilor migranți.
- Ajustarea pregătirii profesionale din republică la standardele europene, depunerea unor eforturi în ceea ce privește recunoașterea diplomelor și certificatelor de calificare moldovenești în țările europene. Acest fapt va permite autorităților publice, precum și agențiilor private să inițieze o colaborare fructuoasă cu Serviciul European de Ocupare a Forței de muncă (EURES) și, prin urmare, să deschidă noi oportunități de angajare a lucrătorilor migranți din Republica Moldova în țările Europene.
- Dezvoltarea capacităților factorilor de decizie, în ceea ce privește integrarea perspectivei de gen în politicile și strategiile de migrație și dezvoltare. Aceasta presupune identificarea, în mod constant, a consecințelor politicilor asupra diverselor grupuri de femei și bărbați, înțelegerea cât mai operativă a relațiilor extrem de complexe dintre femei și bărbați care se modifică într-un mod accelerat.
- Reflectarea cât mai amplă a perspectivei de gen în cadrul politicilor de migrație și dezvoltare. Respectarea prevederilor recomandării CEDAW nr. 26 în procesul de elaborare și implementare a strategiilor de dezvoltare și a politicilor migraționiste.
- Având în vedere că cea mai mare parte a femeilor lucrătoare migrante sunt tinere, și activează, în cea mai mare parte, în domeniul muncii de îngrijire, este oportună instituționalizarea acestui tip de activitate pentru femeile migrante prin ratificarea Convenției Organizației Internaționale a Muncii nr. 189 privind drepturile lucrătorilor casnici și reflectarea prevederilor acestei convenții în legislația autohtonă cu privire la migrație și dezvoltare.
- Elaborarea unui cadru juridic și instituțional de reglementare a condițiilor de muncă și calificările necesare pentru munca de îngrijire (instituționalizarea ei atât în țările de origine, cât și în țările de destinație). Asigurarea respectării drepturilor persoanelor care prestează munci de îngrijire. Elaborarea a unui sistem de indicatori capabili să monitorizeze aceste tipuri de activități. Acceptarea de către instituțiile publice a muncii de îngrijire în calitate de responsabilitate socială.

Bibliografie:

1. De ZWAGER Nicolaas, SINTOV Ruslan, „Studiu de piață: Inovație în migrația circulară - Migrație și dezvoltare în Moldova”, Chișinău, IASCI 2014, p. 27.
2. Profilul migrațional extins al Republicii Moldova 2007-2012, OIM , Chișinău, 2013.
3. Integrarea migrației în strategiile de dezvoltare. Ghid pentru factori de decizie și specialiști, OIM, Chișinău, 2013.
4. PETROZZIELLO Allison J., Gender on the move working on the migration-development nexus from a gender perspective. Training manual. Santo Domingo, Dominican Republic, 2013

РАССЛОЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ МОЛДОВЫ ПО УРОВНЮ МАТЕРИАЛЬНОГО БЛАГОСОСТОЯНИЯ: ОСНОВНЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ И ИХ ДИНАМИКА

Конф. унив., д-р Наталия КОШЕЛЕВА, АЕМ

The trade-off between the competitiveness and well-being of population is discussed question. In modern conditions the competitiveness is a prerequisite for improving the well-being and prosperity of the nation. This article explains the evolution of the main indicators of well-being of the population of Moldova. It is concluded that the economic policy in the country has not developed in the direction of adaptation to changes in priorities of economic growth, namely towards increasing the welfare of the population. It is recommended the priorities of economic policy in this context.

Ключевые слова: конкурентоспособность, благосостояние, уровень жизни, неравенство, экономическая политика.

Несмотря на то, что значимость конкурентоспособности считается общепризнанной, до сих пор нет окончательно сформулированного определения данного понятия. Такого мнения

придерживается Майкл Портер, по праву считающийся одним из исследователей этого феномена.¹ К тому же, каждый этап развития современной экономики привносит новые элементы в понимании того или иного явления. Так, сегодня несколько по-иному расставляются акценты при рассмотрении последствий роста конкурентоспособности. Ранее большинство исследователей уделяли внимание достижению экономических целей как на макроуровне (экономический рост, положительное сальдо платежного баланса, рост производительности труда), так и на микроуровне (рост прибыли, увеличение эффективности производства, рост капитализации предприятий, фирм). В современных условиях все чаще говорят о том, что конкурентоспособность является условием повышения благосостояния и процветания нации.

Приведем некоторые определения конкурентоспособности:

1. «Конкурентоспособность – это способность производить товары и услуги, соответствующие спросу на международных рынках, в то же время обеспечивая для граждан высокий уровень жизни и возможность его сохранения в долгосрочной перспективе».²
2. «Конкурентоспособность – это способность страны добиться высоких темпов увеличения среднедушевого прироста ВВП».³
3. «Конкурентоспособность – это поддержка способности компаний, предприятий, регионов, стран и наднациональных регионов, сохранять, будучи открытыми для международной конкуренции, относительно высокий уровень показателей дохода и занятости населения».⁴

По мнению Майкла Портера и Кристиан Кетелс, чтобы понять, что такое конкурентоспособность, необходимо уяснить взаимосвязь данного понятия с благосостоянием нации. Повышение стабильного уровня жизни населения, а не экономический рост, является истинной целью каждой нации. Уровень благосостояния определяется производительностью экономики, измеряемой стоимостью товаров и услуг, производимых на единицу используемых ресурсов (трудовых, финансовых, природных ресурсов и т.д.). Именно производительность позволяет поддерживать высокий уровень заработной платы, гарантировать высокий уровень жизни и стабильность. Производительность зависит как от эффективности производства, так и от стоимости производимых товаров и услуг, измеряемой ценами, которые приобретаются на рынках. Таким образом, конкурентоспособность определяется производительностью.⁵ Благосостояние населения зависит от унаследованного или созданного нацией богатства. В первом случае оно обеспечивается за счет природных ресурсов (например, плодородной земли), а также выгодного географического положения. Такое наследство досталось и нашей стране, Молдове. В то же время, многим странам, богатым ресурсами, не удалось достигнуть уровня благосостояния тех стран, которые обладают меньшим потенциалом природных ресурсов.

Это объясняется тем, что доступность ресурсов может создать определенные проблемы для развития экономики («Голландская болезнь»), а также привести к появлению таких условий, которые препятствуют конкурентоспособности, ухудшая условия для создания богатства: принятие неэкономических политических решений (субсидии, льготы, сохранение непроизводительных рабочих мест), распределение богатства вместо создания производительной деловой среды для развития реального сектора и др.

Созданное богатство возникает на основе эффективного производства, использования инноваций и выгодной реализации созданных товаров и услуг как на внутренних, так и международных рынках. Таким образом, богатство создается предприятиями, фирмами, а создание условий для производительности и инноваций является важной ролью государства.

Итак, конкурентоспособность включает элементы производительности, эффективности и

---

¹ М. Портер, К. Кетельс, М. Дельгадо. Конкурентоспособность на распутье: направления развития российской экономики. 2006 (http://www.sp-ved.narod.ru/matiers/porter_rfstrategy.pdf)

² The Global Competitiveness Report 2011-2012 World Economic Forum. New York, Oxford University. Press, 2012, p 3-4

³ Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide. Meeting of the Industry Committee at Ministerial Level. Organization for Economic Co-operation and Development. Paris, 1998, p.85.

⁴ The IMD World Competitiveness Yearbook (WCX) (эл. Ресурс) URL: <http://www.imd.org/research/publications/wey/index.cfm>

⁵ М.Портер, К.Кетельс, М. Дельгадо. Конкурентоспособность на распутье: направления развития российской экономики. 2006 http://www.sp-ved.narod.ru/matiers/porter_rfstrategy.pdf

прибыльности. Сами по себе они не задают конечной цели. В современном мире – это необходимые условия достижения роста уровня жизни и материального благосостояния, т.е. важные инструменты для достижения цели.

Отсюда следует, что оценка конкурентоспособности любой нации должна состоять прежде всего в изучении социально-экономических показателей с акцентом на благосостояние нации. К их числу следует отнести показатели ВВП на душу населения, скорректированные с учетом покупательной способности, владение собственностью или капиталом, приносящим доход, показатели жизненного уровня населения, включающие среднюю заработную плату, долю населения, имеющего доход выше прожиточного минимума, средний размер пенсии и др.

В период транзиции в Молдове получили распространение различные формы собственности и капитала. Результатом рыночного реформирования стало появление частных собственников: крупных, средних и малых, представляющих соответственно различные социальные слои. Сформировался и слой фермеров - собственников земли.

Однако большая часть молдавского общества в результате формальной боновой приватизации (а по сути «прихватизации») не располагает ни частной собственностью, ни капиталом, не имеет возможности делать серьезные сбережения. Низкий уровень доходов наемных работников, массовая безработица, несвоевременные выплаты заработной платы – все это привело к маргинализации части населения, резко усилило социальное неравенство.

Прожиточный минимум в республике является официально признанным минимальным стандартом уровня жизни населения. Как известно, прожиточный минимум представляет собой стоимостную оценку потребительской корзины, включающей минимальные наборы продуктов питания, непродовольственных товаров и услуг, необходимых для сохранения здоровья человека и обеспечения его жизнедеятельности. В Молдове порядок расчета прожиточного минимума определяется Постановлением Правительства. Закон о прожиточном минимуме был принят в 2012 г.¹

По данным национальной статистики, располагаемые доходы населения в абсолютном выражении увеличиваются из года в год: так, с 2006 по 2014 годы они выросли в среднем в месяц на одного человека с 839,6 леев до 1767,5 леев, то есть почти в два раза (таблица 1). За рассматриваемый период увеличился и минимальный прожиточный уровень: с 935,1 леев до 1627,1 леев (около 100 долл. США).

Вместе с тем доходы среднестатистического жителя страны были ниже прожиточного минимума. Только в 2014 г. величина располагаемых доходов на 8,6% превысила величину прожиточного минимума.

Таблица 1

Распределение располагаемых доходов населения

Показатели	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2012г.	2014 г.
Располагаемые доходы населения (в среднем в месяц на одного человека), леев	839,6	1018,7	1188,6	1204,4	1273,7	1508,8	1767,5
Прожиточный минимум, леев	935,1	1099,4	1368,1	1187,8	1373,4	1507,5	1627,1
Население с доходами ниже прожиточного минимума, в %	69,9	68,9	71,8	64,1	67,3	68,6	62,8
Население с доходами выше прожиточного минимума, но ниже 2000 лей, в %	25,1	22,6	15,4	23,1	17,5	14,0	11,8
Население с доходами выше 2 000 леев, в %	5,0	8,4	12,9	12,9	15,2	17,4	25,3
Коэффициент Джини (концентрации доходов)	0,371	0,371	0,367	0,370	0,352	0,335	0,3225
Разница в располагаемых доходах 20% наиболее обеспеченного населения и 20% наименее обеспеченного населения	7,1	7,0	6,8	7,2	6,4	5,6	5,3

Источник: *Аспекты, касающиеся уровня жизни населения в 2014 г. Национальное бюро статистики. Кишинев. 2015 г.* Электронный ресурс.

Режим доступа:

http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/aspecte_nivelul_trai/Aspecte_Nivelul_Trai_2014.pdf

¹ Legea Republicii Moldova nr. 152 din 5 iulie 2012 cu privire la minimul de existență. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, №165, art.555.

По критерию «прожиточный уровень» в молдавском обществе можно выделить следующие социальные группы:

- население, чей уровень располагаемых доходов выше 2 000 леев. Удельный вес этой группы вырос с 5% (2006 г.) до 25,3% (2014);
- население с располагаемыми доходами выше прожиточного минимума и до 2 000 леев. Доля этой группы уменьшилась за рассматриваемый период с 25% до 11,8%;
- население с уровнем дохода ниже прожиточного минимума, т.е. бедное население, доля которого сохраняется на уровне 62,8% и составляет 2/3 населения страны.

Анализ динамики распределения располагаемых доходов по квинтилям показал, что только социальные слои, включенные в IV и V квинтили, имеют доходы выше прожиточного минимума. А доходами выше 2 000 леев располагают домохозяйства только из V квинтиля (таблица 2).

Таблица 2

**Динамика среднемесячных располагаемых доходов по квинтилям,
2006-2014 гг. (в лаях)**

	I	II	III	IV	V
2006	392,6	586,2	748,1	964,8	1505,9
2007	491,4	727,8	899,9	1143,5	1830,7
2008	608,0	814,5	1055,9	1366,9	2097,8
2009	544,9	832,4	1055,4	1375,2	2021,2
2010	624,4	942,9	1174,7	1453,1	2173,3
2012	812,6	1071,2	1371,5	1669,2	2623,7
2014	974,0	1332,2	1605,7	1964,1	2961,1

Источник: Исследование бюджетов домашних хозяйств. Аспекты, касающиеся уровня жизни населения в 2014 г. Национальное бюро статистики. Кишинев. 2015 г. Электронный ресурс.

Режим доступа:

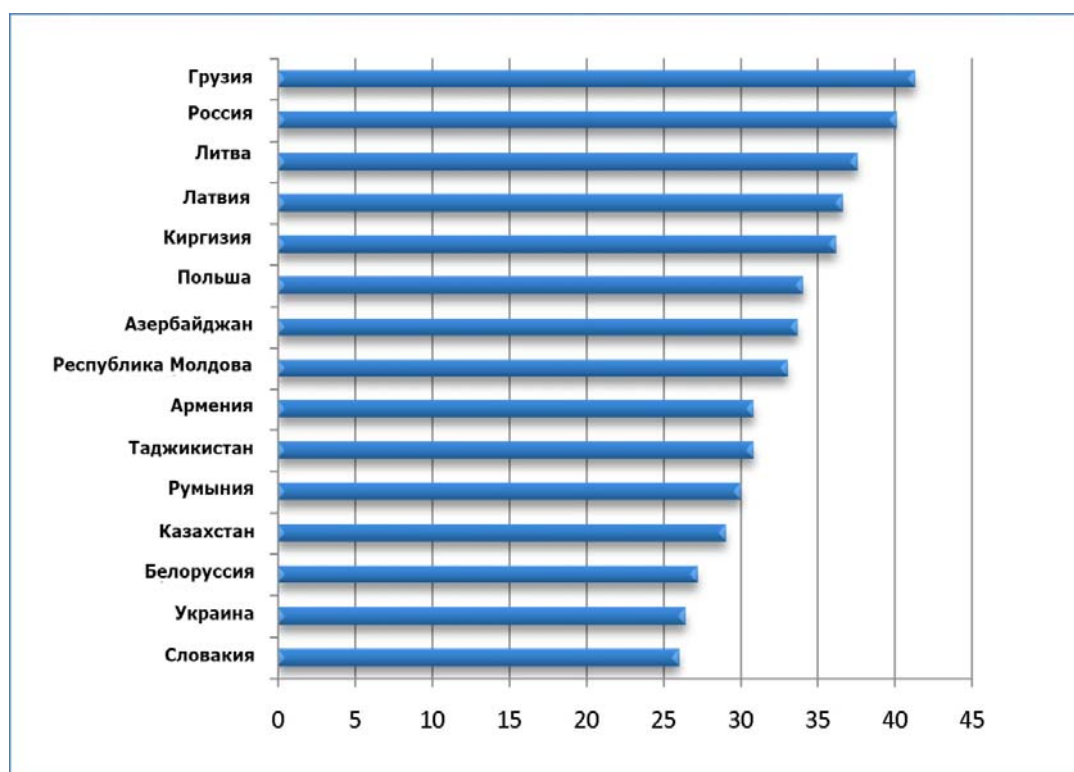
http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/aspecte_nivelul_trai/Aspecte_Nivelul_Trai_2014.pdf

О степени расслоения населения Молдовы по уровню годового дохода можно судить по такому показателю, как коэффициент Джини (концентрации доходов), который определяет степень отклонения фактического распределения доходов населения от абсолютно равного их распределения между жителями страны. В 2014 году в Молдове его величина составила 0,3225, что на 48 пунктов меньше данного показателя в 2006 году. Несмотря на положительную динамику, величина коэффициента Джини остается значительной, что свидетельствует о существующем неравенстве по уровню доходов.

Сравнивая степень дифференциации населения Молдовы по уровню доходов с другими странами в данном регионе, можно отметить, что он идентичен с показателями неравенства в Польше, но выше, чем в Румынии, Белоруссии и Украине. В то же время он ниже аналогичного показателя в России, Латвии, Литве, где дифференциация превышает европейский уровень (см. рисунок 1).

Степень расслоения населения по уровню доходов измеряется и коэффициентом дифференциации доходов (коэффициентом фондов), указывающим на соотношение суммарных значений доходов, приходящихся на 10% наиболее и 10% наименее обеспеченных групп населения. В Молдове этот показатель составил 13,6 и по сравнению со странами СНГ он сохраняется на высоком уровне (таблица 3). В Казахстане доходы наиболее обеспеченных превышают доходы менее обеспеченных в 5,2 раза, в Беларуси - 5,6 раза. Самый низкий показатель дифференциации доходов в Азербайджане (2,6). Следует отметить, что официальные данные по странам региона являются среднестатистическими и к тому же заниженными, так как не отражают теневые доходы, скрывающиеся от налогообложения. В

случае их учета, по оценкам специалистов, уровень дифференциации мог бы достигнуть в государствах Содружества 60-70 раз.

Рисунок 1. Коэффициент Джини в странах СНГ, 2011 год

Источник: Мировой Банк. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://databank.worldbank.org/data/views/variableSelection/selectvariables.aspx?source=poverty-and-inequality-database#>

Таблица 3

Коэффициент дифференциации населения по уровню доходов (коэффициент фондов) в странах СНГ

	Коэффициент дифференциации доходов (коэффициент фондов)		
	2009 г.	2010 г.	2014 г.
Азербайджан	3,0	3,0	2,6
Армения	9,4	14,2	-
Белоруссия	5,6	5,6	6
Казахстан	5,3	5,7	5,2
Киргизия	11,1	11,1	17,2
Молдавия	11,8	21,2	13,6
Россия	16,6	16,6	16,0
Таджикистан	14,8	15,2	14,5
Украина	6,1	6,0	-

Источник: О социально-экономических индикаторах бедности в странах СНГ в 2014г. Всеобщая конфедерация профсоюзов. 2015. Эл. ресурс. Режим доступа: <http://www.vkr.ru/docs/47/592.html>

О степени неравенства населения по уровню доходов можно судить и по дифференциации заработной платы и пенсиям, доля которых преобладает в структуре располагаемых доходов. Так, в 2014 году доходы от трудовой деятельности составляли почти половину (41,6%), а социальные пособия – 20,2%, (из которых 17,6% – пенсии) в структуре

доходов населения Молдовы¹.

Заработная плата остается главным источником дохода для населения Молдовы. За период с 2009 по 2014 гг. величина средней зарплаты выросла в 1,2 раза (таблица 4). В то же время ее соотношение с прожиточным минимумом практически не изменилось, превышение почти в два раза. Величина прожиточного минимума была превышена доходами тех домохозяйств, в которых проживают лица, занятые в несельскохозяйственном секторе (+26,6%) и предприниматели (+49,2%). Однако данного показателя не достигали доходы пенсионеров (-17,9%), доходы лиц, занятых в сельскохозяйственном секторе (-24%), и лиц, практикующих индивидуальную трудовую деятельность в сельском хозяйстве (-44,5%).

Таблица 4

Соотношение между доходами населения и прожиточным минимумом в Молдове (2009-2014 гг.)

	2009	2010	2011	2014
Прожиточный минимум, в среднем в месяц на человека, леев	1187,8	1373,4	1503,0	1627,1
Располагаемые доходы населения, в среднем в месяц на человека, леев	1166,1	1273,7	1444,7	1767,5
Заработная плата одного работника, в среднем в месяц, леев	2747,6	2971,7	3193,9	3944,2
Размер пенсии, в среднем в месяц, леев	775,5	810,9	873,9	957,6
Соотношение между среднемесячными располагаемыми доходами на человека и прожиточным минимумом, в %	98,2	92,7	96,1	108,6
Соотношение между среднемесячной заработной платой одного работника и прожиточным минимумом для населения трудоспособного возраста, в %	219,6	204,5	201,8	219,3
Соотношение между средним размером пенсии и прожиточным минимумом, в %	75,8	68,5	66,9	73,5

Источник: Минимальный прожиточный минимум в 2014г. Национальное бюро статистики, 2015
<http://www.statistica.md/newsview.php?I=ro&idc=168&id=4692>

В Молдове, Киргизии, России от 10 до 25% работников получают заработную плату ниже прожиточного минимума, тогда как в Азербайджане и Белоруссии – только от 1 до 7% работников.

Несмотря на то, что размер средней заработной платы в Молдове почти в 2,5 раза выше величины прожиточного минимума, она остается одной из самых низких в Европе и среди стран СНГ, составляя 462 долл. США (2014 г.). Для сравнения: средняя заработная плата в Белоруссии - около 911 долл., России – 1003 долл. К европейским странам с наиболее высокой зарплатой относятся Швейцария (4,2 тыс. долл.), Норвегия (3,8 тыс. долл.), Нидерланды (3,9 тыс. долл.) и Германия (3,4 тыс. долл.).²

В Молдове сохраняется относительно высокая дифференциация работающих по уровню заработной платы, характеризуемой соотношением заработной платы высокооплачиваемых и низкооплачиваемых работников (децильным коэффициентом дифференциации). Этот коэффициент в Белоруссии составляет 4,1, в Украине – 4,6, в Молдове же его величина – 5,7, в России – 7,1.

Существенно большую, чем в среднем по стране, заработную плату получают работающие в отрасли «Информация и коммуникации», «Финансовая деятельность», «Электро-

¹ Аспекты, касающиеся уровня жизни населения в 2014 г. Национальное бюро статистики. Кишинев. 2015 г. Электронный ресурс. Режим доступа: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/aspecte_nivelul_trai/Aspecte_Nivelul_Trai_2014.pdf.

² О состоянии заработной платы в независимых государствах региона в 2014г. (май 2015г.). Всеобщая конфедерация профсоюзов. 2013. Эл. ресурс. Режим доступа: <http://www.vkp.ru/docs/47/579.html>

и теплоэнергетика, газ и водоснабжение». Наиболее низкая заработная плата сохраняется у работников, занятых в сельском и лесном хозяйстве, в отраслях бюджетной сферы. Заработная плата работников образования, науки, здравоохранения, культуры по-прежнему значительно ниже, чем в целом занятых в Молдове. Государство сдерживает рост заработной платы «бюджетников», в том числе и за счет установления чрезвычайно низкой минимальной оплаты труда. Ее размер в Молдове, на 1.01. 2015 г., составлял всего 64 долл. США, что почти в 3 раза ниже размера минимальной зарплаты в Белоруссии (177 долл.), почти в 2 раза ниже, чем в Азербайджане (134 долл.). При этом в Белоруссии минимальный размер зарплаты на 45% превышает прожиточный минимум, а в Украине соответствует этому социальному стандарту¹.

Потребительские расходы, их величина и структура, являются одним из основных показателей, характеризующих уровень благосостояния. Степень социального расслоения населения, по мнению многих исследователей, в большей степени определяется размерами потребительских расходов, которые превышают располагаемые доходы. Ежемесячные средние потребительские расходы населения Молдовы за период 2006- 2014 гг. увеличились почти в два раза и составили 1816,7 леев. Несмотря на положительную динамику, их величина незначительно превышает как располагаемые доходы, так и величину прожиточного минимума.

Степень социального расслоения населения страны по уровню благосостояния на основе располагаемых доходов является более высокой, чем степень социального расслоения по потребительским расходам: последние распределяются по квинтильным группам более равномерно, чем располагаемые доходы. В 2008 году коэффициент Джини, рассчитанный по располагаемым доходам домохозяйств, был на 15,2% выше коэффициента Джини, рассчитанного по потребительским расходам. В 2014 году данная разница составила уже 29%. Это объясняется значительными размерами денежных трансфертов, поступающих в бюджеты домашних хозяйств от их родственников, работающих за рубежом.²

Структура потребительских расходов служит объективной характеристикой качества жизни. В более обеспеченных домохозяйствах доля затрат на удовлетворение потребностей высокого порядка (на образование, культуру и отдых, расходы на обустройство жилья, транспорт, затраты на рестораны и кафе) заметно выше, чем у малообеспеченных. В то время как высокая доля расходов на продукты питания свидетельствует о низком уровне жизни.

По данным обследования бюджетов домашних хозяйств в 2014 году 72,9% домашних хозяйств оценили уровень жизни как удовлетворительный и только 10,6% как хороший и очень хороший. Остальные оценили уровень жизни как неудовлетворительный. При этом 6,5% из числа обследованных домохозяйств отметили улучшение уровня жизни в 2014 году по сравнению с предыдущим годом, а 21,1% отметили существенное ухудшение уровня жизни.

Выводы: Экономическая политика в Молдове не развивалась в направлении адаптации к изменениям в приоритетах экономического роста, а именно в направлении повышения благосостояния населения. Не были предприняты и должные меры в повышении конкурентоспособности как на микро-, так и макроуровне.

Среди главных приоритетов экономической политики следует выделить:

- Во-первых, необходима общегосударственная экономическая стратегия, дающая ориентиры для дальнейшего экономического развития на основе критерия производительности и благосостояния, а не политических соображений.
- Во-вторых, нужно заложить современные основы конкурентоспособности посредством укрепления институциональной среды, улучшения общих условий хозяйствования, создания конкурентоспособных регионов и установления взаимовыгодных экономических связей со странами ближнего зарубежья.
- В-третьих, следует начать борьбу с коррупцией, провести правовую реформу.

---

¹ О состоянии заработной платы в независимых государствах региона в 2014г. (май 2015г.). Всеобщая конфедерация профсоюзов. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.vkr.ru/docs/47/579.html>

² Аспекты, касающиеся уровня жизни населения в 2014 г». Национальное бюро статистики. Кишинев. 2013 г. Электронный ресурс. Режим доступа: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/aspecte_nivelul_trai/Aspecte_Nivelul_Trai_2014.pdf

- В-четвертых, необходимо обеспечить конкуренцию как на внутреннем, так и на международном рынках.
- В-пятых, создать стимулы и рычаги для развития инноваций.
- В-шестых, необходимо перевести миграцию населения в русло более уравновешенной.

Библиография:

1. ПОРТЕР М., КЕТЕЛЬС К., ДЕЛЬГАДО М. *Конкурентоспособность на распутье: направления развития российской экономики*. 2006 (http://www.spved.narod.ru/maternal/porter_rfstrategy.pdf)
2. The Global Competitiveness Report 2011-2012 World Economic Forum. New York, Oxford University. Press, 2012, p 3-4
3. Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide. Meeting of the Industry Committee at Ministerial Level. Organization for Economic Co-operation and Development. Paris, 1998, p.85
4. The IMD World Competitiveness Yearbook (WCY) (эл. Ресурс) URL: <http://www.imd.org/research/publications/vey/index.cfm>
5. Legea Republicii Moldova nr. 152 din 5 iulie 2012 cu privire la minimul de existență. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, №165, art.555.
6. Аспекты, касающиеся уровня жизни населения в 2014 г. Национальное бюро статистики. Кишинев. 2015 г. Электронный ресурс. Режим доступа: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/aspecte_nivelul_trai/Aspecte_Nivelul_Trai_2014.pdf
7. О социально-экономических индикаторах бедности в странах СНГ в 2014г. Всеобщая конфедерация профсоюзов. 2015. Эл. ресурс. Режим доступа: <http://www.vkp.ru/docs/47/592.htm>
8. О состоянии заработной платы в независимых государствах региона в 2014г. (май 2015г.). Всеобщая конфедерация профсоюзов. 2015. Эл. ресурс. Режим доступа: <http://www.vkp.ru/docs/47/579.html>

METODE ȘI TEHNICI MODERNE DE PREDARE-ÎNVĂȚARE A LIMBII ROMÂNE PENTRU CETĂȚENII STRĂINI

Lect. univ., Galina RADU, ASEM

*„A instrui pe tineri cum se cuvine nu constă în a le vâri în cap
O mulțime de cuvinte, fraze, expresiuni și opinii din diferiți autori,
ci a le deschide calea cum să priceapă lucrurile”.*

John Amos Comenius

The end of the last millennium knew a renaissance of interest for teaching foreign languages. The interest for learning and having knowledge of foreign languages is determined by the relations of today's world which are: globalization, knowledge of other cultures, tourism, business, translation, the benefit of opportunities given by European market or even global labor market, integration in other communities etc. It turns out that, in the last years, many foreign citizens wish to receive Republic of Moldova's citizenship. And the authorities of RM make efforts of integration by taking some practical measures to assure the studying of Romanian language in higher education institutions, language centers etc. adopting the programs and standards UE in this area. Therefore, the discipline "Romanian language for foreign students" implies a complex structure of studying phonetics (pronunciation and intonation), Grammar (morphology and syntax), Semantics (analysis of speech). The fact that in all the countries in the world, the foreign languages are studied by millions of people, but only a small percentage of these people get to complete the studies in order to be able to use effectively the studied language, makes to appear as more modern methods and techniques that

would help studying foreign language efficiently. Year by year, new methods and techniques for learning Romanian language for foreign citizens appear, which we mentioned in this article.

In conclusion, I may mention the fact that these times are favorable for learning foreign languages. The teacher of Romanian language for foreign students must have, apart from the knowledge of language, the multitude of modern methods and techniques, a very good pedagogical training both theoretical and practical one. Knowledge of Romanian language assumes to have the control of: vocabulary, grammar, pronunciation and intonation that are specific to the Romanian language, the ability to receive and understand oral messages, the ability to receive and understand written messages (to read), to express orally (to talk) and in writing (to write) in Romanian language.

Cuvinte-cheie: metodă modernă, limbă română, cetățeni străini, trainer, strategie modernă, limbă străină, procedeu de predare, tehnologii moderne, limbaj, tehnici de predare.

Sfârșitul mileniului trecut a cunoscut o renaștere a interesului pentru predarea limbilor străine. Valurile de migrație, căutarea unui trai mai decent joacă rolul fundamental în dorința de a cunoaște o altă limbă decât cea maternă, care să le asigure emigranților încadrarea în societate, găsirea unui loc de muncă, siguranța zilei de mâine. Învățarea și cunoașterea limbilor străine este determinată de realitățile lumii de astăzi, și anume: globalizarea, importanța multilingualismului în edificarea unei noi Europe sub sigla UE.

Se spune că nevoia de a învăța o limbă străină este aproape atât de veche, ca însăși istoria umană. Iar „însușirea unei limbi se află în relație cu senzațiile și experiența”, spune John Amos Comenius, profesor, educator și scriitor ceh, considerat părintele educației moderne. Iar B.Macaulau spunea, „cum înveți o limbă nouă, simți că dobândești un suflet nou”.

Aspectul emoțional joacă un rol important în studierea unei limbi străine. Zâmbetele și gesturile simple, cuvintele calde etc., chiar dacă, la început, sunt neînțelese, aceștia sunt primii pași spre a cunoaște o limbă străină. Precum se aprinde focul de la alt foc, așa și sufletul omului se modelează datorită sufletului altui om. „Oamenii învață, învățând pe alții”, spunea Seneca.

Deci, profesorul are menirea de a modela sufletele dornice de cunoștințe prin multitudinea metodelor și procedeele de predare. Abordarea unei predări de tipul „cretă-tablă”, care a avut meritele ei, în zilele noastre, nu mai poate fi potrivită pentru generația de azi. Cărțile, din care își luau informația până mai ieri studenții, sunt înlocuite azi cu noile resurse tehnologice pentru a crea o învățare interactivă centrată pe cursant.

În prezent, suntem martorii unei lupte între vechi și nou, între tradiție și inovație. Profesorii stabilesc „itinerariile” celui mai indicat model de urmat, analizând și păstrând ceea ce este etichetat drept „bun” pentru a înlocui metodele demodate, nefolositoare.

Dascălii apelează la o gamă largă de strategii, ca să încurajeze însușirea limbii străine. Prin profesionalism, dar mai ales prin dăruire sufletească poți obține rezultate îmbucurătoare. Folosirea unor metode și strategii moderne, active de predare-învățare este importantă, deoarece are un impact mai mare asupra învățăceilor.

Etimologic, termenul de metodă este un cuvânt compus din alte două, provenind din grecescul *methodos* unde: *meta* înseamnă „către”, „spre” și *hodos* înseamnă „drum”, „cale”. Metoda este o bază a strategiilor didactice. Ea are menirea de a clarifica aspectele teoretice generale ale problemei și, astfel, să iasă mai mult în relief specificitatea metodelor de predare a limbii.

A cunoaște o limbă străină presupune a fi stăpân pe: 1) *vocabular*; 2) *gramatică*; 3) *pronunția și intonația*; 4) *capacitatea de a recepta și înțelege mesajele orale*; 5) *a se exprima oral (a vorbi)*; 6) *a recepta și înțelege mesajele scrise*; 7) *a citi*; 8) *a se exprima în scris (a scrie) în limba străină*.

În principiu, o metodă se fundamentează pe răspunsurile pe care autorul își dă întrebările: „*ce este limba?*” și „*cum se învață limba?*”. Pe baza acestor răspunsuri se dezvoltă proiectul metodei, care fixează: 1. *obiectivele generale și specifice ale metodei*; 2. *modelul de programă*; 3. *tipurile de activități de predare-învățare*; 4. *rolurile atribuite celui ce învață*; 5. *rolurile profesorului*; 6. *rolul materialelor didactice folosite în procesul de învățământ sau suport (manuale, mijloace audio-vizuale...)*.

În cadrul metodei, se specifică procedura, tehnicile, activitățile folosite de profesori și învățăcei când folosesc metoda respectivă.

În practica predării limbii române cetățenilor străini, există o multitudine de metode care au fost

și sunt folosite, unele mai eficiente, altele mai puțin .

1. **Teoria Inteligențelor Multiple**, este una din metodele de predare cu o aplicare originală. Teoria a fost evidențiată de profesorul Howard Gardner de la Universitatea Harvard. Ea ne îndeamnă să ne imaginăm o multitudine de „ferestre” (căi) prin care putem ajunge în aceeași „casă” (mintea cursantului). Dacă învățăm să folosim toate aceste „ferestre”, îndepărtăm multe dintre barierele care stau în calea învățării eficiente. Pentru a identifica și a folosi corect toate „ferestrele”, metoda de predare a limbii române se adaptează la necesitățile fiecărui student. Iar în mintea și inima cursanților se ajunge prin activități interactive și prin crearea unei atmosfere cu adevărat speciale.

2. O altă idee inovatoare, care vine în întâmpinarea dificultăților cu care ne confruntăm în contemporaneitate, este **predarea diferențiată** (Louis Legrand, 1970). Această metodă de predare presupune adaptarea metodelor de predare la diferite tipuri de studenți cu scopul de a spori însușirea limbii române și de a reduce eșecul. Această metodă este capabilă de a sublinia progresul studentului și de a-l motiva. Punând în aplicare cele spuse de Stanford Ericksen: „*Elevii învață ceea ce îi interesează*” și Emerson: „*Secretul educației constă în respectarea elevului*”, atunci, cu siguranță, reușim să atingem țelul ca profesor. Goethe știa: „*În toate lucrurile învățăm doar de la cei pe care îi iubim*”. Inspirându-ne din toate acestea, putem spune: „*Studenții învață ce îi interesează de la oamenii pe care îi iubesc și cărora, știu ei, le pasă de ei...*”.

3. **Metoda audio-linguală** (The Audio-Lingual Method). Această metodă s-a dezvoltat în SUA în timpul Celui de-al Doilea Război Mondial. Scopul metodei: studenții învață limba într-un mod comunicativ. Vocabularul și gramatica sunt prezentate sub forma unor dialoguri care sunt învățate prin repetiție și imitație. Gramatica este predată în mod inductiv. Limba maternă a studenților nu este folosită. Profesorul oferă modelul de limbaj, studenții fiind imitatori ai acestui model. Tehnicile folosite sunt dialoguri, jocuri de rol, repetiții, exerciții de gramatică și vocabular. Evaluarea este orală.

3.a) **Prezentare, Practică, Producere** (Presentation, Practice, Production). Aceasta este varianta britanică a metodei audio-linguale. Ea constă din trei etape. În prima etapă, profesorul introduce elementele de limbaj ce trebuie asimilate. Studenții exersează, folosind tehnici de reproducere și repetiție (etapa 2). A treia etapă se referă la folosirea limbajului prezentat și asimilat într-un mod original. La fel ca și în cazul metodei audio-linguale, vocabularul și gramatica sunt predate inductiv. Comunicarea primează, limba maternă nefiind folosită. Modelul fiind profesorul, cel care coordonează activitatea. Pentru că este o metodă bazată pe comunicare și evaluarea se face tot în acest fel.

4. **Sugestopedia** (Suggestopedia). Inventatorul acestei metode este G.Lozanov (psihoterapeut bulgar). Este o metodă bazată pe sugestologie. Lozanov afirmă că, prin această metodă, se poate învăța o limbă străină, aproximativ, de la trei până la cinci ori mai rapid decât prin metodele convenționale. Sugestopedia e o transpunere în practică a superînvățării (superlearning). Numele de *sugestopedie* provine din alăturarea cuvintelor „sugestie” și „pedagogie”. Sugestopedia este cea mai nouă din cele șase metode de învățare a limbilor străine. Prima dată metoda a fost folosită în Sofia, ulterior la Moscova, Budapesta, Ottawa. În Canada, a fost folosită în 1973. Apoi metoda a început să fie aplicată și în Japonia, Belgia, Franța, Finlanda. Metoda constă în aplicarea sugestiei în pedagogie, dezvoltată cu scopul de a ajuta studenții să depășească barierele învățării. Principalul obiectiv este de a accelera procesul învățării, folosind puterile mentale. Studenții stau cât de confortabil posibil (scaune moi, muzică, o atmosferă plăcută). Ei primesc noi nume și noi ocupații de-a lungul cursului, creându-și chiar noi biografii. Sunt două stadii ale lecției: una receptivă și una activă. Studenții participă la diferite activități: citesc, interpretează dialoguri, exersează diverse jocuri, dramatizări. Gramatica nu este considerată ca fiind importantă. Greșelile nu sunt corectate imediat, accentul se pune pe fluentă. Limba maternă a studenților este folosită, dacă e necesar. Elementele pe care se pune accent sunt vocabularul, capacitatea de exprimare orală, capacitatea de receptare a mesajului scris și capacitatea de exprimare scrisă. Studenții sunt evaluați pentru performanțe în sala de curs.

5. **Metoda directă** (The Direct Method). Inventatorul acestei metode este americanul Charles Berlitz, „părintele” Triunghiului Bermudelor, întemeietorul Școlii de Limbi Străine Berlitz, unul dintre cei mai mari lingviști din toate timpurile, care comunică în 34 de limbi. Principalul obiectiv al acestei metode este de a învăța studenții să comunice într-o limbă străină. Nu este admisă traducerea, profesorul folosindu-se de lumea reală, imagini, pantomimă pentru a sugera sensul. Limba maternă nu este folosită deloc. Gramatica este folosită inductiv. Tehnicile folosite sunt conversația, citirea cu voce tare, exerciții, compuneri, repetiții. La lecție, sunt folosite cele patru dimensiuni ale predării:

capacitatea de exprimare orală, capacitatea de receptare a mesajului oral, capacitatea de receptare a mesajului scris și capacitatea de exprimare scrisă. Studenții exersează vocabularul în context. Rolul profesorului este de a fi partener al studentului. Interacțiunea are loc între profesor – student, dar și student – student. În metoda directă, se practică autoevaluarea.

6. **Metoda răspunsului fizic total** (The Total Physical Response Method). Scopul acestei metode constă în reducerea stresului în învățarea unei limbi străine (în cazul nostru, studiarea limbii române în grupe de cetățeni străini), iar studenții să se bucure de experiența învățării. Metoda acordă o mare importanță dezvoltării capacității de receptare a mesajului oral. În prima parte a lecției, care constă în modelare, profesorul dă comenzi, apoi realizează acțiuni împreună cu studenții. În a doua parte a lecției, studenții demonstrează că au înțeles comenzile. Profesorul este coordonator, studenții – imitatori. Studenții vor vorbi atunci când simt că sunt pregătiți. Profesorul este tolerant cu greșelile studenților. Evaluarea constă în verificarea înțelegerii prin realizarea unor activități.

7. **Metoda Suzuki**. Muzicianul japonez, Shinichi Suzuki, filozof și educator, inventatorul internațional al metodei Suzuki. E cel care a dezvoltat programul pentru vioară, a aplicat principiile de bază ale deprinderii vorbirii în învățarea muzicii. Atât copiii, cât și studenții învață mult mai ușor o limbă străină pe ritmurile muzicii. Mulți lingviști au început să recunoască legătura între muzică și competențele lingvistice. Folosirea muzicii ajută la îmbunătățirea limbajului. Cercetările neurologice recente ne spun că, atunci când învățăceii cântă și se mișcă pe ritmurile muzicii, conexiunile lor cerebrale în formare sunt cu totul antrenate și stimulate. Studiile arată că atunci când studentul bate din palme sau din picioare într-un anumit ritm sunt în legătură cu învățarea limbajului. De exemplu, a bate din palme și din picioare pe ritmul unui cuvânt necunoscut îi ajută să asimileze noul vocabular. O altă conexiune între limbaj și muzică este că ambele au legătură cu versurile și rima. Evaluarea poate fi efectuată pe ritmurile unei muzici mai lente, dar plăcute auzului.

În procesul de învățare a limbii române, pentru cetățenii străini, trainerul are un rol important. Cei mai mulți dintre învățăceii apreciază profesionalismul, seriozitatea, punctualitatea și, nu în ultimul rând, creativitatea trainerului. Tehnicile de predare creativă a unei limbi străine transformă ora de curs într-o experiență plăcută și relaxantă. Tehnicile tradiționale coexistă cu cele moderne în predarea limbii române cetățenilor străini, fiecare având avantajele ei, elemente ce pot fi folosite oricând cu succes. Iată unele din ele:

1. **Brainstorming**. Este poate una dintre cele mai comune tehnici de stimulare a creativității, dar și una dintre cele mai eficiente. Această tehnică poate fi folosită cel mai des înaintea unei activități de citire sau pentru rezolvarea unei anumite probleme, în general.
2. **Jocul de rol**. Este o altă activitate interesantă care îi face pe cursanți să se implice activ în dezbaterile unei teme. De exemplu, în cadrul orei de curs, profesorul poate oferi fiecărui cursant un cartonaș cu un rol pe care cursantul să-l joace (secretară, șef de tură, asistent de producție, manager de resurse umane), iar apoi le poate da o situație pe care aceștia să o dezbată. Cursanții trebuie să intre în pielea personajului lor și să-și „interpreteze” rolul cât mai convingător.
3. **Gramatică prin cântece**. Pentru fixarea cunoștințelor, în ceea ce privește folosirea unui timp verbal, profesorul elimină din textul cântecului structurile pe care cetățenii străini trebuie să le asimileze, iar, în timp ce ascultă melodia, ei completează cu elementul gramatical corect.
4. **Cursanții „preiau” comanda**. Este o altă strategie prin care atmosfera din sala de curs va fi una creativă. Pentru aceasta, profesorul îi poate invita pe studenți să lucreze în perechi/ grupuri și să planifice, de exemplu, o parte dintr-o lecție sau subiectele pentru evaluarea finală.
5. **Tehnica „acvariului” (fishbowl)**. Aceasta presupune extinderea rolului observatorului în grupurile de interacțiune didactică. În sala de curs scaunele se așază sub forma a două cercuri concentrice înainte ca studenții să intre în încăpere. Apoi ei își aleg locul preferat. Cei din cercul interior primesc 8-10 minute pentru a discuta o problemă controversată (în prealabil, tema a fost discutată în sala de curs). Creativitatea, gândirea critică sunt binevenite, crescând eficiența studierii limbii române de către cetățenii străini.

Timpurile noastre sunt favorabile învățământului de limbi străine. Învățarea unei limbi străine pe cont propriu mai rar duce la rezultate îmbucurătoare. Profesorul ghidează și facilitează învățarea, ajută studenții să interpreteze, să organizeze cunoștințe, astfel ca aceștia să formeze aptitudini nu doar în conținutul studiat, ci și în învățarea propriu-zisă.

Din experiență se știe că, învățarea la nivel utilizabil al limbii străine nu este ușoară – dovada evidentă fiind dată de miile și milioanele de absolvenți din toată lumea a diferitelor tipuri de școli în care au studiat o limbă străină ani de zile, iar la absolvire nu reușesc să poarte o conversație uzuală, să traducă în sau din limba-țintă un text de dificultate medie și să înțeleagă o știre difuzată prin mass-media.

Profesorul de limbi străine trebuie să aibă, pe lângă cunoașterea limbii respective, o foarte bună pregătire psihopedagogică atât la nivel teoretic, cât și practic.

Am constatat că, în ultimii ani, foarte mulți cetățeni străini își doresc să primească cetățenia Republicii Moldova. Iar autoritățile RM fac eforturi de integrare prin luarea unor măsuri practice pentru a se asigura studierea limbii române în cadrul instituțiilor de învățământ superior, centrelor lingvistice etc. Se adoptă programele și standardele Uniunii Europene în acest domeniu.

Însușirea unei limbi străine este mai complexă atunci când sunt aplicate metodele și procedeele, tehnicile necesare. Cea mai bună metodă de predare este să-i faci pe cursanți să zâmbească, să-i faci să iubească studiul limbii și să nu-i plictisești nici măcar o secundă. Prin metoda mea de predare vreau ca toți cursanții să știe să înțeleagă un text în limba română, să-și poată susține punctul de vedere cu argumente, să poată comunica în orice context cu oricine. Pentru ai surprinde pe studenți, aleg o multitudine de articole pe teme cât mai variate pentru a-i face curioși. Dacă a-r fi să-mi descriu metoda de predare într-un cuvânt, aș alege „surpriza”.

Bibliografie:

1. http://www.rcsedu.info/index.php?option=com_content&view=article&id=24:metode-tradiionale-i-moderne-folosite-in-predarea-limbii-engleze&catid=6:teoria-instruirii-i-didactici-speciale
2. http://www.academia.edu/6129545/Metode_interactive_de_predare-invatare-evaluare_a_stiintelor
3. <http://abest.ro/blog/2014/04/4-tehnici-de-predare-creativa/>
4. <https://www.facebook.com/invatatorul.modern>
5. http://www.prokid.ro/sfaturi-practice/sfaturi_practice/copiii_invata_mai_usor_o_limba_straina_pe_ritmul_muzicii-1008/
6. <http://www.vorbitiromaneste.ro/download/manual/Manual%20de%20initiere%20in%20limba%20romana%20si%20de%20orientare%20culturala%20pentru%20straini.pdf>

MODALITĂȚI DE ORGANIZARE EFICIENTĂ A PROCESULUI DE RECRUTARE A PERSONALULUI

Conf. univ. dr. Marina BAIEȘU, ASEM

Performance is the main objective of the human resources of a company. To be proficient, competent and appropriate staff is a necessity, which will operate in an attractive social climate. Using a well-defined system of recruitment of candidates, can create a team of highly qualified specialists with initiative and creative potential, thus ensuring high compatibility at both the personal and interpersonal levels for a lengthy period of time.

Recrutarea reflectă o etapă de importanță a asigurării personalului, extrem de importantă, ce necesită tehnici speciale, astfel, încât calitatea recrutării condiționează performanțele viitoare ale companiei. Performanța este principalul obiectiv al resurselor umane ale unei companii. Pentru a fi performanți, este necesar un personal competent și adecvat, care își desfășoară activitatea într-un climat social atrăgător. Utilizând un sistem bine definit de recrutare a candidaților, se poate forma un colectiv de specialiști de calificare înaltă cu spirit de inițiativă și potențial creativ, asigurând, astfel, o compatibilitate ridicată atât la nivel personal cât și interpersonal de lungă durată.

În cazul în care se utilizează diverse metode și surse de recrutare, managerul trebuie să facă o evaluare pentru a identifica cele mai eficiente metode. Sursele ineficiente trebuie eliminate la următoarea campanie de recrutare. Unele dintre criteriile utilizate la evaluarea surselor și metodelor de

recrutare sunt reprezentate de: costul total, costul de recrutare per candidat selectat, numărul de candidați și performanțele la locul de muncă al noilor colegi.

În ultimii ani, una dintre metodele de recrutare nou-apărute și care a cunoscut o dezvoltare de amploare este reprezentată de **site-urile de internet specializate în recrutarea de personal**. Acestea se adresează atât angajatorilor, cât și persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă. În ceea ce privește costurile, în general, angajatorilor, li se percepe un anumit comision sau un abonament lunar, iar pentru persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă serviciile sunt gratuite. Cele mai multe site-uri de acest gen sunt structurate pe domenii de activitate sau localități, facilitând astfel căutarea unui loc de muncă.

Investitorii străini, intrați la noi în țară, în ultimii ani, au atras după sine o cerere crescută pentru munca ieftină și de bună calitate, fapt care, la rândul său, a condus la creșterea concurenței pe piața muncii și dezvoltarea sectorului de firme specializate în recrutarea și selecția de personal.

De asemenea, acești investitori au adus cu ei cultura și politica de resurse umane specifică fiecărei țări de proveniență, ajungând, în prezent, la situația în care recrutarea de personal a devenit pentru aceste organizații o mare provocare:

- ✚ unul dintre motive ar fi acela că aceste organizații au nevoie de persoane specializate pentru a reuși să realizeze o recrutare eficientă a personalului, însă, la noi în țară, este cunoscut faptul că specialiștii în acest domeniu sunt în număr foarte redus.
- ✚ un alt motiv ar fi acela că, deși, în ultima perioadă, am cunoscut o dezvoltare în domeniul telecomunicațiilor și IT, totuși, ne confruntăm cu resurse de personal limitate în aceste domenii de activitate.

Agențiile de recrutare: sunt specializate în recrutarea personalului. Astfel, compania care are nevoie de personal, apelează la aceste agenții, specificând postul și cerințele față de potențialii pretendenți. La rândul său, agenția selectează mai mulți candidați care sunt chemați la interviu, unde le sunt testate aptitudinile și verificate recomandările. Decizia finală, oricum, îi aparține angajatorului.

În Republica Moldova, agențiile de recrutare dispun de o evidență a cererilor de muncă și a locurilor de muncă disponibile. Prin intermediul acestora, se recrutează angajații calificați și necalificați. Dacă ar fi să menționăm câteva dintre agențiile de recrutare din Republica Moldova, atunci ne-am referi la: IDS Consulting, HR Consulting, Office, Axa Consulting etc.

Odată cu apariția internetului, modul de viață al oamenilor s-a schimbat enorm. Acesta oferă posibilitatea de a crea un brand personal dorit și de a fi la curent cu toate evenimentele din lume. Cu toții, folosim **rețelele de socializare**, dar unele dintre companii încearcă să profite de acest lucru pentru a-și găsi noi angajați.

Linked In Corp a fost multă vreme **rețeaua profesională** de bază pentru depistarea celor mai buni angajați. Recrutorii puteau căpăta acces, contra cost, la referințele profesionale a 175 de milioane de profesioniști. Chiar dacă **Facebook** nu și-a creat propriul sistem de căutare a candidaților, după criterii precum experiența în muncă și educația, dezvoltatorii independenți de aplicații au umplut acest gol. Atrăși de cele 800 de milioane de utilizatori ai Facebook, ei au început să creeze software-uri pentru recrutori, care să le ușureze acestora demersul de căutare de angajați pe Facebook.

Avantajul procesului de recrutare pe Facebook, LinkedIn sau Twitter este că oferă o imagine mai amplă asupra intereselor și cunoștințelor unui candidat, decât ar oferi-o un CV. Se recomandă de crearea unei prezențe online care să reflecte personalitatea companiei. Utilizatorii vor dori să intre în contact cu profilul unei companii, care are un avatar potrivit, o descriere succintă și informații de contact actualizate. Profilele de **Facebook, Twitter sau LinkedIn** trebuie să ofere potențialilor candidați o idee corectă despre obiectivele și valorile companiei. O mare parte din succesul pe rețelele sociale este dat de implicarea continuă a companiilor. O comunitate relevantă pentru companie nu se va construi peste noapte. În cadrul rețelelor sociale, pentru a deveni relevant, trebuie să te alături conversațiilor, într-un mod semnificativ, nu doar pentru vizibilitate. Așa cum managerii de HR, care se ocupă de recrutări, vor să vadă candidatul real, și posibila candidați vor dori să știe cu cine stau de vorbă. Oamenii vor să intre în conversații cu oameni, nu cu branduri, susțin specialiștii în resurse umane citați de Mashable.com. Publicarea pe wall(perete) a unor știri senzaționale, lucruri picante, de interes general are rolul de a deschide calea către conversații serioase, în care se poate afla nivelul de cunoștințe al viitorilor candidați.

Interviurile pe Skype sunt folosite în momentul în care recrutatorului îi este dificil să se

întâlnească direct cu cei care aplică pentru un job. Acesta este utilizat, în principal, ca etapă inițială în procesul de recrutare în cazul companiilor din străinătate care caută personal în țara noastră. Acestea îl poate scuti pe angajator de costuri precum deplasarea unui recrutor în altă țară, întreținerea acestuia pe perioada în care el caută candidații potriviți, aducerea candidaților la sediul companiei din afara granițelor și acoperirea cheltuielilor lor de transport și de cazare. Spre exemplu, dacă o companie din Polonia vrea să angajeze zece persoane din Republica Moldova, ar trebui să își trimită recrutorul în țara noastră, iar el să rămână aici câteva săptămâni, timp în care desfășoară interviurile. Costurile pot ajunge să fie astfel foarte ridicate.

Interviul pe Skype prezintă, însă și câteva dezavantaje. Atunci, când participi la acesta, din postura candidatului, nu poți avea aceeași legătură cu recrutorul pe care o poți obține discutând față în față cu el, nu se poate să simți atmosfera din spațiul de lucru și poți întâmpina unele dificultăți tehnice.

Un **Webinar** este asemănător unei videoconferințe. Avantajul său este acela că persoanele interesate pot participa oriunde s-ar afla, chiar și peste granițe. Tot mai multe companii apelează la această metodă pentru a recruta candidați pentru ocuparea posturilor vacante. Un stil monoton de vorbire al speakerului însă, sau un subiect neinteresant pot face oricând un participant să renunțe la webinar. Această metodă de recrutare este utilizată, în special, de către companiile din domeniul IT, dar și de cele din industria auto.

Head-huntingul (*vânătoarea de capete*) reprezintă un concept relativ nou pe piața de recrutare și consultanță din Republica Moldova. De asemenea, head-huntingul mai este cunoscut și sub denumirea de *executive-research*. Principala deosebire a acestor două concepte constă în faptul că head-huntingul constă în recrutarea managerilor superiori prin abordarea directă, în timp ce executive research recrutează persoanele desemnate de către client.

Durata unui proces de head-hunting și etapele care trebuie urmate de către head-hunteri depind foarte mult de industria în care se recrutează, nivelul postului, dar și de ținta agreată împreună cu clientul.

Head-huntingul, ca metodă de recrutare a personalului, poate fi aplicat în toate domeniile de activitate, însă, de cele mai multe ori, acesta este utilizat în sectorul financiar-bancar și cel industrial.

De obicei, managerii superiori și specialiștii care ocupă posturi-cheie atât în organizațiile multinaționale, cât și în cele naționale de dimensiuni mari sunt persoanele „vânate” de firmele de head-hunting. Pentru a intra în vizorul firmelor de head-hunting, individul trebuie să investească suficient de mult în propria persoană în vederea dezvoltării cunoștințelor și abilităților profesionale, precum și în dezvoltarea personală. Potrivit literaturii de specialitate, „starurile” sunt acei profesioniștii care s-au dezvoltat, din punct de vedere profesional, în aceeași organizație sau în mai multe organizații pe posturi diferite, însă din același domeniu de activitate.

Clienții firmelor de head-hunting solicită atragerea celor mai buni profesioniști din domeniu. În cazul dat, head-hunterii nu trebuie să ia în considerare așa criterii ca vârsta, studiile, locurile de muncă ocupate anterior etc. De cele mai multe ori, clienții firmelor de head-hunting solicită atragerea persoanelor care au activat sau activează în organizații naționale renumite sau în cadrul multinaționalelor.

În activitatea de head-hunting, trebuie luate în considerare mai multe aspecte. În primul rând, recrutarea top-managerilor trebuie realizată în confidențialitate, ceea ce, de fapt, nu se întâmplă permanent. Orice informație divulgată este inadmisibilă, deoarece pune în dificultate întregul proces de căutare („vânare”) a candidaților respectivi.

În al doilea rând, este inadmisibil ca procesul de căutare să se realizeze concomitent de angajator și de firma de head-hunting sau solicitarea să fie realizată, în același timp, de două firme de head-hunting.

Profilul LinkedIn este un plus și oferă o vizibilitate ridicată a unui candidat care, deși nu este în căutare activă (de altfel, majoritatea candidaților prezenți în această rețea sunt candidați pasivi), și-ar dori să poată fi ținut la curent cu eventuale oportunități care ar putea fi potrivite pentru el. Este însă util în egală măsură și head-hunter-ului, deoarece orice candidat poate evalua nivelul de experiență și credibilitatea al acestuia.

Biroul Pedersen & Partners Executive Search din Chișinău, Republica Moldova este una dintre principalele companii de head-hunting din țară, fiind o filială a centrului de servicii partajate Pedersen & Partners și dispune de cea mai puternică rețea de sprijin pentru a executa proiecte de

recrutare a directorilor la nivel mondial.

Biroul Pedersen & Partners din Moldova a fost deschis în 2007. Colectivul foarte experimentat din Chișinău are echipe puternice de cercetare și consultanți de căutare care se specializează în toate industriile. Consilierea privind recrutarea de directori este afacerea lor cea mai importantă și lucrează, în parteneriat cu clienții, pentru a valorifica, puterea de resurse internaționale Pedersen & Partners și a crea soluții potrivite. Echipa de servicii partajate și de căutare globală lucrează cu scopul de a identifica cei mai buni candidați disponibili la nivel mondial.

Ca principale *avantaje* ale lucrului cu *o companie de Executive Search*, se pot menționa: rapiditatea, flexibilitatea, obiectivitatea și reducerea costurilor. În cadrul companiilor-client, recrutarea nu este constantă, iar angajarea unor persoane pe un job specific poate mări costurile, în schimb, o companie de recrutare este plătită punctual, pe proiecte, iar tarifele variază în funcție de complexitatea proiectelor.

În plus, o companie de Executive Search oferă o perioadă de garanție pentru fiecare poziție în parte, a cărei durată depinde de nivelul ierarhic vizat. Ea poate ajunge și la un an, aspect deosebit de important pentru activitatea operațională zilnică a unei organizații. În același timp, o companie de Executive Search eficientizează atât procesul de recrutare și selecție în sine, cât și durata acestuia, pentru că face o selecție riguroasă și prezintă doar candidații potriviți pe proiectul respectiv, evitând astfel complicațiile.

Leasingul de personal sau, în traducere directă, „*împrumutul de personal*” reprezintă un serviciu care constă în livrarea de forță de muncă unei organizații la cerere, pentru o perioadă limitată, timp în care angajații rămân pe statele de plată ale organizațiilor de leasing. Astfel, organizația beneficiară care semnează contractul are la dispoziție personal calificat, găsit de o firmă de recrutare (leasing), care se ocupă și de partea administrativă a procesului.

Leasingul de personal este una din cele mai inedite metode de recrutare a candidaților pentru posturile vacante. Pe timp de criză, companiile caută noi metode de reducere a costurilor și apelează frecvent la serviciilor agențiilor care recrutează angajați, dar și la firme dispuse să le găsească manageri pentru funcții permanente. O firmă care se ocupă de recrutarea managerilor pentru o companie încearcă să definească rolul acestuia cât mai clar, pentru că, pe timp de criză, cerințele s-au rafinat, iar companiile se așteaptă că noul angajat să își dovedească rapid calitățile.

Leasingul de personal reprezintă o alternativă a raporturilor de muncă stabilite între angajați și managementul superior al organizației. Spre exemplu, în SUA, mai bine de 2,5 mil. de americani sunt angajați prin metoda de leasing, în timp ce în țările din UE organizațiile de leasing angajează anual peste 7 mil. de persoane apte de muncă.

Pentru foarte multe organizații dinamica activității nu mai este una liniară. Există perioade mai puțin bune și perioade de boom, când nevoia de personal este foarte mare și prin urmare trebuie să se facă recrutări masive. Având în vedere faptul că perioadele de creștere nu sunt de lungă durată, departamentele de resurse umane ale organizațiilor își creează un șir de probleme din cauza fluctuației personalului și al măririi peste medie a volumului de muncă. În afara de aceasta, administrarea bruscă a unui surplus de personal, iar apoi renunțarea la acesta poate crea dificultăți în buna funcționare a organizației.

Printre avantajele leasingului de personal, se mai număra reducerea costurilor și a timpului pentru găsirea oamenilor potriviți, accesul la servicii de consultanță fiscală și dreptul muncii, dar și sistemul de plată care poate fi eșalonat. Pe de alta parte, primul dezavantaj este legat de costurile mai mari decât cele salariale ale postului respectiv. Un alt dezavantaj ar fi și absența atașamentului angajatului.

Genul acesta de procedură se aplică în cazul în care este nevoie de proceduri simple, care nu implică efort suplimentar sau loialitate. Omul nu va veni cu inițiative, pentru că este conștient că este închiriat, își face treaba, primește banii și atât.

De asemenea, recurgera la leasingul de personal are loc în cazul când marile organizații au o politica riguroasă de aprobare și bugetare a unor noi posturi de muncă, iar flexibilitatea este mai redusă, comparativ cu organizațiile de dimensiuni mai mici. În cazul în care durează suficient timp până la aprobarea noii poziții sau a noului post de muncă, iar organizația are nevoie de angajatul respectiv pentru a asigura buna funcționare a acesteia, o variantă este de a lua persoana în cauza și de a o trece pe statutul de plată al altei organizații. În afară de aceasta, recrutarea personalului prin metoda

de leasing s-a extins și din alte considerente.

În primul rând, datorită dificultăților cu care s-au confruntat organizațiile de dimensiuni mai mici în atragerea specialiștilor de înaltă calificare, activitatea cărora nu este permanent în cadrul organizației, procesul de identificare și atragere a unui specialist de înaltă calificare pentru o anumită perioadă de timp și în termeni restrânși, este destul de dificil și reprezintă, de fapt, o povară financiară pentru aceste organizații. De aceea, leasingul de personal a apărut cu scopul acoperirii nevoilor de angajați cu diferite meserii și specialități pe anumite perioade de timp.

În al doilea rând, atragerea temporară a persoanelor ce dețin anumite meserii sau specializări se impune pentru a substitui angajații permanenți pe durata concediului anual de odihnă, a concediului de boală sau a concediului pe cont propriu al acestora, în cazul în care nu există alte persoane ce ar putea prelua sarcinile de muncă ale acestora.

În al treilea rând, organizațiile aplică leasingul de personal cu scopul reducerii plății impozitului din fondul de salarizare și al simplificării raporturilor de muncă cu angajații respectivi. Astfel, multe organizații nu pot aplica formele tradiționale de angajare și motivare a angajaților din simplul considerent că se confruntă cu unele probleme majore și anume:

- ✚ Politica organizației orientată spre sistarea dezvoltării noilor domenii de activitate;
- ✚ Fluctuația sporită în rândul angajaților cu nivel înalt de calificare și performanță ca rezultat al schimbării politicii de recompensare a personalului;
- ✚ Reducerea cheltuielilor de personal. În cazul dat, se impune atragerea temporară a angajaților din anumite meserii sau specializări în vederea îndeplinirii volumului de muncă necesar.

În al patrulea rând, organizațiile multinaționale, dorind să înceapă activitatea cât mai curând într-o țară străină, recurg la leasingul de personal pentru atragerea tuturor categoriilor de angajați necesari acesteia.

Datorită utilizării tot mai frecvente a acestei metode de recrutare din partea organizațiilor, durata de angajare prin leasing variază de la câteva zile până la 2-3 ani și mai mult. Astfel, în funcție de durata de angajare prin metoda de leasing, deosebim:

- ✚ **Staff leasing.** Presupune că agenția de recrutare sau organizația de leasing încheie un contract individual de muncă cu angajatul respectiv, după care acesta este direcționat spre o organizație oarecare, unde urmează să-și desfășoare activitatea profesională, durata de timp variind de la trei luni până la 2-3 ani și mai mult;
- ✚ **Leasing temporar.** Este aplicat, de obicei, pentru realizarea unor lucrări sau proiecte pe termen scurt, de la câteva zile până la 2-3 luni. Acesta vizează anumite categorii de persoane preocupate de: organizarea diferitelor expoziții sau conferințe, realizarea cercetărilor de marketing etc.

În funcție de *mecanismul juridic de recrutare* prin metoda de leasing, deosebim:

- ✚ **Outstaffing-ul de personal.** Presupune transferul unui număr sau a unei categorii de angajați din cadrul organizației spre organizația de leasing. Concomitent, are loc excluderea angajaților respectivi din statele de plată ale organizației, prin disponibilizarea acestora, în vederea reangajării în organizația de leasing. Aceasta, la rândul său, încheie contracte individuale de muncă cu angajații respectivi, devenind angajator oficial al acestora. Astfel, angajații respectivi stabilesc noi raporturi legale de muncă cu organizația de leasing, dar continuă să activeze pentru organizația anterioară, îndeplinindu-și sarcinile și responsabilitățile de muncă prevăzute pentru posturile ocupate;
- ✚ **Outsourcing-ul de personal.** Reprezintă o formă de împrumut a muncii pentru o anumită perioadă de timp, în care organizația transferă angajații săi spre o altă organizație în vederea realizării anumitor activități, reglementate printr-un contract încheiat între cele două părți. Inițial, outsourcing-ul de personal era aplicat pentru realizarea unor lucrări de proiectare, construcție sau reparație. Ulterior, această formă s-a extins asupra unui spectru mult mai extins de activități, prin care organizațiile pot împrumuta angajații de diferite meserii și specializări de la alte organizații.

Începând cu anul 2002, **HR-Consulting** – o companie, ce oferă servicii de leasing de personal din Republica Moldova, prestează servicii de punere la dispoziție a personalului temporar (Staff Leasing), precum și servicii de scoatere a personalului în afara întreprinderii (Outstaffing). Aceste servicii – Staff Leasing, Outsourcing, Outstaffing – permit angajatorului să beneficieze cu flexibilitate

de resursele umane și posibilitățile companiei.

În cadrul acestui serviciu, Compania HR-Consulting apare în calitate de angajator pentru angajații Companiei-client și își asumă, în totalitate, responsabilitatea juridică și financiară în relațiile cu personalul temporar, pentru încheierea contractului de muncă cu angajații în conformitate cu Legislația Muncii din Republica Moldova.

HR Solutions este o altă companie din Republica Moldova ce oferă un complex de servicii dar care, de asemenea, sunt specializați în leasing de personal pe termen lung și pe termen scurt.

Organizațiile care utilizează leasingul de personal pentru atragerea persoanelor necesare însușesc și ei anumite **beneficii**:

- ✚ reducerea costurilor fixe aferente angajaților;
- ✚ acoperirea rapidă a oricărui post vacant din cadrul organizației și menținerea unui flux operațional optim fără pierderi și fără suprasolicitarea propriilor angajați;
- ✚ extinderea rapidă a afacerii în noi zone geografice din țară sau din străinătate;
- ✚ posibilitatea selectării, din rândul personalului obținut prin leasing, a unor angajați permanenți care și-au demonstrat valoarea, iar perioada de împrumut este considerată una de probă, de învățare și adaptare;
- ✚ reducerea sarcinilor și responsabilităților în materie de angajare din partea subdiviziunii de resurse umane din cadrul organizației. Aceasta permite subdiviziunii respective redirecționarea eforturilor spre administrarea și elaborarea de noi proiecte legate de motivarea angajaților și crearea unui mediu competițional în cadrul organizației.

Dacă unii caută să facă recrutarea online, alții încearcă să îi cunoască mai bine pe candidați și organizează **evenimentele de tip open day**. Practic, la un astfel de eveniment, candidații sunt invitați la sediul companiei, cunosc șefii și văd cum se lucrează în companie. Un open day, care poate dura și patru ore, le oferă însă oportunitatea de a vedea echipa în care ar urma să lucreze și de a afla mai multe despre natura unui proiect. Unele companii includ în open day și elemente de pregătire pe un subiect de interes pentru candidați. Dezavantajul unui eveniment de acest tip este acela că implică mai multe resurse din partea companiei organizatoare și mai mult timp din partea candidaților. Cu toate acestea, șansele de a găsi omul potrivit sunt mult mai mari, susțin specialiștii în resurse umane.

Alte **tendințe în ceea ce privește recrutarea** sunt:

- ✚ Dezvoltarea brandului de angajator - aceștia acordă o importanță deosebită creșterii vizibilității online și a acoperirii media;
- ✚ Mai multe programe de informare a salariatului – angajatorul apropiindu-se, în mod proactiv, de angajații-cheie din firmă pentru a transmite sau transformând sistemul de recompensare într-un obiect mai vizibil și mai pe înțelesul tuturor;
- ✚ Utilizarea blogurilor angajaților pentru anunțurile de recrutare;
- ✚ Revitalizarea paginii care conține locuri de muncă;
- ✚ Utilizarea mijloacelor video online de comunicare - metodă care a surclasat alte domenii, devenind una dintre cele mai interesante modalități de a demonstra emoția și pasiunea celor care lucrează în firma respectivă (un exemplu elocvent este Google);
- ✚ Utilizarea recrutării prin telefoanele mobile, și anume, prin SMS-uri video prin telefonul mobil sau pagini de internet de locuri de muncă, care sunt accesibile prin intermediul telefoniei mobile;
- ✚ Modernizarea planurilor de succesiune a managerilor, astfel, încât, pe măsură ce globalizarea și creșterea vârstei de pensionare devin realități stringente, va fi necesară înlocuirea pensionarilor și adăugarea candidaților externi la planul de succesiune;
- ✚ Recrutarea la nivel global - prin globalizarea propriilor site-uri web, utilizarea site-urilor globale de recrutare sau globalizarea programelor de transmitere a informațiilor.

În cazul oricărui tip de proiect de recrutare, este recomandată utilizarea unui mix de metode, iar metodele inovative determină efecte pozitive atât la nivelul companiei angajatoare, prin atragerea în organizație a celor mai valoroase persoane, cât și la nivelul candidaților implicați în proces prin posibilitatea acestora de a se autoevalua și de a se calibra pe piața forței de muncă, într-un anumit domeniu de activitate.

În concluzie, rezultă că organizarea unei recrutări adecvate a personalului în cadrul organizației și utilizarea celor mai eficiente metode de recrutare vor conduce la angajarea unor salariați

corespunzători, ce vor contribui la realizarea obiectivelor subdiviziunii, în particular, și a organizației, în general.

Bibliografie:

1. ARMSTRONG M. *Managementul Resurselor Umane*. București: CODECS, 2003.
2. COMPTON R., MORRISSEY W., Nankervis A. *Effective Recruitment and Selection practices*, 5th edition. Australia: McPhersons Printing Group, 2009.
3. MICLEAȘ Ioan Marian, MICLEAȘ Mircea Marian – HR. Managementul resurselor umane, Arad, Gutenberg Univers, 2010.
4. www.search4staff.com
5. <http://portalmanagement.ro/tendinte-recrutare-pentru-2015/>
6. <http://www.recruitateselectie.ro/viziunea-in-procesul-de-recrutare-si-selectie/>
7. <http://www.business24.ro/companii/manageri/head-hunting-reputatia-iti-construieste-cariera-interviu-business24-1512413>
8. <http://www.startups.ro/analize/cand-sa-apelezi-la-leasingul-de-personal>
9. <http://www.ascentgroup.eu/ro/dina-taralunga/blog/outourcing-ul-o-solutie-pentru-reducerea-costurilor>

LEGEA APLICABILĂ CONTRACTULUI MATRIMONIAL CU ELEMENT DE EXTRANEITATE

Conf. univ. dr. Liliana ROTARU-MASLO, ASEM

Le contrat matrimonial est la convention conclue d'une manière bénévole entre les personnes que désirent de se marier ou entre les époux, dans laquelle on détermine les droits et les obligations patrimoniales de ces personnes au cours du mariage et ou dans le cas de la résiliation de celui-ci. Cela a comme finalité l'évitement d'éventuelles incertitudes ou des situations désagréables dans la vie quotidienne, y compris celles financières, et d'assurer une vie conjugale tranquille et durable.

Bien que dans la législation de la République de Moldova le contrat matrimonial fait son apparition en 2000, certains aspects de celui-ci, assez importants, ne sont pas réglementés, ou sont ambigus. Ces lacunes créent des incertitudes sur l'exercice du contrat, et que s'amplifient lors de l'existence d'un ou de plusieurs éléments d'extranéité, en générant des conflits de lois. C'est pourquoi, il est très important de savoir quelle loi est applicable au contrat matrimonial avec l'élément d'extranéité et son domaine d'application.

O aliniere la necesitățile timpului, și, în același timp, o aliniere la prevederile altor legislații a fost inserarea în noul Cod al familiei [1] a dispozițiilor aplicabile contractului matrimonial. Astfel, în sensul art.27, Codul familiei, „Contractul matrimonial este convenția încheiată benevol între persoanele care doresc să se căsătorească sau între soți, în care se determină drepturile și obligațiile patrimoniale ale acestora în timpul căsătoriei și/sau în cazul desfacerii acesteia”.

În literatură [10, p.190-191], se menționează că încheierea contractului matrimonial este necesară unui număr mic de persoane bogate și nu prezintă interes pentru majoritatea populației. După unele date, numai 5% dintre cei care se căsătorească în țările în care legislația recunoaște contractul matrimonial, îl încheie. Cu precădere, acest lucru are loc la încheierea celei de-a doua căsătorii.

Majoritatea soților care încheie contractul matrimonial aparțin claselor sociale bine asigurate material, care doresc să păstreze, după sine, bunurile familiale moștenite. Altă situație în care se recurge la încheierea unui atare contract este cazul soților cu o diferență de vârstă considerabilă, existența unui venit financiar diferit, cât și existența copiilor din căsătoriile anterioare.

Deși este o instituție relativ nouă în domeniu, cel mai mare interes, în opinia noastră, îl prezintă determinarea legii aplicabile contractului matrimonial în dreptul internațional privat. Acest lucru este datorat faptului că, în ultimul timp, asistăm la creșterea numărului căsătoriilor încheiate de concetățenii noștri cu străinii, sau la încheierea căsătoriilor moldovenilor în străinătate.

Anume, din aceste motive, este important să se știe care lege va governa clauzele contractului

matrimonial cu element de extraneitate.

Astfel, art.157 alin.3 Codul familiei, prevede că contractul matrimonial ... în baza unui acord dintre soți, poate fi supus legislației statului, unde își are domiciliul unul dintre soți. La prima vedere, s-ar părea că suntem în prezența principiului autonomiei de voință a părților, însă această libertate este una limitativă – părților și se oferă opțiunea de a alege din două legi ale domiciliilor lor.

Iar în lipsa unui atare acord, contractului în cauză i se aplică dispozițiile alineatelor 2) și 3) ale aceluiași articol.

Astfel, însumând cele expuse mai sus, rezultă că aplicabilă contractului matrimonial poate fi:

- în baza acordului încheiat între soți - legea statului unde își are domiciliul unul dintre soți (în cazul în care au domiciliu diferite);
- dacă lipsește un atare acord, legea statului unde au domiciliu comun;
- dacă, la moment, nu au domiciliu comun se va aplica legea ultimului domiciliu comun;
- pe teritoriul țării noastre – dacă nu au și nici nu au avut un domiciliu comun – se va aplica legislația Republicii Moldova.

Pornind de la ideea că contractul matrimonial este un acord de voință între părți, ne-ar interesa să știm care sunt condițiile de fond și de formă aplicabile contractului matrimonial.

Suntem de părere că condițiile de fond cerute pentru încheierea contractului matrimonial sunt cele prevăzute de legea statului unde își are domiciliul unul dintre soți. Dar aceasta presupune că viitorii soți au cetățenie comună ori au cetățenii diferite. Dacă, însă, unul dintre viitorii soți este apatrid atunci ne interesează să știm ce lege se va aplica. Suntem de părere că într-o atare situație, se va aplica legea statului a cărui cetățenie o are unul dintre soți. Se poate presupune că ambii soți sunt apatrizi. Din nou, ne interesează să știm ce lege se va aplica. Conform prevederilor alin.3 art.1587 Cod civil, legea națională a apatridului este legea statului în care își are domiciliul sau reședința. Acest răspuns este în deplină concordanță cu dispozițiile alin.3 art.157 Codul familiei, care dispune că, în lipsa unui acord între soți cu privire la contractul matrimonial, se va aplica legislația statului unde au domiciliu comun.

În toate cazurile analizate mai sus, s-a presupus că soții au un domiciliu comun. Dar, ipotetic vorbind, putem presupune că soții nu au la moment un domiciliu comun. Pentru o astfel de situație se va aplica legea statului în care soții au avut domiciliul comun. Această soluție este aplicabilă și pentru soții cu aceeași cetățenie, și pentru soții cu cetățenii diferite, și pentru soții dintre care unul este apatrid, cât și pentru situația în care ambii soți sunt apatrizi.

Într-o situație în care soții, indiferent de apartenența lor la un stat sau altul, sau de apatridia lor, dacă nu au avut și nici nu au un domiciliu comun, pe teritoriul Republicii Moldova, în privința reglementării contractului matrimonial se vor supune legislației țării noastre.

Și din nou, prevederile aplicabile contractului matrimonial diferă de la stat la stat

În Federația Rusă, în cazul în care soții nu au nici domiciliu comun și nici cetățenie comună, legiuitorii ruși au adoptat principiul autonomie de voință în alegerea legii aplicabile contractului matrimonial, în sensul că soților li se dă posibilitatea de a alege singuri legea aplicabilă contractului [11, p.402-403]. În cazul în care soții nu au făcut o atare alegere, atunci contractul matrimonial va fi guvernat de legea statului pe al cărui teritoriu soții au domiciliu comun, iar dacă domiciliul comun lipsește, se va aplica legea statului pe al cărui teritoriu a avut ultimul lor domiciliu comun. De asemenea, pe teritoriul Federației Rusă, se va aplica legislația rusească în cazul în care soții nu au un domiciliu comun [2].

Conform art. 61 alin.(1) al Legii de drept internațional privat al Ucrainei [3], pentru reglementarea relațiilor patrimoniale, soții pot alege:

- legea națională a unuia dintre soți;
- legea statului pe al cărui teritoriu unul dintre soți are reședință obișnuită;
- dacă obiectul reglementării îl formează bunurile, se va aplica legea statului pe al cărui teritoriu se află aceste bunuri.

Dacă soții au ales, în calitate de lege aplicabilă relațiilor patrimoniale, legea națională a unuia dintre soți sau legea reședinței sale obișnuite, această lege poate fi modificată cu acordul ambilor soți. Noua lege aleasă se aplică raporturilor familiale din momentul încheierii căsătoriei, dacă altfel nu a fost prevăzut în scris de către soți.

În cazul în care soții nu au făcut alegerea legii aplicabile, efectele patrimoniale ale căsătoriei

vor fi reglementate de legea ce reglementează efectele căsătoriei între soți (alin.(3) art.61).

Codul de drept internațional privat al Tunisiei [4], în art.48, dispune că regimul matrimonial este supus legii naționale comune a soților de aceeași naționalitate în momentul celebrării căsătoriei, iar în caz de naționalități diferite regimul matrimonial este reglementat de legea primului lor domiciliu comun, dacă el există, dacă nu – se va aplica legea locului încheierii căsătoriei.

Termenul „naționalitate” trebuie înțeles ca fiind „cetățenie”. Acest lucru reiese din dispozițiile Codului naționalității tunisiene [5], care, în primele sale articole, determină modalitățile de dobândire la naștere și de pierdere a naționalității tunisiene în calitate de naționalitate de origine.

Notificăm că principiul libertății de voință, în alegerea regimului matrimonial, nu este unul absolut consacrat și în legislația altor state. Cu titlu de exemplu, aducem prevederile Legii federale, din 18 decembrie 1987, a Elveției cu privire la dreptul internațional privat [6], care în art.52 alin.(1) proclamă libertatea alegerii legii aplicabile regimului matrimonial, ca apoi, în alin.(2), să facă precizarea că soții pot să aleagă între legea statului în care ambii au domiciliu, sau legea statului în care sunt domiciliați după celebrarea căsătoriei, fie legea statului a cărui cetățenie o are unul dintre soți. În lipsa alegerii dreptului aplicabil, regimul matrimonial este reglementat de: a) legea statului în care soții sunt domiciliați în același timp sau, dacă nu este cazul; b) de legea statului în care soții au avut ultimul domiciliu comun. În cazul în care soții nu au domiciliat niciodată pe teritoriul aceluiași stat, atunci regimul matrimonial va fi reglementat de legea loc națională comună. Iar dacă soții nu au domiciliat niciodată, simultan, pe teritoriul aceluiași stat și nu au, nici nu au avut nicio lege națională comună, atunci aplicabilă regimului matrimonial va fi legea elvețiană ce reglementează partajarea bunurilor (art.54).

În România, conform dispozițiilor noului Cod civil [7], legea aplicabilă regimului matrimonial poate fi stabilită fie prin voința părților, fie prin criterii obiective [12, p.231]. Art.2590 alin.(1) proclamă principiul autonomiei de voință, conform căruia legea aplicabilă regimului matrimonial poate fi aleasă de părți. Însă, libertatea acordată soților nu este una deplină, ci se rezumă la următoarele opțiuni:

- a) legea statului pe teritoriul căruia unul dintre ei își are reședința obișnuită la data alegerii;
- b) legea statului a cărui cetățenie o are oricare dintre ei la data alegerii;
- c) legea statului unde își stabilesc prima reședință obișnuită comună după celebrarea căsătoriei (art.2590 alin.(1)).

Desemnarea legii aplicabile nu presupune existența unei convenții matrimoniale. Părțile pot încheia, în orice moment, o convenție de alegere a legii aplicabile regimului matrimonial. Conform alin.(1) art.2591, convenția poate surveni înainte de celebrarea căsătoriei, la momentul încheierii căsătoriei sau în timpul căsătoriei.

Soții pot alege oricând o altă lege aplicabilă regimului matrimonial, cu respectarea condițiilor de formă prevăzute la alin.(2) art.2591 Cod civil. Dar noua lege aleasă va produce efecte numai pentru viitor, dacă soții nu au dispus altfel, și nu poate prejudicia, în niciun caz, drepturile terților.

După cum am enunțat mai sus, determinarea obiectivă a legii aplicabile regimului matrimonial este reglementată de articolul 2592 și care precizează că, dacă soții nu au ales legea aplicabilă regimului lor matrimonial, acesta este supus legii aplicabile efectelor generale ale căsătoriei.

Un alt aspect reglementat de Codul civil al României, și nu numai, constă în elucidarea domeniului legii aplicabile regimului matrimonial. Astfel, în termenii art.2593 alin.(1), legea aplicabilă regimului matrimonial reglementează:

- a) condițiile de validitate a convenției privind alegerea legii aplicabile, cu excepția capacității;
- b) admisibilitatea și condițiile de validitate ale convenției matrimoniale, cu excepția capacității;
- c) limitele alegerii regimului matrimonial;
- d) posibilitatea schimbării regimului matrimonial și efectele acestei schimbări;
- e) conținutul patrimoniului fiecăruia dintre soți, drepturile soților asupra bunurilor, precum și regimul datoriilor soților;
- f) încetarea și lichidarea regimului matrimonial, precum și regulile privind imparțialitatea bunurilor comune.

Cu titlu de excepție, anumite aspecte sunt supuse altor reglementări. Astfel, capacitatea este guvernată de legea națională (lex personalis) a fiecăruia dintre soți, iar formarea și atribuirea loturilor sunt supuse legii statului unde bunurile sunt situate la data partajului, deci se aplică regula lex rei sitae.

Prevederi similare sunt întâlnite și în Codul de drept internațional privat al Belgiei [8], care în art.53, prevede că legea aplicabilă regimului matrimonial reglementează:

- 1) condițiile de valabilitate ale consimțământului asupra legii aplicabile;
- 2) admisibilitatea și valabilitatea contractului de căsătorie;
- 3) posibilitatea și întinderea alegerii unui regim matrimonial;
- 4) posibilitatea schimbării regimului matrimonial de către soți și dacă soții pot să îi confere un regim retroactiv și care ar fi efectele acestei schimbări;
- 5) conținutul patrimoniului și atribuirea puterii de gestiune asupra lui;
- 6) dizolvarea și lichidarea regimului matrimonial, cât și regulile de partajare a lui.

Alineatul (2) al aceluiași articol face referire la modul de formare și atribuire a loturilor și care nu cade, cu titlu de excepție, sub incidența legii aplicabile regimului matrimonial. Astfel, aceste bunuri vor fi reglementate de dreptul statului pe al cărui teritoriu se aflau la momentul partajării lor.

În ceea ce privește condițiile de formă ale contractului matrimonial, suntem de părere că se vor determina potrivit legii arătate de art.1609, alin. (1) și art.1613 Cod civil al Republicii Moldova [9]. Adică aceste condiții de formă sunt reglementate de una din următoarele legi:

- 1) legea care reglementează fondul contractului matrimonial;
- 2) legea locului încheierii acestei convenții;
- 3) legea națională sau legea domiciliului persoanei care l-a întocmit;
- 4) legea aplicabilă potrivit dreptului internațional privat al autorității care examinează validitatea contractului matrimonial;
- 5) părțile care se găsesc la data când au încheiat convenția matrimonială, în state diferite, au îndeplinit condițiile de formă prevăzute de legea unuia dintre aceste state, deci oricare din aceste legi;
- 6) legea statului unde reprezentantul părții s-a aflat în momentul încheierii convenției matrimoniale și dacă a îndeplinit condițiile de formă prevăzute de această lege.

Dacă, în legătură cu bunurile ce formează obiectul contractului matrimonial, sunt necesare îndeplinirea anumitor forme de publicitate, atunci, în termenii art.1608 alin.(1) Cod civil al Republicii Moldova, orice formă de publicitate referitoare la bunuri este guvernată de legea aplicabilă la data și în locul unde se realizează. Formele de publicitate indicate la alin.(1), care au ca efect constituirea drepturilor referitoare la bunuri imobile, sunt guvernate de legea statului pe al cărui teritoriu se află bunurile, chiar dacă temeiul juridic al dobândirii, transmiterii sau stingerii dreptului real ori al garanției reale s-a constituit prin aplicarea unei alte legi (alin.(2) al aceluiași articol).

În România, condițiile de formă cerute pentru încheierea convenției matrimoniale sunt cele prevăzute de legea aplicabilă regimului matrimonial sau cele prevăzute de legea locului unde aceasta se încheie (art.2594).

În Elveția, contractul matrimonial este valabil din punct de vedere al formei, dacă el satisface condițiile prevăzute de legea aplicabilă fondului contractului sau a legii locului unde a fost făcut [6, art.56].

O altă situație neprevăzută de legislația moldovenească, dar care trebuie luată în considerare, este ocrotirea terților. Acest lucru este generat de existența riscurilor pe care le prezintă diversitatea regimurilor matrimoniale și posibilitatea modificării lor succesive [12, p.232].

Astfel, în România, art.2595 alin.(1) Cod civil dispune că măsurile de publicitate și opozabilitatea regimului matrimonial față de terți sunt supuse legii aplicabile regimului matrimonial. Tot în favoarea terților de bună-credință este stipulată o excepție. Astfel, conform alin.(2) al aceluiași articol, dacă, la data nașterii raportului juridic dintre un soț și un terț, aceștia aveau reședința obișnuită pe teritoriul aceluiași stat, este aplicabilă legea acestui stat.

Totuși, protecția terților nu este absolută. Prin raportarea la legea aplicabilă, ocrotirea terților este limitată în următoarele cazuri:

- a) au fost îndeplinite condițiile de publicitate sau de înregistrare prevăzute de legea aplicabilă regimului matrimonial;
- b) terțul cunoștea, la data nașterii raportului juridic, regimul matrimonial sau l-a ignorat cu imprudență din partea sa;
- c) au fost respectate regulile de publicitate imobiliară prevăzute de legea statului pe teritoriul căruia este situat imobilul.

În Elveția, efectele regimului matrimonial, izvorâte dintr-un raport juridic dintre un soț și un terț, sunt reglementate de legea statului în care soțul respectiv era domiciliat la momentul nașterii raportului juridic (art.57 alin.(1) din Legea federală din 18 decembrie 1987 a Elveției cu privire la dreptul internațional privat). Totuși, alin.(2) precizează că aceste efecte sunt reglementate de legea aplicabilă regimului matrimonial, dacă terțul știa, sau ar fi trebuit să știe această lege la momentul nașterii raportului juridic.

În cazul în care, în timpul căsătoriei, se schimbă legea națională comună (de exemplu, ambii soți își schimbă cetățenia comună, dobândind o altă cetățenie tot comună sau domiciliul) intervine un conflict mobil de legi. Cu alte cuvinte, ne interesează să știm care lege, de acum în colo, va reglementa efectele patrimoniale și nepatrimoniale ale soților. Dat fiind faptul că se schimbă cetățenia ori domiciliul comun al ambilor soți, existând, în continuare, o altă lege a cetățeniei comune ori o altă lege a domiciliului comun, nu există niciun motiv să se aplice legea anterioară, dimpotrivă se impune a se aplica noua lege privind efectele căsătoriei (legea cetățeniei comune ori legea domiciliului comun), dar numai pentru viitor. Această soluție pare să corespundă dreptului comparat în domeniul raporturilor de familie.

Astfel, art.2596 Cod civil al României prevede că legea reședinței obișnuite comune sau legea cetățeniei comune a soților continuă să reglementeze efectele căsătoriei în cazul în care unul dintre ei își schimbă, după caz, reședința obișnuită sau cetățenia.

Dacă ambii soți își schimbă reședința obișnuită sau, după caz, cetățenia, legea comună a noii reședințe obișnuite sau a noii cetățenii se aplică regimului matrimonial numai pentru viitor, dacă soții nu au convenit altfel, și, în niciun caz, nu poate prejudicia drepturile terților.

Cu toate acestea, dacă soții au ales legea aplicabilă regimului matrimonial, ea rămâne aceeași, chiar dacă soții își schimbă reședința obișnuită sau cetățenia.

Legea de drept internațional privat a Elveției prevede că, în caz de schimbare a domiciliului unuia dintre soți, dintr-un stat în altul, noua lege a domiciliului este aplicabilă și are efect retroactiv din ziua mariajului. Soții, însă, pot conveni printr-un înscris cu privire la excluderea retroactivității. De asemenea, schimbarea domiciliului nu va produce efecte asupra legii aplicabile, dacă soții au convenit printr-un înscris de a menține legea anterioară sau dacă sunt legați printr-un contract matrimonial (art.55).

După cum vedem, în cazul unui conflict de legi, soluțiile diferă de la stat la altul, însă un lucru este cert, aceste modificări nu trebuie să prejudicieze terții, în condițiile specificate mai sus.

Contractul matrimonial este acel act juridic care are menirea de a evita eventualele incertitudini sau situații neplăcute, inclusiv cele financiare, și de a asigura o viață conjugală liniștită și îndelungată.

Deși, în legislația internă a Republicii Moldova, contractul matrimonial își face apariția, totuși, anumite aspecte ale lui, destul de importante, nu sunt reglementate, sau sunt ambigue. Aici ne referim la așa aspecte, cum ar fi: limitarea libertății de voință în alegerea legii aplicabile contractului matrimonial; nereglementarea domeniului de aplicare a acestui contract; lipsa protecției oferite terților; nereglementarea conflictului mobil de legi. Aceste lacune creează incertitudini în legătură cu exercitarea contractului, și care se amplifică odată cu existența unuia sau a mai multor elemente de extraneitate, generând conflictele de legi. Sperăm că, pe viitor, legiuitorii moldoveni vor remedia aceste lacune, iar cetățenii noștri se vor simți în siguranță când vor încheia contracte matrimoniale.

Bibliografie:

1. Codul familiei al Republicii Moldova nr.1316-XIV din 26.10.2000 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.47-48 din 26.04.2001
2. Codul familiei al Federației Ruse nr.223 - Φ3 din 29 decembrie 1995, adoptat de Duma de Stat la 8 decembrie 1995, în vigoare din 1 martie 1995
3. Legea de drept internațional privat al Ucrainei nr.2709-IV din 23 iunie 2005
4. Codul de drept internațional privat al Tunisiei, promulgat prin Legea nr. 97-98 din 27 noiembrie 1998
5. Codului naționalității tunisiene, adoptat prin Legea nr.2010-55 din 1 decembrie 2010
6. Legea federală, din 18 decembrie 1987, a Elveției cu privire la dreptul internațional privat (variante la 1 ianuarie 2010)
7. Cod civil al României, aprobat prin Legea nr. 287/2009, în vigoare din 1 octombrie 2011

8. Codul de drept internațional privat al Belgiei, aprobat prin Legea din 16 iulie 2004, publicată în Monitorul Belgiei la 27 iulie 2004, în vigoare din 1 octombrie 2004
9. Cod civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-86 din 22.06.2002 art. nr. 661
10. MĂRGINEANU Lilia, MĂRGINEANU Gabriel. *Dreptul familiei*. Chișinău: Editura Elena V.I., 2002, ISBN 9975-9548-6-3
11. ЗВЕКОВ В.П. *Международное частное право. Курс лекций*. Москва: Издательство «Норма», 2000, ISBN 5-89123-269-3
12. MACOVEI Ioan. *Drept internațional privat*. București: Editura: C.H.Beck, 2011, ISBN 978-973-115-983-6

PROFESIA DE AVOCAT ÎNTRE TRECUT, PREZENT ȘI VIITOR

Dr., Iulian MUNTEAN, UASM

iulianase128@gmail.com

Conf. univ., dr., Neli MUNTEAN, ASEM

slobonel333@yahoo.com

In a society founded on respect for justice, the lawyer fulfils a special role. In this article is described the role of this profession in society and the ways of its recovery. In addition, it highlights the stages of profession development and some requirements that should be taken in consideration in order to increase awareness of the value this profession brings. Public value should be at the heart of what gives this profession.

Key words: profesia de avocat, marketing, justiție, principii.

JEL Classification: K10

1. Introducere.

Am hotărât să facem o prezentare asupra profesiei de avocat și a importanței acesteia către dumneavoastră, să discutăm despre profesia de avocat și viitorul său, în termeni de cum este percepută și dacă implementarea aptitudinilor sociale și a uneltelor de marketing ar avea un impact pozitiv asupra întregii profesii.

Avocatura este o instituție cu o îndelungată tradiție istorică. La început, apărarea justițiabililor s-a realizat în forme mult diferite de cea din epoca modernă. Totuși, se poate afirma că avocatura a evoluat paralel cu justiția și a fost influențată de organizarea politică și statală.

2. Istoricul profesiei.

Originea avocaturii este plasată de majoritatea autorilor în Roma, unde, la finele Republicii, a cunoscut cea mai frumoasă epocă a istoriei sale.

În timpul lui Romulus, funcționau așa-numiții patronus causarum, cu misiunea de a-i asista gratuit pe justițiabili. Ulterior, în perioada procedurii formulare, avocatura a încetat să mai fie un serviciu gratuit, fiind exercitată de adevărații jurisconșulți, numiți „avocați”. De aici provine și denumirea actuală a persoanelor care exercită funcția de apărare în fața organelor judiciare. Arta bunei apărări judiciare începe, însă, cu primele discuții exploratorii, purtate de avocat, de urmașul modern al vechilor defensores, oratores, advocates, cu clientul său.

În epoca lui Iustinian, avocatura era organizată în colegii și corporații cu caracter profesional și era retribuită prin onorarii.

Organizarea avocaturii pe baze profesionale a început să fie o operă a societății moderne. Totuși, nu au lipsit tendințele de desființare a corporațiilor profesioniste de avocați (de exemplu, în timpul Revoluției Franceze), deoarece se considera că monopolul unor profesii legale constituie o ofensă adusă libertății individuale. Avocatura a devenit astfel o profesie liberă în mod absolut, adică lipsită de condiții profesionale și de orice control public. Justițiabilul francez era liber să-și aleagă un apărător din rândul oricăror categorii de cetățeni și chiar fără nicio pregătire profesională.

Luând în considerare și rolul esențial al avocaturii în administrarea justiției, s-a evocat și posibilitatea organizării unei magistraturi avocațiale similare ordinului judecătoresc. În această

concepție, avocații ar trebui să fie remunerați de stat, întocmai ca și judecătorii, și numiți din oficiu pentru fiecare caz în parte [2].

O astfel de încercare de organizare a „magistraturii apărării” a avut loc în Prusia lui Frederic cel Mare. El a desființat avocatura, în 1781, iar locul avocaților organizați într-o corporație profesionistă liberă a fost luat de consilierii-asistenți, numiți din oficiu de către tribunal, pentru fiecare caz în parte. Aceștia erau numiți dintre membrii tribunalului sesizat cu soluționarea unei cauze concrete. Iar datorită eșecului acestui sistem, din 1793, s-a revenit la cel anterior [3].

Istoria avocaturii a ilustrat prin nume a căror celebritate este cunoscută, onorabilitatea și prestigiul acestei profesii: Demostene, Pericle și Socrate în Grecia, Cicero și pleiada de jurisconșulți ai Romei. Totuși, nu au lipsit voci care au criticat această profesie și anume Montesquieu, La Fontaine și Racine, care imputau adesea, că avocații apără pe oricine, chiar și pe criminali [4]. În reglementările actuale, Codul deontologic al avocaților susține munca lor de profesioniști, cu acest prilej de aflare a adevărului, chiar dacă ei apără un om vinovat. Ei nu decid vinovăția justițiabilului său, ci ajută justițiabilul să cunoască legea, să i se protejeze drepturile și garanțiile individuale și contribuie, la final, la asigurarea domniei legii și a spiritului de dreptate.

În toate țările civilizate, avocatura a fost organizată cu scopul de a asigura persoanelor implicate într-un proces o apărare corespunzătoare. Totuși, rolul avocatului nu poate fi redus la funcția de reprezentare sau asistare a justițiabililor, fiind unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai judecătorilor, contribuind la stabilirea corectă a faptelor, la interpretarea adecvată a legii aplicabile conflictului dedus judecării și, în final, la pronunțarea unei hotărâri temeinice și legale. Astfel, ei se situează pe același plan cu judecătorul care, la rândul său, devine, dintr-un dominus litis un simplu arbiter litis, și se supune dictonului da nihi factum, dabo tibi ius [5].

În Europa, profesiunea de avocat a căpătat un interes la nivel supranațional și transnațional. Dispozițiile Tratatului de la Roma, care stipulează libera circulație a prestatorilor de servicii și dreptul de stabilire, ambele întărite de Directivele din 1977, tind să faciliteze exercitarea efectivă a prestațiilor avocaților și fac dovada evidentă a caracterului internațional al rolului pe care îl îndeplinește avocatul. Exerțarea profesiei de avocat în spațiul comunitar presupune existența unei profesii liberale și independente, care să le poată pune în slujba serviciilor publice ale justiției. În 1988, reprezentanții a 12 barouri din cadrul Comunității Europene au adoptat, în unanimitate, Codul Deontologic al Avocaților din Uniunea Europeană.

Recunoașterea, pe plan internațional, a drepturilor și libertăților - prin Declarația universală a drepturilor omului, în tratate internaționale referitoare la drepturi sociale și economice sau chiar la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale- a căror protecție trebuie asigurată și garantată pe deplin, dar și apărată în mod constant și efectiv, reprezintă fundamentul dimensiunii universale a rolului avocatului într-o societate democratică [6].

3. Rolul avocaților în societate

Profesia necesită lucru asupra propriei imagini în comparație cu alte profesii.

Astfel, considerăm că, în calitate de avocați, este important să devenim **mai buni în a explica ceea ce facem, cum o facem și cum generăm valoare.**

Noi considerăm că ar trebui să se facă mai mult pentru a mări conștientizarea valorii pe care o aduce profesia. Valoarea publică ar trebui să fie în centrul a ceea ce oferă această profesie.

Considerăm că profesia de avocat **are nevoie:**

- **de o mai bună promovare,**
- **de un marketing mai bun și**
- **de o „punere în lumină” mai bună, cât și**
- **o atenție la detaliu, atunci, când ne prezentăm ca profesioniști.**

În zilele noastre, nu este suficient să fii un profesionist perfect. **Ai nevoie de ceva mai mult. Poate carisma, poate, câteodată, avem nevoie și de un „ambalaj” bun, și nu doar de un „conținut” bun.** Să mergem dincolo de partea tehnică a profesiei noastre. Avocații sunt solicitați să ofere clienților valoare adăugată – însă, ce înseamnă acest lucru? Ce face dintr-un avocat bun, un avocat excelent? Cum îți fidelizezi clienții? Totul se rezuma la servicii adiționale? Ce rol joacă aptitudinile sociale, umane?

Evident, calificările sunt obligatorii, statutul de membru, în organismele profesionale, este crucial. Avocații buni trebuie să aibă bun simț. Evident, trebuie să deții calificări tehnice excelente, de

asemenea, aveți nevoie de flexibilitate și capacitate de învățare. Și adaptare la diferite situații. Însă, se poate face mai mult.

Așadar, haideți să facem încă un pas în față!

Noi, avocații, trebuie să conștientizăm faptul că profesia de avocat se diferențiază de celelalte profesii, care acționează în cadrul societății moderne și constă în aceea că avocatul, prin natura activității sale, reprezintă una din cele mai importante instituții de apărare a drepturilor persoanei, un partener al Justiției într-un stat de drept. „Arta”, profesionalismul și implicarea avocatului dau măsura în care clientul își apără drepturile și își protejează interesele.

Avocatul exercită, în limita legii, activități de diligență, în scopul realizării unui obiectiv, în limitele impuse de lege. Avocatul, ca membru al societății civile, se caracterizează prin onestitate, demnitate, loialitate, un comportament responsabil și dedicat muncii sale și celor din jurul său.

Viitorul acestei profesii este reprezentat de către studenții și tinerii care se pregătesc să devină avocați. Spre deosebire de alte țări, universitățile din Republica Moldova nu fac pregătiri speciale pentru absolvenții lor, care vor să dea examen în avocatură. În același timp, legea RM permite avocatului stagiar să exercite o activitate efectivă în profesie, să apară în fața instanței, să asigure asistență juridică, să redacteze acte juridice. Prin urmare, nu se poate permite intrarea în profesie decât cu un bagaj performant de cunoștințe, pentru că tânărul stagiar are o responsabilitate foarte mare față de client, dar și față de societate. De aceea, în ultimii ani, examenul de admitere în profesie a devenit, din ce în ce mai greu, și au fost admiși doar cei cu un nivel de competență foarte ridicat.

4. Pregătirea profesională inițială și pregătirea profesională continuă

Sub un prim aspect, raportat la pregătirea profesională inițială, realizată pe durata exercitării stagiului, considerăm oportună o dublă evaluare a avocatului aflat la începutul practicării profesiei, respectiv pe lângă cea prevăzută de legislația actuală în domeniu, care vizează, în principal pregătirea sa teoretică, și o testare practică a abilităților profesionale.

În prezent, aprecierea competențelor profesionale ale avocatului stagiar face obiectul unor evaluări periodice, în principal, teoretice, realizate de către colegi avocați și cadre universitare, aspect ce ar putea imprima un oarecare grad de subiectivism procedurii. Analizând practica în domeniu întâlnită în alte state membre ale Uniunii Europene, consider că ar trebui să se aibă în vedere, în perspectiva unor modificări ulterioare ale legislației noastre, posibilitatea ca avocatul, la finalizarea stagiului profesional, să aibă obligația de a compărea în fața unei instanțe, în cadrul unui așa zis „proces-test”.

În urma acestuia, instanța, independent de soluționarea cauzei supuse „judecății”, elaborează un raport de evaluare a demersului profesional al avocatului supus examinării, analizând mijloacele, de care s-a folosit și abilitățile, pe care le-a demonstrat, în încercarea de a-i oferi o cât mai bună reprezentare „clientului”, în serviciul căruia se află.

Sub un al doilea aspect, raportat la pregătirea profesională continuă, în ideea menținerii unui nivel ridicat al calității prestațiilor în cadrul profesiei, considerăm că ar trebui sporit gradul de rigoare în privința aprecierii avocaților definitiv sancționați pentru cazuri de malpraxis în sensul unor evaluări periodice.

Ca o noua atribuție a Consiliului Baroului, evidența strictă a avocaților ce au dovedit, în repetate rânduri, carențe în aplicarea practică a cunoștințelor profesionale, fapt ce a dus la sancționarea lor pentru malpraxis, să constituie baza pentru structurarea a unui program adiacent de pregătire și evaluare în cadrul profesiei.

5. Concluzii

Lumea, în general, ar trebui să știe că avocatura nu este o meserie, ci o profesie. În plus, pe lângă faptul că exercitarea acestei activități reprezintă o profesie NOBILĂ, în fapt, avocatura este un mod de viață.

Iată de ce, trebuie să aibă loc transformarea avocaților în consultanți, din oameni ai hârtiilor în vânzători de idei, atât în intern, cât și în extern.

Cea mai mare „dependentă” a exercitării acestei profesii, ți-o oferă VICTORIA! Puține profesii oferă aceste satisfacții.

În această ordine de idei, putem afirma că **Avocatul** a devenit, astăzi, un factor important și indispensabil în înfăptuirea justiției. Prezența lui în desfășurarea activității judiciare este expresia „dreptului la apărare” asigurat de lege, a garantării dreptului părților implicate și a egalității lor în fața

instanței, a caracterului colectiv al căutării adevărului și soluției faptelor supuse judecății, al caracterului public al dezbaterilor, stipulat în legislațiile moderne.

Referințe bibliografice:

1. CIUCĂ, Valerius, M.; DAMȘA, Liviu; DURAC, Gheorghe; RAWLING, Tom; STOICA, Dan; VÂRNAV, Mihaela, *Lecții de drept privat comparat, Instituții în dreptul privat comparat. Putere judiciară, jurisdicții și acțiuni*, vol. II, Editura Fundației Axis, Iasi, 2005
2. DĂNILĂ, Ligia, *Organizarea și exercitarea profesiei de avocat*, Editura C.H. Beck, București, 2007
3. LEȘ, Ioan, *Organizarea sistemului judiciar în dreptul comparat*, Editura All Beck, București, 2005
4. MARIO, Losa, *Mari sisteme juridice. Introducere în dreptul european și extraeuropean*, Editura All Beck, București, 2005
5. PUHA, Elena; GOREA, Brandușa, *Deontologie juridică*, Editura Dimitrie Cantemir, Târgu Mureș, 2008, p. 122
6. SCRIPCARU, Gheorghe; CIUCĂ, Aurora; CIUCĂ, Valerius, M.; SCRIPCARU, Cătălin, *Deontologie judiciară. Syllabus*, Editura Sedcom Libris, Iași, 2009
7. <http://www.3bexpertaudit.ro/Fisiere/Ce%20Inseamna%20un%20BUN%20Contabil-Studiu%20de%20caz-Andrei%20Badiu.pdf>
8. <http://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2011/02/teza-doctorat-roxana1.pdf>
9. <http://www.pensions-institute.org/workingpapers/WP2005-3.pdf>
10. <http://blogs.heacademy.ac.uk/social-sciences/2014/02/18/best-practice-in-developing-communication-skills-in-accounting-and-finance-students/>
11. <http://www.ft.com/home/us>
12. <http://www.bloomberg.com/>
13. <http://www.economist.com/>
14. <http://alina-ionescu.blogspot.ro/2011/10/istoricul-profesiei-de-avocat.html>

НАЛОГОВАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ. НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРИМЕНЕНИЯ НАЛОГОВОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

*Доктор права, Александру АРМЯНИК МЭА
Мастеранд, Иван БАНУ, МЭА*

The actuality of the problem is caused by the need to replenish the budget in terms of budget deficits and the need to improve legislation governing the liability for violation of tax laws.

The tax liability is established by laws of the sanctions for violation of tax laws, which are expressed in the limitations of the property and / or personal nature and implemented in accordance with the law.

Tax liability, depending on the industry sector can be subdivided into criminal and administrative.

Administrative liability is incurred for an offense, which is guilty of a wrongful act, representing less social danger than a crime infringing upon the legally protected values.

Administrative responsibility for violation of tax legislation is set not only by Articles 253-257, 259-262, and 263 of the Tax Code of the Republic of Moldova, but also in Articles 272, 287, 2871, 2872, 2931, 297, 301 and 311 of the Code of the Republic of Moldova on offenses.

Administrative penalties such as fines apply the officials referred to in Article 402 and 403 of the Code of the Republic of Moldova on offenses.

Other punishments stipulated by the Code of the Republic of Moldova on the offenses applied by the courts.

Актуальность проблемы обусловлена необходимостью пополнения бюджета в условиях бюджетного дефицита и необходимостью совершенствования законодательства, регулирующего ответственность за нарушения налогового законодательства.

Налоговая ответственность представляет собой, установленные законами санкции за нарушение налогового законодательства, которые выражаются в ограничениях имущественного и/или личного характера и применяются в установленном законом порядке.

Налоговую ответственность в зависимости от отраслевой принадлежности можно подразделить на уголовную и административную.

Уголовная ответственность за нарушение налогового законодательства установлена Уголовным Кодексом [УК] РМ №985-XV от 18.04.2002 года.[3]

Уголовная ответственность наступает за преступления и заключается в применении к виновным наиболее жёстких уголовных наказаний (лишение свободы и так далее). [8, С.472]

Административная ответственность наступает за правонарушение, которым является виновное противоправное деяние, представляющее меньшую социальную опасность, чем преступление, посягающее на охраняемые законом ценности.

Административная ответственность заключается в применении к виновным наказаний менее жёстких, чем наказания, предусмотренные Уголовным Кодексом (предупреждение, штраф, лишение права осуществлять определённую деятельность или занимать определённые должности, начисление штрафных очков, лишение специального права, неоплачиваемый труд в пользу общества, арест за правонарушение на срок до 30 дней).

Административная ответственность за налоговые правонарушения установлена:

1. Кодексом Республики Молдова о правонарушениях №218-XVI от 24.10.2008 года.[6]
2. Налоговым Кодексом [НК] РМ №1163- XIII от 24.04.1997 года. [1]
3. Другими Законами РМ.

Виды нормативных актов, регулирующих налоговые отношения, нарушение которых влечёт административную или уголовную ответственность, перечислены в статье 3 НК РМ. К этим нормативным актам относится НК РМ и иные нормативные акты, принятые в соответствии с НК РМ.

При этом согласно части (2) статьи 3 НК РМ нормативные акты, принятые Правительством, Министерством финансов, Главной государственной налоговой инспекцией и Таможенной службой при Министерстве финансов, другими центральными отраслевыми органами публичного управления, а также местными органами публичного управления на основании и во исполнение настоящего кодекса, не должны противоречить его положениям или выходить за его пределы.

Как видно из содержания статьи 3 НК РМ налоговое законодательство включает в себя не только НК РМ, но и подзаконные нормативные акты, принятые Главной государственной налоговой инспекции и другими органами исполнительной власти.

При этом должностные лица Главной государственной налоговой инспекции и Таможенной службы в соответствии со статьями 402 и 403 Кодекса Республики Молдова о правонарушениях налагают административные наказания за нарушения налогового законодательства, в том числе и таможенных правил. Административная ответственность за нарушения налогового законодательства установлена статьями 253-257, 259-262, 262¹, 263 НК РМ.

Статья 253 НК РМ устанавливает административную ответственность за воспрепятствование деятельности налогового органа.

Часть (1) статьи 253 НК РМ предусматривает, что воспрепятствование осуществлению налогового контроля путем необеспечения доступа в производственные, складские, торговые и другие помещения и места для хранения имущества, непредставления необходимых налоговому органу объяснений, данных, информации и документов по вопросам, возникающим во время контроля, либо путем иного рода действий или бездействия влечет наложение штрафа в размере 10000 леев.

В соответствии с частью (1¹) статьи 253 НК РМ непредставление, несвоевременное представление информации или представление недостоверной информации в соответствии с частью (3²) статьи 197 и частью (2²) статьи 229 влечет наложение штрафа в размере 3000 леев.

Согласно части (4) статьи 253 НК РМ неисполнение решения органа, осуществляющего полномочия по налоговому администрированию, о приостановлении операций на банковских счетах налогоплательщика влечет наложение штрафа в размере 30 процентов сумм, снятых со

счета за период неприостановления операций.

Частью (4¹) статьи 253 НК РМ предусмотрено, что неисполнение или ненадлежащее исполнение положений частей (3²) и (3³) статьи 197 и части (2²) статьи 229 влечет наложение штрафа в размере 30 процентов суммы, взысканной или подлежащей взысканию с налогоплательщика в счет погашения налогового обязательства, за каждое нарушение.

Неисполнение требований повестки налогового органа влечет наложение штрафа на физических лиц в размере 1000 леев, на юридических лиц – в размере 10000 леев, а неисполнение требований банковской повестки влечет наложение штрафа в размере 10000 леев согласно части (5) статьи 253 НК РМ.

К административной ответственности привлекаются физические лица, а к административной ответственности за правонарушение, предусмотренное частью (5) статьи 253 НК РМ, привлекаются физические и юридические лица.

Согласно пункту 3) статьи 5 НК РМ *физическое лицо*: а) гражданин Республики Молдова, иностранный гражданин, лицо без гражданства; б) организационная форма со статусом физического лица согласно законодательству, включая индивидуального предпринимателя, крестьянское (фермерское) хозяйство, если настоящим кодексом не предусмотрено иное.

В соответствии с пунктом 4) статьи 5 НК РМ *юридическое лицо* – любое хозяйственное товарищество или общество, кооператив, предприятие, учреждение, фонд, ассоциация, включая созданные с участием иностранного лица, и другие организации, за исключением подразделений перечисленных организаций, не имеющих обособленного имущества, а также организационных форм со статусом физического лица согласно законодательству.

В подпункте а) пункта 3) статьи 5 НК РМ не указан возраст физического лица, поэтому неясно, какого возраста должен быть гражданин Республики Молдова, иностранный гражданин, лицо без гражданства, чтобы быть привлечённым к административной ответственности за нарушение налогового законодательства.

Согласно части (2) статьи 16 Кодекса Республики Молдова о правонарушениях к административной ответственности за нарушения налогового законодательства привлекаются физические лица, достигшие возраста 16 лет.

Чтобы устранить этот пробел, представляется необходимым дополнить подпункт а) пункта 3) статьи 5 НК РМ, указав возраст физического лица, либо применять по аналогии часть (2) статьи 16 НК РМ. Административная ответственность за неиспользование контрольно-кассовых машин и за невыдачу проездных билетов установлена статьёй 254 НК РМ.

В соответствии с частью (1) статьи 254 НК РМ осуществление деятельности налогоплательщиком и лицом, уполномоченным выдавать кассовый чек, при отсутствии контрольно-кассовых машин в случае, когда действующими нормативными актами предусмотрено их использование, влечет наложение штрафа в размере 10000 леев за каждый случай.

Согласно части (2) статьи 254 НК РМ занятие деятельностью без использования имеющихся контрольно-кассовых машин либо с использованием неисправных, неопломбированных или незарегистрированных в налоговых органах контрольно-кассовых машин влечет наложение штрафа в размере 10000 леев за каждый случай.

Часть (2¹) статьи 254 НК РМ устанавливает, что осуществление деятельности по перевозке пассажиров автотранспортными средствами по пригородным, городским, междугородным или международным маршрутам без проездных билетов (проездной билет – кассовый чек, выданный контрольно-кассовой машиной с фискальной памятью или документ строгой отчетности с установленной ценой, изготовленный типографским способом в соответствии с действующими нормативными актами, зарегистрированный у транспортного агента) влечет наложение штрафа на налогоплательщика и уполномоченное лицо, зарегистрированное у транспортного агента, в размере 10000 леев за каждый случай нарушения.

Повторное совершение нарушений, предусмотренных частями (1), (2) и (2¹), влечет наложение штрафа в размере 25000 леев. Совершение нарушений, указанных в частях (1), (2) и (2¹), в третий раз и более влечет наложение штрафа в размере 50000 леев за каждый случай в соответствии с частью (4) статьи 254 НК РМ.

Представляется, что установленные статьёй 254 НК РМ чрезмерно строги, не соответствуют степени социальной опасности этих правонарушений. Размер штрафов за эти

правонарушения следует дифференцировать в зависимости от объёма торгового оборота предпринимателя и других обстоятельств, установив нижний и верхний размеры штрафа.

Несправедливо применять одинаковые штрафы к предпринимателю, торговый оборот которого составляет 15000 лей в месяц и к предпринимателю, торговый оборот которого составляет 300000 лей в месяц.

Согласно статье 255 НК РМ непредставление, несвоевременное представление или представление налоговому органу недостоверных сведений о местонахождении или изменении местонахождения налогоплательщика, его подразделений влечет наложение штрафа в размере 4000 леев. Штрафу подлежат подразделения, которые соответствуют понятию, определенному в пункте 29) статьи 5.

Представляется, что следует дифференцировать размер штрафа за непредоставление сведений о местонахождении, в зависимости от длительности просрочки представления сведений о местонахождении и других обстоятельств, установив минимальные и максимальные размеры штрафов за эти правонарушения.

Несоблюдение правил учёта налогоплательщиков влечёт административную ответственность, установленную статьёй 256 НК РМ.

В соответствии с частью (4) статьи 256 НК РМ нарушение финансовым учреждением (его отделением или филиалом) положений статьи 167 влечет наложение штрафа в размере 3000 леев.

Изменение или закрытие финансовым учреждением (его отделением или филиалом) банковского счета налогоплательщика (за исключением кредитных, срочных депозитных и временных счетов (по накоплению финансовых средств для формирования или увеличения уставного капитала), а также счетов физических лиц, не являющихся субъектами предпринимательства) без справки налогового органа или с нарушением установленных законодательством правил либо непредставление или несвоевременное представление налоговому органу информации об изменении или закрытии банковского счета налогоплательщика (за исключением кредитных, срочных депозитных и временных счетов (по накоплению финансовых средств для формирования или увеличения уставного капитала), а также счетов физических лиц, не являющихся субъектами предпринимательства) влечет наложение штрафа в размере 6000 леев предусмотрено частью (5) статьи 256 НК РМ.

Согласно части (6) статьи 256 НК РМ осуществление финансовым учреждением (его отделением или филиалом) операций на банковском счете налогоплательщика (за исключением кредитных, срочных депозитных и временных счетов (по накоплению финансовых средств для формирования или увеличения уставного капитала), а также счетов физических лиц, не являющихся субъектами предпринимательства) без подтверждения налоговым органом взятия на учет открытого банковского счета влечет наложение штрафа в размере 30 процентов зачисленных на этот счет сумм.

Частью (7) статьи 256 НК РМ установлено, что нерегистрация или несвоевременная регистрация в качестве плательщика НДС или субъекта обложения акцизами влечет наложение штрафа в размере 10 процентов от объема налогооблагаемых поставок, за исключением случаев облагаемых поставок, предназначенных только для экспорта. В случае наложения штрафа в соответствии с настоящей частью штраф, предусмотренный частью (5) статьи 261, не применяется.

В части (8) статьи 256 НК РМ содержится такой состав правонарушения как непредставление или несвоевременное представление налогоплательщиком налоговому органу информации об открытии за рубежом банковского счета влечет наложение штрафа в размере 5000 леев за каждый банковский счет.

Ответственность за эти правонарушения несут физические лица.

Нарушение правил бухгалтерского учёта и учёта в налоговых целях влечёт административную ответственность физических лиц, предусмотренную статьёй 257 НК РМ.

В соответствии со статьёй 257¹ НК РМ невыдача залогодателем, зарегистрированным в качестве плательщика НДС, налоговой накладной при реализации от его имени заложенного имущества влечет наложение штрафа в размере 50 процентов суммы сделки.

Нарушение финансовыми учреждениями (их отделениями и филиалами) порядка осуществления безналичных расчётов влечёт административную ответственность физических лиц, установленную статьёй 259 НК РМ.

Фактически части (3)-(5) статьи 259 НК РМ устанавливают административную ответственность в виде пени, а не штрафа.

Пеня в теории гражданского права – это «разновидность неустойки, взимаемая периодически за являющееся правонарушение и выражающееся в процентах от суммы нарушенного обязательства, реже – в твёрдой сумме». [7, С.423]

Несоблюдение порядка составления и представления налоговой отчётности и налоговой накладной, нерегистрация налоговой накладной в Генеральном электронном регистре налоговых накладных влечёт административную ответственность физических лиц, установленную частями (1)-(5) статьи 260 НК РМ.

Нарушения правил исчисления и уплаты налогов (пошлин) и сборов влечёт административную ответственность физических лиц, установленную частями (1)-(5) статьи 261 НК РМ.

Отсутствие акцизных марок, «Акцизной марки» влечёт административную ответственность физических лиц, установленную статьёй 262 НК РМ согласно которой отсутствие акцизных марок, «Акцизных марок» на подакцизных товарах, подлежащих обязательной маркировке, либо использование фальсифицированных или недействительных акцизных марок, «Акцизных марок» влечет в случае реализации, транспортировки или хранения налогоплательщиком товаров без акцизных марок, «Акцизных марок» либо с фальсифицированными или недействительными акцизными марками, «Акцизными марками» наложение штрафа в размере 50000 леев, а в случае повторного совершения указанных нарушений, – штрафа в размере 100000 леев. За совершение нарушений, указанных в настоящей части, в третий раз и более налагается штраф в размере 250000 леев за каждый случай.

Представляется, что статью 262 НК РМ следует изменить, исключив повышенные размеры штрафов за повторное нарушение и за третье аналогичное нарушение.

Библиография:

1. Налоговый Кодекс Республики Молдова: [Закон РМ №1163: принят Парламентом тринадцатого созыва от 24.04.1997 г.] [переопубликован] // Monitorul oficial.-2007.- специальный выпуск от 08.02.2007 года.
2. Закон РМ «Об административном суде»: [Закон РМ №793: принят Парламентом четырнадцатого созыва от 10.02.2000 г.] // Monitorul oficial.- № 57-58 от 18.05.2000 года.
3. Уголовный Кодекс Республики Молдова: [Закон РМ №985: принят Парламентом пятнадцатого созыва от 18.04.2002 г.] // Monitorul oficial.- 2002.-№128-129 // [переопубликован в Monitorul oficial N 72-74/195 от 14.04.2009].
4. Гражданский процессуальный кодекс Республики Молдова: [Закон РМ №122: принят Парламентом пятнадцатого созыва от 30.05.2003 г.] // Monitorul oficial.- N 111-115/451 от 12.06.2003года.
5. Кодекс Республики Молдова о правонарушениях: [Закон РМ №218: принят Парламентом шестнадцатого созыва от 24.10.2008 г.] // Monitorul oficial.-2009.-№3-6.
6. Большой юридический словарь: пособие / под ред. А.Я. Сухарева, В.Е. Крутских.-2-е изд., перераб. и доп.-М.:Инфра-М.-2004.-704с.-
7. ФЕДОРОВ Г.К. *Теория государства и права*: учебник. Кишинев, 1998.

О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ ПРИМЕНЕНИЯ НАЛОГОВОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ, УСТАНОВЛЕННОЙ КОДЕКСОМ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА О ПРАВОНАРУШЕНИЯХ

*Доктор права, Александру АРМЯНИК, МЭА
Соавтор: Евгения ИЛЬИНСКАЯ, I курс, Институт Правовых и
политических исследований Академии Наук РМ*

The relevance of the topic due to the need of filling the state budget, which requires the improvement of tax legislation, including legislation governing the administrative responsibility of taxpayers and tax officials.

Administrative responsibility for violations of tax laws set by Articles 272, 287, 2871, 2872, 297, 301 and 311 of the Code of the Republic of Moldova on offenses № 218- XVI from 24.10.2008.

In the application of administrative sanctions for tax violations prescribed in the Code of the Republic of Moldova on offenses, the Tax Code of the Republic of Moldova and other laws should take into account the leading role in the Code of the Republic of Moldova on offenses laws providing general and administrative responsibility for tax offenses.

Применение установленных Кодексом Республики Молдова о правонарушениях санкций пополняет государственный бюджет денежными средствами и одновременно способствует предупреждению налоговых нарушений.

Актуальность данной темы обусловлена необходимостью наполнения государственного бюджета, что требует совершенствования налогового законодательства, в том числе законодательства, регулирующего административную ответственность налогоплательщиков и должностных лиц налоговых органов.

Законодатель ужесточает санкции, не учитывая, что чрезмерные санкции могут повлечь банкротство предпринимателей и прекращение их деятельности, что влечёт негативные последствия в виде роста безработицы и тому подобное.

Налоговая ответственность является одним из видов юридической ответственности. Юридическая ответственность - это «предусмотренная нормами права обязанность субъекта правонарушения претерпевать неблагоприятные последствия»[6, с. 694]

Профессор Крохина Ю. А. даёт следующее определение понятия «налоговая ответственность»: «налоговая ответственность представляет собой обязанность лица, виновного в совершении налогового правонарушения, претерпевать меры государственно-властного принуждения, предусмотренные санкциями НК РФ, состоящие в возложении дополнительных юридических обязанностей имущественного характера и применяемые компетентными органами в установленном процессуальном порядке». [8, с. 487]

Крохина Ю. А. рассматривает налоговую ответственность как санкцию, установленную Налоговым Кодексом Российской Федерации.

Такая формулировка не учитывает, что санкции за нарушение налогового законодательства установлены Налоговым Кодексом РМ, Кодексом Республики Молдова о правонарушениях, Уголовным Кодексом [УК] РМ, другими законами, что правонарушитель может добровольно исполнить установленную законом санкцию, например, уплатить штраф, применённый к нему компетентным государственным органом. [1, 3, 2]

Налоговую ответственность, по нашему мнению, следует определять как обязанность лица, виновного в совершении налогового правонарушения, претерпевать неблагоприятные последствия, предусмотренные санкциями Кодекса Республики Молдова о правонарушениях [КоПРМ], Налогового Кодекса [НК] РМ, других законов, состоящие в возложении дополнительных юридических обязанностей имущественного или личного характера, применяемые компетентными государственными органами в установленном законом порядке.

Налоговая ответственность подразделяется на 2 основных вида: уголовную и административную.

По мнению Алёхина А. Н. и Козлова Ю. М. административная ответственность – это вид юридической ответственности, которая выражается в применении уполномоченным органом или должностным лицом административного взыскания к лицу, совершившему правонарушение. [5, с. 222]

Овсянко Д. М. считает, что административная ответственность- это применение государственными органами, должностными лицами, представителями власти установленных государством мер административного воздействия к гражданам, а в соответствующих случаях- и к организациям за нарушение законности и государственной дисциплины. [9, с. 104]

Данные определения не полностью отражают основные признаки административной ответственности. Они, в частности, не учитывают, что административные наказания применяются не только исполнительно-распорядительными органами государства и должностными лицами, но и судами, и что правонарушитель имеет право добровольно уплатить штраф за налоговое правонарушение.

Нельзя отождествлять административную ответственность с административно-процессуальной деятельностью уполномоченных органов и судов по применению административных наказаний. При этом Алёхин А. П., Козлов Ю. М. и Овсянко Д. М. не учитывают, что в Российской Федерации штрафы за нарушения налогового законодательства взыскиваются только в судебном порядке. [8, с. 517]

Как правильно отмечает профессор Додин Е. В. административная ответственность характеризуется тем, что санкции административного права имеют универсальный характер, ибо они применяются не только за нарушения норм административного права, но и за нарушения норм других отраслей права, в том числе и за нарушения норм налогового права. [7, с. 40-41]

Административная ответственность за нарушение норм налогового законодательства, установленная КоПРМ, характеризуется следующими признаками:

1. Субъектами ответственности являются физические лица, достигшие возраста 16 лет, должностные лица, юридические лица.
2. За налоговые правонарушения применяются такие виды административных наказаний, как штраф, лишение права осуществлять определённую деятельность на срок от 3 месяцев до 1 года, арест на срок до 15 дней, неоплачиваемый труд в пользу общества на срок от 30 до 60 часов.
3. Срок давности привлечения к ответственности за налоговое правонарушение составляет 12 месяцев со дня совершения правонарушения правонарушителем.
4. Срок давности исполнения наказания за правонарушение составляет 1 год.
5. Административные наказания за налоговые правонарушения в виде штрафа налагаются не судами, а должностными лицами внесудебных органов (Таможенной Службы, органами финансового и налогового контроля Министерства финансов РМ). Решения внесудебных органов о применении административных наказаний обжалуются в судебном порядке, а решения судов первой инстанции обжалуются только в кассационном порядке.

С учётом этих признаков предлагаем следующее определение: «административная ответственность за нарушения налогового законодательства- это обязанность лица, виновного в совершении налогового правонарушения претерпеть санкции, установленные Кодексом Республики Молдова о правонарушениях, которые применяются внесудебными органами или судом в установленном порядке».

Административная ответственность за нарушения налогового законодательства установлена статьями 272, 287, 287¹, 287², 297, 301 и 311 КоПРМ № 218- XVI от 24.10.2008 года.

Статья 272 КоПРМ устанавливает административную ответственность в виде штрафа в размере от 30 до 40 условных единиц за нарушение порядка приобретения, транспортировки, хранения и реализации акцизных и государственных торговых марок.

Части (1)-(15) статьи 287 КоПРМ устанавливают административную ответственность за нарушение таможенных правил в виде штрафа.

Согласно части (16) статьи 287 КоПРМ неповиновение законному распоряжению или требованию должностного лица таможенного органа, оскорбление такого лица влекут наложение штрафа в размере от 50 до 150 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок от 30 до 60 часов.

Административная ответственность за воспрепятствование деятельности в рамках последующего контроля установлена частями (1)-(4) статьи 287¹ КоПРМ.

Субъектами административной ответственности, установленной частями (1)-(4) статьи 287¹ являются физические лица, достигшие возраста 16 лет, а также должностные и юридические лица.

Полагаем, что часть (2) статьи 16 КоПРМ следует изменить, повысив возраст физических лиц, подлежащих административной ответственности за налоговые правонарушения с 16 до 18 лет.

Понятие должностного лица как субъекта административной ответственности содержится в части (6) статьи 16 КоПРМ, согласно которой должностное лицо (лицо, наделенное на государственном предприятии, в учреждении, организации, центральном или местном органе публичной власти на постоянной или временной основе, в силу закона, в силу его назначения, избрания или в силу отдельного поручения, определенными правами и обязанностями по осуществлению функций публичной власти или действий административно-распорядительного либо организационно-хозяйственного характера) подлежит ответственности за правонарушение при совершении деяний, предусмотренных настоящим кодексом.

Под действие части (6) статьи 16 КоПРМ не подпадают руководящие работники муниципальных предприятий, предприятий с мажоритарным государственным капиталом и предприятий с частным или смешанным (государственно- частным) капиталом, которые наделены такими же правами и обязанностями как работники, занимающие аналогичные должности на государственных предприятиях.

Полагаем необходимым внести дополнение в часть (6) статьи 16 КоПРМ, включив в число должностных лиц руководящих работников муниципальных и частных предприятий. Это будет способствовать пополнению государственного бюджета.

Части (1)-(3) статьи 287² КоПРМ устанавливает административную ответственность за воспрепятствование деятельности в рамках принудительного исполнения таможенного обязательства.

При этом часть (2) статьи 287² КоПРМ предусматривает наказание в виде ареста на срок 15 дней.

Полагаем необходимым изменить часть (2) статьи 287² КоПРМ, исключив из неё такую меру наказания как арест на 15 дней.

Ответственность за нарушение прав, интересов и обязанностей налогоплательщика или другого участника налоговых отношений установлена частями (1)-(3) статьи 297 КоПРМ.

Полагаем целесообразным повысить размер штрафов за нарушение прав налогоплательщиков, так как такие правонарушения препятствуют нормальному развитию бизнеса, что способствует ухудшению экономической ситуации.

Полагаем целесообразным дополнить статью 297 КоПРМ частью (4), предусматривающей административную ответственность налоговых служащих за незаконное применение к налогоплательщикам административных наказаний.

Административная ответственность физических лиц за уклонение от уплаты налогов установлена статьёй 301 КоПРМ

Как видно из сравнения статьи 297 со статьёй 301 КоПРМ размеры штрафов, применяемых к физическим лицам, превышают размеры штрафов, применяемых к должностным лицам налоговых органов, что противоречит установленному статьёй 6 КоПРМ принципу равенства перед законом.

Административная ответственность за нарушение срока возмещения налога на добавленную стоимость установлена статьёй 311 КоПРМ.

В соответствии с частью (2) статьи 34 КоПРМ размер штрафа для физических лиц устанавливается в пределах от 1 до 150 условных единиц, а для должностных лиц – от 10 до 500 условных единиц.

Следовательно, должностному лицу, нарушившему срок возмещения налога на добавленную стоимость, может быть назначено наказание в виде штрафа в размере от 10 до 500 условных единиц.

Учитывая, что правонарушение, предусмотренное статьёй 311 КоПРМ, может причинить налогоплательщику солидные убытки, полагаем целесообразным изменить статью 311 КоПРМ, установив, что это правонарушение влечёт наложение штрафа в размере от 100 до 500 условных единиц, что будет способствовать и пополнению государственного бюджета и предупреждению нарушений прав предпринимателей.

Административную ответственность за нарушения налогового законодательства в виде штрафа применяют констатирующие субъекты, то есть представители органов публичной власти, указанных в статьях 402 и 403 КоПРМ, если назначается наказание в виде штрафа. Другие наказания применяются судами первой инстанции в соответствии с пунктом 1) части (1) статьи 395 КоПРМ.

Должностные лица, указанные в статьях 402 и 403 КоПРМ, констатируют правонарушения налогового законодательства и назначают наказания в виде штрафа путём составления протоколов о правонарушении, содержание которых должно соответствовать требованиям частей (1)-(11) статьи 443 КоПРМ.

При составлении протокола о правонарушении необходимо учитывать требования статей 441 и 445 КоПРМ.

Истечение 12-месячного срока давности, установленного частью (2¹) статьи 30 КоПРМ, препятствует применению административной ответственности.

В соответствии со статьёй 445 КоПРМ неуказание в протоколе о правонарушении сведений и фактов, предусмотренных статьёй 443 КоПРМ, влечёт недействительность протокола.

Полагаем целесообразным изменить статьи 402 и 403 КоПРМ, установив, что указанные в этих статьях должностные лица составляют протоколы о правонарушениях и направляют их в суды первой инстанции для применения административных наказаний.

Административные наказания не должны применяться должностными лицами таможенных и налоговых органов, которые материально и морально заинтересованы в исходе дела и фактически совмещают функции исполнительной и судебной власти.

Протокол о правонарушении может быть обжалован в соответствии с частями (1)-(4) статьи 448 КоПРМ и рассматривается в соответствии со статьями 452-464 КоПРМ и с учётом статей 441 и 445 КоПРМ.

При рассмотрении жалоб суды должны учитывать установленный статьёй 375 КоПРМ принцип презумпции невиновности правонарушителя.

Порядок кассационного обжалования решений суда первой инстанции установлен статьями 405-475 КоПРМ.

Из содержания части (1) статьи 473 КоПРМ видно, что кассационная инстанция не имеет права отменить решение первой инстанции и вынести новое решение, не возвращая дела в суд первой инстанции.

На этот недостаток части (1) статьи 473 КоПРМ неоднократно обращалось внимание учёными и юристами-практиками.

Часть (1) статьи 473 КоПРМ признана Конституционным постановлением Конституционного Суда РМ №10 от 12.05.2015 года. [4] Однако эта норма влечёт затягивание сроков рассмотрения жалоб.

Поэтому полагаем целесообразным дополнить часть (1) статьи 473 КоПРМ правом кассационной инстанции не только отменить решение суда, но и вынести новое решение.

При применении административной ответственности за налоговые правонарушения, предусмотренной КоПРМ, Налоговым Кодексом РМ и другими законами, следует учитывать ведущую роль КоПРМ в системе законов, предусматривающих административную ответственность вообще и за налоговые правонарушения, в частности.

Эта роль определена частями (1)-(3) статьи 1 КоПРМ.

Библиография:

1. Налоговый Кодекс Республики Молдова: [Закон РМ №1163: принят Парламентом тринадцатого созыва от 24.04.1997 г.] [переопубликован] // Monitorul oficial.-2007.-специальный выпуск от 08.02.2007 года.
2. Уголовный Кодекс Республики Молдова: [Закон РМ №985: принят Парламентом пятнадцатого созыва от 18.04.2002 г.] // Monitorul oficial.-2002.-№128-129 // [переопубликован в Monitorul oficial N 72-74/195 от 14.04.2009].
3. Кодекс Республики Молдова о правонарушениях: [Закон РМ №218: принят Парламентом шестнадцатого созыва от 24.10.2008 г.] // Monitorul oficial.-2009.-№3-6, 16 января 2009, Ст.15.
4. Постановление Конституционного Суда РМ №10 от 12.05.2015 года.- Monitorul oficial №241-246 от 28.08.2015.
5. АЛЕХИН А. П., КОЗЛОВ Ю. М. *Административное право Российской Федерации*. Часть 1, М: Теис, 1995 год.
6. Большой юридический словарь: пособие / под ред. А.Я. Сухарева, В.Е. Крутских.-2-е изд., перераб. и доп.-М.:Инфра-М.-2004.-704с.-
7. ДОДИН Е. В. *Сборник научных трудов*. [Том IV], Львов: Манускрипт, 2010 год.
8. Налоговое право России. Учебник для вузов. Отв. Ред. Ю. А. Крохина, М: изд. «Норма».- 2005 год.
9. ОВСЯНКО Д. М. *Административное право*, М: Юрист.

UN NOU PROIECT DE MODIFICARE A CODULUI DE PROCEDURĂ CIVILĂ – UN PAS SPRE EFICIENTIZAREA JUSTIȚIEI SAU SPRE OBSCURIZAREA PROCESULUI JURISDIȚIONAL

Conf. univ. dr., Adelina BĂCU, ASEM
adelabacu@mail.ru

The contradictory process of judicial and legal rights reform realization outlined not only evident successes, but also the committed failures, drawbacks and mistakes. Reasonably many specialists in this field insist upon the revision of the reform concept of the judicial system within the legal framework. But these reforms are not being performed just for the purpose of fulfilling the gaps of the European partnership agreement, but also to improve the transparency of the jurisdictional process and to avoid the corruption phenomenon, the facts which influence considerably the quality of legal act, and population trust in the truth by means of legal acts. Due to this, the proposed modifications to the Civil Procedural Code need a thorough analysis in order to avoid situations in which the fundamental principles of the civil process could be obstructed, an example being free access to justice and free right of defense.

Key-words: *reform of legal system, primary institutions for Civil Procedural Code, reduced value procedural requests, legal mediation, modifications of rules for governmental tax payment.*

Cuvinte-cheie: *reformarea sistemului justiției, instituții inedite pentru Codul de procedură civilă, procedura în cazul unor cereri cu valoare redusă, medierea judiciară, modificarea regulilor de achitare a taxei de stat*

Existența unor probleme serioase la capitolul administrării și exercitării justiției este recunoscută atât pe plan intern de către societatea civilă, reprezentanții sistemului judecătoresc, clasa politică, această chestiune fiind una dintre puținele asupra cărora reprezentanții tuturor formațiunilor politice sunt de acord, precum și pe plan extern, unde carențele din sistemul judiciar au fost remarcate în recomandările și pozițiile exprimate de organismele internaționale (Consiliul Europei, Comisia Europeană, OSCE), de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, de studii și cercetări efectuate de diverse instituții naționale și internaționale independente.

În vederea sprijinirii procesului de reformă a sistemului judiciar, Centrul pentru Reformă în Sistemul Judecătoresc din Republica Moldova a înaintat recent, pentru dezbateri publice, propuneri

privind modificarea unor acte legislative, printre care se include și Codul de procedură civilă, care au menirea să îmbunătățească calitatea actului de justiție [9].

Proiectul legii pentru modificarea și completarea CPC are ca scop descongestionarea instanțelor de judecată prin introducerea unor instituții noi pentru legislația națională, precum și excluderea sau modificarea unor reglementări imperfecte ale legislației procedurale care generează dificultăți de interpretare și aplicare atât pentru instanțe, cât și pentru justițiabili.

Analizând modificările și completările propuse prin acest proiect de lege, constatăm că inovațiile legislative care se solicită a fi introduse sunt, în cea mai mare măsură, conform normelor constituționale, legislației corelative, precum și standardelor internaționale. Astfel, cât privește propunerile referitoare la instituirea medierii judiciare, Directiva 2008/52/CE a Parlamentului European și a Consiliului privind anumite aspecte ale medierii în materie civilă și comercială prevede la punctul 12 că prezenta directivă ar trebui să se aplice cazurilor în care o instanță trimite părțile să recurgă la mediere sau în care dreptul național prevede medierea. [3] Mai mult decât atât, în măsura în care un judecător poate acționa ca mediator în conformitate cu dreptul național, prezenta directivă ar trebui să se aplice, de asemenea, medierii efectuate de un judecător care nu este implicat în nicio procedură judiciară conexă domeniului sau domeniilor litigioase.

Propunerile înaintate în cadrul proiectului sunt în corespundere și cu Recomandarea nr.95(5) a Consiliului Europei privind introducerea și îmbunătățirea funcționării sistemelor și procedurilor de apel în materie civilă și comercială [6, p.41], care, în art.3, prevede că, pentru a se asigura de faptul că numai problemele ce merită atenția instanței de control judiciar ajung spre analiza acesteia, statele pot adopta așa măsură, cum ar fi excluderea anumitor categorii de cazuri, de exemplu, pretenții bănești minore de sub controlul instanței de apel. În acest fel, este acceptabilă propunerea de a reintroduce recursul împotriva hotărârilor ce nu pot fi atacate cu apel, în special, pentru hotărârile pronunțate în cazul cererilor cu valoare redusă.

Conformitatea prevederilor proiectului se constată și în raport cu Recomandarea nr. (81) 7 a Comitetului Miniștrilor către statele membre privind mijloacele de facilitare a accesului la justiție [6, p.13] care prevede că cheltuielile de procedură trebuie reduse sau eliminate în măsura în care constituie un obstacol evident pentru accesul la justiție, iar sistemul cheltuielilor de procedură trebuie examinat în vederea simplificării sale. În acest fel, propunerea de a încasa taxa de stat după ce hotărârea devine irevocabilă sporește gradul de accesibilitate la justiție, problema fiind doar faptul că o asemenea situație ar putea fi exploatată abuziv de către unii subiecți, care, ulterior, se vor sustrage de la plata taxei de stat sau care vor încerca să obțină aplicarea măsurilor de asigurare ce ar prejudicia activitatea celeilalte părți, ulterior, renunțând la acțiune sau cererea fiind scoasă de pe rol.

Un alt avantaj al acestui proiect de lege îl reprezintă faptul că se instituie unele termene fixe de examinare a cauzelor civile, ce sunt în concordanță cu Recomandarea Comitetului Miniștrilor către statele membre nr.7 din 1981 privind mijloacele de facilitare a accesului la justiție, care prevede că trebuie făcute toate eforturile pentru a reduce la minimum timpul necesar pentru obținerea unei hotărâri, judecătorești [6, p.14]. De asemenea, se înscriu în spiritul acestei Recomandări și propunerile referitoare la: instituirea unui termen până la care pot fi prezentate probe; consacrarea unor excepții procesuale, care ar permite finalizarea rapidă a cauzelor în care se constată anumite neregularități procedurale, precum și posibilitatea înlocuirii pârâtului la cererea reclamantului.

Proiectul de lege expertizat este criticabil însă, din punctul de vedere al oportunității unor dispoziții care se propun a fi introduse, și anume:

1. Introducerea instituției medierii judiciare sub conducerea instanței de judecată. Starea justiției, în Republica Moldova, la ora actuală, nu permite implicarea directă a judecătorului în procedura de mediere, cu atât mai mult dreptul acestuia de a comunica părților posibila soluție asupra cazului și efectele ei asupra participanților la proces, după cum prevede proiectul de lege. Neîncrederea populației față de puterea judecătorească este una covârșitoare și această neîncredere ar putea să se transfere și asupra procesului de mediere, dacă acesta va fi derulat sub conducerea instanței de judecată, ceea ce va afecta și mai mult popularizarea instituției medierii. Instituirea caracterului obligatoriu al medierii judiciare este un fapt ce necesită a fi apreciat pozitiv, însă derularea procedurii de mediere trebuie încredințată mediatorilor, și nu instanței de judecată.
2. Determinarea valorii cererilor care vor fi examinate în procedura litigiilor cu valoare redusă prin indicarea sumei ce nu depășește 50.000 lei. Fixarea unei asemenea sume este exagerată, mai

ales dacă ținem cont de faptul că în Uniunea Europeană plafonul pentru procedura în cazul cererilor cu valoare redusă nu trebuie să depășească 2000 €, ceea ce constituie o sumă mai mică decât cea indicată în proiect [7, p.681].

3. Instituirea unor proceduri prin care judecătorul unipersonal emite actul de dispoziție fără citarea părților, cu excepția cazurilor în care judecătorul apreciază necesară citarea acestora în ședința de judecată, cum ar fi: în cazul procedurii de examinare a cererilor cu valoare redusă; în cazul cererilor cu privire la anularea sau reducerea amenzii, anularea măsurilor de asigurare neanulate prin hotărâre, corectarea și explicarea hotărârii, emiterea hotărârii suplimentare etc. Asemenea proceduri aduc atingere dreptului la apărare a părților, care desemnează nu doar posibilitatea de a recurge la serviciile unui avocat, dar și ansamblul prerogativelor recunoscute de lege părților în scopul susținerii intereselor lor. Din acest punct de vedere, dreptul la apărare include în conținutul său posibilitatea părților de a lua cunoștință de toate actele de la dosar, de a formula cereri, de a prezenta probe, de a face recuzări, de a exercita căile legale de atac etc., [7, p.73] or, în situația în care procedura este una scrisă, fără a avea loc dezbateri, acest drept al părților poate fi grav periclitat, iar faptul că se lasă la latitudinea judecătorului citarea părților poate provoca unele abuzuri din partea acestuia. De asemenea, prin aceste propuneri se lezează și principiul publicității, or, jurisprudența CtEDO, în mod consecvent, a statuat că dreptul la o audiere publică include, în mod general, dreptul la o procedură orală, respectiv, necesitatea desfășurării unor dezbateri contradictorii cu prezența părților. Articolul 6 al Convenției Europene cu privire la Drepturile și Libertățile Fundamentale ale Omului [5, p.51] garantează fiecărei persoane dreptul la examinarea cauzei sale în mod public. Audierea publică constituie un element esențial al dreptului la un proces echitabil, după cum a subliniat CtEDO în hotărârea Axen v. RFG (8 decembrie 1983) [8, p.136]. O audiere publică, în general, se dovedește a fi necesară pentru a respecta exigențele articolului 6(1) în fața jurisdicțiilor fie de prima sau ultima instanță. În același timp, el poate avea excepții în ceea ce privește litigiile tehnice importante, după cum se menționează în hotărârea Schuler-Zraggen v. Elveția (24 iunie 1993). [4, p.182] S-a mai subliniat, de asemenea, că „dreptul la o audiere publică include, în mod general, dreptul la o procedură orală (hotărârea CtEDO în cauza Fischer v. Austria, 26 aprilie 1995) [4, p.202].
4. Instituirea unei căi de atac împotriva ordonanței judecătorești, va atrage tergiversarea soluționării pretențiilor creditorului, fapt prin care se aduce atingere principiului accesului liber la justiție, care presupune și examinarea cauzei într-un termen optim și rezonabil. Rațiunea apelării la procedura în ordonanță rezidă tocmai în faptul că aceasta are un caracter de urgență, căile de atac fiind străine de chintesența acestei proceduri, fapt confirmat și de analiza prevederilor legislației altor state în acest domeniu.
5. Introducerea instituției excepțiilor procesuale și a posibilității de a contesta hotărârea de respingere a acțiunii în urma admiterii excepției procesuale doar cu recurs, aduce atingere principiului egalității armelor, deoarece, reclamantul ale cărui pretenții au fost respinse prin hotărârea pronunțată, ca urmare a admiterii excepției procesuale are acces doar la calea de atac a recursului, care se va examina fără prezența părților, pe când pârâtul, a cărui excepție a fost respinsă, ulterior fiind pronunțată o hotărâre în favoarea reclamantului, are la dispoziție, atât calea de atac a apelului, cât și a recursului.

Concluzii

Finalizând, trebuie să menționăm că impactul pe care îl poate avea acest proiect de lege prin prisma scopului care a fost fixat odată cu elaborarea sa, este unul pozitiv. Astfel, din punct de vedere al descongestionării instanțelor de judecată prin introducerea unor instituții noi pentru legislația națională, acest proiect este benefic și va avea efecte favorabile, în măsura în care vor fi introduse asemenea instituții, cum ar fi: înlocuirea pârâtului la cererea reclamantului, excepțiile procesuale, propunerea probelor până la termenul fixat de instanță sub sancțiunea decăderii, stabilirea unor termene fixe pentru examinarea cauzelor, instituirea medierii judiciare obligatorii etc. Totodată, există unele propuneri, care, dimpotrivă, vor duce la sporirea volumului de muncă al instanțelor de judecată, și anume, atribuirea procedurii de mediere în competența instanțelor de judecată, fapt care va complica și mai mult activitatea acestora.

Cât privește celălalt obiectiv al proiectului de modificare a Codului de procedură civilă - excluderea sau modificarea unor reglementări imperfecte ale legislației procedurale care generează dificultăți de interpretare și aplicare, atât pentru instanțe, cât și pentru justițiabili, impactul este diferit, după cum unele propuneri într-adevăr modifică reglementări imperfecte, cum ar fi cele referitoare la necesitatea motivării diferitelor categorii de încheieri judecătorești, introducerea unor condiții suplimentare referitoare la înaintarea cererilor de aplicare a măsurilor de asigurare pentru prevenirea abuzurilor, reglementarea expresă a procedurii prealabile obligatorii în vederea intentării procedurii în ordonanță, obligativității expunerii instanțelor de control judiciar asupra măsurilor de asigurare a acțiunii în cazul casării sau modificării hotărârii etc.; alte propuneri, însă, dimpotrivă, generează dificultăți pentru justițiabili, în sensul lezării dreptului la apărare al acestora, încălcării principiului egalității armelor, lipsirea de dreptul la o procedură orală și chiar intimidarea acestora în sensul împiedicării de a-și exercita unele drepturi, cum ar fi înaintarea propunerii de recuzare. Astfel, propunerile referitoare la instituirea unor proceduri în prima instanță fără citarea părților, precum și cele referitoare la instituirea recursului împotriva hotărârii de respingere a acțiunii în urma admiterii excepției procesuale vor avea un impact negativ asupra realizării unor drepturi fundamentale ale părților în procesul civil.

Efectul negativ al unor norme ce se propun a fi instituite se va răsfrânge nu doar asupra justițiabililor, ci și asupra statului, și anume, în cazul în care taxa de stat va fi percepută doar după ce hotărârea va deveni irevocabilă, bugetul de stat putând fi diminuat considerabil la acest capitol, ulterior, urmând a fi suportate cheltuieli și pentru executarea silită a debitorului care refuză achitarea benevolă a taxei de stat.

Referințe bibliografice:

Acte normative

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. Monitorul Oficial al R.M. nr.1 din august 1994.
2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.225-XV din 30 mai 2003. Monitorul Oficial al R.M. din 12.06.2003, nr.111.
3. Directiva 2008/52/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 mai 2008 privind anumite aspecte ale medierii în materie civilă și comercială, publicată: JO L 136, 24.5.2008.

Monografii și publicații din ediții periodice

4. BOGDAN, D. *Procesul civil echitabil în jurisprudența CEDO. Accesul la justiție*. București: Hamangiu, 2009.
5. CHIRIȚA, R. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului – comentarii și explicații*. București: C.H. Beck, 2008.
6. DANILEȚ, Cr. *Eficiența și echitatea justiției. Standarde europene*. București: Ministerul Justiției, 2006.
7. DELEANU, I. *Tratat de procedură civilă*. Vol.I. București: Universul Juridic, 2013.
8. PĂTULEA, V. *Proces echitabil. Jurisprudența comentată a CEDO*. București: Institutul român pentru drepturile omului, 2007.

Sito-grafie

9. www.csj.md

ABORDĂRI CONCEPTUALE PRIVIND IMPORTANȚA INSTRUMENTELOR PRECONTRACTUALE ALE CONTRACTELOR DE COMERȚ INTERNAȚIONAL

Lect. univ.,dr., Natalia CIOBANU, ASEM

The negotiation of international trade contracts is an organized process, phased and competitive between the parties, during which it is adjusted and harmonized their fundamental interests, in order to ensure the profit attainment (benefit) expected by each. Every negotiation involves strategy and tactics, and also the resorting of various pre-contractual tools that dictates the pursued purpose and the goals. In this regard there are a number of documents that participants can

use in the pre-contractual stage.

Key words: *international trade contract, letter of intent, confirmation letter, letter of convenience, letter of guarantee, the commitment of honor, unilateral promise of contracting*

Negocierea contractelor de comerț internațional este un proces organizat, etapizat și competitiv între părți, în cursul căruia se ajustează și armonizează interesele lor fundamentale, urmărindu-se să se asigure obținerea profitului (beneficiului) scontat de către fiecare în parte. Orice negociere implică strategie și tactică, precum și recurgerea la diferite instrumente precontractuale ce dictează scopul și finalitățile urmărite. În acest sens, există o serie de documente de care participanții se pot folosi în faza precontractuală.

Cuvinte-cheie: *contractul de comerț internațional, scrisorile de intenții, scrisoarea de confirmare, scrisoarea de confort, scrisoarea de garanție, angajamentul de onoare, promisiunea unilaterală de a contracta*

Contractul este baza juridică a relațiilor de afaceri: prin acordul lor de voință, părțile își asumă obligații, a căror executare reprezintă însăși realizarea tranzacției comerciale. Contractul internațional se particularizează prin modul specific de negociere, formare și derulare, determinat, în esență, de incidența factorului de extraneitate.

Negocierea implică elemente de strategie și tactică, folosirea tehnicilor adecvate contractului respectiv, recurgerea la metode și instrumente dictate de scopul și finalitățile urmărite. Orice negociere cunoaște coordonate generale, pe care urmează să le parcurgă negociatorii, cât și etape succesive subordonate realizării obiectivelor generale [8, p.296]

Negocierile mai complexe determină elaborarea unor documente ce se referă la procedura derulării tratativelor, finanțarea contractelor de către bănci, eliberarea unor autorizații, licențe, încheierea unor contracte de asigurare sau contracte accesorii. Documentele care privesc aceste scopuri pot fi: *scrisorile de intenții, scrisoarea de confort, scrisoarea de garanție, angajamentul de onoare, promisiunea unilaterală de a contracta*. Legea aplicabilă acestor documente este stabilită de Regulamentul (CE) nr. 864/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale („Roma II”) (art.12 *Culpa in contrahendo* „(1) Legea aplicabilă obligațiilor necontractuale care decurg din înțelegerile la care se ajunge înainte de semnarea unui contract, indiferent dacă respectivul contract a fost efectiv semnat sau nu, este legea aplicabilă contractului în cauză sau legea care ar fi fost aplicabilă contractului dacă acesta ar fi fost încheiat. (2) Dacă legea aplicabilă nu poate fi stabilită în temeiul alineatului (1), atunci legea aplicabilă este: (a) legea statului în care s-a produs prejudiciul, indiferent în ce țară are loc faptul cauzator de prejudicii și indiferent de țara sau țările în care se manifestă efectele indirecte ale respectivului fapt; sau (b) în cazul în care părțile își au reședința obișnuită în aceeași țară în momentul producerii faptului cauzator de prejudicii, se aplică legea respectivei țări; sau (c) în cazul în care reiese clar, din toate circumstanțele referitoare la caz, că obligația necontractuală rezultată din înțelegerile la care se ajunge înainte de semnarea unui contract are în mod vădit mai multă legătură cu o altă țară decât cea prevăzută la literale (a) și (b), se aplică legea acelei alte țări.”) [2]

Scrisorile de intenții. Pe parcursul dialogului dintre potențialii parteneri, are loc un schimb de documente, care se numesc **scrisori de intenții**, fără a avea, însă, un statut juridic precis nici în sistemele naționale de drept și nici în convențiile internaționale [8, p.296]. Scrisoare de intenție reprezintă în sine o invitație unilaterală a autorului, fără stabilirea elementelor esențiale ale viitorului contract, deoarece ele se află în proces de negociere, precum și nu poate exista voința finală a ofertantului de a fi legat prin contract, invocându-se nefinalizarea negocierilor și neconcordanța pozițiilor potențialilor cocontractanți asupra elementelor esențiale ale viitorului contract. Utilitatea juridică a scrisorii de intenție este de a perfectă procesul de derulare a negocierilor în modul și măsura contrasemnării lor de către destinatar, precum și stabilirea ce activități preliminare urmează a fi remunerate[11].

Scrisoarea de intenție, care poate îmbrăca diverse forme, precum o declarație, o scrisoare, exprimă intenția autorului ei de a intra în negocieri și de a ajunge la un acord sau de a preciza un punct al negocierilor în curs. Este o creație a practicii și trebuie să fie suficient de precisă și detaliată. Se aseamănă cu acordul de principiu, dar, spre deosebire de acesta, care este bilateral, scrisoarea de intenție este unilaterală.

Scrisoarea de intenție (*letter of intent/memorandum of understanding*) este un document din care reiese, în principiu, că părțile au fost de acord, ca să fie de acord („*agreed to agree*”) în majoritatea sistemelor de drept, scrisoarea de intenție nu creează obligații contractuale. Atunci când legea aplicabilă contractului este legea USA (mai precis, *UCC – Uniform Commercial Code*), o asemenea scrisoare ar putea fi considerată contract, dacă nu se specifică în cuprinsul acesteia că se referă doar la *posibilitatea* de a încheia un contract [10, p.18]. Atunci, când se face această precizare, însă, este posibil ca scrisoarea de intenție să nu mai producă rezultatul așteptat; de aceea, de exemplu, s-ar putea menționa că scrisoarea de intenție nu trebuie văzută ca un contract decât în cazul în care Banca X dă aprobarea finală pentru finanțarea contractului.

Analizii procesului negocierii contractelor de comerț internațional disting între: - scrisorile de intenții cu efecte provizorii; - scrisorile de intenții cu efecte definitive [7, p.8]. Ambele categorii de scrisori sunt „preliminari la o înțelegere”, prefigurând „acordul pe care intenționează să-l încheie părțile”.

În ceea ce ne privește, nu împărtășim clasificarea de mai sus, întrucât credem că ea nu acoperă în întregime fenomenul complex al scrisorilor de intenții. Cercetarea sistematică a acestor documente socotim că poate să aibă, în schimb, ca punct de plecare gruparea scrisorilor de intenții în: a) scrisori de intenții care jalonează diferitele etape ale negocierilor; b) scrisori de intenții care nu produc efecte juridice; c) scrisori de intenții care conțin angajamente juridice ferme cu privire la anumite aspecte particulare implicate de procesul tratativelor; d) Scrisori de intenții care exprimă categorii juridice tradiționale (ofertă, acceptare, contract).

Scrisori de intenții care intervin în cursul negocierii contractului. Domeniul caracteristic al scrisorilor de intenții este acela al trasării progresive a etapelor unei lungi negocieri. Problema care stăruie este de a ști care este valoarea juridică a unor asemenea documente.

În stadiul incipient al tratativelor, o scrisoare de intenții poate să ia, spre exemplu, următoarea formă: „După examinarea documentelor pe care ni le-ați transmis și după întrevederile pe care le-am avut cu reprezentantul dumneavoastră, vă informăm asupra intenției noastre de a vă comanda, eventual, produsul ... Subliniem că prezentul înscris nu constituie în nici un caz o comandă”.

În pofida formulei finale, scrisoarea de intenții pe care am reprodus-o are nu numai consecințe morale, ci și juridice. Ruperea abuzivă a negocierilor poate să conducă la angajarea responsabilității delictuale sau contractuale a părții culpabile. Calificarea tipului de răspundere juridică se va face pe temeiul prevederilor *lex fori*. Astfel, în fața instanței de judecată române sau franceze, răspunderea va fi una delictuală și se va aplica *lex loci delictii*. Dimpotrivă, în fața instanței de judecată germane ori elvețiene, răspunderea va fi contractuală și vor fi luate în considerare dispozițiile *lex contractus*. În sistemele de *common law*, poate să fie invocat principiul îmbogățirii fără justă cauză, dar numai în măsura în care comportamentul precontractual, care i-a provocat o pagubă unuia dintre partenerii de afaceri, i-a adus un beneficiu celuilalt[6, p.8].

Obligația de a negocia se cere să fie executată cu bună-credință. În doctrină, s-a arătat că aceasta implică respectarea următoarelor reguli: informarea corectă a eventualului partener de afaceri asupra elementelor de evaluare pertinente ale contractului proiectat; abstențiunea de la orice propuneri în mod manifest inacceptabile și care ar conduce la ruperea tratativelor; anunțarea promptă a hotărârii de a pune capăt negocierilor, pentru a nu întreține la cealaltă parte o falsă speranță; onorarea termenelor prevăzute pentru încheierea diferitelor faze ale negocierilor; colaborarea părților pentru ca tratativele să nu depășească o durată rezonabilă; neangajarea de negocieri paralele și păstrarea confidențialității informațiilor transmise, dacă ele au un asemenea caracter; evitarea repunerii în discuție a clauzelor contractuale asupra cărora s-a căzut deja de acord.

De asemenea, în practica arbitrală, precizându-se conținutul obligației de a negocia cu bună-credință, s-a statuat: părțile sunt ținute să facă dovada unei diligențe normale, utile și rezonabile în promovarea intereselor lor, îngrijindu-se să nu comunice oferte nehibzuite, nerezonabile, susceptibile să-l surprindă pe cocontractant. Astfel, afirmarea acestui principiu este în strânsă legătură cu atitudinea reticentă a *common law*-ului față de conceptul de bună-credință din dreptul continental, ceea ce nu înseamnă că, în dreptul englez, nu există instrumente specifice pentru a da eficiență loialității în materie contractuală. Regula generală este, în mod obișnuit, ilustrată prin referire la soluția pronunțată în *Walford v. Miles*. Starea de fapt este următoarea: proprietarul unui fond de comerț, care intenționa să-și vândă afacerea, intră în negocieri cu un potențial cumpărător. Părțile încheie un acord prin care

vanzătorul promite să nu intre în negocieri cu alte persoane, iar cel interesat să preia administrarea comerțului respectiv să prezinte o scrisoare din partea băncii sale că deține fondurile bănești necesare. Deși scrisoarea bancară fusese trimisă vânzătorului acesta vinde afacerea unei terțe persoane [9, p.77].

Acțiunea în antrenarea răspunderii promovate de potențialul cumpărător este respinsă, apreciindu-se că impunerea unei îndatoriri de bună-credință ar fi contrară intereselor părților, fiecare având dreptul să se retragă din negocieri potrivit intereselor sale. Cu referire la angajamentul vânzătorului-pârât de a continua negocierile, *lock-in agreement*, este prea superfluu pentru a putea fi investit cu forță obligatorie; în ceea ce privește angajamentul de a nu antama negocieri cu un terț, acest *lock-out agreement* nu ar fi valabil decât dacă obligația era însoțită de o contraprestație și dacă ar fi fost prevăzută pentru o durată determinată, ceea ce nu era cazul în speță. Soluția este o expresie fidelă a concepției liberale a dreptului englez care, făcând apel la ideea de liberă concurență, înțelege să privilegieze eficacitatea economică în detrimentul moralei contractuale [9, p.78].

Totuși, deși soluția *Walford v. Miles* a statuat absența unei îndatoriri de negociere cu bună-credință, în dreptul englez, operează anumite mecanisme care tind să tempereze „egoismul liberal”, care emană din această jurisprudență. Este cazul regulilor construite în jurul unor noțiuni specifice, cum ar fi *equitable estoppel*, *undue influence*, *misrepresentation*, *collateral contract*.

Cum la primele două au fost făcute unele referiri, vom face câteva observații asupra celor din urmă.

Într-un stadiu mai avansat al tratativelor, scrisorile de intenții pot să redea liniile de bază ale viitorului contract, precum și alte elemente asupra cărora au convenit părțile, în cursul elaborării actului. Să evocăm un exemplu: „Părțile au stabilit să atingă cele mai înalte niveluri de producție posibile, constructorul angajându-se să dezvolte instalațiile industriale necesare, iar statul contractant să ofere, în cadrul fixat de convențiile internaționale de comerț, protecția adecvată pentru ca vehiculele de producție locală să beneficieze de un avantaj de preț decisiv, comparativ cu prețul vehiculelor importate. Ele consimt să încheie, după negocieri, o convenție definitivă, structura acesteia fiind rezumată de stipulațiile protocolului de față, care au forță obligatorie între partenerii de afaceri” [6, p.18].

Documentul, care se întinde pe aproximativ zece pagini, continuă cu indicarea obiectului contractului definitiv, care privește înființarea și funcționarea unui complex industrial pentru construcția de autoturisme, cu piese care vor fi importate din țara constructorului, iar după o perioadă de timp, fabricate pe loc, sub licență, sau achiziționate de la furnizori indigeni. Pentru realizarea acestei capacități de producție, părțile se obligă să constituie o societate comercială pe acțiuni, precizând valoarea totală a capitalului social, precum și procentele de participare la capital ale statului și, respectiv, ale constructorului [6, p.19]. Actul cuprinde, de asemenea, o serie de prevederi generale referitoare la volumul producției, căile prin care va fi încurajată fabricarea de piese de vehicule pe plan local, asistența tehnică care va fi acordată de către constructor, criteriile care vor fi avute în vedere pentru calcularea sumei cuvenite titularului brevetului, în schimbul permisiunii acestuia de utilizare a invenției sale.

Scrisori de intenții care nu produc efecte juridice. Scrisorile de intenții care nu produc efecte juridice sunt formulate, în mod expres, în acest sens, purtând mențiunea: „Bun numai pentru scrisoare de intenții, fără să aibă vreo valoare contractuală”. O asemenea precizare este necesară pentru a se evita o interpretare de natură să-i atribuie „o valoare pe care părțile n-au intenționat să i-o atribuie” [8, p.297].

Tribunalele arbitrale recunosc clauzei „*subject to contract*” aceeași semnificație. Astfel, în afacerea CCI nr. 5065, arbitrii au arătat: „... partenerii de afaceri, care doresc să fie redactat un document formal și definitiv, pot să plaseze tratativele lor prealabile, documentele preliminarilor, sub condiția exprimată de clauza „*subject to contract*”, prin care părțile își manifestă în mod expres intenția de a nu da naștere între ele la legături juridice, până la momentul semnării documentului final. Această intenție poate să rezulte, de asemenea, din conduita partenerilor de afaceri.

Scrisori de intenții care conțin angajamente juridice ferme cu privire la anumite aspecte particulare implicate de procesul tratativelor. O categorie diferită o formează scrisorile de intenții prin care părțile se obligă referitor la unele elemente independente de contractul principal, a cărui încheiere este proiectată. Așa sunt, bunăoară, acordurile prin care părțile convin să nu poarte negocieri paralele sau cele prin care se angajează să nu divulge informațiile care le-au fost comunicate. Tehnica acordurilor prealabile este folosită frecvent în operațiile de cooperare din comerțul internațional, în

special în cazul contractelor de cercetare științifică și de cooperare în industrie. Informațiile transmise trebuie să fie suficient de ample pentru a justifica interesul perfectării unui contract de cooperare dar, în același timp, este preferabil să nu se dezvăluie caracteristicile esențiale ale activității cocontractantului sau secretele sale de fabricație[6, p.21].

Conform art. 2.1.16 din Principiile UNIDROIT, în cursul negocierilor, *părțile nu sunt obligate*, în mod obișnuit, la confidențialitate, cu excepția situației în care, natura informației sau calitatea profesională a părților impune acest lucru; obligația de confidențialitate, în acest ultim caz, face parte din obligația generală de bună-credință[3].

Încălcarea obligației de confidențialitate atrage răspunderea prin plata de despăgubiri partenerului de negocieri prejudiciat. Quantumul despăgubirilor se stabilește în mod diferit pentru încălcarea clauzei de confidențialitate și pentru încălcarea obligației de confidențialitate ca element al obligației de bună-credință. Chiar dacă partenerul nu a suferit un prejudiciu, acesta este îndreptățit să solicite o despăgubire echivalentă cu beneficiul pe care celălalt partener l-a obținut din divulgarea informațiilor unor terțe persoane sau din utilizarea lor în propriul avantaj.

Scrisori de intenții care exprimă categorii juridice tradiționale. Scrisorile de intenții care au semnificația unor contracte definitive, eventual afectate de modalități, se încadrează între figurile juridice tradiționale[6,p.23]. Contractul se formează prin acordul de voințe al părților, adică prin întâlnirea concordantă a ofertei de a încheia un contract cu acceptarea acesteia. În principiu, în sistemele de drept de inspirație romano-germanică, oferta făcută unei persoane absente este, odată ajunsă la destinatar, irevocabilă, în termenul hotărât de ofertant sau, în lipsa unui termen explicit, pe o durată de timp rezonabilă. În dreptul englez, în schimb, oferta neînsoțită de *consideration*, nu-l obligă pe ofertant.

Existența acordului de voințe al părților asupra aspectelor esențiale ale contractului va conduce la încheierea acestuia, afară dacă, potrivit voinței partenerilor de afaceri, actul nu este considerat perfectat până la momentul reglementării tuturor punctelor rămase nediscutate. Elementele indispensabile ale unei oferte precise și complete sunt natura contractului și obiectul acestuia. Cu privire la celelalte clauze și condiții ale convenției, urmează să se aplice normele legale supletive. Regula arătată este înscrisă și în textul Convenției de la Viena din 1980 asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri. Totuși, potrivit stipulațiilor art. 19 din Convenție, un răspuns care tinde să semnifice acceptarea unei oferte, dar care conține elemente complementare sau diferite, care nu alterează în mod substanțial, termenii ofertei, reprezintă o acceptare, exceptând situația în care ofertantul, fără întârziere nejustificată, nu a relevat verbal diferențele ori nu a adresat un aviz în acest scop. În împrejurarea pe care am redat-o, termenii contractului vor fi cei ai ofertei, cu modificările cuprinse în acceptare. Înșiruirea elementelor care sunt calificate ca alterând în mod substanțial termenii ofertei este însă atât de cuprinzătoare (prețul, plata, calitatea și cantitatea mărfurilor, locul și momentul predării, întinderea responsabilității unei părți față de cealaltă, rezolvarea litigiilor), încât aproape orice acceptare care nu este întru totul în concordanță cu oferta va avea valoarea juridică a unei contraoferte [7, p.12].

Scrisoarea de confirmare reprezintă la fel un înscris perfectat unilateral, care confirmă conținutul contractului ce a fost negociat verbal (de exemplu, la telefon). Înscrisul îmbracă haina juridică a voințelor părților, dar urmează să fie confirmat de către cealaltă parte în termenii pe care acesta îi conține, pentru a deveni contract în adevăratul sens al cuvântului. Tăcerea acceptantului urmează a fi calificată ca acceptare tacită, ținând cont de regulile cutumiare. O astfel de reglementare ce ține de aplicarea faptului juridic tăcerea, găsim și în legislația națională art. 694 Codul civil al Republicii Moldova „tăcerea și inacțiunea nu valorează acceptarea, dacă, din lege, din practica stabilită între părți și din uzanțe, nu reiese altfel” [11].

Scrisoarea de confort. Atât scrisoarea de confort, cât și scrisoarea de garanție, complet diferite de scrisoarea de intenție, sunt scrisori având regimul juridic al unor *garanții autonome*. Aceste scrisori-garanții au rolul, în faza precontractuală, de a asigura partenerul de negocieri că celălalt partener are mijloace pentru executarea obligațiilor care vor rezulta din contractul ce va fi încheiat. Ele incită la încheierea contractului.

În dreptul francez, (art. 2322, Codul Civil Francez) scrisoarea de confort se numește scrisoare de intenție, dar are semnificația scrisorii de confort, ca garanție autonomă și nu semnificația scrisorii din faza precontractuală prin care autorul se obligă la negocieri: „(1) Scrisoarea de confort este acel

angajament irevocabil și autonom prin care emitentul își asumă o obligație de a face sau de a nu face, în scopul susținerii unei alte persoane, denumită *debitor*, în vederea executării obligațiilor acesteia față de un creditor al său. Emitentul nu va putea opune creditorului nicio apărare sau excepție derivând din raportul obligațional dintre creditor și debitor. (2) În cazul în care debitorul nu-și execută obligația, emitentul scrisorii de confort poate fi obligat numai la plata de daune-interese față de creditor și numai dacă acesta din urmă face dovada că emitentul scrisorii de confort nu și-a îndeplinit obligația asumată prin scrisoarea de confort. (3) Emitentul scrisorii de confort care a căzut în pretenții față de creditor are drept de regres împotriva debitorului”. Scrisoarea de confort provine, de regulă, de la o societate-mamă, care își manifestă astfel intenția de a garanta anumite obligații ale propriilor filiale sau societăți care îi sunt subordonate din punct de vedere economic. Prin scrisoarea de confort, emitentul se obligă să aibă o anumită conduită/atitudine (de a face sau a nu face ceva) față de cel pentru care garantează. O asemenea garanție, chiar dacă nu presupune plata unei sume de bani, poate fi suficientă pentru partenerul de afaceri al celui garantat, întrucât emitentul își pune în joc reputația în afaceri. Rolul scrisorii de confort este de a-l asigura pe partenerul contractual al celui garantat de seriozitatea în afaceri. Obiectul concret al angajamentului emitentului scrisorii de confort poate fi determinat în funcție de natura raporturilor dintre părți; de exemplu, emitentul își asumă o obligație de neconcurență (obligație de a nu face) sau o obligație de exclusivitate (obligație de a face) ș.a. Legislația națională nu conține asemenea reglementări privind scrisoarea de confort ca instrument în faza precontractuală, în comparație cu legislațiile la un șir de state contemporane.

Scrisoarea de garanție este reglementată în art. 1246 Codului civil al Republicii Moldova: „(1) Garanția bancară este un angajament scris, asumat de o bancă sau de o altă instituție financiară (garant), la cererea unei alte persoane (ordonator), de a plăti creditorului ordonatorului (beneficiarului) o sumă de bani în baza cererii scrise a beneficiarului. (2) Garanția bancară asigură îndeplinirea obligațiilor ordonatorului față de beneficiar.(3) Ordonatorul este obligat să plătească garantului remunerația convenită”.

Scrisoarea de garanție provine, de regulă, de la o instituție specializată, de la o bancă. Presupune existența unor raporturi prestabilite între un profesionist (operator de comerț internațional) și o bancă. Beneficiarul scrisorii de garanție, care este creditorul profesionistului, este garantat („asigurat”) de către bancă de plata sumei de bani pe care debitorul său i-o datorează[10,p.19].

Pe plan internațional, există reguli uniforme în materie (din categoria *soft law*), elaborate de International Chamber of Commerce (ICC) revizuite în 2009, în vigoare din 2010 și anume *Uniform Rules for Demand Guarantees (URDGN 758)*.

Angajamentul de onoare sau *gentlemen's agreement* reprezintă o declarație de intenție, care angajează doar din punct de vedere moral, care ține de loialitate, și care se situează în afara sancțiunilor jurisdicționale statale sau arbitrale. Prin angajamentul de onoare (care este foarte rar utilizat în practică sub denumirea de *gentleman's agreement*, preferându-se alți termeni, precum, *honour clause*, *binding in honour only*), cealaltă parte se asigură de seriozitatea partenerului, de faptul că negocierile nu vor fi fără rezultat, de confidențialitatea acestora ș.a. [10,p.20]. De exemplu, angajamentul poate să provină de la o bancă, în care aceasta stabilește condițiile în care va finanța o operațiune de comerț internațional, de îndată ce i se va cere.

În anumite cazuri, în cadrul unor relații familiale sau profesionale, părțile cad de acord să refuze angajamentelor lor orice valoare juridică, situație în care se vorbește de angajamente de onoare. Aceste acte, prin care părțile se angajează să își respecte cuvântul dat fără intervenția justiției, au fost considerate obligatorii de către instanțe, în unele cazuri.

Promisiunea unilaterală de a contracta. Dacă una dintre părți își asumă obligația de a încheia în viitor un contract, suntem în prezența unei promisiuni unilaterale de a contracta. În raporturile comerciale sunt situații în care părțile nu pot sau nu doresc să se angajeze imediat pe baza unui contract, dar vor să se oblige juridic că vor încheia contractul într-un viitor determinat, precizând clauzele contractului. Promisiunea de a contracta poartă denumirea de **antecontract**. În cazul acestui **antecontract**, obiectul îl constituie o prestație de a face, deosebindu-se de ofertă, care este o manifestare unilaterală de voință[8, p.297]. În cazul antecontractului, pot fi incluse și „stipulații pentru altul”, dacă promitentul se obligă să încheie cu un terț; desemnat drept cumpărător - un act de vânzare-cumpărare. Este de subliniat că, în cazul antecontractului, promitentul – care este proprietarul bunului – îl poate înstrăina valabil, chiar dacă bunul respectiv era destinat beneficiarului, care este numai

titularul unui drept de creanță, pe care îl poate transmite unui terț, în cazul în care opțiunea nu a fost acordată *intuitu personae*.

Codul civil al Republicii Moldova prevede posibilitatea părților de a se angaja prin **promisiunea de a contracta**, care reprezintă o formă juridică a antecontractului, nespecificând, în fond, caracterul promisiunii ca una de nuanță unilaterală sau bilaterală. Legea civilă se pronunță expres doar la capitolul formei actului juridic în forma promisiunii de a contracta, conform art.208 alin.6 „Promisiunea de a încheia un act juridic nu trebuie să îmbrace forma cerută pentru acel act”. Esența acestei reglementări rezultă în faptul că promisiunea de a încheia un act juridic nu se supune regimului juridic privitor la forma actului juridic civil cu excepția cazurilor când legea prevede pentru promisiunea de a contracta îmbrăcarea anumitei forme necesare pentru valabilitatea juridică a construcției date. Însă, ținând cont de faptul că antecontractul este, în esență, un contract civil, el se supune plener regulilor de fond al contractelor, ceea ce înseamnă că acesta cade sub incidența normelor dreptului contractual, stabilite de legislația civilă. Promisiunea de a încheia un act juridic spre deosebire de promisiunea de a contracta fie unilaterală sau bilaterală, nu reprezintă în toate cazurile un antecontract, din simplul motiv, că nu fiecare act juridic este un contract, de aceea, există o diferită reglementare în privința formei promisiunii de a încheia un act juridic și promisiunii de a contracta.

Prin urmare, antecontractul poate fi încheiat în forma unui contract unic, la fel și prin intermediul ofertei și acceptării.

În concluzie, conchidem că procesul de negociere implică un ansamblu de orientări și decizii prin intermediul cărora se urmărește realizarea obiectivelor și promovarea intereselor firmei prin încheierea de contracte avantajoase și asigurarea unei perspective favorabile afacerilor. În faza precontractuală enunțată potențialii parteneri au posibilitate de a realiza un schimb de documente în cursul cărora se ajustează și se armonizează interesele fundamentale ale părților.

Referințe bibliografice:

1. Convenția Națiunilor Unite asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri de la Viena din 11 aprilie 1980 (ratificat Hot.Parlamentului R.M. nr.115-XIII din 20.05.1994);
2. Regulamentul (CE) nr. 864/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale („Roma II”) // L 199/40 RO Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 31.7.2007 //http://www.just.ro/Portals/0/CooperareJudiciara/LegislatieComunitara/legislatiecomunitara6RomaII_23012008.pdf;
3. Principiile UNIDROIT asupra contractelor comerciale internaționale. Ediția a doua. București: Editura Minerva, 2006.; Ediția a treia, 2010.[on-line]: http://www.josemigueljudice-arbitration.com/xms/files/02_TEXTOS_ARBITRAGEM/03_Convencoes_Arbitrais_Internacionais_blackletter2010-english.pdf;
4. Codul civil al Republicii Moldova din 11.06.2002 nr.1107/2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-86/661 din 22.06.2002;
5. BÉLOHLÁVEK Alexander J., *Convenția de la Roma Regulamentul Roma I*(vol I), București: C.H.Beck, 2012;
6. DELEANU S., *Contractul de comerț internațional*, București: Lumina Lex, 1996;
7. FONTAINE M., *Droit des contrats internationaux*, Paris, 1989;
8. MAZILU Dumitru, *Tratat privind Dreptul comerțului internațional*, București: Universul Juridic, 2011;
9. ORGA-DUMITRIU Gina, *Dreptul european al contractelor*, București: C.H.Beck, 2013;
10. UNGUREANU Carmen Tamara, *Dreptul Comerțului Internațional*, București: Hamangiu, 2014;
11. https://dreptprivat.wordpress.com/2011/05/19/Importanța_juridică_a_negociericontractelor/ /autor: Dorin CIMIL.

EVOLUȚIA PERSONALĂ – CALEA SPRE FERICIRE ȘI SUCCES

Lect. univ. Diana CIOBANU, ASEM

ciobau_di@yahoo.com

Natalia VÎHOCENCO, Prof. de arte plastice, gr. did. I, Ș.A.P. „A. Șciusev”,

natalia.vihocenco@gmail.com

Many people are not completely satisfied with their own life. We have to realize that we should change ourselves in order to change the things. Self-development needs a lot of work. There are difficult moments that determine many people to refuse the self-development process and to concentrate on coping with the problems by ignoring happiness and pleasure. It is more painful not to action rather than to overcome barriers. If we understand that today we are better than yesterday, our horizons widen and we start to observe new people, look for new domains and actions. Overcoming difficulties is a small thing comparing to the feeling of guilt and anxiety should we give up. Self-development will finally cultivate the sense of triumph, realization, happiness and confidence.

Lumea modernă, de fapt, poate fi privită ca o conspirație împotriva personalității. Suntem continuu bombardați cu promisiuni cu grad imediat, succes instant, și rapid. Societatea ne împiedică, uneori, nu numai dezvoltarea abilităților noastre potențiale, dar ne amenință educația, cariera și relațiile.

Fiecare dintre noi tinde să controleze evenimentele din jur. Controlul evenimentelor poate fi localizat în sinele propriu sau în alții. Persoanele cu un loc de control interior consideră că ceea ce li se întâmplă derivă din eforturile proprii. Subiecții cu un loc de control extern gîndesc că norocul, evenimentele, situațiile, sunt controlate de alții. Persoanele cu loc de control intern sunt mai puțin stresate. Ele sunt conștiente de faptul că starea lucrurilor poate fi modificată prin eforturile proprii. Ele caută modalități de a se dezvolta și a face față evenimentelor.

Dezvoltarea personală decurge în același mod, cel puțin în termenii cei mai generali. Deși am putea avea obiective diferite, aspirații și valori, dezvoltarea personală nu este același proces pentru majoritatea oamenilor. În realitate, toți suntem diferiți și fiecare alege o cale potrivită propriei personalități, un drum ce va determina rezultate.

Indiferent dacă avem deja o mare personalitate care a dat o înaltă calitate a vieții sau ne luptăm pentru a obține rezultate, ne putem îmbunătăți și schimba. Cel mai bun lucru este că evoluînd, în continuare, devii fericit. Unii oameni iau personalitatea lor de la sine și nu pot aprecia, eventual, viața lor la nivelul de cineva.

Cum se poate evolua propria personalitate? Această întrebare impune un pic de explorare. Eul este o parte foarte mare din viață, el se dezvoltă și crește. În schimb, putem specifica o direcție de evoluție și să începem a sculpta schimbările dorite. Evoluția personală este o investiție uriașă. Dezvoltarea personalității este un proces lung și anevoios. Acesta este motivul pentru care unii oameni nu-l realizează cu succes. Este, pur și simplu, mai bine să accepți doar cine ești și să-ți trăiești viața? Nu, nu este. Evoluția nu este doar pentru oameni sperați cu personalități oribile, dar este cu adevărat cea mai cuprinzătoare formă de creștere. O evoluție completă a personalității face salturi gigante în calitatea vieții. [7]

Una dintre problemele care apare este amînarea, este foarte confortabil a împinge un termen în viitor, dar, în cele din urmă, această dată viitoare trebuie să vină. Nu în viitor, dar acum. Deci, toate aceste evenimente pe care le-am plănuțit, în cele din urmă, trebuie să vină în prezent. Acest lucru la prima vedere pare evident, dar este un punct important, pentru că poate fi pierdut de către subconștient, atunci când se încearcă o amînare. Orice avem de gînd în viitor, în cele din urmă trebuie făcut și atunci când o facem dispare frica, creierul se simte eliberat.

Dacă este imposibil să luăm măsuri acum, fie din cauza unei limitări reale, fizice sau, pur și simplu, un bloc emoțional peste care voința nu poate trece, trebuie să luăm măsuri pentru a ne asigura că, atunci, când vine data viitoare, nu vom amîna în continuare.

Uitîndu-ne la orice așteptări negative ne asociem cu ele. Acestea sunt obstacole mentale. Suntem liberi de obstacole mentale în cazul în care suntem liberi de sentimente negative. Soluția finală, dacă nu se pot reduce așteptările negative este de a ne forța și a trece peste ele. Soluția de

depășire a obstacolelor mentale este acțiunea, acum ori niciodată. [5]

În scopul de a ne îmbunătăți, trebuie să avem idei cu privire la aceasta. Generarea de idei este o fază importantă. Aceasta vine din lectura cărților, din sursele audio, seminare și comunicarea cu cei din jur. Generarea și colectarea ideilor este incredibil de importantă în dezvoltarea personală. Acesta este primul pas, pentru că fără semințe nu există copaci.

Ideile trebuie puse în aplicare, în mod eficient, măcar o parte din ele – acesta este al doilea pas de succes spre o dezvoltare personală. Această etapă cere multă energie și consumatoare de timp. Ca urmare, nu trebuie să fim zgîrciți cu privire la modul în care se investește în acest pas. Este imposibil să oferim timp și energie fiecărei idei, așa că trebuie să învățăm să le selectăm pe cele mai bune și să ne orientăm resursele asupra lor. Deoarece generarea de idei este mai plăcută decât punerea în aplicare, mulți oameni evită acest pas. Din păcate, acest pas nu putem obține creștere. Creșterea apare numai după aplicarea ideilor. [3]

Aceste acțiuni se realizează cu ajutorul reglajului voluntar. El se realizează prin atingerea conștientă a unui scop. El este o structură complexă, în care intră diferite procese și însușiri psihice. Nucleul reglării voluntare îl constituie voința. Voința este un proces psihic complex care constă în reglarea conștientă de către om a acțiunilor și faptelor sale, care necesită depășirea impedimentelor exterioare și interioare, atingerea scopurilor conștient propuse prin intermediul efortului volitiv.[6]

Conștientizarea trecutului este esențială pentru succesul pe termen lung. Prin revizuirea progresului, succeselor sau eșecurilor din trecut găsim forțe pentru a acționa în prezent. Revizuirea trecutului este un mecanism care ne ajută să detectăm dacă suntem, de fapt, în creștere. Dezvoltarea personală înseamnă încercarea de a îmbunătăți toate zonele din viață, indiferent de trecut. Cei dependenți de insuccesele trecutului neglijează propria dezvoltare în prezent. Trebuie să fim recunoscători pentru ceea ce avem, dar asta nu înseamnă că trebuie să renunțăm la fericirea de a ne extinde propria personalitate.[3]

Soluția este de a găsi o modalitate de a introduce o schimbare ușor, să o includem în viața noastră într-un mod care o face minim invazivă, astfel încât, într-un moment, să ne dăm seama că am făcut o schimbare majoră, acesta a devenit deja un obicei confortabil pe care l-am învățat.

Dezvoltarea personală presupune a face anumite sarcini pentru a câștiga experiență. Atunci când creștem nivelul de calificare al caracterului ne facem mai puternici. Obiectivul de bază al dezvoltării personale este cel de a ne dezvolta.

Este important să obținem noi elemente și abilități, care, ulterior, le vor elimina pe cele anterioare. Un element necesar la un nivel scăzut trebuie eliminat atunci când elementele noi devin disponibile, apar și se dezvoltă. Nu este ușor să adoptăm anumite obiceiuri, comportamente noi. Cu toate acestea, odată ce vom ajunge la un punct în care există diferite abilități și comportamente noi, trebuie să ne debarasăm de cele vechi. Acest lucru poate fi dificil. Am putea să ne spunem că aceste obiceiuri ne-au servit bine, și că ar trebui să continuăm cu ele, pentru că ne-au făcut ceea ce suntem azi. Există un citat excelent din Albert Einstein, „Nivelul de gândire, care ne-a adus unde suntem, nu ne va duce mai departe în cazul în care avem nevoie de a merge mai departe.” Prin urmare, deși anumite idei, convingeri sau obiceiuri ne-au servit în trecut, trebuie să le lăsăm să plece și să le îmbunătățim, dacă vrem să ajunge la nivelul următor. [4]

După cum am menționat, calea spre împlinire, confort și fericire e imposibilă fără o dezvoltare personală. În cazul în care o persoană va avea calități puternice precum: onestitatea, demnitatea, umanismul, atitudinea pozitivă, libertatea în gândire, responsabilitatea, dorința de a se autoperfecționa, atunci și societatea în care această persoană trăiește va progresa.

Cele mai mari spirite ale umanității, de-a lungul secolelor, au remarcat importanța artei în dezvoltarea personalității, care este o dimensiune esențială a ființei umane. Johann Wolfgang von Goethe a menționat: „Fiecare om ar trebui să asculte puțină muzică, să citească o poezie și să privească o pictură frumoasă în fiecare zi din viața sa, astfel, încît îngrijorările lumești să nu-i oblitereze simțul frumosului pe care Dumnezeu l-a implantat în sufletul unui om”.

Arta educă și luminează, dă posibilitatea de a experimenta lumea printr-o expresie plastică, prin sunet, culoare, adică creează o imagine proprie a lumii, care a priori nu poate conține concepte distructive. Un om care evoluează, devine un om cult, iar unui om cult nu i se pot impune valori spirituale prin forță. El devine o personalitate, care se bucură de armonia lumii și simte plinătatea ființei sale, bazându-se pe energia spirituală a picturilor artiștilor, pe versurile poezilor, pe creația

sculptorilor. Artă se bazează pe legile bunătății și frumuseții, ea purifică, deschide noi orizonturi. Asume, adresarea către artă devine un impuls, o dorință de a crea ceva nou, special, unic, un imbold către noi cunoștințe și creativitate. Ea este o metodă de formare a unor valori pozitive, corecte în educație. Pe lângă plăcere estetică, artă oferă unei persoane o posibilitate unică de a-și crea o imagine proprie a lumii – o lume plină de armonie și frumusețe. Deci, atingând scopuri noi, cunoștințe noi, evoluând, dezvoltându-se, omul se simte împlinit și, deci, mai fericit.

Este de remarcat faptul că artă are un impact nu doar asupra zonei sentimentelor umane, dar acționează simultan și asupra conștiinței, transformând-o total. Oscar Wilde a remarcat: „Prin artă și numai prin artă putem să atingem perfecțiunea”. [8]

Progresul are nevoie de timp. Pentru a construi un caracter, a face o schimbare, este nevoie de timp și de mult lucru pentru a obține cele dorite.

Așteptarea de rezultate imediate ne va lăsa dezamăgiți. Creșterea trebuie să fie continuă. Nimic nu se schimbă instantaneu.

Dezvoltarea personală funcționează atunci, când ne concentrăm pe talentele proprii, subliniem punctele forte pe care le avem în anumite domenii. Dacă încercăm să ne concentrăm la faptul că suntem incompetenți în ceva, atunci, probabil, nu vom fi buni la nimic. Este imposibil de a face totul, așa că concentrându-ne pe câteva dintre punctele noastre forte obținem rezultatele dorite spre deosebire de cazul, în care ne concentrăm asupra slăbiciunilor pe care le avem. [1]

Nimic nu se va schimba până nu vom depune efort. Avem să ne schimbăm gândurile, convingerile și punctele de vedere. Nu ceea ce se întâmplă cu noi, cauzează fericirea noastră, ci mai degrabă este interpretarea noastră a evenimentelor. Până când nu vom înțelege aceasta, va fi imposibil de a merge mai departe. Nu anturajul ne creează pe noi, ci noi ne construim propria lume, contează reacțiile noastre la ceea ce se întâmplă. În ciuda încercărilor sincere de a ne schimba și de a reuși, putem ușor să revenim la căile vechi. Nu trebuie să așteptăm schimbări prea curând, ele nu vin peste noapte. Și când ele nu vin, e ușor de a renunța. Pentru a evita această greșeală, e necesar să monitorizăm cu atenție și să înregistrăm gândurile, sentimentele, comportamentul, și rezultatele propriilor acțiuni. Monitorizând gândurile avem oportunitatea de a ne îmbunătăți. Astfel, diminuăm intensitatea problemelor. Facem progrese. Atât timp cât suntem conștienți de progrese, ele ne vor motiva să continuăm. Dar dacă ne concentrăm pe problemele care rămân, putem crede, în mod eronat, că este un eșec și să renunțăm. [2]

Mulți oameni nu sunt pe deplin mulțumiți de viața lor. Trebuie să ne dăm seama că, dacă dorim ca lucrurile să se schimbe, trebuie mai întâi să ne schimbăm noi. Dezvoltare personală are nevoie de muncă. Există momente dificile, cu toate acestea, prea mulți oameni renunță la dezvoltarea personală, deoarece se concentrează asupra greutăților și evită fericirea și plăcerea. Este mai apăsător de a nu lua măsuri, decât de a învinge bariere. Atunci, când, astăzi, suntem mai mult decât am fost ieri, ne permite de a vedea noi domenii, persoane și activități. Trecerea peste toate dificultățile este minoră în comparație cu sentimentul de vinovăție și anxietate provocate de renunțare. În plus, dezvoltarea personală va duce, în cele din urmă, la sentimente de triumf, împlinire, bucurie și încredere.

Bibliografie:

1. Self-Improvement Apps to Make You Smarter, Stronger an Happier, Kate Luther, 2013.
2. If you don't change your mind, you mind will change you. Chuck Gallozzi, 2009.
3. YOUNG Scott, *How to teach yourself anything in less than three months*, 2007.
4. „Dicționar enciclopedic de psihologie”, Ed. Babel, București 1997.
5. LEONARD Mastery By George. *The keys to success and long-term fulfillment*, USA, First Plume Printing 1992.
6. BOGOSLOVSKI V.V, „Manual pentru studenții universităților pedagogice”, Chișinău 1992.
7. Allport G. W., „Structura și dezvoltarea personalității”, EDP, București, 1981.
8. АРКИН Д. *Мастера искусства об искусстве*. Москва, 1970, в 4 т.

VULNERABILITATEA ECONOMICĂ: IMPACTUL EI ASUPRA DREPTURILOR COPILULUI

*Conf. univ., dr., Carolina CIUGUREANU-MIHAILUȚĂ, ASEM
carolina_mihai@mail.ru*

The poverty is a global problem. We cannot have an etalon of the poverty and there does not exist a comparative term inside of it. It is sustained the poverty is a multidimensional phenomenon composed of material, mental, political, communal aspects. From this point of view the poverty is presented as a collection of lacks, deprivations and unsatisfied needs leading to the social exclusion of the poor segment of population. The poverty aggravates discrimination, because it especially affects vulnerable groups of population. Taking into consideration these reasons, in all countries from the world, the most vulnerable category of population, the poverty level is higher for children, than for adults. The present article is reserved for arguments for financial investments good and of time in the programs of child's development insurance.

Key words: *poverty, children's rights, international regulation, sustainable development, human welfare index, discrimination, arguments development programs.*

Pornind de la considerentul că „**omenirea datorează copilului tot ce îi poate oferi mai bun**”, la 20 noiembrie 1989, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite a adoptat, în unanimitate, Convenția cu privire la Drepturile Copilului. [2].

La 25 de ani de la adoptarea sa, utilitatea acestui document, caracterizat de unii autori ca o adevărată Cartă a drepturilor copilului [21, p. 74], apare cu toată claritatea, dacă ne gândim la faptul că „copiii reprezintă cea mai mare minoritate existentă într-o societate. Spre deosebire de alte minorități, ea, din păcate, nu se poate apăra singură, fiind necesară intervenția unor membri ai majorității spre a acționa în interesul ei”. [31, p. 29].

Reglementările internaționale pledează pentru crearea unei lumi demne pentru copii, adică a unei lumi „în care toți copiii au parte de un start cât se poate de bun în viață, au acces la învățământ primar de calitate ... și în care tuturor copiilor ... li se oferă posibilitatea de a-și dezvolta capacitățile individuale într-un mediu sigur și favorabil”. [11, pct. 3].

Convenția cu privire la Drepturile Copilului – piatra unghiulară pentru argumentarea programelor de dezvoltare – definește responsabilitățile familiilor, guvernelor, dar și ale societăților, în ansamblul lor, pentru satisfacerea nevoilor copiilor.

Statele semnatare ale Convenției, printre care și Republica Moldova [15], s-au angajat să asigure în toată măsura posibilului dreptul la viață și la dezvoltarea întregului potențial al copilului.

Această retorică a drepturilor omului trebuie pusă în practică. Copilul nu o poate face singur. Această stare de lucruri este condiționată de prezența particularităților copilului ca persoană în devenire: absența discernământului și imaturitatea intelectuală, care limitează capacitatea sa juridică în diferite acțiuni. El depinde de acțiunile altora în favoarea drepturilor sale. [29, pct. 12] De aici, apare necesitatea instituirii unor măsuri de asistență, protecție și ocrotire a copilului, precum și a unor instituții, prin intermediul cărora copilul să-și poată valorifica drepturile fără a fi, în vreun fel, lezat sau prejudiciat.

Transpunerea în viață a standardelor unanim reunoscută în dimensiune globală este extrem de dificilă, fiind condiționată de o serie de factori, voința politică și potențialul economic al statelor fiind decisive.

Astăzi, când vulnerabilitatea economică a statelor a devenit un fenomen global, riscul nerespectării standardelor minime în domeniu este mai sporit ca oricând.

Într-o accepțiune generală, **vulnerabilitatea economică a statelor** este un indice rezultat din raportul dintre venitul mediu pe glob pe cap de locuitor și venitul mediu pe cap de locuitor al țării respective [13].

Vulnerabilitatea economică înseamnă o viață lipsită de șansele de a trăi în cadrul unui anumit standard minim de nivel de trai. Acest standard este relativ, fiind foarte diferit după țară sau regiune, existând o dimensiune culturală a percepției a ceea ce constituie sărăcia.

Se susține că **sărăcia este un fenomen multidimensional** care constă din aspecte materiale, mentale, politice, comunale ș. a. [24, p. 444]. Din această perspectivă, sărăcia este definită ca o cumulare

de lipsuri, de privări și nevoi nesatisfăcute, care conduc la excluziunea socială a segmentului de populație sărac [22, p. 3].

Cauzele sărăciei pot fi multiple: războaiele, sau alte conflicte militare; structura politică, de exemplu, dictatura; structura economică, o repartitie inegală a venitului național, corupția, datoriile mari ale statului; greșeli ale regimului de conducere, care pot provoca ridicarea ratei șomajului, incompetență, instabilitate, lipsa reformelor necesare avântului economic; catastrofe naturale; epidemii; creștere intensă a numărului populației.

Sărăcia este dinamică, complexă și adânc înrădăcinată instituțional. Când se perpetuează, fără îndoială se perpetuează și consecințele ei nocive. Sărăcia cuprinde și se extinde asupra tuturor aspectelor vieții umane. Afectează valorile și relațiile sociale: omul sărac are o viață plină de privațiuni, este exclus de la ofertele sociale și culturale ale societății și comunității în care trăiește, din cauza lipsei oportunităților, devenind un izolat. Sărăcia afectează valorile politice, inducând dacă nu sentimentul de blazare, cel puțin starea de indiferență față de problemele comunității și de deciziile care o privesc. Lipsa veniturilor sau insuficiența lor afectează climatul și relațiile de familie, poziția în societate, statutul cultural-educational al oamenilor. Din perspectiva culturală și educațională, sărăcia adâncește alienarea culturală și analfabetismul, reduce ponderea celor care se pot bucura de beneficiile culturii și științei. În același timp, poate duce la creșterea delincvenței, a ratei criminalității, ceea ce amplifică insecuritatea și anomia socială [25, p. 3].

Sărăcia agravează discriminările, căci ea afectează îndeosebi grupurile vulnerabile ale populației. Din această cauză, în toate țările lumii, pentru copii, categoria cea mai vulnerabilă a populației, nivelul sărăciei este mai mare decât pentru adulți. Copiii din familiile mari sau dezbinat, copiii din instituții, din zonele rurale sau regiunile dezavantajate și copiii aparținând minorităților etnice sunt cel mai grav afectați de sărăcie.

Sărăcia are un caracter intergenerațional: ea se transmite din generație în generație, căci situația economică a copilului depinde de cea a adultului care are obligația de a-l întreține. Astăzi, poate, mai mult ca oricând, garantarea drepturilor copilului depinde de statutul economic al familiei. Datorită circumstanțelor economice, familiile evită sau chiar resping însăși ideea nașterii și îngrijirii copilului. Trăind foarte prost, gândindu-se la obligațiile economice substanțiale pentru creșterea copilului, multe familii nu vor să nască copii, încălcând poate cel mai important drept al copilului consfințit de legile naturii: dreptul la viață. Este cert că doar oferind un statut mai bun familiei, vom oferi un statut mai bun copilului. **Dacă vrem să avem drepturi pentru copii, să acordăm drepturi pentru familie: aceasta are nevoie de un venit decent pentru a oferi o copilărie decentă copiilor săi.**

Orice criză economică își lasă amprenta asupra condițiilor de trai și dezvoltare a copiilor. De cele mai dese ori, părinții nu sunt în stare să-i întrețină, iar măsurile luate de stat, în acest sens, sunt insuficiente. Astfel, fiind expuși unor pericole majore, copiii sunt nevoiți să muncească la fel de mult ca și maturii, în loc să studieze în școli, ei sunt nevoiți să cerșească sau sunt forțați să se prostitueze. Această tendință poate atrage copiii într-un cerc vicios de sărăcie și dezavantaje. Starea de sărăcie, la rândul ei, face toate drepturile omului inoperante; nerealizarea dreptului la un standard de viață rezonabil duce la încălcarea tuturor celorlalte drepturi ale omului, căci respectarea lor devine imposibilă din punct de vedere material și structural [26, p. 443].

Atât în țările bogate, cât și în cele sărace, există grupuri de copii care sunt victimele măsurilor de suprimare de fonduri, menite să scadă inflația și să încurajeze creșterea economică. Alocațiile sociale sunt drastic micșorate. Aceste reduceri provoacă o nouă sărăcie. Sunt făcute să sufere mai ales grupurile de copii, oricum, vulnerabile: fete, copii cu deficiențe, copii aparținând minorităților etnice, orfani, copii strămutați și refugiați. [6, anexa VI, p. 57]

Statul este responsabil pentru reducerea efectelor negative ale programelor de reșalonare și reglare structurală, ale tranziției spre economia de piață și a reducerilor de cheltuieli în privința copiilor. Organismele naționale însărcinate cu distribuirea generală a resurselor trebuie să se afle în legătură directă cu cei care elaborează politicile sociale pentru copii și asigură aplicarea Convenției cu privire la Drepturile Copilului. Principiile generale ale Convenției, inclusiv cele ale interesului superior al copilului și al nediscriminării, trebuie să fie aplicate în alocarea resurselor și elaborarea bugetelor, ținându-se seama de discrepanțele existente între regiuni, zone rurale/urbane, de asemenea, necesitățile grupurilor celor mai vulnerabile de copii trebuie să fie prioritare.

Ca rezultat al analizei rapoartelor prezentate de către statele-parte la Convenția cu privire la Drepturile Copilului, Comitetul pentru Drepturile Copilului a constatat că **sistemele de securitate socială ale celor mai multe țări sunt necorespunzătoare** [28, p. 350]. Legislația privind securitatea socială prezintă multe lipsuri. Un caz dintre cele mai comune este faptul că nu se reușește ca resursele să fie îndreptate către cei care au cea mai mare nevoie de ele. Cel mai des, de serviciile sociale beneficiază tocmai sectoarele cu cele mai mici nevoi.

Pentru a se rezolva problema este necesară monitorizarea și planificarea atentă. Datoria de a „lua măsurile necesare pentru asigurarea deplinei realizări” a dreptului de a beneficia de protecția socială [2, art. 26] presupune că statele-părți să ia măsuri pentru a se asigura că se respectă în totalitate dreptul la alocațiile de securitate socială, în cazul în care este necesar, în interesul copilului. Trebuie alocate resurse pentru campanii de informare în masă privind dreptul la alocații, sisteme eficiente de administrare și birouri, forme și proceduri de solicitare a alocației. Art. 25 al Convenției nu este de natură prescriptivă în ceea ce privește modul în care trebuie acordată securitatea socială, dar statele trebuie să se asigure că orice individ care are dreptul să beneficieze de aceasta o va face fără nicio discriminare, stigmatizare socială sau fără a pierde vreun alt drept și respectându-i-se dreptul la confidențialitate [28, p. 350].

O singură acțiune nu poate rezolva această problemă complexă a sărăciei copiilor. În statele care au politici universale pentru copii - educație și alocații similare, indiferent de situația familială - sărăcia nu este atât de mare ca în statele care au politici diferite pentru grupuri sociale diferite. Cele mai bune rezultate, însă, apar în statele care combină politicile universale cu cele diferențiate [27].

Este neîndoielnic, mai rușinos faptul că în țări bogate unii copii trăiesc la un nivel de sărăcie extremă, dar aceasta nu scutește țările mai sărace de obligațiile care le revin conform Convenției cu privire la Drepturile Copilului și care nu pot fi ignorate.

În același timp, în ciuda recesiunii și reformei monetare, unele țări, cum ar fi Belgia, Norvegia, Finlanda, Canada, Portugalia, Hong Kong au reușit să protejeze accesul copiilor la sistemul de securitate socială. Astfel, de exemplu, Belgia a impus, în 1974, principiul alocației minime pentru supraviețuire, *minimex*, care vizează garantarea unui venit minim pentru categoriile de populație excluse din sistemul de securitate socială, o sumă minimă necesară prin care să se protejeze demnitatea umană. Experiența unor asemenea țări ar trebui preluată și de celelalte, pentru a asigura copiilor o protecție socială eficientă.

Având la bază și dezvoltând dreptul la viață și, în măsura posibilului, la supraviețuirea și dezvoltarea copilului, enunțat în art. 6 al Convenției cu privire la Drepturile Copilului, art. 24 al aceluiași act consfințește **dreptul copilului de a beneficia de sănătate și de servicii de asistență medicală**. Aplicarea principiului nediscriminării, susținut de Convenție în art. 2, impune statelor să recunoască dreptul oricărui copil, fără discriminare, de a beneficia de „cel mai înalt standard posibil de sănătate”, cât și de „servicii medicale de tratament și recuperare”. Statele trebuie să se străduiască să ofere garanția „ca nici un copil să nu fie lipsit de dreptul de a avea acces la aceste servicii de ocrotire a sănătății”.

Negarea asistenței medicale corespunzătoare este una dintre consecințele cele mai vizibile ale sărăciei și excluderii sociale. Inegalitatea și sărăcia se află la rădăcina unei sănătăți precare, precum și a deceselor în rândul copiilor săraci. Conform datelor oficiale, sărăcia extremă reprezintă prima cauză de deces din lume [24, p. 438]. Totodată, populația săracă poartă povara a două treimi din îmbolnăvirile infecțioase și a deficiențelor nutriționale [20].

Probabilitatea apariției unei deficiențe este mult mai mare în cazul persoanelor care sunt afectate de sărăcie și viceversa. Nașterea unor copii cu deficiențe sau apariția unor deficiențe în cadrul membrilor familiei, deseori, necesită eforturi sporite din cauza resurselor limitate ale acesteia și afectează moralul, iar în cele din urmă îi afundă mai rău în sărăcie. Efectul combinat al acestor factori face ca persoanele cu deficiențe să provină, într-o proporție mare, din păturile mai sărace ale societății. Impactul negativ al acestei tendințe reprezintă o piedică gravă în procesul de dezvoltare [3, § 41].

Pe de altă parte, sărăciei pacienților i se alătură, uneori, și sărăcia instituțiilor medicale care nu au, întotdeauna, tot ce le trebuie pentru a-i trata, existând sincope în aprovizionarea cu materiale sanitare dintre cele mai elementare.

Astfel, persoanele sărace sunt afectate de un cerc vicios: sărăcia cauzează boală, iar fără o sănătate bună potențialul unei persoane de a scăpa de sărăcie este foarte mic.

Pornind de la această situație, acțiunile de atenuare a sărăciei și pentru sănătate ar trebui să fie interconectate, să se realizeze parteneriate cu alte sectoare, în scopul inserării sărăciei pe agenda sănătății.

Convenția cu privire la Drepturile Copilului, în art. 27, subliniază trei **condiții esențiale pentru dezvoltarea fizică a copilului: alimentația, îmbrăcămintea, locuința.**

Unanim, se susține că **alimentația** va fi întotdeauna în capul oricărei liste de priorități legate de copii, deoarece aceștia nu vor putea face niciun progres semnificativ în „dezvoltarea fizică, mintală și socială”, dacă nu primesc o alimentație corectă [4].

Sărăcia reprezintă cauza cea mai frecventă, care conduce la malnutriția copiilor. Mai bine de 20 de milioane de copii suferă de malnutriție severă, 150 de milioane au o greutate corporală sub normă și 350 de milioane de femei suferă de anemie cauzată de alimentația necorespunzătoare. Îmbunătățirea alimentației presupune o siguranță alimentară corespunzătoare a familiei, un mediu înconjurător sănătos și control asupra infecțiilor, îngrijirea corespunzătoare a mamei și copilului [5, § 13].

Există copii, peste tot în lume, care nu beneficiază de o **locuință** corespunzătoare sau, pur și simplu, nu au niciun adăpost. Comitetul pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale (C.D.E.S.C.) a publicat un detaliat Comentariu privind „dreptul la o locuință corespunzătoare” conform art. 11 din Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale [1], în care se enumeră cerințe, precum securitatea proprietății, accesul la serviciile elementare, posibilitatea și accesul la o locuință [10, p. 59].

Dreptul la o locuință nu trebuie interpretat în sensul restrâns sau restrictiv, ci trebuie interpretat, ca fiind dreptul de a trăi undeva în siguranță, pace și demnitate [7, p. 77].

Totodată, nevoile copiilor și ale tinerilor, în special, în ceea ce privește mediul lor de viață, trebuie luate foarte serios în considerație. Trebuie acordată toată atenția în ceea ce privește nevoia copiilor vulnerabili de a avea un adăpost, precum copiii străzii, copiii refugiați și copiii care sunt victime ale exploatării sexuale [8, p. 15].

Este îngrijorătoare situația copiilor care, pe fundalul sărăciei crescânde și al condițiilor mizere, cât și în urma abandonului sau violenței în cadrul familiei, sunt forțați să **trăiască și să muncească pe străzi**, chiar de la vârste foarte mici. În aceste situații, deseori, copiii devin victimele diferitelor forme de exploatare și abuz.

Cauza cea mai frecventă, care trimite copiii pe străzi, ține de problemele economice. Pe de altă parte, mulți dintre copiii de pe străzile orașelor ajung acolo fiindcă sunt orfani (în urma unui conflict, a foametei sau SIDA) sau fiindcă au fost abandonați de către părinții lor, sau fiindcă au fugit de acasă pentru a scăpa de abuzul fizic, sexual sau afectiv.

În prezent, cele mai multe proiecte, care oferă asistență „copiilor străzii”, abordează cu atenție și seriozitate atât nevoia copilului de a păstra relațiile cu familia și comunitatea, cât și aspirația acestuia de a fi independent și de a se putea descurca de unul singur. Astfel de proiecte invocă și susțin tot mai mult principiile Convenției cu privire la Drepturile Copilului, în care se face referire la autonomia copilului ca individ, drepturile civile și ajutor acordat familiei copilului. Proiectele tind să aibă ca loc de desfășurare chiar orașele în care există copii ai străzii, oferind servicii practice care să dea copilului puterea de a controla ritmul schimbărilor și să-l încurajeze în procesul de reabilitare în cadrul familiei sau comunității [28, p. 264].

Cu toate acestea, pe fundalul sărăciei profunde numărul copiilor care trăiesc sau lucrează pe străzi este din ce în ce mai mare. Politicile din acest domeniu, de cele mai multe ori, se dovedesc a fi ineficiente.

Adânc înrădăcinată în sărăcie este și **munca prestată de copii**. Pentru a compensa venitul mic pe cap de locuitor, săracii sunt obligați să-și folosească membrii familiei pentru a-și mări participarea la forța de muncă, eforturile suplimentare venind din partea copiilor.

Monitorizarea în ce măsură lucrează copiii și tipul de muncă la care participă este importantă din mai multe motive. Astfel, copiii care muncesc prezintă o posibilitate mai mică de a frecventa instituțiile școlare și o probabilitate mai mare de a abandona studiile. Această tendință poate atrage copiii într-un cerc vicios de sărăcie și dezavantaje. În plus, foarte frecvent, legea nici nu reglementează condițiile de muncă pentru copii și nici nu stabilește măsuri de protecție a copiilor împotriva unor potențiale abuzuri. Numeroși copii muncesc în meserii și activități care sunt evident periculoase și riscante. Pot fi găsiți în mine, în fabrici care produc sticlărie, chibrituri și artificii, în agricultură, pescuit la mare adâncime etc.

Copiii care muncesc sunt supuși riscului sporit de îmbolnăvire, inclusiv boli cronice. Ei suferă deficiente de creștere semnificative în comparație cu ceilalți copii: cresc mai puțin în înălțime și în greutate și rămân mici chiar și ca adulți.

Există ocupații în cadrul cărora copii sunt, în mod special, vulnerabili la anumite tipuri de abuz. De exemplu, multe studii confirmă că copiii care muncesc ca servitori sunt victime ale abuzului verbal și sexual, al bătaii sau pedepsei prin înfometare [9, p. 76].

Organizația Internațională a Muncii (O.I.M.) afirmă că numeroși copii sunt încă victime ale sclaviei în multe părți ale lumii. Există practici ale sclaviei, de facto, identice cu instituția sclaviei de acum 200 de ani, doar că piețele nu sunt atât de deschise. Copiii sunt vânduți pe față, contra unei sume de bani. Uneori, proprietarii de pământuri cumpără copii care să muncească de la arendașii lor sau, într-o variantă a sistemului, „angajatorii” plătesc o sumă în avans familiilor de țărani, pentru a le lua copiii să muncească la țesutul covoarelor, sticlărie, pentru a se prostitua. Una dintre cele mai obișnuite forme de sclavie este cea prin intermediul obligațiilor de familie, când copiii muncesc pentru a achita un împrumut sau alte obligații ale familiei. Poate cele mai răspândite sunt aranjamentele neoficiale, care îi determină pe părinții ajunși la sapă de lemn să-și cedeze copiii unor străini, pentru a munci doar în schimbul întreținerii, pornind de la ideea că vor trăi oricum mai bine ca servitori neremunerați într-o casă bogată, decât în propria familie [9, p. 15-20].

O.I.M. consideră ca prioritară eliminarea celor mai intolerabile forme de muncă prestată de copii, ca sclavia, munca prestată pentru achitarea datoriilor, prostituția, îndeplinirea unor activități riscante: această abordare prezintă un avantaj suplimentar, și anume prin faptul că de politicile concepute pentru copiii care, într-adevăr, au nevoie de ele pot beneficia și ceilalți copii care muncesc, iar concentrarea atenției asupra celor mai dezgustătoare exemple din punct de vedere social poate ajuta la susținerea implicării și consensului social necesar [9, p. 15-20].

În același timp, lipsa resurselor materiale și financiare cu care se confruntă copiii, de cele mai dese ori, este cumulată cu **negarea accesului la educație**. Definit ca posibilitatea de utilizare a dreptului la învățătură, accesul la educație este un instrument capabil să faciliteze integrarea socială, să sporească șansele de reușită ale generației tinere.

De alt fel, între sărăcie și accesul la educație, există o relație de influență reciprocă, lanțul causal conducând la transmiterea intergenerațională a stării de sărăcie, cu efecte atât la nivel individual, cât și colectiv [22, p. 3]. Cu alte cuvinte, situația socio-economică precară a unei familii reduce șansele educaționale ale copilului provenind din această familie. Lipsa instruirii școlare și profesionale scade șansele sale de angajare și integrare socială, iar efectul pe termen lung este căderea sa în sărăcie [30]. Există o largă recunoaștere a faptului că persoanele sărace sunt în această situație datorită lipsei abilităților și calificării profesionale, precum și a oportunităților reale existente în comunitățile în care acestea trăiesc.

De fapt, accesul la educație al copiilor provenind din familii sărace este o problemă atât de natură educațională, cât și socio-economică. Cauzele pentru care acestor copii le este îngădit accesul la educație sunt, în egală măsură, legate de disfuncțiile din sistemul educațional, cât și de problemele de natură socio-economică, pornind de la imposibilitatea asigurării hranei zilnice, a îmbrăcăminte și încălțăminte adecvate fiecărui anotimp și terminând cu cheltuielile educaționale care depășesc cu mult posibilitățile părinților, confrunțați astfel cu o situație paradoxală, în care beneficiile materiale condiționate de frecventarea școlii sunt cu mult sub costurile educaționale pe care le presupune participarea școlară [22, p. 4].

Politicile de răspuns ale statului din domeniul educației trebuie să se centreze pe reducerea inegalităților sociale generate de accesul diferențiat la învățământ și pe asigurarea unui nivel de instruire socio-economică cât mai ridicat pentru copil, evitându-se astfel transmiterea, din generație în generație, a stării de sărăcie și a deprivărilor care rezultă de aici.

Este cert: sărăcia afectează drastic situația copilului, avînd un impact dezastruos asupra prezentului și viitorului acestuia. Adesea se crede că copiii sunt săraci, deoarece vor acest lucru sau că nu sunt suficient de capabili, responsabili și străduitori să depășească această criză. E o prejudecată care lasă pe seama săracilor întreaga responsabilitate pentru situația în care se află, reliefând, o dată în plus, incapacitatea societății de a întreprinde ceva în privința lor. Această abordare contrazice, de fapt, cultura drepturilor omului, deoarece le neagă persoanelor excluse ocazia de a trăi cu demnitate și de a-și exercita drepturile [24, p. 445].

Pe de altă parte, dezvoltarea copilului este una dintre soluțiile care poate întrerupe ciclul sărăciei și al eșecurilor umane. [12, art. 2]. Viitorul umanității depinde de o generație sănătoasă și educată. Tocmai de aceasta guvernele trebuie să se vadă obligate să adopte politici destinate sporirii bunăstării copiilor și utilizării mai eficiente a resurselor disponibile. Doar prin standarde sociale minime și măsuri financiare concrete în sprijinul copilului poate fi asigurat fundamentul viitorului oamenilor.

Această prioritate ar trebui să se înscrie în Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei în Republica Moldova, ca una dintre cele mai rentabile investiții. Statele care investesc în dezvoltarea primară a copiilor cunosc un beneficiu palpabil în sfera bunăstării și condiției umane.

Studiile statistice scot în evidență coraportul proporțional dintre numărul copiilor educați în instituții specializate (creșe, centre preșcolare, școli) și ***indicele dezvoltării umane***, care reprezintă o măsură comparativă a speranței de viață, alfabetizării, învățământului și nivelului de trai al oamenilor. Astfel, cu cât este mai mare numărul copiilor încadrați în instituții de școlarizare, cu atât este mai înalt ***indicele dezvoltării umane***. Norvegia, Australia, Elveția, în care circa 98 la sută dintre copii sunt educați în centre specializate, ocupă primele trei poziții în topul bunăstării umane. [14] Prin contrast, conform raportului din 2014, Republica Moldova, unde rata școlarizării copiilor este medie [18] și programele de dezvoltare integrată a copiilor aproape lipsesc, ocupă acum poziția 114 în acest clasament [14].

Dezvoltarea umană nu este posibilă fără bunăstarea copiilor. ***Sărăcia subminează dezvoltarea plenară și armonioasă a copilului și diminuează potențialul unei societăți de a rupe ciclul sărăciei*** [19, p. 19].

Investițiile în programe de dezvoltare a copiilor au o logică economică. Acestea sunt mult mai rentabile decât aproape toate celelalte forme de investiții publice sau private. Studiile arată că, investind un dolar în programe de dezvoltare a copilului, se poate obține mai târziu o economie de șapte dolari [23].

Astfel, ***dezvoltarea copiilor este cea mai bună investiție pe termen lung.*** Spre deosebire de avantajele, pe care le reprezintă construcția unor drumuri sau baraje, beneficiile investițiilor în copii nu sunt vizibile imediat. Drumurile și barajele pot fi folosite fără întârziere, după ce sunt construite și pot aduce un plus de imagine publică administrațiilor care au coordonat lucrările. Iar funcționarea lor este relativ ușor de înțeles și există atâția specialiști în domeniu.

Atunci, când este vorba despre dezvoltarea copiilor, lucrurile nu sunt la fel de clare. Însă, modelele concrete de dezvoltare a copilului, exemplele de proiecte în acest domeniu pot ajuta la înțelegerea caracterului eficient al acestor programe, a avantajelor pe care le reprezintă acestea în perspectivă.

Lumea adultă amintește mereu că, de fapt, „copiii sunt viitorul nostru”. Copiii, însă, au o altă optică asupra acestui aspect al problemei – „***Voi ne numiți viitorul, însă noi suntem și prezentul***” [11, pct. 2]. Din această perspectivă, dezvoltarea copilului înseamnă un „capital uman” de calitate astăzi - un stoc de oameni sănătoși, educați, competenți, productivi care sunt cheia pentru creșterea economică și dezvoltarea umană a unei națiuni.

Atunci când dezvoltarea copilului devine o prioritate pentru comunitate, suportul financiar nu se lasă mult așteptat, chiar și în situații de sărăcie relativă. Finanțarea acestor programe nu este problema principală. Problema o constituie recunoașterea valorii unor asemenea strategii și hotărârea personală și politică necesară pentru a găsi resursele necesare realizării lor.

Într-un moment în care majoritatea copiilor din Moldova se confruntă cu situații ce contravin principiilor fundamentale ale Convenției cu privire la Drepturile Copilului, alegerea care trebuie făcută este evidentă. Mai mult de jumătate dintre copiii din Moldova nu se consideră nici fericiți, nici nefericiți. Un copil din șase se simte fericit doar uneori [16]. Aproape jumătate dintre copii (47%) sunt periodic supuși tratamentului violent în familie, iar peste 90 la sută din familiile care au doi sau trei copii trăiesc cu mai puțin de un dolar pe zi pentru fiecare membru al familiei [17].

În loc de concluzie: Astăzi, Republica Moldova trebuie să conștientizeze necesitatea sprijinirii familiilor și comunităților, pentru ca acestea să se ocupe de copiii lor, sau să abandoneze speranța că viitoarea generație va dispune de capacități fizice și mintale suficiente pentru a învinge sărăcia și a elimina discrepanțele în materie de venituri, educație și oportunități.

Țara noastră trebuie să decidă dacă va investi în bunăstarea familiilor, dacă va institui servicii sociale de bază de bună calitate adresate copiilor sau va cheltui mult mai mult pentru soluționarea problemelor și consecințelor lor.

Astăzi, există șansa de a întrerupe ciclul sărăciei pe durata unei singure generații. Republica Moldova nu-și mai poate permite luxul să nu investească în copii. Investind în dezvoltarea copiilor, se pot obține mai multe beneficii. Mai întâi, un început cât mai bun în viață pentru un copil constituie baza pentru asigurarea tuturor celorlalte drepturi. Beneficiile imediate sunt: supraviețuirea copilului, dezvoltarea sănătoasă, mai puțină suferință, mai puține boli. Avantajele pe termen mediu: formarea capacității de gândire și utilizare a limbii de către copil, formarea unor deprinderi afective și sociale, pregătirea copilului către școală și dezvoltarea respectului de sine. Beneficii de perspectivă: succesul școlar, iar mai târziu - o viață ca membru activ al societății.

Referințe bibliografice:

1. *Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale.* Rezoluția Adunării Generale O.N.U. nr. 2200A (XXI) din 16.12.1966. // *Tratate internaționale.* Vol. I. *Op. cit.*, p. 18.
2. *Convenția cu privire la Drepturile Copilului.* Rezoluția Adunării Generale O.N.U. nr. 44/25 din 29.11.1989. // *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte.* Vol. I. – Chișinău, 1998, p. 51.
3. *Programul mondial de acțiuni pentru persoanele cu deficiențe. Decada persoanelor cu deficiențe - O.N.U.,* din 20.11.1983. // HODGKIN R., NEWELL P. *Op. cit.*, p. 665.
4. *Declarația Mondială privind Supraviețuirea, Protecția și Dezvoltarea copiilor al Summitului mondial pentru copii.* Doc. CF/WSC/1990/WS-001, New York, din 30.09.1990. // HODGKIN R., NEWELL P. *Op. cit.*, p. 93.
5. *Planul de acțiuni pentru punerea în aplicare a Declarației Mondiale privind Supraviețuirea, Protecția și Dezvoltarea copiilor în anii '90. Apendice: Obiectivele privind copiii și dezvoltarea în anii '90.* Doc. CF/WSC/1990/WS-001, New York, din 30.09.1990. // HODGKIN R., NEWELL P. *Op. cit.*, p. 112.
6. *Raportul C.D.C. la cea de-a IV-a sesiune.* Doc. CDC/C/20, 1993. // HODGKIN R., NEWELL P. *Op. cit.*, p. 578.
7. *Raportul C.D.C. la cea de-a XI-a sesiune.* Doc. CDC/c/50, 1996. // HODGKIN R., NEWELL P. *Op. cit.*, p. 362.
8. *Drepturile copiilor și locuința. Declarația și Raportul seminarului special, U.N.I.C.E.F., C.N.U.A.U./habitat,* 1996. // HODGKIN R., NEWELL P. *Op. cit.*, p. 363.
9. *Child labour Targeting the intolerable.* O.I.M. 1996. // HODGKIN R., NEWELL P. *Op. cit.*, p. 76.
10. *Comentariul general C.D.E.S.C. nr. 4. // Ansamblul Comentariilor generale și al Recomandărilor generale adoptate de organisme pentru drepturile omului.* Doc. HRI/GEN/1/Rev.2, din 29.03.1996, p. 59.
11. *O lume demnă pentru copii.* Document adoptat de Adunarea Generală O.N.U. la cea de-a XXVI-a Sesiune Specială, New York, din 10.05.2002. // *Îngrijirea și dezvoltarea timpurie a copiilor în Moldova.* – Chișinău: Ed. Gunivas, 2004.
12. *Prioritățile U.N.I.C.E.F. pentru copii 2002-2005.* U.N.I.C.E.F., 2002. // *Îngrijirea... Op. cit.*, p. 16.
13. *Variable Definitions for Poverty and Inequality Tables.* // www.worldbank.org
14. *Human Development Report 2014.* // <http://hdr.undp.org>
15. *Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova despre aderarea R.S.S.M. la Convenția O.N.U. cu privire la Drepturile Copilului nr. 408-XII din 12.12.1990.* // *Veștile nr. 12/303, 1990.*
16. *Vocile Tinerilor. Sondaj de opinii ale copiilor și tinerilor.* Moldova. U.N.I.C.E.F. 2001. // *Îngrijirea... Op. cit.*, p. 20.
17. *Copiii Moldovei.* // www.statistica.md
18. *Activitatea instituțiilor de învățământ primar și secundar general la începutul anului de studiu 2014/2015.* // www.statistica.md
19. *Îngrijirea și dezvoltarea timpurie a copiilor în Moldova.* – Chișinău: Ed. Gunivas, 2004.
20. *Sărăcia – una din provocările globalizării și impactul asupra nursingului.* // www.medfam.ro
21. BALAHUR D. *Protecția drepturilor copilului ca principiu al asistenței sociale.* – București: ALL Beck, 2001, p. 74.
22. BĂLĂNESCU L. *Accesul la educație al copiilor aflați în sărăcie extremă.* – București: ICCV, 2002. // www.iccv.ro

23. BELLAMY C. *Discurs în cadrul Summitului Mondial pentru Dezvoltare Durabilă*, Johannesburg, 30.08.2002. // www.unicef.org
24. BRANDER P., OLIVEIRA B., GOMES R., ONDRACKOVA J., KEEN E., SURIAN A., LEMINEUR M.L., SUSLOVA O. *Manual de educație pentru drepturile omului cu tineri. Repere.* – Timișoara: Institutul Intercultural, 2004.
25. COBIANU-BĂCANU M. *Sărăcia și subdezvoltarea culturală - factori de risc în păstrarea identității naționale și a coeziunii interetnice.* // www.icmpp.ro
26. DIACONU I. *Drepturile omului în dreptul internațional contemporan.* Manual. – București: Ed. Lumina Lex, 2001.
27. FRAZER H. *De ce sunt săraci copiii europeni?* // <http://www.europarl.europa.eu/news>
28. HODGKIN R., NEWELL P. *Ghid de aplicare practică a Convenției cu privire la Drepturile Copilului. U.N.I.C.E.F.* – Chișinău: Ed. Cartier, 2001.
29. MYERS R.G. *Toward a Fair Start for Children, Programming for Early Childhood Care and Development in the Developing World.* UNESCO, 1993.
30. STOICA L. *Direcții de acțiune pentru creșterea accesului la educație al copiilor provenind din medii defavorizate.* // *Calitatea vieții*, nr. 1-2, 2006. // www.iccv.ro
31. ZLĂTESCU V. D. *Convenția cu privire la Drepturile Copilului și legislația română.* // *Revista Institutului Român pentru Drepturile Omului – I.R.D.O.*, anul I, nr. 1-4, p. 29.

FACILITAREA ACCESULUI OPERATORILOR ECONOMICI LA CONTRACTELE DE ACHIZIȚII PUBLICE ÎN LUMINA ACQUIS-ULUI COMUNITAR

Lect. univ., Alina CODREANU, drd., ASEM

Armonizarea legislației naționale cu acquis-ul comunitar a fost inițiată în Republica Moldova, în anul 1999, cu sprijinul unui proiect al Uniunii Europene de asistență pentru susținerea implementării Acordului de Parteneriat și Cooperare dintre Comunitatea Europeană și statele sale membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. Proiectul a creat un mecanism intern de armonizare a legislației care constă din următoarele: – un sistem de monitorizare a proiectelor de acte legislative; – un sistem de verificare a proiectelor de acte legislative; - un sistem de avizare a proiectelor de acte legislative. Avantajele facilitării accesului operatorilor economici la contractele de achiziții publice sunt importante de punctat, ca exemplu fiind, pentru operatorii economici – contracte și proiecte derulate în orice stat membru UE, într-un context economic dificil, iar pentru autoritățile contractante - mai puțină birocrație, mai multă competiție, mai multe proiecte realizate cu mai puțini bani, economii la bugetele locale sau naționale.

The national legislation's harmonization with the acquis was launched in the Republic of Moldova in 1999 with the support of an European Union assistance project to support the implementation of the Partnership and Cooperation Agreement implementation between the European Community and its Member States, on the one hand, and the Republic of Moldova, on the another one. The project has created an internal mechanism of the legislation's harmonization which consists of: - a monitoring system of draft legislation acts; - a verification system of draft legislative acts; - an approval system of draft legislation acts;

The advantages of facilitating the economic operators' access to the public procurement are important to note, for instance, for economic operators - contracts and projects in any EU Member State, in a tough economic context, and for contracting authorities - less bureaucracy, more competition, more accomplished projects with less money, economies at local or national budgets.

Cuvinte-cheie: *achiziții publice, operator economic, contract administrativ, interes public, legislație națională, directivă europeană, acquis comunitar.*

După cum bine cunoaștem, procesul armonizării legislației naționale cu acquis-ul comunitar a fost inițiat, în Republica Moldova, în anul 1999, cu sprijinul unui proiect al Uniunii Europene de asistență tehnică pentru susținerea implementării Acordului de Parteneriat și Cooperare (APC) dintre CE și statele sale membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. Armonizarea

legislației, în cadrul proiectului APC, se limita la proiectele de acte legislative noi în domeniile stabilite de art. 50 al APC. Proiectul a creat un mecanism intern de armonizare a legislației, care consta din următoarele: crearea unui sistem de monitorizare a proiectelor de acte legislative; crearea unui sistem de verificare a proiectelor de acte legislative; crearea și dezvoltarea unui sistem de avizare a proiectelor de acte legislative [3].

Importanța armonizării legislației naționale, în procesul apropierii de UE pentru Republica Moldova, este una viabilă. Astfel, armonizarea legislației constituie unul dintre obiectivele primordiale ale Republicii Moldova în procesul de apropiere de UE și, concomitent, piatra de temelie a întregului proces de integrare în UE. Pe termen scurt, armonizarea legislației naționale cu acquis-ul comunitar aduce numeroase beneficii interne, care se materializează într-un cadru legislativ-normativ modern, care promovează principiile și valorile economiei de piață și ale unui stat bazat pe drept, precondiții inerente dezvoltării unui stat european modern. Alinierea la un standard european de legiferare bazat, printre altele, pe reglementare limitată, discreție birocratică redusă, va favoriza considerabil dezvoltarea sectorului privat, factor important pentru asigurarea unei creșteri economice durabile, demonstrat de experiența statelor central-europene. Pe lângă aceasta, legislația armonizată contribuie semnificativ la crearea unui mediu investițional atractiv pentru investitorii străini, care vor regăsi în Republica Moldova un mediu juridic cunoscut, stabil și previzibil, factor important pentru creșterea investițiilor străine directe. Pe termen mediu, legislația națională armonizată cu acquis-ul comunitar va facilita considerabil apropierea de UE, inițial, în contextul Politicii Europene de Vecinătate (PEV).

Astfel, oferta UE inclusă în Politica Europeană de Vecinătate de a participa la Piața Internă a UE impune, în mod primordial, armonizarea legislației naționale și dezvoltarea capacităților instituționale de implementare a legislației armonizate. Finalmente, abilitatea de a transpune și de a aplica acquis-ul comunitar, în totalitatea sa, este o condiție de aderare la UE, precum consfințit în Tratatul UE, reiterat și explicat de Consiliul UE de la Copenhaga din 1993. Având în vedere determinarea cu care țara noastră dorește să fie parte a procesului de apropiere de UE, Republica Moldova a inițiat, pe de o parte, dar încă este pe calea de a întreprinde, în mod sistematic și prioritar, armonizarea legislației naționale actuale și viitoare. În confirmarea seriozității intenției, această strategie pune bazele juridice, metodologice și instituționale necesare pentru demararea imediată a armonizării legislației naționale cu acquis-ul comunitar.

Dacă e să vorbim despre cadrul juridic al armonizării legislației și anume despre importanța Acordului de Parteneriat și Cooperare dintre CE și statele sale membre și Republica Moldova (APC), atunci putem menționa despre armonizarea legislației naționale cu legislația comunitară, care reprezintă un obiectiv esențial și se regăsește în strategia de aderare a tuturor statelor asociate și, concomitent, o obligație juridică a Republicii Moldova ce decurge din APC. Astfel, conform prevederilor legale ale APC, prin care părțile au recunoscut necesitatea armonizării legislației Republicii Moldova cu cea a UE, în calitate de condiție importantă pentru consolidarea relațiilor economice dintre părți, Republica Moldova și-a asumat obligația unilaterală de a asigura creșterea graduală a compatibilității legislației sale cu legislația comunitară. În acest sens, vorbim și despre armonizarea legislației naționale, în domeniul achizițiilor publice, cu prevederile acquis-ului comunitar.

Armonizarea legislației Republicii Moldova cu acquis-ul comunitar nu vizează doar legislația națională viitoare, dar și legislația existentă. Art. 50 APC enumeră domeniile asupra cărora se extinde armonizarea legislației naționale, inclusiv, dar nelimitat la, dreptul vamal, dreptul societăților comerciale, dreptul bancar, contabilitatea și impozitarea societăților comerciale, proprietatea intelectuală, protecția muncitorilor la locul de muncă, serviciile financiare, concurența, *achizițiile publice*, protecția sănătății și vieții oamenilor, animalelor și plantelor, mediul ambiant, protecția consumatorilor, impozitarea indirectă, regulile tehnice și standardele, legile și regulamentele nucleare, transportul. Concomitent, Planul de Acțiuni Moldova-UE adoptat, în contextul Politicii Europene de Vecinătate, reiterează importanța armonizării legislației naționale cu acquis-ul comunitar.

În acest context, putem aminti despre contractele administrative care au o pondere, din ce în ce mai mare, în activitatea administrației publice. Servirea, în bune condiții, a cetățenilor, impune delegarea gestiunii serviciilor publice prin contracte de concesiune. Ulterior, orice autoritate publică încheie contracte de achiziții publice necesare pentru realizarea, în regim de continuitate și regularitate, a serviciilor publice. În condițiile pieței unice reglementate de Uniunea Europeană,

contractele administrative, cu precădere cel de achiziții publice, joacă un rol foarte important, existând numeroase reglementări cu privire la condițiile de publicitate și principiile de contractare. Legislația comunitară, în acest domeniu, are un rol important în conturarea unui drept administrativ european, precum și în armonizarea dreptului contractelor administrative din țările membre ale Uniunii Europene.

În România, țară aflată în plină dezvoltare economică, din necesitatea dezvoltării pe baze noi, comerciale, a raporturilor juridice dintre organele administrației de stat și particulari, administrația a început să utilizeze și să înțeleagă avantajul contractului administrativ, acesta fiind folosit mai ales sub forma contractului de concesiune, de achiziții publice, de închiriere de bunuri, de executare de lucrări, de prestări de servicii etc. [4].

Deși practica a reclamat folosirea contractului administrativ, baza legislativă și doctrinară, se poate afirma că este încă insuficientă și neunitară. Astfel, în ciuda faptului că în legislația occidentală se folosește, în mod curent, noțiunea de „contract administrativ”, iar în legislația Uniunii Europene se utilizează termenul de „contract public”, constatăm că în România doar un singur act normativ, respectiv Legea nr. 554/2004 a contenciosului administrativ, face referire la expresia de „contract administrativ”. Nici legislația Republicii Moldova nu categorisește contractul de achiziții publice, în mod special, ca fiind un contract administrativ. [2] Ca un paradox, legile speciale care reglementează contractul de achiziție publică și contractul de concesiune, nu prevăd încadrarea acestor contracte în categoria contractelor administrative. La fel se întâmplă și cu celelalte tipuri de contracte administrative reglementate de legislație. Ca rezultat, un rol indispensabil îi revine doctrinei și jurisprudenței cu privire la încadrarea sau nu a unui contract în categoria contractelor administrative.

În acest context, dacă e să subliniem despre rolul facilitării accesului operatorilor economici la contractele de achiziții publice, atunci putem spune că aceasta reprezintă o preocupare asiduă a instituțiilor europene. Constatând, mai degrabă, necesitatea schimbării modului de implementare și abordare a legislației achizițiilor publice, decât nevoia unor modificări ale acquis-ului comunitar în materie, Comisia Europeană a furnizat câteva instrumente importante, menite să faciliteze accesul operatorilor economici, în general, și al întreprinderilor mici și mijlocii, în special, la contractele de achiziții publice.

Recunoscând nevoia de accelerare a procedurilor de achiziții publice, în contextul crizei financiare, Comisia Europeană a admis oficial, în decembrie 2008, faptul că natura excepțională a situației economice actuale justifică aplicarea procedurii de licitație restrânsă accelerată. În cazul aplicării acestei proceduri accelerate, durata atribuirii contractului de achiziție publică se va reduce de la 87 la 30 de zile, conform directivelor europene ce prevăd expres acest fapt.

Totodată, noua lege a Republicii Moldova privind achizițiile publice nr. 131 din 03.07.2015, publicată la 31.07.2015 în Monitorul Oficial Nr. 197-205 (data intrării în vigoare: 01.05.2016), prevede că: „...orice operator economic, rezident sau nerezident, persoană fizică sau juridică de drept public sau privat ori grup de astfel de persoane, are dreptul de a participa la procedura de atribuire a contractului de achiziții publice”. La fel, legea specifică: „operatorul economic străin beneficiază, în Republica Moldova, de aceleași drepturi privind participarea la procedurile de atribuire a contractelor de achiziții publice, de care beneficiază operatorii economici din Republica Moldova în țara în care operatorul economic străin este rezident”.

La finele anului 2008, Comisia Europeană, a publicat listele actualizate ale autorităților contractante din fiecare stat membru al Uniunii Europene, inclusiv din România. În sensul dat, și pentru R. Moldova aceste liste actualizate oferă cetățenilor și întreprinderilor posibilitatea de a identifica autoritățile publice din Uniunea Europeană, care sunt obligate să respecte regulile de publicitate ale contractelor de achiziții publice. De asemenea, listele ar trebui să crească gradul de responsabilitate și transparență în acest domeniu, oferind mai multe oportunități de afaceri, prin intermediul contractelor de achiziții publice.

Într-un comentariu public, comisarul european pentru piața internă și servicii, Charlie McCreevy, a arătat: „Contribuabilii și întreprinderile au dreptul să știe cine este obligat să publice anunțuri de participare. Transparența răsplătește economia: normele UE din domeniul achizițiilor publice au asigurat, în anul 2006, publicarea de către aproape 32.000 de autorități contractante a anunțurilor referitoare la contracte de achiziții publice în valoare de aproximativ 380 miliarde euro” [7]. Astfel, Comisia Europeană a publicat, în iunie 2008, în cadrul Legii privind întreprinderile mici

pentru Europa (Small Business Act), un set de exemple practice și linii directoare, menite să sprijine statele membre și autoritățile publice, în procesul de implementare a normelor și practicilor din domeniul achizițiilor publice, într-un mod prietenos vizavi de IMM-uri. Codul de bune practici pentru facilitarea accesului IMM-urilor la contractele de achiziții publice identifică soluții cu privire la următoarele dificultăți întâmpinate de acestea: dimensiunea contractelor; asigurarea accesului la informațiile relevante; îmbunătățirea calității și clarității informațiilor furnizate; stabilirea unor criterii și cerințe financiare proporționale; eradicarea poverii administrative; punerea accentului pe valoare pentru bani, mai degrabă decât pe preț; acordarea unui timp suficient pentru întocmirea ofertelor; efectuarea la timp a plăților.

Avantajele facilitării accesului operatorilor economici la contractele de achiziții publice, prin măsurile luate la nivel comunitar, vor stimula contracte și proiecte derulate în orice stat membru al UE, într-un context economic dificil [7].

Cât despre *accesul mai facil la contractele de achiziții publice*, putem menționa că a doua jumătate a anului 2008 a fost marcată de efervescență la nivel național și comunitar pentru facilitarea accesului operatorilor economici la contractele de achiziții publice. Aceste măsuri sunt cu atât mai salutare, în contextul crizei economice, or, contractele, din domeniul privat, se obțin din ce în ce mai greu. Cifrele vorbesc de la sine: valoarea totală a achizițiilor publice din Uniunea Europeană - achizițiile de bunuri, servicii și lucrări publice - este estimată la aproximativ 17% din PIB-ul Uniunii. În timp ce la nivel național, se manifestă o preocupare asiduă și necesară pentru perfecționarea mecanismelor prevăzute de legislația achizițiilor publice, la nivel european s-a pus accentul pe furnizarea unor documente menite să faciliteze accesul la contractele de achiziții publice al operatorilor economici, în general, și al întreprinderilor mici și mijlocii, în special.

Generalizând, putem afirma că instrumentele furnizate la nivel comunitar sunt:

- pentru operatorii economici – listele autorităților contractante;
- pentru autoritățile contractante – codul european de bune practici pentru facilitarea accesului IMM-urilor la contractele de achiziții publice.

Așadar, *listele autorităților contractante* vor oferi cetățenilor și întreprinderilor posibilitatea de a identifica autoritățile publice din Uniunea Europeană care sunt obligate să respecte regulile de publicitate ale contractelor de achiziții publice la nivelul Uniunii Europene. Odată cu armonizarea legislației naționale în contextul acquis-ului comunitar, aceste liste ar trebui să crească gradul de responsabilitate și transparență în acest domeniu, oferind mai multe oportunități de afaceri prin intermediul contractelor de achiziții publice [8].

Codul european de bune practici pentru facilitarea accesului IMM-urilor la contractele de achiziții publice are un dublu scop și anume furnizarea unor instrucțiuni generale cu privire la modul în care se poate aplica cadrul legal european, în domeniu, astfel, încât să sporească participarea IMM-urilor la procedurile de atribuire a contractelor; evidențierea unui set de norme și practici naționale care facilitează accesul IMM-urilor la contractele de achiziții publice.

România, grație eficienței procesului de armonizare a legislației, în lumina acquis-ului comunitar, reprezintă un exemplu pozitiv în ceea ce privește aplicarea principiului proporționalității în cazul atribuirii contractelor de achiziție publică pe loturi sau în cazul atribuirii acordurilor-cadru. Codul de bune practici identifică soluții cu privire la următoarele dificultăți întâmpinate și raportate de către IMM-uri:

- Dimensiunea contractelor;
- Asigurarea accesului la informațiile relevante;
- Îmbunătățirea calității și clarității informațiilor furnizate;
- Stabilirea unor criterii și cerințe financiare proporționale;
- Eradicarea poverii administrative;
- Punerea accentului pe valoare pentru bani, mai degrabă decât pe preț;
- Acordarea unui timp suficient pentru întocmirea ofertelor;
- Efectuarea la timp a plăților.

În același context, dacă accentuăm aspectul despre modificarea legislației naționale a achizițiilor publice, atunci putem afirma că, dacă, la nivel comunitar, s-a pus accentul pe implementarea cadrului legal existent, prin furnizarea celor două instrumente menționate, atunci, la nivel național, facilitarea accesului operatorilor economici, la contractele de achiziții publice, s-a concentrat asupra

perfecționării cadrului legal, cu scopul declarat de a „flexibiliza sistemul achizițiilor publice”.

Cu siguranță, actuala legislație, în domeniul achizițiilor publice, trebuie să transpună Directivele UE în materie, necesitând, ulterior, a fi modificată și completată. Procedurile anevoioase, birocrăția din sistem, pragurile valorice mult mai mici față de cele prevăzute de legislația comunitară, restricționările artificiale ale competiției, amânarea la infinit a atribuirii contractelor prin formularea contestațiilor, reprezintă doar câteva dintre problemele pentru care trebuie să se găsească soluții rapide. De aceste soluții, depind multe proiecte de investiții importante, dar și absorbția fondurilor comunitare.

Reiterând cele expuse mai sus, conchidem că avantajele facilitării accesului operatorilor economici la contractele de achiziții publice, prin măsurile luate la nivel național și comunitar, sunt evidente pentru operatorii economici - contracte și proiecte derulate în orice stat membru UE, într-un context economic dificil; pentru autoritățile contractante - mai puțină birocrăție, mai multă competiție, mai multe proiecte realizate cu mai puțini bani, economii la bugetele locale sau naționale. Un punct relevant este și faptul că trebuie, de asemenea, evitată atribuirea contractelor de achiziții publice operatorilor economici, care au participat la o organizație criminală sau care au fost găsiți vinovați de corupție sau de fraudă în detrimentul intereselor financiare ale Comunității Europene sau de spălare de bani. Autoritățile contractante trebuie să ceară candidaților/ofertanților, după caz, să prezinte documente corespunzătoare și dacă se ivesc unele incertitudini cu privire la situația personală a acestor candidați/ofertanți, pot solicita cooperarea autorităților competente ale statului membru în cauză [1].

Așadar, facilitarea accesului operatorilor economici la contractele de achiziții publice, în lumina acquis-ului comunitar, reprezintă un fenomen important în vederea armonizării legislației naționale cu directivele europene, cu privire la achizițiile publice. Legislația României nu este una perfectă, în acest sens, totuși, din 2008, modificările parvenite, oferă, operatorilor economici, anumite facilități, ceea ce motivează spre un proces de realizare eficientă a achizițiilor publice. În această ordine de idei, R. Moldova, trebuie să își impună ca scop această eficientizare, la nivelul aplicării și facilitării operatorilor economici în procesul achizițiilor publice.

Bibliografie:

1. Directiva 2004/18/CE (directiva achizițiilor publice) a Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene, vizînd coordonarea procedurilor de achiziții publice de lucrări, bunuri și servicii, 31 martie 2004
2. Legea Republicii Moldova cu privire la achizițiile publice, nr. 96-XVI din 13 aprilie 2007, publicată la 27.07.2007 în Monitorul Oficial Nr. 107-111
3. GUȚU Oxana, *Armonizarea legislației naționale cu acquis-ul comunitar*, Chișinău, 2010
4. SĂRARU Cătălin-Silviu, *Contractul administrativ – procedeu de realizare a administrației publice*, București, 2013
5. Ghid teoretico-practic. Acheter social „Un guide sur les appels d’offres publics avec clauses de responsabilité sociale”, Luxembourg, Office des publications de l’Union Européenne, 2011
6. <http://www.mf.gov.md/newsitem/609> - link ce conține articolul: ”Uniunea Europeană sprijină Republica Moldova în vederea realizării armonizării cu Acquis-ul comunitar în domeniul achizițiilor publice”, Chișinău, 2010
7. <http://www.money.ro/achizitii-publice/> - link despre rolul achizițiilor publice în economia României, ca stat membru al UE
8. http://businessage.ro/articole_details/22/68/Acces_mai_facil_la_contractele_de_achizitii_public_e.html - link despre accesul operatorilor economici la achizițiile publice

EFFECTUL JURISPRUDENȚEI CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ÎN ORDINEA JURIDICĂ INTERNĂ

Conf. univ., dr., Vladlen COJOCARU, ASEM

The compatibility of national law with the law of the European Court of Human Rights is of particular interest to the doctrine of international law. Creating a united Europe poses a delicate problem -compatibility of national values and those of the European Union.

*According to constitutional provisions, international treaties on the protection of human rights ratified by Moldova are part of domestic law and to the extent that the latter presents more favorable provisions, shall take precedence over any other provision of law, removing and applying the principle of *lex posterior derogat priori*. This statement, although not expressly formulated appears in the Constitution of the Republic of Moldova, it appears as a logical consequence of the purpose for which enacted international human rights treaties, to ensure their protection, and not restrict them.*

Key words: *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, European Court of Human Rights*

Compatibilitatea legislației naționale cu legislația Curții Europene a Drepturilor Omului este de interes special pentru doctrina dreptului internațional. Crearea unei Europe unite reprezintă o problemă delicată în ceea ce privește apropierea valorilor naționale de cele ale Uniunii Europene.

*Conform prevederilor constituționale, tratatele internaționale privind protecția drepturilor omului ratificate de Republica Moldova fac parte din dreptul intern și în măsura în care acestea din urmă prezintă dispoziții mai favorabile, au prioritate față de orice altă dispoziție de drept, eliminarea și aplicarea principiului *lex posterior derogat priori*. Această declarație, deși apare în Constituția Republicii Moldova nu a formulat în mod expres, se pare ca o consecință logică a scopului pentru care a adoptat tratatele internaționale privind drepturile omului, pentru a asigura protecția acestora, și să nu le restrângă.*

Cuvinte-cheie: *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Curtea Europeană a Drepturilor Omului*

Doctrina de drept internațional a căutat să identifice mijloace pentru a determina o evoluție în sensul recepționării directe a dreptului derivat în cadrul sistemelor naționale, dar, deocamdată, soluțiile identificate sunt departe de a putea fi utilizate. Singurul stat care reglementează expres situația este Olanda, unde printr-o dispoziție constituțională s-a acordat efect direct tuturor deciziilor unor organizații internaționale, la care Olanda este parte, în măsura în care acestea sunt susceptibile de aplicabilitate directă, nefiind necesare alte acte care să le confere o astfel de putere. Unul dintre ele constă în crearea unor „blocuri de convenționalitate” în care să intre pe lângă textul tratatului și dreptul derivat sau în luarea în considerare a dreptului derivat drept *cutumă*, care poate fi izvor de drept. [1, p.47-59; 211, p.38]

Dincolo de faptul că, de cele mai multe ori, e imposibil de identificat o *cutumă* sau de creat un sistem atât de complex, precum un „bloc”, rămâne o problemă ce ține de publicarea acestor „norme”. Niciun sistem de drept european nu recunoaște calitatea de izvor de drept a unei norme nepublicate în jurnalele oficiale, astfel, încât dezideratul recepționării directe a dreptului derivat este departe de a fi pus în practică. [2, p.50]

Convenția EDO prezintă, însă, și de această dată, anumite particularități. Textul ei prevede existența unor efecte directe în dreptul intern, iar importanța pe care o prezintă pentru sistemul european de protecție a drepturilor fundamentale a condus la recunoașterea unor efecte indirecte ale jurisprudenței Curții EDO. [3, p.86-87]

Potrivit art.46 din Convenția EDO, părțile contractante se obligă să se conformeze hotărârilor Curții EDO în litigiile în care au fost parte. Din acest text, doctrina a reținut două categorii de efecte directe ale deciziilor Curții: forța obligatorie a deciziei și autoritatea de lucru judecat a acesteia.

Forța obligatorie se raportează la executarea dispozitivului hotărârii. Amploarea acestei obligațiuni a fost precizată în hotărârea *Scozzari și Giunta vs. Italia*, în care s-a arătat că: „Reiese din

art.46 că Statul pârât, recunoscut responsabil de o încălcare a Convenției sau a Protocoalelor sale, este chemat nu doar să plătească celor interesați sumele acordate în calitate de satisfacție echitabilă, dar și să aleagă, sub controlul Comitetului Miniștrilor, măsuri generale și/sau, după caz, individuale, care să fie adoptate în ordinea sa juridică internă pentru a lichida încălcarea constatată de Curte EDO și a elimina, pe cât va fi posibil, consecințele.

Trebuie subliniat, încă de la început, faptul că instanța de la Strasbourg nu are competența de a dispune anularea unor acte administrative, casarea unor decizii judecătorești ori lipsirea de eficiență a unor norme juridice, ci doar acordarea, în baza art.41, a unor despăgubiri materiale sau morale victimei încălcării Convenției EDO. Forța executorie a hotărârii nu înseamnă, însă, posibilitatea de a recurge la executare silită, ci doar faptul că hotărârea Curții EDO este suficientă pentru a constitui baza plății sumelor în cauză, plata lor rămânând la discreția statului în cauză. [4, p.1065-1067] Sancțiunea nerespectării obligației asumate este de natură politică, inclusiv excluderea din Consiliul Europei. De remarcat că, indiferent de cuantumul sumelor în discuție – uneori, de milioane de euro, spre exemplu, în cauza Pine Valley Developments Ltd c. Irlanda, statul a fost obligat să plătească daune de peste 1 milion de lire engleze. [5, p.580]

Recent printr-o decizie pronunțată contra României, Curtea EDO a ales o modalitate inedită de interpretare a art.41 din Convenția EDO, potrivit căruia Curtea EDO va acorda repararea prejudiciului în măsura în care dreptul intern nu permite o restitutio în integrum. [15] De regulă, Curtea EDO verifică, în fiecare situație, în ce măsură dreptul național nu permite decât indirect înlăturarea consecințelor unei încălcări a drepturilor și libertăților recunoscute, fie din cauza unui obstacol de natură juridică, fie a unei imposibilități ce rezultă din natura lucrurilor (de exemplu, în cazul în care încălcarea Convenției EDO constă în inexistența unei căi de atac – art.13 – sau a încălcării dreptului de acces la un tribunal – art.6 §1). De cele mai multe ori, însă, imposibilitatea este de ordin juridic constând în existența unei decizii definitive și irevocabile care a intrat în puterea lucrului judecat. Dat fiind că una dintre condițiile de admisibilitate a plângerii, cea care este cel mai riguros verificată, este tocmai epuizarea căilor de atac interne, sunt extrem de puțin numeroase situațiile în care să rămână o posibilitate deschisă pentru a înlătura efectele încălcării drepturilor și libertăților reclamantului. În fond, rațiunea de existență a acestei condiții este tocmai aceea ca, în temeiul principiului subsidiarității mijloacelor supranaționale de protecție a dreptului omului, statelor contractante să li se ofere posibilitatea de a soluționa respectarea drepturilor fundamentale la nivel național. În aceste condiții, e foarte greu ca dreptul intern să mai ofere posibilități efective și accesibile de înlăturare a efectelor încălcării Convenției EDO și de reparare a prejudiciului suferit.

După cum am precizat, în cauza Brumărescu, Curtea EDO a ales o modalitate extrem de interesantă de aplicare a dispozițiilor art.41. Aceasta pentru că, oferind statului român posibilitatea de a restitui imobilul litigios sau de a plăti contravaloarea acestuia, Curtea și-a recunoscut implicit nesiguranța cu privire la existența unor mijloace de drept intern proprii în a înlătura încălcarea dreptului de proprietate. Or, în astfel de împrejurări, anterior Curtea a preferat fie să amâne pronunțarea deciziei, fie să acorde direct repararea prin echivalent a prejudiciului.

Pe de altă parte, în toate cazurile în care recurenții au solicitat un alt mijloc de reparare a prejudiciului decât cel pecuniar, Curtea EDO a evitat să ofere statului în culpă recomandări pentru a lua anume măsuri de înlăturare a încălcării drepturilor prevăzute în Convenția EDO. Astfel, s-a precizat că textul Convenției nu îi oferă competența de a impune statului, în ipoteza în care acesta ar putea satisface o asemenea obligație, înlăturarea sancțiunilor disciplinare aplicate celor 3 recurenți și a condamnărilor penale pronunțate contra unuia dintre ei. Tot astfel, Curtea a refuzat să-și atribuie competențe în adresa statului, prin directive sau recomandări vizând declanșarea unei proceduri penale sau disciplinare contra autorilor încălcării Convenției EDO sau a reformării legislației, sau a aplicării acesteia într-o anumite modalitate.

Dacă, în dreptul intern, autoritatea de lucru judecat a unei decizii semnifică că hotărârea corespunde adevărului și că oprește formularea unei cereri având același obiect și cauză, în dreptul convențional autoritatea de lucru judecat are același dublu efect: pozitiv și negativ. Excepția autorității lucrului judecat poate fi ridicată în fața oricărei instanțe sesizată cu o cerere având același obiect ca și plângerea adresată Curții EDO. [6, p.490; 234, p.1094]

În opinia noastră, este, totuși, dificil de discutat despre o autoritate de lucru judecat a deciziilor Curții EDO din cel puțin două rațiuni. Pe de o parte, în condițiile în care epuizarea căilor de atac

interne este o condiție de admisibilitate a plângerii, credem că excepția lucrului judecat va putea fi opusă în temeiul deciziei interne definitive și nu a deciziei Curții EDO. Pe de altă parte, este dificil de apreciat că o decizie a unei instanțe supranaționale poate, la ora actuală, să producă la nivel intern aceleași efecte ca și hotărârea unei instanțe naționale, în condițiile în care inclusiv Curtea EDO afirmă frecvent că nu joacă rolul unui instanțe de recurs față de cele naționale. De aceea, rămânem rezervați față de acest posibil efect direct al jurisprudenței Curții EDO. Evident însă că excepția lucrului judecat poate fi opusă în cadrul procedurilor interne ale Curții EDO, chiar în lipsa unei prevederi exprese, plângerea fiind respinsă ca abuzivă. [7, p.304]

Efectele indirecte ale jurisprudenței Curții sunt mult mai numeroase și sunt cheia succesului de care s-a bucurat sistemul european de garantare a libertăților fundamentale. Fundamentul lor juridic stă, în opinia noastră, în principiul pacta sunt servanta, pentru că nu s-ar putea vorbi de respectarea cu bună-credință a obligațiilor asumate fără a asigura respectarea integrală a acestora, anume oferirea oricărei persoane aflată sub jurisdicția unui stat cel puțin a standardului minim impus de Curtea EDO. În opinia noastră, sunt efecte indirecte toate consecințele pe care o decizie a Curții EDO le produce la nivelul jurisprudenței și legislației naționale a statelor membre. Acestea sunt: autoritatea de lucru interpretat, autoritatea preventivă și existența unor proceduri de reexaminare.

Pentru a înțelege ce presupune această autoritate a lucrului interpretat, trebui să pornim de la o evidență: toate statele care au în vârful sistemului lor juridic o Constituție, au un catalog al drepturilor fundamentale protejate care, mai mult sau mai puțin, are același conținut cu cel al Convenției EDO. În consecință, instanțele naționale, fie cele de drept comun, fie cele de contencios constituțional sau administrativ vin să interpreteze de multe ori conținutul concret al aceluiași drepturi și libertăți.

Dacă autoritatea lucrului interpretat se regăsește în opera jurisprudențială a instanțelor interne, logica sistemului european impune și o autoritate preventivă sau corectivă a hotărârilor Curții EDO, care se adresează, în principal, autorităților legiuitoare. În condițiile în care, fără a fi expres menționată, regula precedentului guvernează jurisprudența Curții și îi asigură coerența, condamnarea unui stat poate să atragă rapid hotărâri de condamnare bazate pe aceleași fapte juridice, acestea din urmă sunt supuse unei presiuni puternice în a modifica legislația interpretată la Strasbourg ca fiind incompatibilă cu Convenția EDO. Această presiune se regăsește la două nivele: unul politic, prin imaginea publică a statului în cauză – foarte importantă, în special, pentru statele din estul Europei – și altul economic, căci, de multe ori, despăgubirile materiale și morale, la care statul este obligat, sunt importante. Există și cazuri în care s-au acordat despăgubiri de peste 1 milion de mărci numai pentru daunele morale – în cazul mai multor decizii contra Turciei privind încălcarea dreptului la viață.

Acest efect poate fi preventiv atunci când jurisprudența Curții EDO condamnă legislația unui stat terț, dar care este asemănătoare cu cea a altor state ori atunci când, pentru a evita condamnarea, statul modifică legislația în timpul procedurii, în ideea de a lipsi reclamantul de calitatea de victimă. Un exemplu celebru este cel al Olandei, care, în timpul judecării cauzei De Jong și Van der Sluijs, a modificat prevederile Codului de justiție militară în sensul acoperirii faptelor invocate de către reclamanti – lipsa calității de magistrat, în sensul autonom al Convenției EDO, a persoanei care verifica legalitatea arestării.

Efectul poate fi corectiv atunci când statul reacționează la propria condamnare. Nu pot fi neglijate efectele autorității de lucru interpretat la nivel jurisprudențial, dar, în acest domeniu, așa cum s-a constatat în literatura juridică, instanțele naționale întâmpină dificultăți serioase. [8, p.206-210] Practica statelor contractante abundă în astfel de exemple, în special de corectare a legislației. Pe site-ul Curții sunt inventariate nu mai puțin de 107 astfel de modificări legislative. Exemplele cele mai elocvente și mai importante sunt cele ale Marii Britanii, care a modificat legea privind infrafracțiunea de obstrucționare a justiției – contempt of court – după decizia Sunday Times, ale Franței care și-a modificat substanțial prevederile privind arestul ca urmare a deciziei Bozano, Polonia care a schimbat întreg sistemul de procedură penală, prin introducerea magistratului de instrucție ca urmare a deciziei Niedbala. [9]

Se poate constata o tendință de trecere a acestui efect al jurisprudenței Curții EDO în categoria efectelor directe, dată fiind practica automată a anumitor state de modificare a legislației pertinente după deciziile care o vizează, remarcabilă fiind practica Elveției în acest domeniu. [10, p.472]

În cazul Republicii Moldova, au fost operate modificări importante ale legislației, ca urmare a condamnării de către Curtea EDO, cele mai operative au vizat normele cu privire la preogativele

exagerate ale Procuraturii. În unele cazuri, Curtea EDO a arătat direct necesitatea modificărilor legislative, ca, de exemplu, în cauzele Mitropolia Basarabiei c. Moldovei, Asito c. Moldovei, Boicenco c. Moldovei s-a insistat asupra modificării Legii cultelor, Legii privind instanțele economice, Codul de Procedură Penală. În alte cauze (Clionov c. Moldovei, Meriacri c. Moldovei, Guja c. Moldovei), Curtea EDO, indirect, s-a pronunțat asupra necesității intervenției legislative referitor la normele cu privire la libertatea de exprimare, interceptarea corespondenței persoanelor private de libertate. Cele mai multe modificări legislative, ca urmare a condamnării Moldovei de către Curtea EDO, au fost introduse în Codul de Procedură Penală, Codul Execuțional, aceste modificări fiind precedate de reglementările ce generau încălcări ale drepturilor în ceea ce privește reținerea, arestarea preventivă, condițiile de detenție, liberarea provizorie sub control judiciar.

Prin Recomandarea R(2000)2, Comitetul de Miniștri a solicitat statelor membre punerea în practică, la nivel național, a unor sisteme care să asigure reexaminarea procedurilor în urma unei decizii de condamnare a statului în cauză cu scopul de a asigura repararea integrală a prejudiciului și repunerea deplină în situația anterioară. Noțiunea de reexaminare acoperă atât redeschiderea unor proceduri judiciare, cât și administrative.

Criticată uneori, ideea deschiderii accesului la proceduri de reexaminare a fost urmată de mai multe state europene, în variante diferite. Unele dintre ele – Belgia, Danemarca, Finlanda, Spania, Slovacia, Suedia și Rusia – admit redeschiderea procedurii pentru încălcarea Convenției EDO în cadrul sistemului de drept comun de recurs în anulare, instanțele supreme din țările sus-menționate apreciind că s-a produs o gravă încălcare a legislației prin decizia care a stat la baza condamnării în fața Curții. [11, p.726-729]

Alte state – Germania, Austria, Bulgaria, Croația, Franța, Grecia, Lituania, Luxembourg, Malta, Norvegia, Polonia, Slovenia, Elveția, Marea Britanie și România – au preferat să introducă în legislație texte speciale care să permită redeschiderea unor proceduri judiciare ca urmare a unei hotărâri de condamnare pentru nerespectarea Convenției EDO. [12, p.3 ; 169, p.743] În principal, acestei idei i se impută următoarele: aduce atingere principiului autorității lucrului judecat; poate crea probleme în materie penală atunci când doar unul dintre co-inculpați a introdus plângerea la Strasbourg, iar în materie civilă în raport de drepturile terțului prelungește procedura internă peste limita rezonabilității.

Caracteristicile generale ale acestor dispoziții pot fi sintetizate în felul următor:

- domeniul de aplicabilitate este, de regulă, circumscris atât încălcării drepturilor procedurale, cât și a celor de fond;
- posibilitatea reparării prejudiciului și a repunerii în situația anterioară;
- este o condiție de redeschidere a procedurii;
- este necesară o legătură causală între încălcarea Convenției EDO și decizia instanței;
- existența unui termen de prescripție sau de decădere pentru introducerea cererii;
- cererea de redeschidere poate fi introdusă, de regulă, de persoana în cauză și, uneori, de către procuror. [13, p.731-742]

Așa cum afirmam mai sus, prin reexaminarea dosarului se înțelege nu numai redeschiderea unei proceduri judiciare, ci și rezolvarea conflictului pe cale administrativă. Spre exemplu, în unele cazuri, statele au preferat să dispună acte de grațiere sau să renunțe pur și simplu la executarea unei pedepse privative de libertate.

Din nou, se poate constata, prin numărul surprinzător de mare de state care au adoptat astfel de măsuri, că acest efect al hotărârilor Curții EDO are tendința de a deveni obligatoriu, în sensul de a se impune în sarcina statelor o obligație de reexaminare a cazurilor care au condus la hotărâri de condamnare.

La fel, distingem clasificarea în mecanisme de declarare a omisiunilor și mecanisme de monitorizare. Unele mecanisme au drept scop de a constata eschivarea statelor-părți de la obligațiile asumate prin convenții. Aceste mecanisme le regăsim în cazul convențiilor ce creează obligații directe invocate de către particulari. Dar, în cazul Convenției EDO, Curtea EDO are drept misiune de a constata că un Stat a ignorat obligațiile ce decurg pentru el din Convenția EDO și de a-l obliga, dacă e cazul, să repare prejudiciul cauzat victimei.

O altă formă, este mecanismul de control cu caracter preventiv, care vine ca un supliment important la sistemul jurisdicțional de protecție existent în cadrul Convenției EDO, aplicabil în cazul Convenției europene pentru prevenirea torturii și pedepselor sau tratamentelor inumane sau

degradante din 26 noiembrie 1987. Ea prevede formarea unui comitet internațional abilitat să viziteze toate locurile unde se află persoanele private de libertate de către o autoritate publică.

În sfârșit, unele convenții au optat pentru un sistem de petiții individuale, altele au suprapus acestei forme și un sistem de reclamații colective sau interstatale. Convenția EDO a prevăzut de rând cu petițiile individuale și reclamațiile interstatale.

Rezoluțiile pronunțate de Comitetul Miniștrilor în vederea executării hotărârilor emise de Convenția EDO îmbracă, într-o manieră indirectă, efecte juridice. Comitetul Miniștrilor este chemat să elaboreze o rezoluție finală pentru fiecare caz ce se examinează în fața Curții de la Strasbourg, în care să constate respectarea funcțiilor prevăzute în art.46§2. Potrivit textului acestui articol, Comitetului Miniștrilor i se oferă atribuțiile de urmărire a executării deciziilor pronunțate de Curtea EDO. Rezoluția finală are drept efect indirect eliberarea Statului de obligațiile sale, deoarece certifică faptul că Statul condamnat a întreprins toate măsurile necesare pentru a se conforma deciziei Curții EDO și că în demnitatea cu titlu de satisfacție echitabilă a fost plătită.

Rezoluții interimare pot fi adoptate de fiecare dată când Comitetul Miniștrilor decide de a verifica stadiul de avansare a executării unei hotărâri sau, în funcție de caz, de a-și exprima preocuparea, și/sau de a formula sugestii pertinente în vederea executării.

Nu în ultimul rând, în sistemul Convenției EDO, se ține cont de Rezoluțiile Asambleii parlamentare pentru a fundamenta raționamentul juridic. Într-o decizie asupra admisibilității din 11 iunie 2002 în afacerea Prisma Presse c. France, de exemplu, a ținut cont de Rezoluția 1165(1998) asupra protecției dreptului la viață privată pentru a estima că publicarea unui comunicat de presă poate constitui o reparație adecvată pentru victimă informând publicul despre opunerea sa la difuzarea informației fără autorizarea propriei imagini.

O primă distincție poate fi făcută între acordurile care au drept obiect principal armonizarea normelor la nivel european și celelalte care au drept finalitate contribuția la sporirea cooperării între Statele membre. Astfel, Convenția EDO care are drept obiect principal impunerea Statelor respectul drepturilor omului ce le determină, face parte din prima categorie.

Natura mecanismelor de control depinde, în cele mai multe cazuri, de conținutul convenției vizate, deoarece nu putem controla în aceeași modalitate respectul dispozițiilor ce creează drepturi subiective pentru indivizi și punerea în aplicare a normelor ce definesc un program de acțiune statal.

Mecanismul jurisdicțional al Convenției EDO se opune mecanismului politic caracteristic altor convenții ale Consiliului Europei. Convenția EDO constiuie singurul procedeu jurisdicțional destinat să garanteze efectivitatea drepturilor ce le protejează. În cele mai multe convenții elaborate în cadrul Consiliului Europei, Statele au optat pentru un mecanism politic ce conferă Comitetului Miniștrilor prerogativa de a monitoriza maniera în care convențiile sunt puse în aplicare.

Privitor la citarea, în cuprinsul hotărârilor judecătorești, a prevederilor Convenției EDO, menționăm că, în Germania, Italia, Elveția, dispozițiile acesteia pot fi invocate direct și imediat în fața tribunalelor naționale. În acest sens, s-a pronunțat și Curtea EDO, subliniind că prevederile Convenției EDO pot fi invocate în practica judiciară. De regulă, în practica judecătorească, ar trebui să se citeze atunci când este cazul, pe lângă prevederea din legea națională, și prevederea normativă corespunzătoare din cuprinsul Convenției EDO.

Referințe bibliografice:

1. ALLAND D. *Le juge français et le droit d'origine internationale*. În: Dupuy P.-M. (coord.), *Droit international et droit interne dans la jurisprudence comparée du Conseil Constitutionnelle et du Conseil de l'Etat*. Paris: Panthéon-Assas, 2001, p.47-59.
2. BACHELIER G. *Les règles non écrites du droit international public et le juge administratif*. În: Dupuy, P.-M. (coord.). *Droit international et droit interne dans la jurisprudence comparée du Conseil Constitutionnelle et du Conseil de l'Etat*. Paris: Panthéon-Assas, 2001. 315 p.
3. COJOCARU VI. *Unele reflecții privind modalitățile de asigurare a compatibilității dreptului național cu dreptul Convenției europene a drepturilor omului*. În: *Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale*, nr.2, Chișinău, 2011, p.106-117
4. VELU J., Ergec R. *La Convention européenne des droits de l'homme, Extrait de Repertoire pratique du droit belge*. Bruxelles: Bruylant, 1990. 1185 p.

5. FLAUSS J.F. *L'octroi d'intérêts moratoires par la Cour européenne des droits de l'homme*. RTDH, nr.16, 1993, 580 p.
6. SILVESTRE C. *Le rôle régulateur de la Cour européenne des droits de l'homme sur les droits pénaux internes*. Marseille, 1995. 446 p.
7. HOTTELIER M. *La requête abusive au sens de l'article 27, 2° de la Convention européenne des droits de l'homme*. În: Revue trimestrielle des droits de l'homme, 1991. 304 p.
8. ARAMĂ E., *Tehnici interpretative și compatibilitatea în drept*. În: Revista de studii și cercetări juridice, Chișinău, 2007, nr. 3-4, p. 4-14.
9. SCHWIMMER W. *Des Einfluss des Parlamentarischen Versammlung auf die Konventionen des Europarates*. În: Haller B., Kruger H.C., Petzold H. *Law in Greater Europe. Toward a Common Legal Area? Studies in Honor of Heinrich Klebes*, Kluwer Law International, La Haye, 2000. p. 376-408.
10. RIVIÈRE F. *L'intégration "paisible" de la Convention européenne des droits de l'homme en Suisse*. În: Revue trimestrielle des droits de l'homme, 1999. p.461-477.
11. LAMBERT E., Gawad A. *Le réexamen de certaines affaires suite à des arrêts de la Cour européenne des droits de l'homme*. În: Revue trimestrielle des droits de l'homme, 2001. p.715-742.
12. PETTITI C. *Le réexamen d'une décision pénale français après un arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme: la loi française du 15 juin 2000*. RTDH, 2001, p.3-34.
13. GREER S. *Les exceptions aux articles 8-11 da la Convention Europeenne des Droits de l'Homme, Dossiers sur les Droits de l'Homme*. Strasbourg: Consiliul Europei, 1997, nr.15, 59p.

COMISIA EUROPEANĂ – INSTITUȚIE DE PROMOVARE A INTERESELOR UNIUNII EUROPENE

*Conf. univ., dr., Ilie DEMERJI, ASEM
Lect. univ., dr., Maria DEMERJI, ASEM*

La Commission Européenne est l'une des institutions essentielles du système institutionnel de l'Union Européenne. Elle incarne l'intérêt commun et ne doit se soumettre a aucune injonction de l'un ou l'autre Etat membre. Gardienne des traités, la Commission veille à la mise en œuvre des règlements et des directives adoptés par le Conseil et le Parlement, et peut recourir à la voie contentieuse devant la Cour de Justice pour faire appliquer le droit de l'Union Européenne.

Comisia Europeană poate fi considerată cea mai veche instituție a Uniunii Europene, având în vedere că precursora ei, Înalta Autoritate, era singura instituție propusă de Planul Schuman din 1950. Denumirea de Comisie este stabilită prin Tratatul de fuziune de la Bruxelles din 8 aprilie 1965, care reglementează existența unei singure Comisii pentru cele trei Comunități Europene.

Conform articolului 245 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), Comisia Europeană este o instituție independentă a statelor membre, misiunea căreia este de a face să prevaleze interesul general al Uniunii. Membrii Comisiei Europene se abțin de la orice act incompatibil cu caracterul funcțiilor lor. Statele membre respectă independența lor și nu îi influențează în exercitarea sarcinilor lor.

Tratatul de la Lisabona reglementează desemnarea Comisiei Europene în modul următor:

1. Ținând seama de alegerile pentru Parlamentul European și după ce a procedat la consultările necesare, Consiliul European, hotărând cu majoritate calificată, propune Parlamentului European un candidat la funcția de Președinte al Comisiei.
2. Parlamentul European alege acest candidat cu majoritatea membrilor care îl compun (majoritate absolută). În cazul în care acest candidat nu întrunește majoritatea, Consiliul European, hotărând cu majoritate calificată, propune, în termen de o lună, un nou candidat, care este ales de Parlamentul European în conformitate cu aceeași procedură.
3. Consiliul, de comun accord cu președintele ales, adoptă lista celorlalte personalități pe care le propune pentru a fi numite membri ai Comisiei. Alegerea acestora se face pe baza sugestiilor

făcute de statele membre, respectând criteriile pe care trebuie să le îndeplinească o persoană pentru a putea ocupa poziția de comisar european, prevăzute în tratat.

4. Președintele, Înalțul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate și ceilalți membri ai Comisiei sunt supuși, în calitate de organ colegial, unui vot de aprobare al Parlamentului European.
5. Pe baza acestei aprobări, Comisia este numită în funcție de Consiliul European, hotărând cu majoritate calificată

Președintele Comisiei Europene definește programul politic global al Comisiei, cu toate că autoritatea sa asupra Înalțului Reprezentant al Uniunii pentru Afacerile externe rămâne limitată, deoarece el nu intervine nici la desemnarea acestuia, nici la numirea lui în calitate de vicepreședinte a Comisiei Europene. Președintele structurează Comisia și repartizează portofoliile între comisarii europeni. Conform art.248 din TFUE, președintele poate să remanieze repartitia acestor responsabilități pe parcursul mandatului. Membrii Comisiei exercită funcțiile care le-au fost repartizate de către președinte sub autoritatea acestuia. Actualmente, președinte al Comisiei Europene, pentru mandatul 2014-2019 este Jean-Claude Juncker.

Comisiei Europene îi revin patru funcții principale:

1. Comisia propune proiecte legislative Parlamentului European și Consiliului. Aceste propuneri trebuie să aibă ca obiectiv apărarea intereselor Uniunii și ale cetățenilor săi. Comisia se află în permanență în legătură cu două organisme consultative – Comitetul Economic și Social European, format din reprezentanții angajatorilor și sindicatelor, și Comitetul Regiunilor, format din reprezentanții autorităților locale și regionale. Comisia solicită, de asemenea, opinia parlamentelor naționale, a guvernelor și publicului larg.

Comisia propune acțiuni la nivelul Uniunii numai în cazul în care consideră că o problemă nu poate fi rezolvată mai eficient printr-o acțiune națională, regională sau locală. Acest mod de abordare a problemelor la un nivel cât mai descentralizat se numește „principiul subsidiarității”.

În cazul în care consideră că este necesară o lege europeană, Comisia elaborează o propunere legislativă, care, din punctul său de vedere, va soluționa problema în mod eficient. În mod frecvent, Comisia organizează audieri, solicită opiniile societății civile și consultă rapoartele experților din cadrul comisiilor specializate.

2. Comisia aplică politicile Uniunii Europene și execută bugetul.

Comisia are obligația de a pune în aplicare deciziile adoptate de Parlamentul European și Consiliu în domenii, precum politica agricolă comună, pescuitul, energia, dezvoltarea regională, mediul, educație, cultură, tineret și programele de studii și de schimb, precum programul Erasmus. De asemenea, Comisia joacă un rol esențial în politica din domeniul concurenței pentru a se asigura că toți operatorii economici își desfășoară activitatea într-un mediu concurențial sănătos. Comisia poate să interzică fuziunile între companii în cazul în care consideră că acestea vor avea ca rezultat o concurență neloyală. Comisiei îi revine și obligația de a se asigura că statele membre ale UE nu denaturează concurența prin subvenții excesive acordate activităților lor industriale.

3. Comisia asigură respectarea legislației europene, împreună cu Curtea de Justiție a Uniunii Europene.

Ea are responsabilitatea de a se asigura că legislația UE se aplică, în mod adecvat, în toate statele membre. Dacă Comisia estimează că un stat membru nu a îndeplinit obligația care îi revine, ea emite un aviz motivat, după ce a cerut ca acest stat să prezinte observațiile sale. Dacă statul în cauză nu se conformează acestui aviz în termenul determinat de Comisie, aceasta poate sesiza Curtea de Justiție a UE. Dacă statul membru nu ia măsuri pentru remedierea situației, Comisia transmite cazul Curții de Justiție a UE în vederea adoptării unei decizii. Sentințele Curții de Justiție a UE sunt obligatorii pentru statele membre și instituțiile UE. Dacă statele membre nu respectă o sentință, Curtea de Justiție a UE poate impune sancțiuni financiare, conform evaluării efectuate de către Comisia Europeană (art.258-260 din TFUE).

4. Comisia reprezintă Uniunea Europeană la nivel internațional, cu excepția politicii externe și de securitate comună.

Comisia Europeană este un purtător de cuvânt la nivel internațional. Ea este vocea UE în forumurile internaționale, precum Organizația Mondială a Comerțului, în cadrul negocierilor cu privire la acordul ce se referă la schimbările climatice internaționale, Protocolul de la Kyoto, și în

cadru parteneriatului important de sprijin pentru comerț al UE cu țările în curs de dezvoltare din Africa, Caraibe și Pacific, cunoscut ca Acordul de la Cotonou. Comisia este instituția care negociază tratatele internaționale încheiate de Uniune. Ulterior, Consiliul ratifică acordul internațional, votând, de regulă, cu majoritate calificată, cu excepția acordurilor de asociere sau aderare, care trebuie votate cu unanimitate.

În funcția de Înalt Reprezentant pentru afaceri externe și politica de securitate este numită Federica Mogherini. Ea este unul dintre vicepreședinții Comisiei și este responsabilă pentru afacerile externe. În chestiuni privind afacerile externe și securitatea, Înaltul Reprezentant colaborează cu Consiliul.

Înaltul Reprezentant desfășoară, în numele Uniunii, dialogul politic cu terții și exprimă poziția Uniunii în cadrul organizațiilor internaționale și al conferințelor internaționale.

În vederea exercitării mandatului său, Înaltul Reprezentant are la dispoziția sa un serviciu european de acțiune externă, care lucrează în cooperare cu serviciile diplomatice ale statelor membre UE.

Acest serviciu este format din funcționarii serviciilor competente ale Secretariatului General al Consiliului și ale Comisiei, precum și din personalul detașat al serviciilor diplomatice naționale. Organizarea și funcționarea acestui serviciu se stabilesc prin decizia Consiliului (art.27 din TUE).

În general, Comisia se întrunește o dată pe săptămână, de obicei, la Bruxelles. Fiecare subiect de pe agendă este prezentat de comisarul responsabil de domeniul în cauză și întreaga echipă adoptă o decizie colectivă cu privire la acest subiect. Personalul Comisiei (circa 33000 de funcționari) este organizat pe departamente, cunoscute sub denumirea de „direcții generale” și „servicii”. Fiecare Direcție Generală este responsabilă de un anumit domeniu de activitate și este condusă de un director general, care răspunde în fața unui comisar. Coordonarea generală este asigurată de Secretarul general, care administrează și reuniunile săptămânale ale Comisiei. Direcțiile generale planifică și elaborează propunerile legislative.

Comisia Europeană răspunde în fața Parlamentului European. Uniunea Europeană sprijină aspirațiile Republicii Moldova de stabilitate politică și economică și ajută țara să continue calea reformelor. Ea asigură asistență în reformarea economică, consolidarea mediului de afaceri, managementul frontierei, reforma judiciară, combaterea traficului ilegal și dezvoltarea instituțională, obiectivul principal fiind ameliorarea nivelului de viață al cetățenilor.

Comisia Europeană, începând cu anul 1991, a oferit Republicii Moldova asistență financiară considerabilă, lansând mai multe proiecte, cum ar fi:

- Asistență pentru Programul de vecinătate România – Republica Moldova;
- Erasmus Mundus-Fereastră de Cooperare Externă;
- Tempus;
- Sporirea Independenței, Transparenței și Eficienței Justiției în Republica Moldova;
- Programul de Combatere a Corupției, Spălării Banilor și Finanțării terorismului;
- Fortificarea Asistenței Medicale Primare în Moldova;
- Dezvoltarea Sistemelor Sanitare și Fitosanitare pentru Exportul Produselor non-animaliere ș.a.

Sub egida Parteneriatului Estic, crește și mai mult asistența financiară și tehnică pentru Republica Moldova, aducând-o, astfel, mai aproape de Europa, de cetățenii și valorile europene.

În concluzie, considerăm important de a menționa următoarele aspecte care se referă la rolul și activitatea Comisiei Europene:

- Comisia Europeană este organul executiv și reprezintă interesul comun al Uniunii Europene
- Buna funcționare a Uniunii Europene se datorează sistemului său instituțional cu o structură bine definită, care are o importanță decisivă pentru balanța puterilor în cadrul Uniunii.
- Conform Tratatului de la Lisabona, Comisia Europeană asigură aplicarea prevederilor tratatelor și a măsurilor adoptate de către instituțiile UE. Ea este unica instituție a Uniunii Europene cu autoritate generală de a iniția propuneri de texte legislative.
- Rolul Comisiei Europene este de a pune în practică politicile UE. Ea administrează bugetul Uniunii, precum și programele de asistență ale UE, inclusiv pe cele care se referă la sprijinirea Statelor din afara Comunității. Republica Moldova, de asemenea, beneficiază de o asistență semnificativă din partea Comisiei Europene.

- Comisia Europeană reprezintă Uniunea Europeană în negocierile internaționale din toate domeniile, cu excepția domeniului politicii externe și de securitate comună, unde intervine Înalțul reprezentant al UE pentru Afaceri Externe și Securitate Comună.
- Considerăm că noua Comisie Europeană, creată în anul 2014, trebuie să-și plaseze accentele pe activitatea politică, având în vedere evoluțiile nefavorabile pe scena europeană, precum criza energetică și financiară, și, desigur, migrația, care este provocată de conflictele din Siria, Ucraina și Afganistan.
- Comisia, actualmente, are nevoie de o susținere mai amplă din partea guvernelor statelor membre și de o mai mare implicare în viața politică.

Bibliografie:

1. OBERDORFF Henri , *L'Union Européene*, Edition PUG, Grenoble, 2010.
2. КАШКИН С.Ю. *Право Европейского Союза изд-во Проспект*, Москва, 2015.
3. DEMERJI Ilie, DEMERJI Maria. *Drept comunitar al afacerilor*, Chișinău, 2013.
4. DEMERJI Ilie, DEMERJI Maria, *Drept comunitar european*, Chișinău, ASEM, 2006.

PROTECȚIA JURIDICĂ A COPIILOR AFLAȚI ÎN SITUAȚIE DE RISC ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Lect. univ. dr., Maria DEMERJI, ASEM

En vue d'assurer le respect des prévisions de la Convention de l'ONU sur les droits de l'enfant, concernant le rôle de l'Etat dans l'octroi du support aux parents pour la prévention des situations de risque et la séparation des enfants, ainsi que le respect des formes de protection appliquées aux enfants, les autorités tutélaires entreprennent toutes les mesures nécessaires pour l'assistance et le support des enfants et des familles de ceux-ci dans le but de prévenir la séparation de l'enfant de son milieu familial, en fonction de cas, pour la réintégration de celui-ci dans la famille.

Cuvinte-cheie: lege, hotărâre, principii, copii, risc, autoritate tutelară, statut, familie.

În vederea asigurării respectării prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, referitoare la rolul statului în acordarea suportului părinților pentru prevenirea situațiilor de risc și separării copiilor, precum și respectării formelor de protecție aplicate copiilor, autoritățile tutelare întreprind toate măsurile necesare pentru asistența și suportul copiilor și familiilor acestora, în scopul prevenirii separării copilului de mediul familial sau, în funcție de caz, în scopul (re)integrării acestuia în familie.

Migrația părinților cu scopul de a munci este un fenomen multidimensional, veniturile suplimentare pot fi îndreptate în interesul copiilor. Totodată, migrația este însoțită de o serie de riscuri pentru copiii, cum ar fi: riscul abandonului școlar, incertitudinea, performanțele academice ale copiilor. Pe lângă aceasta, ei riscă să devină victime ale violenței, neglijării și exploatării. O povară pentru acești copii o reprezintă sarcinile casnice sporite, insuficiența relațiilor emoționale, în special, în zonele rurale.

În scopul asigurării unui cadru legal special, la data de 01.01.2014, a intrat în vigoare Legea nr.140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți, care determină: noțiunile care urmează a fi uniform utilizate în domeniul protecției speciale a copilului, principiile în domeniul protecției copilului aflat în situație de risc și a copilului separat de părinți.

Privind protecția juridică a copiilor aflați în situație de risc, protecția copilului se realizează conform principiilor: asigurarea și promovarea cu prioritate a interesului superior al copilului, respectarea priorității privind creșterea și educarea copilului în familie, dreptul prioritar al părinților de a-și educa copiii conform propriilor convingeri și responsabilitatea primară a părinților pentru creșterea, educarea și protecția copiilor lor, obligația statului de a asigura familiei asistența necesară pentru creșterea și educarea copiilor, egalitatea șanselor și nediscriminarea, cooperarea interesectorială și intervenția multidisciplinară, asistența individualizată a fiecărui copil, respectarea demnității copilului.

Un alt principiu care contribuie la protecția copilului este: asigurarea participării copilului la luarea deciziilor care îl privesc, ținând cont de vârsta și de gradul său de maturitate, asigurarea continuității în creșterea și educarea copilului, privind identitatea sa etnică, religioasă, culturală și lingvistică, în cazul luării unei măsuri de protecție, celeritate în luarea deciziilor cu privire la copil, responsabilitatea autorităților pentru asigurarea protecției împotriva violenței, neglijării și exploatării copilului.

Un rol important în aplicarea principiilor privind *protecția copiilor aflați în situație de risc* îl au *Autoritățile tutelare*, care trebuie să întreprindă toate măsurile necesare pentru asistența și suportul copiilor și al familiilor acestora în scopul prevenirii separării copilului de mediul familial sau, după caz, în scopul (re)integrării acestuia în familie. Plasamentul copilului poate fi dispus de autoritățile tutelare numai în cazul în care, în urma evaluărilor, se constată că menținerea copilului alături de părinți nu este posibilă sau contravine interesului superior al acestuia.

În cazul separării copilului de familie, autoritatea tutelară teritorială va dispune plasamentul copilului ținând cont de prioritatea plasamentului sub tutelă în familia extinsă față de celelalte tipuri de plasament, iar în cazul în care acest lucru este imposibil, de prioritatea plasamentului în serviciile de tip familial față de serviciile de tip rezidențial [2]

Autoritatea tutelară locală are atribuțiile: de a asigura recepționarea și înregistrarea sesizărilor privind încălcarea drepturilor copilului, a autosesiza în cazul identificării unor copii aflați în situație de risc, a coordona examinarea sesizărilor privind încălcarea drepturilor copilului. De a se menține în limita atribuțiilor sale și în cooperare cu autoritatea tutelară teritorială, a întreprinde acțiunile necesare pentru prevenirea separării copilului de mediul familial pentru (re)integrarea copilului în familie, de a asigura evaluarea familiilor cu copii aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, a asigura luarea copilului de la părinți sau de la persoanele în grija cărora se află acesta în cazul existenței unui pericol iminent pentru viața sau sănătatea lui.

Autoritatea tutelară locală asigură: plasamentul de urgență al copiilor separați de părinți, instituirea tutelei/curatelei asupra copiilor ai căror părinți sunt plecați peste hotare; luarea și scoaterea de la evidență a familiilor cu copii aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.

Autoritatea tutelară locală participă la procedura de luare a copilului de la părinți, eliberează și transmite autorității tutelare teritoriale avize privind plasamentul planificat al copiilor, cooperează, la nivel local, cu instituțiile, structurile și serviciile cu atribuții în domeniul protecției copilului, coordonează procesul de monitorizare a situației familiilor cu copii aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, coordonează procesul de analiză a situației la nivel local privind protecția copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. Contribuie la planificarea și decizia la realizarea măsurilor de informare a populației privind drepturile copilului, în limita atribuțiilor sale, întreprinde măsurile necesare pentru respectarea drepturilor patrimoniale ale copiilor rămași fără ocrotire părintească, colaborează cu autoritățile tutelare teritoriale și centrale în vederea protecției copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, inclusiv prin informarea reciprocă pe probleme de interes comun.

Autoritatea tutelară teritorială conform atribuțiilor sale recepționează, înregistrează și transmite, conform competenței, sesizările privind încălcarea drepturilor copilului, totodată, în limita atribuțiilor, acordă sprijin autorităților tutelare locale în procesul de identificare, evaluare și asistență a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți și participă la acest proces în caz de necesitate.

Autoritatea tutelară teritorială întreprinde, în colaborare cu autoritatea tutelară locală, acțiunile necesare privind prevenirea separării copilului de mediul familial sau privind (re)integrarea lui în familie, asigură plasamentul planificat al copiilor separați de părinți, asigură stabilirea/retragerea statutului de copil rămas temporar fără ocrotire părintească sau de copil rămas fără ocrotire părintească, asigură stabilirea statutului de copil adoptabil.

Conform atribuțiilor sale *Autoritatea tutelară teritorială* ține evidența copiilor rămași temporar fără ocrotire părintească și a copiilor rămași fără ocrotire părintească aflați în plasament planificat, recepționează/sistematizează datele privind copiii aflați în evidența autorităților tutelare locale, asigură reprezentarea intereselor și a drepturilor copiilor în instanța de judecată, la nivel teritorial, cooperează cu instituțiile, structurile și serviciile cu atribuții în domeniul protecției copilului. Totodată, determină necesitățile de formare profesională a specialiștilor implicați în protecția copilului în domeniul respectării drepturilor copilului și efectuează analiza datelor privind situația copiilor din unitatea administrativ-teritorială respectivă

și prezintă propuneri consiliului raional/ municipal privind instituirea sau dezvoltarea serviciilor sociale în conformitate cu necesitățile identificate. *Autoritatea tutelară teritorială* întreprinde măsuri de informare a populației privind drepturile copilului și colaborează cu *autoritățile tutelare locale*, teritoriale și centrale în vederea protecției copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, inclusiv prin informarea reciprocă pe probleme de interes comun.

Conform Legii nr.140 din 14.06.2013, *Autoritatea tutelară locală este obligată* să se autosesizeze și/sau să asigure recepționarea și înregistrarea sesizărilor cu privire la copiii aflați în următoarele situații: copiii fiind supuși violenței, copiii fiind neglijați, copiii practicând vagabondajul, cerșitul, prostituția. Copiii fiind lipsiți de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora de la domiciliu din motive necunoscute și părinții copiilor care au decedat. La fel, în situații, când copiii trăiesc în stradă, au fugit ori au fost alungați de acasă, sau părinții copiilor refuză să-și exercite obligațiile părintești privind creșterea și îngrijirea copilului, în cazuri când copiii au fost abandonați de părinți sau părinții copiilor au fost declarați ca fiind incapabili printr-o hotărâre judecătorească [2].

Privind evidența și asistența copiilor aflați în situație de risc, Autoritatea tutelară locală, în a cărei rază este locul aflării copilului, dispune evaluarea inițială a situației copilului de către specialistul pentru protecția drepturilor copilului, iar în lipsa acestuia, de către asistentul social comunitar, cu implicarea în procesul de evaluare, după caz, a altor specialiști din domeniul ocrotirii sănătății, educației, ordinii publice etc., în termen de 24 de ore, în cazul primirii informațiilor prevăzute de art.8 al legii: copiii practică vagabondajul, cerșitul, prostituția sau sunt supuși violenței [2].

Dacă în urma evaluării inițiale a copilului *se confirmă situația de risc, autoritatea tutelară locală* dispune imediat luarea în evidență. Registrul de evidență a copiilor aflați în situații de risc se ține de către autoritatea tutelară locală, fiind completat de către specialistul pentru protecția drepturilor copilului, iar în lipsa acestuia de către asistentul social comunitar.

Evaluarea, asistența și monitorizarea copilului aflat în situație de risc se realizează prin utilizarea metodei managementului de caz, aprobată de *autoritatea centrală* pentru protecția copilului.

În cazul recepționării informației despre copiii aflați în situația de risc, prevăzută la art. 8 lit. h), *autoritatea tutelară locală* sau specialistul pentru protecția drepturilor copilului participă la întocmirea actului de abandon al copilului într-o instituție sau a procesului-verbal privind găsirea copilului. În cazul în care locul aflării copilului este altul decât domiciliul părinților, *autoritatea tutelară locală* sesizează *autoritatea tutelară teritorială*, în a cărei rază domiciliază părinții, în scopul prezentării datelor necesare pentru realizarea evaluării inițiale și complexe a situației copilului.

Luarea copilului de la părinți se efectuează numai în baza unei hotărâri a instanței de judecată privind decăderea din drepturile părintești sau a unei hotărâri a instanței de judecată privind luarea copilului fără ca părinții să fie decăzuți din drepturile părintești, conform prevederilor art. 67–69, 71 și 72 din Codul familiei [1].

Autoritatea tutelară locală emite dispoziția privind plasamentul de urgență al copilului și informează, în acest sens, *autoritatea tutelară teritorială*, în a cărei rază este locul de plasament al copilului în cazul luării copilului de la părinți în condițiile art. 10 alin. (1) sau în cazul lipsei părinților în momentul identificării copilului în situațiile specificate la art. 8 lit. d)–h), copiii sunt lipsiți de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora de la domiciliu din motive necunoscute sau copiii au fost abandonați de părinți. *Ținând cont de interesul superior al copilului*, acesta poate fi plasat de urgență în: a) familia rudelor sau a altor persoane cu care a stabilit relații apropiate (vecini, prieteni de familie etc.) și care doresc să primească sau să țină copilul pentru a-l crește și educa în familia lor, în baza cererii scrise a acestora, pornind de la necesitatea asigurării stabilității și continuității în îngrijirea, creșterea și educația copilului, la fel ținând cont de identitatea sa etnică, religioasă, culturală și lingvistică; b) servicii de plasament de tip familial, c) servicii de plasament de tip rezidențial.

Plasamentul planificat al copilului se efectuează conform *dispoziției autorității tutelare teritoriale*, cu avizul *autorității tutelare locale* și numai în baza *avizului pozitiv al Comisiei* pentru protecția copilului aflat în dificultate, modul de organizare și funcționare a căreia este aprobat de Guvern. Conform Legii nr.140, copiii pot fi plasați în: *serviciul de tutelă/curatelă*; *serviciul de plasament de tip familial* (casă de copii de tip familial, asistență parentală profesionistă); *serviciul de plasament de tip rezidențial* (casă comunitară, centru de plasament temporar, alt tip de instituție rezidențială).

Conform art.13 al Legii, este reglementat că părinții sau unicul părinte care pleacă peste hotare pe un termen mai mare de 3 luni și ai căror copii rămân în Republica Moldova urmează să informeze, în prealabil, *autoritatea tutelară locală* despre persoana în grija căreia rămân copiii [2].

Statutul de copil rămas temporar fără ocrotire părintească se atribuie copiilor: a) ai căror părinți lipsesc o perioadă mai mare de 30 de zile din cauza aflării la tratament în condiții de staționar în instituții medicale, fapt confirmat de certificatul medical eliberat de instituția medicală corespunzătoare; b) ai căror părinți nu au posibilitatea să-și îndeplinească obligațiile de creștere și educare a copiilor din cauza unor probleme grave de sănătate, fiind ținuiți la pat, fapt confirmat de certificatul consiliului de expertiză medicală a vitalității sau de certificatul medical eliberat de instituția medicală care supraveghează pacientul; c) ai căror părinți se află în arest, fapt confirmat printr-o hotărâre a instanței de judecată; d) luați de la părinți fără ca aceștia să fie decăzuți din drepturile părintești, fapt confirmat printr-o hotărâre a instanței de judecată; e) ai căror părinți lipsesc, fiind dați în căutare de către organele de drept pentru comiterea de infracțiuni, fapt confirmat printr-un act eliberat de organul de poliție; f) ai căror părinți au fost pedepsiți cu privațiune de libertate, fapt confirmat printr-o hotărâre a instanței de judecată; g) ale căror date de identitate nu sunt cunoscute; h) în privința părinților cărora se află în derulare procese judiciare privind decăderea din drepturile părintești, privind limitarea în capacitatea de exercițiu sau declararea incapacității de exercițiu sau privind declararea lor ca fiind dispăruți fără urmă sau decedați[2].

Statutul de copil rămas fără ocrotire părintească se atribuie copiilor ai căror părinți: a) sunt decedați, fapt confirmat printr-un certificat de deces; b) au fost decăzuți din drepturile părintești, fapt confirmat printr-o hotărâre a instanței de judecată; c) au fost declarați ca fiind incapabili, fapt confirmat printr-o hotărâre a instanței de judecată; d) au fost declarați dispăruți fără urmă, fapt confirmat printr-o hotărâre a instanței de judecată; e) au fost declarați decedați, fapt confirmat printr-o hotărâre a instanței de judecată; f) i-au abandonat, fapt confirmat printr-o hotărâre a instanței de judecată [2].

Statutul de copil rămas fără ocrotire părintească se retrage în cazurile: anulării hotărârii instanței de judecată privind decăderea din drepturile părintești a părinților copilului; restabilirii în drepturile părintești a mamei/tatălui copilului; adopției copilului, încuviințată printr-o hotărâre a instanței de judecată; recunoașterii sau stabilirii paternității, conform prevederilor art. 47 alin. (5) și (6) și art. 48 din Codul familiei; anulării hotărârii instanței de judecată privind declararea incapacității mamei/tatălui copilului; pronunțării hotărârii instanței de judecată privind declararea capacității de exercițiu depline a mamei/tatălui copilului; anulării hotărârii instanței de judecată privind declararea mamei/tatălui copilului ca fiind dispărută/dispărut fără urmă; anulării hotărârii instanței de judecată privind declararea mamei/tatălui copilului ca fiind decedată/decedat; atingerii de către copil a vârstei la care are capacitatea deplină de exercițiu.

Conform Hotărârii nr.441 din 17.07.2015, pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului social Centrul de zi pentru copii în situație de risc (în continuare – Regulament), stabilește modul de organizare și funcționare al Serviciului Social Centrul de zi pentru copii în situație de risc.

Serviciul Social Centrul de zi pentru copii în situație de risc reprezintă o instituție publică sau privată de asistență socială care prestează servicii sociale specializate de îngrijire în regim de zi a copiilor în situație de risc în vederea (re)integrării sociale și familiale a acestora, precum și în scopul prevenirii separării copiilor în situație de risc de mediul familial. Prestator de Serviciu Social Centrul de zi pentru copii în situație de risc poate fi autoritatea publică locală de nivelul întâi și nivelul al doilea sau prestatori privați, dacă aceștia sunt acreditați pentru serviciul respectiv , în condițiile legii.

Obiectivele Serviciului ajută la acordarea asistenței copilului în situație de risc în conformitate cu particularitățile individuale de dezvoltare, la consilierea membrilor familiilor copiilor în situație de risc, la sensibilizarea comunității și a autorităților/instituțiilor abilitate cu privire la necesitățile specifice ale copiilor în situație de risc și familiilor acestora și implicarea comunității în realizare, la monitorizarea evoluției situației copilului în perioada aflării acestuia în Serviciu. Prestarea serviciului este ghidată de principiile: respectării drepturilor și promovării interesului superior al copilului, nondiscriminării, abordării individualizate a copilului, promovării incluziunii educaționale a copilului, protecției copilului împotriva violenței, neglijării și exploatării, acordării asistenței într-un mod prietenos copilului, participării copilului și respectarea opiniei acestuia în procesul de planificare și prestare a Serviciului, confidențialității informației [4].

În România, funcționează „Serviciul Prevenirea Separării Copilului de Familie în cadrul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului”, care instrumentează cazurile copiilor expuși riscului separării de familia, care nu are capacitatea de a-și îndeplini funcțiile și responsabilitățile. Serviciul instrumentează și *cazurile gravidelor aflate în situație de risc*.

Prin copii expuși riscului separării de familie se înțelege: copii a căror naștere nu a fost înregistrată, copii ai căror părinți nu au acte de identitate, copii ai căror părinți refuză să își asume responsabilitățile parentale, copii din mame/părinți minori, copii din familii cu situație locativă precară, copii cu situație materială și financiară deficitară, copii cu probleme de sănătate fizică și/sau mentală, copii cu părinți având probleme de sănătate fizică și/sau mentală. Mai sunt copii cu tulburări de comportament, consumatori de substanțe interzise, copii din mame/părinți cu un nivel de educație scăzut, copii din mame/părinți fără abilități sociale, copii și părinți fără susținere din partea familiei lărgite, *copii aflați în situația de risc de părăsire sau părăsiți în unități sanitare*, copii cu probleme de relaționare, copii aflați în situația de abandon școlar (din cauza absențelor nemotivate a problemelor de comportament etc.). Cazurile sunt sesizate de: copii, părinți, familia lărgită, persoane fizice, maternități, spitale de pediatrie, în special Spitalul Clinic de copii „M.S.Curie”, poliție, școli, alte DGASPC-uri, ONG-uri, alte instituții.

Serviciul Prevenirea Separării Copilului de Familie asigură familiilor și copiilor expuși riscului separării: *evaluarea situației copilului și a familiei, informare și consiliere* în vederea asumării obligațiilor ce le revin și depășirii momentelor de criză, *asistența și îndrumare* în vederea obținerii actelor de identitate pentru părinți, înregistrării nașterii copiilor și obținerii anumitor drepturi, sprijin material, monitorizare [3].

Serviciul întocmește următoarele documente: Raportul de evaluare inițială, Rapoarte de vizită, Rapoarte de anchetă socială, procese verbale de întâlnire, Adrese către alte instituții și servicii, Planuri de servicii, Planuri individualizate de protecție, Rapoarte de monitorizare, Rapoarte finale. Serviciul colaborează cu: Maternități, Spitale de pediatrie, Direcțiile de Evidență a persoanelor, Servicii de Stare Civilă, Secții de Poliție, Centre Maternale, Centre de zi, Centre de Consiliere Părinți, ONG-uri și alte servicii care acordă sprijin în vederea menținerii copilului în familie [3].

Concluzii: Reglementările își propun următoarele:

Creșterea numărului de copii sprijiniți și consiliați pentru depășirea dificultăților de dezvoltare și/sau integrare în familie, școală, grupuri sociale, responsabilizarea părinților și familiilor lărgite cu privire la creșterea și îngrijirea propriilor copii, scăderea numărului de copii pentru care se iau măsuri de protecție specială, din cauza unor dificultăți temporare ale familiei.

Privind asigurările protecției drepturilor copiilor aflați în situație de risc, materialele informative sunt adresate autorităților, instituțiilor și specialiștilor cu competențe în domeniul protecției copilului, care conține informații privind Sistemul de Protecție a Copilului în Republica Moldova, referindu-se *la protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți*, serviciile sociale și Instrucțiunile privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului.

Bibliografie:

1. Codul Familiei al Republicii Moldova, nr. 1316-XIV din 26.10.2000, M.O.al Republicii Moldova nr. 47.48/210 din 26.04.2001., cu modificări și completări MO nr.167-172/ 534 din 02.08.2013
2. LEGEA nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, intrat în vigoare 01.01.2014
3. HG 1103/2014 pentru aprobarea metodologiei privind realizarea obligațiilor ce revin autorităților administrației publice locale, instituțiilor și profesioniștilor implicați în prevenirea și intervenția în cazurile de copii aflați în situație de risc de părăsire sau părăsiți în unități sanitare. Hotărârea 1103/2014 România
4. Hotărârea Guvernului nr.441 din 17.07.2015 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului Social Centrul de zi pentru copii în situație de risc și a standardelor minime de calitate.

ARMONIZAREA LEGISLAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA DIN DOMENIUL ELECTROENERGETIC CU ACQUIS-UL COMUNITAR

*Conf. univ. dr., Evlampie DONOS, ASEM
Violina ȘPAC, magistrul în drept, Șef Departament, ANRE*

Articolul elaborat și publicat de autori se referă la oportunitatea armonizării legislației Republicii Moldova din domeniul electroenergetic cu acquis-ul comunitar. Propunerile înaintate reprezintă un obiectiv important ce urmează a fi realizate atât din punct de vedere legal, cât și instituțional. În calitate de temei pentru efectuarea acestor acțiuni, servește Directiva nr. 2009/72/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 iulie 2009 privind normele comune pentru piața internă a energiei electrice și de abrogare a Directivei nr. 2003/54/CE, precum și a Regulamentului (CE) nr. 714/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iulie 2009 privind condițiile de acces la rețea pentru schimburile transfrontaliere de energie electrică și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1228/2003, prin prisma impactului acesteia asupra activității tuturor participanților pe piața energiei electrice. E necesar de a lua în considerare și angajamentele asumate de Republica Moldova prin semnarea Acordului de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, ratificat de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 112 din 02.07.2014.

* * *

The article prepared and published by the authors refers to the opportunity of harmonization the Moldovan legislation in the electricity field with the aquis communautaire. The submitted proposals represent an important goal to be achieved, both legally and institutionally. As a reason for such action serves the Directive 2009/72/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 2003/54/EC and Regulation (EC) no 714/2009 of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 on conditions for access to the network for cross-border exchanges in electricity and repealing Regulation (EC) No 1228/2003, in terms of its impact on the activity of all participants in the electricity market. It is necessary to take into account the commitments assumed by the Republic of Moldova by signing the Association Agreement between Moldova, the European Union, the European Atomic Energy Community and the Member States, ratified by the Moldovan Parliament, Law no. 112 of 02/07/2014.

Armonizarea legislației Republicii Moldova din domeniul electroenergetic cu *acquis-ul* comunitar reprezintă un obiectiv important ce urmează a fi realizat atât din punct de vedere legal, cât și instituțional. În calitate de temei pentru efectuarea acestor acțiuni, servește Directiva nr. 2009/72/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 iulie 2009 privind normele comune pentru piața internă a energiei electrice și de abrogare a Directivei nr. 2003/54/CE, precum și a Regulamentului (CE) nr. 714/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iulie 2009 privind condițiile de acces la rețea pentru schimburile transfrontaliere de energie electrică și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1228/2003 (așa-numit Pachet Energetic III), prin prisma impactului acesteia asupra activității tuturor participanților pe piața energiei electrice. De asemenea, trebuie luate în considerare și angajamentele asumate de Republica Moldova prin semnarea Acordului de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora¹ (în continuare, Acordul de Asociere RM - UE), ratificat de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 112 din 02.07.2014.

Totodată, Republica Moldova este obligată să transpună Pachetul energetic III în calitate de parte semnatară a Tratatului Comunității Energetice². Astfel, pe data de 6 octombrie 2011, Consiliul

¹ Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte - titlul IV, capitolul 14 Cooperarea în sectorul energetic și Anexa VIII la capitolul 14 din titlul IV (Monitorul Oficial, 2014, nr.185-199, art. 442).

² Republica Moldova a devenit membru cu drepturi depline al Comunității Energetice după semnarea pe 29 aprilie 2009 a Protocolului de aderare a Republicii Moldova la Tratatul de constituire a Comunității Energetice, ratificat de Parlament prin Legea pentru aderarea Republicii Moldova la Tratatul de Constituție a Comunității Energetice, nr. 117/23.12.2009.

Ministerial a aprobat Decizia privind transpunerea și implementarea în cadrul Comunității Energetice a Directivei nr. 2009/72/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 iulie 2009 privind normele comune pentru piața internă a energiei electrice și de abrogare a Directivei 2003/54/CE, precum și a Regulamentului (CE) nr. 714/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iulie 2009 privind condițiile de acces la rețea pentru schimburile transfrontaliere de energie electrică și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1228/2003.

În același context, a se menționa că Legea nr. 124 din 23.12.2009 cu privire la energia electrică cu completările și modificările ulterioare, transpune principiile Uniunii Europene privind reglementarea sectorului electroenergetic, stabilite în așa-numitul Pachet energetic II și anume prin Directiva nr. 2003/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului privind normele comune pentru piața internă de energie electrică și prin Directiva nr. 2005/89/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 18 ianuarie 2006 privind măsurile menite să garanteze siguranța aprovizionării cu energie electrică și investițiile în infrastructură.

La transpunerea în legislația primară a Pachetului energetic III, trebuie să se țină cont și de faptul că Directiva nr. 2009/72/CE și Regulamentul nr. 714/2009 dezvoltă principiile și regulile stabilite prin Directiva nr. 2003/54/CE și Regulamentul (CE) nr. 1228/2003, pentru a permite dezvoltarea concurenței pe piața energiei electrice astfel, încât, în cele din urmă, consumatorii să beneficieze de servicii calitative, la prețuri negociate și rezonabile.

Desigur, în procesul transunerii urmează să se țină cont de Principiile de bază ale Directivei nr. 2009/72/CE și ale Regulamentului (CE) nr. 714/2009.

Directiva nr. 2009/72/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 iulie 2009 privind normele comune pentru piața internă a energiei electrice și de abrogare a Directivei 2003/54/CE, precum și Regulamentul (CE) nr. 714/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iulie 2009 privind condițiile de acces la rețea pentru schimburile transfrontaliere de energie electrică și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1228/2003 stipulează clar că statele membre urmează să ia în considerare dispozițiile relevante din Tratatul de Constituire a Comunității Energetice, să stabilească, în legislația primară, norme comune pentru producerea, transportul, distribuția și furnizarea energiei electrice, precum și dispoziții privind protecția consumatorilor, în vederea îmbunătățirii și integrării piețelor de energie competitive, norme referitoare la organizarea și funcționarea sectorului electroenergetic, accesul deschis la piața energiei electrice, criteriile și procedurile aplicabile cererilor de ofertă și acordării de autorizații și exploatarea sistemelor, obligații de serviciu universal și drepturile consumatorilor de energie electrică, precum și obligațiile privind concurența (a se vedea art. 1 din Directivă și Regulament). În acest scop, Regulamentul și Directiva menționate impun transpunerea în legislația națională și implementarea în sistemele electroenergetice ale statelor membre a următoarelor principii, norme și dispoziții de bază:

Definirea clară a rolului, obligațiilor și a responsabilităților autorităților competente, precum și a funcțiilor, obligațiilor și a drepturilor operatorului de transport și sistem, ale operatorilor de distribuție, ale producătorilor, ale furnizorilor și ale consumatorilor de energie electrică pentru a garanta siguranța aprovizionării cu energie electrică și buna funcționare a sistemului electroenergetic, precum și pentru a se evita, în același timp, crearea obstacolelor în calea intrării pe piața energiei electrice a noilor participanți, precum și pentru dezvoltarea comerțului liber cu energie electrică între statele membre ale Comunității Energetice și a fluxurilor transfrontaliere. Nu este de neglijat și faptul că standardele și măsurile ce urmează a fi stabilite nu trebuie să impună sarcini excesive și disproporționate participanților la piața energiei electrice și trebuie să fie comparabile cu cerințele unei piețe de energie electrică competitive.

Piața internă a energiei electrice trebuie să fie funcțională și să ofere producătorilor stimulente adecvate pentru investiții în noi tehnologii de producere a energiei electrice, inclusiv din surse regenerabile de energie. O piață funcțională ar trebui, de asemenea, să ofere consumatorilor măsuri adecvate pentru promovarea utilizării mai eficiente a energiei electrice, iar siguranța alimentării cu energie electrică trebuie să fie o condiție prealabilă. Pe piața internă a energiei electrice, pot exista mai multe tipuri de organizare a pieței, iar măsurile pe care statele membre ar putea să le adopte pentru a asigura condiții de concurență echitabile ar trebui să se bazeze pe cerințe prioritare de interes general.

Crearea pieței competitive de energie electrică necesită politici transparente și nediscriminatorii compatibile cu cerințele unei astfel de piețe. Lipsa unor astfel de politici în diferitele state ale

Comunității Energetice sau existența unor diferențe importante între aceste politici ar duce la denaturarea concurenței și pot apărea situații când nu va fi asigurată furnizarea continuă a energiei electrice consumatorilor, obiectiv principal al funcționării sistemelor electroenergetice.

Totodată, pentru a dezvolta concurența pe piața internă a energiei electrice, consumatorii trebuie să fie în măsură să-și aleagă furnizorii și să schimbe furnizorul fără plată, iar consumatorii necasnici mari să încheie contracte cu mai mulți furnizori pentru a-și asigura consumul de energie electrică.

Cu toate acestea, statele membre ar trebuie să garanteze posibilitatea contribuției la siguranța alimentării cu energie electrică prin lansarea unei proceduri de ofertare sau a unei proceduri echivalente, în cazul în care capacitatea de producere a energiei electrice asigurată pe baza procedurii de autorizare nu este suficientă. În interesul protecției mediului și al promovării noilor tehnologii tinere, statele membre ar trebui să aibă posibilitatea de a iniția o procedură de ofertare pentru obținerea de noi capacități, pe baza unor criterii transparente. Noile capacități includ, între altele, energie electrică din surse de energie regenerabile și din surse de producere combinată a energiei electrice și termice.

La stabilirea regulilor menite să asigure concurența, este important să se țină cont de specificul sectorului electroenergetic, unde activitatea de transport sau de distribuție a energiei electrice poate fi efectuată doar de întreprinderile care dispun de rețele electrice de transport și de distribuție. Ca urmare, promovarea concurenței pe piața energiei electrice poate fi și trebuie realizată între producătorii și furnizorii de energie electrică care, pentru a putea activa în condiții egale, trebuie să aibă acces nediscriminatoriu la rețelele electrice de transport și de distribuție.

Pentru evitarea interferării intereselor întreprinderilor, care acordă accesul la rețelele electrice de transport sau de distribuție cu unul dintre producătorii sau furnizorii de energie electrică, este necesar ca acestea să fie independente, în primul rând, din punct de vedere decizional, de întreprinderile de producere sau furnizare a energiei electrice. În acest sens, pentru a asigura accesul eficient și nediscriminatoriu la rețea este necesar ca rețelele electrice de transport și de distribuție să fie gestionate prin intermediul unor entități distincte din punct de vedere juridic și independent unde există întreprinderi integrate pe verticală.

Totodată, în cazul existenței întreprinderilor integrate pe verticală, adică a acelor întreprinderi care prestează cel puțin unul din următoarele servicii: transport sau distribuție și producere sau furnizare, asigurarea accesului la rețelele electrice de transport și de distribuție tuturor producătorilor și furnizorilor de energie electrică, fără discriminare, este dificil de realizat. Aceasta, deoarece există riscul ca întreprinderile, care gestionează rețelele electrice de transport și de distribuție, să acorde tratament preferențial companiilor afiliate, în special sub trei aspecte:

- a) operatorul de transport sau de distribuție a energiei electrice ar putea aplica tratament preferențial față de companiile afiliate ce desfășoară activitatea de producere sau de furnizare în raport cu terțe persoane și, astfel, să facă dificilă intrarea pe piață a altor potențiali producători sau furnizori;
- b) accesul nediscriminatoriu la informație nu poate fi garantat, dacă nu există mijloace efective pentru a nu permite operatorului de transport sau de distribuție să divulge întreprinderilor de producție sau furnizare a energiei electrice din cadrul companiilor integrate informația sensibilă din punct de vedere comercial.
- c) operatorii de transport sau distribuție din cadrul companiilor integrate nu sunt motivați să efectueze investiții pentru dezvoltarea rețelelor electrice în interesul tuturor participanților la piața energiei electrice și, astfel, vor restrânge participarea noilor producători sau furnizori de energie electrică pe piața energiei electrice. Mai mult, deciziile companiilor integrate pe verticală tind să fie bazate pe nevoile companiilor afiliate și nu sunt interesate să dezvolte interconexiunile sau capacitățile de import, împiedicând, astfel, concurența în detrimentul pieței interne.

Un alt obiectiv - Separarea proprietății, care implică desemnarea proprietarului rețelei ca operator de sistem și independența față de orice interese legate de furnizare și producere, reprezintă, cu certitudine, o modalitate eficientă și sigură de soluționare a conflictului de interese inerent și de a garanta siguranța alimentării cu energie electrică. În cadrul separării proprietății, trebuie să se garanteze că aceeași persoană sau aceleași persoane nu au dreptul de a exercita controlul asupra unei întreprinderi de producție sau de furnizare și, în același timp, de a exercita controlul sau vreun drept

asupra unui operator de transport și de sistem sau asupra vreunui sistem de transport. În mod reciproc, controlul asupra unui sistem de transport sau asupra unui operator de transport și de sistem ar trebui să excludă posibilitatea exercitării controlului sau a unui drept asupra unei întreprinderi de producție sau de furnizare.

Punerea în aplicare a separării efective ar trebui să respecte principiul nediscriminării dintre sectorul public și cel privat. În acest scop, aceeași persoană nu ar trebui să aibă posibilitatea de a exercita controlul sau orice drept, încălcând normele de separare a proprietății sau opțiunea operatorului de sistem independent, în mod exclusiv sau în comun, asupra alcătuirii, votului sau a deciziei atât ale administratorilor operatorilor de transport și de sistem sau ale sistemelor de transport, cât și ale administratorilor întreprinderilor de producție sau de furnizare. În ceea ce privește separarea proprietății și opțiunea operatorului de sistem independent, cu condiția ca statul membru în cauză să poată demonstra respectarea acestei cerințe, ar putea exista două organisme publice de control separate, care să poată controla activitățile de producere și furnizare, pe de o parte, și activitățile legate de transport, pe de altă parte.

Mai mult, orice sistem de separare trebuie să reușească să elimine orice conflict de interese între producători, furnizori și operatorii de transport și de sistem în vederea creării de stimulente pentru investițiile necesare și a garantării accesului noilor operatori pe piață în baza unui regim de reglementare transparent și eficient și nu ar trebui să creeze un regim de reglementare excesiv de costisitor pentru autoritățile de reglementare naționale.

Un element principal, în ceea ce ține de activitatea operatorului de transport și de sistem, este obligațiunea impusă statelor membre referitor la desemnarea și certificarea acestuia în conformitate cu procedura stabilită în Directivă, cu notificarea ulterioară, fără întârziere, a Comisiei, precum și referitor la monitorizarea operatorului de transport și de sistem de către autoritățile naționale de reglementare.

În ceea ce privește operatorii de distribuție, separarea din punct de vedere juridic a acestora va contribui la crearea unei piețe competitive în special prin prevenirea subvenționărilor încrucișate, asigurarea accesului utilizatorilor la rețea și procedura transparentă de racordare. Astfel, pentru a se asigura independența operatorilor de distribuție, se impune separarea acestora din punct de vedere juridic de producătorii și de furnizorii de energie electrică. Totodată, în conformitate cu Directiva, în activitatea operatorilor sistemului de distribuție, trebuie să fie aplicate criteriile minime, precum:

- a) persoanele cu funcție de conducere ale unui operator de distribuție nu pot face parte din structurile întreprinderii integrate din domeniul energiei electrice, care răspunde, direct sau indirect, de gestionarea zilnică a activităților de producere, distribuție și furnizare a energiei electrice;
- b) trebuie luate măsurile corespunzătoare pentru a asigura faptul că interesele profesionale ale persoanelor cu funcție de conducere ale operatorului de distribuție sunt luate în considerare astfel, încât aceste persoane să aibă posibilitatea de a acționa independent;
- c) operatorul de distribuție trebuie să aibă competențe efective de luare a deciziilor, independent de întreprinderea integrată din domeniul energiei electrice, în ceea ce privește elementele de active necesare pentru exploatarea, întreținerea sau dezvoltarea rețelei. Pentru a îndeplini aceste atribuții, operatorul de distribuție are la dispoziție resursele necesare, inclusiv resursele umane, tehnice, fizice și financiare. Aceasta nu ar trebui să împiedice existența unor mecanisme de coordonare adecvate care să se asigure că sunt protejate drepturile societății-mamă de supraveghere economică și cele de supraveghere a gestionării, în ceea ce privește rentabilitatea activelor unei filiale. În special, această prevedere permite societății-mamă să aprobe planul financiar anual sau orice instrument echivalent al operatorului de distribuție și să stabilească limitele generale ale nivelului de îndatorare a filialei sale. În schimb, această prevedere nu permite societății-mamă să dea instrucțiuni cu privire la exploatarea zilnică, nici cu privire la deciziile individuale referitoare la construirea sau modernizarea liniilor electrice de distribuție, care nu depășesc condițiile stabilite în planul financiar aprobat sau în oricare alt instrument echivalent;
- d) operatorul de distribuție trebuie să stabilească un program de conformitate, care va conține măsurile luate pentru a garanta excluderea practicilor discriminatorii, și asigură monitorizarea adecvată a respectării acestui program. Programul de conformitate trebuie să cuprindă obligațiile specifice impuse angajaților pentru realizarea acestui obiectiv. Persoana sau

organismul care răspunde de monitorizarea programului de conformitate, agentul de conformitate al operatorului de distribuție, trebuie să prezinte autorității de reglementare un raport anual cu privire la măsurile adoptate și acest raport se publică. Agentul de conformitate al operatorului de distribuție urmează să fie complet independent și să aibă acces la toate informațiile operatorului de distribuție sau ale oricărei întreprinderi afiliate, care sunt necesare în vederea îndeplinirii atribuțiilor sale.

Ținând cont de rolul operatorului de transport și de sistem și al operatorilor de distribuție în dezvoltarea rețelelor electrice de transport și a rețelelor electrice de distribuție, întru asigurarea siguranței aprovizionării cu energie electrică, este necesar ca să fie stabilită în mod neechivoc în legislația națională obligațiunea operatorilor de rețea să elaboreze și să implementeze planuri de dezvoltare pentru medie și lungă durată în baza pronosticului cererii de energie electrică.

Pentru a garanta disponibilitatea informațiilor necesare terților și investitorilor în infrastructura electroenergetică, trebuie să fie publicate măsurile adoptate pentru menținerea echilibrului între ofertă și cerere, pentru ca investitorii reali și potențiali în instalațiile de generare a energiei electrice și consumatorii să poată lua decizii adecvate.

De asemenea, siguranța alimentării cu energie electrică este de o importanță vitală pentru dezvoltare, precum și pentru încurajarea concurenței pe piața internă. În acest scop, interconexiunile transfrontaliere ar trebui dezvoltate, în continuare, pentru a asigura alimentarea cu energie electrică din toate sursele, la cele mai competitive prețuri, atât pentru consumatori, cât și pentru sectorul industrial, iar în scopul garantării concurenței și pentru garantarea furnizării de energie electrică la cel mai competitiv preț, statele membre și autoritățile de reglementare naționale ar trebui să faciliteze accesul transfrontalier pentru noii furnizori de energie electrică provenită din diferite surse, precum și pentru noii producători de energie electrică.

Operatorii de transport și de sistem trebuie să promoveze acorduri operaționale, în vederea asigurării unei gestionări optime a rețelei, precum și dezvoltarea schimburilor de energie electrică, alocarea coordonată de capacitate transfrontalieră, prin soluții nediscriminatorii, bazate pe mecanismele pieței, acordând o atenție deosebită licitațiilor implicite pentru alocarea capacităților, precum și integrarea mecanismelor de echilibrare.

Întru asigurarea fără discriminare a accesului producătorilor și furnizorilor la rețelele de distribuție, Directiva nr. 2009/72/CE instituie exigențe similare pentru operatorii de transport și pentru operatorii de distribuție privind asigurarea accesului la rețea al tuturor utilizatorilor de sistem fără discriminare, precum și referitor la asigurarea respectării datelor confidențiale ale participanților la piața energiei electrice obținute de operatorii de transport și de sistem și de operatorii de distribuție în legătură cu îndeplinirea funcțiilor lor.

În cazul în care se utilizează un sistem de distribuție închis, pentru a se asigura eficiența optimă a furnizării integrate de energie electrică, fapt ce implică necesitatea aplicării de standarde specifice de exploatare sau în cazul în care un sistem de distribuție închis este menținut, în principal, pentru a fi utilizat de către proprietarul sistemului, ar trebui să fie posibil ca operatorul de distribuție să fie scutit de obligațiile care ar reprezenta o sarcină administrativă inutilă din cauza naturii speciale a relației dintre operatorul de distribuție și utilizatorii sistemului. Platformele industriale, comerciale sau de servicii comune, precum clădirile aparținând garilor, aeroporturile, spitalele, campingurile mari cu facilități integrate sau platformele industriale chimice pot cuprinde sisteme de distribuție închise datorită caracterului specializat al operațiunilor acestora.

Pentru a asigura accesul efectiv la piața energiei electrice tuturor participanților la piață, inclusiv noilor intrați, este necesară crearea unor mecanisme de echilibrare nediscriminatorii și care să reflecte costurile. În acest sens, accesul la piață trebuie să fie realizat prin crearea unor mecanisme de piață transparente pentru furnizarea și cumpărarea de energie electrică, necesare în vederea echilibrării. În absența unei piețe lichide, autoritățile de reglementare naționale ar trebui să joace un rol activ pentru a garanta faptul că tarifele de echilibrare sunt nediscriminatorii și reflectă costurile. În același timp, ar trebuie oferite stimulente adecvate pentru a echilibra intrările și ieșirile de energie electrică și pentru a nu periclita sistemul. Operatorii de transport și de sistem ar trebui să faciliteze participarea consumatorilor și a intermediarilor, care reunesc mai mulți consumatori pe piețele de energie și de echilibrare.

Piața internă a energiei electrice suferă din pricina lipsei de lichiditate și de transparență, ceea ce împiedică alocarea eficientă a resurselor, operațiunile de acoperire în vederea limitării riscurilor și

pătrunderea de noi concurenți pe piață. Este necesară consolidarea concurenței și a siguranței alimentare prin facilitarea integrării de noi centrale electrice în rețeaua electrică în toate statele membre, cu încurajarea, în special, a noilor intrați pe piață. Încrederea în piață, lichiditatea acesteia și numărul de participanți pe piață trebuie să crească, fiind necesară, în acest scop, creșterea supravegherii exercitate de autoritățile de reglementare asupra întreprinderilor active în sectorul electroenergetic.

În vederea instituirii unei piețe interne a energiei electrice, statele membre ar trebui să promoveze integrarea piețelor lor naționale în piețe regionale și cooperarea între operatorii de transport și de sistem la nivelul Comunității și la nivel regional, încorporând și sistemele izolate care formează insule de energie electrică. Astfel, aspectele legate de reglementarea interconexiunilor transfrontaliere și a piețelor regionale ar trebui să constituie una din funcțiile de bază ale autorităților de reglementare, în strânsă cooperare cu Agenția pentru cooperarea autorităților de reglementare din domeniul energiei, atunci când este cazul.

Orice autoritate competentă desemnată a statelor membre, inclusiv autoritățile de reglementare au drept de acces la evidențele contabile ale întreprinderilor electroenergetice. Întreprinderile electroenergetice, indiferent de forma de proprietate sau de forma juridică, întocmesc, supun spre auditare și publică evidențele lor contabile anuale, conform normelor de drept național. În evidențele lor contabile, întreprinderile electroenergetice țin conturi separate pentru fiecare dintre activitățile de transport și de distribuție, astfel, cum li s-ar cere să facă dacă activitățile respective ar fi desfășurate de întreprinderi separate, în vederea evitării discriminărilor, a subvențiilor încrucișate și a denaturării concurenței. De asemenea, întreprinderile țin evidențe contabile, care pot fi consolidate, pentru alte activități din sectorul energiei electrice care nu au legătură cu transportul sau cu distribuția. Veniturile din proprietatea asupra sistemului de transport sau de distribuție se menționează în evidențele contabile. După caz, întreprinderile au conturi consolidate pentru alte activități din afara domeniului energiei electrice. Conturile interne cuprind un bilanț și un cont de profit și de pierderi pentru fiecare activitate în parte.

În conformitate cu Directiva, este necesar ca autoritățile de reglementare din domeniul energetic să poată lua decizii privind ansamblul aspectelor relevante legate de reglementare, pentru a asigura funcționarea corespunzătoare a pieței interne a energiei electrice și să fie pe deplin independente față de orice alte interese publice sau private. Aceasta nu exclude controlul judiciar și exercitarea controlului parlamentar în conformitate cu dreptul constituțional al statelor membre.

Autoritățile de reglementare ar trebuie să aibă posibilitatea de a stabili sau de a aproba tarifele sau metodele de calcul al tarifelor, pe baza propunerii operatorului de transport și de sistem sau a operatorilor de distribuție sau pe baza unei propuneri agreeate de operatorii de rețea și de utilizatorii de sistem. La îndeplinirea atribuțiilor respective, autoritățile de reglementare ar trebui să se asigure de faptul că tarifele de transport și de distribuție sunt nediscriminatorii și reflectă costurile și ar trebui să țină cont de costurile de rețea marginale evitate pe termen lung, ca urmare a producerii distribuite și a măsurilor de gestionare a cererii.

Totodată, autoritățile de reglementare trebuie să fie împuternicite să emită decizii obligatorii pentru întreprinderile electroenergetice, precum și să impună sancțiuni efective, proporționale și cu efect de descurajare a întreprinderilor electroenergetice, care nu își respectă obligațiile sau să propună unei instanțe competente să impună astfel de sancțiuni întreprinderilor respective. Autorităților de reglementare ar trebui să li se confere și puterea de a decide, independent de aplicarea normelor în materie de concurență, cu privire la măsurile corespunzătoare, care să garanteze beneficii clienților prin intermediul promovării unei concurențe efective, necesare unei funcționări corespunzătoare a pieței interne a energiei electrice. Autoritățile de reglementare din domeniul energiei ar trebui, de asemenea, să aibă competența să contribuie la asigurarea de standarde ridicate ale serviciului universal și public, în conformitate cu principiile legate de deschiderea pieței, la protecția consumatorilor vulnerabili și la asigurarea unei eficiențe depline a măsurilor de protecție a consumatorilor.

La îndeplinirea atribuțiilor de reglementare, autoritățile de reglementare naționale trebuie să întreprindă toate măsurile rezonabile în vederea realizării obiectivelor privind promovarea, în strânsă cooperare cu Agenția pentru cooperarea autorităților de reglementare din domeniul energiei, cu autoritățile de reglementare ale altor state membre și cu Comisia, a unei piețe interne a energiei electrice sigure, competitive și durabile din punct de vedere al mediului, precum și a unei deschideri

efective a pieței în beneficiul tuturor consumatorilor și furnizorilor din Comunitate, precum și în scopul garantării condițiilor adecvate pentru funcționarea eficientă și sigură a rețelelor electrice. De asemenea, autoritățile de reglementare trebuie să ia măsuri în privința dezvoltării, în cadrul Comunității, a unor piețe regionale competitive și funcționale, pentru eliminarea restricțiilor privind comerțul cu energie electrică între statele membre, inclusiv măsuri menite să asigure dezvoltarea unor capacități transfrontaliere de transport corespunzătoare, precum și dezvoltarea unor sisteme sigure, fiabile, eficiente și nediscriminatorii, orientate către consumator, pentru promovarea eficienței energetice și a producerii de energie electrică din surse regenerabile de energie, precum și a producerii distribuite în rețelele electrice de transport și de distribuție, pentru facilitarea accesului la rețea al noilor capacități de producție, în special prin eliminarea obstacolelor, care ar putea împiedica accesul noilor intrări pe piață și al producătorilor de energie electrică din surse regenerabile, pentru garantarea acordării de stimulente corespunzătoare operatorilor de rețea și utilizatorilor de sistem, pentru garantarea unor avantaje consumatorilor de pe urma funcționării eficiente a piețelor interne, pentru promovarea concurenței, pentru sprijinirea atingerii unor standarde ridicate ale serviciului universal și public în legătură cu furnizarea energiei electrice și asigurare protecției consumatorilor.

Orice armonizare a competențelor autorităților de reglementare naționale ar trebui să includă competența acestora de a prevedea stimulente pentru întreprinderile electroenergetice, de a impune sancțiuni eficace, proporționale și cu efect de descurajare a întreprinderilor electroenergetice sau de a propune ca o instanță competentă să impună astfel de sancțiuni. În plus, autoritățile de reglementare ar trebui să aibă competența de a solicita informații relevante de la întreprinderile electroenergetice, de a întreprinde investigații adecvate și suficiente, precum și de a soluționa litigii.

Surse bibliografice:

1. Directiva nr. 2009/72/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 iulie 2009 privind normele comune pentru piața internă a energiei electrice și de abrogare a Directivei nr. 2003/54/CE, precum și a Regulamentului (CE) nr. 714/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iulie 2009 privind condițiile de acces la rețea pentru schimburile transfrontaliere de energie electrică și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1228/2003;
2. Tratatul de Constituire a Comunității Energetice;
3. Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte - titlul IV, capitolul 14, Cooperarea în sectorul energetic și Anexa VIII la capitolul 14 din titlul IV (Monitorul Oficial, 2014, nr.185-199, art. 442);
4. Constituția Republicii Moldova;
5. Legea nr. 124 din 23.12.2009 cu privire la energia electrică cu completările și modificările ulterioare.

NOȚIUNI GENERALE PRIVIND INSTITUȚIA ȘEFULUI DE STAT

Asist. univ., magistru Cristina FRINEA, ASEM
cristina.frinea@mail.ru

Besides the legislative, executive and judicial powers, the chief of state plays one of the most important parts in the state organization. If power is based on the principle of separation, then the institution of the chief of state is part of the executive power. So the institution of the chief of state, under different shapes, structures, attributes and prerogatives is of absolute necessity to society.

Key words: *state of law, democracy, the chief of state, the principle of separation, legislative power, executive power.*

Omenirea a parcurs o cale îndelungată, de la forma primitivă la epoca contemporană, de la uneltele de piatră pînă la folosirea atomului, de la hoardele nomade ale oamenilor sălbatici pînă la statele contemporane.

Statul a apărut cu aproape șase milenii în urmă în Orientul antic. Acesta s-a dezvoltat pe

parcursul istoriei, concomitent cu societatea umană [13, p. 65]. Respectiv, fiecare modificare a societății umane și-a lăsat amprenta și asupra statului.

Indiferent de etapa de dezvoltare colectivitățile umane, mai mult sau mai puțin organizate, au avut un conducător recunoscut, ales sau impus, în dependență de împrejurările istorice [9, p. 374]. Astfel, poate fi susținută ideea că șeful statului reprezintă o instituție de aceeași vîrstă cu statul. Instituția șefului de stat a cunoscut o evoluție continuă atît în ceea ce privește forma, structura, cît și atribuțiile.

În monarhiile absolute, toate puterile statului erau concentrate în mâinile unei singure persoane, care era, în același timp, unicul legiuitor, administrator, judecător și comandant al armatei [8, p. 10]. Calitatea de șef al statului apărea, în mod evident, în relațiile internaționale avînd dreptul de a încheia tratate de alianță și vasalitate, dreptul de a declara război și de a încheia pace.

Transformarea monarhiilor absolute în monarhii constituționale sau în republici a impus păstrarea instituției șefului de stat. Drept urmare a necesității practice de a se asigura condițiile necesare pentru ca statul să poată fi personificat, prin intermediul unui subiect unic, atît în raporturile interne, cît și în cele internaționale. În noua conjunctură, șeful statului încetează de a mai monopoliza întreaga putere politică.

Delimitarea clară a atribuțiilor exercitate de șeful statului ar fi o misiune complicată, deoarece prerogativele acestuia au variat profund de-a lungul istoriei.

Pe parcursul timpului, instituția șefului de stat a îmbrăcat forma colegială și unipersonală [6, p. 140]. În cazul organizării colegiale, rolul șefului de stat a revenit prezidiilor, consiliilor de stat, iar în cazul organizării unipersonale, cei care au ocupat această funcție au purtat denumiri diferite: regi, împărați, principii, domnitori, voievozi, țari, sultani sau președinți.

Actualmente, instituția șefului de stat cunoaște atît organizări unipersonale, cît și colegiale, existînd sub următoarele forme juridice:

- monarhul venit la tron pe cale ereditară;
- monarhul desemnat de familia regală;
- monarhul unui stat federativ, ales de monarhii-subiecți ai federației pe un termen determinat;
- președintele statului ales de către popor, parlament sau de un colegiu electoral pe un termen determinat;
- șeful guvernului, care, în același timp, exercită și atribuțiile șefului de stat;
- organ colegial ales de parlament pentru un termen stabilit;
- reprezentantul monarhului în statele cu statut de dominion.

În scopul elucidării esenței instituției șefului de stat, urmează să menționăm că, la etapa actuală, sistemele constituționale diferă prin mecanismul puterii de stat unele realizînd puterea de stat conform teoriei unității puterii în stat, altele realizează în practică teoria separației puterilor în stat.

Statele care și-au organizat puterea de stat, conform principiului unității puterii statale, atribuțiile șefului de stat sunt exercitate de organul suprem al puterii de stat fie colegial, fie unipersonal [9, p. 376].

În statele în cadrul cărora se recunoaște teoria separației puterilor, sistemul statal este constituit din cele trei puteri: legislativă, executivă și judecătorească. Separația puterilor se realizează prin delimitarea competențelor legitime ale celor trei puteri prin cooperarea lor asigură temelia democrației și stabilește ordinea de drept.

Separația și colaborarea dintre aceste puteri diferă de la stat la stat. Există state unde puterea executivă prevalează asupra celorlalte, în timp ce, în alte state, puterea legislativă este mai influentă. Dar, de obicei, puterea executivă este cea care tinde să domine viața politică. Astfel, se susține că, în aceste state, executivul este bicefal, fiind format din șeful statului și din guvern [5, p. 266].

Iar potrivit unei alte opinii, în condițiile separației puterilor, șeful statului poate fi însuși titularul puterii executive, poate fi un arbitru între puterile statului, deținînd, totodată, și unele prerogative ce aparțin puterii executive sau poate să reprezinte un simbol al statului o emanație a puterii legiuitoare responsabil față de acesta [7, p. 249].

Însă, în țările în care există o democrație sănătoasă, cele două puteri paralele (executivă și legislativă) se echilibrează și nu încearcă să-și depășească atribuțiile.

De asemenea, de cea mai mare importanță, este forma de guvernămînt și prerogativele cu care a fost abilitat șeful statului, de către popor, deoarece acesta reprezintă garanția suveranității și unității țării.

După forma de guvernământ, statele se clasifică, de regulă, în două categorii [3, p. 142]: monarhii și republici. Statele republicane, la rândul său, pot fi împărțite în trei mari categorii: republici prezidențiale, republici parlamentare și republici semiprezidențiale.

În această ordine de idei, conducătorul statului se prezintă fie în calitate de *monarh* fie de *președinte*, în funcție de forma de guvernământ. Drept excepție putem considera *conducătorul de stat colegial*.

Acesta din urmă a avut pondere în fostele țări socialiste, unde funcția de șef al statului avea o structură colegială și era încadrată în categoria organelor supreme ale puterii de stat, deci în sfera puterii legislative [12, p. 39].

În multe state avansate, *monarhul* rămâne a fi conducătorul personal al țării. Este surprinzător faptul că aceste state au păstrat monarhia – o formă ce pare să fie mai puțin democratică decât guvernarea republicană [9, p. 377]. Explicația este că aceste monarhii constituționale, conferă monarhului puteri extrem de limitate.

În toate cazurile, însă, în condițiile survenirii unei crize politice când autoritățile oficiale și forțele politice pierd capacitatea de a administra țara, anume conducătorul statului este chemat să identifice soluția în situația creată. Astfel, el apare în fața poporului său în calitate, de rezervă eficace a puterii supreme, un simbol apolitic și imparțial al unității.

Funcțiile pe care le poate exercita monarhul variază de la țară la țară. În acest sens [2, p. 124], sunt cunoscute cazuri când monarhul deține funcția de prim-ministru, iar, în unele țări, monarhul este în drept să numească o parte din parlamentari. La fel, el poate beneficia de dreptul de a dizolva anticipat parlamentul și de dreptul de veto la adoptarea, de către acesta, a proiectelor de lege. Monarhul este conducătorul suprem al forțelor armate și numește persoane în funcții militare, civile, inclusiv judecătoria.

În majoritatea monarhiilor parlamentare, conducătorul statului este investit, conform legii cu prerogative importante, în practică, acestea fiind însă exercitate de către alte organe de stat, în primul rând de șefii de guvern. Condiția monarhului se caracterizează prin formula: domnește, dar nu guvernează [2, p. 124]. În pofida acestei situații, posibilitățile de influență ale monarhului asupra soluționării afacerilor de stat sunt suficient de semnificative.

În continuare, vom puncta câteva deosebiri esențiale dintre șef de stat – monarh și șef de stat – președinte. Prima deosebire constă în faptul că funcția de conducător de stat nu rezultă de la oarecare putere sau corp electoral, ci îi aparține monarhului potrivit dreptului de naștere, de moștenire și, de regulă pe viață. Modul succesiunii la tron se stabilește în procedura constituțională sau legislativă.

De asemenea, spre deosebire de președinte, monarhul se bucură de drepturi onorabile și prerogative caracteristice lui. Acestea sunt [2, p. 125]: coroana, tronul, sceptrul, precum și titlul de rege, șah, împărat, sultan, prin care, se simbolizează originea lui divină.

Urmează să menționăm că, din șirul altor privilegii, se evidențiază dreptul la întâlniri de onoare, imunitate în fața justiției și scutirea de impozite. Casa monarhului și curtea sunt întreținute din contul bugetului de stat și din veniturile bunurilor personale ale acestuia. La fel, monarhul are dreptul la reședință, cu un număr impunător de funcționari care formează statele de personal ale curții.

Instituția monarhiei, în pofida îndepărtării de la guvernarea statului, continuă să-și mențină semnificația. Potrivit unor cercetători [2, p. 124], monarhul are dreptul de a povățui, dreptul de a stimula și dreptul de a preveni. Populația, educată în spiritul devotamentului față de monarh, crede și contează pe el, rezervându-i cuvântul decisiv.

Dintre formele organizatorice, pe care le poate îmbrăca instituția șefului de stat, cea mai răspândită rămâne a fi *președintele* statului. Termenul președinte, în traducere din limba latină, *praesidentis* semnifică cel care se află în frunte, care conduce.

Luând în considerare că, în unele surse, această autoritate publică este întâlnită sub denumirea de *prezident*, iar în altele de *președinte*, este necesar să concretizăm dacă există vreo diferență între acestea. Cuvântul prezident în limba română este ieșit din uz, fiind cândva împrumutat de la francezi. Traducerea corectă este președinte ceea ce semnifică o persoană care conduce un organ de stat, o instituție, o asociație. Președinte este denumirea oficială a funcției de conducere a unui stat cu formă republicană de guvernare [11, p. 340].

Spre deosebire de monarh, funcția de președinte nu este pe viață. Acesta este întodeauna ales iar

termenul de mandat constituie 4-5 ani, rareori 6-7 ani. Pe parcursul timpului, s-au format trei sisteme de alegere ale președintelui [2, p. 126-127]: alegeri directe, alegeri indirecte și alegeri care se desfășoară în mai multe etape.

La *alegerile directe*, președintele este ales direct de către cetățenii-alegători, fără participarea parlamentului. Rezultatele scrutinului pentru candidații înaintați se determină conform sistemului electoral al majorității absolute sau, în conformitate cu sistemul electoral al majorității relative.

În cazul *alegerilor indirecte*, alegătorii votează delegații, iar, ulterior, comisia delegaților alege președintele. Ca și în cazul alegerilor directe, parlamentul nu participă la alegerile conducătorului statului.

Alegerile desfășurate în mai multe etape ale președintelui sunt caracteristice republicilor cu formă parlamentară de guvernare. În acest caz, cetățenii aleg deputații parlamentului, iar acest organ suprem al puterii alege conducătorul statului – președintele.

Potrivit constituției statelor cu formă republicană de guvernare pentru candidații la postul de președinte se stabilesc anumite *censuri* [2, p. 127-128]: censul de vârstă, censul de reședință, cetățean al țării și inadmisibilitatea cumulării funcțiilor de stat și a mandatelor.

Prin cens de vârstă, se are în vedere vârsta la care pretendentul la postul de președinte își poate înainta candidatura. În marea majoritate a statelor, această vârstă este de 35-40 de ani, mai rar poate fi întâlnită situația în care acesta nu poate fi mai tânăr de 50 ani.

La fel, persoana care își înaintează candidatura la funcția de președinte trebuie să fie cetățean al acestei țări. Totodată, într-un șir de țări, se solicită ca respectivul să fie cetățean născut în această țară. Se ia în considerare și censul de reședință, care presupune că candidatul s-a aflat cu traiul permanent în țara respectivă în ultimii 5-10 ani.

În anumite țări, președintelui i se interzice cumularea funcțiilor de stat și a mandatelor, precum și de a fi membru al unui partid politic, în alte țări, însă, compatibilitatea membrului de partid cu funcția de președinte este acceptabilă.

Ceremonia de intrare în funcție a președintelui este întodeauna solemnă în cadrul căreia se depune și jurământul. Președintele beneficiază ca și monarhul, de imunitate și alte privilegii inerente unui conducător de stat: reședință, dreptul la drapel, recompense speciale, pază ș.a.

În activitatea sa, președintele este ajutat de aparatul auxiliar. Acesta îi permite conducătorului de stat să obțină informația necesară, să asigure interacțiunea cu toate organele puterii de stat precum și cu structurile de forță [2, p. 130]. Personalul aparatului președintelui reprezintă funcționari politici, care cooperează cu conducătorul statului și, de obicei, o dată cu retragerea lui pleacă și ei.

Împuternicirile președintelui, în multe aspecte, sunt identice, deși în fiecare țară acestea au particularitățile lor, care reflectă esența formei de guvernare și a regimului politic. Astfel, conducătorul statului poate avea atribuții în domeniul conducerii politice, dispune de mijloace de influență asupra procesului legislative, de prerogative importante în domeniul administrării forțelor armate și administrării civile, exercită și alte împuterniciri.

Respectiv, într-un stat, în care se dorește instaurarea democrației și în care președintele nu este un aventurier însetat de putere, acesta trebuie să fie preocupat, în primul rând, de asigurarea independenței naționale, a integrității teritoriale, respectarea tratatelor internaționale, iar pe plan intern să vegheze la funcționarea corectă a serviciilor publice și respectarea drepturilor fundamentale ale omului [3, p. 143].

În urma analizei instituției șefului de stat, putem conchide că șeful statului este un termen general utilizat pentru o instituție individuală sau colectivă care servește drept șeful reprezentativ al poporului dintr-o monarhie, republică, federație sau grup de state. Rolul acestei instituții, în mod universal, include personificarea continuității și legitimității statului, cât și exercitarea puterilor politice, a funcțiilor și obligațiilor oferite șefului de stat în țară, potrivit constituției și legislației în vigoare [4, p. 417].

Pe teritoriul țării noastre, particularitățile evoluției instituției șefului de stat au fost dictate de condițiile istorice și politice de dezvoltare a țării. Astfel, din cele mai vechi timpuri, întâlnim instituția regelui sau rex în varianta latină. Statul dac a fost o monarhie, influențat în organizarea sa, se pare, de principiile monarhiei eleniste, în frunte cu un rege, care a concentrat în mâinile sale întreaga conducere, iar venirea la tron s-a bazat, uneori, și pe principiul eredității.

Ulterior, în cadrul țărilor feudale timpurii, atribuțiile șefului de stat erau exercitate de cnezi sau

voievozi [8, p. 12]. Aceștia reprezentau țara în relațiile externe cu drept de a încheia tratate, de a declara război și încheia pace, de a trimite și primi soli; acorda titluri de noblete; era comandatul suprem al armatei; exercita dreptul de grațiere.

După transformarea monarhiei feudale în monarhie constituțională, regele rămâne investit cu atribuții de reprezentare a statului în interior și exterior, în condițiile stabilite de constituție. Totodată, trebuie menționat faptul că instituția șefului de stat, din cele mai vechi timpuri până în perioada sovietică, avea formă unipersonală.

Constituțiile sovietice delegau atribuțiile șefului de stat unui organ colegial – Prezidiului Sovietului Suprem și, parțial, Președintelui Prezidiului, ultimul reprezentând statul la întrunirile șefilor de stat [8, p. 13].

La forma unipersonală a șefului de stat, s-a revenit la 3 septembrie 1990, odată cu adoptarea Legii cu privire la instituirea funcției de președinte. Din acest considerent, în literatura de specialitate, nu găsim o tratare științifică clară a acesteia, iar în sistemul autorităților publice, e dificil de determinat locul și rolul instituției șefului statului [10, p. 63]. Totuși, potrivit art. 77 (2) din Constituția Republicii Moldova, rolul președintelui este de a reprezenta statul. Legea supremă prevede expres că șeful statului este garant al independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării [1]. În mod normal, acesta nu are dreptul să se implice în activitatea nici uneia dintre cele trei puteri ale statului – legislativă, executivă, judecătorească. Cu toate acestea, chiar dacă nu direct, președintele se implică în triada acestor puteri.

În concluzie, putem menționa că, la momentul actual, mai mult de 130 dintre țările lumii includ în structura de stat postul de președinte. Pe de o parte, această cifră reflectă proporțiile de răspândire a instituției prezidențiale în lumea modernă, iar pe de altă parte, este important de menționat că, în diferite țări, președinții au un volum variat de împuterniciri, ce depind atât de regimul constituțional stabilit, cât și de condițiile social-politice concrete, la momentul instituirii funcției. Instituția șefului de stat, în persoana președintelui ales în mod direct de către popor, Parlament sau un colegiu electoral reprezentativ pentru un termen stabilit este considerat o dovadă a democratismului în procesul de realizare a puterii publice.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, în vigoare din 27.08.1994. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994.
2. ARSENI, Alexandru ș.a. *Drept constituțional comparat*. Chișinău: Centrul Ed.-poligr. al USM, 2003. ISBN 9975-70-356-9.
3. BANTUȘ, Anatolie ș.a. *Elemente de drept public*. Chișinău: Elena – V. I., 2008. ISBN 9975-09721-4-4.
4. CÂRNAȚ, Teodor. *Drept constituțional*. Chișinău: Print-Carlo SRL, 2010. ISBN 9975-903-35-5.
5. CORBEANU, Ion. *Drept administrativ*. București: Lumina Lex, 2002. ISBN 973-588-644-8.
6. CREȚU, Vasile. *Bazele statului și dreptului Republicii Moldova*. Chișinău: Cartier, 1997. ISBN 9975-949-08-8.
7. DUCULESCU, Victor ș.a. *Constituția României – cvomentată și adnotată*. București: Lumina Lex, 1997. ISBN 973-588-014-8.
8. GORIUC, Silvia. *Locul și rolul Președintelui Republicii Moldova în sistemul autorităților publice și în asigurarea echilibrului în societate*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2006.
9. GUCEAC, Ion. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol. 2. Chișinău: Tipografia Reclama, 2001. ISBN 9975-930-26-2.
10. ORLOV, Maria. *Drept administrativ*. Chișinău: Epigraf, 2001. ISBN 9975-903-35-5.
11. POPA, Victor. *Drept public*. Chișinău: Concernul Presa, 1998.
12. PREDA, Mircea. *Autoritățile administrației publice: - sistemul constituțional român*. ISBN 973-588-090-3.
13. NEGRU, Boris. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău: 1999.

CONDIȚIILE DREPTULUI DE MOȘTENIRE LEGALĂ

Conf. univ. dr. Veronica GÎSCA, ASEM

An important role in matters of succession occupies legal succession, because its principles operate whenever the testator does not appoint acts of the last expression of the will or inheritance impartial when he did it against the law. When the testator lacks testamentary inheritance of property belonging to legal inheritance is the problem of inheritance. Although the deceased disposed of his property by will, these provisions no longer valid last will, inheritance is by the law itself refers. It should be noted that there are situations that heritage is itself refers both by law and by testament: it is a situation where, with heirs, the deceased can dispose acts of last will only a certain part of the inheritance (crank available), rest (book) returning certain legal heirs under the law.

Sucesiunea se fundamentează pe o idee morală și socială ușor de sesizat, aceea a solidarității între părți, copii și alte rude, precum și între soți, fiindcă nimeni nu se poate afla într-o unitate mai trainică decât cu ai săi, iar dreptul succesoral nu face altceva decât să reglementeze definirea moștenirii către cei îndreptați să o primească, contribuind astfel la stabilirea raporturilor dintre oameni.

După considerațiile teoretice, avem moștenire legală în cazul în care transmisiunea patrimoniului succesoral are loc în temeiul legii, la persoanele în ordinea și în cotele determinate de lege.

Moștenirea legală intervine în toate cazurile în care defunctul nu a lăsat testament. Dar ea intervine și în alte cazuri cum ar fi:

- Defunctul a lăsat testament, însă acesta nu cuprinde legate [2.11, p.26], prevăzând numai alte dispoziții de ultimă voință. Exemplu: Recunoașterea unui copil din afara căsătoriei, dispoziții cu privire la funerarii și îngropare, desemnarea unui executor testamentar, etc.
- Defunctul a lăsat testament însă acesta cuprinde dezmoșteniri, adică înlăturarea de la moștenire a unui sau a unor moștenitori legali, dar fără ca testamentul să cuprindă legate, astfel încât la moștenire vor fi chemați tot moștenitorii legali. Exemplu: Defunctul are doi frați și dezmoștenește pe unul dintre ei. În acest caz celălalt frate va culege întreaga moștenire, în temeiul legii întrucât el invocă testamentul numai pentru a justifica înlăturarea de la moștenire a fratelui, dar apoi justifică chemarea sa la moștenire tot prin lege.
- În sfârșit moștenirea legală poate și coexista cu cea testamentară, dacă defunctul a dispus prin testament numai o parte a moștenirii lăstate [2.6, p.46].

Pentru ca o persoană să poată veni la moștenire în temeiul legii ea trebuie să aibă:

1. Capacitatea succesorală – o are orice persoană care există în momentul deschiderii moștenirii. Din aceste persoane fac parte:

- persoane fizice în viață;
- persoane dispărute;
- persoanele concepute, dar nenăscute la data deschiderii succesiunii;
- persoanele juridice.

Dintre persoanele care nu au capacitate succesorală fac parte;

- persoanele fizice precedate;
- persoanele juridice care au încetat să aibă ființă.

2. Vocație succesorală legală – este o condiție generală a dreptului de moștenire.

Instituția moștenirii este concepută, în cadrul devoluțiunii legale, ca o moștenire de familie și numai în cazul moștenirii vacante masa succesorală este culeasă de către stat.

Astfel fiind, sunt chemate la moștenire în temeiul legii, și deci au vocație succesorală legală, persoanele care sunt în legătură de familie cu defunctul, adică rudele defunctului, din căsătorie, din afara căsătoriei și (în anumite condiții) din adopție și, alături de acestea, soțul supraviețuitor al defunctului.

Potrivit legii, rudenția este legătura bazată pe descendența unei persoane dintr-o altă persoană (rudenia în linie dreaptă) sau pe faptul că mai multe persoane au un ascendent comun (rudenie în linie colaterală). Rudenia în linie dreaptă poate fi ascendentă sau descendentă [2.7, p.56].

Întrucât legăturile de rudenie pot fi foarte îndepărtate, astfel încât chemarea la moștenire nu ar mai avea acoperire în sentimente reale de afecțiune reciprocă între aceste rude și defunct, legea a limitat, pe linie colaterală, vocația succesorală legală la gradul al IV-lea inclusiv (art.1500 C.civ.), în linie dreaptă, ascendentă sau descendentă, legea nu prevede nicio limitare, „căci aici legile firii impun, fără ajutorul legilor omului, limitarea necesară” [2.8, p.88].

Gradul de rudenie se stabilește astfel:

- în linie dreaptă, după numărul nașterilor (generațiilor). De exemplu, copiii defunctului sunt rude de gradul I, nepoții de gradul II, părinți defunctului de gradul I, bunicii de gradul II etc.;
- în linie colaterală, tot după numărul nașterilor, dar urcând de la defunct până la ascendentul comun și coborând apoi de la acesta până la cealaltă rudă. Astfel, fratele defunctului este rudă de gradul II, unchiul de gradul III, vărul primar de gradul IV etc. [2.2, p.126].

Prin urmare, rudele în linie dreaptă, descendentă (fiu, nepot de fiu, strănepot de fiu etc.) și ascendentă (părinți, bunici, străbunici etc.), au vocație succesorală în mod nelimitat în grad, în schimb, rudele colaterale numai până la gradul al IV-lea inclusiv. Deci au vocație succesorală legală pe linie colaterală frații și surorile defunctului, rude de gradul al II-lea, descendenții lor până la gradul al IV-lea (nepoți și strănepoți de frate, soră, care sunt rude de gradul al III-lea, respectiv de gradul al IV-lea cu defunctul), unchii și mătușile defunctului (rude colaterale de gradul al III-lea) și copiii lor (veri primari ai defunctului, care sunt rude colaterale ale gradul al IV-lea) și frații sau surorile bunicii defunctului (rude colaterale tot de gradul al IV-lea).

Subliniem că vocația succesorală a acestor rude (care sunt chemate la moștenire alături de soțul supraviețuitor al defunctului) nu înseamnă că ele toate, împreună și deodată, vor culege moștenirea lăsată de defunct, căci *vocația lor la moștenire este numai generală*, potențială, vizând posibilitatea de principiu a acestor persoane de a moșteni, prin efectul legii, patrimoniul persoanei decedate. Vocația lor concretă de a culege efectiv această moștenire este determinată prin devoluțiunea succesorală legală, legea instituind o anumită ordine de chemare legală la moștenire [2.7, p.57].

Întrucât această vocație succesorală legală generală este, în principiu, reciprocă, urmează să analizăm în continuare acest principiu și numai apoi această vocație legală concretă.

Având în vedere că transmiterea moștenirii este o transmisiune pentru cauză de moarte (*mortis causa*), principiul reciprocității vocației succesorală nu vizează statul (și nici persoanele juridice), pentru că – deși statul are, (iar persoanele juridice pot avea vocație succesorală) - aceștia nu pot transmite o moștenire.

Principiul reciprocității vocației succesorală generale guvernează însă, fără a fi prevăzut expres de lege, materia moștenirii legale între persoanele fizice, în virtutea acestui principiu, dacă o persoană are vocație succesorală legală generală la moștenirea lăsată de o altă persoană, atunci și această din urmă persoană are aceeași vocație în raport cu prima (sensul pozitiv al principiului), în concret vocația lor va depinde de ordinea în care va surveni decesul lor sau a uneia dintre ele (și bineînțeles, de concursul celorlalți moștenitori). De exemplu: dacă copilul are vocație la moștenirea lăsată de părinți, vocația succesorală operează și în sens invers. Tot astfel, în raporturile dintre frați și surori, dintre nepoți de frate și unchi ori mătuși etc. [2.7, p.57-58].

Principiul reciprocității vocației succesorală legale cunoaște, o singură excepție: este cazul constatării nulității căsătoriei sau a anulării ei prin hotărâre judecătorească intervenită după decesul soților sau a unuia dintre ei, constatându-se că *unul dintre ei a fost de bună-credință* la încheierea căsătoriei declarată nulă sau anulată (căsătorie fictivă). În acest caz, dacă soțul supraviețuitor (în viață la data morții celuilalt) a fost de rea-credință el nu va moșteni, în schimb, dacă soțul de bună-credință a supraviețuit celuilalt, el va avea vocație succesorală. Dacă ambii soți au fost de bună sau de rea-credință, principiul reciprocității vocației succesorală, în sens pozitiv, respectiv negativ, se restabilește.

Vocația legală concretă (efectivă, utilă). După cum am văzut, rudele cu vocație succesorală legală generală nu sunt chemate toate împreună și deodată la moștenire. Dacă toate rudele cu vocație generală ar fi chemate împreună și deodată la moștenire, „averile succesorală s-ar fărâmița în părți de o valoare neînsemnată, iar instituția moștenirii nu și-ar mai putea îndeplini rosturile ei social-economice” [2.8, p.86]; pe de altă parte, „nu s-ar ține seama de caracterul diferit al legăturilor de afecțiune dintre cel care lasă moștenirea și rudele sale” [2.4, p.398].

Pentru a se evita asemenea consecințe, în cadrul devoluțiunii legale a moștenirii legiuitorul a instituit o anumită ordine de chemare concretă la moștenire a rudelor defunctului. Prin urmare, pentru ca

o persoană să fie chemată efectiv la moștenire în temeiul legii, deci să aibă vocație legală concretă, nu este suficient să facă parte din categoria moștenitorilor legali, cu vocație generală, ci trebuie să mai fie îndeplinită și o condiție negativă, și anume, să nu fie înlăturată de la moștenire de o altă persoană, cu vocație generală, dar chemată de lege în rang preferabil, deci care are și vocație concretă, utilă.

Pentru stabilirea ordinii de preferință între rudele defunctului cu vocație generală, legea folosește două criterii tehnico-juridice: clasa de moștenitori și gradul de rudenie. Cu ajutorul acestor criterii legea determină vocația concretă la moștenire a rudelor defunctului, probleme ce urmează a fi analizate în secțiunea următoare, în cadrul principiilor devoluțiunii legale a moștenirii, după analiza celei de-a doua condiții a dreptului de moștenire legală (nedemnitățile succesorală).

Iar în continuare vom caracteriza una din condițiile negative ale vocației succesorală. Condiția dată este – **nedemnitățile succesorală**.

Pentru ca o persoană să poată veni la moștenire în temeiul legii, nu este suficient să aibă vocație succesorală, generală și concretă, fiind necesar să îndeplinească și o condiție negativă și anume, să nu fie nedemnă de a moșteni.

Nedemnitățile succesorală este decăderea de drept a moștenitorului legal din dreptul de a culege o moștenire determinată, inclusiv rezerva la care ar fi avut dreptul din această moștenire, deoarece s-a făcut vinovat de o faptă gravă față de cel care lasă moștenirea sau față de memoria acestuia.

Nedemnitățile succesorală, ca sancțiune civilă [2.8, p.73], se caracterizează prin următoarele:

- a) se aplică numai în cazul săvârșirii faptelor expres și limitativ prevăzute de lege și numai în domeniul moștenirii legale, textele de lege care o prevăd fiind imperative și de strictă interpretare;
- b) operează de drept, cel care lasă moștenirea neputând înlătura efectele ei prin iertarea nedemnului pentru fapta sa. Ulterior comiterii faptei, cel care lasă moștenirea putea totuși să-l gratifice pe nedemn [2.11, p.115] (evident, în limitele și potrivit regulilor prevăzute pentru liberalități). În general, nedemnitățile, care desființează numai vocația succesorală legală, nu influențează eficacitatea liberalității lor prin acte între vii sau pentru cauză de moarte făcute în favoarea nedemnului de către cel care lasă moștenirea, aceste liberalități fiind guvernate de reguli proprii. Bineînțeles, dacă fapta săvârșită reprezintă o cauză comună prevăzută pentru toate cele trei ipoteze (de exemplu, tentativa de omor), ea poate justifica atât desființarea calității de moștenitor legal al nedemnului cât și revocarea judecătorească a donației sau legatului făcut în favoarea lui înainte de săvârșirea faptei, pentru fiecare în condițiile prevăzute de lege.

De exemplu, în caz de litigiu, instanța numai *constată* nedemnitățile care a operat în puterea legii și *pronunță* revocarea donației pentru ingraturitudine dacă a fost cerută în termenul de un an prevăzut de lege; acțiunea în revocarea donației poate fi intentată numai împotriva donatarului autor al faptei, în schimb constatarea nedemnității poate fi cerută și împotriva moștenitorilor nedemnului care dețin bunurile defunctului; constatarea nedemnității poate fi cerută de creditori pe calea acțiunii oblice;

c) fiind o sancțiune se aplică și produce efecte doar în privința autorului faptei. Față de alte persoane chemate de lege la moștenirea defunctului în nume propriu sau prin reprezentare (cum ar fi, de exemplu, copiii nedemnului), ea poate produce efecte numai în mod excepțional;

d) domeniul de aplicare a sancțiunii nu poate fi extins la alte moșteniri, nedemnul fiind înlăturat numai de la moștenirea persoanei față de care a săvârșit faptele, în acest sens nedemnitățile producând efecte relative. De exemplu, săvârșind fapta față de un frate, poate veni la moștenire un alt frate (chiar și în privința bunurilor pe care acesta le-a moștenit de la primul decedat, în urma înlăturării de la moștenire a nedemnului) sau săvârșind fapta față de părinte, poate veni la moștenirea bunicului (în nume propriu și chiar prin reprezentarea tatălui);

e) sancțiunea nedemnității fiind prevăzută pentru fapte săvârșite cu vinovăție, moștenitorul trebuie să fi acționat cu discernământ, în lipsa discernământului neputându-se vorbi de vinovăție. Pe de altă parte, fiind vorba de săvârșirea de fapte, iar nu de acte juridice, se vor aplica regulile privitoare la discernământul necesar pentru angajarea răspunderii civile delictuale, și anume, în cazul minoritar sub 14 ani și a persoanelor puse sub interdicție discernământul din momentul săvârșirii faptei trebuie să fie dovedit, iar în cazul persoanelor care au împlinit 14 ani și nu sunt puse sub interdicție judecătorească discernământul se prezumă până la proba contrară. Desigur, în cazul în care nedemnitățile implică o condamnare penală, se vor aplica regulile de iresponsabilitate din dreptul penal [2.3, p.246].

Conform art.1434 Cod civil, nu poate fi succesor testamentar sau legal persoana care:

- a) a comis intenționat o infracțiune sau o faptă amorală împotriva ultimei voințe, exprimate în testament, a celui ce a lăsat moștenirea dacă aceste circumstanțe sânt constatate de instanța de judecată;
- b) a pus intenționat piedici în calea realizării ultimei voințe a celui ce a lăsat moștenirea și a contribuit astfel la chemarea sa la succesiune ori a persoanelor apropiate sau la majorarea cotei succesoriale ale tuturor acestora.

Pentru ca o persoană să poată fi chemată la succesiune, nu este suficient ca ea să întrunească numai cele două condiții pozitive (să aibă capacitate succesorală și vocație succesorală), ci mai este necesar ca această persoană să nu fie nedemnă de a moșteni. Nedemnitățile sau nevrednicia succesorală constă în decăderea de drept a unui moștenitor din dreptul de a culege o anumită moștenire, inclusiv rezerva la care ar fi avut dreptul din această moștenire, deoarece s-a făcut vinovat de o faptă gravă față de cel care lasă moștenirea. Nedemnitățile succesoriale constituie o sancțiune, deoarece stopează realizarea vocației succesoriale pentru anumite cazuri. Ea va fi aplicabilă numai în cazul săvârșirii faptelor expres determinate de lege [2.1, p.1118], această normă având un caracter imperativ. Sancțiunea se aplică și produce efecte doar pentru autorul faptei. Aplicarea sancțiunii nu poate fi extinsă asupra altor moșteniri, nedemnul fiind înlăturat numai de la moștenirea persoanei față de care a săvârșit faptele nedemne. La fel, sancțiunea nedemnității se va aplica doar pentru faptele săvârșite cu intenție (vinovăție), presupunându-se că moștenitorul a acționat cu discernământ. Infracțiunile săvârșite din culpă nu atrag după sine sancțiunea nedemnității.

Conform alin.(2) al aceluiași articol, nu pot fi succesori legali ai copiilor lor părinții decăzuți din drepturile părintești care, la data deschiderii succesiunii, nu sunt restabiliți în aceste drepturi și nici părinții (adoptatorii) și copiii maturi (inclusiv cei adoptați) care s-au eschivat cu rea-credință de la executarea obligației de întreținere a celui ce a lăsat moștenirea dacă această circumstanță este constatată de instanța de judecată. Prezenta normă se referă la reciprocitatea dreptului de moștenire legală a părinților și copiilor, inclusiv a adoptatorilor și adoptaților [2.4, p.58].

Sancțiunea prevăzută în această parte este unilaterală. Astfel, copiii pot să-i moștenească pe părinții care au fost privați de drepturile părintești sau care s-au eschivat să plătească pensia alimentară.

Înlăturarea acestora de la moștenirea prin lege nu îi lipsește de dreptul de a-i moșteni prin testament.

Sunt nedemni de a succede părinții și copiii majori care s-au eschivat cu rea-credință de la executarea obligației de întreținere, prevăzute de lege, a celui care lasă moștenirea, dacă această circumstanță este constatată de instanța judecătorească. Aceștia ar putea veni la succesiune numai în calitate de moștenitori testamentari, astfel considerându-se confirmat faptul că au fost iertați de cel care lasă moștenirea [2.5, p.121].

Conform art.1435 Cod civil, circumstanța care constituie temei pentru decădere din dreptul la succesiune trebuie constatată de instanța de judecată. Acțiunea poate fi intentată de persoana pentru care decăderea succesorului nedemn din dreptul la succesiune are consecințe patrimoniale. Instanțele judecătorești sunt chemate doar pentru a constata dacă sunt sau nu îndeplinite condițiile cerute de lege pentru a stabili nedemnitățile și nicidecum pentru a pronunța această sancțiune, care devine aplicabilă în puterea legii. Prin urmare, instanța de judecată nu pronunță, ci doar constată nedemnitățile succesoriale.

Nedemnitățile succesoriale poate fi invocată de orice persoană interesată, care urmează să profite de pe urma înlăturării de la moștenire a nedemnului, cum ar fi comoștenitorii legali sau moștenitorii legali subsecvenți ori legatarii sau donatarii în cazul în care nedemnul ar fi fost un moștenitor rezervatar a cărui prezență putea determina reducțiunea liberalității sau dacă acesta ar fi contestat validitatea dispozițiilor testamentare [2.1, p.1119-1120].

Dreptul de a invoca o asemenea acțiune nu poartă un caracter exclusiv personal. Nedemnitățile poate fi invocată atât în mod direct de către persoanele enumerate mai sus, cât și printr-o acțiune oblică, de către creditorii acestor persoane. Acțiunea poate fi invocată chiar de către persoana nedemnă.

Nedemnitățile poate fi invocată atât împotriva nedemnului, atâta timp cât ultimul se află în viață, cât și împotriva moștenitorilor săi legali sau testamentari, în cazul în care succesorul nedemn a intrat în stăpânirea bunurilor succesoriale și a decedat înainte de constatarea nedemnității.

Nedemnitătea poate fi invocată și, în consecință, constatată de instanța judecătorească numai după deschiderea succesiunii și numai dacă vocația succesorală a nedemnului este concretă, nefiind înlăturat de la moștenire prin prezența unor moștenitori în rang preferabil (care pot culege moștenirea și fără invocarea nedemnității) [2.1, p.1120].

Efectele nedemnității față de nedemn. Deoarece titlul de moștenitor al nedemnului este desființat de la data deschiderii moștenirii, el nu va putea reclama partea de moștenire ce i s-ar fi cuvenit ca moștenitor legal, nici măcar rezerva [2.7, p.65]. Partea sa va fi culeasă de cei care ar fi venit la moștenire împreună cu el sau pe care prezența sa i-ar fi înlăturat de la moștenire. Prin urmare, înlăturarea de la moștenire a nedemnului va profita comoștenitorilor legali sau moștenitorilor legali subsecvenți. Ea poate profita și legatarilor sau donatarilor în cazul în care nedemnul era un moștenitor rezervatar, a cărui prezență ar fi determinat reducțiunea liberalităților excesive făcute de cel care lasă moștenirea.

Dacă înainte de constatarea nedemnității nedemnul a intrat în posesia bunurilor moștenirii, va fi obligat să le restituie (împreună cu produsele dacă este cazul) persoanelor îndreptățite, neavând nici un temei pentru a le reține. Restituirea se face în natură, iar dacă restituirea în natură nu este posibilă pentru că bunul supus restituirii a pierit, fie și fortuit, inclusiv din cauză de forță majoră, sau pentru că a fost înstrăinat (în tot sau în parte) ori pentru că a fost expropriat pentru cauză de utilitate publică (art.46, alin.(2) din Constituție), nedemnul, considerat posesor de rea-credință și de drept pus în întârziere de la data intrării sale în folosința bunurilor moștenirii [2.9, p.376-377] va fi obligat să plătească despăgubiri, respectiv indemnizația de expropriere.

În privința fructelor: naturale, industriale sau civile (venituri), nedemnul este privit, de asemenea, ca un *posesor de rea-credință de la data deschiderii succesiunii*, indiferent de data constatării nedemnității și, în consecință, este obligat să le restituie de la data folosirii bunurilor moștenirii. Restituirea fructelor se face în natură, iar dacă nedemnul le-a consumat sau a neglijat să le perceapă, va restitui valoarea lor. Pentru sumele încasate de nedemn de la debitorii moștenirii va fi obligat să plătească dobânzi din ziua încasării (iar nu de la data chemării în judecată) [2.7, p.65].

Pe de altă parte însă, și nedemnul va avea dreptul să i se înapoieze sumele ce a plătit pentru achitarea datoriilor moștenirii și cheltuielile necesare și utile (nu și voluntarii) făcute cu privire la bunurile din moștenire, inclusiv cheltuielile făcute sau munca depusă pentru perceperea fructelor. Nedemnitătea unui moștenitor profită comoștenitorilor sau moștenitorilor subsecvenți în limitele înlăturării de la moștenire a nedemnului, dar nu poate constitui izvor de îmbogățire fără temei în detrimentul posesorului de rea credință.

Drepturile și obligațiile nedemnului față de moștenire, care au fost considerate, până la constatarea nedemnității, stinse prin consolidare sau confuziune, vor produce efecte (renasc), nedemnul fiind străin față de moștenire cu efect retroactiv.

Subliniem că nedemnitătea produce efecte numai în privința drepturilor succesoriale, iar nu și în privința altor drepturi ale nedemnului care nu-și au ca temei de dobândire moștenirea. Astfel, de exemplu, soția condamnată pentru infracțiunea de omor comisă în contra soțului său este exclusă de la moștenirea defunctului său soț, a cărui viață a suprimat-o, dar, în baza raporturilor de familie, are dreptul asupra cotei-părți din bunurile dobândite în timpul căsătoriei cu defunctul. Evident, prin nedemnitătea nu sunt afectate nici drepturile asupra bunurilor proprii ale soțului supraviețuitor nedemn.

Copiii nedemnului pot veni la moștenirea defunctului (bunicului lor) în nume propriu, dar *nu și prin reprezentarea tatălui lor nedemn*. Aceasta înseamnă că sancțiunea nedemnității produce anumite efecte și față de ei, deși nu sunt cu nimic vinovați de săvârșirea faptei de către părintele lor.

Astfel, de exemplu, dacă unicul fiu al defunctului este nedemn, copilul său va putea culege în nume propriu moștenirea lăsată de bunic, întrucât în lipsă de moștenitori de un grad mai apropiat, el este chemat la moștenire fără ajutorul reprezentării și cu înlăturarea de la moștenire a altor rude ale defunctului, care fac parte din clase de moștenitori subsecvente (de exemplu, frații defunctului) sau sunt rude de un grad mai îndepărtat (de exemplu proprii copii, care sunt rude de gradul al III-lea față de *funct*). Deci, în acest caz, nedemnitătea nu produce nici un efect asupra drepturilor copiilor nedemnului [2.7, p.67].

În schimb, dacă defunctul a avut doi copii, dintre care unul nedemn, copiii nedemnului nu vor putea moșteni după bunicul lor (deși tatăl lor nedemn, nu mai este în viață la deschiderea succesiunii), fiindcă sunt rude de gradul II cu defunctul și vor fi înlăturați de la moștenire de celălalt copil al

defunctului, care este rudă de gradul I cu defunctul (principiul proximității gradului de rudenie). Numai cu ajutorul reprezentării succesoriale ei ar fi putut veni la moștenire, alături de celălalt copil al defunctului, culegând partea ce s-ar fi cuvenit tatălui lor. Dar, fiindcă ei pot veni la moștenire numai în nume propriu, fără ajutorul reprezentării, vor suporta consecințele nedemnității părintelui lor.

Dar nedemnitățile *poate influența și împărțirea moștenirii în cazul pluralității de moștenitori nedemni* și care au un număr inegal de copii [2.10, p.30-31]. De exemplu, dacă ambii copii ai defunctului sunt nedemni și decedați la data deschiderii succesiunii, iar unul dintre ei a lăsat un copil, celălalt doi copii, moștenirea se va împărți în trei părți egale (principiul egalității) fiindcă ei vin la moștenire în nume propriu și sunt rude din aceeași clasă și de același grad cu defunctul, în schimb, dacă acești copii ar fi putut veni la moștenire prin reprezentare (ceea ce nu este posibil din cauza nedemnității) împărțirea s-ar fi făcut pe tulpini, unul luând jumătatea ce i s-ar fi cuvenit propriului părinte, iar celălalt doi, cealaltă jumătate, adică partea părintelui lor.

Precizăm că cele arătate în privința efectelor nedemnității față de copiii nedemnului sunt valabile nu numai în cazul când nedemnul este descendent al defunctului, dar și *în privința copiilor fraților sau surorilor nedemni ai defunctului*, care nu pot, nici ei, să beneficieze de reprezentare, din cauza nedemnității părintelui lor (frate cu defunctul), deși este chemată la moștenire clasa a doua de moștenitori legali și reprezentarea este, în principiu, admisă și în cazul descendenților din frați și surori.

I. Acte normative

- 1.1. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994.
- 1.2. Codul Civil al Republicii Moldova aprobat prin Legea nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-86 din 22.06.2002.
- 1.3. Legea cu privire la notariat, nr.1453-XV, 08.11.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 154-157, art. 1209.

II. Monografii

- 2.1. BURUIANĂ Mihai, EFRIM Oleg, EȘANU Nicolae. *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*. Chișinău: ARC, 2006.
- 2.2. BLOȘENCO Andrei. *Drept civil: partea specială*. Chișinău: Tipografia centrală, 2003.
- 2.3. BELEIU Gheorghe. *Drept civil. Persoanele*. București: Actami, 1982.
- 2.4. DOGARU, I., *Drept civil. Elementele dreptului civil*. Craiova: Lumina Lex, 1993.
- 2.5. DOGARU, I., *Drept civil. Succesiuni*. București: ALL BECK, 2003.
- 2.6. DEAK Fr., *Drepturile statului asupra moștenirii vacante*. RRD nr.3, 1986.
- 2.7. DEAK Fr., *Tratat de drept succesoral*. București: Universul Juridic, 2002.
- 2.8. ELIESCU, M., *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul R.S.R.* București: Academiei, 1996.
- 2.9. HAMANGIU, C., I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*. Vol. I, Vol. III. București: ALL, 1998,
- 2.10. MACOVEI D., *Drept civil, Succesiuni*. București: "Ștefan Procopiu", 1995.
- 2.11. STĂNCIULEȘCU, L., *Drept civil, Dreptul la moștenire*. București: ATLAS LEX, 1996.

ABROGAREA ȘI CĂDEREA ÎN DESUETUDINE CA TEMEI DE ÎNCETARE A ACȚIUNII LEGII

Lect. univ. dr. în drept, Alina NEGRU, ASEM

Abrogarea este cea mai importantă modalitate de scoatere din vigoare a unor legi. Ea este procedeul clasic prin care legea își încetează aplicabilitatea. Abrogarea poate fi definită ca fiind procedeul tehnico-juridic prin care legile fără termen își încetează activitatea prin renunțarea la ele. Cuvântul *abrogare* provine de la latinescul „*abrogare*”, care înseamnă a suprima, a face ceva să înceteze. Același sens îl găsim și în Dicționarul limbii române moderne: „a abroga – a anula, a suprima o lege, o dispoziție oficială”

Abrogarea nu are numai accepțiunea de procedeu de scoatere din vigoare a unei legi. Ea reprezintă și o manifestare de voință din partea legiuitorului în sensul încetării puterii obligatorii și, prin urmare, acțiunii unei anumite legi.

În teoria și practica dreptului sunt cunoscute mai multe feluri de abrogări. Astfel, în funcție de *modul (gradul) de precizare* a normelor juridice ce urmează a ieși din vigoare, abrogarea este de două feluri: abrogarea *expresă* și abrogarea *tacită, implicită*. În funcție de *întinderea abrogării*, aceasta poate fi *totală și parțială*.

Abrogarea este *expresă* atunci când se precizează în mod formal că un anumit act normativ se abrogă. Abrogarea expresă este la rândul ei: *directă și indirectă*. Este *directă* abrogarea care indică, *prin nominalizare*, actul normativ sau dispozițiile dintr-un act normativ ce se abrogă. De exemplu, Legea pentru punerea în aplicare a Codului Civil al Republicii Moldova nr.1125-XV din 13 iunie 2002 prevedea expres: „art.2 – La data intrării în vigoare a Codului civil al Republicii Moldova nr.1107-XV din 6 iunie 2002 se va abroga Codul civil aprobat prin Legea R.S.S. Moldovenești cu privire la aprobarea Codului civil al R.S.S. Moldovenești din 26 decembrie 1964 (Veștile Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești, 1964, nr.36, art.81) cu toate modificările și completările ulterioare ...”.

Expresă indirectă este acea abrogare care constă în prevederea ieșirii din vigoare a actelor normative sau a unor dispoziții din actele normative care contravin reglementării date prin actul normativ nou, în care se găsește și dispoziția de abrogare. Astfel, legiuitorul apelează la utilizarea în legea nouă a formulei: „pe data intrării în vigoare a prezentei legi se abrogă orice dispoziție legală contrară”.

Abrogarea *tacită sau implicită* intervine în situația când legea nouă nu face nici o precizare expresă (directă sau indirectă) de abrogare a legii vechi, dar reglementarea pe care o cuprinde se abate de la vechea reglementare, conform regulii „*lex posteriori derogat priori*”. Prin urmare, legea nouă conține dispoziții incompatibile cu cele din legea veche.

În literatura de specialitate s-a atras atenție asupra faptului că „abrogarea *tacită sau implicită* este și ea o manifestare de voință a organelor legislative competente, exprimată într-un act normativ corespunzător”. Se înțelege că acest act normativ „chiar dacă nu cunoaște nici o clauză expresă de abrogare, fiind însă o lege posterioară, desființează orice altă dispoziție contrară, dacă aceea este anterioară”. [1, p.24]

Această formă de abrogare este ușor de determinat atunci când normele succesive contradictorii sunt de aceeași natură, fie ambele generale, fie speciale. Dacă însă una este generală și cealaltă specială, situația este mai complicată. În aceste cazuri ar trebui să ținem cont de unele lucruri: „Dacă norma posterioară este specială față de cea anterioară, norma veche este menținută în vigoare, cu excepția prevăzută în legea specială ulterioară (*specialia generalibus derogant*). Dacă însă norma ulterioară este generală față de cea existentă, conform principiului că legea generală nu derogă de la cea specială, în principiu vechea normă rămâne în vigoare. Soluția depinde totuși de voința reală a legiuitorului, care poate a înțelege să abroge reglementarea specială anterioară”. [2, p.363-364] Și, totuși, aceasta este o formă inferioară abrogării exprese.

Suntem de acord cu autorii români I. Dogaru, D.C. Dănișor, Gh. Dănișor, care susțin: „Abrogarea tacită este un procedeu periculos de tehnică legislativă. El lasă loc unei practici fluctuante, actele de aplicare ce constată abrogarea implicită având, în principiu, doar un efect *inter partes*, ceea ce conduce la insecuritate juridică. De aceea abrogarea tacită trebuie totdeauna interpretată în sens restrictiv. Dacă textele nu sunt esențial inaplicabile împreună, trebuie ca interpretul să se forțeze a le armoniza, doar în lipsa acestei posibilități el putând să constate abrogarea implicită a legii anterioare. Pericolul ca utilizarea abrogării tacite să lase problema ieșirii din vigoare a legii la latitudinea interpretului, creând posibilitatea unor eventuale abuzuri, trebuie să conducă la afirmarea, ca pe un principiu al tehnicii legislative, a necesității utilizării abrogării exprese (directe)”. [2, p.364]

Potrivit celui de-al doilea criteriu enunțat mai sus, abrogarea poate fi *totală și parțială*. Abrogarea este *totală* atunci, când legea sau un alt act normativ este abrogat, în întregime, în totalitatea articolelor sale. Abrogarea este *parțială* atunci când numai unele dispoziții din actul normativ sunt abrogate, celelalte rămânând în vigoare.

Combinând cele două criterii de clasificare a abrogării se poate ajunge la asemenea categorii de abrogări, cum ar fi: a) abrogare expresă totală; b) abrogare expresă parțială; c) abrogare tacită (implicită) totală; d) abrogare tacită (implicită) parțială.

În cazul unui act normativ nou poate surveni un fel sau mai multe feluri de abrogare. De exemplu, Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994 a intrat în vigoare la 27 august 1994. La aceeași dată Constituția Republicii Moldova din 15 aprilie 1978, cu modificările și completările ulterioare, a fost în întregime abrogată (abrogare expresă totală). În același timp, alin.(1) al articolului II din „Dispoziții finale și tranzitorii” menționa: „Legile și celelalte acte normative rămân în vigoare în măsura în care nu contravin prezentei Constituții” [3](abrogare expresă indirectă parțială).

O altă problemă este de a ști ce se întâmplă cu actele de organizare a executării legii atunci când legea pe care o execută este abrogată. Principiul este că abrogarea unei norme nu comportă în mod automat abrogarea hotărârilor de organizare a executării ei. [4] Ele nu vor fi abrogate decât de o dispoziție a legii noi care le vizează expres.

O problemă aparte este problema *abrogării și revizuirii*. Deosebirea dintre aceste două noțiuni pare doar terminologică. Abrogarea se referă la legile organice și legile ordinare, revizuirea se referă la Constituție. Atât abrogarea cât și revizuirea au ca efect înlocuirea unor norme cu altele. Totuși, utilizarea noțiunii de *revizuire* și nu a celei de abrogare, în cazul Constituțiilor, nu este întâmplătoare. Abrogarea presupune negarea unei reglementări, considerarea acesteia ca neexistentă și înlocuirea sa cu alta. Reticența de a utiliza noțiunea de abrogare în cazul Constituției vine din faptul că aceasta nu este doar o lege, ci este actul de constituire a statului, statutul după care statul funcționează și există. A neantiza, prin abrogare, o Constituție înseamnă a neantiza statul [5, p.362]. În ceea ce privește *revizuirea*, ea are un alt sens. Dicționarul limbii române moderne explică clar: *a revizui* înseamnă „a cerceta din nou o lucrare cu scopul de a-i verifica exactitatea și a corecta eventualele lipsuri”. [6, p. 716] Prin urmare, în cazul Constituției, nu e vorba de o anulare a acesteia, ci mai degrabă de o ajustare, de o reformulare a acesteia, de a o aduce în concordanță cu necesitățile societății și statului.

În dreptul penal se pune problema distincției între *abrogare* - adică desființarea, scoaterea din vigoare, prin lege, a unei legi anterioare, a unor dispoziții ale acesteia - și *dezincriminare*. În acest sens se precizează că abrogarea unui text care încriminează o anumită faptă nu înseamnă neapărat că acea faptă a fost și dezincriminată, ea poate continua să fie încriminată printr-un alt text de lege. Așadar, dezincriminarea întotdeauna necesită o abrogare a legii penale, dar nu întotdeauna o abrogare a legii penale constituie și o dezincriminare.

Instituția juridică a abrogării necesită respectarea unor reguli:

- a) abrogarea unui act normativ se face printr-un act normativ de aceeași forță juridică: legea constituțională e supusă revizuirii printr-o lege constituțională, legea organică se abrogă printr-o lege organică, cea ordinară - prin lege ordinară;
- b) printr-un act normativ cu forță juridică inferioară nu se poate abroga un act normativ cu forță juridică superioară;
- c) printr-un act normativ cu forță juridică superioară se poate abroga un act normativ inferior. Acest lucru, însă, poate fi făcut în cazuri excepționale, cu condiția că autoritățile care au emis actul normativ supus abrogării să-l reconsidere;
- d) abrogarea nu operează decât în cadrul și pentru același fel de dispoziții, în sensul că o lege generală abrogă dispoziții tot dintr-o lege generală, iar o lege specială abrogă dispoziții tot dintr-o lege specială;
- e) abrogarea unei dispoziții sau a unui act normativ are totdeauna caracter definitiv. Nu este admis ca prin abrogarea unui act de abrogare anterior să se repună în vigoare actul normativ inițial.

Reținem și faptul că abrogările parțiale sunt asimilate modificărilor de acte normative. *Modificarea* constituie o acțiune chemată să schimbe aspectul, forma și conținutul obiectului. În cazul unui act normativ, modificarea constă în schimbarea expresă a unui sau mai multe articole ori alineate și redactarea lor într-o nouă formulare. Actul normativ abrogat parțial (modificat) rămâne în vigoare prin dispozițiile sale neabrogate.

Prezintă interes distincția dintre noțiunile *abrogare și derogare*. Abrogarea are ca efect scoaterea din vigoare, excluderea din ordinea juridică a unei legi sau a unei părți dintr-o lege. *Derogarea* urmărește un alt scop și produce efecte juridice de altă natură. *A deroga* înseamnă a se abate (în mod excepțional) de la o lege, de la un regulament etc.[6, p.223] Prin derogare, anumite dispoziții ale unei legi sau o lege în ansamblu devin inaplicabile anumitor categorii de subiecți. Legea, însă, rămâne în vigoare pentru toți ceilalți subiecți. Așa dar, derogarea reprezintă o reglementare

diferită, o abatere sau o excepție de la reglementarea existentă pe care însă nu o abrogă, ci îi îngustează, putem spune, sfera de aplicare.[7, p.365]

Remarcăm și deosebirea noțiunilor *abrogare și revocare*. Abrogarea presupune existența unui act normativ care-și produce legal efectele. Ea operează pentru viitor (*ex nunc*) și duce la excluderea din sistemul reglementativ juridic a unui act normativ sau a unei părți a acestuia. În cazul *revocării* soarta actului normativ e altă. Legiuitorul (dacă e vorba de lege) sau autorul actului normativ juridic își retrage legea (actul normativ) înainte de publicare, înainte ca acesta să intre în vigoare. Ca urmare, actul normativ juridic așa și nu a produs efecte juridice.

Desuetudine

Una din caracteristicile legii constă în aceea că ea continuă să rămână în vigoare atâta timp cât nu a fost abrogată. Cu alte cuvinte, efectele juridice ale legii, ale normelor juridice pe care ea le conține nu depind de *frecvența* sau de *continuitatea* aplicării lor. Cel puțin acesta este principiul teoretic la care se atrage atenție când se caracterizează problema acțiunii legii în timp.[8, p.331] În realitate, însă, ne putem confrunta cu cazuri, când unele legi își încetează valabilitatea prin lipsa de uz sau aplicare de-a lungul unei perioade mari. În aceste cazuri e vorba de *căderea legii în desuetudine*. Dicționarul limbii române moderne interpretează *desuetudinea* ca: „a ieși din uz, a nu mai fi obișnuit,” „a se învechi, a se perima”. [6, p.236]

Profesorul universitar Dumitru Mazilu consideră desuetudinea ca acea „modalitate de ieșire din vigoare, determinată de trecerea timpului, de inactualitatea aplicării unor norme, datorită faptului că nu mai au obiect”. [9, p.206] „Prin desuetudine - afirmă profesorii I. Dogaru, D.C. Dănișor, Gh. Dănișor - înțelegem încetarea forței obligatorii a unei legi, formal în vigoare, deci fără abrogare de către autoritatea competentă, prin efectul neaplicării ei, deși există materia căreia să-i fie aplicată, dacă această neaplicare se fondează pe incompatibilitatea regulii cu noile concepții juridice și morale acceptate în societate”. [5, p.365] O normă juridică se consideră căzută în desuetudine, atunci când „deși formal ea este în vigoare, dată fiind schimbarea condițiilor social-economice care au prezidat la apariția sa, norma respectivă nu se mai aplică”. [10, p.165] În cazul desuetudinii, consideră profesorul Ion Craiovan, „este vorba de actele normative sau reglementări care au fost total depășite de dezvoltarea relațiilor sociale, de schimbările social-economice care au avut loc în societate, de faptul că stările de lucruri care au determinat necesitatea adoptării acestor acte normative au încetat să mai existe, astfel încât acțiunea lor nu-și mai are nici o justificare și nici nu mai poate fi menținută, fiind depășită de noile realități ale vieții”. [7, p.365]

Toți autorii citați mai sus împărtășesc aceleași opinii: o lege e considerată căzută în desuetudine atunci când, deși nu este abrogată sau ajunsă în termen, nu se mai aplică datorită schimbării condițiilor social-economice și politice care au impus inițial adoptarea ei. Această modalitate de ieșire din vigoare a legii e condiționată de următoarele:

În primul rând, încetează temeiul legii, factorii care au condiționat-o (*ratio legis*).

În al doilea rând, încetează de fapt și acțiunea sa (*Cessante ratione legis, cessat lex ipsa*-Dacă încetează motivația legii, încetează legea însăși);

În al treilea rând, ieșirea din vigoare a legii e condiționată de legătura indisolubilă ce există între reglementările juridice și relațiile sociale. „*Ubi cessat ratio legis, ibi cessat lex*” (acolo unde încetează rațiunea, temeiul aplicării legii, încetează și acțiunea legii).

Căderea în desuetudine a legilor a avut loc permanent. Acest eveniment, totuși este specific perioadelor de trecere de la un regim politic la altul, când se impun și apar modificări substanțiale în toate domeniile de activitate socială. De exemplu, cursul Republicii Moldova spre un regim democratic, angajamentul constituirii în țara noastră a unui stat de drept au condiționat căderea în desuetudine a mai multor legi.

În literatura juridică se fac următoarele precizări în legătură cu desuetudinea.

a) acesta este un mod de încetare a acțiunii legii, altui act normativ, a unor norme juridice pe care acestea le conțin care, în drept - ca excepție - au acționat pentru a reglementa relații sociale depășite, învechite.

Aici e cazul să arătăm că, nu întotdeauna, neaplicarea unor dispoziții pe motiv că relațiile sociale reglementate de ele sunt depășite înseamnă ieșirea din vigoare a unor astfel de dispoziții. Problema dată mai este controversată. „Opinia tradițională înclină spre un răspuns negativ, motivându-

se prin aceea că, deși legea este reflectarea unor nevoi sociale care i-au determinat apariția, este necesară o abrogare certă și nu trebuie încurajată nesupunerea prelungită și generalizată față de lege, pe care o presupune căderea în desuetudine.”[11, p.267-268] Acest lucru afirmat de profesorul Sofia Popescu nu poate fi neglijat.

Există însă și opinii opuse. Astfel, profesorul Pierre Pescatore consideră desuetudinea ca mod excepțional de încetare a acțiunii normelor juridice de drept scris care presupune îndeplinirea cu strictețe a anumitor condiții. Potrivit opiniei amintite, este inexact a considera desuetudinea ca simplă neaplicare prelungită a textului legii care duce la dispariția lui.[12, p.310-312]

b) este adevărat că desuetudinea implică neaplicarea normei. E corect și faptul că neaplicarea normelor respective este prelungită, de lungă durată. Aceste lucruri, însă, nu condiționează de la sine căderea în desuetudine. Sunt cazuri în care există norme juridice care încă de la întărirea lor în vigoare nu au fost aplicate nici o dată. Prin urmare, neaplicarea reprezintă o condiție necesară, dar nu suficientă, pentru căderea în desuetudine a legii. Pentru a exista desuetudinea mai este necesară încă o condiție. Neaplicarea trebuie să rezulte din convingerea că norma, normele juridice, actul normativ dat este inutil, de prisos, a devenit rău din punct de vedere juridic și moral.[11, p.268]

În această ordine de idei, suntem de acord cu profesorul Sofia Popescu care afirmă că, pentru „ca să existe desuetudinea, neaplicarea trebuie să rezulte nu din dorința de sustragere de la lege sau din simpla indiferență, ci din convingerea că norma desuetă nu mai trebuie sprijinită, fiind incompatibilă cu convingerile juridice și morale elementare, curente în societate, sau, pur și simplu, pentru că ea constituie un nonsens”. [11, p.268]

Mai există o problemă la care am vrea să ne referim. În viziunea noastră, ar fi incorect să considerăm că desuetudinea este un fenomen cutumiar”.[5, p.365] Această afirmație a profesorilor Ion Dogaru, Dan Claudiu Dănișor, Gheorghe Dănișor poate fi acceptată doar în cazul normelor cutumiare, atunci când cutuma e recunoscută ca un izvor de drept. Astfel, dreptul cutumiar ocupă un loc major în sistemul izvoarelor de drept în statele ce se atribuie la civilizația (familia) juridică anglo-saxonă (Common law), precum și în statele ce se atribuie la sistemul dreptului cutumiar african. Cutuma, însă, nu constituie un izvor de drept important în statele ce țin de civilizația juridică romano-germanică și nici în țara noastră, care tinde să se încadreze deplin în această mare familie de drept contemporan. În cazul cutumei, cu trecerea timpului și schimbarea moravurilor în relațiile sociale, o normă cutumiară poate să devină inutilă, depășită, uzată și chiar, treptat, poate fi înlocuită printr-o altă normă cutumiară. Acest lucru, frecvent e întâlnit în dreptul internațional. De exemplu, în antichitate – și chiar la începutul Evului Mediu – învingătorul avea *just vitae et necisque* (dreptul la viață și la moarte) asupra prizonierilor de război. Acea cutumă a fost înlocuită treptat, în special, sub influența Europei creștine, cu o cutumă contrară, care cerea protecția vieții prizonierilor de război. Noua cutumă a fost codificată ulterior de convențiile de la Haga din 1899 și 1907[13,14]. Același lucru se poate întâmpla și în practica națională (internă) a unor sau a altor state.

Dar nu mai puțin adevărat e și faptul că același lucru se poate întâmpla și în cazul altor surse ale dreptului și, în special, în cazul actului normativ juridic, a legii. Căderea legii în desuetudine nu poate fi interpretată ca o *neglijență a autorităților publice*. Nu e vorba de neglijență și nici nu e cazul ca autoritățile publice să ia măsuri ca legea să fie respectată în aceste situații. Desuetudinea are, după cum am menționat anterior, ca fundament, nu atât neglijența statului față de legea sau normele juridice concrete, cât conținutul, caracterul acestora, natura reglementativă a lor, care vine în contradicție cu realitatea.

Pentru a nu complica lucrurile, însă, ar fi cazul ca actele normative, normele juridice învechite să fie abrogate.

Acest lucru ar putea fi făcut în cadrul *reexaminării periodice a legislației*. În acțiunea de reexaminare se cuprinde întreg fondul de acte normative adoptate de stat, autoritățile acestuia, persoane oficiale etc. Reexaminarea se face de către fiecare autoritate publică pentru fondul său de acte normative. Ea constă în analiza periodică a conținutului fiecărui act normativ, urmând ca pe baza constatărilor făcute să se tragă concluzia asupra eficienței pe care o are acesta.

Ca rezultat al analizei actelor normative, poate fi pusă problema abrogării lor. Abrogarea făcută în rezultatul reexaminării periodice a legislației ar permite menținerea echilibrului dintre cerințele sociale și reglementarea legală, este instrumentul prin care sunt scoase din vigoare acele acte care nu mai corespund cerințelor timpului.

Credem că reexaminarea periodică a legilor ar ține de competența unei autorități publice speciale, cum ar fi Consiliul Legislativ. Acesta, ar trebui să fie constituit ca un organ consultativ, de specialitate al Parlamentului Republicii Moldova, care ar duce evidența oficială a legislației Republicii Moldova, ar asigura sistematizarea legilor.

Bibliografie:

1. CETERCHI I., DEMETER I., HANGA V., BOBOȘ Gh., LUBURICI M., MAZILU D., ZOTTA C., *Teoria generală a statului și dreptului*, Editura Didactică și pedagogică, București, 1967, 500 p.
2. DOGARU Ion, *Elemente de teoria generală a dreptului*, Craiova, 1994, 288 p
3. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. - Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994. - Nr.1.
4. BECAERT H., *Introduction a l'étude du droit*, Bruxelles, Etablissements Emile Bruylant, 1964, 546 p
5. DOGARU Ion, DĂNIȘOR D. C., DĂNIȘOR Gheorghe, *Teoria generală a dreptului*. Curs de bază, Editura științifică, București, 1999, 466p.
6. Dicționarul limbii române moderne, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1958, 961p.
7. CRAIOVAN Ion, *Tratat de teoria generală a dreptului*. București, Editura, Universul Juridic 2007, 533p
8. NEGRU Boris, NEGRU Alina, *Teoria generală a dreptului și statului*, Bons Offices, Chișinău, 2006, 520p.
9. MAZILU Dumitru, *Teoria generală a dreptului*, Ediția a 2-a, București, Editura ALL BECK, 2000, 440p.
10. POPA Nicolae, *Teoria generală a dreptului*, Curs universitar, București, Editura ALL BECK, 2002, 290p.
11. POPESCU Sofia, *Teoria generală a dreptului*, București, Editura Lumina-Lex, 2000, 366p.
12. ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Общая теория права*, Учебное пособие, В двух томах, Том1, Москва, Юридическая литература, 1995, 315 с.
13. Convenția de la Haga asupra dreptului războiului și asupra armamentelor. Aprobată de prima Conferință de pace de la Haga din 29 iulie 1899. <http://ro.scribd.com/doc/88437899/Conven%C5%A3iile-de-la-Haga-din-1899-%C5%9Fi-1907#scribd> (Vizitat 10.02.2015)
14. Convenția de la Haga pentru adoptarea principiilor convențiilor de la Geneva în războiul maritim. Aprobată la a doua Conferință de pace de la Haga din 15 iunie 1907. <http://ro.scribd.com/doc/88437899/Conven%C5%A3iile-de-la-Haga-din-1899-%C5%9Fi-1907#scribd> (Vizitat 19.02.2015)

LA PLACE DU DROIT DE LA CONSOMMATION EN DROIT COMMUN

**Conf. univ. dr. hab. Olesia PLOTNIC, ASEM
Masterant, Dorin DULGHIERU, judecător**

Le droit commun ayant ses propres règles pour rééquilibrer le contrat. L'intérêt de ce article est de montrer si les règles de droit commun sont utilisables et dans quelle mesure elles le sont pour lutter contre les clauses abusives contractuelles des contrats de consommation. Le Code civil place le consentement au cœur même de la théorie du contrat, affirme avec justesse Gounot et Carbonnier¹. Souvent la qualification de clauses abusive est conçue dans le fil de cette idée et s'inscrit alors dans la continuité des principes classiques posés en 1804, cherchant seulement à les restaurer devant les

---

¹ GOUNOT E., Le principe de l'autonomie de la volonté en droit privé, thèse, Dijon, 1912, p.132 et s., CARBONNIER J., Sociologie de la vente, in «Flexible droit», 7eme éd., LGDJ, 1992, p.295 et s.; « La doctrine classique, nourrie d'une philosophie libérale, individualiste, spiritualiste, avait place le centre de gravite des contrats dans le consentement», p.307.

atteintes que leur ont fait subir les mutations des modes de distribution. Dans cette optique, il s'agit de restaurer la qualité d'un consentement amoindri par la technique du contrat d'adhésion.

En ce qui suit, nous proposons de rechercher si les principales techniques relatives aux vices de consentement, ainsi que les théories de la lésion et de la cause du droit commun peuvent servir de remèdes contre les clauses abusives.

Mots-clés: *droit de la consommation, droit commun, clause abusive, consentement, équilibre du contrat.*

Dreptul comun are propriile sale reguli pentru reechilibrarea contractului. Interesul acestui articol este de a arăta dacă regulile de drept comun sunt aplicabile, utile și în ce măsură ele sunt eficiente în lupta împotriva clauzele abusive în contractele încheiate cu consumatorii contractuale. Codul civil plasează consimțământul în centrul teoriei contractului, afirmă pe bună dreptate Gounot și Carbonnier. De multe ori calificarea clauzelor abusive este percepută în conformitate cu această doctrină, care se înscrie în continuitatea aplicării principiilor clasice stabilite încă din 1804, căutând doar să le restabilească în fața așteptărilor care au fost supuse schimbărilor modelele de distribuție. În acest context, scopul acestui articol este de a restabili calitatea consimțământului subminat prin tehnica contractuală. În cele ce urmează, ne propunem să investigăm dacă principiile cu privire la viciile de consimțământ, și anume dacă teoriile leziunii și a cauzei dreptului comun pot servi remedii eficiente împotriva clauzelor abusive.

Cuvinte-cheie: *dreptul de consum, dreptul comun, clauză abuzivă, consimțământ, echilibru contractual.*

Le problème soumis à la recherche Pour que le consommateur puisse donner un consentement éclairé, il est nécessaire qu'il soit convenablement informé sur le contrat qu'il se propose de conclure. Dans le contrat par négociation l'analyse classique distingue les problèmes d'existence du consentement, de ceux de son intégrité. Cette distinction est particulièrement ténue dans les contrats d'adhésion. Il est artificiel d'opposer l'absence de connaissance, empêchant le consentement de se former, et l'absence de connaissance de cause, viciant le consentement. La pression qui mène à l'adhésion a-t-elle pour conséquence l'inexistence ou le vice du consentement? En effet il s'agit toujours du même problème, celui de l'opposabilité de la stipulation en fonction de la conciliation entre la protection de l'adhérent – du consommateur et l'efficacité des affaires – le contrat de consommation.

L'actualité du sujet Défini comme la volonté de chaque partie de conclure le contrat, le consentement est érigé à l'article 1108 du Code civil en condition essentielle à son existence. Seul le défaut de consentement empêche la formation du contrat, il est en effet une condition de son existence même. Cependant, le consentement n'oblige que si la volonté des contractants est saine, c'est à dire exempte de vices; lorsque le consentement est vicié, le contrat n'est pas valable. La loi a ainsi entendu protéger celui dont le consentement a été altéré, en lui permettant de demander la nullité du contrat qu'il a conclu sous l'empire d'un vice du consentement. La volonté n'engageant que si elle est éclairée et libre, le Code civil en tire pour conséquence trois vices du consentement : l'erreur, le dol et la violence.

Le but de l'article. En ce qui suit, nous proposons de rechercher si les principales techniques relatives aux vices de consentement, ainsi que les théories de la lésion et de la cause du droit commun peuvent servir de remèdes contre les clauses abusives.

Le contenu de la recherche. Alors que, dans le contrat par négociation, l'analyse du consentement affecte généralement de façon globale le contrat, dans le contrat d'adhésion, comme la source de la clause abusive, l'analyse de la qualité de l'adhésion concernera souvent une clause particulière. Cette qualité peut être remise en question pour l'une de ces deux raisons : l'adhésion a été obtenue par tromperie ou elle a été forcée. Ainsi, l'adhésion contient toujours une part importante de confiance, confiance sinon ressentie du moins résignée. Celle-ci peut être trompée par le stipulant, innocemment ou intentionnellement. Afin de ne pas saper les fondements de l'adhésion en tant qu'instrument économique il est nécessaire de sanctionner cette tromperie¹.

La théorie des vices du consentement est le moyen traditionnel de la protection du Code civil

---

¹ BERLIOZ G., Le contrat d'adhésion, n° 188, p.99, «Les tribunaux, dans le but de protéger le contractant qui a subi le contrat, interprètent très largement la notion de dol ou d'erreur, pour permettre d'annuler en matière commerciale, les contrats ainsi formés», 82e Congrès des Notaires, La formation des contrats, L'Avant-Contrat, p. 68.

dont l'efficacité parfois incertaine a donné naissance à de nouveaux modes de défense. Ainsi, se pose la question de savoir dans quelles mesure la théorie de vices de consentements peut servir à remédier à des déséquilibres contractuels étant entendu que la sanction sera la nullité du contrat, ce qui peut n'être pas toujours la meilleure solution pour la victime du déséquilibre contractuel.

Le consommateur qui reçoit de son contractant un bien ou un service ne répondant pas à son attente légitime peut, à certaines conditions, demander la nullité du contrat pour vices du consentement. Trois vices, très proches l'un de l'autre, peuvent être invoqués en pareil cas : l'erreur, le dol et la violence.

A l'heure de la consommation de masse on ne peut plus en rester à des remèdes disparates et individualistes. Le Code civil ignorant ce phénomène, il faut, aujourd'hui, y remédier. On peut donc affirmer que disposer d'une grande loi ou de plusieurs lois spécialement consacrées à la protection des consommateurs fait aujourd'hui partie des standards auxquels tout Etat se doit de répondre. Ne pas disposer de tels instruments juridiques apparaît désormais comme un signe de retard. Il ne s'agit pas d'un simple effet de mode, mais bien de satisfaire à un véritable besoin économique et social.

Au sein de l'actuelle Union Européenne, la question ne se pose plus. Si au moment de la signature, en 1957, du Traité de Rome, elle ne se posait pas encore, elle est aujourd'hui clairement résolue. L'idée de conférer des droits aux consommateurs, envisagée pour la première fois, en 1975, au niveau communautaire¹, est désormais bien ancrée dans les textes : à la suite du Traité de Maastricht de 1992 et de l'actuel Traité sur le Fonctionnement de l'Union Européenne (TFUE) un Titre entier est consacré à la protection des consommateurs², tandis qu'il exigé, en leur faveur, «un niveau de protection élevé » à l'occasion de l'adoption des mesures de rapprochement des législations pour l'établissement et le fonctionnement du marché intérieur.

Dans les dernières années, le droit de la consommation fut objet en France, de nombreuses modifications législatives importantes dans le domaine des clauses abusives, relevant tant du droit interne - la loi Chatel du 3 janvier 2008 et la loi de modernisation de l'économie du 4 août 2008, justifiant qu'une large place leur soit accordée dans ce domaine – que du droit de l'Union Européenne, qu'il s'agisse de la directive n° 2008/48/CE du Parlement européen et du Conseil du 23 avril 2008 concernant les contrats de crédit aux consommateurs et abrogeant la directive n° 87/102/CEE du Conseil³ que de la directive n°2011/83/CE du Parlement européen et du Conseil du 25 octobre 2011 relative aux droits des consommateurs⁴, modifiant la directive 93/13/CEE du Conseil.

Assurer une protection juridique des consommateurs représente donc aujourd'hui une obligation pour chacun des Etats membres de l'Union Européenne. Nombre de règlements et de directives ont été adoptés en ce sens. Les premiers s'appliquent directement tandis que les secondes doivent être transposées dans chacun des ordres juridiques nationaux.

Dans le but de valoriser l'importance et la nécessité de la législation sur les clauses abusives sous l'aspect comparatif, il faut rechercher la nécessité de règles protectrices, par le prisme de l'intervention du pouvoir législatif au niveau national comparatif franco-moldave et au niveau de l'Union Européenne.

Comme on l'a déjà montré, le droit de la consommation existe dans la plupart des pays⁵. En s'attachant à un pays déterminé, il convient, dans les sections qui suivent, de déterminer le constat de deux législations spécifiques en France et la réglementation minimale de la législation sur les clauses abusives dans la République de Moldova.

En France il existe deux législations spécifiques. Après, la nouvelle règle de l'article L. 442-6, I, 2°, du Code de commerce, en France, il existe deux législations spécifiques qui sanctionnent la création d'un déséquilibre significatif dans les contrats: les prévisions du Code de la consommation et les prévisions du Code du commerce. Tenant compte de nombreuses interrogations, il est important de discuter de l'opportunité de cette double réglementation des clauses abusives.

Afin de combler le déséquilibre contractuel, par ailleurs accentué par le développement du

---

¹ Première programme "pour une politique de protection et d'information des consommateur"

² Titre XV (art.169)

³ D. 2008. Act. lég. 212

⁴ COM (2008) 614 final, D. 2008. Act. Lég. 2784

⁵ Comme on a démontré dans l'introduction de la thèse la présence et l'évolution du droit de la consommation dans les pays européennes.

crédit et la publicité, l'accroissement de la taille des entreprises, en France a été élaborée une législation assez complète et parfois complexe en faveur des consommateurs. Ces dispositions depuis 1993, ont été rassemblées dans un Code de la consommation résultant de la loi n° 93-949 du 26 juillet 1993¹ complétée, par sa partie réglementaire, par un décret du 27 mars 1997². Cette législation s'est ordonnée autour de cinq axes principaux³:

L'information: des dispositions réglementent la formation des contrats en imposant une information renforcée du consommateur de façon à restaurer les conditions d'un consentement éclairé du ce dernier ;

La sécurité : pour protéger les consommateurs, la loi organise au moyen de mesures préventives et répressives le contrôle des produits qui leur sont destinés;

L'action en justice des associations lesquelles ont d'importants pouvoirs d'action en justice s'est développée;

Le crédit à la consommation et surendettement : pour remédier au surendettement des particuliers, le législateur a mis sur pied deux procédures collectives propres aux particuliers, dont celle du rétablissement personnel inspirée des procédures applicables aux entreprises;

Les clauses abusives : le législateur a mis en place un système qui permet de réputer ces clauses non écrites lorsqu'elles sont de nature à créer un déséquilibre significatif entre les droits et les obligations des parties au détriment du consommateur.

Le premier texte consacré aux clauses abusives a été élaboré à l'initiative de Madame Scrivener, alors secrétaire d'Etat chargée de la consommation. Il s'agit de la loi nr.78-23 du 10 janvier 1978⁴ : le chapitre IV de ce texte étant consacré exclusivement aux clauses abusives, suivi par son décret d'application nr.78-464 du 24 mars 1978⁵. Dix ans plus tard, l'arsenal de lutte contre les clauses abusives a été complété par une loi du 5 janvier 1988, dite loi Arthuis⁶, qui permet aux associations de consommateurs d'agir en justice pour la suppression des clauses abusives dans les modèles des contrats proposés aux consommateurs. De nombreuses tentatives législatives ont, depuis lors, marqué l'histoire des clauses abusives. L'article 9 du projet de la loi Neiertz (devenu la loi française nr.92-60 du 18 janvier 1992⁷) abandonné ensuite par les parlementaires, qui avait comme objectif d'augmenter les pouvoirs des juges en matière de clauses abusives, représentait un autre effort législatif en ce domaine. Il convient d'ajouter à cette liste le décret nr.93-314 du 10 mars 1993⁸ qui autorise le juge de demander à la commission des clauses abusives son avis sur le caractère abusif d'une clause soulevé à l'occasion d'une instance⁹.

Au total, l'intervention du législateur français dans le Code de la consommation est marquée par quatre réformes: la loi nr.78-23 du 10 janvier 1978, la loi du 5 janvier 1988, la loi nr.95-96 du 1er février 1995 et celle de la loi nr. 2008-776 du 4 août 2008 complétée par le décret n° 2009-302 du 18 mars 2009.

---

¹ Journal Officiel 27 Juillet 1993

² JACQUET J-M. , DELEBECQUE PH. , CORNELOUP S., Droit du commerce international: Dalloz 2007.; PICOD Y. et DAVO H., Droit de la consommation : Armand Colin 2005.; AMIEL-DONAT J. , Fasc. 800.; CHARDIN N., Le contrat de consommation de crédit et l'autonomie de la volonté: LGDJ, 1988, préf. J.-AUBERT L.; CALAIS-AULOY J., Droit de la consommation, Dalloz, 8e éd.; SAUPHANOR-BROUILLAUD N., L'influence du droit de la consommation sur le système juridique, thèse, Paris I: LGDJ, 2001, préf. GHESTIN J.

³ TERRÉ F., SIMLER PH, LEQUETTE Y. , Les obligations, op. cit., n° 74, p. 84

⁴ La loi de la République Française n°78-23 du 10 janvier 1978 sur la protection et l'information des consommateurs des produits et de service (article 35 à 38), JO du 11 janvier 1978, p.301

⁵ Le décret de la République Française n°78-464 du 24 mars 1978 sur l'application de la loi de la République Française n°78-23 du 10 janvier 1978 sur la protection et l'information des consommateurs des produits et de service, JO du 1er avril 1978, p.1412

⁶ La loi de la République Française n°88-14 du 5 janvier 1988 relative aux actions en justice des associations agréées des consommateurs et l'information des consommateurs, JO du 6 janvier, p.219

⁷ La loi de la République Française n°92-60 du 18 janvier 1992 renforçant la protection des consommateurs, JO du 21 janvier 1992, p.968

⁸ Le décret de la République Française n°93-314 du 10 mars 1993 relatif à la Commission des clauses abusives, JO du 12 mars 1993 p. 3847

⁹ CHARTIER Y., La réforme de la commission des clauses abusives, J.C.P., 1993, éd. Générale, n° 15.

En République de Moldova la réglementation du droit de la consommation est minimale. Après avoir examiné la réglementation des clauses abusives en droit français et leur domaine d'extension, on ne peut qu'être conscient des difficultés consistant à transposer un dispositif similaire en République de Moldova.

Toutefois, l'intégration dans l'Union Européenne suppose de conférer au consommateur moldave un statut comparable à celui d'un consommateur européen. Pour cela, il est nécessaire, bien sûr, d'établir une législation réalisée selon le modèle des Etats membres de l'Union Européenne.

Le fondement de la législation de la République de Moldova en la matière réside désormais dans la Loi nr.256 du 09.12.2011 sur les clauses abusives et la Loi nr.105-XV du 13.03.2003 concernant la protection des consommateurs, en son article 4, intitulé expressément «Les clauses abusives» («*Clauzele abuzive*»).

Conformément à la Cour de cassation moldave, les lois énoncées réglementent les rapports entre le consommateur et le professionnel, de sorte que l'action de cette loi ne s'étend pas aux rapports entre les citoyens qui entrent en relation contractuelle dans le but professionnel.¹

De même, les autres relations, qui ne répondent pas aux critères déterminés par la relation consommateur – entrepreneur, et qui dérivent de l'art.1 de la Loi concernant la protection des consommateurs, ne relèvent pas de cette loi, ces rapports étant réglementés par d'autres lois. Ces critères sont : la qualité du consommateur, le caractère onéreux du rapport contractuel, le but de satisfaire les exigences personnelles, la qualité du professionnel. Par exemple, l'activité (respectivement les services) de notariat, en résultant des prévisions de l'art.2 alin.(6) de la Loi concernant le notariat nr.1453 du 08.11.2002, n'est pas une activité d'entrepreneur.

Un certain nombre de services tombent, partiellement, sous l'incidence de la Loi sur la protection des consommateurs, dans la mesure où le cadre des relations répond aux critères énoncés. Ainsi, l'activité de prestation de services d'enseignement, dans la mesure où ils sont fournis gratuitement par les institutions d'enseignement budgétaire, conformément à l'art.4 alin.(5) de la Loi sur l'enseignement nr.547 du 21.07.1995, n'est pas soumise à la Loi sur la protection des consommateurs, mais les services d'enseignement prestés par les institutions privées accréditées par la loi, sont régis par la Loi nr.105-XV du 13.03.2003.

Même si le législateur moldave a réussi à élaborer une Loi sur les clauses abusives, il faut reconnaître que les prévisions actuelles de l'art.4 de la Loi nr.105-XV du 13.03.2003 sur la protection des consommateurs sont un échec législatif. En effet, c'est une réglementation double des clauses abusives, incapable d'évaluer le déséquilibre contractuel et qui est en contradiction avec les approches de l'Union Européenne des clauses contractuelles abusives conclues avec les consommateurs, qui méritent d'être mises en évidence:

- L'art. 4 alin.(1) dispose qu' « il est interdit aux professionnels d'inclure des clauses abusives dans les contrats conclus avec les consommateurs ». C'est une prévision générale, qui ne donne pas de clarté sur le déséquilibre contractuel. En même temps, il n'est pas prévu clairement, à quels contrats se réfère l'art.4;
- Les prévisions de l'art.4 alin. (2) établissent que « la clause du contrat conclue entre le professionnel et le consommateur qui limite la responsabilité du professionnel ou l'exonère de cette responsabilité, à l'exception des cas prévus par la législation, est abusive et est réputée nulle ». Cette une prévision spéciale de la clause injuste ou abusive qui est copiée sans succès² de la Directive nr.93/13/CEE;
- L'art.4 alin.(4) indique que « les clauses contractuelles qui n'ont pas constitué l'objet d'une négociation individuelle entre le professionnel et le consommateur ou qui créent un déséquilibre significatif entre les droits et les obligations des parties sont considérées comme nulles » - c'est une prévision générale et un deuxième constat du déséquilibre contractuel qui dénote que ces deux éléments sont suffisants pour déclarer une clause nulle ; fait qui vient en contradiction

---

¹ Point 3 de la décision de la Cour de cassation moldave « sur la pratique d'application de la législation concernant la protection des consommateurs en justice dans les actions civiles », nr.7 du 09.10.2006, Bulletin de la Cour de cassation de la R. Moldova, 2007, nr.3, p.4

² Parce que le cadre et le contenu de la Directive ne correspond pas à la situation économique de la République de Moldova, qui, aujourd'hui est très loin de celle européenne.

avec la notion de clause abusive donnée par l'art.1 de la loi¹. En plus, la loi ne s'applique pas au contrat dans son intégralité: quand une des clauses du contrat est abusive et est déclarée nulle, que deviennent les autres clauses du contrat?

Avant 2011, la législation moldave ne contenait aucune règle expresse permettant de contrôler les contrats d'adhésion. À l'inverse, les règles du droit commun des contrats étaient applicables. Jusqu'à l'entrée en vigueur de la Loi moldave sur les clauses abusives, il n'existait en République de Moldova aucune protection comparable à celle garantie par la Directive. Il existait des règles générales prévoyant le contrôle du contenu des clauses types qui ne s'appliquent pas uniquement aux contrats entre professionnel et consommateur, mais aussi aux contrats entre professionnels. Il faut signaler qu'une liste des clauses standardisées interdites servait de référence à l'égard des contrats entre toutes les parties contractantes. Ainsi, la réglementation moldave de contrôle des clauses standardisées (art. 716 et 718 du Code civil) protège en principe toutes les parties contractantes au détriment desquelles de telles clauses sont utilisées.

Finalement, la «base» législative pour apprécier le caractère abusif d'une clause contractuelle sera la Loi sur la protection des consommateurs et la Loi sur les clauses abusives. C'est une double réglementation des clauses abusives.

En examinant le cadre légal de réglementation des clauses abusives en République de Moldova, nous pouvons constater avec certitude que celui-ci est insuffisant: il est nécessaire d'établir une unification des normes propagées dans divers actes normatifs, un acte unique – le Code de la consommation –, selon l'exemple du droit français.

En référence à la législation de l'Union Européenne, pour la protection des consommateurs, et à l'acquis communautaire représentant une vingtaine de Directives européennes, il est nécessaire de constater que, dans la période de mise en œuvre de la Stratégie pour la protection des consommateurs (2009-2013), se déroule le processus d'harmonisation de la législation moldave avec la législation européenne dans ce domaine.

Tandis que le consumérisme international passe dans une nouvelle étape, qui offre aux consommateurs plusieurs droits, libertés et possibilités, mais aussi des responsabilités d'une grande dimension, il faut reconnaître que la mission de protection de la République de Moldova est plus difficile: elle implique le passage, dans un rythme rapide, par l'étape consumériste (dans l'ancienne conception), pour s'intégrer ensuite sans difficulté dans le mouvement mondial, contribuant ainsi à la consolidation des efforts communs des nations pour assurer la protection internationale des consommateurs.

Pourquoi un Code de la consommation est-il nécessaire en République de Moldova? Le déséquilibre entre les professionnels et consommateurs s'est aggravé, dans la seconde moitié du vingtième siècle, en raison de l'accroissement de la taille des entreprises, de la complexité des produits et des services mis sur le marché, de l'apparition de la science du marketing, de l'omniprésence de la publicité et du développement du crédit. L'essor économique s'est accompagné de nombreux abus dont les victimes ont été les consommateurs, et spécialement les plus faibles d'entre eux.

Pour lutter contre ces abus, le droit commun issu du code civil s'est révélé inadapté. En vertu du principe de l'autonomie de la volonté, une personne est engagée des lors qu'elle a contracté, et les quelques remèdes tirés du Code civil (vices du consentement, garantie contre les vices cachés etc.) sont d'un faible secours pour les consommateurs, du fait notamment de la difficulté de preuve et du coût de l'action en justice.

Par comparaison, le législateur français est intervenu, depuis les années soixante, pour poser des règles nouvelles destinées à protéger les consommateurs. Il a été guidé par des raisons de justice: le droit est fait pour protéger les personnes en situation de faiblesse. Il l'a été, aussi, pour des raisons d'efficacité: un système économique ne peut fonctionner correctement si l'un des partenaires se trouve à la merci de l'autre. Ainsi s'est formé, au cours des trente dernières années, le droit de la consommation, en France comme dans tous les pays d'économie de marché.

Mais le droit de la consommation et notamment la lutte contre les clauses abusives, tel qu'il se présente en République de Moldova n'est pas satisfaisant. Il est constitué d'une multitude de textes, pris au hasard des demandes et des circonstances, sans aucun souci de cohérence. Ainsi de nombreux textes, lois du Parlement et décrets du Gouvernement, réglementent dans des formes différentes la

---

¹ qui prévoit un élément supplémentaire, et notamment l'absence de bonne-foi de la partie du professionnel

protection générale des consommateurs, par exemple dans le domaine de l'énergie électrique, de l'eau potable etc. De sorte que, les règles sont difficiles à connaître et à comprendre, même par des spécialistes. Il y a là un véritable paradoxe, car la matière intéresse la vie quotidienne des citoyens et devrait être aussi accessible que l'est, par exemple, l'adoption du Code de la consommation pour le système du droit moldave.

Cette méthode législative paraît préférable à celle qui consisterait à unifier les textes du droit de la consommation des quatre grands codes classiques : Code civil, Code pénal, Code de procédure civile, Code de procédure pénale. Le droit de la consommation combine de façon indissociable des règles de droit civil, de droit pénal, de procédure civile, et procédure pénale. Il leur assigne un but commun, rétablir un équilibre dans les rapports entre professionnels et consommateurs. Ce serait perdre la cohérence de l'ensemble que de disperser ces dispositions dans plusieurs codes. Pour être connues et comprises, les règles du droit de la consommation doivent être rassemblées.

La codification du droit de la consommation est rendue plus nécessaire encore par le marché unique européen prévu par le programme UE-RM. La protection des consommateurs contre les clauses abusives doit être désormais envisagée dans une perspective européenne, non seulement parce que la diversité des règles entrave la libre circulation des biens et des services, mais encore parce que la cohésion de la Communauté suppose que les citoyens de tous les Etats membres aient les mêmes droits et les mêmes obligations. La Moldova peut exercer en cette matière une tâche déterminante si elle présente devant l'Union européenne un Code de la consommation déjà élaboré.

En conclusion, nous considérons nécessaire de mentionner que pour le proche avenir de la législation moldave dans le domaine consacré, la consolidation de tous les actes dans un acte unique est inévitable, – un Code de la consommation, selon l'exemple des autres pays européens¹ qui ont démontré par cette codification un haut niveau de protection des consommateurs dans divers domaines.

Bibliographie:

1. BERLIOZ G., *Le contrat d'adhésion*, 82e Congrès des Notaires, La formation des contrats, L'Avant-Contrat.
2. CALAIS-AULOY J., *Droit de la consommation*, Dalloz, 8e éd.
3. CALAIS-AULOY J., et TEMPLE H., *Droit de la consommation* 8e éd., Dalloz, 2010, coll. Précis,
4. CARBONNIER J., *Sociologie de la vente*, in «*Flexible droit*», 7eme éd., LGDJ, 1992.
5. CHARDIN N., *Le contrat de consommation de crédit et l'autonomie de la volonté* : LGDJ, 1988, préf. J.-AUBERT L.
6. CHARTIER Y., *La réforme de la commission des clauses abusives*, J.C.P., 1993, éd. Générale,
7. Décret de la République Française n°78-464 du 24 mars 1978 sur l'application de la loi de la République Française n°78-23 du 10 janvier 1978 sur la protection et l'information des consommateurs des produits et de service, JO du 1er avril 1978, p.1412.
8. Décret de la République Française n°93-314 du 10 mars 1993 relatif à la Commission des clauses abusives, JO du 12 mars 1993 p. 3847.
9. GOUNOT E., *Le principe de l'autonomie de la volonté en droit privé*, thèse, Dijon, 1912.
10. JACQUET J-M., DELEBECQUE Ph., CORNELOUP S., *Droit du commerce international*: Dalloz 2007.
11. Loi de la République Française n°78-23 du 10 janvier 1978 sur la protection et l'information des consommateurs des produits et de service (article 35 a 38), JO du 11 janvier 1978, p.301.
12. Loi de la République Française n°88-14 du 5 janvier 1988 relative aux actions en justice des associations agréées des consommateurs et l'information des consommateurs, JO du 6 janvier, p.219.
13. Loi de la République Française n°92-60 du 18 janvier 1992 renforçant la protection des consommateurs, JO du 21 janvier 1992, p.968.
14. PICOD Y. et DAVO H., *Droit de la consommation* : Armand Colin 2005.
15. SAUPHANOR-BROUILLAUD N., *L'influence du droit de la consommation sur le système juridique*, thèse, Paris I : LGDJ, 2001, préf. Ghestin J.

---

¹ Comme la France, l'Italie, Roumanie, Luxembourg.

MĂSURI CRIMINOLOGICE DE PREVENIRE A CRIMINALITĂȚII VIOLENTE

*Lect. sup., Alexandra TIGHINEANU, ASEM,
Magistru dr., drd. AȘM*

In the context of major contemporary social and political changes, the imbalances with multiple causes and processes of these flashpoints, preventing and combating crime can not be avoided, no matter how many difficulties and inconveniences would present.

Criminological prevention is the activity which is carried out by special bodies and authorities, performing struggle against criminality and preventive measures should be developed and carried out to different types of crime and types of criminal behavior, to different social groups, characterized by criminology specific indicators.

Key words: *criminological prevention, combating crime, preventive measures, offenders, prophylactic activity, violent crime.*

Introducere: Criminalitatea mondială, caracterizată prin coexistența formelor clasice de inadaptare economică și culturală, a celor hiperadaptate ale criminalității organizate și a celei în „gulere albe” și prin apariția unor forme noi, de la o etapă la alta, preocupă tot mai mult forurile statale și suprastatale, instituțiile specializate, oamenii de știință. [2, p.247]

În contextul marilor schimbări sociale și politice contemporane, al dezechilibrelor cu cauzalitate multiplă și al proceselor tensionate determinate de acestea, prevenirea și combaterea criminalității nu poate fi evitată, indiferent câte dificultăți și inconveniente ar prezenta.

În literatura juridică este utilizat termenul de profilaxie specială sau special-criminologică, prin care se subînțelege activitatea, destinată nemijlocit pentru înlăturarea cauzelor și condițiilor, ce favorizează comiterea infracțiunilor. [5, p.96] Această activitate este realizată de organe și autorități speciale, care desfășoară lupta cu criminalitatea, iar măsurile profilactice trebuie elaborate și realizate față de diferite categorii de infracțiuni și tipuri de comportament criminal, față de diferite grupuri sociale, caracterizate prin indicatori criminologici specifici... [6, p.35]

Rezultate obținute și discuții: În literatura de specialitate sunt analizate mai multe categorii a acestor măsuri, însă esența sau ideea generală a acestora este identică. Astfel, am luat ca bază metodele de profilaxie special-criminologice analizate de autorii Bujor Valeriu, Bîrgău Mihail, Алексеев А.И., Иншаков С.М., ș.a.

Metodele special-criminologice de prevenire a infracțiunilor de mare violență, includ:

1. Lupta curentă și continuă cu alcoolismul și narcomania. Acestea constituie astăzi forme de comportament deviant răspândite în masă, care aduc prejudicii considerabile familiei, producției și societății în integritate. Fenomenele date sunt catalizatorii infracțiunilor de mare violență, intensificându-le cruzimea și nemotivarea. Alcoolismul și narcomania sunt strâns legate de criminalitatea de grup, deoarece reunește persoanele instabile în grupuri cu orientare antisocială. În afară de aceasta, persoanele în stare de ebrietate devin frecvent victime ale infracțiunii. [1, p.275]

Pe de altă parte, o categorie de persoane predispuse spre comiterea infracțiunilor de mare violență sunt persoanele care consumă substanțe narcotice, astfel lupta cu acest tip de infracțiuni, constituie de fapt o măsură de profilaxie a infracțiunilor de violență.

2. Reacționarea oportună la infracțiunile comise în temeiul conflictelor de familie sau domiciliu. Conform statisticii, astăzi, peste 60% din infracțiunile împotriva personalității sunt comise la domiciliu. Acest fapt e cauzat, în primul rând, de schimbările negative din multe familii, de dezacordul dintre timpul liber sportit al cetățenilor și modul de utilizare a lui nerezonabilă. Mult mai criminogene sunt familiile în care domină conflictele, bețiile și modul parazitărilor de viață. [1, p.275]

Factorul social este unul la fel de important în privința manifestării violente grave. Criminologul american M.Greene a demonstrat că sărăcia influențează puternic asupra predispoziției spre violență. Conform studiilor sale, în anii 1990 în sectoarele centrale ale orașelor americane, unde locuiau pături sărace, 23 % de locuitori au fost martori a omorurilor, la 40% din ei anual victime ale violenței deveneau membrii familiilor, prietenii, colegii sau vecinii. Toate acestea le provoacă oamenilor porniri agresive corespunzătoare. [9, p.106]

3. Prevenirea influenței criminogene a recidiviștilor și a infractorilor profesionali include reducerea răspândirii tradițiilor și obiceiurilor hoțeste, în special, în mediul tinerilor și a minorilor; suprimarea influenței autorităților criminale în mediul criminal și de domiciliu, aplicarea normelor juridico-penale „de prevenire dublă”; asigurarea influenței profilactice prin intermediul sancționării grave a infractorilor profesionali.

În cadrul acestor măsuri profilactice, rolul principal revine organelor de drept, care trebuie să țină evidența persoanelor recidiviste, să aplice măsuri profilactice cu caracter individual, discuții profilactice, să fie luați la evidență, să fie ajutați să se reabiliteze social (angajarea în câmpul muncii, încadrarea în familie, oferirea unor cursuri de formare profesională, oferirea consultațiilor psihologice, acordarea ajutorului social etc.). Astfel, din numărul total de infracțiuni de mare violență în anul 2013, 5% a infracțiunilor de omor au fost comise de persoane cu antecedente penale, viol – 4%, tâlhărie – 8% iar viol – 18%. Acest indice este îngrijorător datorită faptului că este în creștere față de anul 2004, când constituia 29%, în 2010 – 31%, iar în 2013 tocmai 35%.

4. Ameliorarea calității activității profilactice în mediul marginal. E de menționat faptul că pătura marginalilor, adică a persoanelor care și-au pierdut rădăcinile naționale, obiceiurile și tradițiile, constituie un factor criminogen, un anumit catalizator al infracționalității violente, în special printre minori și tineret. În special aceștia devin periculoși deoarece de obicei se unesc în grupuri, care inițial au anumite interese comune (filme, jocuri pe internet, jocuri sportive (în special lupte), alcoolul, drogurile etc.), iar ulterior se transformă în interese criminale însoțite de violență. În acest sens față de astfel de grupuri trebuie aplicate măsuri de prevenire și contracarare a activității lor violente.

În cadrul studiului realizat m-am interesat care este ponderea infracțiunilor de mare violență, inclusiv comise în grup, de către minori. Astfel, în luna februarie 2015, în penitenciarul pentru minori din satul Goieni, se dețineau 32 de minori. Din aceștia 18 au fost condamnați pentru infracțiuni de mare violență: omor – 5, viol – 4, acțiuni violente cu caracter sexual – 8, tâlhărie – 3. Totodată, 8 minori au fost implicați la comiterea infracțiunilor de două sau mai multe persoane, dintre care art.188 alin 2 lit.e -2, art.145 alin.2, lit.i, j – 5, art.171 ali. 2 lit.b,c – 3. Doi din acești minori sunt condamnați pentru tâlhărie și omor, iar 4 din ei pentru fapte comise cu cruzime. Din numărul total, 3 sunt condamnați pentru comiterea infracțiunii de tâlhărie cu aplicarea armei. Totuși, de cele mai dese ori minorii sunt condamnați pentru infracțiuni violente cu caracter sexual, în baza art.172, alin3, lit.a.

Analizând caracterul sancțiunilor aplicate acestor minori, am constatat că în total pentru 18 minori s-a aplicat o pedeapsă privativă de libertate de 43 ani și două luni, în medie fiecărui aplicându-i-se câte 6 ani, totuși pedeapsa maximă constituie 9 ani privațiune de libertate, iar minimă – 3 ani și 5 luni. Vârsta acestor tineri este între 16 și 19 ani: 19 ani – 6, 18 ani – 9, 17 ani – 1, 16 ani – 2.

Vorbind despre cauzele acestui comportament evident că ne duce gândul la mediul familial de unde au venit. Deci, 13 minori sunt din familii social-vulnerabile, incomplete, pe alocuri cu părinți alcoolici sau lăsați în grija rudelor, iar 5 minori provin din familii favorabile, complete. Toate aceste informații ne determină să ne alarmăm în privința educării și a modului de viață al generației tinere, să elaborăm și transpunem în viață măsuri eficiente de profilaxie a acestei categorii de tineri.

Fac referire la programul de stat al SUA pentru profilaxia violenței, care pe lângă alte măsuri a inclus în primul rând problema de însănătoșire a societății americane, printre care: [7, p.259]

- Orientarea programelor de studii a elevilor spre dezvoltarea abilităților ce ar favoriza abținerea de la violență;
- Asigurarea cooperării organizațiilor de tineret cu organizații ale adulților în prevenirea violenței;
- Formarea sistemului de implicare treptată a tinerilor în câmpul muncii;
- Crearea condițiilor pentru odihnă activă a copiilor și tinerilor;
- Recomandarea surselor de informare în masă să revadă programul emisiunilor, astfel încât să reducă reclama și emisiunile ce conțin violență, etc.

Astfel de măsuri trebuie să fie aplicate și în sistemul de educare a copiilor și tinerilor din Republica Moldova.

5. Sporirea eficacității diagnosticării anomaliilor psihice și a trăsăturilor accentuate de comportament ale persoanelor cu comportament deviant și ale acelor trecute în evidența profilactică a organelor afacerilor interne. E important să fie optimizată activitatea centrelor de reabilitare medico-socială a minorilor, de competența cărora este tratarea delincvenților de alcoolism, narcomanie și

anomalii psihice. [1, p.275]

Crearea unui sistem de ajutor psihologic și psihiatric la nivel de stat, care ar putea identifica și diagnostica devianțele în dezvoltarea psihologică a persoanei, este capabil să influențeze pozitiv profilaxia infracțiunilor de mare violență. Acestea pot fi organizate sub formă de call-center, unde persoanele ce se confruntă cu anumite probleme sau conflicte ar putea solicita un sfat, prin angajarea specialiștilor calificați în cadrul instituțiilor de învățământ, întreprinderilor și organizațiilor care ar putea discuta sau consulta elevii, salariații ce se confruntă cu situații critice. La fel ar fi o soluție și organizarea centrelor consultative din care să facă parte psihologi, sociologi, juriști, ce ar acorda consultații cuplurilor familiale, părinților și copiilor, persoanelor angajate etc., în privința diverselor probleme care ar anticipa un posibil act de violență.

6. Organizarea măsurilor de combatere și profilaxie a producerii, păstrării și purtării armelor, substanțelor explozibile, muniții etc.

Analiza datelor statistice ne demonstrează că în anul 2013 din numărul total de infracțiuni de omor 11% au fost comise cu ajutorul armelor de foc, în 45% din cazuri de cauzare a leziunilor corporale grave la fel a fost aplicată arma de foc, iar la comiterea tâlhăriilor în circa 19% din cazuri s-a aplicat arma. Deși numărul cazurilor de aplicare a armei de foc la comiterea infracțiunilor de mare violență este într-o mică descreștere (în 2004 – 79% la omor, leziuni corporale grave și tâlhărie, în 2009 – 88%, 2013 – 75%), totuși situația este îngrijorătoare.

Aceste cazuri și numărul mare de arme de pe teritoriul republicii impun reglementarea și instituirea unui regim riguros al circulației armelor și munițiilor cu destinație civilă.

7. Amplificarea luptei cu criminalitatea organizată. Tendințele negative ale acestui tip de criminalitate sunt în interdependență cu asemenea procese din societate cum ar fi șomajul, pierderea garanției de angajare în câmpul muncii a absolvenților instituțiilor de învățământ, de formarea morală, adică e vorba de aceeași factori care determină creșterea criminalității în general. Crima organizată implică participarea mai multor persoane, adică comiterea infracțiunilor de mare violență în grup, iar astfel crește pericolul social al faptei comise și posibilitatea ștergerii urmelor infracțiunii, în unele cazuri. Drept exemplu pot servi omorul la comandă, jaful, violul, comiterea anumitor infracțiuni însoțite de violență, racolarea tinerilor în cadrul grupurilor criminale etc.

Bineînțeles că din punct de vedere criminologic este necesară studierea fenomenului de criminalitate organizată, dar în calitate de măsuri profilactice este necesar aportul organelor de drept în vederea prevenirii și combaterii acestui fenomen.

8. Asigurarea protecției corespunzătoare a ordinii publice. Întru acest scop, organele de protecție a normelor de drept trebuie să-și concentreze eforturile asupra următoarelor aspecte:

- a. să generalizeze și analizeze datele privind starea criminologica în locurile publice;
- b. să stabilească controlul asupra obiectelor cu criminogenitate sporită, utilizând posibilitățile societății, să studieze cercul de persoane ce se adună la aceste obiecte, să descopere printre ei persoanele cu antecedente penale sau șomeri, alcoolici;
- c. să sporească calitatea activității poliției rutiere, în acest scop, trebuie analizată sistematic amplasarea forțelor pe teritoriu, ținând cont de mediul operativ, să asigure interacțiunea ei eficientă cu alte subdiviziuni ale organelor afacerilor interne, precum și cu societatea.
- d. Drept măsură eficientă de profilaxie juridică a violenței criminale este și implicarea populației în conlucrarea cu organele de drept, privind denunțarea cazurilor de violență. Pentru aceasta însă, organele de drept trebuie să asigure protecția și confidențialitatea acestor persoane, deoarece deseori terțele persoane au frică de violator, iar din această cauză nu denunță astfel de cazuri.
- e. O altă metodă inspirată din experiența SUA ar fi organizarea grupurilor de voluntari, care ar ajuta organelor de asigurare a ordinii publice la depistarea cazurilor de violență, întrucât deseori, numărul acestor colaboratori este insuficient pentru a acoperi întreg teritoriul. Aceste grupuri pot fi constituite din voluntari, studenți (în special la facultatea Drept) care să beneficieze de anumite privilegii sau avantaje, cum ar fi organizarea diferitor serate, oferirea biletelor la cinema, acordarea premiilor bănești, diplome, bilet de voluntar, iar pentru studenții de la drept această activitate ar putea fi calificată drept stagiere, de exemplu.

Sau un alt exemplu elocvent este cel practicat în Republica Sud-Africană, unde șomerii sunt implicați în activități de patrulare pentru o remunerare relativă, ceea ce oferă pe de o parte posibilitatea

asigurării unui câștig, iar pe de altă parte li se propune un rol anticriminal, unuia dintre cele mai criminogene grupuri sociale. [7, p.252]

9. Influența profilactică oportună asupra persoanelor cu un grad sporit de victimitate. Analiza rolului victimei în mecanismul infracțiunilor de mare violență este o verigă importantă în lichidarea factorilor ce contribuie la săvârșirea acestor infracțiuni. Profilaxia victimologică a infracțiunilor date necesită o abordare diferențiată, adică trebuie să țină cont de particularitățile diverselor contingente de persoane, care riscă să devină victime ale atentatelor violente. Acest fapt va spori eficiența prevenirii infracțiunilor de mare violență. [1, p.276]

Măsurile de profilaxie victimologică, desigur, trebuie să se bazeze pe identificarea potențialelor victime și prevenirea comportamentului lor imprezvizibil, riscant, desfrânat, provocator. În acest caz ne putem referi la minori, copii fără grijă părintească, bătrâni, fete și femei ce sunt întreținute în cadrul instituțiilor de psihiatrie.

Astfel, în ce privește infracțiunile de violență sexuală, este necesar de întreprins măsuri pentru perfecționarea educației sexuale a generațiilor, care trebuie să aibă loc inclusiv în familie.

Pe lângă aceste măsuri de prevenire și profilaxie cu caracter general, este necesară și profilaxia individuală a persoanelor predispuse spre comiterea infracțiunilor de mare violență, cum ar fi psihopați, narcomani, alcoolici, persoane ce fac parte din grupuri cu un comportament antisocial, familii vulnerabile, prostituate, cerșetori, persoane fără adăpost ș.a.

Lupta împotriva crimei presupune o activitate susținută științific, deoarece fenomenul infracțional atât de complex nu poate fi contracarat, anihilat, decât prin asemenea demersuri. Astfel, combaterea criminalității presupune o operă de profilaxie criminală, care să se materializeze într-o activitate de decimare, reducere a cauzelor majore de factură criminogenă, folosindu-se mijloace diferențiate, în funcție de natura cauzelor care au determinat săvârșirea de infracțiuni. [4, p.187]

Deci, un rol foarte important în prevenirea și combaterea criminalității de mare violență aparține cercetărilor criminologice și realizării prognozelor privind evoluția acestor infracțiuni. Acest fapt permite studierea cauzelor criminalității, determinantelor acestora, persoanelor din grupul de risc și alte aspecte, care ar permite realizarea exactă a măsurilor de profilaxie în domeniul dat. Și aceste măsuri sunt realizate în toate statele dezvoltate, care dispun de Centre de studiere criminologică, departamente specializate, instituții ce pregătesc specialiști în domeniul dat, etc.

Din păcate, Republica Moldova, se află printre puținele state din spațiul european în care încă nu există un Institut de Criminologie. Acest aspect are repercusiuni asupra muncii de cercetare criminologică, resimțite în lipsa unei concepții unitare în care să se desfășoare, iar rezultatele în planul profilactic sunt conjuncturale, fără acuratețe și eficiență. Pe parcurs au fost mai multe inițiative în acest sens, dar până în prezent nu au găsit audiența necesară. Sperăm că în viitorul apropiat, în contextul reformelor care au loc în justiția din Republica Moldova, să fie conștientizată importanța creării acestei instituții. Acest lucru este inevitabil, deoarece instituțiile statului de drept sunt lipsite de informațiile necesare prevenirii faptelor antisociale. Considerăm că este o eroare ca activitatea de prevenire a criminalității să fie lăsată doar pe seama organelor Ministerului de Interne și Procuraturii. Niciodată prin folosirea unor forțe reduse, nu s-au obținut rezultate spectaculoase, cu atât mai mult în ceea ce privește prevenirea fenomenului infracțional.

Crearea unui astfel de Centru în Republica Moldova, ar contribui esențial la prevenirea și profilaxia criminalității la general și a celei de violență în special, cu atât mai mult că Republica Moldova deși tinde spre integrarea în Uniunea Europeană, are încă multe probleme moștenite de la fosta URSS (cultură, educație, sistem de drept etc.), care sunt îmbinate cu problemele de ordin economic și social al populației, iar acest fapt face ca și criminalitatea să fie specifică în acest spațiu, deci necesită să fie studiată, pentru a acorda un suport esențial organelor de drept în combaterea și prevenirea acestora. Acest fapt ar eficientiza lupta cu criminalitatea de violență, deoarece s-ar cunoaște adresa concretă în această luptă (potențiale victime, potențiali criminali, cauze etc.), iar astfel ar spori încrederea populației în organele de drept, ar asigura securitatea populației și ar economisi bani în lupta cu criminalitatea.

În acest sens putem menționa: Institutul Național de Criminologie din România, Institutul Național de Criminologie din Budapesta, Institutul Național de Criminologie și Prevenție socială din Praga, Centrul Internațional de Criminologie Comparată din Canada, Societatea Internațională de Criminologie, Societatea Europeană de Criminologie, etc.

Синтезировав те упомянутые выше, может быть выведены следующие выводы:

1. Предотвращение преступности насилия означает процесс социального характера, предполагающий применение комплекса мер социального, культурного, экономического, политического, выявление, нейтрализация и устранение причин явления инфракриминального. Таким образом, необходимо профилактика общая и специальная; первичная, вторичная и третичная и т.д.
2. Предотвращение преступности насилия осуществляется методами юридическими-уголовными и методами криминологическими и только путем сочетания и координации постоянной а этих может быть достигнута конечная цель: предотвращение и устранение явления.
3. Для хорошей реализации результатов необходимо в целях профилактики и борьбы с инфракриминальными актами насилия, необходимо сочетание мер криминологических с теми юридическими-уголовными осуществляя комплексный подход в борьбе с этим сложным явлением.

Список литературы:

1. BÎRGĂU M., *Criminologie*, Chişinău:Print-Caro,2010. 688 p.
2. NISTOREANU Gh., PĂUN C., *Criminologie*, Bucureşti: Ed.Didactică şi pedagogică, 1995. 352p.
3. PLETEA C., *Violenţa îndreptată împotriva persoanei*, Piteşti: Ed.Paralela 45, 1999. 141 p.
4. POP O., NEAGU Gh., *Criminologie generală*, Chişinău: Angela Leviţa, 2005. 175 p.
5. АЛЕКСЕЕВ А.И., ГЕРАСИМОВ С.И., СУХАРЕВ А.Я., *Криминологическая профилактика: теория, опыт, проблемы*. Монография, Москва: Норма, 2001. 496 с.
6. БУЖОР В. Г. *Криминологический анализ групповых форм насильственной преступности*: Уч. пособие, Кишинэу: Literatura juridică, 1994. 80 с.
7. ИИШАКОВ С.М., *Современная зарубежная криминология*, Москва: Юнити, 2003. 383 с.
8. СУХАРЕВ А.И., КРУТСКИ В.Е. *Большой юридический словарь*, Москва: ИНФРА-М, 2001.704 с.
9. GREENE M., *Chronic Exposure to Violence and Poverty: Interventions that Work for Youth. Crime and Delinquency*, 1993, 39 (1), 106-124.

ПРАВО НА НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ ЧАСТНОЙ ЖИЗНИ И ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

Магистр права, Вероника ТОКАРЕНКО, МЭА

Information technology (IT) is the application of computers and telecommunications equipment to store, retrieve, transmit and manipulate data, often in the context of a business or other enterprise. The term is commonly used as information distribution technologies such as internet, telecom equipment, engineering, e-commerce and computer services. The term IT has connection with Privacy. Privacy as law term is the ability of an individual or group to seclude themselves, or information about themselves, and thereby express themselves selectively.

Современный человек живет в эпоху информационных технологий. Эти технологии являются совокупностью методов, производственных и программно-технологических средств, объединенных в технологическую цепочку, обеспечивающую сбор, хранение, обработку, вывод и распространение информации.

Каждое современное государство ставит перед собой цель добиться значительных успехов в процессе внедрения технологий информационного общества. Республика Молдова не является исключением.

В 2005 году Правительством Республики Молдова был принят План действий Национальной стратегии построения информационного общества «Электронная Молдова». [6] Этот нормативный документ сыграл важную роль в создании благоприятных условий для развития технологий информационного общества и подготовки почвы для последующих шагов.

В период с 2005 по 2011 годы объем средств, направленных на информатизацию из различных источников существенно возрос, достигнув приблизительно 5,36 миллиардов лей.

В 2013 году на место Плана действий Национальной стратегии построения информационного общества «Электронная Молдова» (2005) пришла Национальная стратегия развития информационного общества «Цифровая Молдова 2020».

Согласно Постановлению Правительства № 857 от 31.10.2013 о Национальной стратегии развития информационного общества «Цифровая Молдова 2020» [8] Республика Молдова добилась больших успехов по внедрению информационных технологий.

Практическими примерами могут являться такие факты как: каждый второй гражданин является пользователем сети Интернет; более чем половина домохозяйств оборудованы, по меньшей мере, одним компьютером, большинство подключенных домохозяйств имеют доступ к широкополосному Интернету, а по скорости подключения к сети Интернет страна расположилась в первой двадцатке стран мира; внедрен биометрический паспорт, система автоматического пересечения границы на основании биометрического паспорта; страна присоединилась к инициативе «Открытый доступ к правительственным данным», находится в процессе внедрения правительственный проект «e-Преобразование»; появилась мобильная цифровая подпись, услуги в режиме он-лайн, среди которых e-Справка о несудимости, e-Лицензирование и т.д.

Нормативно-правовая база Молдовы на сегодняшний день включает около 20 законов, 80 постановлений Правительства, около 70 принятых концептуальных документов, касающихся информационных систем органов государственной власти, более 20 регулирующих документов общего характера и 75 индивидуального характера, выданных Национальным агентством в области электронных коммуникаций и информационных технологий.

Современные компьютерные технологии позволяют мгновенно обмениваться информацией, сопоставлять и сводить воедино персональные данные, накапливаемые в разных информационных системах. Доступ к базам данных чреват нарушениями, которые трудно отследить.

Право на защиту персональных данных (как составляющий компонент права на неприкосновенность частной жизни) предусматривает защиту физических лиц от акцентированной тенденции создания систем учета персональных данных, учитывая, что при отсутствии эффективной защиты личной информации, лицо рискует быть подвержено произвольному вмешательству в личную жизнь, дискриминации по политическим и религиозным убеждениям, по состоянию здоровья, и т.д.

Право на неприкосновенность частной жизни является уникальной правовой конструкцией, так как оно вбирает в себя существенные характеристики прав человека, обеспечивает личную свободу, защиту от дискриминации, от произвола власти, гарантирует условия для личного развития. Право на неприкосновенность частной жизни - это право индивида, заключающееся в осуществлении жизнедеятельности в сфере личных, семейных, бытовых, иных отношений, личной корреспонденции, в рамках закона и основанное на самостоятельном определении сферы частной жизни и возможности сохранять её конфиденциальный характер, а в случаях злоупотребления и других нарушений - во вмешательстве компетентных органов в данные отношения строго в рамках закона. [11, с. 12-14]

Право на неприкосновенность частной жизни занимает одно из ведущих мест в системе личных неимущественных прав, составляет основу правового статуса личности. Уровень охраны и защиты права на неприкосновенность частной жизни, его гарантированности нормами писаного права и судебной практикой является важным показателем демократизации общества, служит необходимой предпосылкой становления и формирования правового государства.

На пороге эпохи информатизации право на неприкосновенность частной жизни приобретает новое значение для правового статуса человека. Все чаще власть стремится контролировать частную жизнь людей, а новейшие информационные технологии расширяют возможности для этого. В связи с этим общество во все большей степени осознает важность права на неприкосновенность частной жизни, его законодательного закрепления и создания правовых гарантий.

В связи с этим, исходя из признанной важности на международном уровне права на защиту персональных данных в контексте реализации права на неприкосновенность частной жизни, нахождения этого права в Конституции Республики Молдова (в частности, ст. 28 [1] предусматривает право на интимную, семейную и частную жизнь), был разработан Закон о защите персональных

данных №. 133 от 08 июля 2011 года, который вступил в силу 14 апреля 2012. [4]

Ключевым аспектом является тот факт, что проект вышеупомянутого закона был разработан в полном соответствии с положениями Директивы 95/46/ЕС Европейского парламента и Совета Европейского Союза от 24 октября 1995 года о защите физических лиц в отношении обработки данных личного характера и свободного передвижения этих данных, документ, который конкретизирует и претворяет в жизнь принципы Конвенции Совета Европейского Союза о защите физических лиц при автоматизированной обработке персональных данных (Страсбург, 28 января 1981 года) [5].

До появления Закона о защите персональных данных РМ был принят Закон об утверждении Положения о Национальном центре по защите персональных данных, структуры, предельной численности и порядка финансирования Национального центра по защите персональных данных № 182 от 10.07.2008. [3] Основопологающая задача Национального центра по защите персональных данных Республики Молдова заключается в информировании общества о проблемах и приоритетах в области соблюдения прав человека в любой сфере деятельности, сделав упор на установление баланса между правом лица в отношении обработки персональных данных и коммерческими или общественными интересами.

Изложенные обстоятельства придают особую актуальность проблеме изучения правового регулирования института права на неприкосновенность частной жизни и определения путей его эффективного обеспечения, изучение гражданско-правовой ответственности за нарушение права неприкосновенности частной жизни в контексте бурного развития информационных технологий.

Библиография:

1. Конституция Республики Молдова. 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 27.08.1994, nr. 1.
2. Закон № 982-XIV от 11 мая 2000 года о доступе к информации. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 28.07.2000, nr. 88-90.
3. Закон об утверждении Положения о Национальном центре по защите персональных данных, структуры, предельной численности и порядка финансирования Национального центра по защите персональных данных № 182 от 10.07.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 01.08.2008, nr. 140-142.
4. Закон о защите персональных данных № 133 от 08.07.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.10.2011, nr. 170-175.
5. Постановление Парламента о ратификации Конвенции о защите граждан в отношении автоматизированной обработки личных данных № 483 от 02.07.1999. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29.07.1999, nr. 80.
6. Постановление Правительства о Национальной стратегии создания информационного общества – «Электронная Молдова» (утратило силу) № 255 от 09.03. 2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 25.03.2005, nr. 46-50.
7. Постановление Правительства об утверждении Требований по обеспечению безопасности персональных данных при их обработке в информационных системах персональных данных № 1123 от 14.12.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 24.12.2010, nr. 254-256.
8. Постановление Правительства о Национальной стратегии развития информационного общества «Цифровая Молдова 2020» № 857 от 31.10.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 08.11.2013, nr. 252-257.
9. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Общая часть. Отв. ред. Б.А. Страшун. Москва: Норма, 2007. 153 с.
10. МАКЛАКОВ В.В. *Конституционное право зарубежных стран*. Общая часть. Москва, 2006. 163 с.
11. НОХРИНА М. Л. *Гражданско-правовое регулирование личных неимущественных отношений, не связанных с имущественными*. Ассоциация Юридический центр. Науч. практ. изд. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004. 372 с.

Imb = 1234000

Lectură – Constantin Crăciun, Ludmila Rurac
Rectificare computerizată – Natalia Ivanov, Elena Blanuța, Vera Chiruța
Procesare computerizată – Feofan Belicov

Semnat pentru tipar 27.11.2015
Coli editoriale 43,7.
Coli de tipar 38,0 . Format 60 × 84 1/16.
Tirajul 25 ex.

Tipografia Departamentului Editorial-Poligrafic al ASEM
Chișinău, 2015, str.Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni 59
tel. 402-910